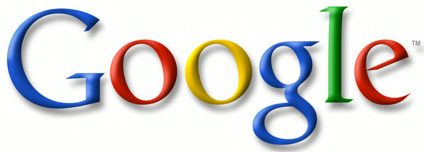
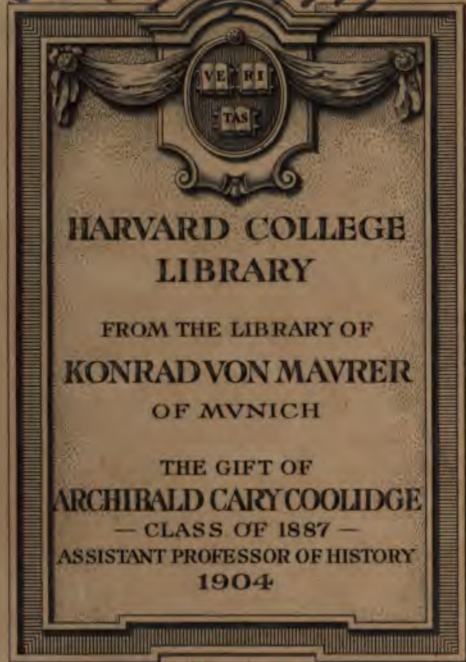

B 8879.11
VE RI
TAS
HARVARD COLLEGE
LIBRARY
FROM THE LIBRARY OF
KONRAD VON MAVRER
OF MVNICH
THE GIFT OF
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
— CLASS OF 1887 —
ASSISTANT PROFESSOR OF HISTORY
1904

Historiske Efterretninger

om

det store kongelige Bibliothek

i Kiøbenhavn.

Ved

E. C. Werlauff.

Anden forøgede og fortsatte Udgave,
med tvende stylographerede Tegninger.

Kiøbenhavn.
Forlagt af Samfundet til den danske Literaturs Fremme.
Trykt hos J. D. Qvist, Bog- og Nodetrykker.
1844.

Deres Majestæt

Kong Christian den Ottende

allerunderdanigst

tilegnet.

Allernaadigste Konge!

Henved to Aarhundreder ere henrundne, siden Kong **Frederik den Tredie** grundlagde det store kongelige Bibliothek.

Ikke hvert Afsnit af dette lange, skiæbnefulde Tidsrum var lige heldbringende for Staten, lige udmærket ved videnskabelig Culturs Fremme; men blandt alle Tidsrummets Konger er Ingen, hvis Minde jo lever i Bibliothekets Aarbøger, enten ved vigtige Forøgelser eller ved velgiørende Foranstaltninger.

Derfor havde Bibliotheket, da **Deres Majestæt** besteeg **Deres** Forfædres Throne, opnaaet en Fuldstændighed, en Almeennytte og et Navn, som kun faa Bibliotheker, selv i de store og mægtige Stater; og, allerede i det korte Tidsløb, har det af **Deres**

Majestæts Haand modtaget en værdifuld Tilvæxt; allerede har den Kongelige Villie fremkaldt en Virksomhed, som vil forøge dets Brugbarhed og dets Anseelse.

Forsynet holde i Fremtiden, som i Fortiden, sin beskiærmende Haand over en af Fædrelandets ypperste Institutioner; det lade ogsaa denne, i mange og lykkelige Aar, bære Vidnesbyrd om Christian den Ottendes ophøiede Interesse for Lærdom og Oplysning!

Allerunderdanigst

E. C. Werlauff.

Fortale.

Mit i Aaret 1825 udgivne Skrift om det store konge-lige Bibliotheks Historie fremtræder her i en, med Hen-syn til Plan og Indretning uforandret, men, hvad Ind-holdet angaaer, temmelig forøget og indtil den nyeste Tid fortsat Udgave. Allerede i den første Udgave havde jeg leilighedsviis meddelt Efterretninger om en og anden dansk eller norsk Forfatter, Bogsamling eller literarisk Foretagende i Fortiden, om endog Saadant kun fjernere be-rørte Hovedgjenstanden, naar det Meddelte ei kunde forud-sættes at være almindelig bekiendt. Da disse Bidrag til Op-lysning af vor ældre Personalhistorie og Bogvæsen, efter hvad jeg troer at have erfaret, ei vare aldeles uvelkomne, har jeg her mere udvidet end indskrænket denne Deel af mit Arbeide; dog med Udeladelse af det den første Udgave tilføiede Bilag: Om det Seefeldske Bibliothek. Derimod kunde Fleertallet af Læserne maaskee finde, at Biblio-thekets Indretning og Lokaliteter i en ældre Tid her alt-

for udforligen omtales. Da imidlertid dette turde have nogen Interesse for Stiftelsens nærværende og tilkommende Embedsmænd, for Andre, som have staaet i en nærmere Forbindelse med den, eller i Almindelighed for Bibliothekarer, har jeg ei troet at burde nægte det en Plads.

Den første Udgave sluttedes med min høifortiente Forgængers Død i Udgangen af Aaret 1823. I nærværende ere Bibliothekets Aarbøger fortsatte giennem de tyve Aar, i hvilke dets Bestyrelse har været mig anbetroet; et Tidsrum, rigt paa vigtige Resultater for Bibliotheket, og med hvis Slutning dets, for den fædrelandske Videnskabelighed og Almeenoplysningens Fremme saa velgiørende Offentlighed netop i et halvt Aarhundrede har fundet Sted. I denne Fortsættelse har jeg naturligviis indskrænket mig til et simpelt Referat af Kiendsgierninger; ligesom der heller ikke har været enten Anledning eller Trang til saadanne literærhistoriske Excurser, som i de foregaaende Tidsrum.

Uagtet det længe havde været mit Ønske at kunne meddele de Tid efter anden samlede Tillæg til den første Udgave og derhos en Udsigt over Bibliothekets Tilstand og Virksomhed efter den Tidspunkt, hvorved den første Udgave standsede, vilde dette Ønske dog neppe være gaaet i Opfyldelse, dersom ikke **Samfundet til den danske Literaturs Fremme** havde overtaget Udgivelsen og med en Liberalitet, jeg stedse skal paaskionne, havde bevilget alt hvad der kunde bidrage til Bogens hensigtsmæssige og smagfulde Udstyr; ja, i denne Henseende endog tilbød mere end jeg troede mig beføiet til at modtage.

Registeret er forfattet af Cand. philos. **M. N. C. Kall Rasmussen,** som tillige har læst en Correctur. For

de Oplysninger og Vink, han af sit rige Kundskabsforraad i Fædrelandets Specialhistorie har meddelt, er det mig en kiær Pligt at bevidne ham min Tak.

Hermed sluttes da et Arbeide, som fra min Haand neppe vil blive fortsat. Skuende tilbage paa den lange Række af Aar, Forsynet har forundt mig at tilbringe i det kongelige Bibliotheks Tieneste, mindes jeg med dyb Følelse mine hengangne Foresatte og Colleger. Mine nuværende Medarbeidere beder jeg, med min Tak for deres virksomme Bistand, og med de oprigtigste Ønsker for deres Fremtid, ogsaa at modtage Yttringen af min Erkiendtlighed for den Interesse, hvormed de have fulgt dette Arbeide, og den Beredvillighed, hvormed de have stræbt at bidrage til dets Fuldstændighed.

Werlauff.

Forklaring over de tvende Grundplaner.

1. Øverste Etage.

a. Den nordiske Sal.
b. Læsesalen.
c. Entreen til denne.
d. Overbibliothekarens Værelse.
e. Den nye Bibliothek-Sal.
f. Manuscriptsalen.
g. Kobberstiksamlingens Lokale.

(d.–g.: Det forrige Kunstkammer-Lokale.)

2. Nederste Etage.

A. Den mindre Bibliothek-Sal.
B. Comptoiret.
C. Den store Bibliothek-Sal.
D. Cabinet.

Indledning.

I.

Danske Kongers Bogsamlinger, ældre end Christian den Tredies Tid.

Ligesom næsten hele Middelalderens Litteratur var i Geistlighedens udelukkende Besiddelse og de fleste Forfattere udgik fra Klostrene, saaledes bevaredes ogsaa det meste og vigtigste, hvad af Bøger dengang havdes, indenfor Klostrenes og Kapitlernes Mure. At enkelte danske Konger med videnskabelig Sands, som Svend Estridsen, Valdemar den anden og Erik Plovpenning, kunne have eiet flere eller færre Bøger, er ligesaa sandsynligt, som ved udtrykkelige historiske Vidnesbyrd ubeviisligt. Først mod Slutningen af det femtende Aarhundrede, efter Universitetets Stiftelse og Bogtrykkerkunstens Indførelse, findes Spor til, at vore Konger og Dronninger have anskaffet sig nye udkomne Skrifter, eller fra inden- og udenlandske Lærde have faaet sig saadanne tilsendte. Dette gielder i det mindste om Kong Hans, til hvis Læsning Ridderromaner synes at have hørt a), om

a) Hvitfeld Danm. Krøn. II. S. 1047; jfr. Nyerups Middelalders Litteratur S. 470.

hans Dronning, Christina b), og tildels om Christian II. c); dog, hverken fra disse Konger eller fra Frederik I. opbevarer det kongelige Bibliothek nogen Erindring, men vel fra den Sidstes Dronning, Sophia d).

For øvrigt gives der Anledning til den Formodning, at Rigets Dressel paa Kallundborg Slot, hvori dets vigtigste Brevskaber opbevaredes, ogsaa kan have opbevaret andre Haandskrifter, og saaledes været ei blot et Rigs-Arkiv, men ogsaa et Rigs-Bibliothek. Man veed nemlig, at Pave Leo X., som havde bragt i Erfaring, at der paa dette Slot skulde giemmes Codices af gamle romerske Historieskrivere, i Aaret 1517 udbad sig disse af Christian II. meddelte til Afskrivning. Men have Saadanne virkelig existeret her, og ere de blevne herfra udlaante til Rom, ere de rimeligviis aldrig komne tilbage. Det kallundborgske Arkiv selv, som omtales endnu i Midten af det 16de Aarhundrede, er formodentligen ved Slutningen af dette blevet forflyttet til Kiøbenhavn e).

---

b) Nyerups Reiser til Stokholm S. 187. I Aarene 1510—11 lod Dronningen Bøger indbinde hos en „Vilhelm Bogbinder" i Kiøbenhavn; Molbechs nordisk Tidsskrift I. S. 570.

c) 1520 sendte Kongen Paul Eliæ en Bog til at oversætte paa Dansk; hvilket han dog afslog, fordi „hun meer lærde at giøre Synd, end at bedre oc aflægge"; det menes at have været Machiavels *Princeps* som først udkom 1515; *Olivarii* Comm. de vita et scriptis P. Eliæ p. 45. 159; Schlegels Gesch. d. Oldenb. Könige I. S. 111.

d) F. Er. Thil. Kragen von dem Bilde Gottes in den ersten Menschen; m. e. Vorr. Ph. Melanchthons. Wittenb. 1550. 4to; uden paa Bindet: Sophia Koningin zu Dennemarken und Norwegen etc. Anno 1550; CXVIII. Psalm von M. Luther; Wittenb. 1531. 4to; paa Bindet Sophia V. G. G. Kø. 1552.

e) Ny Minerva 1807. IV. S. 97. fg.

II.

Christian den Tredies, Frederik den Andens og Christian den Fjerdes Bogsamlinger.

Den Konge, under hvis Regjering det kiøbenhavnske Universitet gienfødtes og Reformationen bragte os i Forbindelse med Udlandets, især den tydske, Bogverden, er ogsaa den første danske Konge f), som vides at have eiet et Bibliothek, der indeholdt baade Bøger og Landkarter, og jævnligen benyttedes af ham selv, hvis Tilbøielighed for Kunster og Videnskaber, især Historie, Lovkyndighed og Poesie, flere Samtidige berømme g). At dette berigedes med udenlandske Bøger, derom vidne de mange Breve til Kongen fra tydske Lærde, f. Ex. Bugenhagen, den saxiske Hofpræst Aurifaber og fl. h), der sendte ham saavel deres egne, som Andres nye udkomne, især theologiske, Skrifter, ligesom han ogsaa erholdt saa-

---

f) Roger, Lettres sur le Dannemarc II. p. 58.

g) See herom et mærkeligt Sted i den Karakteristik af Chr. III., som Er. Lætus gav i Fort. til sin Respublica Noribergensium (Francof. 1574. 4.) og derfra er meddeelt paa dansk i Grams Fort. til Krags og Stephanii Christ. III. Hist. S. 159. Derimod har Gram overseet et ikke mindre interessant Bidrag til denne Konges Karakteristik i et Skrift kaldet: Poemata qvædam, aut. *Joh. Busmanno*, Witeb. 1537. 8., hvis Forfatter, en Præst i det Slesvigske, ei forekommer i *Molleri* Cimbria literata (jfr. Suhms Saml. til d. danske Hist. I. 3. S. 173). I et Vers til Chr. III. omtales de Litteraturfag, Kongen fortrinligen yndede:

Tu legis *annales*, *fastos* qvoqve consulis omnes
qui varia rerum cognitione scatent. — — — —
Clarorum legis cælestia *carmina* vatum,
qvæ Reges multum nosse, Ducesqve iuvat. — — — —
Antiqvique vigil præclara volumina *iuris*
versas, qvod lites tollere rite docet. — —

I H. Thomesens Ligprædiken bemærkes udtrykkeligen, at han havde anlagt et anseeligt Bibliothek paa Kiøbenhavns Slot; Krag og Stephanius I. S. 452.

h) Schumachers Gel. Männer Briefe an die Könige in Dännemark I. S. 160. 239. III. 227 og fl. St.

danne, deels giennem reisende Boghandlere i), deels fra sine egne Kommissionairer i Tydskland k). Som denne Konges **Bibliothekar** kiendes kun Een, og det endda kun ved Hielp af Gisning. Blandt de af Efterfølgeren paa Thronen i Aaret 1559 reducerte Kostgiængere paa Slottet, nævnes nemlig en **Mester Hans Bibliothecarius** l). Den første i Bibliothekets Aarbøger forekommende Bibliothekar er **Hans Thomsen Guldsmed (Aurifaber)**, født i Husum 1517, som havde studeret udenlands paa Christian den 3dies Bekostning, fra Aar 1556 var Professor ved Kiøbenhavns Universitet og døde 1602. Naar denne nu siges at have været kongelig Bibliothekar m) i 15 Aar, da kan dette Tidsrum ikke indbefatte de sidste 15 Aar af hans Levetid, thi da finde vi en Anden i Embedet; men han maa have været det fra Aaret 1554, da han fik Magister-Graden, indtil 1569, da Hofpræst Kolding kom til at bestyre Bibliotheket. Saaledes maa da denne **Hans Guldsmed** blive den omtalte **Mester**

i) Den tidligste egentlige Boghandel her i Landet dreves af tydske Boghandlere, som til visse Tider indfandt sig her. En af de ældste Saadanne der nævnes, Just Sturzkopf fra Wittenberg, bragte jævnligen Christ. III. Breve, Bøger og Commissioner fra tydske Lærde (Schumacher I. S. 100. 114. 120 og fl. St.) og erholdt 1. Aug. 1559 kgl. Tilladelse at indføre Bøger her i Riget og sælge dem „for skielligt Værd".

k) En Regning paa 31 Mark lybsk for nogle Bøger, som Carsten Grypp havde kiøbt for Kongen 1547 paa Omslaget (formodentlig i Leipzig), er meddeelt af R. Nyerup i **Minerva** 1788. Aug. S. 288. Christ. III. synes endog at have sat Priis paa Pergamentstryk, skiøndt nu intet Saadant i Bibliotheket vides at hidrøre fra hans Tid. Af et Brev til Kongen fra Geo. Major i Wittenberg 1. Apr. 1558 (Schumacher II. S. 226) sees nemlig, at Kongen havde hos Bogtrykkeren H. Luft i Wittenberg bestilt 2 Exempl. paa Pergament af hans næste Bibel-Udgave. M. foreslaaer, at den eene skulde prydes med illuminerede Figurer og med Kongens Contrafei af Lucas Maler (Cranach den yngre?); men da Kongen døde 3 Fierdingaar efter, og Bogen selv ei udkom før 1561, ere Pergamentsaftrykkene formodentligen blevne igien afbestilte.

l) **Pontoppidans Orig. hafn. S. 264.**

m) ***Vindingii* Academia hafniensis p. 104; *Molleri* Cimbria literata I. p. 25.**

Hans, hvem 1561 „aarlig Fetalie“ (bouche en cour) igien blev forundt n).

Ogsaa forekommer alt en Hofbogbinder, som, efter Navnet at dømme, maa have været Dansk o), da man ellers paa den Tid pleiede at forskrive de fornødne Arbeidere af denne Profession fra Tydskland p).

Af trykte Bøger og Haandskrifter, som kiendes at have tilhørt Christian III., existere kun meget faa i det kongelige Bibliothek. Blandt de første kan nævnes „Ludvig Rabus v. Memmingen, Historien der heyligen auserwälten Gottes Zeugen, Bekennern und Märtyrern etc.“, Strasburg 1555—57, 7 Voll. 4to, hvoraf haves et Pragt-Exemplar med det danske Vaaben paa forreste Side af Bindet og Aarstallet 1556. Mærkelige ere ogsaa to Samlinger af Choral-Melodier med latinsk og tydsk Text i den gamle kongelige Manuskriptsamling. Den Ene (Nr. 1872, 4to) i 7 Bind har paa begge Sider af Bindet det danske Vaaben og Aarstallet 1541. Den Anden (Nr. 1873.) i 6 Bind har paa forreste Side af Bindet Bogstaverne *C. K. Z. D.* (ɔ: Christian König zu Dännemark); paa bagerste Side Navnet Erhart Herdegen (maaskee en kongelig Syngemester?). Paa Bindet, som er udført med megen Kunst og Ziirlighed, forekomme blandt Stemplerne afvexlende det danske Vaaben (Tre Løver), Kiøbenhavns Vaaben og Ex. af Rotterdams Brystbillede; ligeledes følgende Tegn: M ⫛ P. I samme Deel af Manuskript-Samlingen forekommer (Nr. 1855 4to) et Pergaments-Haandskrift med illuminerte Tegninger under følgende

n) Nye danske Magazin V. S. 70.

o) Niels Poulsen fik Bestalling som Hofbogbinder, med en aarlig Befolding af 100 Mark Dansk og en Hofklædning; Coldinghuus d. 26. Juli 1559. Denne Niels Bogbinder var „selv anden“ blandt dem, der 1559 mistede bouche en cour; Pontoppidans Orig. anf. St.

p) En ny tydsk Bogbinder, Poul Knobloch fra Lybek, blev d. 8de Juli 1550 forskreven fra Tydskland, for at indbinde Chr. III. Bibler; jfr. R. H. Seidelins Læsendes Aarbog 1800 S. 13.

Titel: »Kriegsmemorial, das ist ein trefflicher zu wissenn hochnötiger Auszug und Bericht, wann ein Herr in ein frembd Landt ziehen, das selbeigenner Person, sich vnterstehen zu gewinnen, oder solches, seinnem Obristenn Felthaubtman zu uorrichten beuelhen will etc.« Paa Titelbladet læses: Liber Msc. scholæ reg. Sorensis og foran findes følgende Notits: »thenne bog gaff Kong Frederik then anden, hanns Mayests Tjener meg Holger Rosenkrantz q), och hauede veret Hans Kongl. Herr Faders Sallig och Hoyloulig ihukommelse Anno LXII. r). For øvrigt kan Bibliothekets Historieskriver ikke dvæle ved Christian d. 3dies Dage, uden med en smertelig Følelse at tænke sig den Skat af Haandskrifter og Palæotyper, Bibliotheket vilde kunne have fremviist, dersom de efter Reformationen sæculariserede Klostres Bogskatte vare blevne indlemmede deri. Hvad ikke adspredtes eller udførtes af Landet, kom vel efterhaanden meest til Universitetsbibliotheket f. Ex. saasom fra Heridsvads-Kloster i Skaane 1641 s); fra Voer-Kloster i Jylland, ifølge kongelig Befaling af 16de Juni 1654 t). Ere endog nogle af disse Levninger komne til det kongelige Bibliothek, da blev dog igien dette eller den største Deel deraf senere af Christian IV. skienket til Universitetet, hvis Bogsamling heel og holden fortæredes i Ildebranden 1728. Det er altsaa i en nyere Tid og giennem forskiellige andre Veie, at enkelte Haandskrifter og Bøger

---

q) Til Boller; Ridder, D. R. R. (senere Marsk) † 1575.

r) Ogsaa findes i Bibliotheket enkelte Bøger, som have tilhørt Christ. III. Dronning, Dorothea, f. Ex. M. Luther das XV. Cap. des 1. Ep. S. Pauli an die Corinther, Wittenb. 1531. 4to; paa inderste Side af Bindet er skrevet: 1539 was Gott weyll mach neymanntt weynden D(orothea) K(öniginn) z(u) Denmarck; M. Luther 1. Buch Mose, Wittenb. 1527. 4to; udenpaa Bindet: A. V. G. D. K. Z. D. 1551; M. Lutheri 14—15 Cap. Johannis Evang. Witt. 1539. 4to, udenpaa Bindet D. (orothea) K. (öniginn) (zu) D. (ännemark) 1551.

s) Nye Saml. til danske Hist. II. S. 187.

t) Levningerne af Aarhuus Domkirkes Bibliothek bleve 1654 solgte til Bedste for Domkirken; Danske Atlas IV. S. 81.

fra danske Klostre eller Capitler ere komne til vort Bibliothek; f. Ex. en latinsk Bibelversion, som har tilhørt Capitlet i Lund (gl. kgl. Saml. Nr. 1310 4to); et latinsk Haandskrift af medicinsk Indhold (S. Sl. Nr. 231. Fol.), som har tilhørt S. Lucii Kirke i Roeskilde; den bekiendte Codex af Justinus (Nr. 450. Fol.), som Erkebiskop Absalon skienkede til Sorøe Kloster u); en Samling ascetiske Skrifter paa Dansk fra Mariager Kloster (Gl. Saml. Nr. 1586. 4to) o. fl.

Om Frederik den 2dens Agtelse for Videnskaberne vidne flere Foranstaltninger fra hans Tid. Ogsaa er der Grund til at antage, at den af hans Fader efterladte Bogsamling ei er gaaet tilbage under hans Regjering, men er bleven vedligeholdt og forøget, ei blot med Bøger og Karter, men ogsaa med Haandskrifter og Dokumenter til Fædrenelandets Historie v).

Den første kongelige Bibliothekar, om hvem vi have nogen tilforladelig Kundskab, er Hofprædikanten Niels Nielsen Kolding, Forfatter af adskillige theologiske Skrifter, personlig yndet af Kongen og høifortjent af vort Universitet ved sin Medvirkning til Kommunitetets Stiftelse. Naar han er bleven Bibliothekar, vides ikke med Vished; han har, som ovenfor er yttret, maaskee efterfulgt Hans Guldsmed 1569 og forestod Embedet til sin Død 25de August 1578 x). Hans Eftermand blev daværende Prof. Græcæ, siden Dr. og Prof. Theol., Jacob Madsen, Forfatter af adskillige theologiske og philologiske Skrifter. Hans Bestalling (Skanderborg 11. Sept. 1578), den første som haves for nogen Bi-

---

u) Endeel af dette Klosters Bogsamling kom uden Tvivl til Akademiets, 1813 opbrændte Bibliothek; L. G. Taubers Udsigt over Sorøe Akad. Forfatning 1623—65. S. 32.

v) Saaledes sendte Prioren i S. Knuds Kloster i Odense, Christen Povelsen, Kongen 1561 en Bog med tegnede Vaabner til Foræring; Danske Magazin II. S. 78.

x) At han skulde have resigneret 2 Aar før sin Død, som Zwerg (Siell. Clerisie S. 472) vil, grunder sig paa en Feiltagelse i Pontoppidans Annaler III. S. 459, hvor Eftermandens Ansættelse henføres til 1576.

bliothekar, meddeles her ordlydende efter det Siellandske Register:

„Vi Frederik II. etc. g. a. v., at efterdi Gud almægtigste med Døden haver bortkaldet M. Niels Kolding, som tildeels haver havt vort Liberi paa vort Slot Kiøbenhavn udi Befaling, da have Vi af Vor synderlig Gunst og Naade tiltroet og bevilget, og nu med dette vort aabne Brev bevilge og tiltroe Os elskelig hæderlig og høilærd Mand, M. Jacob Madsen, Prof. udi vort Universitet i Kiøbenhavn, at skulle igien paa Vore Vegne have samme vort Liberi paa Kiøbenhavns Slot udi Befaling, og flitteligen tilsee, at ingen, hvis Bøger derinde ere, eller og herefter did indkomme, og hannem overantvordes udi Forvaring, forrykkes eller bortkommer, ei heller at de udi nogen Maade fordærves. Dersom og nogen synderlig nye Bøger did til Kiøbenhavn ankomme, dermed Vort Liberi kan formeres og forbedres, skal han Os det underdanigst tilkiendegive. Og have vi af samme Gunst og Naade, for slig hans Umage, naadigst bevilget aarligen at ville lade give hannem et halvt hundrede gammel Dalere, eftersom andre for hannem haver bekommet, der samme vort Liberi have havt udi Befaling. Bedendes og bydendes Vor Rentemester, den som nu er eller herefter kommendes vorder, at I aarligen til gode Rede paa Vore Vegne fornøier fornævnte M. Jacob Madsen fornævnte 50 gammel Daler. Dermed skeer vor Villie og Befaling“.

To andre Kongebreve bidrage noget til at oplyse Bibliothekets Forøgelse under denne Konge, og den Benyttelse deraf, der forundtes enkelte Videnskabsmænd. Det første (Skanderborg 23de December 1583) til Rentemesteren Christoffer Walkendorf lyder saaledes: „Fred. II. etc. V. s. G. t. Vider, eftersom afgangne Baltzar Kaus, som var Bogfører udi vor Kiøbstad Kiøbenhavn, nogen Aar siden forleden haver efter Vor Befaling udtaget og kiøbt til Witten-

berg en Bibel, som kaldes Plantini Bibel y), med adskillige Tungemaal og synderlig Arbeid, hvilken Vi vilde have at indlægge udi Vort Bibliothek, og han samme Bibel haver indstillet og overantvordet ind udi fornævnte Vort Bibliothek paa Vort Slot Kiøbenhavn, eftersom Os Elskelig, Hæderlig og Høilærd Mand, Doctor Jacob Madsen, Prof. udi den hellige Skrivt udi Universitetet udi vor Kiøbstad Kiøbenhavn, som Vi fornævnte vort Bibliothek befalet have, Eder kan videre derom berette. Og efter samme Bibel ikke endnu betalet er, og der anholdes hos fornævnte Balzar Kauses Efterleverske om Betaling, da bede Vi Eder og begiere, at I forhøre hvad samme Bibel koster, og den paa Vore Vegne betaler, ladendes det indskrive udi Regnskab. Dermed etc. (Siellandske Tegnelser).

Ved det andet (Antvorskov 11te Septb. 1585) fik Bibliothekaren Befaling at lade Tyge Brahe bekomme „saamange Chartas cosmographicas eller Mapper, som kan findes udi vort Liberi, der paa vort Slot Kiøbenhavn, og er om vort Rige, Danmark eller Norge, eller nogne andre vore Lande, til videre Efterretning udi nogen sin Forehavende, hvorom han Os berettet haver... og derpaa tage hans Beviis“ z).

At Dr. og Prof. Theol. ved Universitetet Anders Lauridsen, Forfatter af nogle Disputatser og af en latinsk Ligtale over Frederik II., blev Bibliothekar efter J. Madsens Død 1586, viser Bestallingen for hans Eftermand.

Af Bøger, som have tilhørt Frederik II., findes endnu adskillige i Bibliotheket æ), udenpaa Bindet betegnede med Kon-

---

y) Christopher Plantins i Antverpen 1569—72, i 7 Foliobind, med typographisk Omhue og Pragt trykte Bibeludgave paa 4 Sprog.

z) Fort. til Danske Atlas 1ste D. S. 21.

æ) En enkelt fremviser i det mindste hans Navn, før han blev regierende Konge; nemlig et Exempl. af *Er. Læti* in reditum Christ. III. et Senatus regni conventum in urbem Hafniensem

gens hyppigen forekommende Ciffer, det sammenslyngede FS med Krone over. At dette sammenslyngede FS ei betyder Fridericus Secundus, men Frederik og Sophia, har Forf. paa et andet Sted stræbt at godtgiøre ö); denne Forklaring bestyrkes endvidere baade af Bøger og Haandskrifter. Saaledes haves her et Exemplar af følgende Skrift: „Ein new Lehr, Trost, Beicht und Gebetbüchlein allen betrübten und angefochtenen Krancken und sterbenden Menschen sehr nützlich, von P. Glaser, 1575. 8. i ziirligt Bind, paa begge Sider med det danske Vaaben, indeni hvilket det meklenborgske. Paa den forreste Side findes oventil det sammenslyngede FS; i F kan her igien, ved Hielp af et Forstørrelsesglas, kiendes Begyndelsesbogstaverne af Kongens Symbolum: M. H. Z. G. A. (Mein Hoffnung zu Gott allein) og af Dronningens: G. V. D. S. N. (Gott verläst die Seinen nicht). Nedenunder læses paa begge Sider følgende Stropher: Floret syncere svb vobis Dania vere, Flos *Friderice* Soli, Stella *Sophia* Poli. Bogen har tilhørt Dronningen, som foran har skrevet med egen Haand: „15 F. 82 Gott fürlest die seinen nicht. Sophia Kungin zu Dennemarcken" a). Et Haandskrift af den Thottske Samling (Nr. 712 4to) bevarer paa lignende Maade Erindringen om det kongelige Ægtepar. Dette er en: „Artzneybuch für allerley Gebrechen, von Heinrich von Häusen", hvis Bind paa den ene Side har det danske, paa den anden det meklenborgske Vaaben; under begge det omtalte Ciffer; det ene

---

gratulatorium carmen 1551. 4to, som har udenpaa Bindet: ***Fridericus*** 2. Dei G. electus Danorum Rex.

ö) Indbydelsesskrift i Anledning af Universitetets Formælingsfest 1811. S. 34; (Histor. Forenings Tidsskrift III. S. 70). Endnu kan, til Bestyrkelse for denne Forklaring bemærkes, at et Expl. i Bibliotheket af ***Rebolledo*** Selvas danicas 1655 har paa Bindet et lignende sammenslynget FS med Tallet 3; altsaa Frederik III. og Sophia Amalia.

a) Et Expl. af Luthers Bibel, Frkf. 1565, har udenpaa Bindet et stort FS med Krone over, og paa begge Sider deraf: G. V. D. S. N. med Aarstallet 1582.

med Kongens Valgsprog: Mein Hoffnung... 79 VR og nedenunder P. N. P.; det andet med Dronningens: Gott verlest... 79 VR og nedenunder 1580. Enkelte ældre Bind ere senere blevne forsynede med denne Konges Mærke. Et Exemplar af den Lutherske Bibeloversættelse (Wittenb. 1526. Folio) fremviser paa det øverste Spende Ordene: Krantz. Ridder; hvorved formodentlig betegnes en Rosenkrands, hvis Navns første Halvdeel tilligemed Fornavnet har været anbragt paa det nederste, nu manglende Spende; et af de tilsvarende Beslag har Aarstallet 1534. Paa den forreste Deel af Bindet findes nu Kongens Brystbillede med det anførte Vers: Floret syncere etc. omkring; paa den bagerste det danske Vaaben, med FS nedenunder og Kongens Valgsprog. Blandt de faa Reliqvier fra Bibliothekets ældste Tid, kan nævnes den Wittenbergske Bibeloversættelse af 1551, som har været Frederik d. 2dens Haandbibel, og hvori han selv foran har skrevet, hvor ofte han har gjennemlæst den b). Ogsaa opbevares blandt det danske Bibliotheks Sieldenheder en Bog, med Titel: Ein Buch zusammen gezogen, aus vielen probierten Künsten und Erfarungen, wie ein Zeughaus, sampt aller Munition anheimisch gehalten werden soll etc. Kopenhagen durch Lorentz Benedicht 1578 Fol. Forfatterens Navn, Joachim Arentsche, forekommer paa flere Steder i denne Bog, hvoraf maaskee kun dette eeneste Exemplar existerer, der maae have været Kongen selv præsenteret, da det er prydet med hans Portrait og Vaaben i Træsnit illumineret, samt hist og her med illuminerede Figurer c). Endelig haves i Bibliotheket enkelte Bøger, som have tilhørt Frederik d. 2dens Dronning, Sophie d).

b) Thurah Hafnia hodierna S. 111—12.

c) Thurah l. c. S. 113. Originalen hertil synes endnu at existere i den ældre kongelige Manuskript-Samling s. Erichsens Udsigt over denne S. 51.

d) F. Ex. Joh. Varwichs (Kgl. Livmedicus) Tractatlein von der Pestilenz, Kopenh. 1577. 8., hvoraf her et Pragtexemplar

Under **Christian d. 4des** lange, for den videnskabelige Kulturs Fremskridt her i Riget iovrigt saa velgiorende Regiering, er dog kun saare lidet at sige om det kongelige Bibliotheks Skiebne og Tilstand. Efter Bibliothekaren Anders Lauridsens Død 1589, blev Bibliothekets Bestyrelse overdraget til Dr. **Nicolaus Theophilus**, en Flensborger af Fødsel, Prof. Juris ved Universitetet, Forfatter af nogle juridiske Disputationer, og under Frederik II. og Christian IV. brugt i adskillige Gesandtskaber. Hans Bestalling (Kiobenhavn 21de December 1589) e), i det hele overeensstemmende med ovenanførte for Jacob Madsen, har kun i Bestemmelsen om Bibliothekets Forøgelse med nye Litteratur faaet nogle Tillæg. Det hedder nemlig her: „Dersom og nogle synderlig ny Bøger hid til Kiobenhavn ankomme, eller han kan bespørge nogen synderlig ny Bøger udenlands være forhaanden, dermed vort Liberi kunde formeres og forbedres, skal han Os det underdanigst tilkiendegive, og vi siden ville lade af dennem forskrive, hvis Os kan synes behageligt. Desligest hvis Bøger efter vor egen naadigst Behag bliver hid indforskrevet, de skal og blive hos samme Liberi, og hannem udi Forvaring iligemaade være befalet“. Forresten er ligesaalidet om denne,

med det samme Vaaben paa begge Sider af Bindet og det samme latinske Vers, der findes paa Bindet af det nysomtalte ascetiske Skrift af Glaser; det maa da ogsaa have tilhørt Dronningen. Samme Vers, under det danske Vaaben, findes udenpaa Bindet af Luthers N. Test. Wittenb. 1569. 4to. En Pendant til Frederik II. ovenomtalte Haandbibel er en lignende (Frkf. am M. 1568), som har tilhørt hans Dronning, med hvis Haand er skrevet foran: „Dis Buch hatt mich mein Kamerdiener Jochim von Batzewitze von anfank ab zum ende vorgelesen. der liebe Gott gebe mir seine Gnade das ich es mit Fleise muge gehoret haben. Sophia Konigin tzu Denemarcken Wittwe“. Senere er tilskrevet: „Dis Boch habe ich hernach über zwei jar wider selbe für mich genohmen und von Anfange zum Ende widerum durch gelesen“. — „Dis boch habe ich zum andern mahl angefangen und durch gelesen An. 1621. den 24. December selbe endiget“.

e) Minerva 1788. Aug. S. 259.

som om den forrige Bibliothekars Virksomhed ved Bibliotheket noget Nærmere bekiendt, og efter den Formindskelse, dette kort efter hans Død 1604 undergik, forsvinder det næsten aldeles af Historien i mere end 50 Aar. Nytaarsdag 1605 skienkede nemlig Kongen sit Bibliothek til Universitetet som Nytaarsgave f). Dette bestod dengang af flere end 1100 Bind, for det meste af alle Fag, hvoriblandt mange Autographa Lutheri et Coævorum, de ældste tydske Oversættelser af græske og romerske Classikere, en Deel Landkarter, foruden en stor Mængde af Haandskrifter paa Pergament g). Uagtet der fra denne Tid af ingen kongelig Bibliothekar findes nævnet før under Frederik III. og uagtet der paa nogle Steder tales om denne Donation, som om det havde været den hele kongelige Bogsamling, der indlemmedes i Universitetets h), kan dette dog umueligt have været Tilfældet, da man neppe kan tænke sig, at hiint ikke skulde have bestaaet af mere end 1100 Bind, og endnu mindre, at en saa videnskabelig Konge, som Christian IV.,

---

f) Nyerups Kbhvns Univ. Annaler S. 90—91. Afleveringen skeete den 10de Jan. "*Regia Bibliotheca* data Academiæ et ex *Arce* translata atqve bibliothecæ academicæ adiecta d. 10. Jan."; *C. Aslaci* Or. de Relig. reform. origine et progressu. Hafn. 1621. 4. Tab. Chronol. jfr. Th. Bartholin de libris legendis p. 21.

g) Thura Idea hist. litt. p. 226; Rostgaard Deliciæ Poetarum Danorum I. p. 14; Nyerup l. c. I Universitets-Bibliothekets Donationskatalog hedder det: "A. 1605 ingentem copiam *Codicum* manuscriptorum *membraneorum et impressorum*, qvæ in arce Havniensi inventa est, regiæ suæ Academiæ Havniensi dedit... *Chr. IV.*"; Nyerup om Bibliothekarforelæsninger paa Univ. Bibl. med Fortegnelse over Bibliothekets Velgiørere (1815) S. 18. I Consistorii Acter, under 27. Febr. 1605, læses: "De *tabulis cosmographicis regiis* in bibliotheca qvid faciendum proposuit Rector". „Resp. de skulde tages af Kammerne og lægges i Kister paa det øverste Loft". I Resens Fort. til Fred. II. Historie omtales de af Chr. IV. til Univ. Bibliotheket givne Acta publica.

h) Til „dette Academie haver Kong Chr. IV. givet og foræret Høilovlige fordum Kongers, saavelsom og sit eget, skiønne Bibliothek"; Wolffs Encomion regni Daniæ S. 355. jfr. *Windingii* Acad. hafn. p. 13.

i sin kraftfuldeste Alder skulde aldeles have skilt sig ved en Skat, som var samlet, i det ringeste, af hans to nærmeste Forfædre, fra hvis Tid, som i det Foregaaende er godtgiort, enkelte Bøger og Haandskrifter endnu findes i Bibliotheket i). At desuden Christian IV. selv, endog efter den Tid, maae have anskaffet Bøger til sit Bibliothek, kan sluttes af følgende Ordre af Frederik III. til Jochum Gersdorff (20. Martz 1660): „Hvad Jørgen Holst k) Borger og Bogfører her udi vor Kiøbstad Kiøbenhavn hos Os underdanigst lader andrage og berette, anlangendes Bøger, som han beretter sig at have kiøbt og leveret til Vor elskelige kiære Hr. Faders (Bibliothek?), det kan I af hosføiede hans Supplik videre see og erfare, thi bede vi Eder og naadigst ville, at I hannem, naar noget Middel dertil haves, lader contentere og afbetale, hvis han beviisliggior sig med Rette at tilkomme". Desuden fremviser Bibliotheket endnu flere Bøger og Haandskrifter, baade ældre og yngre end A. 1605, med Christian d. 4des Navnetræk; ligesom ogsaa de Bøger i Bibliotheket, der have tilhørt Frederik d. 2dens Dronning, Sophie, og hendes Forældre, Hertug Ulrik og Hertuginde Elisabeth af Meklenburg, hvis Vaaben og Navnetræk de fremvise, maae have hørt til Kongens Arvepart efter hans 1631 afdøde Moder.

Men sandsynligt er det dog, at den største og bedste Deel af det kongelige Bibliothek ved denne Leilighed er bleven en Berigelse for Universitetet. Universitets-Bibliothekets Interesse fortrængte derfor efterhaanden det kongelige Bibliotheks, og alle vigtige Bog-Acqvisitioner, som, paa en eller

i) Det kan forøvrigt bemærkes, at ogsaa Christians store Samtidige, Gustav Adolph, 1621 skienkede sin, fra hans Forfædre arvede Bogsamling, til Upsala Bibliothek; *M. Celsii* bibl. reg. Stockholm. Hist. p. 27.

k) Han forekommer som Boghandler i Kiøbenhavn omtrent fra 1630.

anden Maade, bleve Staten til Deel, indlemmedes i hiint l). Da nu tillige Christian d. 4des Gave vedblev at udgiøre en særskilt Samling, der endog som saadan synes at være bleven fortsat m), og lige indtil 1728, da Kiøbenhavns Ildebrand fortærede alle Universitetets Bogskatte, førte Navn af Bibliotheca regia n), følger igien deraf, at dette, og

l) Saaledes udgik 8de October 1617 kongelig Befaling til A. S. Vedels Arvinger, at indsende de i hans Bibliothek befindtlige historiske Dokumenter til Universitetsbibliotheket. Angaaende Lyschanders Udarbeidelser og hans hele historiske Bibliothek, som han i Live havde bestemt til Universitetet, udfærdigedes lignende Befaling; Schlegels Gesch. Chr. IV. II. 239. jfr. Nyerups Univ. Ann. S. 92—93. Da Th. Bartholin 1639 foreslog, at Regieringen skulde kiøbe en Samling af nordiske og orientalske Haandskrifter i Holland, anmærkede O. Worm, at efter Universitetspatronen Chr. Friis's Død var der Ingen ved Hoffet, som vilde formaae Kongen til sligt; Epistolæ II. p. 664. Derimod kan det tænkes, at Universitetsbibliotheket, kort tilforn, paa en anden Vei kan have erholdt endog persiske og indiske Manuskripter. En Dr. Johan Elichman fik nemlig Bestalling (Colding 26de Febr. 1635) at reise med Skibet S. Anna til Kongen af Persien og Indostan, at slutte Conditioner med ham om Handel og Contoir paa Surate og Persien; til hvilken Reise og over Land hiem igien han skulde have 1500 Rdl., „og skulde deraf noget blive tilovers, skulde han anlægge det i Antiqviteter, Skrifter og Rariteter". Uden Tvivl har det været den samme Expedition, der i November d. A. afgik herfra til Ostindien; Slanges Christ. IV. Hist. S. 813 jfr. 829.

m) *Resenii* Inscriptiones Hafnienses p. 207; Thura Idea p. 226; Engelstofts og Werlauffs Udsigt over Kiøbenhavns Universitets-Bygnings Historie (1836) S. 24. 27; det første Lokale for denne Samling, før den flyttedes til Trinitatis Kirke, kan neppe med Vished paavises. Salomon Sartorius maatte som kongelig og Universitets-Bogtrykker i A. 1623 forpligte sig til, af hver Bog han trykte, at levere et Exemplar til Bibliothecam *regiam* et academicam; Seidelins Læsendes Aarbog 1800 S. 33. At Chr. IV. selv har vedblevet at completere denne sin Gave til Universitetet, tør næsten sluttes af følgende Sted i *L. de Chalonnais* traité des plus belles Bibliotheques, Paris 1644. 8. p. 237. "Le Roy de *Dannemarc* a institué une *bibliotheque* en la ville de Copenhage, laquelle est vrayement digne de sa magnificence royalle; car il fait rechercher avec un grand soin les plus rares et curieux livres de toutes les parties de l'Europe, pour lui servir d'ornement"; dersom her dog ikke skulde være meent et andet Bibliothek paa Slottet.

n) Nyerups Univ. Annaler S. 216.

ikke Bibliotheket paa Kiøbenhavns Slot, i Almindelighed maae forstaaes, naar det 17de Aarhundredes Skribenter omtale et herværende kongeligt Bibliothek o).

o) Som Erichsen anmærker i sin Udsigt over Mskpt-Saml. S. 3. Man see f. Ex. *O. Wormii* Epp. I. p. 250—51. Naar Lyschander i den utrykte Fortale til hans Krønike (hvoraf Udtog i Suhms Saml. til dske Hist. 1. D. 2. H.) omtaler, at Chr. IV. havde ladet samle alle af de forrige Historici opsøgte Dokumenter og „dem udi sit kongelige Liberi udi Kiøbenhavn blandt andre Rigens Archiver og Antiquiteter ladet indlægge", og derefter ham „samme sit Liberi opladet og fornævnte Dokumenter ladet overlevere", da viser det ovenfor i Noten l) anførte, at herved maae forstaaes det til Universitetet skienkede Bibliothek. I Consistorium blev ogsaa 28. Marts 1625 besluttet, at der skulde giøres Catalog „paa hvis Bøger Lyschander havde (havt) af Kongens Bibliothek". I en Ligprædiken over Biskop H. P. Resen († 1638) kaldes det „Kongel. Majest. Bibliothek her udi Universitetet", hvilket Resen siges at have „ordineret i sine Skabe, som det endnu findes"; Rothes Danske Mænds og Qvinders Eftermæle II. S. 146. I Catalogen over Philologen Gørenz's Bogsamling (omtrent 1836) forekommer i det kritiske Apparat til Cicero, en Samling Varianter til hans Qvæst. tusculanæ, Aratea og Orator, samlede 1623 af en Anonym efter en Coder i det Kgl. Bibliothek i Kiøbenhavn, formodentligen ogsaa en Levning af det gamle Universitetsbibliothek.

Det store Kongelige Bibliotheks Historie.

I.

Bibliothekets Stiftelse af Kong Frederik den Tredie. Bibliothekarerne Markus Meibom og Peter Schumacher.

1.

Hvad hidtil er meddeelt om danske Kongers Bogsamlinger, henhører snarere til det kongelige Bibliotheks Oldsager end til dets Historie. Ikkun svage Spor af hine Samlinger opdages i det nuværende Bibliothek, hvis egentlige Skaber var Danmarks første souveraine Konge. Af Naturen Videnskaberne hengiven, kunde Frederik indtil sit 38te Aar, da hans Stilling ei endnu lod ham haabe nogen Krone, uforstyrret følge sin naturlige Tilbøielighed; og selv, efterat Forsynet havde banet ham Veien til en høiere Virkekreds, aflod han dog aldrig i lærde Sysler at søge Hvile og Adspredelse efter tunge Regieringssorger. Med lige Interesse omfattede han forskiellige Videnskaber, var hiemme i mange, ei ganske fremmed i nogen, og ingen af dem savnede hans

kongelig Understøttelse a). Blandt Frugterne af hans Agtelse og Kiærlighed for Videnskaber bliver dette Institut vel altid den ypperste. Han lagde den første, endnu baade kiendelige og kostelige Grundvold til det kongelige Bibliothek; han opførte en Bygning, hvis Bestemmelse tildeels blev at indslutte denne Nationalskat, over hvilken han beskikkede de to Første i den uafbrudte Række af særegne Opsynsmænd. Med Frederik III. kan altsaa det kongelige Bibliotheks egentlige Historie med Rette siges at begynde.

Af det foregaaende kunne vi slutte, at de temmelig ufordeelagtige Domme, fremmede Lærde, i en tidligere Periode, fældede over det, Kongen af hans Forfædre efterladte og med hans egen private Samling forøgede, Bibliothek paa Kiøbenhavns Slot, ikke have været ugrundede b). Derfor tænkte Kongen, allerede før den svenske Krig, paa en

a) Det kan derfor neppe kaldes tom Smiger, naar Prof. Eloqv. og kgl. Antiqvar **Barth. Bartholin** yttrer sig saaledes i Dedikationen foran sin Comm. de pænula, Hafn. 1655: **"Nulla re magis in admirationem rapimur, quam, quod in tot occupationibus rerum, in administratione totius imperii, non solum ad sacrarum literarum lectionem, verum ad umbraticas quoque curas divertere solitus es, ut cum iis contendere possis, qui totum vitæ tempus istis studiis impendunt. Itaque literarum amatores foves princeps ipse literatorum, quorum etiam ingenia præmiis excitas" etc.**

b) Js. Vossius skrev fra Stokholm den 4de Mai 1650 til N. Heinsius: **"In Regis *Daniæ bibliotheca* recte mones nihil reperiri præter pulverem et sordes"; *Burmanni* Sylloge Epistolarum. T. III. p. 587.** Mere smigrende ere **Th. Bartholins** Stropher: **"*Aurea* librorum titulis hic pulpita splendent, sed magis hoc Domino *bibliotheca* nitet"; Carmina, Hafn. 1669. p. 197.** I dette Bibliothek holdtes 1661 Disputationen mellem Socinianeren Lubieniezky og de Kiøbenhavnske Theologer; **Cimbria litterata II. p. 488**; her opbevaredes et Portrait af T. Brahe med et latinsk Vers under (***Resenii* Inscr. Hafn. p. 335**). Derimod har den book ***of Motto's***, hvori Algernon Sidney skal have nedskrevet den republikanske Yttring, som saameget forargede den franske Gesandt Terlon, (**Wadskiær Aula eruditi Septentrionis: Proaulion p. 58—59**), neppe været her (som **Molesworth** vil i Fort. til sin ***Account of Denmark***), men snarere paa Universitetsbibliotheket; altsaa en Protocol, hvori Fremmede, som besøgte Bibliotheket, indskreve deres Navne.

Forøgelse af denne Samling, og giorde i denne Anledning, et anseeligt, skiønt frugtesløst, Bud paa det, af den engelske Erkebiskop Usserius († 1655) efterladte Bibliothek af 10,000 Bind c). Endnu mere maae man beklage, at kort tilforn en, for Fædrenelandets Historie saa vigtig Samling af Bøger og Haandskrifter, som den forøske Professor og kongelige Historiograph Stephanius's, var gaaet ud af Landet. Efter hans Død 1650 indlode Arvingerne sig i Underhandling med den svenske Regiering d) og, da hverken fra vor Regierings eller Universitets e) Side giordes noget Skridt derimod, blev hele Samlingen eller en Deel deraf f) solgt til den svenske Rigs-Kanzler M. G. de la Gardie for en, som her paastodes, maadelig Priis. Ved denne Magnats paafølgende Donation til Upsala Akademie kom altsaa en stor Deel af disse Stephanius's Samlinger til dette Bibliothek, ere opregnede og beskrevne i Katalogerne over det og afgave siden uskatteerlige Bidrag

c) Udtog of the life of I. Usher by *R. Parr*, i Biblioth. universelle et historique de l'An. 1686. Tom. II. p. 242—43; Cromwel vilde ikke, at det maatte gaae ud af Landet. Ogsaa Rigshofmester J. Gersdorf skal have giort Bud paa dette Bibliothek (Hofmans danske Adelsmænd. I. S. 54); maaskee paa Kongens Vegne.

d) *Celsii* hist. Bibl. Stockholm. p. 132.

e) At det her dog virkelig kom under Ventilation, sees af Consistorii Acter, 18. Juni 1651: „Begierede Hs. Exc. Hr. Cantzler, at hvis skreven Tøi udi Stephanii Bibliothek findes og Danmark og Sverrig angaaer, det samme maatte for Penge til Vores Universitets Bedste kiøbes".

f) Celsius l. c. p. 133. Der skal være betalt 1600 Rdl. for de trykte Bøger og 200 Rdl. for Manuskripterne; Suhms Nye Saml. III. S. 79; jfr. Bircherod Ant. dep. i Dänische Bibl. IV. S. 400. Det var altsaa ved Kiøb, at Stephanius's lærde Efterladenskab kom til Sverrig, ei som Krigsbytte fra A. 1658, hvilket Nogle antage; *Molleri* Hypomnemata p. 408; *Celsii* Hist. Bibl. Upsal. p. 41; *Benzelii* Mon. ecclesiast. Prol. p. XXII.; *Scr. rer. Dan.* VII. p. 509; Nyerups Univ. Ann. S. 142. Dog svæver endnu altid megen Dunkelhed over dette Bibliotheks, ligesom over det Seefeldskes, sidste Skiebne; thi hvorledes kom f. Ex. Waldemars Jordebog (dersom den virkelig har tilhørt Stephanius, jfr. *Scr. rer. Dan.* VII. p. 509) til Antiqvitets-Archivet i Stokholm? Maaskee kan den, med mere, have tilhørt Sorøe Academies Bibliothek; jfr. *Celsii* Bibl. Stokh. p. 133.

for Benzelius's og Lagerbrings, men især for Langebeks historiske Kildesamlinger g).

Hiin Bogsamling var altsaa kun en ringe Begyndelse til det varige Hæderøminde, Frederik III reiste sig, efterat en velgiørende Fred og Stats=Forandringen af 1660 havde giort det muligt for ham, at virke for Statens Opkomst og Videnskabeligheds Fremme. Det betydelige Bogforraad, hvoraf Gave og Kiøb havde sat Kongen i Besiddelse, besluttede han at forene med sin ældre Samling, i en egen dertil indrettet Bygning, og saaledes stifte et Bibliothek, som kunde fortiene Navn af kongeligt. Ideen dertil kunde let opstaae hos en saa videnskabelig Konge, uden at just et fremmed Exempel behøvede at vise ham Veien; dog er det ikke usandsynligt, at han, med Hensyn til Bibliothekets Orden og Indretning, kan have taget det, dengang noget over 50 Aar gamle, wolfenbüttelske Bibliothek til Mønster, og derfor givet Sim. Paullis Søn, Jacob Henrik, (23. Dec. 1668) kongelig Historiograph, adlet med Navnet Rosenschild, det Hverv, paa sin Udenlands=Reise i Aaret 1661, at offre hint Bibliothek en opmærksom Betragtning h).

2.

Frederik den 3dies Bestræbelse gik allerførst ud paa at erholde en fast Stamme for sit vordende Bibliothek, hvilket ogsaa lykkedes, idet gunstige Omstændigheder efterhaanden giorde tre betydelige Bogsamlinger til kongelig Eiendom.

Den første var den Gersdorffske. **Jochum Gersdorf**, Rigshofmester, siden Rigsdrost og Patron for Kiøben=

---

g) Apogr. donat. testam. M. G. Delagardie Ac. Upsal. Holm. 1672. *Celsii* Bibl. Upsal. p. 76. cfr. *Scr. rer. Dan.* II. p. 169. 520. IV. p. 281. Ogsaa i den lærde Jens Rosenkrands's Bibliothek fandtes endeel af Stephanius's Haandskrifter jfr. *Scr. rer. Dan.* IV. p. 461. 576.

h) *Burckhardi* Hist. Bibl. Wolfenbüttel. I. p. 155—157. Paulli udgav 1664 et latinsk Digt over det Wolfenb. Bibliothek.

havns Universitet, selv Lærd og de Lærdes Mæcen, havde i en Række af Aar i) samlet en betydelig Bogskat, hvorved den lærde M. Meibom var Bibliothekar, og hvorover han forfattede Katalog k). Den hele Samling, der ogsaa indeholdt nogle Haandskrifter l) og sieldne Bøger af spansk Litteratur, testamenterede den patriotiske Eier til sin Konge, hvem den efter hans Død i April 1661 blev overleveret m).

Det andet Bibliothek efter Tidsfølgen var det **Ulfeldske**, som havde tilhørt **Laurids Ulfeld** til Harridslevgaard, Corfits Ulfelds Broder, en velstuderet Mand og

---

i) „Nec extare quemquam hodie inter proceres diffusi late Septentrionis, qui te curatius ac magis serio scientias foveret", skrev Nic. Heinsius i Dedic. til ham foran *Dan. Heinsii* Orationum ed. nova. Amstelod. 1657. 8. jfr. Dedic. foran *Sim. Paulli* viridaria Danica. Om hans Bibliothek s. Hofmanns Danske Adelsmænd I. S. 51. At denne Bogsamling allerede 1616 maae have været betydelig og at han viiste sig villig til at laane deraf endog til udenbyes, ham personlig ubekiendte Videnskabsmænd, sees af følgende Tilskrift, foran et Exemplar i Bibliotheket af *I. M. Corvini* Heptachordum danicum Hafn. 1646. 4to: „Viro non minus eruditione quam imaginibus præclaro Dn. *Joachimo Gerstorphio*.... Literatorum Patrono nobilissimo, Musicæque nostræ, et quidem per Salinam Musicorum facile principem, quam e *divite* sua *Bibliotheca* ad nos egredi permisit, Ampliatori clariss. Fautori meo, *facie qvidem ignoto*, sed fama, nomine et eruditione stupenda venerando et submisse colendo dono dedit Author".

k) Hofman l. c. III. S. 89. *Burmanni* Syll. Epp. II. p. 818. Denne, i 3 Foliobind ziirlig skrevne Catalog, i scientifisk Orden med Indholdsangivelse paa Ryggen og med tilhørende alphabetisk Register findes endnu i Bibliotheket.

l) F. Ex. en Perg. Codex af de 4 Evangelier paa Latin (med A. 1569 paa Bindet), som G. havde faaet af Gunde Rosenkrands og som tilforn havde tilhørt N. Hemmingsen, af hvem den var foræret til den kongelige Hofpræst og Bibliothekar N. N. Colding (gl. kgl. Saml. Nr. 10 Folio). Endeel spanske Bøger, som Resen havde kiøbt i Madrid for at skienke dem til Kiøb. Univers. Bibl. kunde han efter sin Hiemkomst ei undgaae at overlade Gersdorff; s. *Resenii* vita foran hans Katalog.

m) *Burmanni* Syll. Epp. l. c. Efter en Optegnelse blandt Rostgaardiana skal det have staaet in arcis tabulato eo, ubi templum calvinianum fuit postea; (formodentlig et Kapel paa Slottet for Dronning Charlotta Amalias private Gudstieneste).

Yndling af Frederik III. n). Efter hans Død 1659 blev det bestemt til at sælges ved offentlig Auction og Kataloget over det var allerede trykt o); men forinden tilkiøbte Kongen sig det paa Betingelser, som forresten ere os ubekiendte p).

Det tredie og vigtigste var den betydelige Bogsamling af forskiellige Fag, som Peter Lauridsen Scavenius, Dr. og Prof. Juris, Etatsraad, General-Procureur og Assessor i Høieste-Ret, Een af den danske Lovs Concipister, deels paa sin Udenlands-Reise havde samlet, deels efter sin Fader, Bisp i Siælland L. Scavenius († 1655) havde arvet q). Hvad der har bestemt Eieren til at skille sig ved denne Eiendom, som han baade selv forstod at bruge, og hvortil Adgangen stod hans Venner aaben r), vides ikke; men i Aaret 1664 afhændede han sit hele Bibliothek til Kongen paa Betingelser, som angives i følgende Dokument, der fortiener heelt og

n) Krags Chr. III. Hist. Fort. S. 51; Danske Magazin IV. S. 155; Holbergs Danmarks Hist. II. S. 897; III. S. 138.

o) Catalogus librorum selectissimorum Bibliothecæ raræ et quoad librorum compactionem nitidissimæ — Dni *Laur. Ulfeldi* Nobilis Dani, quorum auctio constituta est Hafn. ad d. 15. Junii 1662. Hafn. 4. Endnu findes i Bibliotheket mange Bøger med hans Navn, nogle tillige indbundne med Fred. III. Ciffer. Det Wolfenbüttelske Bibliothek havde tænkt at giøre Indkiøb paa denne Auction; *Hist. Bibl. Guelferb.* I. p. 232.

p) Thura Idea Hist. litt. Dan. p. 225. I en Optegnelse blandt Rostgaardiana tales paa en dunkel Maade om, at Parsbergerne, (maaskee som Formyndere for hans umyndige Datter med hans anden Kone, Else Parsberg, Datter af Hr. Oluf P. og Karen Kruse) skulde have tilbudt Kongen det for Abrahamstrup, og at det 1665 blev, efter kongelig Befaling, transporteret til Scavenius's Gaard.

q) Under Beleiringen 1658 gik en Granat (igneus globulus) giennem Scavenius's Bibliothek, uden at giøre Skade; *T. Bartholini* Carmina p. 44.

r) Dette synes i det mindste at antydes i følgende Inscription over det, hvoraf en Afskrift haves: Musis et Amicis sacrum; *Bibliothecam* hanc, ad quam visendam te magis affectus quam librorum delectus allexit, amore patriæ, obsequio in advenas, otio laborioso collectam, sibi ab curis serioribus amicis pro libitu hospitalem dicavit *Petrus Scavenius*, tuamque fænoris loco benevolentiam, dextræ ac fidei tesseram sibi spondet rogatque Calend. Januar. 1660.

holdent at opbevares her, som et vigtigt Aktstykke i det kongelige Bibliotheks Historie, og som et Bidrag til vor ældre Statistik.

„Vi Frederik den III.... giøre alle vitterligt: at eftersom Os Elskelig, hæderlig og høilærd Doctor Peter Lauridtzen Scavenium (?), Vores Bestalter General-Procureur og Professor udi Kiøbenhavns Universitet, til Os underdanigst haver afstaaet hans ganske Bibliothek med al dets Tilbehør af Manuscripter, mathematiske Instrumenter og andet deslige, efter derom til Os indleverede Catalogi og Inventarii videre Indhold, saa haver Vi, imod des Betaling og saadan Os giorte nøiagtig Fyldestgiørelse, naadigst afstaaet, saasom Vi og nu med dette Vort aabne Brev, allernaadigst skiøder og afhænder, fra Os og Vores Kongelige Arv-Successorer udi Regieringen i fornævnte Vores Arve-Riger, Dannemark og Norrige, til fornævnte Doctor P. L. Scavenium og hans Arvinger disse efterskrevne Vores Eiendomme, Gaarde, Huse, Gods og Grunde, skylder aarligen, nemlig udi Woldborgs Herred, Ousted Sogn, Lille Borup, Laurids Oluffsen, een Tønde Smør, Skov til 12 Sviins Olden; Flakkebierg Herred, Hyllested Sogn og Bye, Huusmænd Jens Pedersen Fønboe een Tønde Havre, Niels Jensen Smed een Tønde Havre. Tune Herred, Gildebrønd, Simen Pedersen tre Pund Byg, een Fierding Smør, tre Tønder Havre Giæsterie, et Lam, en Gaas, fire Høns, af eet Huus een Tønde Havre; Windinge, Jens Hansen et halv Pund Rug, et halv Pund Byg, sex Skiæpper Boels Byg, et halvt Lam, en halv Gaas, to Høns, en Tønde Havre, Giæsterie; Anders Schøning og Lars Madsen et halv Pund Rug, et halv Pund Byg, sex Skiæpper Boels Byg, et halv Lam, en halv Gaas, to Høns, en Tønde Havre, Giæsterie; Søren Pedersen Huusmand en Tønde Havre. Flakkebierg Herred, Gimblinge Sogn, Wembløse, Jørgen Rasmussen, to Pund Byg, to Tønder Havre Giæsterie,

sexten Skilling Giæsterie. Ramsøe Herred, Rorup Sogn, Høybye, Morten Lauridsen, et Pund Rug, et Pund Byg, to Tønder Havre Giesterie, et Lam, en Gaas, fire Høns. Slagelse Herred, Kirkestillinge Sogn og Bye, Mads Nielsen, et Pund Rug, et Pund Byg, tyve Skiepper Havre Giesterie, et Føenøed, af et Huus 2 ℔ 4 ß Giesterie; Kielstrup, Niels Smed, et Pund Byg. Tune Herred, Kalslund, Jep Nelaussen tre Pund Byg, to Mark halvanden Sk.; Jersie, Jens Andersen, to Pund Byg; Windinge, Søren Yttersen et Pund Byg, een Tønde Havre, et Lam, en Gaas, fire Høns. Ramsøe Herred, Øster Sjuf, Svend Børgesen tre Pund Byg, tre Tønder Havre, et Lam, en Gaas, fire Høns; Oluf Hansen, halvandet Pund Byg, halvanden Tønde Havre, et Lam, en Gaas, fire Høns; Jens Hansen atten Skiepper Byg, en halv Tønde Havre, et Lam, en Gaas, fire Høns; Peder Larsen Huusmand en Tønde Havre. Horns Herred, Ourøe, Anders Pedersen i Biberig, et Pund Rug, et Pund Byg, en Skieppe Havre, et Lam, en Gaas, to Høns; Henning Knudsen et Pund Rug, et Pund Byg, en Skieppe Havre, et Lam, en Gaas, to Høns. Walborgs Herred, Allersløv, Jens Pedersen, et halv Pund Rug, et Pund Byg, halvanden Tønde Havre, et Lam, en Gaas, fire Høns. Ringsted Herred, Levetofte, Jacob Nielsen halvtredie Pund Byg, halvtredie Tønde Havre; Niels Pedersen Huusmand, fem Mark; Teestrup, Gregers Christensen et Pund Byg, to Mark Giesterie. Nok som haver svaret under Holbeks Amt, Herligheden af efterskrevne Kirkegaarde s) og givet til Slottet aarligen; nemlig udi Soderup, Christoffer Olsen, en Tønde Havre; Smidstrup, Jens Hansen to Tønder Havre; Anders Hansen to Tønder Havre; Tingerup, Hans Madsen een Tønde Havre. Hvilke foreskrevne Gaarde, Huse, Grund og Eiendom, Landgilde, Giesterie, Stedsmaal, Sage-

s) Herved forstaaes Bondegaarde, som tilhøre Kirken. Denne Betydning af Ordet forekommer ikke i Vidensk. S. Ordbog.

fald, Bornede Sønner, eller des Rettighed af Fode og Ufode, visse og uvisse Indkomst, Rente og rette Tilliggelse, være sig af Ager, Eng, Skov, Mark, Hede, Kiære og Moser, Fiskevand og Fægang, Tørvegrøft, Lyngslet, Baadt og Tørt, inden Markeskiel og uden, aldeles intet undertagen i nogen Maader, som der nu tilligger og af Alders Tid dertil ligget haver, saavidt Os haver været berettiget, og bør dertil at ligge med Rette; desligeste Herligheden af fornævnte Kirkegaarde, bemeldte Doctor Peder Scavenius og hans Arvinger, nu herefter skal og maae følge, annamme, have, nyde, bruge og beholde, sig saa nyttig at giøre, som de selv bedst vil, veed og kan, til evindelig Eiendom; at angaae fra Philippi Jacobi Dag næst forleden Aar 1664. Dog Os, og Vores Arv-Successorer udi Regieringen, Souverainitet, kongelige Regalier og Høihed af fornævnte Gods, saasom Told, Accise, Brag, samt jura patronatus, Birke-Rettighed, Jagten udi Vildbanen, og ellers hvis Contributioner, pro quota, ordinarie eller extraordinarie over det hele Land, er eller vorder paabuden uforkrænket, og Os aldeles forbeholden. Item naar Vi, eller Vores Kongelige Arv-Successorer naadigst kunne vorde til Sinds, eller Os tilpas kommer, forskrevne Gods Os igien at tilforhandle, da det Os at komme igien til Løsen, fra hver særdeles, som det da eier, eller haver udi Possession, efter derom Vores udgangne Forordning, sub dato d. 1ste December fornævnte Aar 1664 t); og det pro quota for lige Priis, som det nu af Os er afhændet fore, nemlig à Tønde Hartkorn for halvtrediesindstyve Rigsdaler; tilligemed billig Erstattung for paa Godset giorde nødvendige og beviislige Melioration. Og ville Vi naadigst, Aar og Dag tilforne, lade ansige, naar Vi samme Gods, efter forberørte Conditioner, indløse og betale ville. Forbydendes Alle og Enhver, herimod,

t) Denne utrykte Forordning angaaer Reluitionen af det af Regieringen for Forskud udlagte Jordegods.

eftersom forskrevet staaer, at hindre, eller i nogen Maader Forfang at giore, under Vor Hyldest og Naade. Givet paa Vor Kongelige Residents udi Kiobenhavn d. 21de Januar Ao. 1665.

Under Vort Signet" u).

Samme Aar udkom, uden Tvivl paa Sælgerens Bekostning, en systematisk, med temmelig bibliographisk Noiagtighed forfattet Katalog over dette Bibliothek under Titel: Designatio librorum in qualibet facultate, materia et lingua rariorum summa cura, tum quoad librorum editionumve perfectionem, tum quoad eorundem compactionem, variis in locis, in amorem patriæ et supplementum instructissimæ *bibliothecæ regiæ,* conquisitorum. Hafniæ typis Christ. Weringii 1665. 4. 436 SS. Efter den systematiske Katalog, som indeholder 5840 Bind af trykte Bøger og 38 Haandskrifter, folger en alphabetisk Fortegnelse over Forfatterne. Titelbladet er prydet med en kongelig Krone og Frederik den Tredies Ciffer. Foran læses et latinsk Vers af V. Bering: in selectissimam librorum suppellectilem ... *P. Schavenii,* novum *Regiæ* et Augustæ *bibliothecæ* complementum v).

Paa denne ypperlige Grundvold vedblev Kongen nu at bygge, ved fortsat Indkiob, saavel her hiemme som i Udlandet. Hvorvidt kiobenhavnske Boghandlere forsynede Bi-

---

u) Originalen hertil findes i det Kongel. Danske Selskabs Archiv (Selskabets Begyndelse og Tilvæxt m. m. S. 212). Den er skrevet paa stemplet Pergament, hvorpaa læses trykt: "Skiode paa Jordegods af hver 20. Tonder Hartkorn 1 Rixd." Kongens Segl og Underskrift er bortskaaret. Udenpaa har Scavenius skrevet: "Hans Kongl. Majts. Skiode paa en Deel geistlig Gods for mit Bibliothek".

v) Da denne Katalog er temmelig sielden, er, paa flere Steder, Hensigten af den ganske misforstaaet f. Ex. i ***Struvii*** **Bibl. hist. litt. ed. Iugler p. 102.** Blandt de Rostgaardske Msc. forekom (**Bibl. Rostg. p. 530. Nr. 853.**) en Katalog over Scavenius's Bibliothek, ordnet efter Stederne, paa hvilke Bogerne vare kiobte, med vedfoiede Priser.

bliotheket med de vigtigste af den nyere, især tydske, Literaturs Frembringelser, er uvist; hvad derimod den franske og italienske Literatur angaaer, synes alt, hvad heraf behøvedes, for det meste at være blevet forskrevet umiddelbart fra Udlandet. I det mindste, i Aarene 1664—65 paatog sig en Boghandler i Paris, Denis Bechet, som var anbefalet af Dufresne og som leverede Bøger til Comte de Briennes's, Duc de Grammont's og flere høitstaaende Personers Bogsamlinger, at forsyne det kongelige Bibliothek med nye franske Skrifter, mod en Provision af 7½ pCt. Den der underhandlede med ham, var egentlig en fransk Abbé Paulmier x), som i denne Anledning viste sig meget virksom, og som tillige, ved sine Correspondenter i Rom og Venedig, skaffede hvad der af italiensk Literatur ei kunde erholdes i Paris y). Og-

---

x) Dennes fulde Navn og Titel var: ***Jean de Paulmyer*, Prestre, Docteur en droits, nommé à l'abbaye d'Orchasse grace, Chanoine en l'eglise cathedrale de Lizieux.** Han var født i Normandiet og levede, for det meste, i Paris, hvor han synes at have havt megen Indflydelse hos de danske Gesandter, Hann. Sehested og Simon de Petkum. Mere om ham s. Nye Danske Mag. IV. S. 279—280. 294. (hvor han kaldes **Abbé d'Horchagras**) og Danske Mag. 3die Række, I. S. 315 fg.

y) Dette erfares af Correspondencen mellem ham og den kongelige Secretair (fra 1666 Cancellieraad), Conrad Biermann (siden Ehrenschild, Geheimeraad, Herre til Buskerudsgaard), hvoraf Registratoren ved det kongl. Geh. Archiv, Hr. Prof. Petersen, godhedsfuldt har meddeelt mig de her benyttede Noticer. Af disse kan endnu anføres: at Paulmier valgte Exemplarer paa bedste Papir, i Betragtning af "**qu'une bibliotheque royale ne doit être remplie que des livres les mieux qualifiez**", om saadanne endog vare meget dyrere f. Ex. 300 Livres for et Exemplar af **Biblia Maxima** i 19 Bind, der paa ringere Papir kunde haves for 190; at han foretrak at sende Bøgerne i Materie, paa det at man kunde lade dem indbinde efter eget Ønske m. m. I Tilfælde, at man ønskede Exemplarerne indbundne, udbad han sig Underretning om den Farve, Skindet skulde have, hvilket Slags Forgyldning, om med forgyldt eller marmoreret Snit; om det kongelige Ciffer eller Vaaben skulde anbringes paa Bindet, hvortil da Stemplerne kunde stikkes i Paris af den samme Graveur, som havde stukket Stemplerne for det nye kongelige Bibliothek i Louvre; hvilket Tilbud dog ikke synes at være modtaget. Under $\frac{25}{15}$ Juli 1664 anviste han Boghandlernes Regning, stor 500 Ecus, til Udbetaling af Banquieren, Mr. Bonneau. Blandt det Beordrede i Slutningen af s. A. var en fuld-

saa kan bemærkes, at Kongen selv havde sine Kommissionairer i Udlandet, som, tilligemed Kunstsager, Antiqviteter, Kobberstykker og Mynter tillige opkiøbte ham sieldne Bøger og Haandskrifter. Blandt Saadanne kan især nævnes Jodoch Herman Uhlich, som i Aaret 1665 reiste i dette Ærinde z).

Imidlertid kunde, hvad Udlandet paa den Maade forskaffede af literariske Sieldenheder, i indvortes Værd neppe udholde Sammenligning med de Skatte af gammel nordisk Literatur, som nedsendtes fra Island og fik Plads i Kongens Bibliothek. Alt fra Slutningen af det 16de Aarhundrede var de danske Lærdes Opmærksomhed henvendt paa det Lys, de gamle Islænderes historiske Flid formaaede at udbrede over Nordens ældre Historie; men man havde dog mere sørget for at erholde Udtog og Oversættelser af de islandske Monumenter end at komme i Besiddelse af selve Origi-

stændig Suite af Sansons Charter. Undertiden sendte P. ogsaa nye Bøger, som i een eller anden Henseende kunde interessere f. Ex. i Juli 1664 **Hobbes's Elements de la Politique**, oversat af Sorbiere, paa Grund af dennes Dedication til Corf. Ulfeld, **„servant à justifièr l'ancienne intelligence du traducteur avec *Cornifitz*"**. For øvrigt vare Ordrerne udstædte, enten af **Kongen** selv, eller af **Schumacher**; og det Affendte adresseredes til **Mr. *Meibomius* Receveur des Tolles du Zundt.**

z) Han var fra Coesfeld i Westphalen og blev d. 16de Marts 1657 indskrevet i det kiøbenhavnske Universitets Matrikel; ved A. 1660 var han, ifølge ***Molleri* Cimb. litt. I. p. 699. tractus Crempensis scriba provincialis**, og nævnes baade der og i **Hielmstiernes** Bogsaml. I. S. 84, som Forfatter til nogle latinske Gratulationsdigte, hvoraf det ene i **Nyerups** Forfatterlexikon urigtigen tilskrives Michael Ulich, kongelig Torbenist og Musicus, (uden Tvivl den **Michel Ulrik** „Tenorist", der ved 1653 nævnes i Durells Relation om Danmark; **Suhms** Saml. til dske Hist. II. 3 H. S. 49), formodentlig Hins Fader og tillige Forf. til et tydsk Skrift om Elephant-Ord. Oprindelse, Kbhvn. 1651. Efter en gammel skreven Optegnelse skal J. H. Uhlich selv have været „ein sehr mittelmässiger Virtuoso". 12te Septbr. 1665 tilskrev han Kongen fra Sondershausen, at han i Coburg havde truffet Autographet til ***Geo. Spalatini* Collectanea historica de rebus secularibus et ecclesiasticis sub Carolo V.**, samt Originalbreve fra Melanchthon, Bugenhagen, Eob. Hessus, Aventinus, Justus Jonæ og fl.; hvilket alt han troede at kunne skaffe for 10 à 12 Rdl., naar han dertil, giennem Schumacher, erholdt Kongens Ordre.

nalerne, og de faa af disse, som kom herned, sendtes som Gaver til enkelte danske Mæcener og Yndere af dette Studium. Først, da Biskop Brynjulf Svendsen i Skalholt, efter Aaret 1650, ifølge kongelig Autorisation, begyndte at opkiøbe og samle gamle islandske Haandskrifter, erholdt disse ogsaa en anden og mere sikker Bestemmelse. Fra Aaret 1656 nedsendte han islandske Haandskrifter, saavel af sin egen private Samling, som hvad han ellers kunde tilveiebringe æ); og da Th. Torfesen, i Aaret 1662, efter kongelig Befaling, giorde en Reise til Island, for, „enten for Betaling, eller paa andre Maader at bekomme hvis Antiqviteter, Rariteter og Curiositeter, paa Island kunde opspørges, som han til Kongen igien skulde levere“, erholdt han, saavel af den skalholtske Biskop, som af andre Samlere der i Landet, betydelige Bidrag, ogsaa af Bøger og Haandskrifter ö). Paa den Maade er Bibliotheket kommet i Besiddelse af — vel ikke mange — men høist vigtige og unique islandske Codices, nemlig Flatøbogen, begge Eddaerne, Morkinskinna, Hrokkinskinna, Thomasskinna, Graagaasen, de islandske Annaler og fl. a); og ved Siden af

æ) *Resenii* Edda. Præf. fol. h. 3. K., *F. Johannæi* Hist. eccl. Isl. III. p. 639.

ö) Torfesens Levnet ved Erichsen S. 28. 37; *Torfæi* Orcades, Præf.; *F. Johannæi* H. E. Isl. IV. p. 10; Forordn. ang. Island III. S. 98. Resten af Br. Svendsens Manuskriptsamling blev af hans Arvinger overladt til Arne Magnussen; *F. Joh.* l. c. p. 10. I Torfesens Bestalling som kongelig Antiqvarius (22. Aug. 1667) paalagdes det ham, blandt andet „at sammenskrive en Tractat over den Stat og Regiering, som i vores nordiske Lande i gamle Dage haver været brugt, og hvis han udi saa Maade forfærdiger, det herhid paa vores Bibliothek at fremsende“; Torfesens Levnet S. 87. 90. Men Skriftet er neppe blevet til, end mindre kommet til det kongelige Bibliothek; som, overhovedet alle T. overblevne Haandskrifter, efter hans Død, kom i Arne Magnussens Besiddelse.

a) Torfesens Levnet S. 114. Erichsens Udsigt S. 12. Müllers Sagabibliothek III. S. 434. *Edda Sæmundi* I. Vita Sæm. p. VII—VIII. jfr. Skand. Selsk. Skr. 1807. II. S. 129. En af B. Svendsen nedsendt Membran, indeholdende Volsunga og Regnar Lodbrokssaga, eftersøgtes allerede i Frederik III. Tid for-

disse Mindesmærker om Frederik d. 3dies levende Interesse for Nordens gamle Literatur staae nu de af Torfesen, efter Kongens Befaling og saa at sige under hans egne Øine, forfattede danske Oversættelser saavel af dem, som af andre islandske Skrifter b). Mærkeligt, at ved denne Leilighed yttrede sig det første Spor til den Idee, ved Lovbud at forskaffe Bibliotheket en fuldstændig Samling af den dansk-norske Stats Literatur; en Idee, som dog først i en følgende Tid fuldkommen blev realiseret. Torfesen overbragte nemlig en kongelig Befaling til den holumske Biskop, Gisle Thorlaksen, at han, fra sit Bogtrykkerie, skulde tilsende Kongen „tvende ubundne Exemplarer af alle de Bøger, som paa

---

giæves (*Torfæana* p. 51—52; **Rafns** Overs. af Regn. Lodbr. S. 155); da den, uvist hvorledes, var kommen til Kunstkammeret, hvor den senere blev gienfunden. Ligeledes er Membranen af Snorres Edda, som savnedes efter Slotsbranden (**Skandin. Litt. S. Skr.** 1807 II. S. 154), senere fremkommen. At Jofraskinna ikke, som Schøning i Fort. til **Hmskr.** 1. D. p. XXV. antager, har tilhørt det kongelige Bibliothek, men Universitetsbibliotheket, berettes allerede i Fort. til *Torfæi* Vinlandia fol. b. 1. og godtgiøres udførligere i **Torfesens Levnet** S. 118. jfr. **Hmskr.** IV. Fort. p. XXVI. Sagnet har imidlertid overdrevet det kongelige Bibliotheks Forraad af islandske Haandskrifter, som fremgaaer af følgende, ogsaa i andre Henseender, mærkelige Tilskrift foran et Exemplar af Peringskiolds Udgave af Heimskringla (1697): **Serenissimi potentissimique *Daniæ Regis bibliothecæ regiæ* splendidissimæ, ob *Sturlonidæ* Codicem manuscriptum quem possidet, millenosque admirandæ antiquitatis libros membranaceos, maxime illustri, hanc novam Historici editionem pleno ore laudes *Daniæ Norvegiæque* gentis describentem, mente devotissima sacratam esse voluit *Johann. Peringskiöld.*** Det kongelige Bibliothek besidder nemlig ingen Codex af Snorres Værk. Har man fra Sverrig nogensinde giort Forsøg paa at erholde Flatøbogen tilkiøbs, som berettes i **Wadskiærs** Nørrejyllands Bogtrykkeries første Prøve (Viborg 1738. 4to), da har det maaskee været paa denne Tid.

b) **Torfesens** Levnet S. 25—38. ***Torfæi* Orcades Præf.** Ogsaa nyere islandske Haandskrifter bleve Kongen forærede, f. Ex. Arng. Jonsens **Grönlandia**, med Kart, som havde tilhørt Biskop H. P. Resen og af Sønnesønnen P. Resen blev skiænket til det kongelige Bibliothek (***Edda Resen.* Præf. fol. 1. 4.**), hvor det endnu findes. Bibliotheket skal ogsaa af Arng. Jonsens Søn, Thorkel Arngrimsson, Præst i Island, have modtaget flere af Faderens Haandskrifter; ***F. Johannæus* IV. p. 9.**

islandsk Maal, og udi Island vare trykte, eller herefter trykte bleve" c).

4.

Varede det længe, inden man faldt paa ved et saa naturligt og hensigtsmæssigt Middel, at forskaffe Bibliotheket en Forøgelse, som det af alle mindst burde savne, blev derimod nu truffen en anden Foranstaltning, hvis Hensigt var at sikkre Bibliotheket hvad dette kunde mangle af saadanne Bøger, som forekom paa de dengang nylig i Kiøbenhavn indrettede offentlige Auctioner. Disses Autorisation skriver sig egentlig fra Aaret 1661, da Frederik III. under 24de April meddeelte Caspar Kohluffs d) Privilegium paa Commis-Handel i Kiøbenhavn, i hvilket Privilegium blandt de Ting, som kunde blive Gienstand for offentlig Auctions-Salg, ogsaa nævnes Bøger e). Da denne Auctions-Forvalter C. Rohluffs siden for Gield maatte forføie sig til Fredericia, forundtes ved Rescript af 15de October 1667, „vellærd Studiosus" Oluf Simensen f), og Boghandler Daniel Pauli denne Auctions- eller Commis-Handels Direction, med de samme Privilegier, som havde været tilstaaede deres Formand, undtagen, at de istedetfor de 8 pCt., denne havde oppebaaret, kun skulde have 6 pCt. og af disse igien

c) FororDn. for Island. III. S. 98 jfr. Torfesens Levnet S. 32. 37.

d) Han skrives ogsaa Kolluff og Kolluffsen; uden Tvivl var han den samme Caspar Erik Koloff, Kiøbmand i Kiøbenhavn, som 1660 blev gift med en Søster af Prof. H. Zoega; Giessings Jubellærere III. 1. S. 408. Tab. 1. I ***Resenii*** **Inscriptiones hafnienses p. 272 omtaler ædes** ***Casp. Rodulphi*** **e regione byrsæ.**

e) Dog har man havt Bogauctioner her i Kiøbenhavn, adskillige Aar tidligere. Den ældste bekiendte Auctions-Katalog er uden Tvivl: **Catalogus rariorum aliquot et insignium librorum quorum auctio constituta est ad d. 25. Apr. in ædibus Gunzovianis; Hafn. 1654. 4to.** Om Auctionsvæsenets Oprindelse hos os, s. Hofmanns Fundatser I. S. 269.

f) Denne O. Simensen nævnes i Consist. Acter ved A. 1662 som C. Rohluffs „Betiente" eller „Tiener".

„være tiltænkt“ at afgive 2 pCt. til det kongelige Bibliothek g). Denne Afgift blev siden, efter Vedkommendes egen Ansøgning, forandret ved følgende kongelige Rescript af 9de Decbr. 1668:

Frederik III. etc. „G. A. v. at Vi, efter underdanigste Ansøgning og Begiering, naadigst haver bevilget og tilladt, saa og hermed, indtil paa videre naadigste Anordning, bevilger og tillader at **Oluf Simensen** maae selv nyde og beholde de to pCt. til **Vores Bibliothek** skulle gives af de 6 pCt. som bemte. **Oluf Simensen** og **Daniel Pauli**, saasom Vores forordnede Auctions-Directeurer, til Vores Bibliothek, efter Vores d. 15. Octbr. 1667 paa bemeldte Auctions Forvaltning givne Benaadnings Indhold, pligtig vare at erlægge, og paa Vores Skatkammer skulle giøres Regnskab fore. Hvorimod fornævnte **Oluf Simensen** skal forpligtet være **Os** at tilkiøbe og forskaffe saa mange af de, paa Auctioner kommende **Bøger** og **Materier** som **Os** kunde behage, og Vi ikke allerede tilforn paa **Vores Bibliothek** haver, hvilke **Bøger** og **Materier** bemte. **Oluf Simensen** saaledes **uden Betaling** paa bemte. Vores Bibliothek haver at levere, og derfore altid, naar nogen Auction skal holdes, først i god Tid en rigtig Katalogum til Vores **Bibliothecario** overgive, at han hannem da kan udmærke og lade vide hvis Bøger til Vores **Bibliothek** behøves kunde. Herefter bemte. **Oluf Simensen** sig uden Forsømmelse underdanigst haver at rette, saafremt han denne Vores Benaadning agter at nyde, og under Straf som vedbør forbydendes etc.“ —

Det maa naturligviis antages, at Reskriptets Udtryk „uden Betaling“ var saaledes at forstaae, at Auctions-Forvalteren, uden videre „Commissions-Salarium“, skulde, for Bibliotheket, ved forefaldende Auctioner kiøbe de dem

---

g) Siellandske Register i Canc. Archivet.

opgivne Bøger h); skiøndt man af et enkelt Factum i) snart skulde troe, at hint Udtryk maae have involveret en mere udstrakt og for Vedkommende langt byrdefuldere Forpligtelse, som man vanskeligen kan begribe, hvorledes de kunde paatage sig, paa en Tid, da saa hyppige Auctioner forefaldt k). Reskriptets Bestemmelser synes for øvrigt at have været gieldende indtil Aar 1680; hvorom mere i det Følgende.

---

h) Saaledes synes ogsaa **Nyerup** at have forstaaet det; **Kiøbenhavns Beskrivelse** S. 651.

i) I Bibliotheket haves: „Fortegnelse paa Sl. **Carl von Manders** Bøger, Tegnebøger, Kobberstykker, Kobberplader, Træevare, Gevær, Seyerværker, Skilderier og ganske Konst-Kammer, som paa Mandag d. 15de Juli udi den Sl. Mands Gaard paa Østergade skal auctioneres og sælges. Kiøbenh. trykt hos Jørgen Gøede. 4." Bag i er skrevet følgende: „De her udi antegnede Bøger, som ere Folianter 10, Bøger med Kobberstykker 3, in Qvarto 10, in Octavo 7, in Duodecimo 1, haver **Oluf Simensen** efter H. kgl. Maj. Brevs Indhold paa H. K. M. **Bibliothek foruden nogen Betaling** at indlevere". Skulde Auctions-Directeurerne virkelig selv have maattet betale de Bøger, der kiøbtes for Bibliotheket, da har dette vistnok været en ligesaa trykkende som besynderlig Bestemmelse. Uagtet denne Catalog intet Aarstal har, kan dog udfindes, at den er fra Aaret 1672; dette kan da tiene til noget nærmere at bestemme C. v. Manderns Dødsaar, som man ellers blot vidste at være sildigere end 1665; **Weinwichs** Maler- og Billedhuggerkunstens Historie S. 52.

k) I Decenniet fra Auctionsvæsenets Indretning, 1661—1670, bortsolgtes paa den Maade flere, ikke ubetydelige, Bogsamlinger i Kiøbenhavn. Man har Cataloger (alle i 4to): fra Aaret 1661, efter den forøeske Prof. Joh. Faber og efter Dr. Med. Poul Resen, Søn af Biskop H. Resen (a. 1657 in itinere Africano, postqvam Græciam peragrasset et Constantinopolim atqve Hierusalem perlustrasset, prope Cairum defuncti); fra 1662, efter Prof. Hist. Sporman og Th. Bang, som havde arvet den berømte Læges og Polyhistors Joh. Rhodes († 1659 i Padua) Bibliothek; 1663 efter den theologiske Prof. Dan. Pfeiff; 1664, efter Bisk. Joh. Brochmand af Aarhuus; 1665, efter Prof. Theol. Erasm. Brochmand; 1666, efter Prof. Chr. Steenbuch; 1669, efter Erkeb. Svane og s. A. over en Auction, som Antiqvarius regius B. Bartholin lod holde; 1675 efter Høiesterets-Assessor H. Ernst (jfr. **Chronos af J. K. Høst**, I. S. 45); foruden flere mindre betydelige. Disse Bogauctioner holdtes: paa Børsen; hos Bogh. Jørgen Holst; supra theatrum anatomicum e regione auditorii academici og paa flere Steder. I Catalogen over det Resenske Bibliothek p. 361 opregnes de Bogauctioner, som Resen især skyldte sine Acqvisitioner.

Af betydelige Bog- eller Haandskrift-Samlinger, som i dette Tidsrum ved Mangel af tilbørlig Opmærksomhed fra det Offentliges Side ere tabte for Landet, kunne vi ingen nævne; medmindre dertil kunde henregnes den forøske Prof. Eloqv. Joh. Fabers († 1659) Samlinger til Udgaver af J. Cæsar, Apuleius, Juvenal og Macrobius, som i Aaret 1661 bleve kiøbte af Dr. Henr. Ernst for det wolfenbüttelske Bibliothek, der ogsaa synes at have staaet i et Slags Underhandling om en Deel af den lærde Holger Rosenkrands's Haandskrifter 1).

5.

Men, idet Frederik d. 3die ei kunde andet end med Tilfredshed betragte sin, under saa gunstige Auspicier samlede Bogskat, maatte han tillige indsee, at et særskilt, til saadan Bestemmelse indrettet Lokale, var en nødvendig Betingelse, før en Samling af Bøger kunde fortiene Navn af et Bibliothek. Heller ikke var det gamle Lokale paa Kiøbenhavns Slot i Stand til at rumme de tilkomne, betydelige Acqvisitioner. Saasnart derfor Scavenius's Bibliothek var bleven overleveret, begyndte der at tænkes paa en nye Bygning. Det første officielle Spor hertil forekommer i følgende, til Skatkammeret udfærdigede kongelige Ordre:

„**Frederik III.** ... Vor synderlige Gunst tilforn: Eftersom Vi naadigst haver anbefalet Vores Procureur-General at lade forfærdige den nye Bygning til **Bibliothequet**, og

1) **Burckhard** hist. bibl. Wolfenb. I. p. 228, II. p. 114. J Dedic. til Holger Rosenkrands foran **Joh. Meursius's** Pisistratus, Lugd. B. 1622, 4. tales om hans "*bibliotheca*, libris omnibus instructissima, qvalem etiam *neqve principes* qvidem habent"; hvilket, ifølge Dedic. til ham af **C. Bartholins** Anatomicæ institutiones, Rostok. 1622, ogsaa maa have været rigt paa medicinsk Literatur. Hans Bogsamling, ligesom overhoved de danske Adelsmænds Interesse i denne Retning berømmes i *Chalonnois* traité de plus belles bibliotheques, Paris 1644. 8. p. 241. Formodentlig er hans Bogsamling for en stor Deel kommen til Sønnesønnen Et. Rd. Jens Rosenkrands († 1695), om hvem mere i det Følgende.

Arbeids Folkene, nemlig: Muurmesteren, Tømmermanden, Smedden, Snedkeren og Glarmesteren, efter Vores Bygnings-mesters M. Alberti Fortingning, for deres Arbeids Løn at contentere, da paa det samme Arbeide kan fortsættes og derom tilbørlig Rigtighed haves paa Skatkammeret, er Vores naad. Villie og Befaling, at I lader ved den for-ordnede Renteskriver ved Hofstaten annamme hvis Penge efter bemeldte Vores Procureur-Generals Anfordring af Restantser eller Konfiskationer indkommer og dem til ingen anden Brug end til forskrevne Bygnings Fortsættelse anvender, saavelsom og al des Indtægt lader til Bogs føre, til Vores videre Naadigste Efterretning. Hvorefter etc. den 1ste Martz A. 1666 m).

Ad Mandat.
H. Müller."

Den her nævnte Bygmester M. Alberts fulde Navn var Albert Mathisen og han nævnes alt 1657 som kongelig Bygmester. Han oplevede ellers ligesaalidet som den ophøiede Bygherre Bygningens Fuldførelse, da han alt i 1668 omtales som død. Efterat Sommeren 1666 var hengaaet med at samle de fornødne Materialier n), lagdes, om Efteraaret, den første bestemte Plan til selve Bygningen. Under 13de October 1666 udfærdigedes en kongelig Befaling:

m) Dette Aar angives ogsaa i (J. Rostgaards) 1723 og flere Gange udg. Kiøbenhavns histor. Beskrivelse fra 1168 til 1711. Mindre bestemt siges i Pontoppidans Orig. Hafn. p. 268, at Fred. III. 1669 lod bygge og indrette Bibliotheket. Men aldeles uden Hiemmel henførtes senere, i den danske Statskalender, Bibliothekets Anlæg til A. 1660; hvilken Urigtighed formodentligen var foranlediget ved en Yttring af Ekkard i Topogr. og oekon. Lommebog for Kbhvns Mærkværdigheder 1794. S. 71. I den nyere Statskalender er rigtigen intet bestemt Aar angivet for Bibliothekets Stiftelse.

n) Kommandanten Fred. Ahlefeld fik d. 25. Septbr. 1666 Befaling, at en Underofficier og 10 Mand skulde losse de Stene, som til Bibliothekets Fornødenhed og Opbyggelse vare komne og herefter ligeledes. (Canc. Reg.)

„At Vores Bygningsmester Mr. Albertus giører Enhver af de forordnede Haandværksfolk ved Bibliotheket nøiagtig Underretning om Bygningen, hvorefter de sig i deres Arbeide kunne vide at forholde og alting forsvarligen at forrette, og desforuden haver han strax en fuldkommen Abris til Vores naadigste Approbation at forfærdige, hvorudi skal iagttages, at Huset bliver tre Loft høit og ziirlig Proportion med Bygningen i sig selv, samt Høiden og Breden af Vinduerne og andet deslige tilbørligen observeres“.

Naturligviis maae i denne Ordre være meent den hele Bygning, som dengang indsluttede, i øverste Etage Kunstkammeret, i mellemste Bibliotheket og i nederste det nuværende, Arsenalet tilhørende, Lokale for Pontons; naar derfor her tales om Bibliotheket allene, da maae det være fordi dets Lokale ansaaes for den vigtigste Deel af denne Bygning, og som først skulde være færdig, skiøndt ogsaa den øverste Etages Bestemmelse til et Kunstkammer allerede dengang synes at have været afgiort o). Endelig begyndtes i Aaret 1667 paa selve Bygningen p), og næste Aar var

o) Den hele nederste Etage har derimod ikke altid havt samme Bestemmelse. D. 29. Juli 1670 fik H. O. Winterfeld kgl. Befaling at anordne, at en Port under Bibliotheket blev indrømmet til en Fægteskole for Pagerne. Ifølge Danske Atlas II. S. 163 skulle de Metalkanoner, der nu findes i selve Tøihuset, tilforn have staaet her. At øverste Etage allerede 1668 maa have været bestemt for Kunstkammeret, viser den gamle Benævnelse hvormed hele Bygningen betegnedes: Ars, Lex, Mars.

p) Angaaende Bygningen forekomme følgende kongelige Befalinger i Canc. Registranterne: under 3. Apr. 1667 til Kammercoll. om at handle med Befalingsmanden over Nordlandene Preben v. Ahnen til Fosnæs om 50 Skippund Jern; 14. Apr. s. A. til Admiralitetet, at en Baad med Folk altid skulde være i Beredskab til Transport til Bibliothekets Bygning; 28. Mai s. A. til Obersten over Tøihuset Marcus Rothsten, om Folk til at føre Tømmer; 26. Jun. s. A. til Samme, om 10 Skaalpund Blye fra Tøihuset til at lodde de Jernhager med, som komme i Støtterne under Bibliotheket; 27. Apr. 1668 til Admiralitetet, at Dreieren paa Holmen efter afg. M. Alberti Abris og Billedsniderens Anordning dreier de Piller til Galleriet i Bibliotheket og dertil tager af det Tømmer paa Holmen; 18. Novbr. 1669 til Fogeden paa

denne færdig indtil Kobbertaget, som vel var begyndt, men først i Aaret 1669 blev fuldendt q). Indtil 1671 arbeidedes deels paa Bygningens indre og ydre Fuldendelse r), deels paa de Longange, som skulde forbinde den med den nærliggende Proviantgaard og med Toihuset s).

Rosenborg, om at levere 70 Stykker af de Gullands Render til **Bibliothekets** Fornødenhed; 28. Nov. s. A. til Fred. Ahlefeld, om til Arbeidets Fornødenhed ved **Bibliotheket** daglig, at lade følge 6 Soldater.

q) I et Haandskrift af **A. M. Hiøring** (Forf. til Leierkrandsen) under Titel: „Hvad udi Danmark og fornemmelig Kiøbenhavn er passeret og skeet fra Nyeaarsdag 1668 indtil N. A. Dag 1669", hedder det: „Udi dette A. 1668 er det anseelige Huus fra Toihuset til Provianthuset, udi forrige Aar anfanget, nu med Sparværk og **mestendeel med Kobber betakt.** Dette Huus siges at skal kaldes: Ars, Lex, Mars". Kobbertaget synes at have været det vidtløftigste og vanskeligste Arbeide ved den hele Bygning. Allerede 29. Oct. 1667 fik Kammerkoll. Befal. at accordere med Kobbersmed **Henrik Ehm** at skaffe **Bibliotheket** mod næste Foraar „takt med god, ustraffelig Kobbertag"; hvilken Befaling gientoges 4. Mart. 1668. 28. Aug. 1668 gik Befaling til Rigsmarskallen om 20 Bøndervogne af Amtet, til at føre de Kobberplader, som paa **Frederiksdals Kobbermølle** til **Bibliotheket** vare slagne. Da een Kobbersmed ei kunde blive færdig dermed, maae endnu een være bleven antaget; thi 23. Nov. 1668 fik Kammerkoll. Befaling, at **Henr. Ehm** og **David von Køln** uden Ophold skulde levere alle de Kobberplader, som de havde i Beredskab, saavelsom hvad de efterhaanden kunde ud slaae, saa at Taget kunde blive fuldtakt i Vinter; men 17. Febr. 1669 var det endnu ikke færdigt; thi da fik Kammerkoll. Brev, at **H. Ehm** til **Bibliothekets** og Frederiksborg-Slots Bygning skulde have endnu 52 Skipp. Kobber af det kongelige Tiende-Kobber i Norge, og at det som snarest skulde nedskikkes. Efter **Nyerups** Kbhvns. Beskr. S. 135 skal denne Bygning have været den første i Danmark, som Kobbersmedde tækkede, da tilforn Blytækkere pleiede at tække Tage, endog med Kobber. Da Kobbertaget, ved Bygningens Forandring 1824, ombyttedes med et Tegltag, udbragtes Kobberet til et Beløb af omtrent 14,500 Rbd.

r) 12. Dec. 1671 fik Marc. Rothsten Befaling at udlevere saa mange af de Ølands Fliser, som behøves til de nederste Gulve med at lægge, som den ordinaire Indgang til **Bibliotheket** og Kunstkammeret falder; S. D. til Samme, om at forhindre Insolentier med at slaae Stene paa **Bibliotheket**, giennemskyde Taget etc. jfr. **Fogtmans** Rescr. II. S. 62.

s) 16. Sept. 1668 udgik Ordre om Blye og Skifersteen at levere fra Toihuset til den nye Longang imellem Provianthuset og **Bibliotheket**; 16. Nov. 1669 nævnes Muren og Longangen mellem **Bibliotheket** og Toihuset; 23. Aug. 1670, om Kalk til

I det Væsentlige maae det, oprindeligen for Bibliotheket bestemte Lokale, eller den 125 Alen lange, 18 Alen brede og over 9 Alen høie, med Marmorfliser belagte, og med et Gallerie, hvilende paa 66 Piller, forsynede Sal, fra Begyndelsen af have været, som denne nu er; i de ved begge Ender anbragte Værelser viser endnu Loftets Stukatur Stifterens og hans Dronnings Navnetræk t). Men den Lighed i Stiil og Indretning, som man vil have bemærket imellem Bibliotheket Della Minerva i Rom og det kiøbenhavnske, maae være tilfældig, da hint romerske Bibliothek er et halvt Aarhundrede yngre end dette u).

Muren imellem **Bibliotheket** og Proviantbuset, samt til at spække **Bibliotheket** inden i med. Begge de omtalte Mure og Løngange vises tydelig paa Grundtegningen af Kiøbenhavn **1674** i **Resens** Atlas og paa Titelkobberet til **Joh. Laurentzens Museum regium.** Senere bleve her anbragte Mellembygninger. En Forestilling af hele Bygningen findes i **Thurah's Hafn. hod. Tab. 28.**

t) Nogle mindre væsentlige Prydelser maae derimod dengang have været anbragte ved Bibliotheket, uvist hvor, som senere ere forsvundne. Dette kan sluttes af følgende Konge-Breve til Rigsmarskal J. C. Kørbitz af **20.** Jan. **1668**, om at udvise af Skoven **2** Eeger, **5** siellandske Al. lange, $1\frac{1}{2}$ Al. runde i Breden, hvoraf de **to Statuæ** ved **Bibliotheket** kunde forfærdiges, (mon ikke de to menneskelige Figurer paa hver Ende af Taget, som forekomme paa Prospecten af Bygningen, hos **Thurah, Tab. 28?**); Befaling til Admiralitetet, af **7** Sept. s. A., at Holmens Smed skal forfærdige to Jernstænger med tilhørige Bolter, at de to Statuer kan vorde opsatte; Ditto, af **16.** Sept. s. A., at et Halvslagsværd skulde leveres fra Tøihuset til det Billede, som staaer ovenpaa **Bibliotheket.** De i Steen udhugne Figurer af Kong Hans og Dronning Christina med Aarstallet **1503**, bleve først indsatte i Muren ved Indgangen til Bibliotheket **1731** efter det gamle Slots Nedrivelse; **Jonges** Kbhvns Beskr. S. **412.** Oprindeligen skulle de have været anbragte ved Opgangen til den af Kong Christian I. begyndte og af Sønnen fuldførte Riddersal; siden fik de Plads paa begge Sider af Trappen, som førte til Høiesteret (s. Afbildningen af Kbhvns Slot, som det befandtes **1679**, i **Resens** Atlas).

u) Denne Lighed bemærkes f. Ex. i **St. Schulz's** Reisen durch Europa, Asien und Afrika II. S. **294** og i **Thurah's Hafnia hodierna p. 108.** Om dette Bibliothek, eet af de rigeste og meest besøgte i Rom, som tilhører Dominikanerkirken **Santa Maria sopra Minerva**, og er anlagt af Cardinal Casanata, der døde **1702**, s. ***Fr. Deseine*** **Rome moderne I. p. 276—77.**

Bibliothekets ophøiede Stifter nød ei den Glæde at see sin begyndte Bygning fuldendt. Denne blev ikke saa vidt færdig, at Bøgerne i den kunde opstilles, før tre Aar efter hans Død, eller i Aaret 1673 v). At saa lang en Tid hengik, deri var uden Tvivl Skylden fornemmeligen at søge i de, efter en ødelæggende Krig, endnu ikke gienopreiste Financer. Regieringen kunde ingen andre Pengekilder bestemme for Bygningen end Skatte-Restancer, paa den Tid rigtignok hyppige, men ogsaa vanskelige at inddrive, hvad der indkom ved Confiskationer for Toldsvig, og andre ligesaa uvisse Indtægter x). Men da, paa den Maade, rede Penge ofte i længere Tidsrum kom til at mangle, kunde Arbeidet kun skride langsomt frem, og vilde vel undertiden aldeles have standset, dersom Bestyrelsen af det hele Foretagende ikke havde været overdraget en Mand, der i Nødsfald af sine egne Midler formaaede at giøre Udlæg. Denne Mand var P. Scavenius y), hvis Fortieneste af det kongelige Bi-

v) Efter en Optegnelse blandt Rostgaardiana paa Universitets-bibliotheket Nr. 414.

x) Den 7. Febr. 1667 udgik Befaling til Kammerkollegiet at udstæde Skiøde paa en Gaard i Bergensamt, som var forundt Hans Clausen Møndrich, dog at han strax betalte de 120 Rdl., som han selv havde tilbudt sig at give, meer end den var udlagt for, „som Kongen til Bibliothekets Bygning havde deputeret“. Den 3. Mart. 1668 fik Kammerkoll. Brev, at nogle til Kongen i Betaling udlagte Tiender maatte sælges for 30 Rdlr. pr. Tønde Hartkorn, „saasom Vi til Vores Bibliotheks Bygnings Fortsættelse naadigst haver deputeret og forordnet hvis P. Scavenius af Restancer kunde tilveiebringe — — paa det han i saa Maade rede Penge til bemeldte Bygnings Fortsættelse kunde i Hænde bekomme“.

y) Scavenius var meget rig; han eiede Herregaarden Aastrup i Sielland, og, foruden det Gods han fik af Kongen for sit Bibliothek, fik han ved Mageskifte mod andet Gods, som han før den Tid maae have eiet, nogle Gaarde her i Sielland, som under 16. Nov. 1665 bleve ham tilskiødede af Hans von Meulengracht, der ved kongeligt Skiøde havde faaet dem til Eiendom for forstrakte rede Penge under Beleiringen, hvorfor Abrahamstrup-Gaard og Gods havde været ham pantsat. At denne Bygnings Opførelse blev ham betroet, var vel tildeels ogsaa, fordi han som Generalprocureur (han skal have været den første der beklædte dette Embede) var Medlem af det, efter Souverainiteten oprettede Skatkammerkollegium;

bliothek, i en dobbelt Henseende, altsaa giver ham Adkomst til et uforgiængeligt Minde i dets Aarbøger. Hans Bogsamling var een af Bibliothekets Grundstene; og uden hans Virksomhed og Opofrelse vilde det nye Bibliotheks-Lokale, uden Tvivl, langt senere være blevet fuldført. At han, endog paa Tider, da han ei kunde faae sin egen Lønning udbetalt, stod i betydeligt Forskud til Bygningen, erfares, blandt andet, af følgende Reskript til (Skat)-Kammerkollegium af 12te Juni 1669: „Vide maae I, at eftersom Vores Procureur-General, Dr. P. Scavenius, for Os allerunderdanigst haver ladet andrage, at han ikke, efter Vores forrige til Eder udgangne Befaling anlangende hans resterende Løn, saa snart kan formode Penge at kunne bekomme, og han dog dagligen til stor Penges Udgift og Forskud formedelst Vores Bibliotheques Bygning han sig paataget haver, foraarsages, da have Vi hannem allernaadigst bevilget og forundt, herefter og indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, at maae nyde og oppebærge Stavanger Tiende og Leding, i Stedet for hans aarlige Løn og Besoldning, forsaavidt den dertil kan tilstrække; thi have I hannem etc."

Som et Slags Godtgiørelse for Tab, der ved et Foretagende af den Natur, under saadanne Omstændigheder, ei kunde undgaaes, forundtes Scavenius endog, kort efter, Privilegium paa et Slags Kroehold z). Senere modtog han i

Holbergs Danm. og N. Staat. 3. Opl. S. 555. "Qvo officii genere (som Generalprocureur) qvicqvid Reg. Majestatis interest in camera aliisqve collegiis, provide, sollicite et circumspecte observavit", siges om ham i det, efter hans Død 1685 udstædte Universitetsprogram.

z) Kongebrev dat. — Aug. 1669, „at Dr. P. L. Scavenius et hans Huus i Ellebroedams Mølle maae lade holde, saa at ingen Kroe eller Vertshuus til dets Præjudits paa en Miil nær paa Landeveien vorder holdet, hvorimod han skal tiltænkt være, efter egen Tilbydelse en Længde af god Bygning til fremmede Folks Logering at lade opbygge og holde over, at enhver Fremmed kan vorde efter Billighed accommoderet". Stedet kaldes nu Elverdamskroe og hører under Godset Aastrup; Gliemanns Kbhvns Amts Beskr. S. 516.

Aaret 1670, af General-Toldforvalter Daniel Knopf, 3,321 Rdl. og udgav 4455, af hvilke han siden fik sine tilgodehavende 1131 Rdl. med Renter fra 11te Decbr. 1670. Kammerkollegiet maatte ifølge Ordre af 4de Apr. 1671 d. 11te Juni s. A. udbetale ham 3000 Rdl. af de til Bygningen lagte Midler. Desuden fik han, ved Afregning af 24de Jan. 1673, 1097 Rdl. tilgode for Aarene 1671 og 72, og at han ved Slutningen af næste Aar endnu ikke havde faaet alt sit Tilgodehavende betalt, erfares af et Reskr. til Kammerkollegium af 10de Novbr. 1674, som bestemte, at dersom Ledingen i Bergenhuus-Amt for 1672, „hvori W. Worm blev assureret, for hvad han, som Bibliothekar, havde at fordre", beløb sig høiere, skulde det Øvrige leveres til P. Scavenius, „i Betaling for hvis han, til Bibliothekets Bygning, forstrakt havde og hannem endnu skulde restere og tilkomme".

6.

Fra Bibliothekets Stiftelse vender Opmærksomheden sig til de Mænd, til hvis Varetægt det af Stifteren betroedes. Efter Nic. Theophili Død 1604 nævnes i fulde 50 Aar ingen kongelig Bibliothekar. Men alt længe før Indlemmelsen af de omtalte Bogsamlinger i den kongelige, og længe før der tænktes paa nogen særskilt Bygning, beskikkedes en saadan Embedsmand, og Valget saavel af denne som af hans Eftermand, viser hvormeget Kongen, ved Besættelsen af hiin Post, tog Hensyn til Lærdom og Talenter.

Den første af den, fra nu af, uafbrudte Række af kongelige Bibliothekarer, var **Markus Meibom**, unægteligen een af det syttende Aarhundredes meest udmærkede Polyhistorer. Han var født i Tønningen *); men hans

*) Dog kaldte If. Vossius ham en Tydsker, som Slesvigerne selv allerede dengang som ofte senere kaldte sig (*Burmanni* Syll. Epp. III. p. 650); af Andre henføres han blandt Holstenerne, hvorimod

Ungdoms- og Dannelses-Historie er os kun lidet bekiendt. I Aaret 1652 finde vi ham i Stokholm ö), hvor han var Underbibliothekar ved det kongelige Bibliothek a); men enten af Misfornøielse med denne subordinerede Stilling, eller fordi han ikke kunde forliges med Dronning Christinas øvrige Hoflærde, forlod han alt det følgende Aar Sverrig og begav sig til sit Fædreneland. Er han her bleven ansat som Professor i Sorøe b), maae det kun have været for en meget kort Tid, da han alt inden Aarets Udgang forekommer som kongelig Bibliothekar c), ligesom ham og, under 25de Octbr. s. A. (1653), blev tillagt en aarlig Pension af 600 Rdd. samt, under 7de Marts 1655, Bestalling som tydsk Cancellieraad (Siell. Reg.). Hvor stor hans Bibliothekar-Gage var, findes ikke angivet d); men Kongens bekiendte Agtelse for og Rundhed mod udmærkede Lærde, som han blandt andet ogsaa viiste ved at bekoste Trykningen af Meiboms Udgave af Epiktet e), lader formode, at hans Stilling her

Moller protesterer i *Cimb. litt.* III. p. 443; hvor det meeste og fuldstændigste er samlet om denne mærkelige Mand, skiøndt der ei forekommer meget om hans Bibliothekariat.

ö) *Celsii* hist. Bibl. Stockholm. p. 74.

a) Medens Gabr. Naudæus var Dronningens Bibliothekar. Dette modsiges vel af **Moller** l. c. p. 443 og **Celsius** l. c. p. 114., men bekræftes udtrykkelig i nogle Breve, verlede mellem Is. Vossius og N. Heinsius 1652—53, i *Burmanni* Syll. III. p. 328. 650. 654. 660.

b) **Moller** l. c. p. 447; **Jøchers** Gel. Lex. III. S. 362. Han nævnes, i det mindste, ikke blandt de Sorøeske Professorer i **Taubers** Udsigt over Academiets Forfatning 1623—65, Kbhvn 1827.

c) **Burmann** l. c. p. 328. 467.

d) 25. Sept. 1660 fik Johan Smit Befaling, af Toldens Indkomst at betale Meibom 2147 Rdl. 2 Mark med Rente fra nærværende Dato indtil Betaling var skeet, som han havde tilgode for **resterende Besolding** (Siell. Reg.).

e) Denne Udgave med latinsk Oversættelse var, under Meiboms Ophold i Danmark, trykt meget nitid paa kongelig Bekostning og Oplaget skiænket Udgiveren, som dog holdt det tilbage til sin Død (*Cimb. litt.* III. p. 451); da først udkom det med hans og fleres Anm., besørget af Hadr. Reland, Utrecht. 1711. 4. M. havde tilføiet Varr. af en god, men ei meget gammel kiøbenhavnsk Codex; da en saadan ei vides at have existeret i det kgl. Bibl.,

kunde have været behagelig for enhver Anden end en Mand af hans Stoltheb, Særhed og Ustadighed. Efterhaanden blev han kjed af sit Embede, forsømte det, og, da hans Patron Joach. Gersdorf var død 1661, besluttede han, selv uden formelig Afsked, at forlade et Land, hvor, som han selv udtrykte sig, han hverken kunde være Gud eller Menneskene til Nytte f). Des underligere er det, at han ei modtog det ham i samme Aar af Dronning Christine, giennem

maae den vel have tilhørt Universitetets eller et privat Bibliothek (jfr. *Epicteti* Manuale ed. Schweighauser, 1798. Fort. p. LXIX—LXXI.). Sin Dialogus de proportionibus ad Frid. III. Hafn. 1655. fol., udgav M. ogsaa efter Kongens Opmuntring. Mod denne skrev W. Lange sine Libri II. de veritatibus geometricis, Hafn. 1656. 4. og Ep. ad Meibomium f. St. og A., som M. igien søgte at giendrive ved Resp. ad *W. Langii* ad se epistolam, ei præmissam. Hafn. 1657. fol. I Anledning af disse Controversskrifter forekommer følgende i Consistorii Akter for 1657, 7. Jan.: „Rector efter Cancellarii Begiering tilspurgte Domm. Professores, om Meibomius ikke ligesaavel maatte lade trykke sine scripta Volumina imod Langium, absque censura, som M. Langius havde ladet sine trykke imod hannem absque censura. Professores meente, at der er stor Forskiel mellem M. Langium og Meibomium. L. er persona docens in Academia, som og maae censurere Andres scripta mathematica; men paa det M. sig ikke skal befrygte for Langii Censur over sine Skrifter, da kan de overleveres de andre Mathematicis, D. Erasmo Bartholino eller M. Stenbuchio til at revideres. Hvis det ikke skeer, da kan de ikke tilstædes her paa Stedet at trykkes, uden Universitetets store Eftertale paa andre Steder". 12. Jan. „Rector gav tilkiende, efter Cancellarii Beretning, at H. K. Maj. var tilfreds, at Meibomius maatte lade trykke sine Skrifter absque censura, saasom M. Langius og de andre. Proff. tykte, at det var raadeligt, at Rector lod Cancellarium forstaae de Inconvenientier, som derpaa vil følge". Dette viser, at M. maae have besiddet en Slags Indflydelse paa høiere Steder, som ogsaa synes kiendeligt af et Brev af 1662 fra Biskop Brynj. Svendsen, hvori denne beder ham anbefale det skalholtske Bogtrykkeries Anliggende til Kongen.

f) I et Brev til N. Heinsius Non. Aug. 1661 (*Burmanni* Syll. II. p. 818), hvor han tillige skriver: "Nunc in *bibliotheca Gersdorphii*, Regis nomine recipienda, horas bonas perdo et me macero, sine ulla tanti laboris mercede, quam quidem certo sperare possim". Der haves endnu en scientifisk Catalog, som det synes, med Meiboms Haand, bag i hvilken en Designation angiver Antallet af Bøgerne saaledes: Regia 2761 Numm.; Scavenii 918 N.; Ulfeldii in Fol. 305; i Alt 3984.

Heinsius, tilbudte Bibliothekariat ved hendes Hof i Rom g). Dog, han yttrede selv den Betænkelighed, at han ved Dronningens idelige Omflakken vilde komme til at tabe sit fornødne Otium, og at man ikke kunde blive gammel i Rom, uden at apostasere h). Endelig bragte hans Lyst til Forandring, maaskee ogsaa oekonomiske Grunde ham paa det, for en Lærd, besynderlige Ønske, at blive Forvalter ved Øresunds Told, hvorom han overhængte Kongen saalænge, indtil hans Ønske blev opfyldt i Begyndelsen af Aaret 1663, hvorefter han da forlod Bibliothekets Tieneste i).

---

g) *Burmanni* Syll. III. p. 455. 779—80. jfr. *Celsii* hist. bibl. Stockh. p. 114.

h) *Burmanni* Syll. II. p. 818.

i) Ikke 1664, som figes i Grams Fortale til *Cimb. litt.* p. 30. „Wenn sein Übriges so gewesen, wie die fürtreffliche Gelehrtheit, würde man ihn nicht gelassen haben", hedder det, med Føie, i Benthems holländischer Kirch- und Schulstaat. II. S. 375. Snart ønskede han dog igien at ombytte dette Embede med et Professorat i Holland, hvortil hans lærde Bekiendte ogsaa vare villige at hielpe ham (*Burmanni* Syll. II. p. 819 IV. 72—73). Efter 5 Aars Forløb forlod han Helsingør 1668, hvad enten han nu ansøgte eller fik sin Afskeed (*Cimbr. litt.* Præf. p. 30. III. p. 441), drog til Holland og var for en kort Tid ansat ved Gymnasiet i Amsterdam, hvor han henlevede sin øvrige Levetid, deelt mellem Studeringer, lærde og ærgierrige Planer, Polemik og Næringssorg; Moller l. c. *Burm.* Syll. V. p. 133. 139. Hans lærde Efterladenskabs Skiebne var næsten ligesaa besynderlig som hans egen. Allerede før sin Død solgte han selv ved Auction den største Deel af sin betydelige Bogsamling, hvorover en Katalog udkom under følgende Titel: Bibliotheca *Marci Meibomii*, Friderici IIItii Daniæ R. olim Consiliarii, continens raros libros theologicos, juridicos, medicos, mathematicos, philosophicos, historicos et miscellaneos; qui publica auctione vendentur in ædibus Meibomianis — ad d.-Mart. et seq. A. 1705. Amstelod. 1705. 461 Pagg. 8. En Deel af Resten blev solgt efter hans Død 1710 eller 11. Af Mskpter, som have tilhørt ham, forekomme nogle i *Bibl. Uffenbachiana*. III. p. 59. 119. 446. Hans Haandskrifter til den danske Historie skulle 1708 være solgte til Laur. Terpager, som dengang reiste giennem Holland († som Provst i Baarseherred 1772 f. Nyerups Forfatterlexicon), hos hvem de fleeste siden brændte (Kbhvns Adresseavis 1772. Nr. 78). Endelig adspredtes 1752 den sidste Rest af hans Haandskrifter og Bøger, hvoriblandt mange med hans egne og andre Lærdes Anmærkninger. Man har over disse: "Catalogus Manuscriptorum et librorum impressorum ex bibliotheca — *M. Meibomii*

Under Meiboms Bestyrelse forekommer den første Bibliothek-Amanuensis, hvem vi lære at kiende af følgende kongelige Bestalling:

"Frederik III. etc. g. a. v. at Vi naadigst haver antaget og bestilt, saa og med dette vort aabne Brev antager og bestiller Povel Nielsen, udi vores Kongelige Bibliothek at opvarte, hvor han sig skal lade være angelegen Bøgerne altid at holde rene og nette, og enhver udi sit Sted, item holde rigtig Catalogum over forb. Vores Bibliotheca, og hvis andet hannem af Vores Bibliothekario befalet vorder, forrette, saa og Vores Elskel. kiære Søn Prindsen opvarte og hannem in minutiis grammaticalibus, eller hvis hannem af Hofmesteren Os Elskel. Ove Skade til Kierbyegaard, Vor Mand, Tiener og Befalingsmand paa Vor Gaard i Roskild, eller Os Elskel. hæderlig og hoilærd M. Willum Lange k) befalet vorder, at informere, og have Vi hannem for samme hans Tieneste 200 Rdlr. aarligen tilsagt, som hannem af Vores Rentemestere, de som nu ere eller herefter kommendes vorder, aarligen skal betales, og skal samme hans Besoldning begynde og angaae fra dette Vort Brevs Dato, og siden aarligen continuere, saalænge han i samme Tieneste forbliver eller Vi derom anderledes forordner.

Kiøb. 4de Mai 1657". (Siell. Reg.).

Denne Povel Nielsen var i Aaret 1667 Secretair, siden Assessor i danske Cancellie l), blev 1679 adlet med

---

R. Daniæ a consiliis, superstitum. Hag. Com. 1752. 8." Noget om denne Auctions Udfald s. Reiskes Lebensbeschreibung S. 467 fg.

k) Den af hans ovennævnte lærde Strid med Meibom bekiendte mathematiske Professor W. Lange, som 1656 blev Lærer hos Kronprindsen, siden Christ. V.

l) Han skal ogsaa have giort Tieneste som kongelig Dechifrør. I den gamle kgl. Msktpsamling findes en „Steganographie" af ham i 4to, med en Dedication til Fred. III. hvori han skriver, at hans Hensigt er „dermed at demonstrere — at han in arte steganologica

Navnet Rosenpalm, og er i vor Lovgivnings Historie bekiendt som Concipist af Fortalen til Christian den Femtes danske Lov m).

Meiboms Eftermand blev **Peter Schumacher.** Navnet Griffenfeld er et af de meest glimrende i Danmarks Aarboger; det vilde derfor være upassende, her at levere andre end de almindeligste Træk af en Biographie, der tilhører vor politiske Historie. Fodt 1635 i Kiobenhavn, dimitteret til Universitetet 1647, giorde han i Aaret 1653 en Udenlandsreise, og opnaaede efter sin Hiemkomst den første offentlige Ansættelse, idet han, efter den 28de Febr. at have aflagt Eed, ved Bestalling af 8de Marts 1663 udnævntes til kongelig Arkivar og Bibliothekar. Den 27de Mai samme Aar fik han Ordre at modtage Bibliotheket af Meibom, og fra denne Dag af beregnedes hans Gage for begge Embeder, i alt 800 Rdl. n). Overleveringen gik for sig næstfølgende 18de Juli, og Bibliotheket var da, efter de Gersdorffske og Ulfeldske Acquisitioner, steget til meer end 10,000 Bind o). Uagtet Politiken siden blev Schumachers egentlige

---

„s. scientia decifrandi som afg. Mag. (Zach.) Lundius i forrige „Tid til H. K. M. Tieneste haver profiteret, i nogen Maade er „øvet og verseret".

m) **Zwergius's** Siell. Clerisie S. 340.

n) **O. Wolffs** Griffenfelds Levnet S. 25.

o) Ifølge en **Enumeratio librorum bibliothecæ Seren. R. *Friderici IIItii***, som indeholder en summarisk Optælling af Bogernes Antal i de forskiellige Fag og Videnskaber, udgiorde Bibliotheket 2625 Folianter, 2967 Qvarter, 3001 Octaver og 1306 Duodecer, i alt 9899 Voll. En noget yngre Designation sammesteds 'nævner 2711 Fol. 3054 Qv. 3107 Oct. og 1291 Duod. i alt 10166 Voll. jfr. **Molbech**, kort Efterretning om det store kgl. Bibl. i **Athene** VII. (Separat Aftryk) S. 3. Bibliotheket var dengang altsaa dobbelt saa stærkt, som det kgl. franske Bibliothek 1643 s. Mem. histor. foran ***Catal. des livres inprimés de la bibl. du Roi*** T. I. Paris 1739. p. LIV. Ved Enden af den egentlige Bibliothekscatalog, hvorefter Overleveringen skeete, findes følgende Paategning af M.: "**In Regia Bibliotheca, qvam Sereniss. Rex .... mandavit, ut *Petro Schumachero* traderem, inventa esse volumina, hoc catalogo, folia centum sexsemis seu Pagg. 426 habente, contenta (in quo nullus liber expunctus invenitur, nisi**

Sphære, var dog hans tidligere Uddannelse Borgen for, at han, hvad hans hele Bibliothekarfærd godtgiorde, ogsaa har været dette Kald fuldkommen voxen. Hans Styrke saavel i de gamle som nye Sprog ansaaes for ualmindelig. Foruden de Studier, der hørte til den humanistiske Cyclus, havde Natur-Videnskaberne, blandt disse især Medicinen, paa hans Udenlandsreise været Gienstand for hans Studier; og en polyhistorisk Dannelse, den Tid ei saa sielden som nu, lettede ham den for en Bibliothekar saa nødvendige Oversigt over de forskiellige Videnskabs-Fag p). At Bibliotheket, under Schumachers Bestyrelse, maae have erholdt en ei ubetydelig aarlig Forøgelse, er i det Foregaaende antydet, og over denne Tilvæxt haves endnu en Katalog q), ifølge hans Bestalling, der paalagde ham, blandt andet, „at forfærdige og holde en rigtig Catalogum af Alt, som udi Vores Bibliothek befindes, og hvis efterhaanden derudi videre forskaffes eller indkiøbes, dette paa sin Sted rigtigen indføre". Ogsaa droges Omsorg for Bøgernes Vedligeholdelse ved en solid og, for sin Tid, ret elegant Indbinding i Læderbind,

---

qvod scriptionis errore admissa deleta sunt) testor Hafn. d. 18. Julii 1663. *Marc. Meibomius*". Schumachers Qvittering for Modtagelsen, s. Molbech S. 3. Af Doubletter fandtes ved Overgivelsen 388 Fol. 381 Qvart. 276 Oct. og 119 Duod. Endnu findes foruden disse, i det kgl. Bibliothek en alphabetisk Catalog, som synes at være ældre, bag i hvilken læses følgende Notice: "Senecam Lipsii 2 Voll. 8. Regia Majestas Sereniss. Principi (siden Christian V.) dono dedit, præsentibus Dno Ephoro et Præceptore d. 17. Maii 1660".

p) *Bartholini* Epp. medic. Cent. IV. Hafn. 1667 er dediceret Musarum deliciis, *P. Schumachero* — — Regi a secretis et archivis, Polyhistori et Polyglotto. jfr. O. Wolff l. c. S. 21—22. 32. 236.

q) Under Titel: Catalogus librorum typis exaratorum, pariter ac Msc. quibus curante *Schumachero* aucta est Regia Bibliotheca, paa 20, ei ganske tætskrevne, Blade i Folio. Bag i læses: Hoc catalogo, qui folia viginti habet, ea recensentur volumina, quæ bibliothecæ regiæ accesserunt, ex quo eam *P. Schumacherus* a *M. Meibomio* accepit, quæ quoque singula mihi tradita esse testor. Hafn. d. 4. Jan. 1671. *Wilh. Worm* Olai f.

forsynede med Stifterens Navnetræk paa Ryggen r). Uagtet Schumachers øvrige Forretninger maae have optaget ham megen Tid, og skiøndt Bibliothekets friere Brug kun efter speciel kongelig Tilladelse aabnedes for en og anden Lærd, f. Ex. Torfesen, saa viiste han sig dog, forsaavidt man tør slutte af enkelte Træk, beredvillig til at forunde Videnskabsmænd Adgang dertil s). At denne hans Stilling for øvrigt ogsaa kan have foranlediget mangen fortroeligere Nærmelse imellem ham og Kongen, hvorved denne har lært at kiende sin Bibliothekars store Evner og sieldne Brugbarhed i forskiellige Fag, er i det hele høist rimeligt; saaledes kan da denne Post ansees for et af de første Trin til Schumachers paafølgende politiske Bane, ligesom man, da Bibliothekets egentlige Grundlægning indfalder under hans Bestyrelse, vel heller ikke feiler stort, naar man til Summen af hans øvrige udødelige Fortienester ogsaa føier den, at have medvirket dertil t).

Fem Aar efterat Bibliothekets Bestyrelse var bleven Schumacher overdragen, blev han beskikket til Kammer-

---

r) To franske Bogbindere, Jean Michel og Micholet, begge fra Lyon, som havde arbeidet over i 5 Aar i Paris og vare meget dygtige i at forgylde og indbinde, bleve engagerede af den ovenomtalte Abbé Paulmier, ankom hertil 1664, og arbeidede uafbrudt for Bibliotheket indtil 1679. Disse fik d. 13. Mai 1668 Bevilgning paa at beholde de Bind, der bleve tagne af de Bøger, de indbandt. D. 17de Juli s. A. fik P. Scavenius og (Assessor i Kammercollegiet) H. Mule Befaling at slutte en nye Kontrakt med dem, da de klagede over, at den betingede Priis var dem for lav. Den 17de Nov. fik Rentemester H. Müller Befaling at lade de franske Bogbindere bekomme aarlig 10 Favne stakket Brænde. (Siell. Tegnelser).

s) Sim. Paulli fortæller i sin Comm. de abusu Tabaci et herbæ Thee, Argentor. 1665. 4. p. 32, at han ønskede at eftersee *M. Martinii* novus Atlas Sinensis: "rogavi S. R. M. *Bibliothecarium*, V. Cl. *Petrum Schumacherum*, intromitteret me in *Regiam* omnigenarum lingvarum, artium, scientiarum, selectissimorum auctorum locupletissimam *bibliothecam*, quod perfacile ab homine facillimorum morum obtinui illico".

t) Roger, Lettres sur le Dannemarc. II. p. 58. Molbech, S. 4. O. Wolff, S. 21.

Secretair (Cabinets-Secretair) og Cancellie-Raad u). Denne Forfremmelse var Forbud for langt større, der ei vel lode sig forene med hans tidligere Forretninger. I Februari 1670, faae Dage efter Frederik den Tredies Død, udnævntes han til Geheime-Secretair og Assessor i Collegio Status v); og i Slutningen af Aaret fratraadte han sit Bibliothekar-Embede, som blev overdraget til Professor i Experimental-Physiken, W. Worm x). Som et Tegn paa sin Erkiendelse af Schumachers Fortienester paa den Post, han i otte Aar havde beklædet, forærede Christian d. 5te ham, i det følgende Aar, Bibliothekets Doublet-Samling y). Maaskee var det denne Gave, der siden, efter Griffenfelds Fald, bestemte Kongen til at lade den ulykkelige Statsmands Datter, af alle hans Eiendomme, eene beholde hans Bibliothek. Til Bedste for hende skulde det i Juni 1679 have været bortsolgt ved offentlig Auction, da det d. 4de Marts om Natten brændte i hendes Mor-Faders Broders, Hans Nansen den yngres, Gaard paa Slotsholmen z).

---

u) Af Cancellieraadsbestallingen (23. Sept. 1668) synes det, som om han da nyligen var bleven Kammersecretair; O. Wolffs Griffenfelds Levnet S. 28. I en Høiesteretsdom af Juni 1669 nævnes han: Cancellieraad, Assessor i Collegio Status (?) og Høiesteret, Kammersecretair, Archivarius og Bibliothekar.

v) O. Wolff S. 36.

x) 1. Jan. 1671. Br. til Kammerkoll. om at udstæde Bestalling som kgl. Bibliothekar for W. Worm, til hvem Sch. Embedet „selv godvilligen med Vores allern. Behag opladt haver". (Canc. Reg.). Den formelige Overdragelse gik for sig strax efter, og W. Worms ovenanførte Tilstaaelse for Modtagelsen, indført saavel i Bibliothekets Hovedkatalog som i Inkrementkatalogen fra Schumachers Embedstid, er dat. 4de Jan. s. Aar.

y) 5. Juli 1672 Rs. til W. Worm anlang. de Bøger, som paa Bibliotheket findes in duplo, at lade P. Griffenfeld være følgagtige tilligemed Hylder og Bogskabe (Canc. Reg.). I alt skulle de have udgiort 1409 Voll.; en betydelig Samling paa den Tid. Ved Meiboms Fratrædelse vare der 1164 Doubletter; disses Antal var da i 9 Aar forøget med 245 Bind.

z) Her brændte tillige en nye Samling af historisk Literatur, samlet af den ældre og af den yngre Nansen; O. Wolff, S. 416. Den Tids Aviser karakterisere det Griffenfeldske Bibliothek, uden dog

7.

Det var ikke Frederik den Tredie nok at have stiftet et Bibliothek; han forundte ogsaa Videnskabsmænd Brugen af dette. Alt i Aaret 1664 bleve flere af de islandske Membraner betroede Torfesen, der nødvendig behøvede dem til sine vigtige og omfattende Arbeiders Fremme, og da Resen i A. 1665 udgav den yngre Edda, erholdt han den kongelige Codex heraf og Magn. Olaffens latinske Oversættelse, samt ved Udgaven af Voluspa ligeledes to gamle Codices tillaans fra det kongelige Bibliothek æ), hvortil han, for øvrigt, ogsaa vides at have havt Adgang ö). Men, der var især een videnskabelig Plan, der laae Kongen paa Hiertet, den nemlig, at see T. Brahes utrykte astronomiske Observationer bragte for Lyset i en fuldstændig og korrekt Udgave. Herpaa blev lagt Haand i samme Aar, som Bygningen tog sin Begyndelse, og uden Tvivl vilde Arbeidet, de betydelige

---

at nævne dets fordums Eier, som bestaaende af „fortræffelige og rare Bøger i adskillige og mange Slags Sprog, som den 16de Juni førstk. skulde have været auctionerte og udraabte". Catalogen var alt udkommen: (**Catalogus librorum rarissimorum variarum linguarum et facultatum, quorum auctio instituenda est in ædibus *D. Johannis Nansen* in regione urbis *Slotsholm* dicta ad diem — — 1679. Hafn. 4.**). Bøger, som have tilhørt Griffenfeld, maae derfor regnes blandt literariske Sieldenheder. En Saadan, som han selv formodentlig har skiænket til det kgl. Bibliothek, er et Exemplar af ***W. Dugdale* history of St. Pauls Cathedral in London, Lond. 1668. fol.** hvori foran er skrevet: „**Viro et Amico optimo, *D. P. Schumachero* (familiæ, Daniæque suæ Ornamento), hanc Eccl. Paulinæ historiam, amicitiæ bene meritæ, nec intermorituræ μνημοσυνον, Thomas Barlowius Coll. Reginæ (indignus licet) Præpositus et Bibl. Bodleianæ Proto-Bibliothecarius D. D. D. Mart. IX. AC. 1658. Esse sui voluit monumentum et pignus amoris**". Som sørgelige Reliqvier efter den store Statsmand, giemmer Bibliotheket ogsaa et Elzevirsk N. Test. 1675, og en Duodez-Udg. af Epictet og Tab. Cebetis, begge indbundne i sort Saffian, i hvilke han, efterat Pen og Papir i hans Fængsel paa Munkholm var ham frataget (jfr. **O. Wolffs** Griffenf. Levnet S. 425), med en Naal har indridset Anmærkninger paa Latin, Græsk, Italiensk m. m. Hans Navn paa begge Bindene er dog fra en nyere Tid.

æ) ***Edda Resenii* fol. h. 3. K. 1. l. 4.**

ö) Fort. til **Fred. II. Kronike** fol. c. 1.

Omkostninger uagtet, være blevet fuldført, dersom Forsynet havde forundt Kongen en længere Levetid. Med en, saavidt mueligt, fuldstændig Oplysning om et saa betydeligt, men ved Tidsforholdene desværre standset literarisk Foretagende sluttes ei upassende denne Udsigt over Bibliothekets Skiebne og Tilstand under dets høifortiente Stifter.

Efter T. Brahes Død 1601 bleve hans Haandskrifter udleverede til hans Ven, den berømte Kepler, der skulde fortsætte hans begyndte Arbeider a); men ved dennes Død 1630 forholdtes ikke dermed efter T. Brahes egen Bestemmelse; de forbleve nemlig i hans Søns, Lægen Ludvig Keplers, Værge. Her vilde de have staaet Fare for at forkomme eller adspredes b), dersom han ei, som det synes, Aaret før sin Død 1663, havde overladt dem til Kongen af Danmark c).

a) Foran en Tome af de Brahesle Observationer (Gl. Saml. Nr. 316 Fol.) er paaklinet følgende skrevne Notice: „Extract aus mein **Johan Kepplers** den **Brahischen** Erben zugestelter Erklerungsschrift. Entlich und zum fünfften sol auff einem jedem Tomum herabgemeldeten Observationen, sobalt ich nach Linz komme, eine offene Zettel auffgeleimet, und meinen Erben darinnen von mir anbefohlen werden, das solche Bücher, da ich etwa Todtes verbliche, alsobalden zu meinem Schatz oder Kleinodien eingesperret, und vor der Eröffnung Ihr Kays., May. so wie auch denen **Brahischen** Erben, umb weitere Versorg und Verwahrung dernselben angemeldet werden, damit also die Erben auch auff diesem Fall, des abgesetzten ersten Puncts halben desto mehr versichert seyn". Var denne Forpligtelse bleven holdt, vilde disse Skatte, uden Tvivl, tilsidst have standset i det Wienske, ei i det Kiøbenhavnske, Bibliothek.

b) *Gassendi* Vita Tychonis p. 209 fortæller, at Kepler havde vildet pantsætte sin Faders Observationer og endeel af de øvrige Manuskripter til Magistraten i Danzig; saavel der, som i **Kästner** Gesch. d. Mathematik II. S. 642 fg. gives Underretning om de Brahiske Manuskripter i Almindelighed.

c) *Lalande* Astronomie I. p. 157. At de alt vare komne hertil d. 20. Juni 1662 sees af *Th. Bartholini* Epp. med. Cent. IV. p. 24: "Ingens diuque desideratum opus pene periiset, nisi in Augustas has manus incidisset". Bugge maa altsaa feile (**Badens** Universitetsjournal I. S. 152), naar han antager, at de først efter den yngre Keplers Død bleve kiøbte af Kongen. Efter en Optegnelse af F. Rostgaard skulle de have kostet 600 Rdl. Et. Rd. J. S. **Augustinus** forelæste i Marts 1780 i Vidensk. Selskab en Afh. om T. Brahes skrevne Observationer og deres Skiebne, som ikke er trykt; **Worms** lærde Lexicon III. S. 895. Noget om

Denne besluttede at foranstalte disse Skattes Offentliggiørelse, hvilket overdroges til Mathematikeren, Prof. Medic. Rasmus Bartholin, der strax begyndte at træde i Underhandling derom med Bogtrykkere og Boghandlere d). I Aaret 1666 lagdes Haand paa Arbeidet, og saavel til dets Fremme, som til Honorar og Opmuntring for Udgiveren selv, ydedes en, i Sandhed, kongelig Understøttelse. Kammer-Kollegiet fik, under 25de Juni 1666, Ordre at skaffe 2,000 Riis Papir til Trykningen; 600 Rigsdaler af de danske Kirkers Beholdning anvendtes til Betaling for 6 Studenter, som gik tilhaande ved Afskrivningen e), og da dette ei var tilstrækkeligt, blev halvandet Aar efter fra samme Kilde ligesaa meget afgivet dertil f). Selv erholdt Bartholin et anstændigt Honorar. Den 14de December 1667 blev, foruden Titel af Mathematicus regius, Indkomsten af det Gods, som M. Bjørn Sørensen, Professor ved Soroe-Academie, havde nydt, ham tillagt „for den Inspection ham var anbefalet med T. Brahes Skrifter til Trykken at forfærdige“; desuden fik han, under 22de April 1669, for sig, sin Hustrue og eet af deres Børn, for Livstid al vis og uvis Indkomst af tre Universitets-Kirker: Smørum, Gladsaxe og Sæbye, ligesom ogsaa den 27de December samme Aar Konge-Tienden af Bradsberg Amt blev ham tillagt g).

Om Begyndelsen, Fremgangen og Ophøret af dette Arbeide har Udgiveren selv efterladt en fuldstændig Underretning, som efter hans egenhændige Opsats foran Afskriften

---

Tychos Haandskrifter forekommer ogsaa i samme Forf. Afh. om Forskiellen mellem T. Brahes og Picards Meridian af Uranienborg i Vid. Selsk. Skr. XII.

d) *Th. Barthol.* Epp. med. Cent. IV. p. 24.

e) Rscr. 9. Oct. 1666 til Johan Plum (kgl. Commissarius over Kirkerne i Danmark, † 1701).

f) Rscr. 4. Apr. 1668 til Joh. Plum, at de Siellandske Kirker skulde give 240 Rdlr. og de i Fyen, Aars- og Viborgstift, enhver 120 Rdlr. dertil, som skulde leveres R. Bartholin. etc. ibid.

g) Som de foregaaende, af Canc. Registr.

af de Brahefke Observationer fra 1563 h) her ordlydende meddeles:

„Anno 1664 d. 20. Juni blev til mig, efter hoilovligst Ihukommelse Frid. III. Befaling leveret Tych. Brahe Manuscripta efter Specification og min derpaa udgiven Revers dat. 20. Juni 1664, hvoraf en Copie her indføres:

„„Kiendes jeg Underskrevne D. Erasmus Bartholin Med. og Mathes. Prof. P. at have annammet efter Kgl. Mayts. allern. Befalning efterfølgende Tychonis Brahei Manuscripta.

Observat. Astron. Annor. 1577—81. in 4to. uno Vol.

Observat. Planetar. in A. 1595. folio, uno Vol.

Observat. Planet. Ann. 1596 et 97 ad. d. 10. Mart. de occasione interruptar. Observat. et discessu; uno Vol. fol.

Observat. Astronomicæ factæ Wittebergæ, a solstitio hyberno præcedente Annum 1599. Item Observ. Anni 1598 uno Vol. fol. — — — 1600 et 1601 in Bohemia in Arce Benatica et Pragæ. fol. uno Vol.

— — — Ann. 1590—94. fol. uno Vol.

— — — Ann. 1587—90 usque ad 26. Jan. et una 14. Nov. cum aliquot Observat. fixarum plurium annorum uno Vol. fol.

— — — 1582—86. uno Vol. fol.

Observat. Cometæ An. 1596 et Skartek in fol.

Observ. Comet. An. 1590, et Skartek in fol.

Observ. 7 Cometarum An. 1577. 80. 82. 85. 90. 93. 96. tvende Exemplaria, det eene et Paket, det andet indsyet i Pergament, in 4to.

Observ. Astron. i et Paket in 4to, folia 193. titulus: Collectanea ex Observat. Fris. et Regiomontani.

---

h) Gl. kgl. Manuskriptsaml. Nr. 310. fol.

Obs. Astron. udi et Paket in 4to folia 277; Titulus: Observationes solis die 27. Febr.

Obs. Astr. et Paket in 4to folia 218. Titulus: Observationes astronomicæ An. 1593. Januarius.

Observat. Astr. et Paket in 4to fol. 210. cui titulus de latere A F, per 2 Problema.

Obs. Astron. et Paket in 4to folia 172, reene og skrevne tilsammen. Titulus, exstructio Theoriæ Solis per observationes Lunæ.

Obser. Astron. An. 1563 Lipsiæ etc. ad A. 1574, uno Vol. in 8vo i).

„Hvilke forskrevne Manuscripta jeg bekiender at være mig leveret og overantvordet af *Petro Schumachero*, saa at han derfore af mig og mine Arvinger skal holdes i alle Maader skadesløs, og forpligter mig og mine Arvinger samme Manuscripta igien ubeskadiget i alle Maader, naar enten deraf hvis til Trykken behøves, er forfærdiget, eller og naar H. Kgl. M. anderledes til Sinds vorder, og de igien af mig affordres. Herudaf tvende eenslydende Skrifter forfærdiget og til ydermere Bekræftning begge med egen Haand underskrevet. Hafn. d. 20. Jun. 1664.““

„Efterat jeg havde begyndt at lade disse Observationer reenskrive, fik jeg at vide, at disse samme vare allerede trykte udi den Bog som kaldes Historia cælestis edit. Aug. Vindil.

i) En anden Optegnelse over de Braheske Obs. af R. Bartholin paa anf. Sted nævner 7 Bind i Fol., 2 i Qvarto og 1 i Oct., i alt 10 (jfr. hans Spec. recognit. Obs. *T. Brake* p. 9); men ingen af disse Optegnelser stemmer fuldkommen overeens, enten med **Bugges** udførlige Designation i Obs. astronomicæ p. XVI—XIX. og i **Badens** Universitetsjournal 1. Aarg. S. 153—54, eller med selve Haandskrifterne i den gamle Kgl. Samling, som udgiøre 10 Bind i Folio, 8 i 4to, men hvor Obs. i 8vo mangle. Et Bind med Observationerne fra 1563—81 i 4to, som Langebek, uden Tvivl i Grams Tid, havde laant fra det Kgl. Bibliothek, forekom paa hans Auktion (Katal. S. 560), hvor det, for 40 Rdlr., kiøbtes af Abr. Kall, som overlod det til Univ. Bibliotheket; herfra restitueredes det 1781 til det Kongelige Bibliothek, som godtgiorde Universitets-Bibliotheket Prisen.

in fol. k). Hvorfore jeg tog mig for at conferere disse trykte Observationes med disse Manuscripta og det udi et Aars Observationibus til en Prøve. Og efterdi jeg fandt udi det Aar stor Forandring og Vildelse sommesteder, lod jeg til Trykken forfærdige eet Specimen recognitionis Obs. T. Brahe, som blev trykt udi Kbhvn. 20. Jan. 1668 l). Foruden denne Forskiel udi de trykte og disse Manuscripta mærkede jeg, at der fattedes nogle Aars Observationes m), hvilke befandtes udi de Manuscripta som jeg havde hos mig. Da lod jeg dennem alle reenskrive og siden selv dem conferere med Protocollen (NB. Protocollen kalder jeg disse Manuscripta). Men de som vare trykte, confererede jeg ikkun lige med Protocollen, foruden at lade dem først reenskrive efter Protocollen, eftersom de vare saa godt som reenskrevne, idet de vare trykte. Og efterat jeg havde confereret denne trykte med Protocollen, er der tegnet hos i denne trykte, som her er indbunden udi 2 Parter, hvad Forandring derudi fandtes og derefter paa nye reenskrevne og atter confererede med Protocollen n). Saa er dette som nu her findes indbunden trykt og confereret og Resten, udi denne 3die Part reen-

---

k) Den af Alb. Curtius under Navn af Luc. Barettus udgivne Historiæ cælestis ex libris, commentariis et Msptis Observationum vicennalium *T. Brahei* Pars 1. Viennæ 1656. P. 2. Aug. Vind. 1666. fol. jfr. *T. Brahei* Observationes A. 1582. (Viennæ 1657. fol.) Proleg. p. 123.

l) Specimen recognitionis nuper editarum observationum astronomicarum *Tych. Brahe*, in qua recensentur insignes maxime errores in editione Augustana Hist. Cælestis A. 1582, ex collatione cum *Autographo S. R. M. Frider. III.* animadversi ab *Erasm. Bartholino* Mathematico Regio; Hafn. 4. Dedicationen til Kongen er dat. 20 Jan. 1668. *Stan. de Lubienietz* taler alt i et Brev til Hevel (26. Juli 1667; Theat. Cometicum p. 951) om Manglerne ved Barettis Udg. og ønsker, at Bartholin snart vil supplere denne.

m) Især f. A. 1593, som savnedes i den Wienske Copie.

n) Om dette Exemplar af *Curtii* Hist. cælestis med Bartholins Kollationer og Supplementer, som opbevares blandt det Kgl. Bibl. Haandskrifter f. Bugge Observ. Astronomicæ p. XVIII. Universitetsjourn. I. S. 152.

skrevet, som ikke ere udi det trykte, ere ligesaa godt som Protocollen selv hvoraf dette er udskreven og confereret. Thi derudi er giordt stor Flid, og meest confereret, først af Mons. Ole Rømer, som dengang var min Domesticus, og siden af mig selv tilligemed hannem igien."

"Efterat jeg dennem havde med stor Møie selv confereret, og siden ladet reenskrive, saa at de bleve færdige A. 1670 o), haver jeg faaet H. K. M. Christian den 5tes Befalning, at levere denne udskrevne Copie til H. K. Maj. af Frankeriges Mathematicum Picard... efter følgende Brev til mig: ""Christian V. Vor Naade tilforn: Vores allern. Villie og Befalning er, at Du leverer den udskrevne **Copie af T. Brahes** ***Observationes*** til K. af Frankeriges Mathematicus Picard at trykkes udi Typographia Regia til Paris. Og efterdi behøves til Trykkens desbedre Befordring, **Originalen af samme Skrifter**, da haver Du dem at antvorde til Ole Rømer, at han den med sig til Paris udfører og leverer til Vores Envoyé extraordinari Otte Rantzau, hvilken han der kan lade bruge, hvor og naar behov giøres, til samme Skrifter til Trykken at lade udkomme, dog at Originalen bliver hiemskikket, naar det hele Værk er fuldfærdiget. Dermed skeer Vor Villie etc. Kiøbenhavn 11. Jan. 1672.""

"Copien haver jeg da leveret til Mons. Picard, efter hans Reverses Lydelse dat. 2. Apr. 1672. Je confesse etc. p). Originalerne haver jeg leveret til Msr. O. Rømer efter hans Revers dat. 3. Apr. 1672. Hvorledes de ere leverede til Paris, sees af Msr. Rømers Breve dat. 20. Juni,

o) De skulde have været udgivne med typographisk Pragt (elegantissima forma; *Spec. Recogn.* p. 4.) jfr. *Molleri* Hypomnemata p. 209.

p) Picards franske Revers er trykt i Bugge Obs. astr. p. XVIII; heri loves bl. A., at Dedikation og Fortale skulde forfattes af Bartholin selv, og at 50 Exemplarer af Udgaven skulde stilles til Vedkommendes (den danske Regierings?) Disposition.

5. Oct. og 14. Nov. 1672; og siden 6. Apr. 1673, formedelst indfalden Krig, ingen Haab at være til Trykken q). Men baade Originalen og Copien ere forblevne i Frankrige, hvor de endnu ere. Desimellem kan disse Bøger tiene baade for Copie og Original, efterdi de ere dermed confererede."

Efter Frederik den 3dies Død 1670 tænktes der ei mere paa Udgaven af de Braheske Observationer. Da nu den franske Mathematiker Picard, Aaret efter, kom hertil for at undersøge Forskiellen mellem Paris's og Uraniborgs Længde, og ved denne Leilighed lærte at kiende Brahes utrykte Arbeider, blev det ham derfor en let Sag at erholde saavel den Bartholinske Afskrift, som Originalerne tillaans for selv i Paris at udgive det Hele r). Men ogsaa i Frankerig standsede dette Foretagende, deels ved den næsten uafbrudte Krigstilstand, deels ved Colberts Død 1683 og Picards 1685. Først længe efterat den hele Plan der aldeles var henlagt, erindrede man sig i Danmark de Brahiske Haandskrifter. I Begyndelsen var der Vanskelighed, saavel ved at opdage hvor de befandt sig, som ved at erholde dem udleverte. Efter Kongens Befaling begyndte Vicebibliothekaren Wolfen i Slutningen af Aaret 1696 at indhente Underretning om dem giennem F. Rostgaard, som dengang opholdt sig i Paris, og denne opdagede dem tilsidst paa Observatoriet hos de la Hire s). Nu gik man den ministerielle Vei t) og i

---

q) Dog skal 68 Sider være trykte, indeholdende Observationerne indtil A. 1582; *Lalande* Astronomie I. p. 157.

r) Voyage d'Uranibourg, ou Obss. astronom. faites en Dannemarc; Ouvrages de Mathematique par *Picard* (Amsterd. 1736. 4to) p. 67., hvor han tillige roser Bartholins Arbeide og anseer Meddelelsen af de Braheske Haandskrifter for eet af de vigtigste Resultater af sin Reise.

s) Han fandt i alt 7 Bind i Fol., 7 i 4to og 1 i 8vo, 2 Brochurer i Fol., en ditto i 4to, jfr. Dänische Bibl. VIII. S. 684.

t) 13. Jul. 1697 fik Meierkrone Befaling at erkyndige sig, om Picard endnu levede (han var alt død 1685!), og i dette Tilfælde at affordre ham Originalerne; men, var han død, da at kræve dem tilbage af Ministrene. Picards Revers, dersom nogen saadan var udstædt,

October 1697 modtog den danske Gesandt i Paris, Meierkrone, Haandskrifterne af de la Hire u); men først ved hans Hiemkomst til Danmark i Aaret 1707, eller efter 35 Aars Fraværelse, kom det kongelige Bibliothek igien i Besiddelse af dem. Den Bartholinske Afskrift skal være bleven tilbage ved Academie des Sciences, og en Afskrift, som de l'Isle lod tage, blev opbevaret i *Depot de la Marine* i Versailles.

En i Brahes eget Fædreland, i det attende Aarhundrede, paatænkt Udgave af hans Observationer vil, i det Følgende, nærmere blive omtalt.

---

kunde ikke findes (det skal dog nu existere i Observatoriets Archiv); derfor kunde et Beviis for Tilbageleveringen meddeles.

u) I sit Brev til Geh. Rd. Jessen, 4. Oct. 1697, anmærker M. tillige: "que les observations de l'année 1593 ne s'y trouvent point et comme M. de la Hire a communiqué à un de ses amis l'eclaircissement, qu'il en ait, je l'ay fait mettre par ecrit, à fin de l'envoyer, c'y joint à V. E. pour son information". Det var for det samme Aar, som manglede i Curtii Udgave.

II.

Det kongelige Bibliotheks Skiebne og Tilstand under Bibliothekarerne W. Worm, J. C. Wolfen og A. Høier (1671—1730).

1.

Skiøndt indbefattende tre Bibliothekarers Bestyrelse, under to Kongers Regiering, kan dette lange Tidsrum af 60 Aar dog med Føie antages at udgiøre et for sig begrændset Afsnit i Bibliothekets Historie; ikke blot fordi Bibliothekarernes Bestyrelse greb ind i hinanden derved, at den Anden af de Nævnte fungerede, medens den Første, og den Tredie, medens den Anden endnu levede, men ogsaa fordi samme Sparsomhed i Henseende til Bibliothekets Tilvæxt, samme Strænghed i Henseende til dets Brug var herskende det hele Tidsløb igiennem, der saaledes paa en umiskiendelig Maade kontrasterer saavel med den forbigangne, som især med den nærmest paafølgende Tid. Er det nu end ikke behageligt at dvæle ved disse mindre lyse Partier i vort Instituts Aarbøger, tør det dog være interessant at efterspore de meest virkende Aarsager til en Standsning i dets Fremskridt, som det, tildeels endnu den Dag i Dag, kan have Aarsag til at beklage.

Ved at forfølge Bibliothekets Skiebne giennem de forskiellige Perioder, vil den Bemærkning lettelig frembyde sig, at dets større eller mindre Flor fornemmeligen stod i For-

hold til den videnskabelige Aand, der udgik fra selve Regieringen. Til Bibliothekets Grundlægning hørte en Frederik den Tredie med sin Schumacher, og at dets Fremskridt under hans to nærmeste Efterfølgere ikke kom til at svare til den alt lagte Grundvold, at det maatte undvære saamangen kostelig Acqvisition, der tilbød sig, kan vel ikke blot tilskrives de pecuniære Kræfters Utilstrækkelighed og Forsømmelse af de Embedsmænd, til hvis Varetægt det var betroet, men ogsaa de, skiøndt i andre Henseender fortiente Regenters ringere Bekiendtskab med og Agtelse for Videnskabeligheden i det Hele. Oprettelsen af det ridderlige Akademie i Kiøbenhavn under Christian den Femte havde snarere en politisk end videnskabelig Tendents; intet betydeligt literarisk Foretagende fremkaldtes eller opmuntredes under denne Konge; derimod standsede et allerede begyndt, som vi have seet, ufuldført. Hvad Under derfor, at heller ikke mange blandt Rigets Store søgte nogen Ære i Mæcen-Roes a)?

Frederik den Fierdes Regiering, fra denne Synspunkt betragtet, en Fortsættelse af Faderens, var for Videnskaberne ei saa gunstig, som den i andre Henseender var heldbringende for Staten. De Mænd, der havde styret Kongens Ungdomsdannelse, havde, selv uden Sands for Videnskabernes høie Værd, stræbt at bibringe Thronarvingen blot det allernødvendigste af boglige Kunster. Vel skal Denne, paa sin Udenlandsreise som Kronprinds, have viist megen Opmærksomhed for videnskabelige Gienstande, for navnligen Bibliotheker b), ligesom han ogsaa i en modnere Alder selv er-

a) "In nostris oris vix præter Dn. ***Plessium*** et ***Geo. Franke de Frankenau***, ***Paulum*** deinde ***Windingium*** et Dn. D. ***Wolfium***, habemus, qui literas æstimant, reliqui enim literis quidem eleganter sunt imbuti, sed præ curis aliis flaccescunt illasque fastidire sensim aut didicerunt aut discunt"; skriver O. Sperling i et Brev til J. G. Grævius. 4. Juli 1699. (Mſ. Thott. 1269. 4to).

b) See Dedic. til Fred. IV. 1693 af ***Grævii*** Præfationes et Epistolæ. Ed. 2da p. 229—32. "Nec negligebas Musarum sedes

kiendte, hvormeget han savnede grundige Indsigter i de historiske, politiske og kameralistiske Videnskaber; men mere endnu vilde han uden Tvivl have følt dette Savn, dersom ikke hans sunde Forstand, Tænksomhed og ypperlige Hukommelse havde bødet paa det manglende c). Videnskabernes Tilstand blev derfor aldrig blomstrende under denne Konges Regiering; en Kiendsgierning, som fremlyser af den danske Literaturs Beskaffenhed paa den Tid, som beklagedes af velunderrettede Samtidige d), som nyere Historikere ikke have

---

et instrumentum, *bibliothecas* .... Nam, et hæc armaria .... nec sine voluptate, nec sine fructu inspiciebas".

c) A. Hoiers Fried. IV. Leben I. S. 5—6. jfr. Suhms saml. Skr. XIV. S. 213.

d) Flere Yttringer herom forekomme i den lærde Theolog S. Lintrups Correspondence; saasom i et Brev til C. A. Heumann af A. 1717 Følgende: "Tenuiorem — hodie quam olim atque alibi scriptorum apud nos proventum, non sterilitati ingeniorum utique, sed temporum injuriæ adscribendum (quamvis plurima apud nos edita ad vos ne perferri quidem sciamus) promptius, opinor, mirari desineres, si *statum rei* apud nos publicæ civilis ac *literariæ* penitius exploratum haberes, si diuturnos bellorum motus, perpetuos autem alta etiam pace terra marique apparatus, inter quos Musis etiam invitis silendum, si aularum genium sagatis omnia, togatis admodum nihil indulgentium, si *Mæcenatum*, a quibus unice pendunt literarum fata, *penuriam*, atque hinc orta adeo *literarum elegantium* tanquam ad farinam nihil conferentium, et famæ parum famis subinde plurimum habentium, *fastidia*, *intensa* apud nos rerum omnium, *librariæ* præsertim ac *typographicæ*, *pretia*, si *unicam* in gemino regno studiorum *Universitatem*, eamque loco iniquissimo in ipsa sede Regia medios inter aulæ, Martis et Neptuni strepitus parum profecto commode habitantem, Bibliopolam itidem unicum eumque pauperrimum, nec edendis lucubrationibus domesticis, nec emendis adeo comportandisve exoticis suffecturum, *totamque* adeo *malorum*, *quibuscum bonæ* apud nos *literæ conflictantur*, *Iliadem*, vel nosses, vel sedata mente tecum reputaveris, si hic esses, aliter procul dubio judicaturus". Til den Wittenbergske Theolog, M. Chladenius, skrev L. 1719: "Ego — in ordinem Theologorum .... extra ordinem cooptatus .... inter perpetuas *seculi*, exiguum sacris, *nullum literis pretium statuentis*, injurias et mille feralis belli omnia late depopulantis, ipsaque adeo Musarum tempe devastantis ærumnas .... ægre spiritum traho .... quibus si *flagellatam* apud nos *rei librariæ atque typographicæ annonam*, Bibliopolarum penuriam, perpetuam juventutis, ad publica Academiarum exercitia, et quicquid ad farinam haud

hvilken han i Padua var bleven Doctor Medicinæ og den tydske Nations Bibliothekar. Ved sin Hiemkomst blev han Professor i Experimental-Physiken og derefter Prof. Medicinæ. I Aaret 1671 beskikkedes han til kongelig Bibliothekar, med 400 Rdlr. aarlig Løn i), og to Aar senere fik han Overinspektion over det kongelige Kunst- og Model-Kammer k). I Aaret 1679 indtraadte han, som Asessor, i Høieste-Ret, hvor han 1690 blev Justitiarius; i dette Mellemrum synes han tillige at være bleven kongelig Historiograph l). Han døde som Conferentsraad d. 17de Marts 1704, og efterlod sig en kostbar Samling af nordiske Haandskrifter, især islandske, som han for største Deel havde arvet efter sin Fader, der

i) Som Bidrag til en Skildring af Embedsmænds Kaar dengang, midt under Freden, kan anføres et Brev til Kammerkoll. 10. Nov. 1674, at W. Worm for 1252 Rdlr. (altsaa meer end 3 Aars Lønning) „som han paa den hannem allernaadigst forundte Genandt for Vores **Bibliotheks Opvartning**, efter rigtig Afregning, hos Os skal have at fordre, maae i Ledingens Midler for A. 1672 udi Bergenshuusamt... vorde assigneret."

k) Allerede d. 16. Dec. 1668 fik W. Worm Befaling at giøre en rigtig Fortegnelse over Rariteterne i **Kunstkammeret**; 12. Apr. 1670 fik Kammerjunker Hans Arenfeld Nielsen til Knivholt Overinspektion over **Kunst-** og **Raritet-** tilligemed **Model-Kammeret**, og ved samme Leilighed fik P. Charisius og **W. Worm** Befaling at giøre et rigtigt Inventarium derover; 17. Jan. 1673 blev Arenfeld forløvet fra denne Overinspektion og da fik Geh. Rd. Corfitz Trolle til Sandholt, Asscssor i Coll. Status og Høiesteret, Geh. Rd. Enev. Parsberg til Pallesberg, Stiftsbefalingsmand over Aalborg Stift, Ass. i Coll. Status, og Th. Bartholin, **Medicus honorarius**, Befaling at optage et fuldkomment Inventarium over **Kunstkammeret**, som skulde overdrages **W. Worm**, og over Modelkammeret, som skulde overdrages Generalbygmester Lambert v. Haven. Dette Inventarium findes blandt de Thottske Mskpter Nr. 709 fol. W. har maaskee blot været et Slags Chef for Kunstkammeret, ei egentlig Kunstkammerforvalter; thi omtrent paa samme Tid synes den ældste Bendix Grotschilling at have havt med Kunstkammeret at bestille (**Nye dske Mag.** I. S. 166), og 10. Apr. 1686 nævnes Kunstdreier Bendix Grotschilling ved Kunstkammeret, formodentlig en Søn af hiin.

l) Efter **Nyerup** om Historiographerne S. 86, skal han alt 1678 have havt denne Post; men i Følge det over ham udstædte Univers. Program synes han dog først at have faaet den, efterat han var kommen i Høiesteret, altsaa efter 1679.

igien havde faaet de fleste af dem, af og efter Arngrim Jonsen m). Det Hele gik udentvivl i Arv til Sønnen, Biskop Chr. Worm, og forgik da med dennes kostbare Bibliothek i Kiøbenhavns Ildebrand 1728 n). Uagtet Samtiden ophøiede hans Bogkundskab og bibliothekariske Fortienester, er det dog høist begribeligt, at han, overvældet af saamange forskiellige Embeder og dermed forbundne heterogene Sysler o), ikke har kunnet anvende megen Tid paa Bibliothekariatet, og man har Grund til at formode, at han har anseet dette for en underordnet Gienstand, i Sammenligning med Consistorium og Høieste-Ret, ligesom han igien synes at have beklaget, at alle disse Forretninger tilhobe vare til Hinder for hans medicinske Praktik p). Det var vel derfor ligesaameget efter hans eget Ønske, som i Overeensstemmelse

m) *F. Johannæi* H. eccl. Isl.; IV. p. 8—9. Resen omtaler i Indledn. til Edda adskillige islandske Haandskrifter, som tilhørte ham (fol. D. 2. l. 2. K. I. L. 1—4. M. 1.); hans Codex af den yngre Edda *(Codex Wormianus)* benyttedes i *Bartholini* Antiqv. p. 127. 324.

n) Om Chr. Worms Bibliothek før 1728 f. Raupach de statu rei liter. in Dania p. 33. Thura Idea hist. lit. Dan. p. 231, og Dedic. foran 1ste D. af *Falsteri* amoenitates philologicæ. Her brændte blandt andet de fleste af A. S. Wedels Autographa; *Cimb. litt.* II. p. 906. 908—9. Dog maae enkelte, især islandske, Sager, før eller efter Ildebranden, være komne i A. Magnussens Besiddelse, i hvis Samling endnu findes bl. a. den omtalte Codex Wormianus og et mærkeligt Papirshaandskrift af Heimskringla; jfr. Fort. til 1. D. Kbh. Udg. S. XXIV. Ved sin Død (1737) skal W. endnu have efterladt sig en kostbar Bogsamling, hvori mange Haandskrifter; Hamburg. Correspondent 1737 Nr. 167.

o) Saaledes var han (Prof. Phys. et Medicinæ!) en af Medarbeiderne ved Chr. V. Norske Lov. At han 17. Marts 1691 indtraadte i Directionen for det første saavel Pompe- som Springvand i Kbhvn., var vel deels som Læge, deels som Assessor Consistorii.

p) I et Brev til en Msr. Guide i Frankerig (før 30te Sept. 1676, da han fratraadte Secretariatet i Consistorium) skriver han: "*Bibliothecæ* et rerum rariorum Ærario me Rex præfecit, et eodem indulgente Physicam et medicinam profiteor et Secretarii quoque munere in Academia fungor, qua occupationum varietate distractus, tempus nondum invenire potui, quo *Praxi vacarem*, nec me inventurum credo, quamdiu *his occupationibus detineor*."

med Bibliothekets Tarv, at han, fire Aar efterat han var bleven Justitiarius i Hoieste-Ret, erholdt en Medhielper ved Bibliotheket i Kronprindsens daværende Livlæge, **Johan Conrad Wolfen.** Denne var fodt i Zerbst d. 14de Mai 1656 q); hans Fader **Ido Wolff** fra Grevskabet Oldenborg, Livchirurg hos Fyrsten af Anhalt, havde engang, under Trediveaarskrigen, været her i Danmark r). Sønnen valgte Faderens Studium, giennemreiste Frankerig, Italien, Engelland, Holland og tog den medicinske Doctor-Grad i Padua. I Aaret 1692 kom han, som Livlæge, til at følge Kronprindsen paa hans Udenlandsreise s). Derved kom han, i det følgende Aar, til Danmark, hvor han d. 16de Juni 1694 blev beskikket til Vice-Bibliothekar, for at hielpe Worm, naar Alderdom, Svaghed eller andet lovligt Forfald hindrede denne fra at varetage sine Forretninger. Uagtet han i denne Egenskab ingen Løn fik, men kun Haab om Embedet, naar det engang blev ledigt t), førte dog Tilboielighed, ligesaameget som Pligt ham til at røgte dette Kald med saamegen Iver, og saa virksomt at benytte sine Forbindelser med fremmede Lærde til Bibliothekets Tarv, at Rostgaard vel havde Aarsag til at lykønske Bibliotheket, ikke mindre end ham selv, med hans Ansættelse derved u). Ogsaa finder

q) Ifølge en skreven Optegnelse af Langebek, formodentligen efter hans Epitaphium i Helliggeistes Kirkes Capel (hvor det dog nu ikke mere findes); **Hofmans** Fundatser IX. S. 213 angiver hans Alder til 74 Aar. Af *C. P. Leporini* Memoria Wolfiana od. das merkwürdige Leben D. Joh. Christ. Wolfii etc. nebst einigen noch nicht edirten, Epistolis Clarissimorum virorum, Leipz. u. Qvedlinb. 1725. 8. er en kort Oplysning om vor W. og en fuldstændig om hans Broder indført i Universallexicon, 58de Bd.

r) Underretning om ham haves i Fort. til hans *Observationum chirurgico-medicarum Libri II.*, udg. af Sønnen **J. Chr. W.** Qvedlinburg 1704. 4to.

s) Riegels Fred. IV. Hist. I. S. 17.

t) Til Grævius skrev W. d. 3. Sept. 1695, at han, saalænge Worm levede, ingen anden Fordeel nød af sit Embede end frie Adgang til Bibliotheket.

u) I et Brev dat. Paris 30. Nov. 1696: "Je vous felicite trés humblement, Monsieur, de la charge de *Bibliothecaire*,

man, fra den Tid han kom dertil, den egentlige Bibliothekar Worm sielden eller aldrig nævnet i Bibliothekets Anliggender; men dets Bestyrelse synes stiltiende at være bleven Wolfen overdraget. v). Endelig blev han ved Worms Død 1704 virkelig Bibliothekar. Imidlertid forblev han til sin Død i sin tidligste Stilling som Fred. den fierdes Livlæge; i hvilken Egenskab han fulgte denne Konge, saavel paa hans indenlandske Reiser, f. Ex. i Aarene 1704 og 1719, som 1709 til Italien x); under begge Kongers Regiering, deeltog han i alle Forretninger, der henhørte under Livlægens Virkekreds y). Allerede ved Christian den femtes Hof skal han have staaet i megen Yndest og Anseelse, og hans Embedsstilling, hans Verdensklogskab og fortrolige Bekiendtskab med Landet og Nationen synes at have skaffet ham megen Indflydelse i de aristokratiske Kredse, ligesom vi ogsaa have seet hans Navn at glimre blandt den Tids faa danske Mæcener z).

qu'il a plu à Sa Maj. vous donner; ou plutôt, je felicite la *Bibliotheque*, qui a été confiée à une personne qui ajoute à tant d'autres qualites une parfaite connoissance des livres, et qui par consequent ne peut pas qu'aimer un depot si precieux et tacher de la perfectionner toujours."

v) Jfr. Torfesens Levnet af Erichsen S. 116. Den 19de August 1699 udbad W. sig nærmere kongelig Ordre angaaende Doubleteremplaret af Pariser-Udgaven i 18 Bind af Corpus historiæ Byzantinæ, som efter Geh. Rd. og Over-Secretair Moths Sigende var skienket Denne af Kongen. Paa Wolfens Memorial har Kongen med rystende Haand skrevet: hir mit seint wir zu friden. Christian. Dette var maaskee den sidste Dag, fra hvilken Kongens Underskrift haves; kort efter begyndte apoplectiske Symptomer at yttre sig, og d. 25de s. M. døde han; Riegels Christian V. Hist. S. 517.

x) Jfr. Nye danske Mag. IV. S. 103.

y) 29. Marts 1698 gik Ordre til Dr. Henr. Møinichen og G. Fr. Frankenau, Livmedici, Dr. Joh. Conr. Wolfen, Pr. Frederiks Livmedicus og Bibliothekar, Casp. Bartholin, Holg. Jacobæus, Dr. Phil. Hacquart, Med. Practicus i Kbhvn., og Dr. Marcus Herfort, Hofmedicus, at sammentræde, for „under tilbørlig Taushed" at indgive deres Betænkning om Kongens Svaghed. 10. Oct. 1718 fik W. med flere Læger kgl. Befaling at sammentræde i en Commission ang. de i Kbhvn grasserende Sygdomme.

z) W. havde en yngre Broder, Joh. Christian, f. 1673, † 1723, Dr. Med. og Livlæge hos adskillige tydske Fyrster. Denne giorde

Af Frederik den fierde oppebar han flere Naades-Beviser; saaledes blev han d. 9. November 1699 Justitsraad og 1721, kort efter Dronning Lovises Død, Etatsraad, med 500 Rdlrs. Tillæg til sin Løn æ). At Wolfen var en Mand af udbredt Lærdom i flere Videnskabsfag, derfor maae hans Samtidiges Vidnesbyrd være os den eneste Borgen ö); thi ved offentlige Prøver har han aldrig lagt det for Dagen a). Foruden sit Hovedfag, Medicinen, synes han især at have dyrket klassisk Philologie og Literair-Historie; derfor tænkte han paa at udgive Photii Lexicon i Forening med Poul Winding b), og af alle Joh. Caselii trykte og utrykte Arbeider havde han en fuldstændig Udgave færdig til Trykken, som, af Mangel paa Forlægger, dog ei kunde komme for Lyset c). At han, tilligemed Rostgaard, blev beordret til

---

1696—97 en Reise herind for at besøge sin Broder og ledsage en Paarørende, der var kaldet til Kammerfrue hos Kronprindsessen; 1698—1700 var han her igien som Hofmester hos Sønnen af en Hr. v. Voskamp. Han blev meget vel modtaget, ogsaa ved Hoffet, og kunde have bleven ansat her i Landet, dersom han havde villet. I den vidtløftige og interessante Efterretning om ham i **Universallexicon** 58de Bd. forekommer ogsaa adskilligt om Bibliothekaren, der kaldes **ein wahrer Politicus**. Ved Anmeldelsen af Bibliothekarens Død hedder det i **Hamb. Correspondent** 1730 Nr. 107: „Er wird von einem jedem wegen gehabten großen Studien und Experience, sehr bedauret, ist auch jederzeit bey der königl. Herrschaft in besondern Gnaden gewesen"; jfr. **Nye dske Mag.** IV. S. 103.

æ) **Hamburg. Corresp.** 1721. Nr. 17.

ö) "Qui studiis innutritus es optimis, ne dicam omnibus", skriver **O. Sperling** til ham i Brevet foran sin Comm. de nomine Konning. Gram kalder ham i et Brev til J. Cph. Wolf 1736 en "vir elegantis eruditionis". Det kan endnu bemærkes, at han 1704 tilbød sig at besørge Udgivelsen af Torfesens norske Historie; **Torf. Levnet** S. 215.

a) Hvorfor han heller ikke nævnes i vore Forfatterlexica. En Afh. af ham de Telesphoro, som omtales i *Giornale de letterati d'Italia* Vol. I. 1710 p. 439, er formodentlig aldrig bleven trykt.

b) **S. Lintrup** fortæller i et af sine Breve, at de i den Anledning vilde kiøbe den Gudiske Codex af M. Gudes Arvinger for 1000 Rdlr., men at disse forlangte 1500.

c) Den bebudedes i *Krausii* Nova litt. Lips. 1720. p. 51. Lintrup skrev derom til flere tydske Lærde. Maaskee var Grunden til denne Samling alt lagt af den svenske Prof. **H. Ernst**, af

at indgive Betænkning over Hoiers Dännemarkische Geschichte d), var vel ikke, fordi der tillagdes ham noget fortrinligt Bekiendtskab med den danske Historie, men snarere fordi man tiltroede ham et meer end almindeligt Bekiendtskab med Danmarks udvortes Politik. Et Vidnesbyrd om hans fleersidige literariske Dannelse afgiver ogsaa hans ypperlige Bogsamling e), hvilken Enken, efter hans Død d. 27de Juni 1730 f), lod bortsælge ved offentlig Auction; blandt de her forekommende Haandskrifter kiøbtes de vigtigste af Gram og kom siden for største Deel med dennes øvrige Haandskrifter til det kongelige Bibliothek g). Spores der, for

hvem haves: *Joh. Caselii* librorum in certas classes distributio, secundum quam monumenta *Caseliana*, si Deo visum fuerit, in lucem emittentur ab *Henr. Ernstio.* Hamb. 1651. 4.

d) Dänische Bibl. VIII. S. 685; Nyerup om Historiographerne S. 91.

e) Den nævnes i Thura Idea hist. lit. Danorum (1723) p. 231 blandt de betydeligste Bogsamlinger i Kiøbenhavn.

f) Ifølge den omtalte Optegnelse af Langebek.

g) Catal. librorum. exquisitissimorum *Conr. Wolfen* .. quorum auctio habebitur Hauniæ in ædibus quas inhabitat Vidua B. Wolfen .. ad d. 30. Oct. 1730. Hafn. 1730. 8. indeholder 3079 Numm. i alle Formater, som i det hele bleve stærkt betalte. Blandt Manuskripterne udmærker sig S. 23 en nitid Perg. Codex af Vulgata; S. 24 en lignende af Dantes Comedie med Anm.; S. 161 den omtalte Samling af Caseliana i 34 Bind, som Gram kiøbte og som efter ham kom til det kgl. Bibliothek; endelig de fleste af Zach. Lunds Haandskrifter, som ligeledes kiøbtes af Gram, der forærede Commentaren over Jul. Africani Cesti til Univers. Bibl. og Comm. over Hesiodus til J. Chph. Wolfs Broder (*Syll. Epistolarum nova* I. p. 593—94. 611); men Afskriften af Brevene til J. Meursius (jfr. *Mölleri* Hypomn. p. 289—90), Comm. over Gaufredus de poetria m. m. ere nu i det kongel. Bibliothek. Mueligen har W. allerede mange Aar før sin Død, bortsolgt endeel af sine Bøger ved Auction; der afholdtes nemlig 1713 en saadan i hans Huus over en udsøgt Bogsamling. Catalogen over denne (Catalogus librorum miscellaneorum exquisitissimorum, quorum auctio habebitur in ædibus, quas *Joh. Conr. Wolfen* inhabitat, in foro dicto Amagertorf, d. 27. Nov. et sequ. 1713, Haun. 8.) indeholdt 413 Folianter og af Qvarter, i det ringeste, da Bibliothekets Exemplar af denne Katalog er defekt, indtil Nr. 642; de sieldneste Bøger bemærkes, stundom med en tilføiet literarisk Notice. At Samlingen ikke har tilhørt nogen Anden end W. selv, synes at fremgaae deraf, at nogle af de her forekommende Bøger nu haves i Bibliotheket

øvrigt, mindre Virksomhed hos Wolfen, som virkelig Bibliothekar, end i hans foregaaende, i det ringeste af Navn, underordnede Stilling, bør vi heller ikke glemme, at det lige saa lidet var ham, som hans Formand tilladt, udelukkende at opoffre sin Tid for dette Embede, og at overhoved en Bibliothekars Virksomhed paa den Tid indskrænkedes ved mange ugunstige Betingelser h).

3.

Ved at undersøge Bibliothekets Forøgelse i dette Tidsrum, giøre naturligviis de hele Samlinger, der indlemmedes deri, først Fordring paa vor Opmærksomhed. Disse vare i alt fire, af hvilke de tre tilhøre Christian den femtes Regiering; den fierde Efterfølgerens.

Den første var en ikke ubetydelig Bogsamling, meest af juridisk Literatur, der i Aaret 1673 afhændedes til det kongelige Bibliothek i). Eieren, som kaldte sig Hermann

med Wolfens Navn, og ved nogle er tilføiet Notice om, at de enten ere kiøbte efter M. Gude, eller 1709 i Italien, f. Ex. **Augustinus de civ. Dei, Romæ 1467; Lucanus, Romæ 1469; Tasso Gerus. lib. Genuæ 1617** og fl. Ogsaa synes han at have taget nogle af Bøgerne tilbage, som siden forekomme paa Auctionen efter hans Død, f. Ex. blandt Foll. Nr. 273, **Th. Reinesii synt. Inscr. antiqu. Lips. 1682 c. emendatt. msc. F. B. Carpzovii**, i sidste Catalog S. 17. Nr. 203; Nr. 413, en Perg. Codex af Vulgata, i C. s. 23. Nr. 273.

h) I Mai 1720 anholdt A. Høier om Bibliothekarposten uden Løn, saalænge Wolfen levede, for at lette denne, ved hans tiltagende Alder og svækkede Syn, Arbeidet. I Anledning heraf erklærede W. i en Memorial til Kongen af 8de Juli s. A.: „daß ich „mich in solchen Stande befinde, **der königl. Bibliothek**, deren „Aufsicht mich so wenig beschwerlich, daß sie vielmehr itzo bey Erlangung mehrerer müßigen Zeit das größte Vergnügen ist, noch „ferner mit allerschuldigsten Treue, Fleiß und Sorgfalt vorzustehen".

i) Ved Enden af den haandskrevne Catalog derover læses: „die in diesem Cataloge beschriebene Bücher sollen geliefert werden von mir **Hermann Meier**. Copenh. d. 9. Martz 1673"; jfr. **Molbechs** Efterretning S. 17. I en juridisk Bog i Bibliotheket findes Eierens Navn saaledes angivet: **"Jam liber *Hermanni* est Nomici cognomine *Meier*. Emit. A. D. 1646, 12. Mart. Ætat. 53. Schlesvigæ"**.

Meier, var neppe nogen anden end en Dr. juris af dette Navn, som først var meklenborgsk Raad, siden Byefoged (Advocatus?) i Slesvig og Syndicus i Eydersted, og Fader til de to, i Christian den Femtes Tid, anseelige Embedsmænd, Reinhold og Hermann Meier k).

Den anden var den Puffendorffske. Esaias Puffendorff, svensk Raad og Cantsler i Bremen og Verden, som siden gik i dansk Tieneste og blev Christian den Femtes Gesandt paa Rigsdagen i Regensborg, hvor han døde 1689, efterlod sig en, i den nyere Historie og det publicistiske Fag temmelig vel besat, Bogsamling, som skulde have været bortsolgt ved offentlig Auction l), men forinden blev kiøbt af den danske Regiering for 6,000 Rdlr. m).

En Bogsamling, hvis Indlemmelse i Bibliotheket er afgiort, skiøndt de nærmere Omstændigheder derved ikke kiendes, havde tilhørt Grev Mogens Friis. Gram nævner den i en Erklæring af 1741, som nedenfor bliver meddeelt, blandt de Bogsamlinger, der Tid efter anden vare indlemmede i Bibliotheket. Eieren, den første Lehnsgreve til Frisenborg, Friherre til Frisenvold, Herre til Boller m. m., Ridder (Storkors) af Dannebrog, Geheimeraad, Skatmester m. m. døde i Kiøbenhavn d. 9de Juli 1675 n); men naar og paa hvilken Maade hans Bibliothek er blevet det Kongelige til Deel, vides

---

k) *Cimb. litt.* I. p. 402.

l) Catalogus selectorum librorum, omnis generis et varii idiomatis, eorundemque nitide compactorum, ac ex optimis editionibus, magna cura nec minoribus sumptibus a Viro quodam ill. p. m. comparatorum, quorum auctio D. v. habebitur die Sept. Hamb. 1690. 8. 262. SS.; den indeholder i alt 2363 Nummere; jfr. Sibbern bibl. hist. p. 311, *Cimb. litt.* II. p. 672.

m) I Nemeitz vernünftige Gedanken über allerh. Materien I. S. 71 berettes, at han havde kostbare Manuskripter "in publicis", hvoraf endeel, med hans Bibliothek, af Enken blev solgt til Danmark for 6000 Rdlr.; det øvrige til den svenske Regiering i Stade for 2000 Rdlr.

n) Hofmans Danske Adelsmænd I. S. 34. jfr. Worms Lexicon over lærde Mænd.

ikke o). Maaskee er det blevet Regieringen overladt for Fordringer, denne kan have havt i den Afdødes Boe; thi d. 25de Septbr. 1683 efterlod Kongen „Grevens Efterleverske og Arvinger, hvis Pretentioner, som han til dem, formedelst Misligheder, som ved den Afdødes Forretninger, og ellers i andre Maader udi Kongens Tieneste vare befundne, til dennem kunde have".

Den Reitzerske Bogsamling var den eneste, der heel og holden indlemmedes i Bibliotheket under Frederik den Fierdes Regiering; men den var ogsaa en af de betydeligste Acqvisitioner, dette nogensinde har giort, og som først efter en langvarig Underhandling, reddedes fra at gaae ud af Landet.

Christian Reitzer, født i Kiøbenhavn 1665, tiltraadte 1692 et juridisk Professorat ved Kiøbenhavns Universitet, blev siden Assessor i Høieste-Ret og Overadmiralitets-Retten, 1723 Stiftamtmand i Trondhiem, og 1726 i Aalborg, fra hvilken Post han blev entlediget før sin Død (i Flensborg) 1736. Han var en Mand af sieldne juridiske, historiske og philologiske Indsigter; især synes Historien at have været hans Yndlings-Fag p). Efter W. Worms Død skal han 1705 være bleven kongelig Historiograph q), og vist er det, at han, foruden

o) Langebek har i en skreven Optegnelse bemærket, at denne Greve Friis „maa have havt et skikkeligt Bibliothek, alle i hvidt Svineskind indbundne, med hans Navn (Magnus Frisius) forudi skrevet". Flere saadanne Exemplarer findes endnu i Bibliotheket; mueligen kan denne Friis have arvet en Bogsamling efter sin Farbroder, Just Friis til Vadskiærgaard, der døde ugift 1656: jfr. *Biblioth. Rostgaardiana* p. 531 Nr. 859.

p) Han var ogsaa latinsk Philolog. Gram anmodede 1708 J. A. Fabricius om at kiøbe nogle Manuskripter, især en Juvenal, paa den forventede Gudiske Auction, for Reitzer, som i mange Aar havde arbeidet paa en kritisk Udgave af denne Forfatter; *Syll. nova Epistolar.* I. p. 558. Af Fortalen til Falsters Overs. af Ovidii Klagebreve. Kbhvn. 1719, seer man, at F. underkastede sit Arbeide Reitzers „Skiønsomhed og Videnskab i Vores Lands Tale- og Skrivekunst", og at denne selv havde oversat 1 B. 2 El.

q) Worms Lexikon. III. S. 636.

til Christian den Femtes Historie, som han alt under denne Konges Regiering var sindet at skrive r), havde betydelige Samlinger til andre historiske Æmner s), dem han dog alle tilintetgiorde, da han havde solgt sit Bibliothek og reiste op til Trondhiem t). Omtrent i 28 Aar anvendte han næsten alle sine arvede og erhvervede Midler paa at forskaffe sig et udsøgt Bibliothek, for største Deel historisk u), hvoriblandt en fuldstændig Samling af hvad der angik den nordiske Historie, men tillige forsynet med de vigtigste Værker i Jurisprudents og Philologie, især sieldne Ugaver af latinske Klassikere. Det var, da han solgte det, steget til 17000 Bind, i det hele vel conditioneret, og ansaaes, især i det historiske Fag, for et af de første, man her kiendte v). Da Eieren af denne Skat med en sielden Uegennyttighed forundte Lærde Brugen af den x), havde han i flere Henseender vel fortient at beholde den til sin Død. Men, som han selv udtrykte sig y), „hans slette Vilkaar“, Følger, deels

r) Sibbern bibl. historica p. 222; Grams Fortale til Krags Chr. III. Hist. I. S. 147. I en Ansøgning til Chr. V. uden Aar og Dag, udbeder han sig, til dette Øiemed Meddelelse af Arkivdokumenter.

s) F. Ex. til en Historie af Kiøbenhavn (ifolge et utrykt Brev af O. Sperling), til en Omarbeidelse af Krags Chr. III. Historie f. Grams Fort. l. c.

t) Grams Fort. l. c.

u) 7de Febr. 1698 besaae J. Bircherod Reitzers „meget selecte historiske Bibliothek“; J. B. Dagbog.

v) Raupach de rei sacræ et liter. in Dania statu p. 33. 87; A. Hoier nova literaria 1721. No. XI.; *Neickelii* Museographia p. 260; *Thes. epist. Lacrozianus* II. p. 107. 1720 angav R. det selv for 3000 Bind i Folio, 7000 i Qvart, 5000 i Octav og 2400 i Duodez. Maaskee var det Doubletter af hans Bibliothek, der ved Auction bortsolgtes i hans Huus 1711 og 1713.

x) Holbergs Introduction til de europ. Rigers Historie, (Kbh. 1711), Fort.; Diss. de historicis danicis i Holbergiana af W. Heiberg S. 7. 24; Hoiers Dännem. Gesch. S. 282; Sammes Nova literaria No. XI.; Stubæus de legibus Danorum, i Fort. og paa fl. Steder; A. Thura Consp. Danor. qui de linguæ rom. et gr. scriptoribus meruerunt p. 24. I S. Lintrups Breve nævnes det ogsaa blandt de tilgiængelige Bibliotheker i Kbhvn.

y) Nye Saml. til dske Hist. IV. 2. S. 91.

af de Offere han havde bragt Fædrenelandet og den lærde Verden — Udgaven af Torfesens norske Historie skal have kostet ham henved 1500 Rdlr. z), — deels af uheldige Tidsomstændigheder æ), nødte ham tilsidst til at skille sig ved sin kiæreste Eiendom. Det vilde vel ikke have faldet ham vanskeligt at faae det Hele, under fordeelagtige Betingelser, bortsolgt i Udlandet. Peter den Store, som lærte det at kiende under sit Ophold i Kiøbenhavn 1716, bød ham 7000 Rubler for det, og en Engellænder, hvem Catalogen derover var bleven tilsendt, 2000 Pund Sterling ö). Men Reitzer var for meget Patriot til at lade denne Skat gaae ud af Fædrenelandet, før han i det ringeste havde giort Forsøg paa at bevare den for dette. Den 8de Juli 1717 tilbød han Kongen sit hele Bibliothek, paa Vilkaar: at ham og hans Hustrue, saalænge nogen af dem levede, og hvor i Kongens Riger og Lande de opholdt sig, aarlig blev udbetalt 600 Rdlr. klingende Mynt, som en Livrente, at regne fra den Dag, den kongelige Resolution faldt; at denne Livrente ei maatte belægges med Skat, Krigsstyr, eller anden Afgift; at Kongen, naar han og hans Hustrue ved Døden vare afgangne, vilde udbetale til hans Stervbo 1500 Rdlr. i danske Kroner; og endelig, at han til sine literariske Arbeiders Fremme maatte beholde frie Adgang til det. Tiden og Forholdene vare ei gunstige for en saadan Handel, da Regieringen, under den vedvarende Krig, vel troede at kunne have vigtigere Brug

z) Nye Saml. l. c.

æ) 3. Mai 1717 afkortedes ham i hans Skatter og Krigsstyr 1200 Rdlr. for et Haandskrift af O. Sperling, som han overlod Kongen; Nye Saml. l. c.

ö) Nyerups Efterr. om dette Bibliothek i Minerva 1786. Sept. S. 321. Engellænderen skal have været en Greve Sunderland, formodentligen den under de sidste Stuarter og Georg I. navnkundige engelske Statsmand, Charles Earl of Sunderland († 1722), som efterlod sig et stort og udsøgt Bibliothek; *Mark Noble* biographical History of England II. p. 45. Kiøbet blev udsat, indtil man kunde faae noget Afslag i den høie Indførselstold paa Bøger i Engelland (30 pCt.).

for Penge, end til Bogkiøb. Uagtet han paa sit Forslag udbad sig saa hastig Resolution som muligt, varede det derfor dog et halvt Aar, eller til 10de Januar 1718, inden Etatsraad Rostgaard og Bibliothekaren, Wolfen, fik kongelig Befaling at undersøge det Reitzerske Bibliothek og om dets Beskaffenhed indsende deres Betænkning. Denne, som indgaves under næstkommende 26de Marts, gik ud paa, at Samlingen, som bestod af meer end 15000 Bind, var godt 10,000 Rdlr. værd a) og fortiente at kiøbes til det kongelige Bibliotheks „mærkelige Formering og Complettering“, skiøndt dette rigtignok, efter Wolfens Forsikring, derved vilde faae en stor Mængde Doubletter. Denne sidste Omstændighed var maaskee Aarsag til, at Reitzers Tilbud ei blev modtaget, og den hele Samling vilde, uden Tvivl, tilsidst dog være gaaet ud af Landet, dersom ikke heldigviis en Mellemmand var optraadt. Dette var Andreas Høier, siden Wolfens Adjunkt og Eftermand, der just nyelig var kommen hiem fra en Udenlandsreise. Han, som altid havde med Varme interesseret sig for, at Bibliotheket skulde blive her i Landet, raadte Reitzer til, endnu i nogen Tid, at have Taalmodighed, og henvendte sig til Kongens Broder, Prinds Carl, der engang havde yttret Lyst til at eie det, men nu dog ei turde beslutte sig til saa kostbart et Kiøb. Da Omstændighederne tilsidst giorde det uundgaaeligt for Eieren at sælge det, indfandt sig endelig en Kiøber, nemlig den rige Justitsraad Hans Nobel fra Norge, der tilforhandlede sig det ved en formelig Contract med Reitzer, som denne selv udtrykte sig b), „for at binde derpaa“. Biblio-

a) I denne Erklæring (der findes i et Bind af haandskrevne Rostgaardiana) angives Bibliothekets Størrelse til 2859 Bind i Folio, 5800 i Qvart, 6799 i Octav og mindre Format, i alt 15458 Bind, hvis Værdie anslaaes til 10,271 Rdlr., der var langt under hvad Eieren forsikrede, at det havde kostet ham selv.

b) I et Brev til Høier 14. Mai 1720; hvilket tilligemed nogle flere Dokumenter om dette Salg Nyerup ikke har benyttet. Denne Justitsraad, siden (1722) Etatsraad H. Nobel, som maaskee 1677

thekef, som nu kaldtes Nobels, tilbød Denne, efter Høiers Overtalelse, Kongen samlet for 9000 Rdlr.; men, i Tilfælde af Afslag erklærede han at maatte sælge det udenlands, da det var ham nødvendigt snart at kunne opfylde sine Forpligtelser til Reitzer c), og den, i og for sig vidtløftige og besværlige Udsøgelse af de Bøger, det kongelige Bibliothek manglede, var overdraget Rostgaard, som havde saa mange andre Forretninger d). Endelig jævnedes alle Vanskeligheder, og i April 1721 blev man enig om Kiøbet af det hele Bi-

---

var dimitteret til Universitetet fra Christianstads Skole, blev siden Amtmand i Romsdals Amt, og kom d. 3. Nov. 1713 ind i Slotsloven i Christiania, hvorfra han d. 27. October 1719 blev forløvet. Han var en rig Mand, eiede allerede 1692 Gods i Norge og kiøbte 1719 Sandholt i Fyen. Under 26. Marts 1718 fik Vice-Statholder Fred. Krag Rescript om, at Kongen havde anmodet Justits- og Kammer-Raad H. Nobel om et Pengelaan til Søe-Armaturen i Nordsøen at sætte i Stand, hvorpaa han havde svaret, at han ei havde saamange Penge i Kassen, men vilde forsøge at skaffe dem til Laans; til hvilken Ende han havde udsendt sin Søn, ved hvis Tilbagekomst han vilde giøre Overslag, hvad han for sin Person kunde contribuere; desuden havde han tilbudt Materialier til Skibe samt et Creditiv paa 3 à 4000 Rdlr. og tillige ladet forsikre at ville fournere de rede Midler, hans Hustrue kunde have og lade forpante til kongelig Tieneste al hendes Brug og Jordegods; disse Løfter bragtes ham herved i Erindring. Han skal have været Ophavsmand til Forslagene, saavel om den norske Matrikulkommission som om de norske Kirkers Salg (Ewensens Samlinger II. 3. H. S. 46—49; Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie VI. S. 172. 177; Hammonds nordiske Missions-Historie S. 89). Han eiede ogsaa Damsbo i Fyen (Danske Atlas III. S. 551) og døde 1732. (?)

c) Jfr. Nye Saml. IV. 2 S. 94.

d) To Forslag, som Høier indkom med, det ene af 25. Mai 1720 om at skaffe det kongelige Bibliothek alle der manglende Bøger af det Reitzerske, „entweder gar ohne einig baares Geld davor „geben zu dürfen, oder wenigstens doch mit einem sichtbaren Vor„theil von einigen tausend Thalern und dabey doch mit keines Men„schen Beläſtigung oder Abgang", det andet af 1ste Decbr. s. A. om, inden 2 Aars Forløb, at tilendebringe den begyndte Kollationering af Bøgerne med det kgl. Bibliothek og skaffe Bibliotheket de Bøger, det kunde behøve, paa billige Vilkaar, mod selv at ansættes som Underbibliothekar (Minerva l. c.) bleve ikke antagne; af en Erklæring, som Wolfen indgav til Kongen d. 8. Juli s. A., sees desuden, at han var ikke synderlig for den hele Handel, tildeels vel personligen for Høiers Skyld, hvem han omtaler med megen Bitterhed.

bliothek, som skulde betales med 9000 Rdlr. i Kroner; hvorimod alle Haandskrifter og omtrent 2000 Bøger af nye udenlandsk Literatur, hvormed det i de sidste 4 Aar var blevet forøget, skulde gaae med i Kiøbet. Rostgaard, der, ifølge Kongens mundtlige Befaling, havde sluttet Handelen, fik d. 29de April 1721 Ordre at modtage Bibliotheket, og overlevere det til Wolfen, „som skulde rangere Bøgerne efter Catalogus, specificere de nye indbundne og Manuskripterne, udsætte alle Doubletterne, samle dem med dem, som tilforn fandtes in duplo, og over disse sidste, tilligemed Rostgaard, indlevere en Specification til H. Mayestæt“. Den 8de Mai gik Afleveringen for sig e).

Det kongelige Bibliothek erholdt ved denne Leilighed ei blot adskillige historiske Hovedværker, f. Ex. Suiten af Byzantinerne, de franske, spanske og tydske Scriptores, Theatrum europæum og fl., men ogsaa en vigtig Acqvisition af Manuskripter. Nogle af de sidste kunde, efter Rostgaards Yttring, fortiene Plads i det kongelige Arkiv; og dette er del Aarsagen, hvorfor Originalen til Eleon. Ulfeldts Autobiographie paa Fransk, som Reitzer lod overlevere til Kongen selv f), og tre Bind med Breve til Christian d. 5te

e) Uagtet Reitzer intet af dette Bibliothek synes at have forbeholdt sig ved Salget, maae han dog siden, efterat han var kommen til Aalborg, paa nye have begyndt at samle Bøger, hvilke han skal have testamenteret til det „publiqve Bibliothek, som til de Studerendes Tieneste var oprettet paa et Kammer over Aalborg Stifts Conventhuus“; s. Fort. til F. Thestrups Christi saliggiørende Kundskab, fremstillet af Pauli Ep. til de Colossenser. Kbhvn, 1735. 4.; men uvist, om det nogensinde er kommet hertil; i det mindste tales i Danske Atlas V. S. 165 blot om et „i et Kammer ved Conventhuset forvaret lidet forældet og forfaldet Bibliothek, som før stod i S. Budolfi Kirke“. Denne lille og forsømte Samling kom til at udgiøre den første Grundvold til det nuværende Aalborgske Stiftsbibliothek; s. Fortalen til: Catalog over Aalborg Stifts og Amts offentlige Bogsamling, Aalborg 1819; i hvilken Fortale dog intet forekommer om Reitzers Gave.

f) *Höieri* Nova litteraria No. XI., hvor dette Manuskript udførlig beskrives og hvor tillige nævnes en latinsk Oversættelse af Chr. V. Lov af Math. Wagard (?) der ei findes i Bibliotheket, nogle Anecdota Patiniana m. m.

som Kronprinds ikke findes i Bibliotheket g). Derimod erholdt dette 24 Bind af Acta publica til den nyere europæiske Historie h), tilligemed de vigtige Mindesmærker om den yngre O. Sperlings udbredte Lærdom og fast utroelige Flid, og da disse, i Forening med det øvrige til andre Tider tilkomne, saavel af denne Lærdes, som af hans Faders efterladte Samlinger i), vel kunne henregnes blandt de vigtigste af Bibliothekets Haandskrifter af denne Klasse, turde nogle, ogsaa med Hensyn til Tidshistorien karakteristiske Momenter af hans Liv og literariske Virksomhed, især samlede af hans egne Breve m. m. her ikke være uden Interesse k).

O. Sperling, en Søn af den, ved sin Lærdom, og endnu mere ved sin Deeltagelse i den Ulfeldtske Families Skiæbne, bekiendte Læge af samme Navn, var født 1634 i Christiania, reiste 1658 til Holland, Frankerig og Engeland, og blev 1674 Doctor juris i Kiel. Paa en nye Udenlandsreise i Aaret 1681 med nogle unge holsteenske Adelsmænd blev han i Paris antaget til at bringe Colberts Bibliothek i Orden, hvorfor han, saa længe Denne levede, erholdt en aarlig Pension af 200 Rdlr. Da den juridiske Praxis, han i nogle Aar havde drevet i Hamborg, paadrog ham Ubehageligheder, gik han 1687 i dansk Tieneste og blev kongelig Raad og Assessor i den pinnebergske Overappellations-Ret. Men da han havde Vanskelighed ved at erholde den ham tillagte Besolding, saae han sig nødt til i Aaret 1690 at giøre en Reise til Kiøbenhavn, hvor han

g) Disse nævnes i Rostgaards Forestilling af 26. Marts 1718.
h) Jfr. **Erichsens** Udsigt S. 81.
i) Endeel heraf f. Ex. Sperlingernes lærde Correspondence er kommet til Bibliotheket med de Gramske Haandskrifter. Blandt den ældre O. Sperlings Efterladenskab var ogsaa en Elzevirsk Udg. af Plinii Hist. naturalis med Varianter, især af een eller flere Codices i Toledo; nu i Bibliotheket.
k) J *Molleri* Cimb. litt. T. II. findes desuden udførlige Efterretninger om ham.

blev antaget, ikke synderlig efter hans egen Tilbøielighed, til at skrive en historia metallica Daniæ et Norvegiæ under den Oldenborgske Stamme, hvorfor ham, efter kongelig Resolution af 28de Marts 1691, tillagdes 200 Rdlr. aarlig l). Ved det nye oprettede Ridder-Akademie i Kiøbenhavn blev han d. 5te Septbr. 1692, uden Ansøgning, ansat som Professor historiarum med 350 Rdlr. aarlig Løn, der siden blev forøget med et Tillæg af 50 Rdlr. m). Da Markus Giøe ved Schindels Død 1695 fik Ober-Hofmesterposten, blev Sperling 1697, efter hans egen Forsikring, „foruden nogen Ret og Aarsag", blot ved Oberhofmesterens Chicaner, „fordreven" fra Akademiet, mistede sin hele Gage og geraadede i en høist beklagelig Forfatning. Som en Naade erholdt han Halvdelen af en Professors Gage, med Løfte om videre Befordring, men som aldrig kom. Da nu denne ubetydelige Gehalt end ikke var tilstrækkelig til den tarveligste Underholdning, anholdt han om sin Afsked, for at kunne træde i fremmed Tieneste, hvortil Leilighed gaves; men i Stedet derfor fik han kongeligt Løfte om at blive Historiograph i Hertugdømmerne og Grevskaberne, med den Gage af 400 Rdlr., han havde havt som Professor. Ogsaa Opfyldelsen af dette Løfte udsattes fra Tid til anden, og de

---

l) Om Anledningen til og Hensigten af dette Værk see hans Brev til Cuper i *Poleni* novus Thes. T. IV. col. 14, samt hvorfor det standsede ib. col. 19. Som Mønster nævner han et Sted "la France metallique"; maaskee menes: *La France metallique*, contenant les actions celebres tant publiques que privées des Rois et Reynes, remarquées en leurs Medailles d'or, Argent et Bronze par *Jacques de Bie*. Paris 1636. fol. Ogsaa udkom i samme Aar, Sperling begyndte paa sit Arbeide: Histoire du Roy Louis le Grand par les *medailles*, Emblemes, devises, jettons etc. recueillis et expliqués par le Père *Menestrier*. Paris 1691. fol. Haandskriftet af det Sperlingske Værk existerede efter en gammel Katalog blandt de Reitzerske Manuskripter, men findes nu ikke i Bibliotheket.

m) I *Molleri* Cimb. litt. II. p. 849 siges, at han først fik professio juridico-historica, men ombyttede denne snart med professio oratorio-historica.

ligesaa grundede, som fortvivlede Klager, hvormed han bestormede Chr. Sigfr. Plessen og Flere af de Store, vare uden Virkning n). Aar og Næringssorg nedbrød nu hans Kræfter, og han vilde have været udsat for den bittreste Nød, dersom ei en af den Tids faa Mæcener, en Kriger med lærd Dannelse, General-Major Johan Rantzau, havde ydet ham Understøttelse o). Imidlertid døde Christian den femte d. 25de August 1699, og Sperling henvendte sig strax til Efterfølgeren om Forbedring af sine Kaar, om Ansættelse ved et af Cancellierne, i Rentekammeret, ved Postvæsenet, eller ved det kongelige Bibliothek; men alt hvad han opnaaede var (1701) en nye Ansættelse som Professor i Historie og Veltalenhed ved Ridder-Akademiet med en aarlig Løn af 200 Rdlr., hvilken han, efterat Akademiet 1710 var gaaet ind, beholdt indtil sin Død. Herved blev nu hans Stilling lidet eller intet forbedret; han ansøgte derfor om Gage-Tillæg, om at blive Kunstkammer-Inspecteur m. m.,

---

n) I et Brev af 6. Jan. 1699 til Plessen skrev han: "Rex me conservari vult, vos me fame enecari sinitis".... quid ego, quæso, promerui, cur inaudito mihi et nunquam incusato, salarium eripere voluerint et alimenta negare.?. Terrent sane me talia et alios doctos, qui hæc audiunt, ut longissime a vobis fugiant". 25. Febr. 1699 skrev han til den Samme: "Mihi hæc intemperies morborum nascitur, quod non sit, unde commode vivere possim et senectuti succurrere. Fidem vestram et promissa exspectare quam longum sit video. S. R. M. servare me cupit, Vos me perire cum videatis, non miseremini. In animo habui, quæ mihi sunt *Manuscripta*, nec pauca nec alicujus non momenti, *Aug. Regi ejusque bibliothecæ* consecrare, si liberali salario mihi dum vita est, prospiceretur. Sed quoniam imminere ultima sentio, quod fecere plurimi, qui ingratam patriam habuere, vivicomburium instituam, ne magis deinde pereant, quam nunc pereunt."

o) 24. Juni 1699 takker han Rantzau for 30 Rdlr. og tillige, "quod mensa tua tot mensibus me liberalissime et inopiam meam sublevaveris". Den 15. Juli s. A. skriver han til ham: "Vides utique, quam pertinaciter mihi hactenus Aulici obstent, et quousque me frustrati sint, ut nec supersit, unde vivam, sed et quod crudelius est, concedere nolunt, ut alibi victum quæram mihique prospiciam". Han beder R. formaae sine rige Venner til hver at sammenskyde 20 à 30 Rdlr. aarlig for ham.

men alt forgiæves p). Da en Søster, af hvem han havde havt nogen Understøttelse, var død, saae han sig derfor nødsaget til at pantsætte sine Bøger og Mynter, og tilsidst til at sælge sit, i Historie, Jurisprudents og Antiquiteter velforsynede Bibliothek ved offentlig Auction q). Under Krigen maatte han, som Flere, i hele Aar savne sin ringe Pension, og endda være glad, naar han kunde faae den i rede Penge og ikke i de dengang indførte Sedler r). Endelig giorde Døden Ende paa hans Gienvordighed d. 18de Marts 1715, i en Alder af 81 Aar. Den ædle Reitzer, i hvis Huus og blandt hvis Bøger Oldingen havde tilbragt sine to sidste Leveaar og hos hvem han døde, testamenterede han alle sine haandskrevne Arbeider og Samlinger, dem Omstændighederne ei havde forundt ham selv at kunne bringe for Lyset s).

---

p) 11. Marts 1707 søgte han om at faae den afdøde Grodtschillings Embede ved Kunstkammeret. Sin Stilling paa denne Tid skildrer han i et Brev til **J. C. Wolfen**, foran sin Comm. de nomine Regio *Konning*, Hafn. 1707. Ogsaa i Udlandet var hans ynkelige Tilstand bekiendt; s. *Syll. nova Epp.* I. p. 462.

q) Cataloget paa 36 Ark, indeholdende over 8000 Værker, udkom, uden hans Navn, i 1709—10; *Cimbr. litt.* II. p. 850. **Raupach** Comm. p. 88 henfører Auctionen urigtig til 1713; jfr. *Poleni* n. Thes. IV. col. 294. Mærkeligt, at dette Bibliothek, paa en Tid da Eieren i bogstavelig Forstand leed Nød, stod aabent for Alle (Bibliotheca et numerosa et selecta omnibus, *quod mireris*, indigenis patet); s. et Brev fra en tydsk Lærd (1703), som med Berømmelse omtaler Sperlings Beskedenhed og Humanitet, og beretter, at han eiede 600 Manuskripter, i **Rhodes** cimbrisch.-holstein. Antiqvit. Remarques S. 430.

r) Saadanne Ansøgninger haves fra ham i Aarene 1711 og 1714; i den sidste beder han, at „han med Seddeler maatte forskaanes, og ham det lille han skal have, maatte i rede Penge foruden Seddeler tilforordnes", da han paa saadanne „Pengeseddeler" tabte 20 pCt.

s) En udførlig Fortegnelse over alle hans Arbeider, trykte og utrykte, haves i *Cimb. litt.* l. c. jfr. *Raupachii* Or. p. 80—82. Hans Myntsamling af antike og danske Mynter skulde have været solgt i Reitzers Huus 1717 og Catalog derover var alt trykt i Hamburg; men Kongen kiøbte den af Sterboet for 700 Rdlr. og lod den afgive til Kunstkammeret; den udgiør altsaa nu en Deel af det kongelige Myntcabinet.

De vigtigste utrykte **Sperlingiana**, som saaledes fra det Reitzerske Bibliothek, deels tidligere vare gaaede over i det Kongelige, deels ved Afhœndelsen indlemmedes deri, vare følgende:

1) Den **store hamborgske Krønike** fra Stadens Ophav indtil 1690, forfattet paa tydsk, og Frugten af tyve Aars Arbeide t), hvorfor Hamborgs Magistrat engang havde budt ham 2000 Dukater i Species og siden endnu 500 Rdlr., uden at han vilde sælge den. Da Trang endelig nødte ham dertil, giorde han under 9de Mai 1707 først Kongen Tilbud deraf, fordi, efter hans egen Yttring, „J. K. M. Gerechtsame an selbe Stadt, mit allen Umbständen, von Jahren zu Jahren, darin klärlich ausgeführet, enthalten sind". Men den af ham satte Priis maae Vedkommende have fundet for høi; Haandskriftet kom altsaa i Reitzers Besiddelse, og 3die Mai 1717 fik de Deputerede for Finantserne Ordre at giøre Anstalt, at ham „Tid efter anden blev kortet og godtgiort i hans Skatter og Krigsstyr 1200 Rdlr. for **Dr. O. Sperlings Manuscripta Collectanea ad historiam urbis Hamburgensis**, som han H. May. havde overladt" u).

2) En Samling af meer eller mindre vidtløftige, paa Latin forfattede Undersøgelser og Oplysninger over forskiellige antiqvariske Materier, især de **nordiske Oldsager** vedkommende, i Form af Anmærkninger til en af ham selv forfattet Forklaring over en Rune-Bracteat, tilhørende Etatsraad Jens Rosenkrantz, og siden afleveret til det kongelige Myntkabinet. Dette Arbeide, bestaaende af 17 tætskrevne Qvartbind, indeholder en rig Skat af historisk, philologisk

t) Siell. **Tegnelser**; jfr. ***Reimari*** **Vita Fabricii p. 217.** Reitzer paastod siden, at han af Hamborgerne vel kunde have faaet 2500 Rdlr. i Kroner derfor; **Nye Saml. til dske Hist. IV. 2.** S. 94.

u) I en Memorial af 9. Mai 1707 siger han, at den var i 16 Voll. jfr. ***Cimb. litt.*** **II.** p. 855; i ***Raupachii*** **Or.** p. 81. angives 17 eller 18. I den gl. kgl. Manuskriptsamling udgiør den egentlige Krønike 6 Bind og Samlingerne dertil 12, i alt 18.

og antiqvarisk Lærdom, forbunden med en stræng, stundom maaskee for vidt dreven Kritik v).

3) Valerius Maximus danicus i fire Qvartbind; et Værk, hvis Plan og Øiemed Titelen antyder x) og hvoraf Forfatteren fik udgivet et Ark som Prøve.

Desuden besidder Bibliotheket mange literariske og antiqvariske Collectanea af O. Sperling, samt en betydelig Deel af hans og hans Faders Brevverling, hvoraf meget dog hidrører fra den Gramske Haandskriftsamling. Heriblandt høre hans Samlinger til et Værk de fœminis omni ævi doctis y), hvoraf Gram i sin Tid meddeelte A. Thura Bidrag til dennes Skrift om lærde danske Fruentimmer, men som nu er forsvundet z). Derimod manglede hans historia juris danici, som tidligere havde existeret i det Reitzerske Bibliothek æ), da dette indlemmedes i det kongelige. Maaskee har Reitzer iforveien paa een eller anden Maade skilt sig derved, ligesom man veed, at han forærede S. Lintrup 12 Qvartbind af Sperlings Efterladenskab ö), indeholdende en ordnet Samling af

v) *Raupachii* Oratio p. 82 kalder det Collectanea de rebus Septentrionalium, Cimbrorum, Gothorum, Celtarum, aliisque ad eruditam antiquitatem pertinentibus; jfr. *Cimb. litt.* II. p. 854. Forf. har paa første Blad af de fleste Bind skrevet Titelen: de nummo gothico *I. Rosencrantzii*. Foruden Sperlings Autograph eier Bibliotheket en nyere Afskrift i 15 Foliobind, som har tilhørt Gram. Da hele Værket bestaaer af Anmærkninger eller Excurser uden Register og Nøgle, er det desværre ikke muligt at finde nogen vis Gjenstand, som man søger, i dette Ocean af Lærdom, men meget lærerigt er man altid vis paa at finde deri.

x) Thura Conspectus Danorum, qui de l. rom. et gr. script. meruerunt p. 23—24.

y) Thura Idea, Præf. p. 14; Sammes Gynæceum Dan. liter. p. 4—5.

z) Schønaus lærde Fruentimmer I. S. 300—1 jfr. dog Fort. til Birchs Billedgallerie 1. D.

æ) Herfra citeres det jævnligen i *C. Stubæi* Diss. de lege et legislatoribus Danorum jfr. Dreyers Samml. vermischter Abhdl. III. Verr. S. 19; K. Anchers jurid. Skr. I. Fort. S. XIV—XV. Hans Tractat de marca lubecensi, som han synes at have havt færdig til Trykken og citerer i Anmærkningerne til Absalons Testament, var efter hans Død ikke at finde; Dreyer l. c.

ö) Ifølge et Brev af Lintrup; den findes nu i Universitetsbibliotheket.

6*

Aktstykker til Reformations-Historien, deels utrykte, deels trykte, der formodedes oprindeligen at hidrøre fra en af Superintendenterne i Hertugdømmene, Paul von Eitzen eller Jacob Fabricius a).

4.

Fra de hele Samlinger, Bibliotheket i dette Tidsrum erholdt, fører Idee-Associationen os letteligen til saadanne, som kunde have blevet det til Deel, dersom Vedkommende, med et rigtigt Blik paa Bibliothekets Interesse, havde benyttet gunstige Omstændigheder. Ikke mindre end to, hver i sin Retning, vigtige Haandskrift-Samlinger gik ud af Landet, og at ikke, til Erstatning for disse en endnu betydeligere erhvervedes, deri var eene utidig Sparsomhed Skyld.

Flensborgeren **Theodor Petræus**, en af sin Tids største Orientalister, og den første grundige Kiender af det æthiopiske, koptiske og armeniske Sprog, som foretrak Privatlivets Otium og tillige en vis cynisk Uafhængighed for den ham tilbudte Ansættelse saavel ved hans Fædrelands, som ved fremmede Universiteter, døde i Kiøbenhavn 1672 b). Hans Samling af Haandskrifter, for største Deel hiembragte fra hans, med Understøttelse af Frederik den tredie foretagne Reise i Orienten, hvoraf han selv synes engang at have tænkt paa at udgive Adskillige c), blev af hans Enke

---

a) ***Raupachii*** **Or. p. 90.** Maaskee hørte hertil ogsaa de Eitzeniana, som Archiv-Secretair, Justitsraad Joh. Moth, havde kiøbt paa den kgl. Secretair Jac. Beckers Auction 1683 og 1685, men som siden tabtes; ***Cimb. litt.*** **III. p. 235; Dänische Bibliothek VIII.** S. 600. Herfra skrive sig maaskee de Documenter til Historien af **Formula Concordiæ**, som meddeeltes i **Dänische Bibl. VIII—IX.** Nogle norske Pergamentsbreve af Sperlings Efterladenskab forærede Reitzer til Ar. Magnussen; **Nye dske Mag. III. S. 30.**

b) Ei 1673, som Worms Lexicon angiver. Under 21. Dec. 1672 bevilgedes nemlig hans Enke 10 Sl. Daler af Trinitatis Kirkes Fattiges Penge; ***Acta Cons.*** skr. **Pontoppidan Gesta et vestigia Danorum I. p. 60.**

c) I ***Reinmanni*** **Bibl. Theol. p. 102**, forekommer: Joh. Wernerus von **Theod. Petræi** Vornehmen eine gute Anzahl orientalische Manuscripta in Druck zu geben 1670; **B. Mollmann Diss. de illustribus quibusdam in republica literaria viris Flensburgo**

1682, ved Mellemhandling af Orientalisten Andreas Müller i Berlin e), solgt for 1000 Rdlr. til Kurfyrsten af Brandenburg, og opbevaret paa Bibliotheket i Berlin f). At fra

oriundis (Flensb. 1721) p. 16. Mærkeligt nok, at den lærde Forfatter her i en Anm. henfører til Frederik d. 3die adskillige Træk af Frederik d. 2dens Fortienester: f. Ex. T. Brahes Understøttelse, Sorø-Skoles Stiftelse, og den islandske Bibeloversættelse.

e) Denne **And. Müller Greiffenhagius** (om hvem den fuldstændigste Efterretning haves i **J. C. Müllers** og **G. G. Küsters** altes und neues Berlin I. S. 343; jfr. **Oelrichs** fortges. Beyträge zur Gesch. der Gelahrtheit in Pommern S. 63) tilbød offentlig at ville bortskiænke sit orientalske Bibliothek, Haandskriftsamling og Nøgle til det chinesiske Sprog, under visse Betingelser, som især angik Samlingens Vedligeholdelse og Forøgelse efter hans Plan. Herom traadte han i Underhandling med adskillige tydske Fyrster og Universiteter, ogsaa med det kiøbenhavnske. Dette tilbød han i A. 1693 sit Bibliothek som Gave, paa de nævnte Betingelser og tillige, hvad den chinesiske Nøgle angik, "ut sub Principis auspiciis concinnanda et vel in *Principis* vel in eadem (Universitetets) *bibliotheca* conservanda sit" (**Tenzels** monathl. Unterredungen 1697, S. 177—78). Et heelt Aar hengik med Correspondence desangaaende, hvorved Masius var Underhandler, og i Sommeren 1694 var det alt kommet saavidt, at han havde indpakket Samlingen og selv vilde overbringe den, da der, mindre, som det synes, fra Universitetets end fra Regieringens Side, giordes Vanskeligheder, hvorved det hele gik tilbage. Samlingen kom siden til Stettin.

f) *Cimb. litt.* I. p. 491. **Oelrichs** Gesch. d. Kön. Bibl. zu Berlin S. 3. 64. 66. 124; hvor enkelte af disse Manuskripter nævnes. Tre æthiopiske Codd. af hans Samling beskrives i *J. D. Winckleri* Keimelia bibl. regiæ Berolinensis æthiopica, Erlang. 1752. 8. I **F. Wilkens** Geschichte der königl. Bibliothek zu Berlin (1828) S. 21—22 fortælles iøvrigt denne hele Handel paa en noget afvigende Maade: at nemlig de af Prof. LL. oriental. i Königsberg (?) Theod. Petræus efterladte og af dennes Enke i Hamborg pantsatte orientalske (29) Haandskrifter og (30) Bøger kiøbtes 1677 —79 for 876 Thaler 3 Gr.; samt at ogsaa den franske Regiering skal have staaet i Underhandling derom. Det sidste bestyrkes igien ved en Anekdote i **Tychoniana** (Kallske Hdskr. i 4to), at den franske Ambassadeur Terlon skulde have kiøbt nogle af Petræus's efterladte Haandskrifter for det kongelige Bibliothek i Paris; i dette Bibliotheks Manuskript-Catalog forekommer imidlertid hans Navn ikke. Derimod existere i det kongelige danske Bibliothek foruden flere orientalske Bøger, som han formodentligen har tilsendt Frederik d. 3die, en skreven Koran i Sedez, som han 1665 har sendt fra Leiden; ligeledes et Exemplar af Jac. Wemmers Lexicon æthiopicum, Romæ 1638. 4., giennemskudt med rene Blade og med mange skrevne Anmærkninger af ham forsynet, som han 1656 fra Rom har sendt til det Gottorpske Bibliothek. I Rostgaards Catalog forekom Manuskripter

dansk Side er giort noget Skridt for at bevare denne Skat for Landet, dertil findes intet Spor.

Af en forskiellig Art var en Samling af nogle tusinde Original-Diplomer paa Pergament og Papir, som Etatsraad **Christian Stockfleth**, 1681—91 overordentlig Gesandt ved Hoffet i Stokholm, siden, Tid efter anden, Stiftamtmand i Christiansand-, Christiania- og Bergens-Stifter, samt Justitiarius i Overhofretten i Norge, en af den Norske Lovs Concipister, havde eiet og som Arvingerne, efter hans Død 1704, skulle have tilbudt det kongelige Bibliothek for et Par tusinde Rdlr., men, da det blev afslaaet, solgt til Sverrig for 10,000 g). Da han maaskee efter sin Fader, Biskop Henning Stokfleth i Christiania († 1664), kan have arvet en Samling af Bøger og Haandskrifter til den norske Historie h) og tillige kan have benyttet sin lange Embeds- og diplomatiske Karriere til at forskaffe sig andre, ikkun for Faa tilgiængelige, Materialier til sin Tids Historie i), kan mueligen dette Tab have været betydeligere end vi nu ere i Stand til at vurdere.

Men langt større baade Værd og Navnkundighed havde dog M. Gudes Samling, om hvis Acqvisition for Biblio-

---

af ham under Nr. 24. 25. 31. 50. 51. 59; de kiøbtes af Danneskiold og paa hans Auction igien af Gram pr. Commission.

g) **Vedel Simonsen** Udsigt over Nat. Hist. Kilder S. 73, af de ovenanførte **Tychoniana**; den her nævnte Henning Stokfleth var hans Fader.

h) Valde placet studium tuum in antiquitatibus vestratis soli esse inquirendis et colligendis, skriver Th. Bang i et Brev til Henn. Stockfleth af 16 Febr. 1656 (*Mss. Thottiana* No. 1844. 4to).

i) I de biographiske Efterretninger om ham i *Nova litt. mar. balthici* 1704. p. 269—70, siges blandt andet: "Plurimum ipsi etiam deberet res literarum publica, si quæ... longo rerum usu, totque summorum officiorum administratione congesserat, secretioris Astrææ et politices mysteria, publico dare ipsi licuisset"; jfr. **Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie** IV. S. 295.

theket der underhandledes i lang Tid; desværre uden at det førte til noget forønsket Resultat k).

Marquard Gude var født i Rendsborg 1635. Efter i nogle Aar, paa forskiellige tydske Universiteter, at have lagt sig efter Lovkyndighed, klassisk Literatur, Kritik og Antiqviteter, giennemreiste han, fra 1660—64, med en rig Hollænder, der siden indsatte ham til sin Universalarving, Tydskland, Frankerige, Italien og Nederlandene, stiftede Bekiendtskaber med Lærde og besøgte Bibliotheker. Efter at have afslaaet flere udenlandske Tilbud, modtog han 1671 Hert. Christian Alberts Kald, som fyrstelig Raad og Bibliothekar ved det gottorpske Bibliothek; men da Stridighederne mellem Kongen af Danmark og Hertugen kort efter udbrød, forlod han den gottorpske Tieneste og opholdt sig nogle Aar i Hamborg, indtil han 1682 kom ind i det slesvigholstenske Cancellie, og derefter nedsatte sig i Glyckstadt, hvor han 1689 døde. Unægtelig besad han udmærkede Kundskaber i mangehaande Fag, men mere end ved egne literariske Arbeider er dog hans Navn foreviget ved hans Bibliothek. Grundvolden til dette lagdes paa hans Udenlandsreise; en betydelig Formue satte ham siden i Stand til at forøge det, og som dansk Gesandt hos Biskoppen af Münster i Aaret 1683 erhvervede han sig denne Fyrstes Yndest i saa høi Grad, at han testamenterede ham sin hele Manuskript-Samling. Gudes Bibliothek blev nu efterhaanden saa berømt, at det lokkede flere Lærde til Holsten. Han havde bestemt det for sin eneste Søn; men da denne i en modnere Alder ingen Tilbøielighed yttrede for Videnskaberne, og det desuden, efter Faderens Død, ved et altfor frit Brug, havde tabt enkelte Sieldenheder, besluttedes dets Afhændelse. Intet

k) En udførlig Efterretning om ham haves i *Cimb. litt.* III. p. 282. fg. Noget om ham og hans Bogsamling forekommer ogsaa i A. W. Cramers kleine Schriften, herausg. von H. Ratjen, S. 207—9.

Under, at et Bibliothek, der blandt private i Europa havde Faa sine Lige og i Haandskrifter overgik de fleste Kongelige l), ansaaes for en Gienstand, værdig Fyrsters Opmærksomhed. Landsherren, Christian d. 5te, lod i A. 1696 Underhandlinger desangaaende aabne med den unge Gudes Formyndere. Den berømte Grævius, hvem saavel Financeministeren, Chr. Sigfrid Plessen, som Vice-Bibliothekaren, Wolfen, raadspurgte i denne Anledning, raadede iøvrigen til Kiøbet, og lykønskede det kongelige Bibliothek til den eventuelle Besiddelse af en Skat, som han forsikkrede, med Hensyn til Antal og Værdi af Bøger og især af Manuskripter, langt at overgaae Is. Vossii Bibliothek, for hvilket det leidenske Akademie havde betalt Arvingerne 30,000 hollandske Gylden m). Men, da Kongens Bud ikke blev antaget af Arvingen n), som forlangte 16,000 Rdlr. for det Hele, blev der intet af Kiøbet. Om andet end Prisen har været i Veien, vides ikke; men, saalænge Bibliothekets Bestemmelse endnu var uafgiort, opgave de kiøbenhavnske Lærde ikke Haabet om at erholde det o);

l) Aaret før Gudes Død skrev Morhof, at man af dennes Bibliothek kunde have mere Nytte end af mange italienske Bogsamlinger; Monumenta inedita e Museo *Felleri* p. 120.

m) Blandt Grævius's Epistler (Gl. kgl. Saml. Nr. 2135. 4to) forekomme Breve til Wolfen og Plessen med adskilligt om disse Underhandlinger. Ved denne Anledning er formodentligen en nitid Fortegnelse over dette Bibliothek 250 SS. i Folio kommen hertil (Gl. kgl. Saml. Nr. 480).

n) I en samtidig Optegnelse berettes, at Kongen d. 8. Juli (1697?) var paa Bibliotheket og i Overkammerjunkerens (Knuths) Nærværelse befalede at byde 6000 Rdlr. for det Gudiske Bibliothek.

o) *Herm. Zoestii* (temp. Conc. Basileensis) tria opuscula theologica; e bibl. *M. Gudii* ed. *H. G. Masius*. Hafn. 1701—8. Masius, som 1689, formodentlig strax efter Gudes Død, havde besøgt hans Bibliothek (Dänische Bibliothek VI. S. 516), ønsker i Fortalen, at det maatte komme den lærde Verden til Nytte og skriver i den Anledning: "Fuit aliquando spes illa nobis, fore, ut *Bibliothecæ Regiæ Havniensi* accessio fieret, non minus ac paucis abhinc annis *Bibl. Puffendorfiana:* sed nescio quo fato effectum sit, ut desiderium quorundam de literis in Dania bene merentium hactenus saltem non fuerit impletum. Meretur tamen egregia bibliotheca alium quam in privatis scriniis locum, et

ogsaa blev der, inden det 1706 stilledes til offentlig Auction, paa nye underhandlet derom med den danske Regiering, skiøndt uden Virkning p). Endelig blev det solgt i tre forskiellige Afdelinger. Efterat Catalogen over den hele Samling var udkommen 1706 q), bleve først de trykte Bøger, over 9000 Bind, i samme Aar bortsolgte i Hamborg ved offentlig Auction. Det Tilbageblevne, nemlig de græske, latinske og orientalske Haandskrifter, samt trykte Udgaver af klassiske Autorer med kritiske Kollationer, stilledes til en nye Auction i Begyndelsen af Aaret 1709 r); men kun de kollationerede

dolendum fore existimo, nisi adhuc publico usui in *Dania* nostra ille thesaurus vindicaretur."

p) Endnu i Aarhundredets Begyndelse ventede man her at erholde det; f. Engelske Reisebemærkninger giennem Danmark i *Philosoph. Transactions* Nr. 285 (1703) p. 1400. Schurzfleisch (Epp. arcanæ II. p. 550) skriver (1705), at Frederik IV. havde budt den unge Gude 10,000 Rdlr., men at denne forlangte 12,000, og beder sin Correspondent formaae Hert. af Sachsen-Weimar til at kiøbe Bibliotheket, "priusquam in *Daniam*, iniquiore Germaniæ fato, devehatur"; (p. 568) 1706, inden det stilledes til Auction, skal Sønnen forgieves have tilbudt den danske Konge det for 6000 Rdlr. (altsaa det Halve af hvad Puffendorfs Bibliothek havde kostet! f. ovenfor S. 71) og Raadstitel, eller at overlade det kgl. Bibliothek Manuskripterne og de collationerede Bøger for contant Betaling. Leibnitz undrede sig over, at den danske Konge og den Gottorpske Administrator lode en saadan Samling adspredes: *Leibnitii* Epp. ed. Kortholt I. p. 218; jfr. Fort. til Catalogen over Gudes Manuskripter. Kiel 1709. 8. "Miror", skrev han ogsaa 4. Oct. 1706 til O. Sperling, "*Regem* vestrum *Gudiana Msta* e manibus dimisisse. Thesaurum continent rei literariæ non spernendum, quemadmodum Tu omnium optime nosti, sed talia sæpe non satis innotescunt magnis principibus, adeoque nec pro merito æstimantur aut curantur."

q) Bibliotheca exquisitissimis libris in theologia, jure, medicina, historia literaria omnique alio studiorum genere instructissima, inprimis autem multorum a Viris Doct. Scaligero, Blondello, Salmasio aliisque emendatorum ac eorum manibus notatorum et Mscr. Codicum arabicæ, græcæ latinæque linguæ quorum plurimi lucem nondum viderunt, præclarissimo uberrimoque apparatu cum nulla privatarum comparanda, a *M. Gudio* summo studio et delectu congesta. Kilonii 1706. 4. Her forekomme 124 Classikere med Collationer og 476 orientalske, græske og latinske Manuskripter.

r) Catalogus insignium ac præstantissimorum codicum mstorum græcorum, arabicorum et latinorum, ut et librorum cum

Bøger bleve solgte, de fleste til J. A. Fabricius i Hamborg (efter hvem de senere ere komne til det kiøbenhavnske Universitetsbibliothek); nogle til en Lærd i Holland, men for saa ringe en Priis, at man fandt det raadeligst at tage Manuskripterne tilbage s). Disse, egentlig Samlingens kostbareste Deel, paa hvis Skiæbne den lærde Verden saa længe havde havt Øinene henvendte, bleve da tilsidst, ved Leibnitz's Mellemhandling, overladte til det wolfenbüttelske Bibliothek for 3000 Rdlr. t). Saaledes unddroges da vort Bibliothek en Skat, hvis Lige aldrig er, og vel aldrig vil blive det tilbudt u).

Følgende Rescr. af 6. Decbr. 1671 til Bibliothekaren W. Worm synes at være foranlediget ved et afslaaet Tilbud af en Samling, om hvis Beskaffenhed og Værd ingen Mening kan haves.

„Vores allern. Villie og Befaling er, at Du den herværende hollandske Resident J. Le Maire de udi hosfølgende

---

mstis collatorum, vel notis autographis Doct. Viror. illustratorum hactenus partim ineditorum, quos dum viveret colligere licuit *M. Gudio*. Kilonii 1709. 8. Her savnes 22 Mskpter af dem i den første Catalog, men derimod findes 42 nye tilkomne, ialt 496; foruden 167 collationerede Bøger.

s) Ifølge et Brev fra J. C. Wolf i Hamborg til S. Lintrup. 3d. Sept. 1709; jfr. *Cimb. litt.* III. p. 288.

t) *Cimb. litt.* l. c. *Leibnitii* Epp. ed. Kortholt I. p. 289—94. *Burckhardi* Hist. bibl. guelferb. I. p. 261—63. Endeel af Haandskrifterne vare, Tid efter anden, solgte underhaanden; hvorfor ikke alle i Catalogerne Anførte kom til Wolfenbüttel; Lessings Beiträge zur Gesch. u. Literatur I. S. 253; Ebert, zur Handschriftenkunde I. S. 134—37.

u) Om en lille Samling, tildeels af sieldne udsøgte Doubletter af Gudes store Bibliothek, som han skiænkede til Kirken i sin Fødeby Rendsborg, hvor den endnu er hensat i hans Begravelse (maaskee det eneste Exempel i sit Slags), s. C. F. Heinrichs kielske Universitetsprogram 1812: *Cl. Salmasii* Notæ ineditæ ad Jos. Scaligeri Animadv. in Chronologiam Eusebii, e monumento *Marqu. Gudii Rendsburgico* nunc primum in lucem prolatæ. Jfr. A. W. Cramers kl. Schriften S. 209.

Memorial specificerede chinesiske Bøger igien tilstiller og lader følgagtig være. Dermed „etc.“ v).

Det er neppe synderlig et beklage, at den trondhiemske Biskop Arn. de Fines ukritiske Arbeider i den Norske Historie, som efter hans Død 1672 ifølge kongl. Ordre skulde nedsendes til Bibliotheket, ikke ere komne hertil x). Derimod kan vel antages, at Bibliothekets Forraad af spansk Literatur vilde kunne have faaet en betydelig Forøgelse ved den Samling, som den danske Diplomat, G. E. F. de Franckenau († 1749), havde hiembragt fra Spanien; men denne kiøbtes for en høi Priis af den engelske Greve Sunderland, formodentlig den samme, der ogsaa giorde Bud paa det Reitzerske Bibliothek y).

5.

Det Anførte lader os ikke formode, at Bibliothekets aarlige Forøgelse, i dette Tidsrum, kan være gaaet synderlig frem. Dertil udfordredes en fast aarlig Fond, og en saadan fik Bibliotheket ikke, før efter Midten af det attende Aarhundrede. Skal man slutte fra Sieldenheden af Christian den femtes og Frederik den fierdes Navnetræk paa Bibliothekets Bøger, er ikke meget Nyt blevet anskaffet i hint Tidsrum, og vist er det, at Mangelen af en bestemt Fond, som kun svagt kunde erstattes ved de tilfældige Indtægter, der nu og da kunde erholdes z), hindrede Wolfen fra at knytte Forbindelser med udenlandske Boghandlinger æ). Opmærksom

v) Denne Jaques le Maire var f. A. d. 27. Juli bleven naturaliseret som dansk Adelsmand f. Dansk-norsk Adelslexicon.

x) Nye danske Mag. III. S. 45.

y) Brev fra Mosheim til Havercamp; Kiel, 5te August 1722 (medd. af Mag. P. W. Becker).

z) 27. Nov. 1672 fik Kammerkollegium Befaling at afgive Erklæring paa W. Worms Andragende, anl. at hvis af hvad som er tilovers af Kirketiender paa Møen, naar de, som dermed ere benaadede, ere fornøiede, maatte anvendes til Bibliothekets Forbedring. (Canc. Reg.)

æ) Hvorover han selv klager i et Brev til Grævius af Jan. 1697.

paa Bibliothekets Tarv, søgte han derfor alt som Vice-Bibliothekar at benytte en Leilighed, der aabnedes til, uden egentlig Pengeudgift, at skaffe Bibliotheket Tilvæxt. Det kongelige Bibliothek i Paris, hvis Hielpekilder, formedelst Krigen og deraf følgende Pengemangel, flød noget sparsommere, havde fra Aaret 1694, ifølge kongelig Authorisation, begyndt at tiltuske sig nye Værker ved Hielp af dets Doubletter ö). Giennem Rostgaard, som paa den Tid opholdt sig i Paris, giorde Underbibliothekaren Nic. Clement i Aaret 1697 Tilbud saavel af Le Bruns Kobbere som af franske Bøger, imod derfor at erholde Frembringelser af dansk Literatur a). Med kongelig Tilladelse indlod Wolfen sig ogsaa i en saadan Tusk-Handel, som synes at have varet i nogle faa Aar og som, for overflødige Doubletter, skaffede Bibliotheket Adskilligt af Udlandets Literatur.

Mere synes Bibliotheket at være bleven beriget ved Indkiøb paa Bogauctioner, endog udenlandske b). Med Hensyn til Auctioner i Kiøbenhavn, blev den ovenfor omtalte, Auctions-Forvalteren paahvilende Forpligtelse i det væsentligste gientagen i Professor C. Rodriguez's Bestalling som Auctions-Directeur af 9de Marts 1677, saa lydende:

„Christian V. etc. Giøre Alle vitterligt, at, eftersom Oluf Simonsen, som Auctions- eller Commis-Handel her udi Vores Kongel. Residentsstad Kiøbenhavn haver forvaltet, nu ved Døden er afgangen og Daniel Paulli, som derudi med hannem var interesseret, ei Vores allernaadigste Confir-

ö) Catalogue des livres imprimés de la Bibl. du Roy. Tom. I. Mem. hist. p. XLIII.

a) Br. fra Rostgaard til Wolfen 10. Mai 1697.

b) Af Grævius's Brevverling med Wolfen sees at hiin paa hollandske Auctioner kiøbte Bøger for Bibliotheket. En Fortegnelse paa endeel temmelig ubetydelige Bøger, „welche aus Güstrau gekommen“, til Beløb af 177 Rdlr. 5 Mark, som med Wolfens Haand er anmærket, hidrører formodentlig fra en Auction i G. (hvorfra Frederik d. 4des Dronning, Lovise, var); Doubletter heraf omtales i Rscr. til A. Høier 30. Jun. 1730.

mation derpaa efter Vores udgangne kongel. Forordning haver bekommet, da haver Vi i deres Sted igien allernaadigst beskikket og forordnet, saa og hermed beskikker og forordner **Carlos Rodriguez**, Extraordinarius Professor i det Spanske, Italienske og Franske Sprog udi Vores kongel. Universitet her i Kiøbenhavn c), til at være alene Auctions-Directeur hersammesteds og samme Bestilling at nyde med ligesaadanne Vilkaar, som bemte. hans Formænd den hidindtil nydt og betient haver, og have Vi af sær kongel. Naade allernaadigst bevilget og forundt hannem, ligesom forne. Oluf Simonsen, at maa nyde og beholde de to procento, som af de sex procento Forvaltningens Indkomst efter Vores Elskel. Kjære Hr. Faders Sal. og høilovlig Ihukommelse sub dato den 15 Octobr. 1667 allernaadigst udgivne Brev til Vores Bibliothek skulde erlægges, hvorimod han og skal forpligtet være Os at tilkiøbe, forskaffe og paa Vores Bibliothek **uden Betaling** at levere saa mange af de paa Auctioner kommende Bøger og Materier, som Vi ikke allerede tilforn paa Vores Bibliothek haver, og os deraf derfor allernaadigst kunde behage; og paa det desbedre kan fornemmes hvad i saa Maader fattes, skal Vores Bibliothecarius under sin Haand meddele hannem **en rigtig Fortegnelse paa hvis Bøger udi Vores Bibliothek nu findes**, hvorimod forne. Carlos Rodriguez skal være tilholden, førend nogen Bøger-Auction holdes, altid en rigtig Catalogum til Vores Bibliothecario betimelig at overgive, som, efterat han **Vores allernaadigste Villie derom haver fornummet**, skal udmærke og hannem lade vide, hvis Bøger os deraf allernaadigst behager paa Vores Bibliothek at skal leveres, derefter bemte. Carlos Rodriguez sig allerunderdanigst uden Forsømmelse haver at rette, og ellers i det øvrige imod

---

c) R. var en indfødt Spanier, der først havde været Professor i de nævnte Sprog ved Sorøe-Academie, og siden blev det ved Kiøbenhavns Universitet; han døde 1689.

Sælgende eller Kiøbende, som det en ærlig, tro og oprigtig Auctions-Directeur egner og vel anstaaer, sig tilbørligen og forsvarligen skikke og forholde, etc.“

Imidlertid vedvarede denne Indretning dog ikke længer end til A. 1680. I et Forslag, som nogle imellem Kiøbenhavns Magistrat og Auctions-Directeuren C. Rodriguez tilforordnede Commissarier indgave til Kongen, Auctions-Væsenet betræffende, yttrede de blandt andet følgende: „Belangende Bøgers Auction, da i Henseende til at han, efter den hannem allernaadigst givne Bestallings Indhold, er forbunden til at levere udi E. Kgl. Maj. Bibliotheque hvis Bøger som paa Auction her udi Staden kommer, og ikke udi samme Bibliotheque findes, undskyldede han sig det ikke ringere end for 6 pCt. at kunne giøre, med mindre E. Kgl. Maj., som han allerunderdanigst ombeder, ville allernaadigst efterlade samme Prætention, da han vil være tilfreds med 4 pCt.“ Herpaa rescriberede Kongen under 16. Marts 1680, „at han allernaadigst havde for godt anseet at efterlade og afstaae den Prætention og Rettighed han til des hos bemeldte Auctions-Forvalter C. Rodriguez, efter den hannem allernaadigst givne Bestallings Indhold, havde havt, anlangende hvis Bøger han, af de som paa Auction kommer, i det kongelige Bibliothek frie indlevere skulde; imod at han skulde være forpligtet, herefter ligesaavel at lade sig nøie med 4 pCt. for Bøger at auctionere, som for andre Løsøre“ d).

Mange og tildeels betydelige Bogauctioner forefaldt i dette Tidsrum her i Landet, især i Hovedstaden e). Af disse bør ikke blot Saadanne her omtales, paa hvilke vi med Vished eller Sandsynlighed vide, at Bibliotheket har giort Indkiøb; men ogsaa de bør nævnes, om hvilke det

d) Rothes Rescripter II. S. 563. 566.

e) *A. Höieri* Nova litt. 1721. No. XI. jfr. den ovenanførte Art. om J. Chr. Wolff i Universallexicon.

modsatte kan vides, da Ligegyldighed for Bibliothekets Interesse ved saadanne Leiligheder altid bidrager til at karakterisere dets Bestyrelse. Paa Auctionen efter den kongelige Antiquar, **Th. Bartholin**, i Aaret 1691 kiøbtes Bøger til Bibliotheket for 150 Rdlr. f); ogsaa synes det at have erholdt en stor Deel af Statholderen i Norge, Geheimeraad **Just Høegs**, († 1694) Bogsamling, der i Aaret 1695 bortsolgtes her i Kiøbenhavn ved offentlig Auction g), hvilke Bøger endnu ere kiendelige ved eensdannede Bind med Eierens Vaaben bag paa h) og hans Navn paa Titelbladet. At Frederik den fierde skulde have tilkiøbt sig en Bogsamling af henved 7000 Bind, hvorover haves en trykt Catalog, tilhørende **Barthold Botsac**, Præst til St. Petri Kirke i Kiøbenhavn († 1709), for 24000 Rdlr., grunder sig derimod, uden Tvivl, blot paa et uhiemlet Sagn i). Maaskee skyldes Bibliothekets Rigdom i den gamle spanske Literatur,

---

f) Rscr. til W. Worm 1. Sept. 1691. Hans vigtige Haandskrifter kom derimod alle til Universitetsbibliotheket; jfr. **Suhms** Danm. Hist. XIV.; Nyerups Fort. S. X.

g) Han skal tildeels have arvet denne Bogsamling efter sin Fader, Just Høeg til Giordsløv, Ridder, D. R. Cantsler, † 1646; **Hofmans** Danske Adelsmænd I. S. 61. Sønnen som 1674 havde været Envoyé extraordinaire ved det brandenborgske Hof, gik 1676 som Ambassadeur til Fredscongressen i Nimwegen, hvor han især forøgede sin Bogsamling; hvorom hans egenhændige Paaskrift i adskillige Bøger ogsaa vidner. Man har Catalogus bibliothecæ — Dom. *Justi Höeg* Dom. de Fuletofte; cujus auctio habebitur Hafniæ; Hafn. 1695. 4. 177 SS. Et andet Oplag udkom i samme Aar i Christiania: typis Wilh. Wedemanni. 274 SS. 4. Bibliotheket har Exemplarer af begge Oplag med Auctionspriser, hvis Totalbeløb dog angives forskielligt; i det kiøbenhavnske Oplag til 5028 Rdlr. 1 Mk. 3 Sk. og i det norske til 4519 Rdlr. 4 Mk. **Grævius** gav Wolfen Commissioner paa denne Auction. **Sibbern** bibl. hist. p. 311; **Thura** Idea p. 224; **Erichsen**, Udsigt S. 9 og fl. feile altsaa i en dobbelt Henseende, naar de antage, at det hele **Høegske Bibliothek** alt i Fred. d. tredies Tid indlemmedes i det Kongelige.

h) Klevenfeldt (genealog. Noticer i Geh.-Archivet) har giort den heraldiske Bemærkning, at Familiens skraadeelte Vaaben her forestilles blaat og rødt, i Stedet for at det skulde være hvidt og rødt.

i) **Fabricius's** Gesch. der Gelehrsamkeit. III. S. 859.

der for øvrigt grundedes ved de Gerstorffske, Ulfeldske, og Reitzerske Acquisitioner, for en Deel Indkiøb paa Auctionerne (1682) efter Etatsraad og Stiftamtmand over Lolland og Falster, Cornelius Lerke til Nielstrup k), og (1688) efter Jørgen Reedtz til Vedøe, der begge havde været Gesandter i Spanien. Dermod haves intet Spor til, at der for Bibliotheket giordes noget Kiøb paa Auctioner over Bogsamlinger af en saadan Betydenhed som Etatsraad Jens Rosenkrantz's 1696 l), den største, der

k) Efter Bircherod i Dänische Bibl. IV. S. 400 skulle de Svenske af denne C. Lerkes (f. 1615 † 1681) Bibliothek have tilkiøbt sig en kostbar Samling af orientalske, især arabiske, Haandskrifter; dette maae da være skeet før Auctionen; thi i den trykte Catalog forekomme ingen saadanne, men vel nogle spanske Manuskripter, som, i en følgende Tid, synes at være komne til det kgl. Bibliothek.

l) Catalogen (Bibliotheca *Rosenkransiana* s. Cat. librorum rarissimorum variarum linguarum et facultatum Dni *Jani Rosenkransii* — — quorum auctio habebitur. Hafn. 1696. fol.) udgiør halvfemte Alphabet. Et Tillæg i 4to udkom 1697. Denne R., Herre til Faurskov og Qvitzovsholm, en Søn af Jørgen R., Hofmester paa Sorøe og Sønnesøn af den lærde Holger R. var selv en lærd Bidenskabsynder († 1695). Om Betydenheden af dette Bibliothek, samt om den Redebonhed, hvormed Eieren forundte Lærde Adgang dertil, læses følgende i Dedic. foran *T. B. Bircherodii* specimen orientale in prima Alcorani Surata 1691 (Mss. Bibl. Reg.): "*Bibliothecam* te dignam, cujus Tu ipse vivum et spirans es compendium, magnis undequaque contraxisti sumptibus, et non animi tui dotibus solis; sed et raris tuis *codicibus ineditis*, scriptisque manu thesauris, Principum mihi certo crederis, æquare opes. Qua vero benignitate unumquemque de literis bene aliquid mereri cupientem, in hoc tuum Apollineum admittis sacrarium, meo didici exemplo et longe hic deprædicare deberem, ni eo nomine jamdudum literato orbi majoribus innotuisses testimoniis;" jfr. Dänische Bibliothek. VII. S. 409; *T. Bartholini* Antiquitates p. 460; Resens Fort. til Fred. d. 2dens Krønike. Hans (fornemmelig nordiske) Manuskriptsamling var, uden Tvivl, næst Resens, den vigtigste private, der til den Tid havde existeret her; man see, hvad J. D. Major paa sin Giennemreise anmærkede om den (Nye Saml. til dske Hist. III. S. 130). Det meste og vigtigste synes Ar. Magnussen at have tilkiøbt sig af Arvingerne, skiøndt uvist naar; Badens Universitetsjournal, 5te Aarg. S. 9; Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed III. S. 100—1. Det forholder sig neppe rigtigt, at A. M., som var antagen til at forfatte Catalog over den Rosenkrantziske Bogsamling,

endnu var bortsolgt i Hovedstaden; Etatsraad og Præsident i Kiøbenhavn, Hans Nansens, 1714, velbesat i Geographie, nyere Historie og Handelsvidenskab; eller den Ehrenkronske, der brammede med en Rigdom af spansk Literatur, saavel Bøger som Haandskrifter m). Af Bogauctioner, som tillige have udmærket sig ved Haandskrifter, hvoraf dog intet kan spores umiddelbart at være kommet til Bibliotheket, fortiene i dette Tidsrum at nævnes: den efter Etatsraad og Stiftamtmand i Viborg, Mogens Scheel, hvor der bortsolgtes 98 Haandskrifter meest til den danske Historie; 1693, efter Etatsraad og Landsdommer i Siælland, Holger Parsberg, paa hvilken et fuldstændigt og, som det synes, det originale Apparat til Resens danske Atlas forekom n); 1705, efter Johan Moth, Justitsraad og Arkivar i danske og tydske Cancellie, paa hvilken, blandt 139 Haandskrifter, forekom endeel af den

---

skal have tilkiøbt sig alle Manuskripterne for 400 Rdlr.; Dictionn. de *Moreri* VIII. (Paris 1759) p. 45. Det maa desuden bemærkes, at han selv 1694—96 var i Tydskland. I denne Samling fandtes ogsaa en (nu tabt) Membran af Heimskringla, som O. Sperling anfører i sin Comm. de lingua danica, p. 6. 62; Egg. Frilles plattydske Krønike og fl. At han har eiet nogle af Stephanius's Haandskrifter, sees af *Scr. rer. Dan.* IV. p. 458. 464. 576.

m) Som Eieren, Fred. Ad. Hansen, adlet med Navnet Ehrenkron, dansk Gesandt ved Hofferne i Stokholm og Madrid († 1711), havde havt Leilighed at samle (jfr. Dedicat. til ham foran Woltereck's Electa rei nummariæ). Catalogen derover udkom 1717. Det hele kiøbtes under eet af en Boghandler i Haag, der 1718 lod en nye Catalog trykke derover, som ei ganske stemmer overeens med den første, hvorefter det bortsolgtes ved offentlig Auction; *Cimb. litt.* I. p. 234.; N. Zeit. von gelehrten Sachen 1718. S. 492.; *Thes. ep. Lacroz. II.* p. 122. 125.

n) 17 Nr. i alt, som specificeres blandt nogle flere mindre betydelige Manuskripter i Folio, i Catalogen, der udkom 1693 i 4to. Dette er formodentlig den ældste authentiske Notice om hvad der oprindeligen har hørt til dette Værk. Apparatet dertil paa Univers. Bibl. udgiorde 30 Folianter; Dansk Minerva. 1816, Juni, S. 5; jfr. A. Anchers Skr. II. 2. S. 719. Naar der i *Molleri Hypomnemata* p. 382. og i Poulson Bibl. Arhus. Præf. p. 20. siges, at Resens Atlas i 11 Bind kom til det kongel. Bibliothek, maae det være en Feiltagelse i Stedet for Universitetsbibliotheket, hvor det opbevaredes i den Resenske Samling; Sibbern bibl. hist. p. 118; Nyerups Univers. Annaler S. 219.

lærde Philolog, Jach. Lunds, Arbeider o), som giennem Rostgaards, Wolfens og Grams Bogsamlinger endelig ere komne til det kongelige Bibliothek p); 1707 efter den lærde Joh. Brunsmand, Rector i Herlufsholm og siden Præst i Kiøbenhavn, 140 meest polemiske og kirkehistoriske Haandskrifter q); 1714 efter Oberst Fred. Lützow til Gammelgaard (paa Lolland) og Lundsgaard (i Fyen) r), paa hvilken henimod 200 Haandskrifter bortsolgtes s); og endelig en mindre Samling af nordiske Haandskrifter, som i Aaret 1717 bortsolgtes ved en Auction i Odense t).

Men, blandt alle disse Bogsamlinger, som saaledes adspredtes, til liden eller ingen Berigelse for det kgl. Bibliothek, kunde dog ingen sættes ved Siden af den Rostgaardske, og man kan vel sige, at, før Thotts Auction, er her aldrig forefalden nogen af den Vigtighed, med Hensyn til Bøgers og Haandskrifters Mængde og Værd. Var Haandskrift-Samlingen heel og holden bleven indlemmet i den Kongelige, kunde den maaskee have givet nogen Erstatning for Savnet af M. Gudes; og havde ikke, i den følgende Tid, det kostbareste af den standset her, vilde denne Deel af Bibliotheket, i det ringeste hvad klassisk Literatur angaaer, seent eller aldrig have hævet sig over det Middelmaadige. En Samling, fra hvilken saa mange af vort Bibliotheks trykte og utrykte Skatte have deres Oprindelse, tør derfor vel fortiene at kiendes noget fuldstændigen, med

o) *Molleri* Cimb. litt. I. p. 371.

p) Jfr. **Erichsens** Udsigt S. 18. 68. 125 og ff.

q) Blandt Manuscripter i 4to nævnes: „Kiøge Huus-kaarses Forsvarelse fire Gange vidtløftigere end det trykte".

r) At dette Lützowske Bibliothek var paa sidstnævnte Sted, s. **Boesens** Lundsgaards Beskrivelse S. 72.

s) De fleste ubetydelige, hvoriblandt dog A. Magnussens latinske Oversættelse af Are frodes Schedæ, 4to, Autogr.

t) I Prof. (ved Gymnasium) Knud Landorphs († 1711) Huus. Deriblandt forekomme endeel af Peder Dyrskiøts Samlinger og antiqvariske Indberetninger til Brug for Resens Atlas.

Hensyn til dens Oprindelse, dens Beskaffenhed og dens Opløsning.

Sandsynligen har Fred. Rostgaard tidligt fattet Interesse for Bogvæsenet ved Omgang med Bibliothekaren W. Worm, der var hans Curator, og med den lærde Theolog, H. G. Masius, hos hvem han som Student kom i Huset, og i hvis Selskab han 1689 besøgte det wolfenbüttelske og M. Gudes Bibliotheker. Her hiemme giorde han sig bekiendt med vort Universitets-Bibliotheks Haandskrifter, og paa hans tiaarige Udenlandsreise (1690—99) til Tydskland, Holland, Engelland, Frankrige og Italien tildrog især Bibliothekerne sig hans Opmærksomhed u). I Paris forundte Bibliothekarerne ham Adgang til det kongelige Bibliothek, hvor han gik tilhaande ved Catalog-Arbeidet saavel over den nordiske Literatur, som over Haandskrifterne. Han nød her en Frihed, som kun blev faa Udlændinge, især Protestanter, forundt, nemlig den at laane ikke blot Bøger, men endog Haandskrifter hiem i sin Bolig. En Frugt af hans Sysler ved dette Bibliothek var et af ham 1697 i Paris udgivet Skrift i Folio, under Titel: **Projet d'une nouvelle methode pour dresser le Catalogue d'une Bibliothéque selon les matieres, avec le Plan**; hvoraf Aaret efter udkom paa samme Sted og i samme Format en forøget Udgave. Det er dediceret til Bibliothekaren Clement, og som en Prøve er valgt Thucydides, hvoraf han forsikkrer at besidde næsten alle Udgaver v). Foruden det lærde Udbytte, han paa sin Reise forskaffede sig ved Efterforskning blandt Bibliothekernes Skatte, tilkiøbte han sig ogsaa, især

u) I Efterretningerne om hans Levnet i Dänische Bibliothek VI. gives tillige udførlig Underretning om hans Studier paa de forskiellige Bibliotheker.

v) I Neues allg. Intelligenzblatt zur Leipziger Literaturzeitung 1809. 16. St. col. 248—50 haves en næsten udtømmende bibliographisk Efterretning om alle Rostgaards Skrifter og mangesidige literariske Fortienester, af det kielske Universitets lærde Bibliothekar, Prof. Kordes.

i Rom og Venetig, adskillige vigtige græske og latinske Haandskrifter, og paa den Maade havde han, allerede inden sin Hiemkomst til Fædrenelandet, lagt Grund til en anseelig Bog-Samling. Efterhaanden forøgedes denne ved Indkiøb paa inden- og udenlandske Auctioner, blandt andre ogsaa paa den Gudiske, og naaede tilsidst, saavel ved Størrelse som ved Rigdom af sieldne Udgaver og vigtige Haandskrifter i den klassiske, orientalske x) og nordiske Literatur, den øverste Rang blandt danske Privatbibliotheker y). Da nu Eieren, om ikke selv grundig Lærd i noget bestemt Videnskabsfag, saa dog en udmærket Literator og en af Statens første Embedsmænd, ei blot forundte danske Lærde Adgang til denne, ogsaa ved en skiøn Orden udmærkede Bogsamling, men, i det mindste en Tidlang, tillige velvilligen meddeelte Fremmede af sine Skatte z), var det naturligt, at den ogsaa blev berømt udenfor Fædrenelandet. Naar Rostgaard desnagtet, i sin kraftfuldeste Alder, medens han kunde haabe endnu i mange Aar, deels selv at bruge, deels at lade Andre benytte sit rige Forraad æ), kunde beslutte sig til at skille sig ved den, maa dette have været Resultat af lang Overveielse, tilsidst fremskyndet ved et personligt Uheld. Efterhaanden som hans Bibliothek var voxet i Omfang og Værd, havde ogsaa hans Embeds-Kreds udvidet sig i flere

---

x) **Raupach** ***Or.*** p. 89; **M. Anchersens** Dedic. til ham foran Udg. af ***Poema Tograi***, Utrecht. 1707. Lintrup nævner i et Brev til J. Cph. Wolf i Hamborg d. 8. Aug. 1713 hans Bibliothek, som det eneste private, der havde orientalske Haandskrifter, blandt hvilke dog kun faa hebraiske eller rabbinske.

y) Det karakteriseres udførligen i **Raupachs** ***Oratio***, p. 31—33.

z) **Dänische Bibliothek.** VI. S. 555. 578. fg. **Intelligenzbl. zur Leipziger Literaturzeitung** 1809. 17. St.

æ) Engang synes det at have været hans Hensigt at bestemme sit Bibliothek til offentligt Brug. Den 22. Dec. 1703 fik han og hans Frue kongelig Confirmation paa et reciprok Testament, ifølge hvilket hans Manuskripter og endeel af hans trykte Bøger, dersom han først ved Døden afgik, af hans Enke skulde udleveres til Elers's Collegii Bibliothek.

og vigtige Retninger ö); hvorved igien mere og mere betoges ham Tid og Lyst, ei blot til egne videnskabelige Arbeider, men ogsaa til hvilkensomhelst literarisk Meddelelse a). Dette syntes især at være blevet Tilfældet fra 1721, da han var bleven Over-Secretair i danske Cancellie b), og mueligt kan derfor det Rygte, der engang gik, at Kongen havde kiøbt hans hele Bibliothek, være fremkaldt ved et eller andet bidsigtende Skridt af ham selv c). Dog, deraf blev desværre intet, hvorimod det ikke længe efter blev en sørgelig Nødvendighed for ham selv, at skille sig ved denne kostbare Eiendom. Han blev nemlig tilligemed flere Embedsmænd beskyldt for at have taget Skiænk og Gave, indkaldtes 1725 for den i Anledning heraf nedsatte Geheime-Commission, tilstod sin Brøde og maatte være glad ved, at han slap med at nedlægge sine Embeder, forlade Kiøbenhavn og erstatte

ö) Han blev 1700 Geheime-Arkivar; 1709 Assessor i Høiesteret; 1720 Justitiarius; 1721 Oversecretair i Danske Cancellie.

a) Den 8. Aug. 1713 skrev S. Lintrup til J. C. Wolf i Hamburg, som havde bedet ham forskaffe sig Bidrag til sit Bibliotheca hebræa af de herværende offentlige Bibliotheker, i Anledning af det Rostgaardske: "Hujus possessor identidem licet per me aliosque nomine tuo officiose compellatus, necdum, ut spem nobis factam impleret, suasque petentibus gazas diligentius excussas aperiret, adduci potuit, sive opum suarum ignaro ipsi atque accurato *Codicum nomenclatore* destituto, quod suppeditet, inquirenti protinus non succurrat, sive onerosa civilium negotiorum mole obruto, et cortinis Astrææ trutinandis in Arctoo Amphictyonum consessu gravissimis regni utriusque controversiis quotidie districto, ad secretiora Musarum commercia raro vacet divertere, sive novis identidem laboribus cumulato, paulatim obrepat pristini in literas steriliores affectus tepor aut fastidium." Den samme, i et Brev til J. B. Menckenius 9. Apr. 1716 udlader sig saaledes om R. "Illum, catenatis aulæ negotiis contentum, et forte honoribus nonnihil mutatum, interiora literarum studia, in quibus regnare poterat, propemodum in derelictis habere, atque *ingentibus*, quos possidet, *Codicum Mss.* ex omni propemodum orbis europæi angulo, incredibili studio, nec minori sumptu, congestorum *thesauris* otiosum incubare, merito doleamus, exigua, si tamen ulla, Libanii, Tatiani .... spe eruditis relicta."

b) *Thes. ep. Lacroz.* III. p. 214.

c) *Thes. ep. Lacroz.* I. p. 298. 302. I et Brev fra Falster til R. P. Sibbern (16. Apr. 1718) nævnes det Rygte, at Kongen vilde kiøbe endeel af Rostgaards Bibliothek.

de Gaver, han havde modtaget d). Vanskeligheden ved at flytte et saa betydeligt Bogforraad med sig fra Kiøbenhavn, ei mindre end den Indflydelse, hans Embeders Tab og Udbetaling af en anseelig Pengesum nødvendig maatte have paa hans hele Formues-Tilstand, bestemte ham til ufortøvet at sætte sin hele Bogsamling til Auction e). Alt i October Maaned bleve de trykte Cataloger affendte til Sverrig, Tydskland, Preussen, Frankerige og Engelland f) og den 7de Januar 1726 begyndte Auctionen, som vedvarede i to Maaneder og hvis Udfald synes at have overgaaet al Forventning. Inden- og udenlandske Samlere kappedes om at drive Bøgerne op, med en Begierlighed, hvortil man her ikke før havde kiendt Mage. Gram kiøbte, i Commission for Bayer i Petersborg, mange trykte Bøger til Orientens Sprog og Historie henhørende; ogsaa for Sloane i London, for J. Cph. Wolf

---

d) A. Høiers Friderich IV. Leben II. S. 172. jfr. G. L. Badens Smaaafhandlinger. II. S. 156. Rostgaards lærde Venner synes ei egentlig at have villet erkiende hans Brøde; en infelix casus kalder Gram det i et Brev til J. Cph. Wolf, 18. Marts 1725; jfr. *Thes. ep. Lacroz*. II. p. 219.

e) Under 4de August 1725 haves et Vers af R. til Gram, hvori blandt andet:

Quæ mea cura olim toto collegerat orbe,
quam variis properant scripta placere viris!
Sic erat in fatis, me *bibliotheca* relinquit,
solus Tu superes bibliotheca mihi.

f) Bibliotheca *Rostgardiana*, in duas partes divisa, quarum prior impressos libros, altera manuscriptos exhibet. Vendenda Hafniæ A. 1726 a. d. 7. Jan. et seqq. Hafn. 8.; jfr. Intelligenzblatt zur Leipz. Litt. Zeit. l. c. col. 253. Appendix (S. 553—622) indeholdt 600 Ligprædikener m. m. samt Naturalier og Kunstsager. I et Avertissement i Extraord. Relationer (8.) 1725. Nr. 102. forsikkres, at Auctionen, hverken ved nogen foreskreven Taxt, eller i andre Maader skal lide nogen Tvang, men alle Bøger bortsælges for hvad de kunne gielde. Af Grams utrykte Biographie ved Broderen L. Gram synes det næsten, at Gram selv havde forfattet Catalogen (*auctionariam* bibliothecæ Rostgaardii *tabulam* confecit). I et Brev til J. Cph. Wolf roser Gram den Flid og Omhue, R. selv havde anvendt, saavel paa at ordne det hele, som paa Correcturen; jfr. *Thes. ep. Lacroz*. II. p. 219. I det kgl. Bibliothek haves et Exemplar med Kiøbernes Navne og Priser.

i Hamborg g) og for Flere. Af indenlandske Kiøbere var den vigtigste Grev Danneskiold-Samsøe, som nylig havde begyndt at samle til et Bibliothek, og hvem her de kostbareste og sieldneste Værker i den klassiske og nordiske Literatur bleve til Deel. Ogsaa af Manuskripterne kiøbte han de fortrinligste; saaledes fik han for 110 Rdlr. det hele Apparat til Udgaven af Libanii Breve, hvorpaa der ellers var Commission fra Tydskland, de bedste græske og latinske Codices, alt hvad der forekom til den nyere europæiske Historie og endeel af de nordiske Sager, især alt til den danske Adels-Historie henhørende. Samlingen til den gamle tydske Literatur deelte han og A. Magnussen imellem sig; denne sidste fik ogsaa adskilligt til den gamle danske Lovgivning og de nordiske Oldsager henhørende tilligemed alt, hvad der angik den islandske Literatur. Føier man hertil Frøken Karen Brahe, som kiøbte endeel danske Haandskrifter, og Gram, hvem flere Nummere i de forskiellige Fag, blandt andre adskillige trykte Classikere med Collationer, tildeels vel efter Commission, bleve tilslaaede, saa har man omtrent de vigtigste, navngivne Kiøbere h). Derimod kan bemærkes som noget synderligt, at man ikke finder et eneste Nummer af de trykte Bøger kiøbt for det kongelige Biblio-

g) "Ego nunquam fortunam librariam magis novercantem habui, quam ibi, ob incredibile scil. emturientium studium, cujus nec apud Hafnienses exemplum extare audio", skrev J. Chph. Wolf; *Thes. Lacroz.* II. p. 221.

h) Tollii Udg. af Longinus med Rostgaards Collation af en Codex i det kongel. Bibliothek i Paris findes nu paa Univers. Bibliotheket i Leipzig, og er senere benyttet i B. Weiskes Udg. Leipzig 1809. Baade dette og det følgende Nr., Varianter og Noter til samme Autor af J. Boivin, ere kiøbte af Mag. Dorschæus (1728 Præst til Ballerup og Provst † 1772; jfr. Nyerups Forfatterlexicon) for 5 Rdlr. 2 Mk. 4 Sk. Maaskee kunne ogsaa de, med Collationer af Rostgaard forsynede Udgaver af græske Classikere (Mskr. Nr. 96. 98—101) og de Rostgaardske Afskrifter af græske Codices (Nr. 134. 152), som kiøbtes af den samme D. endnu findes i Leipzig. Rostgaards trykte Bøger udbragtes ved Auctionen til 4651 Rdlr. 5 Mk. 13 Sk. og Manuskripternes til 1559 Rdlr. 2 Mk. 2 Sk.; i alt 6211 Rdlr. 1 Mk. 15 Sk.

thek; ligesom Bibliothekaren, Wolfen, der dog selv var en Bogsamler, heller ikke forekommer blandt Kiøberne. Om Aarsagen hertil kan have ligget i Ligegyldighed hos den da allerede gamle og affældige Bibliothekar, i Pengemangel (uagtet tre Aar tilforn en Doublet-Auction havde indbragt Bibliotheket 3500 Rdlr.), i Regieringens Utilbøielighed til at anvende noget betydeligt paa Bibliotheket i), i dens Uvillie mod Rostgaard, eller i alt dette tilsammen taget, er nu ei let at afgiøre k); men at noget af det sidste maae have medvirket, skiøndt Rostgaard to Aar efter igien erholdt Adgang til Hoffet og Antvorskov-Amt, skulde man næsten troe, da nogle faa Haandskrifter vel bleve kiøbte for Bibliotheket, men ikke ved Bibliothekaren, heller ei under hans eller Bibliothekets Navn. Anledningen til, at i det ringeste saa meget kiøbtes, hvor lidet dette end var, gav en Mand, som vi allerede kiende fra Forhandlingerne angaaende det Reitzerske Bibliotheks Salg, den driftige A. Høier. Han indgav den 28de Januar 1726, altsaa efterat Auctionen var begyndt, et Forslag om, paa en eller anden Maade, at formaae Rostgaard til ei at lade sin Manuskriptsamling, hvoraf det meste vedkom Fædrenelandets Historie, gaae ud af Riget, som han efter Rygtet havde i Sinde, eller i al Fald paa Auctionen at kiøbe visse af ham opgivne Nummere for det kongelige Bibliothek. Hans Memorial blev sendt til A. Magnussen, som under 10de Februar indgav sin Erklæring derover til Over-Secretairen l). Ifølge kongelig Befaling,

i) Til at forklare denne Sparsomhed tiener en Yttring af Gram i et Brev til Cancellieraad, Lector Rasch i Christiania, som havde spurgt, om der var noget sandt i det Rygte, at Fred. IV. vilde kiøbe Menckens Bibliothek i Leipzig for vort Universitet, der havde tabt sit ved Ildebranden 1728; Gram svarede dertil, at han ei troede, Kongen vilde lade 14000 Rdlr. gaae ud til Sachsen for hint, men var det Kalk, Steen etc., **tunc non dubitarem.**

k) Rostgaard tilstillede Bibliotheket et ziirligt indbundet Exemplar af hans Catalog med egenhændig Tilskrift.

l) De af Høier foreslaaede 11 Nummere vare: Nr. 329, **Er. Olai Chronica expulsionis Minoritarum de Cenobiis Daniæ,** som

grundet paa hiin Erklæring, kiøbte nu A. Magnusſen 7 Nummere paa Auctionen under ſit eget Navn, til Beløb af 18 Rdlr. 4 Mk. m). Men den mærkeligſte Omſtændighed ved dette hele Kiøb er dog den, at, de to Codices af Jydſke Lov undtagne, ſom ikke med Vished kunne gienkiendes blandt de Mange af det Slags, Bibliotheket eier, findes her nu intet af de øvrige fem Nummere, hvorimod de tre vigtigſte,

---

A. M. kalder „en ſmuk liden hiſtoriſk Piece" (jfr. Pontoppidans Annaler II. S. 304), hvoraf han havde en god Copie, ſom han gierne vilde lade udſkrive for Kongen, „og behøvede ſligt ikke at koſte H. Maj. noget"; Nr. 380, Waldemars Lov paa Pergament, hvoraf M. troer, at bedre eller ligeſaa gode maatte findes i det kgl. Bibliothek; Nr. 396, Jydſke Lov paa Latin, en Perg. Codex, 300 Aar gl., „hvis den ikke ſkulde være ældre", ſiger M., „da er den ingen Raritet"; Nr. 599, N. Svanſøes Beſkrivelſe over Danmark c. 1548, ſom han ikke tillægger ſynderlig Værdie (jfr. Nye Saml. til dſke Hiſt. I. S. 331 fg.); Nr. 618—20 og 636, indeholdende A. S. Wedels originale Udkaſt til den danſke Hiſtorie, og Nr. 620, Joh. Svanings Arbeide over Epher af Bayerns og Chr. I. Hiſtorie, hvorom M. meget rigtig ſiger: „at deri formodentlig findes meget lidet, ſom jo haves andenſteds"; Nr. 635, Paralipomena Chronicarum *P. Olai*, ſom M. kalder „en ſmuk Piece til den danſke Hiſtorie, men ſom er ſammenſanket af andre gamle Skrifter, ſom endnu (1726?) ere vedlige (holdte)" (jfr. *Scr. rer. Dan.* I. p. 68); Nr 653, *P. Olai* Liber Collectaneorum, ſom er, ſiger han, „et confusum chaos, uden nogen ſynderlig Orden tilſammenſkrevet og derhos med ſaa ſmaae og ond Skrift, at der ikke mange kunde føre ſig denne Bog til Nytte" (jfr. *Scr. rer. Dan.* l. c.); Nr. 667, Obituarium ecclesiæ Soranæ, ſom han viſer at være en urigtig Titel, da det angaaer Lygumkloſter i Sønder-Jylland; Nr. 668, Obituarium Nestvediense paa Perg., ſom A. M. ſiden i ſin Rapport ſagde, at der intet mærkeligt var ved; Nr. 707, Udſkrift af den Ditmarſker Landsbog 1539, egentlig kun en Perg. Codex af den trykte Ditmarſker Landrecht. Man ſeer i det Hele, at H. dengang har havt mere god Villie end grundigt Bekiendtſkab med Kilderne til den nordiſke Hiſtorie; men ogſaa mod A. Magnusſens Erklæring kunde hiſt og her adſkilligt indvendes.

m) De kiøbte Nr. vare 329, 380, 396, 635, 653, 667, 707; Priſen var ubetydelig, naar man ſeer hen til de uniqve Sager, der vare iblandt. Det dyreſte var Nr. 653, der gik i 8 Rdlr. Af dem, A. M. ei fandt det værd at kiøbe, fik Danneſkiold Nr. 599, 618—20 (nu i det kgl. Bibl.) og 668 (nu trykt i *Scr. rer. Dan.* T. IV., men uden at der ſiges, hvorfra). De Regensborgſke Rigsdagsacta, 1663—88, Nr. 495—528, ſom Høier foreſlog at kiøbe til det tydſke Canc. Archiv, findes nu paa det kongel. Bibliothek (jfr. Erichſens Udſigt S. 84), hvortil de maaſkee ere afgivne fra bemeldte Archiv.

nemlig begge P. Olai Samlinger og Lygum-Klosters Necrologium, opbevares blandt de Magnæanske Haandskrifter paa Universitetsbibliotheket. At Kongen skulde have skienket Magnussen saa vigtige og uniqve Haandskrifter, lader sig ikke tænke; snarere kan man maaskee finde Nøglen til denne Gaade i et Forslag, som Hiin lod indflyde i Rapporten om Udfaldet af hans Commission, dateret 28de Februar 1726, at det nemlig maatte betroes ham at lade Nr. 329, 635 og 653 forsyne med Bind og tillige selv, efter hans Tid og Leilighed, tage en Afskrift af det sidste Nummer, der var skreven med saa fiin og utydelig en Haand, at det næsten var ulæseligt. Er nu dette hans Ønske bleven opfyldt, kan man let antage, at han har faaet Lyst til ogsaa at afskrive eller giøre sig bekiendt med de øvrige Nummere; at ved hans fremrykkende Alder dette Arbeide ikke er bleven fuldført inden den halvtredie Aar senere indtrufne Kiøbenhavns Ildebrand; at den gamle og svagelige Wolfen, der døde 1730, omtrent et halvt Aar før Magnussen, har glemt at fordre dem tilbage, og at de paa den Maade aldrig ere komne til deres Bestemmelsessted. En Lykke var det da, at de endnu existerte, da Langebek samlede til Scriptores rerum danicarum, hvoriblandt de tildeels ere optagne n).

Paa andre Veie end ved Kiøb synes Bibliotheket i dette Tidsrum kun at have erholdet liden Tilvæxt. Enkelte Sieldenheder kom dertil efter Frederik den fierdes anden italienske Reise o), og dets Kobberstik-Samling, hvortil man finder de første sikkre Spor under Christian d. femte p),

---

n) Nemlig P. Olai Samlinger i Tom. I. p. 68 sq. 171 sq. og det lygumske Necrologium T. IV. p. 575 sq.

o) Wadskiær Aula eruditi septentrionis tergemina, Prol. Comm. de principibus doctis p. 52; Nye danske Magazin IV. S. 103. I et Exemplar af Boccacios Decamerone, 1527, er anmærket af Wolfen, at Fred. IV. havde kiøbt det i Florentz for 50 Dukater.

p) Der haves en Catalog, med Chr. d. 5tes Navnetræk paa Bindet, indeholdende en tydsk Fortegnelse, deels over løse Kobbere,

synes ved samme Leilighed at have erholdt en betydelig Forøgelse q). Dronning Lovises, meest af tydske asketiske Skrifter bestaaende Haandbibliothek, der, efter hendes Død, indlemmedes i det Kongelige, havde vel sin største Værd af Eierindens Person r). Derimod giorde Bibliotheket en Acqvisition, som fortiener at omtales, mindre for dens egen Vigtigheds Skyld, end fordi modus acquirendi, ellers gunstig for saa mangt et Bibliothek i Udlandet, navnligen i Naboriget, hverken før eller siden, har beriget vort. Af en Bog- og Manuskript-Samling, som var bleven dansk Krigsbytte, synes nemlig en Deel at være kommen det kongelige Bibliothek til Gode. Følgende er, hvad derom kan vides eller formodes. Ved kongelig Resolution af 20de Februar 1706 bleve nogle saakaldte **Coyetske** Sager, bestaaende af Jordebøger, Skiøder, Foged-Regnskaber og Judicial-Acter angaaende Godserne Lyngbye-Gaard og Torsiøegaard i Skaane, m. m., meest fra Aarene 1687 til 1701, i alt 23 Nummere, afleverede fra det kongelige Bibliothek til Rentekammer-Arkivet. Uden al Tvivl maae disse Coyetske Sager skrive sig fra Wilhelm Julius Coyet, Hof-Cantzler og Friherre til Liungbye og Bengteboda, Herre til Torsiø, m. m.; og 1682 Envoyé i Danmark, der døde 1709, og hvis betydelige Bibliothek, tildeels arvet efter Faderen,

ordnede under visse Rubriker i Portefeuiller, i alt 12241 Nummere, deels over indbundne, i alt 9861 Nummere. Deri ligger tillige en særskilt Fortegnelse paa „Sal. Generalbygmester (v. Havens) efterladte Kobberstykker", hvis rigtige Aflevering til Bibliotheket ved Assessor R. Slange (med hvis Søster v. Haven havde været gift) under 12. Febr. 1696 attesteres af J. C. Wolfen. Imidlertid er det ikke usandsynligt, at de skiønne og eensformige Exemplarer af Alb. Dürers Værker i Kobberstiksamlingen skrive sig allerede fra Christian II.; **Rumohr u. Thiele** Gesch. d. Kön. Kupferstichsammlung; S. 2.

q) **Riegels** Fred. IV. II. S. 6.

r) En skreven Catalog derover existerer. I Dedic. til Dronningen foran **C. F. Læmmels** erfreulicher Gnadenspiegel des liebreichen und gnädigen Gottes, Hamb. 1711. 4. roses hendes Interesse for opbyggelige Skrifter, „wie Dero auserlesene schöne **Manualbibliothek** auch bezeiget".

Peter Julius C. s), da Liungbye-Gaard 1710 blev besat af et dansk Corps under General-Major Rodsteen, blev plyndret bortført og, for det meste, solgt her i Kiøbenhavn t). Endnu findes i Bibliotheket adskillige Bøger og Haandskrifter med W. J. Coyets Navn u).

6.

At fulde 30 Aar henrandt efter Bibliothekets Stiftelse, før man begyndte, ved Lovbud, at sikkre det en fuldstændig Samling af hvad der henhørte til Rigernes Literatur, er saa meget mærkeligere, som en vidsigtende Forpligtelse alt fra Begyndelsen af det syttende Aarhundrede paahvilede Universitetets Bogtrykkere til Fordeel for dettes Bibliothek v). Kun i enkelte Tilfælde finder man lignende Foranstaltninger at være trufne med Hensyn til det Kongelige, f. Ex. 1662, da Bispen af Holum efter Torfesens Forslag fik Befaling at nedsende Exemplarer af de Bøger, der udkom fra hans Officin x), eller 1668 og 1680, da det blev paalagt Udgiveren af Zach. Lunds Manuskripter, af den eventuelle Udgave at levere et Exemplar til det Kongelige og eet til Universitets-Bibliotheket y); men det første almindelige Lov-

s) Porthan hist. bibl. Aboensis. p. 51—52. Haandskrifterne til den danske Historie kan Faderen muligen have erholdt paa sit Gesandtskab her 1658.

t) Stenbocks Levverne af Lønbom II. S. 34 fg. *Celsii* hist. Bibl. Stokholm. p. 145.

u) En Søn af denne W. J. Coyet var Gustav Wilhelm C. svensk Generalmajor, der, tildeels paa Grund af sine Prætensioner i Anledning af hans Faders bortførte Bibliothek, kom til Kiøbenhavn, hvor han, som deelagtig i P. Juuls Forræderie, 1723 blev fængslet og døde 1730 her i Citadellet.

v) Seidelins Læsendes Aarbog, 1800 S. 33; Nyerups Universitets-Annaler S. 93. 95. 145.

x) Torfesens Levnet af Erichsen S. 33. 36.

y) Z. Lund, en for sin Tid ei uheldig latinsk Poet og romersk Philolog, der havde været Rector ved Herlufsholms Skole, siden Bibliothekar ved J. Seefelds berømte Bibliothek og tilsidst kongelig Archiv-Secretair († 1667), havde bestemt, at hans efterladte Haandskrifter, meest Commentarer til Klassikerne (*Cimb. litt.* I. p. 371),

bud i den Anledning gaves dog først ved Reskriptet til Rector og Professores af 17de Juli 1697, der befalede, at Enhver, som noget Skrift i Kongens Riger og Lande lod trykke og oplægge, skulde deraf levere **fem Exemplarer til Kongens Bibliothek.** Dette Reskript, der indeholdt den første Spire til denne, for Bibliotheket saa vigtige Lovgivning, blev egentlig foranlediget ved en, af daværende Vicebibliothekar Wolfen i samme Aar til Kongen indgiven Forestilling angaaende den før omtalte Tuskhandel med Pariser-Bibliotheket, hvori han foreslog en Bestemmelse, liig den, der alt længe havde fundet Sted i Frankerige z), at nemlig Enhver, som her

---

efter hans Død skulde udgives eller, i manglende Fald, afgives til Universitetsbibliotheket. Om denne Sag forekommer, Tid efter anden, adskilligt i Consistorii Acter. Den 29de Juni 1668 udkom kgl. Rscr. (d. 3die Juli læst i Consistorium), at disse Manuskripter, som imidlertid havde henstaaet under Forsegling hos Rector Magnificus, skulde udleveres til Arvingerne, med Vilkaar, „at disse skulde „stille nøiagtig Caution, at Bøgerne inden vis Tid net og paa godt „Papir med Z. Lundii eget Navn skulde blive trykte og to Exem„plarer baade til Hs. Maj. og Academiets Bibliothek skulde frem„sendes. Blev sluttet, at en vis vederhæftig Mand skulde sætt s „til Forsikkring og Caution. Terminen anlangendes er den sat inden „fem Aar". Men 8 Aar senere, d. 22de April 1676, „blev begiert, at Magn. Rector vilde lade affordre hos (Cautionisten) „Hoff-Raet" **Hess M. Zach. Lundii** Manuscripta, eftersom de sex Aar ere forløbne, inden hvilke Arvingerne havde obligeret sig til at lade dennem trykke, som ikke er skeet, paa det at de paa Universitetsbibliotheket efter den Sal. Mands sidste Villie kunde blive opsatte og forvarede". Fire Aar senere, 9de Nov. 1680, fik Conf. kgl. Befaling at udlevere til (Cancellie-Forvalter) **Henricus Lund** hans Farbroders, M. Zach. **Lunds**, Manuskripter for at lade dem trykke inden 3 Aar eller tilbagelevere dem; „tillige skal deraf 2 Exemplarer, det ene i **Vort Eget**, det andet i Academiets Bibliothek indskikkes", (jfr. **Nye Saml. til dske Hist.** III. S. 287). Men da H. Lund, efter 5 Aars Forløb, døde, uden at have efterkommet sin Forpligtelse, besluttede Conf. under 8. Aug. 1685, at „**Lundii** Mspta, tilhørende Bibliotheket, skal med Lov og Ret hos H. Lunds Enke, efter hendes Mands givne Revers, søges"; og under 5te Sept. s. A. hedder det: „Anlangende Mss. **Lundii**, som H. Lund havde reverseret sig til at levere igien til Universitetet, skal derom giøres Anfordring udi Opbudet efter Sal. H. Lund".

z) Nemlig fra A. 1556; Cat. des livres imprimés de Bibl. royale, Tome I. Mem. hist. p. XV. Mærkeligt nok tilføies: "Mais malheureusement cette sage et si juste ordonnance, qu'on a esté

trykte eller forlagde noget Skrift, deraf skulde afgive fire eller fem Exemplarer til Bibliotheket. Senere fandt man det fornødent paa ny at indskiærpe denne Bestemmelse, saasom ved Rescr. af 2den April 1701 og 22de Mai 1703; men hvor lidet ogsaa dette Lovbud blev efterkommet, kan erfares af Forhandlingerne i Consistorium for Aaret 1710:

6. Dec. „Mag. R. proponerede, at Justitsraad Dr. Wolf havde besværget sig over, at H. K. M. allernaadigste Befaling af 22. Mai 1703, angaaende at Bogtrykkerne her i Staden til H. M. Bibliothek skulle af hvad som trykt bliver levere fem Exemplarer, ikke var bleven efterlevet, hvorpaa samtlige Professores consistoriales resolverede, at, førend man videre noget kunde giøre i denne Sag, Bogtrykkerne her i Staden skulle komme her paa Consistorio i Dag 8 Dage."

13. Dec. „fremkom, efter forhen giorte Advarsel til alle Bogtrykkerne her i Kiøbenhavn, nemlig Ass. Lorentzen, som gav sin skriftlige Memorial, samt Efterfølgende, Sr. Joachim Smitken, Jacob Bornheinrich, Villads Jersin, paa Sl. Bokkenhoffers Enkes Vegne Claus Brandt, Jørgen Mathisen Godike, Jørgen Madsen Vering, Søren Vering og Peder Povelsen Nørvig, og blev dem foreholdet, at de efter H. K. M. Brev skulde af alt hvad som trykkes, levere til Hr. Justitsraad Wolf til det kongelige Bibliothek 5 Exemplarer og skulde alle forskrevne Bogtrykkere bekomme en Copie af kgl. allernaadigst Brev under Secretarii Haand til allerunderdanigst Efterretning."

Som en Synderlighed kan endnu fra dette Tidsrum anmærkes, at Exemplarer af confiskerede Skrifter bleve afleverede til Bibliotheket æ).

---

assez souvent obligé de renouveller dans la suite, avec quelques modifications, n'a pas toujours esté observée avec autant d'exactitude qu'elle meritoit de l'estre". Det samme har, som bekiendt, i flere Perioder ogsaa været Tilfældet hos Os.

æ) Ved Rsk. 20. Febr. 1711 fik Politimesteren (Joh. Bertr. Ernst) Befaling at inqvirere i Bogladerne efter et Skrift, som D.

7.

Naar Samtiden tillagde Worm udmærkede Fortienester af Bibliothekets Indretning og Bogernes systematiske Opstilling δ), turde det maaskee have gieldt om hans første Embedsaar, da Samlingen henflyttedes til dens nye Lokale. Ogsaa finde vi, fra denne Tidspunkt af, faste Bogbindere bestikkede ved Bibliotheket a). Derimod synes den Tilstand, hvori Wolfen 23 Aar senere forefandt det, ikke at afgive

---

G. Morhof 1697 havde ladet udgaae, "hvor iblandt andet skal være indført efterskrevne poetiske Expressioner: tremit ad tua castra Polonus; hinc Moschi, hinc *Dani* generosum numen adorant". Under 13. Marts 1711 kom Befaling, at „de 2 Exemplarer, fundne i Liebes Boglade, skal leveres paa Vort Bibliothek". Det her meente Skrift var egentlig den 1691 afdøde kielske Prof. D. G. Morhofs opera poetica, udgivne af hans Søn, Lybek 1697, 8vo, hvori det S. 914 indførte Corolla anagrammatica Carolo Gustavo oblata 1658 har de paaankede Stropher. Da Verset selv var skrevet for meer end 50 Aar siden og Bogen, hvori det var optrykt, dengang var 14 Aar gammel, maae den da nylig udbrudte Krig med Sverrig have foranlediget Bogens Confiscation; som forøvrigt nærmest fremkaldtes ved en tydsk Memorial til Kongen af en vis Friderich Thesandt, dat. Copenh. 16. Dec. 1710.

δ) I Universitetsprogrammet over ham hedder det: "*Palatii librarii regii*... curam sedulus egit, *certamque voluminum disponendorum* rationem ita habuit, ut, qui ante in universa *bibliotheca* unius libelli sectator oberraret, iam quasi indicis auxilio desideratum sibi ipsi tradere potuerit, dignus industrio Viro labor, posteris profuturus"; *P. Vindingii* Decora Wormiana p. II. Vinding udtrykker sig saaledes derover i Parentationen: "quis ipso ornatius *tantam supellectilem instrueret*, *aut disponeret*, qui tot bibliothecas apud exteros viderat, omnesque pluteos inspexerat, incredibili librorum optimorum notitia munitus. Qualem olim Rudolpho Imp. Bibliothecarium commendabat Hugo Blotius, talis erat omnium confessione *Wormius*, justus, laboriosus, fidus, industrius, amans rei literariæ, authoritatis plenus. ib. p. 31. jf. p. 56. Man sammenholde hermed H. Jacobæus's ligesaa panegyriske Skildring i Fort. til Musæum regium. Hafn. 1696: "Sub structura Musei hujus *Bibliotheca Regia* visitur, nulli inter europæas secunda, quæ Voluminum delectorum copia insigni oculos animosque intuentium pascit, ac forulis pluteisque serie eleganti dispositis innumera exhibet, quæ lucernas eruditorum olent."

a) 14. Febr. 1673 fik Wolfgang Lamprecht ordentlig Bestalling at være Bogbinder ved det kgl. Bibliothek; 10. Oct. 1691, da han havde begivet sig fra Staden, kom Gottlieb Skøn i hans Sted. (Siell. Reg.)

Træk til nogen Lovtale over dets Bestyrelse. I Aaret 1696 beklagede han b), at Bibliotheket hidtil havde været forsømt, at der hverken over de trykte Bøger, hvis Antal han anslog til 24,000, eller over Haandskrifterne, der meest vedkom den nordiske Historie og Literatur, existerede nogen Catalog c). Paa at ordne og registrere det arbeidede han nu som Vice-Bibliothekar ufortrøden, og det var især for at hæve Manuskriptsamlingen over dens Middelmaadighed, at han, desværre forgiæves, stræbte at bevirke Kiøbet af Gudes Bibliothek d). Skiøndt vi derfor om Bibliothekets Supplering, Bestyrelse og indre Organisation i dette Tidsrum mangle tilstrækkelig Oplysning, kunne dog Vicebibliothekarens Fortienester af det, efter flere Kiendsgierninger, ikke drages i Tvivl, og naar O. Sperling, kort efter Frederik den Fierdes Thronbestigelse, førte Anke over dets Tilstand og ansøgte om Ansættelse derved, paa en Tid da det havde to Bestyrere, i Udtryk, der indeholdt en indirekte Beskyldning mod hine Embedsmænd, maae man antage, at hiin, vistnok langt under Fortieneste paaskiønnede Lærde, men som maaskee ikke nøie nok kiendte Bibliotheket, i en bitter Sindsstemning har nedskrevet Følgende i en Memorial af 23de November 1699 til en unævnt Magnat:

---

b) I et Brev til Grævius af 14. Marts.

c) Han maae da have meent en fuldstændig Catalog over det hele Bibliothek; thi over enkelte Fag haves endnu Cataloger, deels med W. Worms egen Haand, deels attesterede af ham, men hvori rigtig nok ingen Bøger, yngre end 1674, kunne opdages.

d) Til denne Periode af Wolfens Bestyrelse kan nærmest henføres følgende berømmende Yttringer om Bibliotheket i en engelsk Læges Reisebemærkninger, kort efter 1700 (*Will. Oliver's* **remarks in a journey into** ***Denmark*** **and Holland;** ***Phil. Transactions*** **Nr. 285. (1703) p. 1400: "the** ***royal library,*** **belonging to the King, consists of a great variety of books, well conditioned and well chosen, of all languages; the books of each country being placed by themselves. Jf.** ***Gudius's*** **library at Gluckstadt be added to this, as I was told it would, this library may be reckoned of the first rank of the europæan libraries."**

„Ueber dem was ich in meiner Supplique vorgeschlagen ist mir beygefallen, weil bey der Kön. Bibliotheque kein Salarium ist, und es höchst zu bedauren das ein solches Kleinoth eines Königreichs nicht besser versehen ist, habe ich ofter gedacht, wie demselben zu helffen wäre. Und kann derowegen nicht bergen, das ich zur Aufnehmen derselben Bibliotheque, das es mit Recht eine Königliche mag genennet und königlich hinführo unterhalten werden kann, solche Vorschläge weis zu thun, das es Ihr. Mai. wann Sie mich hören wolle, und mir die Inspection des Wercks als einem Bibliothecario anzuvertrauen geruhen, keinen Schilling oder Pfenning jahrlich bedeuten oder kosten soll, besondern mit gar wenig Beschwer sonst kann unterhalten werden. Es wäre jetzt die Zeit bey Antretung Ih. K. M. hohen Regierung Ihr alsofort einen unsterblichen Namen zu Wege zu bringen, wann die ganze Welt würde sehen, das Ihr. M. gleich anfangs darauf bedacht seyn, wodurch die Königreiche allein an Flor gebracht werden können; Immassen nur zwey Dinge seyn, wodurch Königreiche gros und berühmt werden, nemlich durch Waffen und die Musen. Und weil bisher wir uns vorwerffen lassen müssen, das in Dännemark auf Gelehrheit oder Weisheit und die dazu gehörige Bücher nichts geachtet wird, so hätten Ihr. M. desto mehr Ursache Dero Eifer alsofort in Anbeginn spüren zu lassen, und durch Dero eigen Exempel diesen Wahn zu heben, niederzulegen und abzuthun. E. hochedl. Gestr. die Liebhaber seyn aller Gelehrten und klügen Leute, werden selbst von allen geehret und geliebet werden, wann sie dieses dem ganzen Reich erspriesliche und höchstnöthige Wollthat J. K. M. helffen vortragen und befordern. Ich meinestheils, wann meine Vorschläge angenommen werden, verspreche solche Bibliotheque innerhalb kurzer Zeit in dem Aufnehmen und Renommee zu bringen, das keine andere in der Nähe leichtlich dagegen auffkommen oder zu vergleichen seyn soll.“

8

Da Wolfen, faa Aar efter sin Ansættelse, lagde Haand paa en fuldstændig Catalog over Bibliotheket, foreslog Grævius ham, i Aaret 1702, det Erkebispen af Rheims tilhørende Bibliothek som et Mønster, der endog fulgtes ved Indretningen af det kongelige Bibliothek i Paris e). Det Ønske, Grævius ved samme Leilighed yttrede, at hiin Catalog engang maatte blive offentliggiort ved Trykken, nærede Flere og bebudede endog dets Opfyldelse som noget, hvorom man kunde giøre sig Haab f), uagtet der neppe nogensinde for Alvor har været tænkt derpaa. Ved at giennemgaae og opskrive Bøgerne, maatte naturligviis en Mængde Doubletter fremkomme; disse vare i Aaret 1697, da Wolfen for dem begyndte at tiltuske sig franske Bøger, alt stegne til et Antal af 2000, og dette Antal blev betydelig forøget ved den Reitzerske Acquisition, hvorefter Bibliotheket selv skal have naaet et Antal af over 40,000 Bind g). Af disse Doubletter bleve 2550 Nummere i Aaret 1723 bortsolgte ved offentlig Auction — den første Doublet-Auction, Bibliotheket har holdt — for en Sum af 3515 Rdlr.

Til at gaae tilhaande ved Bøgers Opskrivning og ved andet Bibliothek-Arbeide behøvedes Medhielpere. Allerede Bibliothekets Flytning og Opstilling i det nye Lokale synes at have foranlediget den første Ansættelse af Saadanne. Ved kongeligt Reskr. af 27de Juli 1672 til Rector og Professores antoges hertil tre Studenter, der for saadan deres „Opvartning“ nød Kost paa Communitetet; en Be-

e) Charles Maurice Tellier, fra 1671 Erkebisp i Rheims († 1710), Broder til den navnkundige Minister, Louvois, havde stedse megen Indflydelse paa det kongelige Bibliothek i Paris: Cat. des livres imprimés Tom. I. Mem. hist. p. XLII. XLIV. Om Indretningen af hans Bibliothek s. *Maichelii* Introd. ad hist. literariam de præcipuis bibliothecis parisiensibus p. 126.

f) Sibbern bibl. hist. p. 312. Thura Idea, p. 225.

g) Thura Idea. l. c.

stemmelse, som gientoges ved Reskr. af 29de April 1701 h). Blandt saadanne Bibliothek-Amanuenses møde vi, under Wolfens Bestyrelse, to berømte Navne, nemlig, fra A. 1707—10, Th. v. Westen, siden Lector i Throndhiem i), og, fra 1722—28, Marc. Woldike, siden theologisk Professor ved Universitetet k).

8.

Sporer man end, efter A. 1701, en ringere Virksomhed hos Wolfen, kan det heller ikke nægtes, at Regieringens kiendelige Ligegyldighed for Bibliotheket og Savnet af tilstrækkelige pecuniære Midler, der især under og efter Krigen maae være blevne karrigt tildeelte, vel kunde svække Iveren hos en Mand, der desuden ved sin anden Embedsstilling saa ofte fiernedes fra Bibliotheket. Det kan derfor neppe, i og for sig selv, have været ham ubehageligt, da Alderens Medfør indfandt sig og hans Syn svækkedes, at Vedkommende selv fandt det nødvendigt at give ham en Medhielper, som tillige i den korte Tid, den 73aarige Olding endnu maatte have tilbage, under hans Veiledning kunde danne sig til hans Efterfølger. Valget faldt imidlertid, vel ikke saa ganske efter hans Ønske, paa Andreas Høier, en Mand, hvis Navn alt to Gange er forekommet i hæderlig Berørelse med Bibliothekets Anliggender, hvis Fortienester af den danske Histories og Lovkyndigheds Studium ere uomtvistelige, men hvis, rigtignok korte, Tieneste som Bibliothekar kun lidet er bleven kiendt og omtalt l).

h) Beckman hist. Communitatis p. 64.

i) Hammonds nordiske Missionshistorie S. 60; jfr. Odense Adressecont. Efterr. 1780 Nr. 6. Han tiente ved Bibliotheket uden Løn, men med Løfte om god Forfremmelse; 1710 blev han Præst i Norge; han skal have forfattet en Catalog over de islandske Manuskripter i Bibliotheket, som dog ikke mere existerer. Ogsaa J. P. Hygom, siden Sognepræst i Ribe-Stift, giorde, efter 1675, Tieneste ved Bibliotheket; Treschows Jubellærere S. 219.

k) Lærde Tidender 1750. S. 320.

l) Foruden de i Schl. Holst. Anzeigen 1765 St. 10—12 indrykkede, af ham selv 1726 forfattede, Personalier, som hverken

A. Høier, en Præsteson fra Karlum i Tønder-Amt, gik 1707 til Universitetet i Halle, hvor hans svagelige Helbred bestemte ham til at studere Medicinen som Hovedfag, men hvor han tillige lagde sig efter Moral, Historie, samt Natur- og Folkeret. 1709 forlod han Universitetet og 1713 begav han sig til Kiøbenhavn for at fortsætte sit medicinske Studium. Her blev han optaget i Geheimeraad Joh. Georg Holsteins Huus, som Lærer for to af Dennes Sønner, hvilke han tillige ledsagede paa en kort Reise til Tydskland. Ved Holsteins Anbefaling blev han, tilligemed Jens Bing og Liv-Medicus Buchwald, bragt i Forslag til det, efter Hoffstätters Død 1716, ledige medicinske Professorat, og udgav i den Anledning en medicinsk Disputats i Aaret 1717. Men Buchwald blev ham foretrukket m), og den medicinske Praktik, som han nu for Alvor begyndte at lægge Vind paa, fordærvede hans Uvenner for ham, deels ved at lægge ham Hindringer i Veien for Erholdelsen af den medicinske Doctor-Værdighed, deels ved, paa andre Maader, at ned-

---

Worm eller Nyerup have ret benyttet (hans Fødsels-Aar og-Dag, 1690, d. 18. Mai, findes hos Ingen af dem), har Forf. ogsaa havt nogle haandskrevne Optegnelser til hans Levnet for sig. Interessante Bidrag, saavel til hans Personlighed, som til hans literariske Virksomhed ere meddeelte, saavel i **Falcks** Fortale til Udgaven af **Friderich d. Vierten Leben**, som i **J. Møllers** Mnemosyne IV. S. 108 fg. Da hans Virksomhed ved Bibliotheket ikkun varede saa kort, forekommer hans Navn i Rækken af Bibliothekarerne maaskee kun paa eet Sted, nemlig i **Roger**, **Lettres sur le Dannemarc** II. p. 59; jfr. **Nye Saml. til den dske Hist.** IV. 2. S. 104.

m) Følgende Yttring i et Brev til ham fra S. Lintrup, dat. Postrid. Cal. Jan. 1718, viser, at dog alt dengang Mænd af Fortieneste paaskiønnede hans Værd: "**Quid cessas — — Vir præcellens et clarissime, novo amplissimam facultatem medicam, et si placuerit, philosophicam nomine ac lumine propediem augere? Utique postquam vacantem *Hofsteteri* morte spartam nuperrime occupavit D. Buchwalt. Ego certe neminem libentius amplexabor collegam, quam Te V. C. cujus humanitatem, variæ eruditioni copulatam, a pluribus annis et novi et æstimavi**". Mærkeligt nok, at, blandt fire Bibliothekarer ved det kongelige Bibliothek efter hinanden; Schumacher, Worm, Wolfen og Høier, de to mellemste vare medicinske Embedsmænd; den første og sidste i det ringeste i en vis Periode havde studeret Medicinen.

sætte ham i det almindelige Omdømme. Hans i forskiellige Retninger deelte literariske Virksomhed og en vis Trang til at blande sig i adskilligt ham Uvedkommende, havde nemlig paadraget ham en dobbelt Forfølgelse. Først havde han til Brug for sine Elevers, de unge Holsteiners, Underviisning i Fædrelandets Historie, 1718 udgivet sit under Titel „kurtz-gefaßte Dännemärckische Geschichte“ bekiendte Compendium, som, den trivielle Form fraregnet, endnu kan læses med Interesse og, da det udkom, havde den Fortieneste at være det eneste brugbare over vor hele Historie. Da adskillige Yttringer deri mishagede Regieringen, fik F. Rostgaard og Bibliothekaren Wolfen kongelig Befaling at indgive deres Betænkning derover, hvilken vel, i det Hele, kun gik ud paa Feil i Udtrykket og andre Uvæsenligheder n), men dog havde den for Høier ubehagelige Følge, at Bogen i lang Tid blev supprimeret o). Det følgende Aar, 1719, geraadede han i en endnu mere kritisk Stilling, da hans Diagr. de nuptiis propinquorum paadrog ham en Forfølgelse af det theologiske Fakultet, som endog vilde have ham forviist Landet p). Dette afværgede vel hans Patroner; men imidlertid blev

n) Nyerup om Historiographerne S. 91. Hvad H. i Fortalen yttrer om endog dannede Folks Ubekiendtskab med Fædrenelandets Historie gav Anledning til et Universitetsprogram (af Wadskiær?) 15. Oct. 1770; jfr. Schl. Holst. Anzeigen l. c.

o) Nye Saml. til dske Hist. III. S. 296. Ifølge Clæden Monum. Slesvicensia II. p. 205 skal det have ligget under Beslag fra 1718—31. Han benyttede hertil intet af det kgl. Bibliotheks Haandskrifter; s. Nye Saml. til dske Hist. IV. 2. S. 104. I det ovenomtalte Forslag angaaende Indkiøb paa Rostgaards Auction sporer man tydelig hans Animositet mod denne sin Censor, af hvem han og har givet en ufordeelagtig Skildring i sin Fred. IV. Historie, Falcks Udg. II. S. 172.

p) Nye Saml. til dske Hist. III. S. 296. Hans Forsvar for dette Skrift er meddeelt i Schl. Holst. Anz. 1765. St. 11. Holberg, hvem han tillige havde opbragt ved sin, skiøndt ei ubillige, Dom (i Fort. til Dännemärckische Geschichte) over hiins 1711 udgivne Introduction til de europæiske Rigers Historie, udgav i begge Anledninger latinske Smaaskrifter, fulde af personlig Bitterhed. Høier hævnede sig ved Sidehug til Holberg i Nr. XIII. af sine 1721 udgivne Nova literaria, en, ogsaa med Hensyn til Tiden, høist mærke-

han dog hverken Prof. extraordinarius i Medicinen eller Underbibliothekar ved det kongelige Bibliothek, hvorom han, paa Grund af at hans egen Bogsamling var brændt, ansøgte i et, 1720 til Kongen indgivet Forslag angaaende det Reitzerske Bibliothek q). Endelig kom han 1721 i kongelig Tieneste, som Secretair ved den norske Matrikul-Commission, og da Vedkommende snart lærte at kiende hans mangesidige Brugbarhed, blev han 1722 beskikket til kongelig Historiograph, især for at continuere den af afgangne C. H. Amthor begyndte Historie om Frederik den Fierdes Regiering og Bedrifter r). Frugterne af denne Hædervspost vare hine to berømte Værker over Frederik den Fierdes Historie, som i vor historiske Literatur endnu søge deres Lige s). Han forlod

lig lærd Journal. Om denne Feide, samt, i det Hele, om Forholdet mellem disse to mærkelige og fortiente Mænd ere nogle Oplysninger af mig meddeelte i **Holbergiana** af **A. E. Boye** III. S. 157 fg.

q) **Minerva.** 1786, Sept. S. 326—27.

r) Etatsr. og Archivarius i tydske Cancellies Archiv, Fr. v. Hagen, fik 5te Juni 1722 kgl. Befaling at meddele Høier alle de Breve og Dokumenter, han til dette Værk maatte forlange af Archivet. Ifølge hans Optegnelser i **Schl. Holst. Anz.** 1765. St. II. havde Justitsr. Neve, før ham, faaet Befaling at fortsætte Amthors Værk, men forhindredes ved sine Arbeider i Cancelliet; jfr. **Extraordinaire Relationer** Juli 1721.

s) Det større Værk (Jahrbücher Friderich IV.) omfatter Regieringshistorien indtil 1711; Originalen dertil er eller var i det Slesvig-Holsten-Lauenborgske Cancellies Archiv; Afskrifter deraf haves, saavel i det store kongelige Bibliothek, som i det kielske Universitetsbibliothek; paa sidste Sted i 13 Qvartbind (**Bibliothek for nyttige Skrifter** 1772, Nr. 11; **Falcks** Fort. til Frid. IV. S. IV.). Dette Værk, hvis Begyndelse skal være af Amthor, maa være opgivet, enten fordi det var anlagt efter for stor en Maalestok eller fordi H. frygtede for at berøre vanskelige politiske Forhold. Derimod skrev H. til Kronprindsens (siden Frederik d. 5tes) Brug et mere kortfattet, men fuldstændigt Værk over Frederik IV. Historie, hvoraf flere Afskrifter haves i Bibliothekerne; dette benyttedes af **Gebhardi** i hans Gesch. Dänemarks, og blev (skiøndt ikkun til 1715 og med Forandringer og Tilsætninger) optaget i **Riegels's** Fred. IV. Historie. Dette Værk charakteriseres i **Badens** dansk-norske hist. Bibl. S. 120 og i **Nyeste Skilderie af Kbhvn.** 1810 Nr. 37. At man allerede i Frederik d. 5tes Tid tænkte paa Muligheden af, at det engang kunde udkomme, sees af Rescr. 17. Nov. 1752 til Møllmann om at modtage paa **Kongens Bibliothek** P. B. Mylii Collectanea til Fred. IV. Historie, som hans Enke tilbød, skiøndt de ei havde synderlig

nu for stedse det medicinske Studium, opoffrede sig udelukkende for de historiske og politiske Videnskaber, og ved den Yndest, hvori han stod hos det herskende Partie, steg han fra Trin til Trin t). Han blev 1726 Justitsraad, 1729 Committeret i Politie- og Commerce-Collegium; samme Aar erholdt han, hvad han ni Aar tidligere forgiæves havde attraaet, nemlig en fast Stilling ved Bibliotheket, som Wolfen, der dengang var ham imod, nu ikke længer maae have formaaet at hindre. Under 18de Marts 1729 fik han „Bestalling paa at komme **J. C. Wolfen** til Hielp i hans Bibliothekariat uden nogen Løn derfor, men derimod, naar Tienesten paa nogen Maade blev ledig, da at tiltræde som **virkelig Bibliothekar** uden videre Bestalling". En Følge af denne nye Ansættelse var tillige en formelig Revision af Bibliotheket; ogsaa blev en Bibliothek-Commission ved denne Leilighed for første Gang nedsat, i det Høier 3die Mai s. A. fik Befaling at forfatte et Registratur over Bibliotheket, „paa det at al Ting der kunde komme udi en rigtig og god Orden, hvorved tillige Cancellieraad og Archiv-Secretair Eskild Lohmann, Cancellieraad og Assessor i Hofretten Poul Boesen (Boson), og Landsdommer i Siælland Finkenhagen fik Befaling at gaae ham tilhaande og Bibliothekets be-

Værd, da de muelig en kunde oplyse en eller anden Omstændighed, „naar engang **Høiers Historie** maatte allernaadigst vorde befalet at trykkes". Først 1829 erholdt man ved den af Hertugdømmenes Historie og Lovkyndighed høifortiente Lærdes, Etatsraad **Falcks**, Foranstaltning, en Udgave af hint, næsten hundrede Aar gamle Værk. Uden Tvivl vilde det have været ønskeligt, at det Væsenligste og Vigtigste, ogsaa af Forfatterens større Værk, i denne Udgave var blevet optaget.

t) **Nyerup** om Historiographerne S. 92. Hans „Nachricht von dem anderhalbjährigen Fasten einer haderslebschen Jungfer, Kopenh. 1722", 8., er vel det første til Dronn. Anna Sophia dedicerede Skrift. I et Brev fra C. Falster til N. P. Sibbern (1720) omtales han, som homo audax et novarum rerum cupidissimus. Biskop Hersleb charakteriserer ham som „en klog og skarpsindig, derhos meget farlig og entrepenant Mand" (**J. Møllers** Theol. Bibl. V. S. 150); ogsaa Klevenfeldt ansaae ham for en Intrigant (**Suhms Levnet** S. 396); jfr. **Møllers** Mnemosyne IV. S. 111.

findende Beskaffenhed, tilligemed ham, edelig attestere". Til samme Tid paalagdes det Wolfen at lade en Student paa sine Vegne være tilstede ved denne Forretning og selv indfinde sig der, naar hans Helbred tillod det u). Forretningen optog noget over tre Fierdingaar. Høier og Commissarierne sammenholdt Bøgerne med Bibliothekets Catalog, indførte det manglende, bragte det hele i Orden og attesterede dets Rigtighed v). Den ved dette Arbeide forefaldende Skrivning forrettedes af tre dertil antagne Studenter, i hvilken Anledning følgende kongelig Reskr., dateret Fredensborg den 24de Januar 1730, emanerede til det theologiske Fakultet x):

"Fred. IV. etc. Vor Bevaagenhed tilforn. Eftersom Os Elskelige **J. C. Wolfen**, Vores Etats- og Justitsraad, **Livmedicus og Bibliothekarius**, og **A. Høier**, Vores **Justitsraad og Historiographus og Vice-Bibliothekarius**, som Vi den 23de Mai afvigte Aar allernaadigst befalede **Vores Bibliotheque** at igiennemgaae og derover et Registratur at lade forfatte, for Os allerunderdanigst haver ladet andrage, at de til den ved saadant Arbeide forefaldende Skrivning, have maattet emploiere adskillige skikkelige og tilforladelige Studentere, og som der alletider ved Convictorio paa Universitetet udi Vores kongl. Residentsstad Kiøbenhavn haver været henlagt trende Koster til de Studentere, som ved **Vores Bibliotheque** havde noget at forrette, af hvilke Koster fornævnte Etatsraad Wolfen for de Studentere, som han til forskrevne Arbeide havde betient sig af, havde reser-

u) **Siell. aabne Breve.**

v) Bibliotheket blev overleveret efter den Wolfenske Catalog i 4 Bind, som blev suppleret, forseglet og attesteret af Høier og Medcommissarier; efter den Reitzerske Catalog i 3 Bind, som ligeledes blev attesteret; efter Catalogen over Dronning Lovises Bogsamling, og endelig efter Wolfens Designation over Kobberstykkerne i Bibliotheket (ovenfor S. 106); i alt 9 Bind.

x) Dette Rescr., der hos Fogtman kun findes i Udtog og mangler i **Beckmans Hist. Communitatis**, meddeles her fuldstændigt, som et ei umærkeligt Bidrag til Communitetets Historie.

veret sig de tvende, og den tredie til de af Justitsraad Høier employerede Studentere overladt, saa skal meerbemeldte Etatsraad Wolfen ved Skrivelse af 3die Junii sidst afvigt af dig Hr. Christen Worm, som Decano Facultatis Theologicæ og Convictorii Inspectore, have været begierendes, at der for forberørte Bibliothequet tillagde trende Koster, fra den 26de Mai sidstleden, maatte til de derved employerede Studentere vorde betalt Kostpenge, og at de tvende Dele deraf til hannem, og den tredie til Justitsraad Høier maatte vorde leveret, hvorpaa Du Chr. Worm skal have ladet svare, at ingen Kost eller Kostpenge for Sommeren kunde godtgiøres, men at Du vilde anvise Kosten for trende Studentere fra næstafvigte Novembers Begyndelse af, naar deres Navne Dig først vare bekiendtgiorte, og saafremt de ei vare saadanne Mænds Børn, hvis Forældre i Kiøbenhavn levede og vare tilstede; da, omendskiøndt Vi efter den fornævnte Bisk. Worms herom indhentede Erklæring vel befinde, at det kunde være fornøden at spare det meste muelige kunde være, saasom Communitetet forestod og endnu forestaaer store og anseelige Omkostninger, til at sætte saavel dets egne som Regentsens Bygninger istand, til hvilken Ende Studenternes Tal ogsaa paa nogen Tid haver været reduceret fra 100 til 68. Saa dog alligevel, siden Vores Rskr. af d. 29. April A. 1704 allernaadigst befaler, at de trende Studentere, som opvarte paa Vores kongelige Bibliotheque, skulde udi Communitetet nyde frie Kost og den enten selv oppebære eller til andre afhænde, saalænge de samme Tieneste tilbørligen forrettede, er nu hermed Vores allernaadigste Villie og Befaling, at I, efter forberørte Vores allernaadigst ergangne Rskr. af 29. Apr. 1704, lader de trende i Vores Bibliotheque employerede Studentere nyde hvis dennem efter samme tilkommer, men udi det øvrige approbere Vi Dine, Biskop Worms Tanker, at ingen uden fattige Studentere, efter Fundatsen, nyder Kost ved Communitetet. Dermed etc.«

Da Wolfen den 27de Juni 1730 afgik ved Døden, blev Høier nu, ifølge sin Bestalling, virkelig Bibliothekar. I den korte Tid, han beklædte denne Post, finde vi ham iøvrigen sysselsat med Bibliotheket, hvor der var meget, som krævede en virksom Haand. Allerede inden Wolfens Død havde han under 10de April 1730 indgivet en Memorial om dets Tilstand; den 30te Juni i samme Aar fik han Befaling at udlevere til Rector og Professores 1040 Doubletter, som vare blevne tilovers efter Auctionen 1723, foruden flere end 1000 Doubletter af de Reitzerske, Güstrovske og Puffendorfske Samlinger, hvilke Kongen skienkede til Universitetet, hvis Bibliothek to Aar tilforn var fortæret af Luerne y). Hans Forslag, under 3die Juli, at de Bøger, som blandt hine Doubletter forekom flere Gange, og desuden endeel uindbundne Exemplarer, som Tid efter anden af Bogtrykkerne in quadruplo og quintuplo vare leverede, meest af ubetydelig Værdie z), maatte sælges ved Auction og Beløbet anvendes til Indbinding, blev ved Rskr. af 14. Juli 1730 antaget. Der vare nemlig ved forrige Aars Revision forefundne nogle hundrede Bøger i raae Materie, hvoraf omtrent 500 endnu hidrørte fra det, otte Aar tilforn indlemmede, Reitzerske Bibliothek; en Omstændighed, som ikke vidner til Fordeel for Wolfens Virksomhed i hans senere Embedstid. Ogsaa haves Beviser for, at Høier var betænkt paa Indkiøb fra Udlandet æ), at han allerede havde

---

y) Denne kongelige Gave omtales i *Bibl. Lubecensis*, T. X. p. 337; *Struvii* bibl. ed. Jugler. p. 351. Den modtoges først 1731, da den nye Bibliotheks-Bygning var færdig; Nyerups Univ. Annaler S. 280.

z) Thi de vigtigere af de Frieremplarer, som bleve tilovers, tilfaldt efter en gammel Vedtægt, der endnu vedvarede under Møllmann, Bibliothekaren og Famuli.

æ) F. Ex. paa Auction efter Rector Bockerodt i Gotha 1729, hvorover Kongen selv lod H. tilstille Catalog; efter en Boghandler Peter van der Aa samme Aar. Endeel af J. Meyers tegnede danske Karter bleve efter kgl. Ordre kiøbte paa en Auction.

lagt Haand paa Catalog-Arbeide m. m. δ); men kun i fire Maaneder blev det ham forundt at virke for dette Institut. Den 12te October 1730 døde Frederik den fierde og en Maaned efter havde Bibliotheket en ny Bestyrer.

9.

At enkelte Mæcener og Lærde, som Jens Rosenkrands, M. Moth a), Reitzer, Rostgaard og A. Magnussen viiste sig beredvillige til at aabne deres Bogsamlinger for Videnskabernes Dyrkere b), var saameget mere at paaskionne, som Universitets-Bibliotheket hele dette Tidsrum igiennem var i en maadelig Forfatning c) og Brugen af det kongelige Bibliothek endnu fast ene stod til at erholde ved Bibliothekarernes Føielighed, stundom endog kun efter høiere Tilladelse. Dog byder Sandhed her at tilstaae, at man under Worms Embedstid synes at spore mindre Indskrænkning i denne Henseende, end efterat Wolfsen 1704 var kommen til Enebestyrelse. At lærde Reisende, f. Ex. Orientalisten J. Ludolf 1673 d), fik

δ) Da han overleverede Bibliotheket til Gram, skrev han selv i sin Rapport til Chr. VI., at dennes Fader „mere end engang mundtlig havde befalet ham at bringe **Bibliotheket i en anden Orden**, saa at der siden kunde forfattes en bestandig-og accurat **Catalogus efter Materiernes Sammenhæng** og Faculteterne". Derpaa havde han alt begyndt, da han fik sin Afskeed.

a) Geheimeraad og Overfecretair **Math. Moth**, Broder til Sophia Amalia Moth, omtales med Berømmelse bl. a. i **Torfesens Levnet** af Erichsen; i Dedic. foran ***Th. Bartholini*** **Antiquitates** og foran ***H. G. Masii*** **Exercit. de contemtu concilii Tridentini in Gallia, 1696.** (af Resp. **S. Lintrup**); paa det sidste Sted tales ogsaa om hans, ei saa store som udvalgte, Bibliothek. Dette bortsolgtes ved Auction efter hans Død 1719.

b) Følgende Yttring i ***Neickelii*** Museographia, Leipzig 1727. 4., kan derfor kun være halv sand: „Es haben sich auch sehr viele hohe Standespersonen auf Sammlung rarer und auserlesenen Bibliothequen geleget. Die **Dänen** sind aber in solchen Sachen fast allzugeheim, weil sie wenig darum bekümmert sind, ob ihre Bibliothequen viel berühmt seyn oder nicht".

c) Man see Skildringen deraf fra 18de Aarh. Begyndelse i **Nyerups** Univers. Annaler. S. 215 fg.

d) **Vita *I. Ludolfi* per Chr. Junckerum p. 95.** Der haves paa Bibliotheket en Tegning med Paaskrift: "**Hieroglyphica mexicana quæ in sui recordationem reliquit *J. Ludolfus***".

Tilladelse til at besee Bibliothekets Lokale, beviser naturligviis intet; mere fortiener det at bemærkes, at Benyttelse deraf i en vis Grad synes at have været forundt indenbyes Videnskabsmænd e), og det vilde til enhver Tid kunne ansees for et Beviis paa en sielden Eftergivenhed, at Torfesen, som ved sine vidtløftige Arbeider i Nordens Historie ikke kunde undvære et stadigt Brug af de vigtige islandske Haandskrifter, der opbevaredes i det kongelige Bibliothek, af hvilke han alt i Aaret 1661 f) havde erholdt nogle tillaans, modtog de øvrige i A. 1682 og beholdt dem alle hos sig i Norge, i en Række af 40 Aar, indtil han 1704 afleverede

e) Sev. Walther Sluter, fra et theologisk Professorat i Rostok kaldet til Dronn. Sophia Amalias Hofpræst (1674—84), siden Superintendent i Lauenburg († 1697), udgav under sit Ophold her, *Propylæum hist. christianæ*, Francof. 1680. 8., der siden udkom i en forøget Udgave i Lyneburg, 1696. 4. I Fortalen yttrer Forf. om den Nytte, han til dette Værk havde havt af forskiellige Bibliotheker, blandt andet følgende: "Maxime tamen apud *Danos* in hac mea notitia profecisse gratus hospes confiteor. Nam ibi *instructissimæ Regis*, Academiæ et privatorum non paucorum *bibliothecæ*, eæque partim *publicis auctionibus*, quibus sedulo interfui, divenditæ, et *bibliopolia* rarioribus libris referta præsto erant: ut vel eo nomine... me in *Daniam* quondam ex Academia Rostochiensi a Deo pertractum esse gaudeam." Om denne Forf. (der er forbigaaet af Worm og Nyerup) s. *Cimb. lit.* I. p. 643 og Zwergius's Siell. Clerisie S. 728. Den lærde Flensborgske Rector, Joh. Moller, samlede Materialier til sit Cimbria literata for en stor Deel paa de offentlige og private Bibliotheker i Kbhvn. i Aarene 1684—85 (Vita *I. Molleri* p. 5. 47). Naar S. Lintrup i sine utrykte Breve omtaler den Adgang, han i sin Ungdom havde til de offentlige Bibliotheker i Kbhvn (jfr. hans *Reliquiæ incendii Bergensis*, Præf.), maa dette vel henføres til Tidsrummet 1686—96. Det af Lintrup 1705 oprettede Societas Indagantium havde ogsaa til Formaal at beskrive en og anden Mærkelighed i de offentlige Bibliotheker; *N. lit. mar. balth.* 1705. p. 177. Ved de offentlige Bibliotheker kan mueligen dog ogsaa forstaaes de forskiellige Samlinger, der tilhørte Universitetet, og de academiske Collegiers Bogsamlinger. Masius vilde have udgivet et Skrift de bibliothecis in Dania *publicis* et privatis (Thura Idea Præf. p. 3).

f) Torfesens Levnet S. 114.; jfr. Brevet til Fred. d. 3die foran hans *Series Regum Daniæ*.

dem alle paa eengang g). Ogsaa O. Sperling synes at have benyttet enkelte af Bibliothekets Haandskrifter h); ligesom ogsaa *I. Rami* Norvegia antiqua et ethnica (Christiania 1687) for største Deel skal være øst af de Torfesenske, i det kongelige Bibliothek opbevarede, Oversættelser af islandske Sagar i). Vel er det ikke usandsynligt, at Bibliotheket ogsaa under Wolfens Bestyrelse har staaet aabent for en og anden Lærd; men det fulgte vel af sig selv, at det stundom i længere Tid maatte være aldeles lukket, naar Bibliothekaren, som Livlæge, befandt sig paa Reiser med Kongen. Man kan desuden antage, at hans Instrux i det hele ikke har levnet ham megen Frihed, og Wolfen var ikke den Mand, der nogensinde overskred den. „Han var", som Gram udtrykte sig om ham, „den allerakkurateste Mand i at paaagte sin Charge og havde aldrig laant et Manuskript ud uden kongelig Ordre; ja endog i de gemeneste trykte Bøger at udlaane og communicere var han heel difficil" k). Hvad Manuskripter angik, da er det vist, at der behøvedes kongelig Tilladelse, ei blot til at faae dem udlaante, men selv endog til kun at erholde Afskrifter af dem l). Naar

g) Disse Codices, som han paa flere Steder anfører og omtaler, vare: den ældre og yngre Edda, Flatøebogen, Morkinskinna og Hrockinskinna (af ham selv saaledes benævnede efter Bindene; *Series regum Daniæ* p. 46), Thomasskinna, Annales Regii, en Samling af islandske Sagar paa Pergament, hvoraf han især har brugt Heidreksaga, en dito Samling paa Papir; **Torfesens Levnet** af Erichsen S. 114. Alle disse findes endnu i det kgl. Bibliothek, som dengang ogsaa synes at have været i Besiddelse af den norske Krønike, Fagurskinna, nu paa Universitetsbiblioteket; ib. S. 118; **Müllers** Sagabibliothek III. S. 431 fg.

h) *Comm. de lingua danica* p. 38: Cod. regius af den yngre **Edda**; p. 43: Originalen til Torfesens Series, dengang i det kgl. Bibl. (jfr. Dedic. til Fred. d. 4de foran den trykte Udgave), hvor den nu derimod savnes.

i) **Torfesens Levnet** S. 43. 142.

k) **Nye Saml. til dske Hist.** IV. 2. S. 106.

l) Den helmstadske Theolog, **J. A. Schmidt**, som vilde udgive en Samling af Luthers Breve, hvorom han 1717 publicerede en Annonce (jfr. **G. Veesenmeyer** Literargesch. der Briefsammlungen Luthers, Berlin 1821. S. 105), og havde hørt, at der i det

derfor Reitzer i Aaret 1717, ved at tilbyde Kongen sin Bogsamling, tillige yttrede det Ønske, at det kongelige Bibliothek „snart maatte komme istand og vorde opsat til alle Vedkommendes Brug og Nytte“ m), et Ønske, som A. Høier fire Aar efter paa Prent istemmede n), saa var en saadan Offentlighed ganske stridende imod Tidens Aand og imod de Begreber, man dengang giorde sig om et kongeligt Bibliotheks Væsen og Bestemmelse. Man vente derfor ikke i dette Tidsrum at see noget af Bibliothekets Haandskrifter udgivet eller noget literarisk Arbeide fremmet ved Adgang til Bibliotheket; kun altfor grundede vare i den Anledning Mosheims Klager o). Det beroer uden Tvivl blot paa en

kongelige Bibliothek skulde findes et Brev fra Luthers Enke til Chr. d. 3die, anmodede Lintrup om at skaffe sig en Afskrift deraf. L. henvendte sig til Wolfen, efterat denne var kommen hiem fra sin Reise med Kongen — thi i hans Fraværelse havdes ingen Adgang til Bibliotheket — og W. sendte ham endelig d. 14. Oct. 1719 en Afskrift med følgende Undskyldning for dens lange Udeblivelse: "cum mihi *Regiæ Bibliothecæ* cura hac inter alias lege commissa sit, ut de *monumentis manu exaratis* in ea extantibus, *sine prævia Regis permissu, nulli aliquid describendi copiam faciam*, vitio mihi non vertas, rogo, quod ad tuas literas respondere distulerim, donec R. M. negotium tuum aperire occasio mihi daretur". 1709 foreslog Lintrup den lærde J. Cphr. Wolf, dengang Rector i Flensborg, en Reise til Kiøbenhavn, for der at benytte Bibliothekerne bl. a. det kongelige.

m) Minerva 1786. Sept. S. 323.

n) *Nova literaria* 1721. Nr. XI.

o) Af nogle Breve fra J. L. Mosheim til Havercamp (1721) (meddeelte mig i Afskrift af Sognepræsten i Kiøng, Hr. Mag. P. W. Becker) kan man omtrent danne sig en Forestilling om Vanskeligheden ved, paa den Tid, at faae Adgang til Bibliothekets Skatte. Havercamp ønskede nemlig kritiske Bidrag til Josephus og Mosheim erfarede af Wolfen, at der i det kongelige Bibliothek fandtes tre gode Codices af hiin Forfatter paa Græsk og tre paa Latin. For at erholde disse collationerede, vilde M. just ikke raade H. at giøre noget Andragende herom giennem den hollandske Gesandt eller henvende sig umiddelbart til Kongen; men derimod giør han ham opmærksom paa en høitstaaende Mand, der var besvogret med Dronningen (Rostgaard?) og vilde være istand til at fremme Sagen, og hvem han derfor endelig maatte skaffe en Udgave af Bayle, som han ønskede. Den meste Hielp ventede han dog af den theologiske Professor, Martin Friis, det kielske Universitets Affending til Kongen (jam academiæ nomine ad Regem legatus), som nød

Misforstaaelse eller urigtig Tradition, at Christian den femte Aaret efter sin Thronbestigelse skulde have havt i Sinde at lade udgive en gammel Codex af Bibelen som opbevaredes i det kongelige Bibliothek p). O. Sperling, A. Magnussen, Wielandt, Terpager og A. Hoier udgave adskillige Anekdota til den nordiske Historie, men Intet af det kongelige Bibliotheks Forraad, og de af Torfesens Skrifter, som udkom efter 1705, ere alle tilhobe forfattede langt tidligere q).

---

megen Anseelse i Kiøbenhavn (ea est Hafniæ auctoritate, ut nihil ipsi facile denegetur), der ogsaa paa hans Vegne henvendte sig til Wolfen. Denne gav nu, tvertimod sin første Underretning, den Beskeed, at der ingen græske, men kun tre latinske Codices af Josephus existerede i Bibliotheket; dog lovede han tillige derfra at meddele andre Oplysninger J. vedkommende. Imidlertid kunde Friis, uagtet han i denne Anledning gientagne Gange henvendte sig til Wolfen, intet erholde af denne vrantne og mellem Forretninger deelte Mand (ab homine moroso, varisque negotiis impedito), der nemlig ikke blot var kongelig Livlæge, men nylig ogsaa havde faaet Deel i Regieringsanliggenderne (rebus imperii nuper adesse jussus; hvilket formodentligen kun sigtede til, at han samme Aar var bleven Etatsraad); hvorfor han ikke havde Tid til at bekymre sig stort om Bibliotheket. 1723 skrev Mosheim i Anledning af det Rygte, at Kongen skulde have kiøbt Rostgaards hele Bibliothek: "Id si verum, de Libanio omnibusque reliquis ejus thesauris actum esse puto. Ego enim, qui *Hafniæ* non incuriosus rerum spectator versatus sum, quæ fata *libros* expectent *regios*, optime novi. Pugnant nimirum cum *solitudine et situ, nec facile cuiquam aditus ad eos, bibliothecæ præfecto aliis longe rebus distracto, patet;*" *Thes. epist. Lacroz.* I. p. 302.; jfr. *Bibl. Bremensis.* Class. VI. Fasc. IV. p. 749.

p) Pontoppidans Annales IV. S. 563; der paaberaabes et Haandskrift af Bircherod.

q) Den skalholtske Udg. af Olaf Tryggvasons Saga, der, ikke hvad Ordenen, men hvad Indholdet angaaer, stemmer saameget overeens med Flatøebogen, at den aabenbar sees at være laant deraf (jfr. II. S. 336; Müllers Sagabibliothek III. S. 205), maae vel have fulgt en Afskrift af hiin Codex medens den endnu befandt i Island.

III.

Det kongelige Bibliothek under H. Grams Bestyrelse fra 1730 til 1748.

At der efter et langt Mørke oprandt en klarere Dag for Videnskaberne med **Christian** den Siettes Regiering, føltes og paaskiønnedes af Samtiden a) og vil altid blive erkiendt af Enhver, der upartisk og fordomsfrie følger hiin, stundom miskiendte og misdømte, Konges Regiering. Universitetets og de lærde Skolers Reform, Stiftelsen af Videnskabernes Selskab og det kongelige danske Selskab til den nordiske Histories og Sprogs Forbedring, det juridiske Studiums Skabelse og Grundvolden til de medicinske Disciplinérs Gienfødelse ere tilsammen Kiendsgierninger, som ikke svækkes derved, at Tidens og Hoffets Aand hverken begunstigede en friere Anskuelse i Literaturen eller fremkaldte nogen egentlig

a) Da Mosheim søgte at formilde sine haarde Yttringer om Videnskabelighedens Tilstand under Frederik d. 4de, tilføiede han (*Thes. ep. Lacroz.* III. p. 291): "Hoc certum, pleraque hodie magni et sapientissimi Regis providentia sublata esse, quæ tum eruditionis progressus in gente, nulli ingenio secunda, atque magnis hominibus nobilitata, morari videbantur, Danosque hodie feliciter literatissimos Europæ populos æmulari." jfr. Dedic. foran *C. L. Scheidii* Ethica philosophica, Hafn. 1745; **Grams** Oratio in Nat. Chr. VI. 1744. (Dänische Bibl. VI. S. 477 fg.); **Langebeks** Sørgetale over Chr. VI. S. 40 fg. Hvorfor desuagtet vigtige Skrifter af større Omfang ei kunde udkomme her, forklares i Grams Levnet af **J. Møller** S. 57—58.

æsthetisk Sands b). At der, under en saa gunstig Tidspunkt for de alvorlige Videnskaber, ogsaa maatte aabne sig blidere Udsigter for et af Statens vigtigste videnskabelige Institutter end de, der havde fundet Sted i de sidste tredsindstyve Aar, er naturligt; men hvo kan tvivle paa, at en Bibliothekar som Gram ogsaa maa have havt megen Andeel i Bibliothekets forøgede Virksomhed og Anseelse, som er umiskiendelig, naar dette Tidsrum sammenlignes med det foregaaende. Da Høier hørte til et bortfiernet Partie, var det intet Under, at han maatte dele Skiebne med flere værdige Mænd. Men blandt de mange pludselige, ei lige gavnlige Forandringer, der betegnede den nye Konges Regieringstiltrædelse, turde vel Høiers Afskedigelse som Bibliothekar og Historiograph have været den, der lettest lod sig retfærdiggiøre. Ikke blot traadte han tilside for en Mand, som i hver Henseende var begge Poster vel endnu mere voxen; men hans egen udmærkede Duelighed aabnede ham desuden i en snart paafølgende Tid en nye Virkekreds, hvorfra en altfor tidlig Død bortrev ham, til Tab for Staten og Videnskaberne.

Det var den personlige Yndest, hvori Gram stod hos begge Plesserne og Ivar Rosenkrantz, der banede ham Vei til den tredobbelte Hæderspost, som Bibliothekar, Archiv-Secretair c) og Historiograph, hvortil hans Lærdom og Talenter alt længe havde giort ham værdig. Som Professor i det græske Sprog ved Universitetet, havde hans lærde Ar-

b) Dette er især fuldstændigen oplyst og udviklet i 4de D. af **J. Møllers** Mnemosyne; jfr. **Lagerbrings** Danm. Hist. S. 178; **Nyerups** Hist. om de danske Skoler S. 182; Sammes Universitets-annaler S. 270; **G. L. Badens** danske Lovkyndigheds Historie S. 70; **Rahbek** og **Nyerup**, Digtekunsten under Fred. V. S. 1; **G. L. Badens** Christ. VI. og hans Regiering, forsvaret mod Prof. Nyerup (1828); stilet mod et Leilighedsskrift af N. i Anledning af et Priisspørgsmaal fra Samfundet til den danske Literaturs Fremme: „Om Literaturens Tilvært under Frederik V., Christian VII. og Frederik VI.“

c) Geheime-Archivar blev han først d. 25de Mai 1731, ved Anledning af Kroningen.

beider, skiøndt disse meest indskrænkede sig til akademiske Leilighedsskrifter d), hans Forelæsninger og hans Brevvexling med fremmede Lærde forskaffet ham, baade i og udenfor Fædrenelandet, et berømt Navn som klassisk Philolog e). For de historiske Videnskaber, ogsaa for nordisk Historie, havde han næret Interesse, endog længe før han kunde giøre sig Haab om, at hine Studier paa en Maade skulde blive til Embedspligt for ham f). Saaledes var han alt tidligere i Besiddelse af en mangesidig literarisk Dannelse; men, at han heller ikke manglede andre, for en Bibliothekar ønskelige og vigtige Egenskaber, derom havde han alt tretten Aar tilforn modtaget et hæderligt Vidnesbyrd af sin faderlige Velgiører, Reitzer. Da denne nemlig i Aaret 1717 underhandlede med Regieringen om Salget af sit Bibliothek, foreslog han til **Underbibliothekar** „sin Opfødning Prof. **Gram**, et ærligt og dydigt Menneske, et ypperligt Hoved, som var lærd, som foruden Ebraisk, Grækisk og Latin forstod de fleste Europæiske Sprog, ja som endog var beqvem til verdslige Sager, og af den Færdighed, at han i een Time kunde giøre det, som mange andre skulle være ganske Dage om“ g). Føier man nu dertil, at han i sine yngre Dage havde levet meget i Reitzers og Rostgaards, i Lintrups og Chr. Worms

d) Ruhnkenius satte saamegen Priis paa disse, at han havde isinde at udgive dem i en Samling (***Ruhnkenii* et aliorum ad I. A. Ernesti Epp. p. 36**); en Plan, som **1763** J. A. Fabricius's Svigersøn Reimarus optog; senere ogsaa Prof. **Tork. Baden; Miscellanea critica cur. *Friedemann et Seebode.* p. 398.**

e) Grams Levnet af **J. Møller** S. 49 fg.

f) At Biskoppen i Aalborg, Jens Bircherod (**† 1708**), var den første, der opmuntrede ham til disse Studier, siger han selv i sin **Or. de orig. rei literariæ (Dän. Bibl. VII.** S. **512**). Alt **1718** tænkte han paa en Udgave af Kildeskrifter til den danske Historie (Mskr. af gl. kgl. Saml. Nr. **3016. 4.**; jfr. **J. Møllers** Grams Levnet S. **93**); ogsaa gik han Rostgaard tilhaande i Geheime-Archivet (s. hans Biographie af Broderen, L. Gram. Mskr.). Dog angiver han siden i et Brev til Benzelius flere Aarsager, hvorfor han, før **1730**, ei synderlig havde bekymret sig om Historien, i det ringeste den nordiske; **Nyerups** Reiser til Stokholm, S. **198.**

g) **Minerva**, **1786.** Sept. S. **323.**

Bibliotheker, saa vare der unægteligen Grunde nok, som under daværende Omstændigheder kunde lede og retfærdiggiøre Vedkommendes Valg. Den 17de November 1730 udgik Befaling til ham at modtage det kongelige Bibliothek, ligesom til Hoier at overlevere det, og inden tre Maaneder var Overleveringen skeet, uden nogen Commission, der vel ansaaes for overflødig, da en saadan nylig, i Anledning af Hoiers Tiltrædelse, havde været nedsat h).

2.

Det er først i nærværende Tidsrum, at der begynder at udbrede sig noget Lys over Bibliothekets regelmæssige Forøgelse. Tilvæxten bestod deels af ældre Literatur, der erholdtes paa inden- og udenlandske Auctioner, deels af nyere, som leveredes af kiøbenhavnske eller fremmede Boghandlere.

Den vigtigste Acquisition af førstnævnte Art, i dette Tidsrum, erholdt Bibliotheket efter Grev Danneskiold-Samsøe. **Christian**, Greve af Danneskiold-Samsøe, Friherre til Lindenborg og Høgholm, Kammerherre, Ridder (Storkórs) af Dannebrog og Præses i Admiralitetet, havde anvendt megen Bekostning paa at samle et Bibliothek i alle Fag, hvorved han især havde fulgt Grams Raad og Veiledning. Ved hans Død 1728 var det alt steget til et Antal af 7500 trykte Bøger og 500 Haandskrifter, og ved Eierens ædle Beredvillighed til at forunde Lærde Adgang dertil, var det paa Veien til at erholde samme Navnkundighed inden- og udenlands, som det Rostgaardske, af hvilket vi have seet, at en betydelig Deel gik over i den Danneskioldske Samling i).

h) Den af Høier eene underskrevne og forseglede Overleverings-akt er dateret d. 26de Februar 1731.

i) **G. Krysing** udgav *Pontani* Vita Friderici II. (Flensb. 1735. 4to) efter en Afskrift, som i sin Tid var ham meddeelt af det Danneskioldske Bibliothek. I *I. A. Fabricii* salutaris lux Evangelii, 1731. 4., findes nogle Epistolæ Juliani ineditæ, efter en Rostgaardsk Afskrift i det Danneskioldske Bibl. meddeelte af **Gram**. **Holberg** omtaler i Fortalen til sin Danmarks Historie dette Bibliothek blandt dem, han havde benyttet.

Da denne nu i Begyndelsen af 1732 blev bortsolgt ved offentlig Auction k), aabnedes der Leilighed for det kongelige Bibliothek til at oprette hvad paa den Rostgaardske Auction var blevet forsømt. At denne Leilighed heller ikke gik ubenyttet forbi, sørgede Gram for, der strax ved sin Ankomst til Bibliotheket havde bemærket, at Manuskriptsamlingens svageste Side var den græske og romerske Literatur l). Det lader sig derfor ei omtvivle, at han selv formaaede Regieringen til, inden Auctionen, at afkiøbe Arvingerne de 120 første Nummere af Haandskrifterne, som henhørte til den græske, romerske, orientalske og gammeltydske Literatur, foruden nogle andre, meest nordiske, Sager m). Ogsaa af de trykte Bøger bleve endeel Hovedværker kiøbte, og saavel disse som Haandskrifterne ere endnu kiendelige ved det Danneskiold-Samsøeske Vaabenmærke, en svømmende Svane, paa Siderne af Bindet n).

---

k) Bibliotheca *Daneskioldiana* (441 Pagg. i 4to) er forsynet med en latinsk Fortale af Gram, der ogsaa har tilføiet kritiske Noticer om Haandskrifternes Alder, som ikke synes at være tilfulde benyttede i den Erichsenske Catalog over Bibliothekets ældre Manuskriptsamling; den indeholder 2054 Foll., 1971 Qvarter, 3506 Octaver, 867 Landk. og 522 Manuskripter. I det kgl. Bibl. giemmes et Exemplar, som har tilhørt N. Foss, med Auctionspriserne og Kiøbernes Navne.

l) I et Brev til J. Cph. Wolf, 3. Nov. 1731, hvorved han tillige siger: "Optimus omnium qui in ea extant, est Codex *Enthymii Zigabeni* Panopliæ Dogmatum theologicorum, eximius prorsus, quem qui viderit, auctoris ætati supparem judicabit, aut certe non dubitabit de V. seculorum ætate illi tribuenda. Dette er en Papirscodex i Fol. Nr. 47 i den gl. kgl. Manuskriptsamling.

m) Blandt de sidste vare alle **P. Saxes** Autographa om Ditmarsken og Nordfrisland, der fra den Kielmanseggske Auction i Lybek vare komne til Dr. Balth. Krysing (**Dän. Bibl. VI.** S. 578; i hvis Besiddelse de bleve udførlig beskrevne i **Seelen's** Athenæ Lubecenses P. III. p. 142—52), efter hvem Danneskiold formodentlig maae have kiøbt dem. Saavel Kiøbet af Manuskripterne som af Grevens Myntkabinet omtales i **Havercamps** Dedication til **Christ.** VI. foran Thesaurus Morellianus.

n) De kiøbtes alle under Grams Navn; f. Ex. det skiønne Exemplar af den Florentinske Homer, 1488, med haandskrevne Scholier (der paa Rostgaards Auction (Cat. S. 451) gik i 32 Rdlr. 2 Mk.) for 35 Rdlr. 1 Mk.; Montfaucons Antiquités 15 Voll. med Suppl.

Ligesaalidet forsømtes Bibliothekets Forøgelse ved Indkiøb paa andre vigtige Bogauctioner her i Hovedstaden, hvoraf et Par kom den Danneskioldske temmelig nær. Den første afholdtes over det Deichmannske Bibliothek. Bisskop B. Deichmann i Christiania eiede en betydelig Bogsamling, især af theologisk Literatur o), som baade han selv og hans Arvinger efter ham ønskede at bevare samlet for det Offentlige. Efter Ildebranden 1728 havde han foreslaaet Kiøbenhavns Universitet at kiøbe den; men man kunde ikke blive eenig om Handelen p). Efter hans Død 1731 udbade Arvingerne sig Tilladelse til at skienke Kongen det Hele, men fik Afslag, og det blev derpaa i Sommeren 1732 bortsolgt ved offentlig

for 146 Rdlr. Til Kundskab om den Tids Bogpriser kan endvidere anføres, at Corpus Hist. Byzant. 41 Voll. kiøbtes pr. Comm. af Gram for 232 Rdlr.; Grævii Thes. Antiqu. Ital. 46 Voll. af Etatsr. Foss for 267 Rdlr.; Resens Atlas af Gram for 25 Rdlr.; den Aldinske Aristophanes, 1498, med Erasmi haandskrevne Anm. af Bogh. Rothe for 20 Rdlr.; Grævii og Gronovii Thes. 28. Voll. af Foss for 210 Rdlr.; Hickesii Thes. af Samme for 25 Rdlr. De trykte Bøger med Landkarterne gik i 7267 Rdlr. 3 Mk. 3 Sk. De øvrige Haandskrifter kiøbtes af Gram (f. Ex. Th. Petræi orientalske, S. 439); af O. Thott (der ogsaa kiøbte mange af de trykte Bøger), samt af den franske Ambassadeur, Gr. Plelo, der blandt andet erholdt Manuskripter til den nyere europæiske Historie og til den danske Adelshistorie, foruden de fleste orientalske. De fleste Haandskrifter til den danske Historie (S. 429 og fg.), hvoriblandt mange vigtige Slægte- og Vaabenbøger, som stammede fra den Rostgaardske Auction, kiøbtes af Thott, Høier og Frankenau; efter de to sidste kom de for det meeste til Klevenfeldt, fra ham igien til Suhm og saaledes ere de nu efterhaanden næsten alle tilhobe samlede i det kongelige Bibliothek.

o) Dette Bibliothek, uden Tvivl det rigeste private, der nogensinde har existeret i Norge, beskrives i *Tychonii* Idea consummati Episcopi (*Tychoniana* af Giessing II. S. 137). D. skal have tilkiøbt sig den bergenske Bisskop Randulfs († 1711) hele Bogsamling; Treschows Jubellærere S. 98. 1723 talte det allene 2400 Folianter; Thura Idea p. 234.

p) Han skal have forlangt 21000 Rdlr.; men, da de Udveie, han foreslog til at skaffe disse Penge, ei fandt Bifald, blev der intet af; Iwergius's Siell. Cler. S. 750. Der gik paa den Tid endog det Rygte, at han vilde have skienket det til Universitetet; *Bibl. Lubecensis*. T. X. (1730) p. 337.

Auction q), paa hvilken saavel Universitetets som det kongelige Bibliothek kiøbte en betydelig Deel, det sidste til Beløb af 750 Rdlr. r). En mindre gunstig Skiæbne havde en anden stor og kostbar Bogsamling, især rig paa Disputatser og Haandskrifter, nemlig den lærde theologiske Professor, S. Lintrups, der efter Eierens Død 1731 blev bortsolgt ved forskiellige Auctioner, efter maadeligt forfattede Cataloger og derfor i det Hele blev slet betalt s). Ogsaa Grams Formand ved Bibliotheket, siden Etatsraad, Prof. Juris og General-Procureur A. Høier († 1739), efterlod sig en betydelig, især historisk og juridisk Bogsamling med omtrent 600 Haandskrifter, meest til den danske og holstenske Historie og Lovkyndighed henhørende, som 1740 bortsolgtes ved en

q) Catalogus Bibl. *Deichmannianæ*, Christiania 8. 728 Pagg. foruden et senere Tillæg af Bøger, som vare gaaede ind igien paa den første Auction (qui cum ab hasta priori venum non iverint... publicæ iterum hastæ subjiciuntur, d. 6. Oct. 1732). Den indeholdt i alt 3817 Foll., 4828 Qvarter, 6496 Octaver og mindre Formater, foruden nogle mindre betydelige Manuskripter og over 200 rabbinske Bøger, af hvilke Univers. Bibl. fik de fleste. Man finder her store og kostbare Værker, som i det hele bleve ret godt betalte. Dog var, efter Grams Beretning i et Brev til J. Cph. Wolf, den Feil begaaet ved Catalogens Forfattelse, at nogle betydelige Værker, som D. kort før sin Død havde udtegnet af Catalogen over en hollandsk Auction, vare indførte i Catalogen som allerede existerende i Samlingen, hvilket ei bemærkedes før efterat denne var kommet herned.

r) Brev fra Gram til J. Cph. Wolf. Gr. Plelo kiøbte her for 7 à 800 Rdlr.; Suhms Levnet af Nyerup S. 324. Af et Exemplar med vedtegnede Priser blandt de Thottske Manuskripter sees, at Hovedauctionen gik i 9486 Rdlr. 5 Mk. 15 Sk. og den følgende Auction i 1116 Rdlr., altsaa det Hele i over 10,000 Rdlr.

s) Brev fra Gram til J. C. Wolf. Dette Lintrups andet Bibliothek — det første brændte i Bergen 1702 — var især rigt i Theologie og Literærhistorie; det indeholdt en stor Mængde Disputatser, danske Lærdes Breve m. m.; Raupach Comm. de rei liter. in Dania statu p. 89—90; Thura Idea hist. lit. p. 232. Disputatserne m. m. kiøbtes af Fred. Nannestad, siden Biskop i Throndhiem; Zwergius's Siell. Clerisie S. 793; Pontoppidans Annal. IV. S. 189. Endeel af Haandskrifterne kiøbte Gram til J. Cph. Wolf.

Auction, paa hvilken Gram, efter speciel kongelig Tilladelse, kiøbte til Bibliotheket for 200 Rdlr. t).

Endnu havde Bibliotheket nemlig ingen fast Fond, og ved enhver overordentlig Leilighed maatte derfor Bibliothekaren udvirke en kongelig Resolution, som dog aldrig synes at være bleven nægtet, end ikke for temmelig betydelige Summer u). Ligeledes synes Gram at have havt en almindelig Fuldmagt til, efter eget Tykke, at giøre Indkiøb af Literaturens aarlige Frembringelser i Udlandet. Hertil betiente han sig deels af fremmede Boghandlere, f. Ex. P. de Hondt i Haag, deels af sine lærde Venner, f. Ex. Sig. Havercamp; stundom leveredes ogsaa nye Bøger af indenlandske Boghandlere. At den kiøbenhavnske Boghandel, hvis, paa den Tid som endnu længe efter, maadelige Forfatning v) vel kunde trænge til en saadan Understøttelse, ved denne Leilighed burde foretrækkes for Udlandets, syntes overeensstemmende med Billighed; derfor ansøgte i Aaret 1741 Boghandler Jacob Preuss og, da han havde falleret, Chr. Gottl. Mengel om Leverance til Bibliotheket, der ogsaa

t) Catalogen indeholder 761 Fol. 3065 Qv. 3413 Oct. og 590 Haandskrifter. Blandt de Sidste kiøbte Bibliotheket ogsaa et Expl. af Dankwerths schl. holst. Landesbeschreibung med Tillæg og Anmærkninger, som havde tilhørt den lybekske Dr. Med. Balth. Krysing og er beskrevet i Seelens Ath. Lubec. III. p. 266, hvoraf Anmærkninger ere meddeelte i Noodts Beyträge, 6tes St. S. 608 fg. Derimod kiøbte Prof. C. L. Scheid Ulr. Petersens Exemplar af Angeli holsteinische Adelshistorie med mange skrevne Tillæg, hvilket da 1749 med Ham formodentligen gik ud af Landet; Efterretninger om nye Bøger og lærde Sager 1756. I. S. 58.

u) Saaledes kiøbtes 1742 paa Assendelfts (?) Auction for 1000 Gylden. Ofte sendte Kongen selv Gram Bogcataloger til Giennemsyn.

v) Man s. det ovenanførte om Videnskabernes Tilstand under Fred. IV. Adskillige Yttringer herom forekomme i J. P. Anchersens Fort. til Loddes Overs. af Pamela (1743); i Fort. til Schønaus Overs. af Phædri Fabler (1750); i Fort. til Rosenstand Goiskes Betr. over Evangelierne 1. D. (1766); jfr. Forordn. 7. Jan. 1741 om Eftertryk; Forhandlingerne ang. Ophævelse af Told paa Bøger 1768 i Luxdorphiana S. 91 fg.; Plan til det 1772 stiftede typographiske Selskab; Suhms saml. Skrifter VII. S. 47.

blev Begge bevilget x). Ansøgningen fra den Første, i Fortalen til A. Høiers Catalog omtalt som en vir literatus et in re literaria bene versatus y), foranledigede en kongelig Resolution, hvis Indhold blev Bibliothekaren meddeelt ved følgende Skrivelse af 4de Marts 1741, fra Over-Secretairen i det danske Cancellie, J. L. Holstein:

„Til H. K. M. er indkommen en Memorial fra en Boghandler her i Staden, ved Navn **Jacob Preuss**, udi hvilken han allerunderdanigst beretter, at han for nogle Aar siden haver her etableret en **Boglade**, og til Publici Bedste samme ei allene med mange paa adskillige fremmede Steder trykte Bøger forsynet, men endog ladet en temmelig Andeel selv oplægge og tildeels af fremmede Sprog i det danske oversætte og her trykke, foruden at han ogsaa, paa hans egen Bekostning, her i Staden skal have ladet anlægge et **Bogtrykkerie** med sine behørige Requisitis, saa at der, saavel udi Bogladen som udi det af ham anlagte Bogtrykkerie, skal staae en Capital fra Et til To og Fyrgetyve Tusinde Rigsdaler, hvortil ogsaa kommer, at han af Directionen over det kongelige Vaisenhuus er bestilt ved den derværende danske Boglade, hvor han, for en Deel af hans udenlands indkiøbte Bøger og for en Deel af de af ham selv oplagte, haver oprettet en Boglade af 6000 Rdlr. Værdie. Men, som denne hans vidtløftige Handling og det kostbare Bogtrykkerie daglig behøver store Udgifter og anseelig Credit, saa haver han allerunderdanigst begieret, at H. M. til sit **Bibliotheks Formerelse** og til hans Bogladeṡ og Trykkeries Understøttelse vilde tilkiøbe sig en Qvantitet Bøger af hans Boglade, og at H. M. ellers allernaadigst vilde tillade, at de Bøger, som herefter til **det kongelige Bibliothek** be-

x) Ogsaa **J. C. Rothe** leverede 1736 Bøger til Bibliotheket „efter Kongens Betingning".

y) 1726 blev en Jacob Preuss immatriculeret som Student; som maaskee dog snarere kan have været en Procurator i Bergen af dette Navn († 1778).

hoves, af ham maatte anskaffes. Altsaa haver Allerhøistbemeldte H. M., da denne fornævnte Jacob Preusses allerunderdanigste Ansøgning blev refereert, allernaadigst resolveret: At Hr. Justitsraad kunde tage de aarlige Bøger, som anskaffes til det kongelige Bibliothek, hos Supplicanten, saafremt han med Prisen findes billig; da det ellers derhos er H. Majest. allernaadigste Villie, at Hr. Justitsraad havde at giøre de Anstalter, at alle Doubletter paa det kongelige Bibliothek kan blive solgte, og at Hr. Justitsraad derfor (for Beløbet?), saafremt Supplicanten ellers, som oven er meldt, er billig med Prisen, kan kiøbe nye Bøger."

Den sidste Punkt angaaende Doubletterne forsinkede Grams Erklæring, der først blev færdig den 9de August samme Aar og som, i flere Henseender, fortiener her at meddeles:

„Jeg haver i allerunderdanigste Lydighed til Allerhøistbemeldte Deres Majst. Befaling igiennemgaaet det hele kongelige Bibliothek, og det Bog for Bog selv med egne Øine examineret: hvorved jeg har udfundet saa mange Doubletter, som paa den herhos allerunderdanigst følgende Liste ere opskrevne, nemlig 84 i Folio, 104 i Qvarto, 616 i Octavo og 113 i Duodecimo: Uanseet af en lige Revue af Bibliotheket og Doubletters Udmunstring er skeet udi Aarene 1723 og 1724 ved daværende Bibliothecarium Sl. Etatsraad Wolf, men maaskee ikke med saa stor Attention, som nu. Imidlertid maae jeg og allerunderdanigst sige, at der stikker vel hist og her nogle flere af samme Slags, nemlig tillige med andre Auctores bag eller fori Bindene indbundne, at forstaae de gamle Pergamentsbind, der ved Scavenii, Greve Mogens Frises, Pufendorfs og Reizers Collectioner ere indkomne, og ofte indeholde 2, 3, 5 à 6 Pièces i eet og samme Bind. Udaf saadanne haver jeg vel seendes og med Flid en Deel forbigaaet, af Aarsage, at de meestenparten befandtes af saa ringe Værdie, at, naar samme vare

blevne separerede og fraskaarne, skulde det, som for dennem ved Auction lucreredes, ikke engang forslaae til at bekoste nye Bind til de andre, der maatte beholdes, eftersom disse igien behovede paa nye at bindes. Skulde alligevel D. K. M. behage, at disse sidstommeldte ogsaa skulde separeres (hvilket jeg nægter ikke jo at have vovet med saa mange, som jeg var forsikkret om at kunne betale nyt Bind til de beholdne), saa kan og saadant allerunderd. vorde efterlevet ved en anden Revue af Bibliotheket, og derover en nye Auction herefter vorde holdet. Jeg underſtaaer mig for denne Gang allerunderd. at udbede D. K. M. allernaadigste Approbation paa hosfølgende Catalogum, at de derudi optegnede Doubletter maatte allern. tillades paa Auction at sælges."

"Hvad sig ellers, Allernaadigste Konge, den første Article i D. M. allern. Ordre angaaer, om at tage alle til Bibliotheket behovende Bøger hos Boghandler Preufs, da, som sligt herefter stedse allerunderd. og med allerstørste Lydighed skal vorde efterlevet, dermed og allerede, paa Forhaabning af D. M. allern. Approbation, er skeet en Begyndelse, saa vilde D. M. ikke i Unaade optage, det jeg allerunderd. forestiller, at en god Tid førend hoistbemeldte D. M. allern. Ordre blev mig bekiendtgiort, vare allerede en Deel capitale Bøger til Bibliotheket deels hidkomne, deels forskrevne, deels af andre Boghandlere her i Staden kiøbte; hvorom, tillige med mig, visse troværdige godt Folk saavel her af Staden som andensteds kunde være Vidner, der have seet samme Værker i mit Huus, førend de paa Bibliotheket bleve opbragte, nogle endog for Aar og Dag siden, og altsaa længe førend D. M. allerhoistbemeldte Ordre mig tilkom, hvorfore jeg allerunderd. ei paatvivler, det jo D. K. M. haver den Naade at lade betale til mig, hvad saaledes forud har været kiøbt, og hvorpaa herhos allerunderd. vedfølger Fortegnelse. Thi at jeg derom ei tilforn haver allerund. giort

Erindring eller overgivet Regning, er allene skeet efter den Viis, som med D. K. M. allern. Godtbefindende (det jeg ikke andet veed) er bleven holdet, nemlig ikkun eengang om Aaret, ja vel undertiden eengang i 18 eller 20 Maaneder, med Bøger-Regninger at indkomme, for ikke alt for ofte D. M. med slige Smaating at molestere."

Den kongelige Resolution herpaa, dateret Frederiksborg 19. Aug. s. Aar, lød saaledes:

"Denne Regning for de Bøger, som Justitsraad og Bibliothecarius Gram haver indsendt, bliver hannem allern. godtgiort, saa snart han samme kuns til Vores Particulair Cassa indsender, hvorfra den Os kan nærmere forestilles. De i Catalogo opførte Bøger, som ere Doubletter, kan paa Auction bortsælges, dog ei deslige Bøger, som Vi ei gierne ville at her skal debiteres, som f. Ex. Danckwarts Krønike fra Holsteen z), Hertug Gustav Adolph af Meklenborg-Gustrows aandelige Rime i 4to æ), en Bog i liden 8vo, som hedder Statii Schatzkammer der Glaübigen ö). De Bøger,

z) Her maa være meent denne Forf. 1652 udkomne "Schleswig-holsteinische Landesbeschreibung"; (da hans slesvig-holstenske Krønike ikke er trykt). Aarsagen, hvorfor Regieringen ikke vilde have dette Værk solgt som Doublet, kan neppe have været, fordi det var anseet for i Krigstider at kunne give en Fiende altfor nøie Kundskab om Hertugdømmernes Geographie, men snarere fordi det formeentes at indeholde adskilligt til Præjudice for det sønderborgske Huses Linier, som disse ogsaa, strax efter dets Udgivelse, i et offentligt Skrift (1654) havde fundet sig foranledigede til at paaanke.

æ) Denne Fyrste († 1695), hvis Geistliche Reimgedichte udkom i Güstrow 1699 i 4to, var Christian d. 6tes Morfader.

ö) Mart. Statii geistliche Schatzkammer der Gläubigen, in welcher die Lehren vom wahren Glauben, Gerechtigkeit, Seligkeit etc. der Kinder Gottes, vorgestellet wird, Lüneburg 1687. og fl. Gange, er egentlig et Udtog af Steph. Prætorii ascetiske Skrifter, og gav Anledning til megen Strid, saavel medens S. levede, som efter hans Død 1655. Denne Strid fornyedes i Begyndelsen af det 18de Aarh. i den dansk-holstenske Kirke og førtes, ved adskillige polemiske Skrifter, mellem Superintendenten i Hertugdømmerne Josva Schwartz, Præsterne N. P. Sibbern og C. Wildhagen i Glyckstad, og Hofpræsten i Kbhvn, F. J. Lütkens, hvorom s. *Cimb. lit.* I. p. 627. II. p. 824 sq.; Zwergius's Siell. Clerisie S. 687. 758; Baumgartens Gesch. d. Religionspartheyen S. 1236 fg. Det

som findes i Vores Bibliothek, hvor der er nogen Doubletter tilbunden, kan for denne Gang blive i den Stand de ere, og reserveres i Bibliotheket."

Man seer heraf, at Regieringen ikke gierne vilde bevilge Bibliotheket nogen overordentlig Understøttelse af Financerne, saalænge det troedes at have Hielpekilder hos sig selv a). I Christ. den Femtes Tid have vi seet, at man ved Hielp af Doubletterne tiltuskede sig franske Bøger; om Gram har indladt sig i nogen lignende Handel, er uvist; den blev ham i det mindste foreslaaet af Abbé Jourdain b) i Aaret 1736. Nu derimod bleve de opsamlede Doubletter, ifølge den kongelige Resolution, i det følgende Aar bortsolgte ved en Auction, hvoraf dog kun udbragtes 250 Rdlr. 5 Mk. 9 Sk. c).

Enkelte meer eller mindre betydende Acqvisitioner erholdt Bibliotheket leilighedsviis, især ved Gave. Kongen sendte det jævnligen Bøger, som vare ham presenterede eller solgte; Prindsesse **Charlotta Amalia** skienkede 1737 et fransk Pergaments-Haandskrift d). **And. Busfæus's** Enke afgav til Bibliotheket fire af hendes 1735 afdøde Mands Haandskrifter, blandt hvilke en Beskrivelse over det gamle

---

var vel disse Stridigheder, der vare Aarsag til, at denne Bog ei maatte sælges her offentlig. Den udkom ellers siden paa dansk, Kbhvn 1750 og fl. Gange.

a) I **Langebeks** Sørgetale over Christian d. 6te S. 56. omtales den store Omhu og Bekostning, hvormed Kongen aarlig formerede sit Bibliothek; hvorimod **Bünau** (Reise fra Hamburg til Kbhvn 1742 i **Bernouillis** Samml. kurtzer Reisebeschr. VIII. S. 12) siger, at det kunde blive et af de største i Europa, dersom Kongen vilde give Penge dertil; han udhæver tillige Bibliothekets Rigdom i den spanske Literatur og roser Gram meget.

b) Maaskee en lærd Benedictiner, Claude Jourdain, f. 1696, † 1782, bekiendt under Navn af D. Maur.

c) „**Catalogus** paa adskillige **gode** og tildeels **rare Bøger**, som ved offentlig Auction skal sælges udi det kgl. Waisenhuus d. 27. Febr." Kbhvn 1742. 4.

d) ***Joh. Platearii*** Med. Salernit. opus de medicina simplici (Gle kgl. Saml. Nr. 227 Fol.)

Grønland og Fred. den Fjerdes 1770 udgivne Dagregister e). **Klevenfeldt** overleverede, efter sin Udenlandsreise, Kongen tre Breviarier paa Pergament, blandt hvilke et, som havde tilhørt Frantz den Første, og en Pergaments-Codex af Roman de la Rose, som alle bleve afgivne til Bibliotheket f). Mere end eet kostbart Værk erholdt det ogsaa ved Grams udbredte Bekiendtskab med fremmede Lærde.

Lovgivningen angaaende Frie-Exemplarers Afgivelse af danske Bøger undergik en Hoved-Forandring ved Forordningen af 25de April 1732, som nedsatte de paabudne Exemplarers Antal fra fem til tre, bestemte, at disse skulde leveres af **Bogtrykkerne**, som til Politie-Mesteren havde maanedligen at indlevere to Fortegnelser paa det, der i deres Officiner var trykt, hvoraf den ene tilstilledes Bibliotheket, som derefter hver tredie Maaned skulde modtage hvad det tilkom; alt under bestemte Mulkter for Uvillie og Forsømmelse fra Bogtrykkernes Side. Denne Anordning adskilte sig endnu i en anden Henseende fra Reskripterne af 1697 og 1703; nemlig derved, at Forpligtelsen, fra dem, der **i Kongens Riger og Lande lod Bøger trykke og oplægge**, det er: **Forlæggerne**, gik over til **Bogtrykkerne i Kiøbenhavn allene**; en Indskrænkning, der aabenbart var stridende mod Lovgivningens Hensigt, men som dog først efter et halvt Aarhundredes Forløb blev hævet g). Forøvrigt blev denne Anordning, ligesaalidet i Grams som i hans Formands Tid nøiagtigen efterlevet.

Saavidt vides, gik i dette Tidsrum ingen muelig Acqvisition af Betydenhed tabt for Bibliotheket, uden det skulde have været den lærde Geheimeraad **Cph. Gensch v. Breitenaus** († 1737) Bibliothek, som hans Arving, Conferentsraad A.

e) **Dänische Bibliothek** II. S. 431.
f) **Nyerups** Magazin for Reiseiagttagelser, III. S. 457.
g) Denne Frd. paaberaaber sig „en og anden skriftlig Befaling" af Fred. d. 4de i denne Anledning, af hvilken Konge man nu dog, i denne Anledning, ikkun kiender Reskr. af 22. Mai 1703.

T. v. Heespen, tilbød Kongen; men, da det ikke blev modtaget, maae man formodentligen ei have kunnet blive eenig om Betingelserne h). Ogsaa Justitsraad og Landsdommer **Peter Bentzon Mylius's** ei ubetydelige, af Holberg, ved Udarbeidelsen af hans Danmarks Historie, benyttede Samling af Haandskrifter skal have været Kongen tilbudt, forinden den bortsolgtes ved Auction i).

3.

Uagtet Gram besad det omfattende Hoved, den mageløse Hukommelse og den sieldne Arbeidsomhed, vilde dog Bestyrelsen af fire forskiellige Embeder ei have blevet ham muelig, dersom ethvert af dem havde optaget ham ligemegen Tid k). Men Forretningerne ved det græske Professorat overdrog han 1740, da han var bleven Universitetets Senior, til en Vicarius (C. F. Munthe), og Historiograph-Posten forbandt ham ikke til flere bestemte Arbeider end dem, hvortil hans Stilling og Tilbøielighed, endog uden den, vilde have opfordret ham. Det meste af den Tid, som levnedes ham fra andre Sysler, kunde han altsaa dele imellem det kongelige Bibliothek og Geheime-Archivet. Paa det første Sted tilbragte han saameget af Tiden som mueligt. Her

h) Breitenau testamenterede sit Bibliothek til Heespen, der var gift med hans Broderdatter og døde 1738. Dennes Søn, Etatsraad C. F. Heespen, skienkede det igien til Staden Lybek og besørgede en Catalog derover udgivet med typographisk Elegants af den lærde **J. H. Seelen**; Lybek 1747. 3 Voll. 4to.

i) **Vedel Simonsens** Udsigt over Nationalhistoriens Kilder S. 69. Catalogen over hans Efterladenskaber og deriblandt **endeel rare Manuskripter** er trykt i Kbhvn. 1745. 4.; samme Aar var han død, altsaa længe før 1759, hvilket Worm og Nyerup angive som hans Dødsaar.

k) Desuagtet var det nærved, at han 1732 havde erholdt endnu et femte Embede, nemlig Universitetsbibliothekariatet, dersom ei den daværende Universitetspatron, Ivar Rosennkrands, „havde, med Flere, agtet det utienligt, at en Consistorialis var det" (Consist. Circul. 1777). Det var da J. P. Ancherſen, der 1733 blev den første Bibliothekar ved det nye Universitetsbibliothek, efter Branden 1728.

indfandt sig nu og da Christian den sjette uden al Ceremonie, talte med sin Bibliothekar om lærde Sager eller lod sig bringe en eller anden Bog; her kom stundom ogsaa Kronprindsen l); her modtog Gram Besøg af Fremmede; thi neppe forlod nogen lærd Reisende Kiøbenhavn, uden at have besøgt Danmarks ypperste Lærde og beseet det kongelige Bibliothek. Her var, især i Begyndelsen, meget Arbeide med at ordne, indsætte og opskrive Bøger. Til at gaae tilhaande derved behøvedes unge Litterati, og med Glæde tilbøde saadanne deres Tieneste, da de, foruden det Lærerige ved Arbeidet selv, efter kongelig Bestemmelse, lønnedes af Communitetet. En af disse, hvis Ansættelse ved Bibliotheket blev til Held for Fædrenelandets Historie, var **Jacob Langebek**. Som en fattig Cand. Theologiæ banede han sig i sit 25de Aar (1735) Vei til Grams Kiendskab og Yndest ved en (utrykt) dansk Oversættelse af Kristni-Saga, hvilken han tilegnede ham, der, „foruden at han selv havde **Bibliotheker**, Beneficia og andre gode Ting i Dispensation, ogsaa havde Evne og Villie at understøtte med gode Raad, tienlige **Bøger** og andre tienlige subsidiis". Han fik nu, fra dette Aar af, som Amanuensis Adgang til det kongelige Bibliothek, hvorfor han nød to Portioner ved Communitetet, og blev 1739 optagen i Grams Huus m). Fra nu af lagde

---

l) **J. Møllers** Grams Levnet S. 91. Undertiden forefaldt her dog ogsaa ceremonielle Besøg; i det ringeste fortæller **Hamburger Correspondent**, at 1735 d. 16. Juli begave de kongelige Herskaber sig efter Taffelet paa Rosenborg Slot til Ridestalden, Tøihuset, Kunstkammeret og **Bibliotheket**, samt retournerede hentmod Kl. 7 til Rosenborg.

m) **Worms** Lexicon I.; **Suhms** saml. Skr. VI. S. 15. I **Grams** Forslag om et Collegium Antiquitatum (skr. 1742, i S. **Blochs** Throndh. Blandinger, 2det H. S. 185) siges, at Kosten dengang nyelig var L. fratagen eller maaskee kun indskrænket ved Rescr. 29. Juni 1742, der bestemte, at Famuli ved det kgl. Bibliothek kun skulde nyde een Kost, da ellers flere end Halvdelen af Alumni vilde være privilegerede; men han fik den snart igien ved Rescr. 10. Jan. 1744 til det theolog. Fac., der befalede, at J. Lange-

han den første Grund til sine omfattende Samlinger i den nordiske Historie n), og man kan vel sige, at uden Gram og uden Kongens Bibliothek vare hverken Danske Magazin eller Scriptores rerum danicarum blevne til. Han blev formodentlig i denne Post — i det ringeste beholdt han frie Adgang til Bibliotheket, — saalænge Gram levede, som ogsaa kort før sin Død vilde have antaget den, af Norges Historie høifortiente G. Schøning til Bibliotheks-Amanuensis o). At Grams Efterfølger, **Møllmann**, ei allene i en tidligere Periode maae have været ansat her som Amanuensis p), men endog senere som Under- eller Vicebibliothekar, skulde man næsten slutte deraf, at der endnu existerer en Catalog i elleve Foliobind, skreven paa lidet nær med hans Haand, inden 1746 q); men det maa da have været forinden 1741, da han i dette Aar beskikkedes til Prof. Antiquitatum Patriæ og Vicarius for Holberg r).

---

bek, der tilforn havde havt 2 Portioner ved Klosteret, herefter indtil videre skulde nyde dem.

n) Fra dette Tidsrum skrive sig de Langebekske Excerpter af Bøger i Bibliotheket, hvoraf et Udtog er meddeelt i **Suhms Saml. til d. danske Historie** I. 3. H. S. 136 fg.

o) **Suhms** saml. Skr. VI. S. 33.

p) Der haves en af ham skreven Catalog over det Gottorpske Bibliotheks Manuskripter, dat. Apr. 1735; men denne kunde maaskee være forfattet paa Stedet selv, da han i Aug. 1734 giorde en Reise til Tydskland.

q) Den er næsten heel og holden skreven med Møllmanns Haand, men uden Efterretning om Planen og uden Afdelinger; **Nyerups** Brev til Schlegel (1787) S. 16; *Struvii* Bibl. ed. *Jugler*. I. p. 367.

r) At der paa denne Tid maae have været flere Underofficianter ved Bibliotheket, kan ogsaa sluttes af **Wadskiærs** poetiske Skueplads (Kbhvn 1741), S. 192, hvor Forf. siger, at han stundom besøgte Bibliotheket, indultu Cel. Dom. Bibliothecarii .... *inferiorumque custodum* benevolentia. Blandt Saadanne var Johannes Schive (dep. fra Viborg-Skole 1724, siden Alumnus paa Borchs Collegium), der 1728—32 var Famulus ved det kgl. Bibliothek; siden Præst til Taastrup og Uggeløse Menigheder i Siellland, samt Provst († 1756).

4.

De Arbeider, som især vilde sikkre Grams Navn Udødelighed, hans Arbeider i Fædrenelandets Historie, henhøre alle til dette Tidsrum; de vilde vel aldrig være komne for Lyset uden Benyttelse af Geheimearchivet, og ikke med den Fuldendelse uden frie Adgang til det kongelige Bibliothek. Det var fortrinligen den nordiske Middelalders Historie, rig paa Materialier, men paa raae ubearbeidede Materialier, der maatte fængsle en Lærd, for hvis sieldne kritiske Skarpsindighed dens mange mørke og uopklarede Partier aabnede en saa viid Mark s). At samle, ordne og forberede kritiske Udgaver af de vigtigste blandt hine Kildeskrifter, som hans Stilling gav ham, og fast ene ham, Adgang til, lod han sig allerede tidlig være magtpaaliggende. Derfor lagde han i Aaret 1731 Grund til et dansk-norsk Diplomatarium, om hvis Anledning og Beskaffenhed han selv i sit, to Aar for sin Død opsatte Testament yttrede sig saaledes: „Christian VI. har udi Aaret 1731 allernaadigst ladet sig behåge et allerunderdanigst Forslag, som jeg den Tid giorde, om at afskrive alle de gamle Dokumenter, som jeg enten in Archivis regiis, eller andenstеds fandt og antreffede, for deraf at sammensanke og siden paa Tryk udgive et Corpus diplomaticum Daniæ et Norvegiæ ecclesiasticum et politicum. Efter hvilken allern. Tilladelse jeg da haver, deels med min egen Haand, deels ved andre Skrivere, med store Penges Omkostninger, af den Løn Hans Majestæt mig som Archivario

s) 18. Juli 1733 skrev han til J. Chr. Wolf i Hamborg. "Ex utrisque vero (Geheimearchivet og Bibliotheket) aliquid eruere, atque in publicos usus proferre jam dudum gestit animus. Quinimo invitat blande trahitque, nescio quibus illecebris istud studium, ut in veteribus etiam barbari ævi monumentis ruspandis, præsertim quando ad *patriæ res* aliquid conferunt, nullum unquam tædiosum laborem sentiam. Præterea dandus aliquando locus conviciis exterorum, qui a nobis, aliarum gentium exemplo, certiores, quam hucusque habuimus, historiæ fontes exigunt requiruntque."

og Bibliothecario havde tilladt, faaet en stor Mængde, saavel af Archivets Dokumenter, som af Andres scil. Sl. Arnæ Magnæi og Fleres her og derfra laante Samlinger, afcopierede." Man seer heraf, at om Bibliotheket end ikke af sine Skatte har kunnet bidrage synderligt til dette Værks Fuldstændighed t), saa bidrog derimod Bibliothekarens Løn til dets Fremme. At imidlertid Gram, i Philologien og den klassiske Literatur ikke præsterede saameget som i Fædrenelandets Historie, maa ei tilskrives nogen Lunkenhed for hans tidlige Hoved- og Yndlingsfag; tvertimod synes det endog, som om de mekaniske Forretninger ved hans nye Embeder, i Begyndelsen vare ham dobbelt ubehagelige, fordi de fiernede ham fra de Studier, som han, paa den Tid endnu, ansaae for sit egentlige Kald u). I Rækken af hans lærde, ogsaa i Udlandet kiendte og skattede, men desværre ufuldførte, Disquisitiones de V. T. versionis græcæ in N. T. allegatione, udkom i dette Tidsrum den 7de og 8de Partikel (1733), i hvilke han har benyttet og meddeelt Oplysning om enkelte af Bibliothekets Haandskrifter, for, som han selv yttrer, at henvende Fremmedes Opmærksomhed paa disse Skatte v). At undersøge de vigtigste af disse, især græske

t) Gram beklager i sit Forslag til et Collegium Antiqu. (S. Blochs Throndh. Blandinger S. 183), at Bibliotheket ei havde mange nordiske Haandskrifter. Nogle Kister med gamle Documenter, som efter Ildebranden 1728 bleve fundne i Ruinerne af Frue Kirke, og som Gram havde havt til Eftersyn, kom, uden Tvivl, til Geheimearchivet; Hamb. Correspondent, 1732. Nr. 62; Jonges Kbhvns Beskrivelse S. 158; jfr. Nye danske Mag. III. S. 30. Paa Grams Grundvold byggede især Langebek ved den store Mængde Diplomer, han samlede og afskrev, deels i Fædrelandet, deels paa sine Reiser i Udlandet; men ogsaa hans Eftermænd, Schøning, Voss og Thorkelin skylder Diplomatariet betydelige Forøgelser.

u) 3. Nov. 1731 skrev han til J. C. Wolf: "Neque facile credi potest aut verbis exprimi, quantum inde retusum ingenium, ad meliora studia, si subinde ad ea excitare velis, obtorpuerit". Strax efter sin Ansættelse skrev han til Samme, at han gierne vilde have været frie for Historiographposten, dersom det havde staaet til ham.

v) S. 259 omtales en Perg. Codex af Esaias paa græsk med Glossa (Gl. kgl. Saml. Nr. 1319 4to); S. 261 en Perg. Codex

og romerske, var for Gram en kiær og interessant Sysfel, hvorved enkelte af hans philologiske Disciple gik ham til Haande x); men Mangel paa Opmuntring og Understøttelse, som foraarsagede at Værker af større Omfang paa den Tid ikke kunde ventes fra danske Lærde y), hindrede ogsaa ham fra selv at meddele den lærde Verden Frugten af sine Grandskninger. Derimod undslog han sig aldrig for, med en sielden Beredvillighed, at meddele sine lærde Venner, især i Udlandet, Bidrag og Oplysninger. Ligesom han tidligere havde sendt Fabricius Bidrag til bibliotheca græca, Duker til Thucydides z), J. Cph. Wolff til 4de Deel af Anecdota

af N. T. fra 13de Aarh. (Samme, Nr. 1322. 4to); S. 318 beskrives Rufini translatio Comm. Origenis in Pauli Ep. ad Romanos, som han (dengang) tillægger en Alder af 700 Aar (Nr. 1338. 4to). "Videbis", skrev han 5. Juni 1733 til J. C. Wolf, me identidem id operam dedisse, ne *Bibliothecam regiam*, expertem bonarum rerum esse aut Manuscriptorum bonæ notæ, credant exteri.

x) Cal. Oct. 1732 skrev han til J. C. Wolf: "Inter meas varii et multum diversi generis occupationes per aliquod tempus una fuit, ut unum alterumque disciplinæ meæ alumnum in conferendis Codicibus græcis, in *Bibl. Regia* qui reperiuntur, exercerem, eo hactenus successu, cujus nequaquam me pænitet. Absolvimus his ipsis diebus Volumen egregium, quod libros Jobi, Proverbiorum, Ecclesiastæ, Canticorum, Sapientiæ Salomonis et Siracidem complectitur, una cum catena patrum græcorum lobo ad oras adscripta (Gl. kgl. Saml. Nr. 6 fol.), quam statim aliam Iuniana illa deprehendi, nihilque eapropter adhuc operæ in ea ponendum duxi. Textus ipse ad Cod. Alexandrinum magis quam Vaticanum accedit. Varias ex eo excerptas aliqua parte non contemnendas, ad D. *Breytingerum* mittere jam certum est, siquid forte ad Tomum ejus V. ornandum adhiberi ex eisdem queat. Idem labor pluribus impendatur postea, ubi et latinis melioris notæ dabitur opera, ne, quantum in me sit, infructuosa prorsus reipublicæ literariæ evadat illarum rerum custodia." Aaret efter affendte G. denne Collation, hvis paafølgende Skiebne det var Umagen værd at efterspore, da der af Breytingers Septuaginta (egentlig den Oxfordske Udg. 1707—20 med nogen Forandring) kun udkom 4 Bind, men de af B. belovede Supplementer og Varianter aldrig ere paafulgte.

y) Grams Levnet af J. Møller S. 57.

z) Af en Rostgaards Codex som dengang tilhørte Danneskiold. (Gl. kgl. Saml. 430. Fol.).

græca og Havercamp til Josephus æ), saaledes sendte han nu Drakenborch en Collation til Livius ö), Breytinger de omtalte Bidrag til Udgaven af Septuaginta a), endelig Bidrag til den engelske Udgave af Thuanus b); alt af Bibliothekets Haandskrifter. Undertiden stræbte han ogsaa, ved Tilbud af sin lærde Bistand, at fremme Arbeider, som han erfarede at Videnskabsmænd i Udlandet havde under Hænder c).

Det anførte lærer os, at Bibliotheket ikke længer var en indsluttet, nogle faa Embedsmænds private Studier opoffret Helligdom, men at dets velgiørende Lys nu begyndte at udbrede sig i forskiellige Retninger. Med den ædle liberale Karakter, Samtiden kiendte og skattede hos Gram, redebon til enhver literarisk Meddelelse, behøvede han ikke nogen mere udvidet Instrux, for at giøre Bibliotheket tilgiængeligere for danske Lærde, end det under dets forrige Bestyrelse havde været. O. H. Møllers, Pontoppidans, L. Harboes literariske Fortienester skyldtes for en stor Deel det kongelige Bibliothek, under Grams Bestyrelse d). Overbeviist om at

æ) 1726, ligeledes af en Rostgaards Codex. (Gl. kgl. Saml. 1569. 4to); jfr. nedenfor 5te Afsnit, i Slutningen.

ö) Af en Perg. Codex af 3die Decade, som havde tilhørt Rostgaard (Gl. kgl. Saml. Nr. 495. fol.) jfr. Livius ed. ***Drakenborch*** **VII. p. 326.**

a) S. ovenfor Anm. x).

b) ***Thuani*** **hist. sui temporis, ed. Londin. T. I. Tres Epp. p. 20.**

c) Saaledes tilbød han 1734 den yngre Burmann Varianter til Virgil, formodentlig af den Rostgaardske Codex (Gl. kgl. Saml. 429. fol.) og 1736 J. Chr. Wolf en ham selv tilhørende Samling af lærde Mænds Breve (Gl. kgl. Saml. 2133. 4.) til Brug ved en forehavende Udgave; jfr. ***Thes. epist. Lacrozianus*** **II. p. 268.** Collationen til Aurelius Victor, som han meddeelte J. Arntzen ved sin Udg. (1733) var dog neppe af nogen Codex i det kgl. Bibliothek. I det Hele kan vel ingen Dedication indeholde mere Sandhed end den til Gram foran ***Wolfii*** **Poetriarum VIII. fragmenta, Hamb. 1734.**

d) Den lærde O. H. Møller havde under sit Ophold her 1738—42 en frie Adgang til det kgl. Bibliothek hvortil Gram endog betroede ham Nøglen. Her afskrev han blandt andet de interessante Anmærkninger til Dankwerths Landesbeschreibung, som han siden meddelte i Noodts Beyträge zur Hist. der Herzogthümer 6tes St. S. 608—53; jfr. O. H. Møllers Nachr. von den flensburgschen

ethvert ægte videnskabeligt Brug af Bibliothekets Skatte, ikke mindre geraadede det til Hæder, end Videnskaberne til Gavn, stræbte han endog at udvirke kongelig Tilladelse til Udlaan af Bibliothekets Haandskrifter, naar disses Udgivelse derved kunde opnaaes; og det ikke blot til de fiernere Dele af Staten, f. Ex. til Just. Rd. Reinboth i Slesvig i Aarene 1730—40, og til Prof. Kortholt i Kiel 1741—43 e), men selv til Udlandet. Det vigtigste, nemlig, af Bibliothekets Haandskrifter, hvoraf der indtil den Tid var giort offentligt Brug, og som ved Grams Indflydelse betroedes i en lærd Udlændings Haand, var det Rostgaardske Apparat til Libanii Breve, der blev lagt til Grund for den wolfiske Udgave.

Det havde været en af Rostgaards fortrinligste Sysler paa hans Udenlandsreise, at afskrive og collationere hvad der i franske og italienske Bibliotheker forefandtes af Libanii utrykte Breve. Rygtet om denne i sit Slags eneste Samling udbredte sig blandt de Lærde og det varede ikke længe, før han fra flere Kanter opfordredes til, enten selv at meddele Verden dette Udbytte f), eller overlade Udgivelsen deraf

Probsten und von F. Dame, S. 17. L. Harboe havde fra 1735 Adgang til Kongens og Grams Bibliotheker; Fortges. Nachr. von dem Zustande d. Wissensch. u. Künste in Dännemark I. S. 75. Pontoppidan, ved Udarbeidelsen af hans *Annales ecclesiæ Danicæ*, forundtes Brugen af Bibliothekets Bøger og Haandskrifter; s. Dedic. foran 1ste D. Har Hielmstierne, under Mollmanns Veiledning, havt Adgang til Bibliotheket, maa det have været, medens M. i dette Tidsrum var Amanuensis eller Underbibliothekar; Jacobis Tale over ham S. 17.

e) *Bircherodii* taurus cimbricus og *Cypræi* Annales, der begge bleve trykte i 4de D. af Westphalens *Monumenta*. Mærkeligt nok, at det kongelige danske Selskab til den nordiske Histories og Sprogs Forbedring, som ved aabne Breve af 1747 fik Adgang til alle offentlige Archiver, ei ogsaa erholdt en saadan udtrykkeligen til det kongelige Bibliothek, hvilket dog dets Samlinger af Bøger, Haandskrifter og Dokumenter, i Tilfælde af Selskabets Opløsning, skulde tilhøre; Danske Selskabs Historie, S. 45. 77.

f) *Schurzfleischii* Epp. arcanæ. T. II. p. 511; *Thes. ep. Lacroz.* III. p. 245; *Leibnitii* Epp. ed. Kortholt. I. p. 317.

til Andre. Men, til det første havde han ingen Tid, det sidste tillod hans Forfængelighed og literariske Egoisme ham ikke; derfor kunde hverken J. C. Wolff eller J. A. Fabricius i Hamborg, skiøndt han selv havde givet Begge Haab derom, og hans Venner og Klienter Gram og Lintrup talte deres Sag, eller Hollænderen Hemsterhuys erholde andet af ham end Løfter g). Saaledes vedblev han at ruge over denne Skat, som han knap nænte at vise fremmede Lærde, og vakte derved en grundet Frygt for, at den engang, ved et eller andet Ulykkestilfælde, maaskee kunde gaae tabt for Verden. Ved Auctionen over hans Bibliothek havde den, i det ringeste, staaet Fare for at berøves Fædrenelandet, da der vare flere tydske Commissioner paa den, dersom ikke det hele Apparat var bleven kiøbt af den ædle Videnskabsynder og ivrige Bogsamler, Greve Danneskiold-Samsøe. I den korte Tid det befandt sig i denne Mæcens Besiddelse, havde Gram, hvem Rostgaard ogsaa engang havde givet Haab derom, tænkt paa at udgive, i det ringeste, en Deel deraf, dersom han havde kundet erholde nogen Forlægger h), men som ikke vilde lykkes. Da nu Samlingen, med flere Danneskioldske Haandskrifter var blevet indlemmet i det kongelige Bibliothek, ansøgte den berømte Philolog **Joh. Christopher Wolff** i Hamborg, om at det hele Apparat maatte vorde ham meddeelt til Brug ved hans forehavende Udgave. Gram interesserede sig paa det kraftigste herfor, og forestillede Christian den Siette den Hæder, det vilde være for Bibliotheket, naar et af dets vigtigste Haandskrifter saaledes blev offentliggiort, hvorved han henviste til de franske Kongers og til Storhertugen af Toskanas glimrende Mønstere. Kongen gav derpaa sit Samtykke, og i Aaret 1733 blev det Hele oversendt til Hamborg. Efter fem Aars Forløb udkom Samlingen af

g) Lintrups Breve 1709—10; 1716. Gram til J. Cph. Wolf 1725.
h) *Sylloge nova Epistolarum.* I. p. 581.

Libanii Breve (1738), af Udgiveren, med skyldig Erkiendtlighed, tilegnet den danske Konge, der foreviiste det ham tilsendte Pragt-Exemplar i Conseilet, og giennem Gram lod Wolf takke for sin Opmærksomhed i).

Udsigten over Bibliothekets Tilstand og Fremskridt under Grams Bestyrelse sluttes passende med følgende Beskrivelse i Thurahs *Hafnia hodierna*, der udkom 1748, kort efter Grams Død, og som altsaa kan give et Begreb om Bibliothekets Størrelse, Lokale og øvrige Indretning, saaledes som det maae have været, i det Tidspunkt, da Grams Eftermand tiltraadte Bestyrelsen.

(S. 109). „Det bestaaer nu tilvisse af 60 til 70,000 Voll. af trykte Bøger k), som endnu ved høikongelig Omsorg aarlig formeres med de kostbareste og bedste udkommende, baade uden- og indenlandske Værker. Den Orden, hvorudi Bøgerne nu staae er af Chr. d. Femte saaledes anordnet, at

i) I Dedicationen nævnes Kongen som den, qui in scientiarum commodum atque adeo communem usum, *bibliothecas*, tam *regiam* quam academicam, partim instauravit partim egregiis accessionibus locupletavit. Om denne Udgave s. *Fabricii* bibl. Gr. ed. *Harles*. VI. p. 779 sq. I Anledning af nogle af Wolf fremsatte Spørgsmaale om Libanius, skrev Rostgaard fra Krogerup d. 3die Januar 1738 til Gram, at han ei kunde meddele synderligt derom, da alle hans lærde Collectanea, Brevverling m. m. vare opbrændte 1728 i Grams Gaard, (qui omnia mea Collectanea, excerpta, diurna commentaria, epistolarum magnorum virorum autographa, mearumque ad eos apographa in Tui ipsius domo, ante decem fere annos in deplorando illo urbis incendio conflagrata perdiderim); jfr. J. Møllers Grams Levnet S. 27.

k) Efter det Reitzerske Bibliotheks Tilkomst skal det have oversteget 40,000 Voll.; Thura Idea p. 225. Hvorlidet der ellers kan stoles paa saadanne runde Tal som opgives af Reisende, kan sluttes deraf, at i St. Schulzes Reisen durch Europa, Asia und Afrika II. S. 294 fortælles, at Bibliothekct i 1748 da Forf. besaae det, skal have indeholdt over 100,000 Bind. Endnu mere overdrevent beskrives her dets orientalske Manuskriptsamling, som dog, før Niebuhrs Reise maa antages kun at have været ringe (jfr. Erichsens Udsigt S. 3): „Ein ziemlich großes Repositorium ist mit arabischen, türkischen (!) persischen und chinesischen Manuscripten angefüllet..... die orientalische Manuscripte, welche die Copenhagener Bibliothek in solcher Menge besitzet, als ich leicht in keiner Bibliothek gefunden habe."

i de Reoler, som staae under Galleriet imellem alle Vinduerne, 10 i Tallet paa hver Side af Salen, paa den venstre Side af Indgangen, de theologiske, Hist. Eccles. medicinske, politiske, philosophiske og philologiske Bøger, og paa den høire Side de juridiske og historiske, alle i Folio ere opsatte. I samme Orden staae og oven paa Galleriet alle de andre Formater. Ved hver Ende af Salen staae paa Galleriet 4 lukkede Skabe, forsynede med Glasdøre, hvorudi forvares en rar Skat af Manuskripter."

En tilføiet Optegnelse paa 41 Nummere, deels af Palæotyper og andre sieldne trykte Bøger, baade danske og fremmede, deels af Haandskrifter, er formodentligen meddeelt, enten af Gram selv, af Langebek eller af Møllmann, og er forsaavidt mærkelig, som den vel er det første, der i nogen almindelig Beskrivelse over Bibliotheket, er offentliggiort om enkelte af dets Mærkværdigheder 1).

---

1) Her siges blandt andet, at Bibliotheket havde dengang 24 Udgaver af Livius i Folio. **Davids Psalter** paa Pergament, som den norske Konge Hakon Hakonsens Datter Christina skal have skienket (eller modtaget af?) en Ingeborg Erlingsdatter, hvilket P. Syv forærede K. Christian V. (**P. Syvs** Kiempeviser, Fort. *Scr. rer. Dan.* V. p. 386; jfr. III. p. 104), og hvoraf et norsk Necrologium er aftrykt i *Scr. rer. Dan.* V. p. 385, er Nr. 1606 4to af den gle kgl. Saml. Den haandskrevne Efterretning bag i denne Codex om dens Oprindelse, som **P. Syv** temmelig rigtigt har meddeelt i sin Fortale, lyder, efter afd. **Rask's** og min Læsning, saaledes: „Þana Saltar ate Jonfrv Christiñ Doter Hakvna. K. g (a) f. Frv ingibior Elliñ Doter sem gefe Gud henne vel at at niota saltarensok halv bætær aftær mans sins" (mansins ɔ: Menneskets). Angaaende de her nævnte Personer kan bemærkes, at Prindsesse Christina 1257 drog til Spanien, hvor hun blev gift med en spansk Prinds og døde 1262. Ingeborg var formodentlig Ingibiørg Erlingsdotter, en Søster til den navnkundige Jarl, Hr. Alf Erlingsen til Thornsberg; hun døde d. 14de Januar (*Scr. rer. Dan.* V. p. 385); formodentlig 1309 (**Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie** I. S. 151). **Hvstrv Sigridh Erllendz Dotter**, der i Kalendariet foran dette Psalterium ogsaa nævnes som Eier, maae vel være den Hustru Sigrid Erlandsdatter, Datter af Hr. Erland Philipsen, der, ifølge islandske Annaler var gift med Hakon Sigurdsen, uden Tvivl, Søn af Hr. Sigurd Hafthorsen, Frøken Agneta Hakonsdatters Søn (sammest. S. 115 V. S. 339).

IV.

Det kongelige Bibliothek under B. Møllmanns Bestyrelse (1748—78).

4.

Efter Grams Død fandt Regieringen det ikke passende at lade hans Embeder udenfor Universitetet igien forenes hos een Person; det torde desuden have været vanskeligt, om ikke umueligt, blandt Danmarks Lærde at finde Nogen, der til den Fuldkommenhed som han, vilde kunne have forestaaet dem alle a). Derimod blev hans Plads ved det kongelige Bibliothek saa hurtig besat, at det synes som om hans Eftermand allerede forud har været bestemt. Gram døde den 19de Februar 1748, og Møllmanns Bestalling som Bibliothekar, er (ligesom Archivar-Bestallingen for Langebek) dateret næstfølgende 1ste Marts.

Bernhard Møllmann var født i Flensborg 1702 og kom, efter at have studeret ved tydske Universiteter, i Aaret

a) Langebek anholdt om alle tre Embeder, eller, dersom de skulde adskilles, om Geheimearchivariatet. At Fred. d. femtes fordums Lærer Scheid var een af Ansøgerne om Bibliothekariatet, har jeg hørt af min afdøde uforglemmelige Velynder Abr. Kall. Ogsaa den lærde O. H. Møller ansøgte derom i et Brev til Schulin, dat. 24. Febr. og beraabte sig paa sine Kundskaber i Literærhistorien, som han tildeels tilskrev den Adgang han under Gram havde nydt til Bibliotheket, og paa sin ringe Gage som Prof. Hist. Lit. af 200 Rdlr.

1731 til Kiøbenhavn. Her vandt han Grams Yndest b), og arbeidede under ham paa Bibliotheket, hvor han udarbeidede en endnu existerende Catalog i elleve Bind, og hvor han, som alt er anmærket, i een eller anden Egenskab, synes at have været Gram adjungeret, uagtet der nu ingen Vished haves derom c). Han besad sieldne Indsigter, saavel i den romersk-tydske Jurisprudents som i den nordiske Historie og Lovkyndighed, hvorpaa han havde givet offentlige Prøver i nogle Disputatser og hvorpaa man ventede endnu anseeligere i en dansk Lov-Historie, og i en Udgave af de gamle danske Love d). Men han blev aldrig nogen betydende eller frugtbar Forfatter, og i det Lidet, man har af ham, savnes vel ikke Lærdom og Kritik, men smagfuld Behandling og gramsk Aand. For øvrigt skal han, hvad vistnok er af Vigtighed for en Bibliothekar, have besiddet en udbredt Bogkundskab, understøttet af en stærk Hukommelse e). Intet Under derfor, at hans Ansættelse vakte store Forhaabninger og at man, i den Anledning, lykønskede saavel ham selv, som Bibliotheket f).

Paa hans Ansøgning, om at Bibliotheket ved en Commission maatte vorde ham overleveret, fik Justitsraad og

---

b) Da M. 1734 reiste til Tydskland anbefalede Gram ham til Wolf og Fabricius i Hamborg, som en egregius vir sibique amicissimus, áf megen Erudition, cfr. *Syll. nova Epistolarum.* I. p. 610.

c) I *Struvii* bibl. hist. litt. ed. Jugler I. p. 367 (hvor Scheid har meddeelt Efterretninger om de kiøbenhavnske Bogsamlinger), siges at M. forfattede den omtalte Catalog, quum adhuc *superstite Grammio vicem ejus in bibliothecæ* cura suppleret.

d) *Sylloge nova Epistolar.* III. p. 225; *Drejer* de usu Juris Anglosaxonici p. XXXIV.

e) Suhms saml. Skr. X. S. 43.

f) Den lærde Seelen skrev (Cal. Mai), en Epistola de Cl. Clementis Museo s. bibliotheca, libro rarissimo; ad *Bernh. Möllmannum* a Daniæ Monarcha *Bibliothecarium Regium* constitutum, som findes i Hamburg. Berichte von gel. Sachen. 1748. S. 330—35. M. havde boet i Seelens Huus, dengang han studerede ved Gymnasium i Lybek, hvorfor S. ogsaa omtaler ham med megen Hierteligbed, saavel her som i sine *Memorabilia Flensburgensia* p. 66. 254. 282, og i sin Afh. *de Cimbrorum in rempublicam Lubecensium meritis* p. 8.

Professor **C. L. Scheid**, med Canceliraaderne **E. J. Jessen** og **Bernh. Ambders**, kongelig Befaling at sammentræde i dette Øiemed, ved et Reskript af 18de Marts 1748, hvori, blandt andet, følgende:

„Eftersom Os allerunderdanigst er bleven foredraget, at over bemeldte Vores Bibliothek skal være udi Aaret 1729 bleven forfattet et Registratur, men at samme for Tiden ikke kan ansees saa tienlig og efterrettelig, som maatte behøves, i Henseende til Bibliotheket skal siden den Tid være bragt udi anden Orden, haver I at betiene Eder af det ved bemeldte Vores Bibliothek sig befindende og af 11 Tomer bestaaende Catalog, hvorefter I have at besørge Overleveringen, og derefter samme Catalog at lade giennemtrække, samt med Vores Bibliothekario at underskrive og forsegle, paa det at dette saaledes authoriserede Registratur eller Catalogus kunde i Fremtiden, ved forefaldende Overlevering, igien tiene til Grund og Overlevering. Men da der formodentlig, siden forskrevne Catalog blev færdig, maatte findes udi Bibliotheket at være skeet adskillige Forandringer, deels ved nye Bøgers Tilkiøb, deels derved at adskillige, som forefandtes in duplo efter derom ergangne allernaadigste Befalinger, ere enten blevne bortsolgte eller forærede til Universitets-Bibliotheket i Kiøbenhavn, foruden at mange som tilforn have været udi eet Bind, skal være blevne udskaarne og i adskillige Bind indbundne, saa ville Vi allern., at I ved Overleveringen sligt i Agt tager, saa at de tilkiøbte Bøger udi det forefindende Catalog indføres, men at I derimod ved de andre enten bortsolgte eller separerede i Catalogo in margine egenhændig antegner, at de ikke mere forefindes.“

At nu denne Commission ei kom til at fuldføre den befalede Forretning og Anledningen dertil, erfaredes først 33 Aar senere, da den, efter Møllmanns Død, nedsatte Bibliothek-Commission, til Veiledning ved sine Arbeider,

udbad sig af daværende Etatsraad **Jessen**, som den eneste Overlevende af hiin Commission, Underretning om hvad ham om dennes Resultater maatte være bekiendt. I en Skrivelse af 19de Februar 1781, berettede han, at bemeldte Commission virkelig i samme Foraar havde begyndt sine Forretninger, og meddeelte tillige følgende Omstændigheder som havde foranlediget dens Ophævelse:

„Nær vare vi ikke kommen til Ende med Folianterne, førend Justitsraad **Scheid**, formedelst erholdte Vocation til Hannover, 1749 forlod Commissionen og Bibliotheket. I Anledning heraf forespurgte jeg mig hos sal. Geheimeraad Greve **Holstein**, om vi tvende andre Commissarier skulde vedblive Overleveringen, eller udsætte den til en anden Medcommissarius i Justitsraad Scheids Sted var bleven beskikket; Herpaa fik jeg kort efter den mundtlige Resolution: at Hans Majestæt ikke fandt fornøden at beskikke nogen i Justitsraad Scheids Sted, men var fornøiet med at vi tvende øvrige fortsatte Afleveringen. Dette skeedte og, indtil vi vare færdige med Folianterne, og skulde begynde med de mindre Formater paa Galleriet. Imidlertid faldt Prof. **Møllmann** paa at sige til os andre, at det hele Biblioteks Aflevering vilde blive et altfor langvarigt Arbeide for Os: han kiendte næsten hver Bog, Manuskript og Andet i Bibliotheket, da han i **mange Aar havde havt at bestille med dem i sal. Etatsraad Grams Tid**; han var derfor villig at modtage Bibliotheket som det var, uden videre Overlevering, hvilket han strax vilde bekiendtgiøre Geheimeraad Holstein. Jeg paa min Side anmeldte dette ligeledes for samme Herre, og modtog kort derefter dette hans mundtlige Svar: at siden den nye Bibliothecarius Prof. **Møllmann** havde declareret at ville modtage Bibliotheket som det var, uden videre Aflevering, var Hs. Majst. fornøiet dermed, og kunde Commissionen saaledes cessere. Denne Forandring i Sagen forvoldte, at ingen ordentlig Forretning

over det Passerede blev fuldført, men at allene, efter alt hvad jeg derom kan erindre, en kort Recit om Afleveringens Begyndelse, Fremgang og Udfald blev i Pennen forfattet og henlagt til Commissorium, som formodentlig vil findes paa Bibliotheket" g).

Møllmann modtog saaledes Bibliotheket uden nogen formelig Overlevering. Vel blev der, saavidt muligt, sørget for, at Intet det tilhørende tabtes blandt den afdøde Bibliothekars Efterladenskab, thi samme Dag som hint Commissorium udfærdigedes, fik Møllmann Befaling tilligemed Justitsraaderne Scheid og Hielmstierne og Archivarius Langebek at indfinde sig ved Skiftet efter Gram, for ved de der befindtlige Haandskrifters og Dokumenters Afgivelse til deres respektive Hiemstavne, at iagttage det kongelige Bibliotheks Interesse; tillige skulde han, efter eget Forslag, tilbageforbre Bibliotheks-Nøglen fra En og Anden, hvem Gram havde betroet den, og herefter ikke betroe den til nogen uden til de antagne Famuli. Men at det dog, ved de haandskrevne Samlinger fra forskiellige Instituter, hvilke Gram, ifølge sin Stilling, havde havt under Opsyn og til Brug, ikke var muligt at forebygge alt Tab for disse og navnligen for Bibliotheket, viste den følgende Tids Erfaring h); ogsaa havde Møllmanns Ulyst til at underkaste sig en formelig Overleverings Besværlighed, efter hans Død, den Følge for Arvingerne, at Boet i 5 Aar kom til at henstaae, før Skiftet kunde sluttes.

2.

Bibliotheket berigedes i dette Tidsrum med fire hele Samlinger af større og mindre Omfang, hvorved især

g) Denne findes nu ikke. Den møllmannske Catalog er, i Følge det ovenanførte kgl. Rskr. vel giennemtrukken, men ei underskrevet og forseglet, da Commissionens Arbeide ei blev tilendebragt.

h) Den bekiendte Perg. Codex af islandske Annaler (trykte i *Scr. rer. Dan.* III.) var i Grams Tid kommen til Geheimearchivet, hvorfra den først længe efter blev restitueret til Bibliotheket; mere til Beviis herfor vil blive anført nedenfor.

Manuskript-Samlingen fik en betydelig Udvidelse. Disse vare efter Tidsfølgen: det **Gottorpske** Bibliothek; de **Gramske** Haandskrifter; en betydelig Mængde af Bøger og Haandskrifter som kiøbtes paa den **Fossiske** Auction; og endelig de fra den lærde Reise i Orienten hiemsendte orientalske Haandskrifter.

Blandt disse var det **Gottorpske Bibliothek**, i flere Henseender, den vigtigste. Efter Erobringen af den hertugelige Andeel af Hertugdømmet Slesvig, især efter Freden 1720, synes vel den danske Regiering mere og mere at have anseet hint forladte Bibliothek for danskt Eiendom i), og fra Begyndelsen af Christian den Siettes Regiering haves forskiellige, saavel over de trykte Bøger som Haandskrifterne forfattede Designationer k). Men til nogen egentlig Indlemmelse i det kongelige Bibliothek findes intet Spor for i Aaret 1749, da der ved Reskript af 9de Mai blev bestemt, at hint Bibliothek skulde først udsøge deraf, hvad det kunde behøve, dernæst det **kongelige Haandbibliothek**, som ved denne Leilighed for første Gang nævnes, og hvad der blev tilovers skulde tilstilles Sorø Akademie l). Mod Slutningen af Aaret fik Møllmann Befaling at modtage det hele Bibliothek, som nu oversendtes til Kiøbenhavn m). Ikke blot dette

---

i) Der skeedte Udlaan deraf til danske Lærde, f. Ex. 1723 af nogle Manuskripter til A. Hoier, som ved sin Afgang fra Bibliotheket 1730 afleverede dem til dette. Allerede 1713 bleve de Meyerske Karter over Danmark oversendte til det kgl. Bibliothek: **Pontoppidans** danske Atlas I. p. XXV.

k) Ifølge en kongelig Befaling af 27de Aug. 1735 begyndte dengang saavel Manuskripterne som Archiv-Dokumenterne at afsendes; senere synes Bøgerne at være hidkomne. Over Manuskripterne (331 Nummere) forfattede Møllmann en Fortegnelse i August 1734; ligeledes haves en over de theologiske Bøger (2452 Værker) underskrevet af Lohman d. 7. Juli 1737.

l) *I. A. Cold*, **Anniversaria Acad. Soranæ** (1750) p. 28. Doubletterne til Sorø bortsendtes paa 50 Bøndervogne; **Kiøbenhavns Postrytter** 1750 Nr. 87. Nogle skiænkedes ogsaa til det tydske Cancellie; **Danske Atlas**, VII. S. 567.

m) 6. Sept. 1749 skrev Rentekammeret til Møllmann om at modtage det Gottorpske Bibliothek, som i 69 Kasser blev sendt til

Bibliotheks egen Vigtighed, men ogsaa dets Alder, dets Stiftelse og Vedligeholdelse af et med Danmarks Konger nærbeslægtet Fyrstehuus, samt de Omstændigheder, under hvilke det indlemmedes i det kongelige Bibliothek, give det en forhøiet Interesse, og vække Ønsket om en udførlig Fremstilling af dets Skiæbne i de hundrede Aar det existerede. En saadan lader sig nu vel ikke give; men det mangler dog ikke paa enkelte Noticer, som kunne udbrede noget Lys over dets Beskaffenhed, Bestyrelse og Brug.

Dèt Gottorpske Bibliothek stiftedes A. 1606 af Hertug **Johan Adolph** af **Holsten-Gottorp**, og synes, hvad den første Stamme, især af Haandskrifter angaaer, for en Deel at skylde Kloster-Bibliothekerne i Hertugdømmerne, f. Ex. Bordesholm og Cismar, sin Oprindelse n). Efterfølgeren Hertug **Frederik III.**, ligesom Faderen, Videnskabernes ivrige Dyrker og virksomme Befordrer o) forøgede det betydeligt, og, selv under Huset Gottorps stormfulde Periode, lige til Tonningens Erobring, synes Vedligeholdelsen og Forøgelsen

---

Kbhvn og hvorover daværende „Klosterprediger" J. F. Noodt (den lærde schleswig-holstenske Historiker) og Notarius Høpner havde giort Catalog og besørget Indpakningen; jfr. *Struvii* bibl. hist. litt. ed. Jugler. I. p. 365. 456; **Danske Atlas** VII. S. 567. Noodt fik, for sit Arbeide ved Oversendingen, Titel af Consistorialraad; **Fortges. Nachr. von dem Zust. d. Wissensch. u. Künste in den dänischen Reichen.** II. S. 89.

n) **Danske Atlas**, VII. S. 565; **Erichsens** Udsigt S. 9. Levninger af disse Klosterbibliotheker forekomme endnu i vort Bibliothek, især blandt Haandskrifterne. Til det Bordesholmske Bibliotheks Historie findes Bidrag i **Westphalen** Monum. II. c. 488. 600. 2390; **Staatsbürgerliches Magazin** IX. S. 107. F. Lindenbrog, hvem nogle af de Gottorpske Manuskripter findes at have tilhørt, testamenterede ellers den største Deel af sit Bibliothek til sin Fødebye Hamborg; *Cimb. litt.* III. p. 415.

o) *Cypræi* Ann. Episc. Slesvicensium p. 428; **Olearii** holst. Chronik S. 66. 136; *Torqvati* Acad. Kilon. inauguratio (1666) p. 26—27; **Christiani** Entwurf einer gelehrten Geschichte Herz. Frid. III. (Progr.) S. IV. XI.; **Lackmans** Einleitung II. S. 241. Allerede 1634 meente *Cypræus* l. c. p. 429 at dets Lige knap fandtes i Tydskland; Andre vovede kun at sætte det wolfenbüttelske Bibliothek ved Siden af det; *Cimb. litt.* I. p. 194.

af denne Skat aldrig at være bleven aldeles tabt af Sigte p). Det berigedes ved hele Samlinger, f. Ex. 1612 ved den hertugelige Raad **Johan Wowerns** q) og 1688 ved den hertugelige Geheimeraad **Ulckens** r), begge ifølge Testament. Endnu i den sidste Tid af dets Tilværelse udgik, under 30. Juni 1710 hertugelige Befalinger, at der fra alle Collegier skulde til Bibliotheket indsendes to Exemplarer af publicerede Mandater, Patenter m. m.; ligeledes fra Universitetet i Kiel to Exemplarer af alle der udkomne Disputatser, Orationer og andre Actus academici, og endelig at alle Bogtrykkere i de gottorpske Lande skulde, af alt hvad de trykte, inden otte Dage efterat det havde forladt Pressen, paa Forlæggerens Bekostning afgive to Exemplarer, „davon das eine, falls selbiges über 16 Bogen gros, nach der hiesigen **Fürstl. Bibliothec** Livree im frantzösischen und hinten verguldeten Leder, darauf der Titul auf roth Leder mit verguldeten Buchstaben gedruckt, eingebunden werden muß.“

Saalænge Bibliotheket var de gottorpske Hertugers Eiendom, kiende vi en uafbrudt Række af Bibliothekarer, blandt hvilke forekomme adskillige, i Literaturen ikke uberømte Navne.

---

p) I det kgl. Bibliothek haves et Pragtexemplar af ***Stan. Lubienitz*** theatrum cometicum, Amstelod. 1688. fol. med en vidtløftig Tilskrift til Hert. Christ. Albert, "Principi .... ***bibliothecam*** vastam et splendidam Augusti ***Soceri*** (Kong Fred. d. 3dies) ***exemplo*** instruenti;" cf. Tom. I. p. 45. Chr. Albert bestemte 500 Rdlr. aarlig til Forøgelse af Bibliotheket og Konstkammeret; **Danske Atlas** VII. S. 565. Da **Molesworth** besaae det 1692 fandt han det af stigende Værd; Acc. of Denmark (Lond. 1694) p. 94. Om dets Lokale s. **Danske Atlas** VII. S. 566. En panegyrisk Beskrivelse over det forekommer i ***H. Henningii*** or. in funere D. Friderici p. 6. Den 18. Oct. 1710 fik Landrentemester Clausen Ordre at slutte Accord med „Hof-Meubel-Conservirer“ Israel Salomon, „das derselbe die hiesige fürstl. **Bibliothek** sampt denen **Manuscriptis** und Kunstkammer für eine jährliche Gage von 100 Rthlr. conserviren, und alsdann, für dasjenige was darann verderben könnte, und von seiner Conservation dependiret, responsabel seyn soll.“

q) ***Cimb. litt.*** III p. 656.

r) Ibid. I. p. 699.

Den første var **Elias Hutter**, tillige de hertugelige Børns Hofmester s), maaskee en Søn af Orientalisten Elias Hutter, der døde omtrent 1602 t). Han synes dog kun at have været det i en kort Tid; Bibliotheket overdroges da til en Søn af Nathan Chytræus, hvad enten denne nu har hedt **Simon**, som Nogle ville u), eller efter Andre **Nathan** (**Jonathan**) **Chytræus** v). Fire Aar efter Bibliothekets Stiftelse, 1610, beskikkedes allerede den tredie Bibliothekar, **Henrik Lindenbrog**, en Broder af den lærde Fred. L., selv en duelig Philolog, som paa sin Reise i Frankrige havde beskiæftiget sig med at undersøge gamle Haandskrifter x). Han døde 1642 og **Johan Latendorf**, der alt 1634 skal have været ansat ved Bibliotheket, men om hvem forresten intet vides, forestod det indtil 1650 y). Dennes Eftermand, **Adam Olearius**, hertugelig Mathematicus og Antiquarius, berømt af sin persiske Reise († 1671), bragte Bibliotheket i Orden og forfattede en Catalog over det z). Han efterfulgtes af den end mere berømte Literator og Bogsamler, **Marquard Gude**, omtrent til 1678 æ), efter hvem igien Hofraad **August Heider** forestod Bibliotheket ö); det var formodentlig under dennes Bestyrelse, at Pagehofmesteren **Joh. Daniel Eber**, siden det kielske Academies Secretair, d. 30. Marts 1683 beskikkedes til Vice-Bibliothekar a). Endelig blev Bibliothekarposten overdraget den hertugelige Livlæge og forrige

s) **Lackmanns** Einleitung II. S. 242; **Noodts** Beyträge V. St. S. 520.
t) *Cimb. litt.* II. p. 392.
u) **Lackmann** l. c.; **Moller**, Nachricht von dem Geschlecht v. Ahlefeldt S. 133; Journalen *Hamburg* u. *Altona* III. 3. S. 295.
v) **Noodt** l. c. S. 521.
x) *Cimb. litt.* I. p. 345; *Cypræi* Annales p. 429.
y) **Lackmann** l. c. *Hamburg* u. *Altona* l. c. S. 296.
z) **Dankwerths** Landesbeschreibung S. 110; *Cimb. litt.* II. p. 593—94.
æ) *Cimb. litt.* III. p. 284.
ö) **Lackmann** l. c.
a) Jfr. *Cimb. litt.* I. p. 144.

Prof. Medic. i Kiel, **Joh. Nicolay Pechlin**, der forfattede en nye Catalog, i det ringeste over Haandskrifterne b). Det var nemlig ved hans Bestalling af 22. Juni 1686 paalagt ham især at sørge for, at Bibliotheket „in fernere richtige Ordnung gebracht und darinn erhalten, die Bücher so albereit vorhanden, in sonderliche beqveme Classes gestellet, darüber ein richtiges Inventarium verfasset werde, auch darauf mit aller Sorgfalt sehen, das von den Büchern nichts entwendet, besondern dasjenige, was abgefodert wird, wieder zu Stelle geschaffet und suo loco reponiret werde" c). Pechlin saae, medens han endnu levede († 1706), sin ældste Søn, **Joh. Pechlin**, daværende gottorpsk Cancellie-Assessor, udnævnt til sin Eftermand, som endelig, ved det gottorpske Huses paafølgende Catastrophe, kom til at slutte Rækken af de gottorpske Bibliothekarer d).

Lønnen synes ei at have været eens for alle disse Bibliothekarer, og, da Embedet som oftest var forbundet med en anden Post, temmelig ubetydelig. Saaledes heed det baade i Heiders og J. N. Pechlins Bestallinger, at de skulde have samme Gage som Olearius; men denne havde som Hof-Mathematicus oppebaaret 400 Rdlr. og som Bibliothekar 100 Rdlr. foruden Kostpenge. Derimod havde M. Gude havt 200 Rdlr.

Dette Bibliothek synes, sin hele Tilværelse igiennem, med en sielden og roesværdig Liberalitet at have været tilgiængeligt, saavel for indfødte Lærde som for Fremmede. Blandt de Første har vel ingen viist sig en saadan Gunst værdigere end den af Hertugdømmernes Historie saa for-

b) *Molleri* Isagoge II. p. 351; *Cimb. litt.* II. p. 639; Hamburg u. Altona l. c.

c) At baade Bibliotheket og Kunstkammeret, uagtet den hertugelige Residents for øvrigt havde lidt endeel ved den danske Occupation, endnu 1692 befandt sig i temmelig god Stand, bemærkes af *Molesworth*, Account of Denmark 1694, p. 34.

d) Lackmann l. c. Af denne Pechlin haves endnu 3 Foliobind af en Realcatalog over Bibliotheket med Aarstallet 1709.

tiente Johan Moller e). De Sidstes Opmærksomhed fængsledes især af Haandskrifterne, saavel de orientalske, der for største Deel skyldtes den af Frederik d. 3die foranstaltede persiske Reise f), som de græske og romerske. Det gottorpske Bibliothek stod derfor, det hele syttende Aarhundrede igiennem, i langt større Anseelse end det paa Haandskrifter fattigere og, naar enkelte Tidsrum undtages, med større Strængbed bevogtede Kongelige i Kiøbenhavn. Af Lærde, der vides at have benyttet Manuskript-Samlingen, kiendes Huetius, som paa sin Reise til Sverrig opholdt sig nogen Tid i Gottorp, for at undersøge de græske Haandskrifter g); Js. Vossius og Nic. Heinsius, hvilke ligeledes paa deres Giennemreise besøgte Bibliotheket, hvis Haandskrifter de omtale med megen Agtelse h), og hvoriblandt den Sidste især satte megen Priis paa nogle Codices af Ovid og et Fragment af Lucrets i).

e) *Joh. Molleri* vita p. 21. 51. Catalogen over det gottorpske Bibl. anføres paa flere Steder i *Cimbria literata* f. Ex. I. p. 196. II. p. 217. 269. Ogsaa Cypræus omtaler den Adgang, han havde nydt til Bibliotheket; *Annales* p. 429.

f) *Cimb. litt.* II. p. 594. Ifølge Morhof, Polyhistor, ed. IVta I. p. 66, skulle Salmasius og Bochart have benyttet disse Manuskripter. Ogsaa Mosheim omtalte her, i A. 1717, koptiske, armeniske og chinesiske Codices (*Thes. epist. Lacroz.* I. p. 272). De fleste af disse maae være tabte, før det gottorpske Bibliothek kom hertil; thi i Designationen over de gottorpske Manuskripter 1735 forekomme i alt kun 15 orientalske Nummere.

g) Især af en græsk Astrolog Vettii Valentis Anthologia, som han havde i Sinde at udgive (jf. *Fabricii* bibl. gr. ed. *Harles*, IV. p. 144—47.), men som ei er kommen til det kgl. Bibl. Han omtaler med Erkiendtlighed den fri Adgang, der forundtes ham til Bibliotheket, og Hert. Fred. d. tredies forekommende Velvillie; *Huetii* Comm. de rebus ad eum pertinentibus p. 116 sq.

h) *Burmanni* Syll. Epistolar. III. p. 582. 585-87 (1650). En Catalog af N. Heinsius over det gottorpske Bibliotheks græske Haandskrifter forekommer i Catal. librorum bibl. publ. Lugd. Batav. (1716. fol.) p. 390.

i) *Burmanni* Syll. Epistolar. III. p. 506. 590—91. Ved sin Udg. af Ovid i 3 Bind har Heinsius til Fasti brugt en gottorpsk Codex, formodentlig Nr. 2011 blandt Qvarterne i den gamle kgl. Manuskriptsamling, og til Libri Tristium en lignende, formodentlig Nr. 2013. Ved den sidste anfører han tillige Varianter af en *Codex Hafniensis* og ved Epp. ex Ponto af tvende ditto, disse dog snarere Universitets-Bibliotheket tilhørende.

Fred. Lindenbrog confererede to Codices af Solini Polyhistor k); ogsaa skal Salmasius have benyttet en Pergament-Codex af Plinii historia naturalis, der endnu findes i det kongelige Bibliothek l). Enkelte af dette Bibliotheks Skatte ere i dets blomstrende Periode blevne offentliggiorte; Bibliothekaren H. Lindenbrog udgav saaledes et Anecdoton til Middelalderens Literatur henhørende m) og Orientalisten H. Henningsen fra Husum en arabisk Bønnebog n); men det vigtigste var dog Procli Commentar over den platoniske Theologie, som den berømte græske Philolog Æmilius Portus, der i dette Øiemed blev indkaldt, nogle Aar efter Bibliothekets Stiftelse udgav under Efterfølgerens Auspicier o).

Efterat dette Bibliothek havde existeret noget over et Aarhundrede, tabte det gottorpske Huus sin Andeel af Hertugdømmet Slesvig og Gottorp ophørte at være en fyrstelig Residents. Der kunde nu ikke længer tænkes paa Bibliothekets Forøgelse, knap paa dets Vedligeholdelse; det synes endog at have lidt af Krigstummelen, der udbredte sig over

---

k) *Cimb. litt.* III. 423.

l) Morhof, Polyhistor. I. p. 66. II. p. 890; jfr. *Rezzonici* Disquis. Plinianæ. II. p. 246. 268.

m) Altercatio Hadriani Aug. et Epicteti Philosophi, it. *Disput. Pippini* et Albini Scholastici; hæc nova, illa auctior prodit, una cum *Frid. Lindenbrogii* Variarum quæstionum centuria; Francof. 1628. 8. Pippini Disp. er, ifølge Fortalen, ex Msto Codice *Bibl. Gottorpianæ*.

n) Muhammedanus precans i. e. liber precationum muhammedicarum arabicus Mstus, in ill. *bibl. Gottorpiana* inventus, latinitate nunc donatus et notis illustratus, Slesvigæ 1666. 8. Haandskriftet, som flere lignende, skyldtes Ad. Olearius; jfr. *Molleri* Cimb. lit. I. p. 248.

o) Procli in Platonis theologiam Libri VI. per *Æm. Portum* ex Græcis facti latini, et, in gratiam platonicæ philosophiæ studiosorum, ex Ill. Princ. Friderici *bibl. Gottorpiensi*, gr. et lat. nunc primum in lucem editi; Hamburgi 1618. fol.; jfr. Lackmann II. p. 243; *Joh. Meursii* Dedic. til Hert. Fred. III. foran Fortuna attica. 1622. 4. Originalen til denne Udg. af Proclus findes endnu blandt det kgl. Bibliotheks Haandskrifter; (Gl. Saml. Nr. 207 Fol.)

disse Egne, og af fiendtlige Troppers Giennemmarsch p). Henved fyrgetyve Aar stod det hen, uden egentlig Tilsyn og overladt til sin egen Skiebne, indtil det i Aaret 1719 kom til at udgiøre en Deel af det kongelige Bibliothek. Det skal dengang dog endnu have bestaaet af 12000 trykte Bøger q) og 331 Haandskrifter, blandt hvilke Klassikerne især udmærkede sig r). De gottorpske Exemplarer ere tildeels endnu

---

p) Thesaurus partim derelictus, partim Danorum et Russorum insidiis dissipatus — skrev Mosheim 1717 i *Thes. ep. Lacroz.* I. p. 272. Nulli, hoc belli tempore, ad eam aditus patet, skrev han 14. Dec. 1719 til Philologen Havercamp, som derfra havde ønsket kritiske Bidrag til Josephus. Endnu sørgeligere skildres Tilstanden i et Brev af 29de Mai 1722: "Slesvici cum essem, celeberrimam illam, quæ in arce *Gottorpiensi* est, *bibliothecam* tui causa excutere cæpi, si quid forte reperirem, quod aut Tertulliani, aut Lucretii aut *Josephi* editiones juvare posset. Verum deploratum inveni statum; omnia nimirum turbata et summa imis mixta; libros loco motos; codices manu exaratos vetustissimos et pulcherrimos dilaceratos. Male sit istis hominibus, qui tanto thesauro violentas inferre manus non dubitarunt. Nihilo tamen minus, mi Havercampi, nulli ego parcam labori, sed omnia tentabo, ut aliquid ex tanta rerum perturbatione eruam. Nam, ne nescius sis, spes summa est, mihi a Rege curam rei scholasticæ ducatus illius, et simul *illustris bibliothecæ præfecturam* commissum iri. Mere om Bibl. i denne Periode, s. *Struvii* bibl. ed. Iugler I. p. 457; *Suppl.* p. 91; Danske Atlas VII. S. 567; Falcks Staatsbürgerliches Magazin V. S. 751.

q) *Struvii* bibl. I. p. 365.

r) J. Morhof, Polyhistor. ed. IV. T. I. p. 66. nævnes endeel af de vigtigste Manuskripter, blandt hvilke følgende savnedes, da de øvrige indlemmedes i det kgl. Bibliothek: Ηρωνος ἐισαγωγη των γεωμετρουμενων; Mich. Glycæ Annales; Fragmenta Mathematicorum græce; Heliodori Larissæi optica; Xenocrates de piscibus; Vita Hesiodi, Theocriti et Oppiani gr.; Glycæ orationes; Cassiodori tripartita historia ecclesiastica; Constant. Manassis Chronicon; Fulgentii Mythologia (600 Aar gammel (!) confereret af M. Gude; *Cimb. litt.* III. p. 302); Methodius de mundi excidio. M. Gude havde confereret flere Udgaver af Geoponica med en gottorpsk, nu savnet, Papir-Codex i 4to (*Cimb. litt.* III. p. 299); et af disse collationerede Exemplarer kom til J. A. Fabricius og med dennes øvrige Haandskrifter til Univers. Bibliothekct; jfr. *Geoponica* ed. *Niclas* (1781), *Præf.* p. VII—X. Ogsaa vides tilforn at have existeret i det gottorpske Bibliothek følgende: En Perg. Codex af Institutionerne, der havde tilhørt Karthäuserne in domo Montis B. Mariæ ved Strasburg og som Gude tillagde en Alder af 500 Aar; Gudes Collation blev siden af W.

kiendelige i Bibliotheket ved deres særegne Bind af brunt Læder med grønt Snit, oprindeligen forsynede med Baand til at binde sammen, prydede med det gottorpske Vaaben paa Siden s).

Den næste betydelige Acqvisition var Samlingen af de gramske Haandskrifter. Grams efterladte Bibliothek bestod, uagtet det ikke var blevet skaanet i Ildebranden 1728, af meer end 20,000 Bind, meest henhørende til Historie, Theologie og Philologie t); overhoved et Mindesmærke om dets Eiers polyhistoriske Lærdom. Med den ædleste Forekommenhed havde han i levende Live holdt det aabent for lærde Venner og Klienter u); men i hans Testamente var det bestemt til, efter hans Død, at bortsælges ved Auction. Hovedauctionen over de trykte Bøger, der varede fra 20de Januar

---

O. Reitz meddeelt i *Miscellaneæ Obs. criticæ novæ* in auctores veteres et recentiores in Belgio collectæ, Tom. V. p. 321 sq. VI. p. 534 sq. VII. p. 645 sq.; en Codex, hvoraf Acta S. Ansveri meddeeltes i den Venetianske Udg. af Acta Sanctorum 4. Julii p. 104; et Haandskrift til Nordstrands Historie, hvoraf Excerpter ere meddeelte i Suhms Saml. til den danske Historie II. 2. S. 193; og maaskee flere.

s) Topogr. økonom. Lommebog over Kbhvns Mærkværdigheder, 1794. S. 97. Den mærkelige Samling af Blomstertegninger paa Pergament i 4 Foliobind; har ogsaa tilhørt det gottorpske Bibliothek, l. c. S. 88.

t) I Thura's Idea (1723) nævnes det p. 232 blandt Hovedstadens vigtige Bibliotheker, især med Hensyn til græsk Literatur.

u) S. Dedic. foran *C. L. Scheidii* Disp. de Buccellariis, Hafn. 1745; Fortges. Nachr. von dem Zustande d. Wissensch. in Dännemark, II. S. 181; Fortalen til O. Thornings Bibel- og Kirkehistorie (1772). I et rimet Sendebrev fra G. Treschow til J. Trellund om Ildebranden 1728 hedder det:

„Man hos Professor Gram kan skue en og anden (Bog),
men ikke alle dem, man saae hos ham for Branden,
Gud vilde, at der blev for hannem nogle skaant,
for han saa villig os har sine Bøger laant."

Broderen beretter i hans utrykte Biographie, at Studenterne derfor, da Ilden nærmede sig Grams Boelig, strømmede til for at redde hans Bøger og øvrige Behave. Flere siellandske Geistlige nævnt, i deres Vitæ i Bispe-Archivet, med Taknemmelighed den Adgang, de i Studenteraarene havde nydt til Grams Bibliothek.

til 14de April 1749 udbragtes til 20141 Rigsdaler v); det vigtigste gik til Udlandet; det kongelige Bibliothek kiøbte kun for 385 Rdlr. Haandskrifterne skulde have været solgte ved en følgende Auction; men efter Møllmanns Forslag erhvervedes de endelig 1752 til Bibliotheket for 500 Rigsdaler x). De bestode af 299 Nummere, meest nordiske Sager, men ogsaa endeel til den klassiske og Middelalderens Literatur, af Gram for største Deel kiøbte efter Rostgaard, Danneskiold og Bibliothekaren J. C. Wolfen. Blandt de vigtigste kan maaskee nævnes en Afskrift af O. Sperlings antiquariske Collectanea i 15 Foliobind tilligemed flere Sperlingiana, nogle af Philologen Zach. Lunds Arbeider og en stor Samling af fremmede Lærdes Breve.

Etatsraad **Niels Foss** til Juellund, Præses i Under-Admiralitets-Retten, efterlod sig et Bibliothek af meer end 11000 Bind, hvoriblandt den fuldstændigste Samling til dansk Literatur, der, Resens tabte Samling fraregnet, indtil den Tid havde existeret y). Efter hans Død 1751 blev det

---

v) Ifølge en Erklæring af Skifteforvalteren J. C. Kall i Consistorii Copiebog for 1755. De offentlige Blade angave Beløbet for Folianterne til henved 9000 Rdlr. og for Qvarterne til over 6000 Rdlr. Catalogen, forfattet af Langebek og med en Fortale af ham, udkom 1748 og indeholdt 3440 Nr. i Fol., 6520 i Qv., 11337 i mindre Format; i alt 21,297 Nummere. En følgende Auction over nogle overblevne Bøger udbragtes til 550 Rdlr. Da mange Exemplarer af Catalogen bleve forsendte til Udlandet, og man befrygtede, at Forraadet ei skulde blive tilstrækkeligt, bebudedes allerede, inden Auctionen var begyndt, et nyt Oplag mod Prænumeration (**Kbhvns Postrytter** 1748, Nr. 85). Men dette kom dog ikke i Stand; ligesaalidet som et nyt Oplag med hosføiede Auctionspriser, hvorpaa Bogtrykker Berling senere indbød til Prænumeration (**Kbhvns Postridende**, 8vo, 1749. Nr. 26. 30).

x) I et Forslag, Langebek indgav til Kongen strax efter Grams Død angaaende dennes lærde Efterladenskab, yttrede han det Ønske, at hans Udarbeidelser, Excerpter og lærde Brevverling, paa en eller anden Maade, maatte komme til at tilhøre det Offentlige.

y) Det nævnes blandt de anseelige danske Bibliotheker i **Thura's** Idea hist. lit. Dan. p. 232. I Dedic. til Foss af **F. J. v. Dauws** „Hør, Du Danske Mand", Kbhvn. 1741, omtales hans „meget anseelige Samling af **danske Sager**, og det saavel af

bortsolgt ved offentlig Auction z), og paa denne kiøbtes for Bibliotheket, efter kongelig Resolution, en betydelig Deel nordiske Bøger og Haandskrifter, til Beløb af 1012 Rdlr. Haandskrifterne udmærke sig ved deres nitide Skrift, og alle de Fossiske Exemplarer ere, ved deres solide og ziirlige Franskbind med Vaaben paa Ryggen, endnu Prydelser for Bibliotheket æ).

At Møllmanns Forestilling angaaende disse to betydelige Kiøb saa let fandt Indgang, maa for en stor Deel vel tilskrives den Interesse for al Videnskabelighed, men især for den nordiske Historie, der allerede fra Ungdommen af udmærkede Frederik den Femte ø). Det var denne videnskabelige

trykte, som især haandskrevne". Holberg benyttede adskillige af disse Haandskrifter ved sin Danmarks Historie.

z) Bibl. ***Fossiana*** s. Cat. librorum tam editorum quam manuscriptorum, ad Philologiam et Antiquitates, imprimis vero ad ***historiam patriæ*** pertinentium, maximam partem nitidissima et quam vocant ligatura anglica compactorum etc. Havn. 1751. 8. 582 SS. Den indeholdt i alt 11491 Bind og udbragtes til 11049 Rdlr. I offentlige Blade karakteriseredes dette Bibliothek paa følgende Maade: „Det, som giver det fremfor andre Fortrin og Anseelse, er den store Mængde af Skrifter til **Fædrelandets Historie**, som bestaaer deels udi **trykte Bøger** og deriblandt mangfoldige **gamle og rare Piecer**, deels udi skiønne **Manuskripter**, som største Delen med den sal. Mands egen Haand meget net og accurat ere copierede, deels ogsaa i den rare Samling af Stridskrifter, Deductioner, Manifester, Tractater etc., som vel ikke paa eet Sted kunne findes Lige til. Den sal. Mands Curiositet og Ombyggelighed for sine Bøger er Publico saa vel bekiendt, at ingen kan twivle om, det jo den hele Samling er overmaade vel conditioneret, indvendig de **bedste Exemplarer** og udvendig næsten alle nye **engelske Bind**;" **Berlings Avis** 1752. Nr. 10. Blandt Sieldenhederne var ogsaa det unique Exemplar af Waterretten 1546, som Luxdorph kiøbte; **Luxdorphiana** S. 261. Det kan bemærkes, at Consistorium, da Rector Magnificus (J. P. Anchersen, Universitetsbibliothekar) ei havde Tid til selv at kiøbe for Universitetsbiblioteket paa denne Auction, formaaede Prof. Møllmann til at sørge for de bedste Bøger og den convenableste Priis; uagtet begge Bibliotheker jo, paa den Maade, letteligen kunde komme i Collision.

æ) **Molbechs** Efterretning om det store kgl. Bibliothek S. 9; **Erichsens** Udsigt over den gle kgl. Manuskriptsamling S. 10.

ø) Dedicat. foran **Pontoppidans** Dänische Reformationshistorie (1731) og foran Sammes **Gesta et vestigia Danorum**

Sands, underholdt ved en Minister som Bernstorff og en Fortrolig som A. G. Moltke, der fremkaldte den beromte Reise til Orienten, hvorved Bibliotheket berigedes med omtrent 150 hebraiske, arabiske og persiske Haandskrifter, som, ifølge Instruxen, der under visse Betingelser paabød de Reisende at benytte Leiligheden til saadanne Acqvisitioner, efterhaanden bleve kiøbte og hiemsendte a). Den hele Reise havde vakt store Forventninger og, at de nævnte Skatte maae have giort en ikke liden Opsigt, kan sluttes deraf, at offentlige Blade, som dengang ellers ikke pleiede at tage Notice af Bibliothekets Anliggender, anmeldte denne Nyhed saaledes: „De, største Deel paa Pergament (!), haandskrevne Bøgers Tal er 150. Deriblandt findes otte hebraiske Bibler, deels af Ælde noget mutilerede, men dog alle i nogen Maade tienlige til Criticorum Diemærke, fornemmelig et Exemplar, som af adskillige Egenskaber holdes for at være henved tusinde Aar gammel, følgeligen det allerældste i Europa, saavidt

(1740). I Langebeks „Videnskabernes Haab under Fred. d. femte" (1747) roses „den besynderlige Flid, som H. M. paa den nordiske Historie og sine egne Landes Kundskab stedse haver anvendt".

a) Ifølge Instruxen af 15. Dec. 1760 (trykt i Michaelis, Fragen an eine Gesellschaft gelehrter Männer), § 11, maatte de kiøbe Manuskripter til en vis Summa, hvorved de ei saa meget skulde see paa deres Skiønhed og Kostbarhed, som Brugbarhed og Alder; ei Haandskrifter af Alkoranen eller mange af poetisk Indhold (!), men især til Naturhistorie, Geographie og Historie hørende, samt Codices af Bibelen og gamle arabiske Bibelversioner. Af Haandskrifter af medicinsk Indhold skulde de især søge saadanne, som omhandlede Koppesygdommen (Koppeindpodningen var faa Aar tilforn begyndt i Danmark; i dette Aar var Kronprindsen bleven indpodet) og af haandskrevne Ordbøger saadanne, som ei vare brugte af Golius og Giggeius. Alle Haandskrifter skulde sendes til det kgl. Bibliothek, under A. G. Moltkes Adresse. Nogle interessante Anmærkninger af J. C. Kall til dette Sted i Instruxen findes i Michaelis, Briefwechsel herausg. von Buhle I. S. 451 fg., hvor der ved denne Leilighed klages over, at de ostindiske Missionærer, fra hvem nogle malebariske Manuskripter paa Palmblade haves paa Bibliotheket, skulde have sendt de fortrinligste af deres Acquisitioner til Halle. I v. Havens Breve til Bernstorff sammesteds II. S. 38. 69. 73. 78. 91, forekomme gode Oplysninger om enkelte af de (ved ham selv, Forskål og Niebuhr) hiemsendte Haandskrifter, deres Priser m. m.

man veed b). De fleste ere arabiske, og blandt disse en rar Commentarius over Alkoranen" c).

3.

Det kongelige Bibliotheks Forøgelse i disse tre Decennier ved Acqvisitioner fra inden- og udenlandske Auctioner og ved Anskaffelse af den nyere Literaturs Frembringelser vilde have været betydeligere, dersom Finantserne havde været istand til at yde en varigere og rigere Understøttelse, og dersom ikke det kongelige Haandbibliothek mere og mere havde hævet sig ved Siden af dets ældre Søster. Men for ret at kunne vurdere saavel Bibliothekets Fremskridt som Bibliothekarens Virksomhed i denne Henseende, er det nødvendigt først at kaste et Blik paa dets finantsielle Stilling, hvorover der nu begynder at opgaae os et noget klarere Lys end hidtil.

I den hele foregaaende Tid havde Bibliotheket ingensinde havt nogen fast Fond; men dets Foresatte maatte Tid efter anden anholde hos Regieringen om de fornødne Summer, det være sig til Forøgelse med nye Literatur eller til Ind-

---

b) I Catalogen over den gamle kongelige Manuskriptsamling antages det tilskrevne Aarstal, som skulde bevise denne Alder, for falskt; hvilket ogsaa var J. E. Kalls Mening.

c) **Berlings Avis**, 1764, Nr. 75. I samme Blad, Nr. 48, forekommer følgende Anmeldelse af en Auction over orientalske Haandskrifter: „Torsdagen d. 26. Juli bliver en rar Samling af Manuskripter offentligt bortsolgt udi Hr. Ackermanns Boghandlers Huus, bestaaende af orientalske udi følgende Sprog, nemlig: arabiske, syriske, tyrkiske, persianiske og tartariske, fast alle meget antiqves og vel conditionerede; ligeledes de rareste Bøger, som i Constantinopel ere trykkede forinden det bekiendte Trykkeries Undergang, videre endeel ældgamle Manuskripter paa Pergament med mangfoldige Zirater af blank og mat Guld, samt den hvide Farve, kaldet Camajen, som alle ere af de forliste Konster." Denne, som det synes, betydelige Samling har mueligen tilhørt Cancellieraad **Marcus Fogh** til Brobyegaard i Fyen, der i sin Ungdom havde studeret de orientalske Sprog og var blandt de, af det theologiske Facultet i A. 1738 foreslaaede Candidater til det hebraiske Professorat; han døde 1762; **Genealogisk og biographisk Archiv** I. S. 318.

kiøb paa Auctioner; hvilke Summer da tilstødes, efter Finantsernes Leilighed og Vedkommendes Stemning, enten lettere eller vanskeligere d). Hvormegen Ulempe hermed maae have været forbunden, er let at indsee, og allerede Wolfen klagede derover som over en betydelig Hindring for Bibliothekets Fremvært. Endnu i de første Aar af Møllmanns Bestyrelse herskede den samme Fremgangsmaade. Den 6te December, efterat han havde tiltraadt sit Embede, fik han giennem Over=Hofmarschal og Geheimeraad A. G. Moltke kongelig Tilladelse til at kiøbe for 3 à 400 Rigsdaler Bøger og næste 12te Januar 1749 en lignende til at kiøbe for 427 Rigsdaler; angaaende Indkiøb paa Auctionerne efter Gram og Foss maatte han hvergang giøre særskilt Indstilling. Indtil 1753 synes Bibliothekets Tilvæxt af nye Literatur derfor i det Hele ei at have været betydelig. At see dets Forøgelse mindre afhængig af udvortes Forhold var et Ønske, som nødvendigen maatte opstaae hos enhver Bibliothekar, men hvis Opfyldelse Omstændighederne hidtil havde hindret. Endelig lykkedes det tildeels, da Møllmann i en Memorial af 18de April 1754 androg om en fast aarlig Fond for Bibliotheket og under 21de Mai næstfølgende giennem Moltke erholdt en kongelig Resolution, at et aarligt Deputat af 1000 Rigsdaler var Bibliotheket tillagt. Vel blev denne saa fordeelagtige Bestemmelse, Tid efter anden, paa flere Maader limiteret. Først faldt en kgl. Resolution af 6te Juli samme Aar, ifølge hvilken, efter Møllmanns Memorial, af Partikular=Kassen for det første, det er: for een Gang, skulde udbetales 1000 Rigsdaler til Bøgers Anskaffelse. Siden, da Bibliothekaren for Aarene 1754 og 55 indleverede Bogregninger til Beløb af 2003 Rigsdaler 3 Mark, lod Kongen i den Anledning giøre Forespørgsel, og paa hiins Erklæring i et Brev af 2den April

d) "La bibliotheque n'a d'autre fonds que la liberalité du Roi"; Roger, *Lettres sur le Dannemarc.* II. p. 59.

1756, at det var skeet ifølge Moltkes ovennævnte Meddelelse om det aarlige Deputat af 1000 Rigsdaler, der for to Aar udgiorde 2000, resolverede Kongen den 27de April 1756, at hine 2003 Rigsdaler 3 Mark vel skulde betales, men at de stipulerede 1000 Rigsdaler aarlig ikkun skulde udredes i sex Aar, indtil 1761 inclusive. Møllmann holdt sig denne Bestemmelse saa efterrettelig som muligt; hans Regninger beløb sig for de sex Aar i alt til 6009 Rigsdaler. Imidlertid havde dog Bibliothekets Finantser, disse Vanskeligheder og Indskrænkninger uagtet, giort et mægtigt Skridt fremad, især da der, foruden den temporaire Fond, til samme Tid forundtes betydelige extraordinaire Tilskud. En fransk Boghandler i Kiøbenhavn, Cl. Philibert, ansøgte og erholdt nemlig flere Gange kongelig Tilladelse til at levere Bøger efter Bibliothekarens Bestilling og for bestemte Summer. Saaledes fik han den 17de November 1755 Tilladelse til at levere aarlig Bøger for 1000 Rdlr., og hans indgivne Regninger fra 1758 til 1763 beløb sig til 5330 Rigsdaler. Siden blev det, under 3die October 1763, bestemt, at ham i sex Aar maatte aarligen afkiøbes for 2000 Rigsdaler, deels til det kongelige Bibliothek, deels til Kronprindsen, da han ellers ikke kunde fortsætte sit Trykkerie og Handel. Men, saa fordeelagtige disse interimistiske Bestemmelser end vare for Bibliotheket, havde de dog, forenede med Statsudgifternes betydelige Forøgelse i det nævnte Tidsrum e), den sørgelige Virkning, at hiin aarlige Fond ophørte, da med A. 1761 de sex Aar vare forløbne. Neppe havde derfor Christian den Syvende besteget Thronen, før

e) I Begyndelsen af Frederik den femtes Regiering begyndte Finantserne at forbedre sig; men i hans senere Aar vorte Statsgielden betydeligt. Herom og om Aarsagerne dertil jfr. **Büschings** Mag. für die neue Historie und Geographie VI. S. 290; **Gaspari's** Urkunden I. Vorr. S. XIII.; (**H. J. Birchs**) Aarsagerne til Danmarks Aftagelse i Velstand, 1790, S. 6; **Nathansons** Danmarks Handel, Skibsfart m. m. fra 1730 til 1830, 1ste D. S. 63; 2den D. S. 101.

Mollmann paa ny indkom med Ansøgning om en aarlig Fond og søgte tillige ved en Skrivelse af 1ste Mai 1766 (uden Udskrift), som her meddeles efter hans egenhændige Udkast, at vinde (sandsynligen) A. G. Moltke for Bibliothekets Interesse:

„P. M.!

Til at vedligeholde det kongelige Bibliothek i sin Lustre, udkræves en aarlig Fond for at continuere og supplere samme med de nødvendigste af deels endnu manglende, deels ny udkommende anseelige Værker og nyttige Skrifter. Ingen kunde være bedre overbeviist derom, end Deres høigrevelige Excellence, og Deres bekiendte Nidkiærhed til, endogsaa herudi at befordre Fædrelandets Fremtarv, formaaede Videnskabernes Opelskere, Kong Frederik den Femte høilovlig Ihukommelse, til den Ende 1000 Rigsdaler, for det første udi sex Aar, allernaadigst at bestemme. Bibliotheket haver mærkeligen vunden derved; og da endog Fremmede af den allerførste Rang fandt sig besøiede Tid efter anden selv over Taffelet at tale derom: saa var det saa godt som afgiort, at den allerhøiststalige Herre vistnok havde prolongeret bemeldte Anordning, dersom Døden ikke havde forhindret det. Haabet oplives igien ved vores nuregierende livsalige Kong Christian den Syvendes Bevaagenhed til at stadfæste og forfremme alle hans Hr. Faders høiprisélige Indretninger f): og da Deres høigrevelige Excellence ved Deres høiformaaende Intercession er redebon til at besørge samme Fond igien sat paa en fast Fod, saa bliver intet vissere end at Deres store Fortienester endogsaa om Eruditionen derved blive des kiendeligere, ikke allene for nærværende Tid, men ogsaa hos de sildigste Efterkommere.“

f) Paa sin Udenlandsreise, to Aar senere, besøgte Kongen ogsaa flittigen berømte Bibliotheker; Wadskiær aula eruditi Septentr. p. 52.

Paa dette Andragende fulgte en kongelig Resolution af 24de Mai, der fra Aarets Begyndelse bestemte det halve af hvad Mollmann havde forlangt eller 500 Rigsdaler aarlig for Bibliotheket i sex Aar, nemlig til Aaret 1771 inclusive. Aaret efter blev ved Reskript af 31te December 1772 g), rimeligviis eengang for alle, bestemt den Summa 700 Rdlr. for Bibliotheket; men 22de Januar 1774 faldt kongelig Resolution, »at af den til **Bibliothekerne** (det kongelige og Haandbibliotheket) udsatte Fond fra dette Aars Begyndelse maatte henlægges 700 Rigsdaler aarlig til det store **Bibliothek** h) og at disse Penge maatte udbetales paa Mollmanns Assignation«. Dette communiceredes Bibliothekaren fra Partikulair-Kammeret, og tillige, at disse 700 Rigsdaler ikke vedkom de 999 Rigsdaler, som endnu resterede af de for de afvigte Aar til Bibliotheket udsatte Fonds. Nu først kunde Bibliothekets Finantser siges at være komne paa en nogenlunde fast Fod; og denne gunstige Bestemmelse kan vel ligesaameget tilskrives det Guldbergske Ministeriums In-

---

g) Formodentlig i Anledning af et Reskr. af s. D. ang. de Udgifter, der for Fremtiden skulde sortere under det kgl. Particulair-kammer, og hvorledes disse igien skulde hæves af Rentekammeret. Af en officiel Forestilling, dat. 4. Febr. 1772, sees, at Particulair-kammeret eller Particulairkassen, hvortil alt den Tid Øresundstold var henlagt, fik, efter hiin Periode, de nordenfieldske Toldindtrader og visse Revenuer af Staden Altona. I Decenniet 1758—67 udgiorde dens aarlige Indtægter, efter et Middeltal, noget over 460,000 Rdlr. Skiøndt, under Frederik den femte, af denne Kasse adskillige offentlige Indretninger og Foretagender bleve understøttede, Videnskaber og Kunster opmuntrede, Fabriker ophiulpne m. m., befandt den sig desuagtet ved Christian den syvendes Thronbestigelse i en blomstrende Forfatning, men maatte ogsaa i Aarene 1766—67 afgive en betydelig Sum, saavel af sin Beholdning som af sine Indtægter, til Stats-Gieldens Afbetaling. Dette var da uden Tvivl Aarsagen til Indskrænkningen ved den omtalte Resol. 24. Mai 1766. Mere om Particulairkassen (hvis Alder synes at stige op til Regieringsforandringen 1660) s. **Authentische Aktenstücke zur Statistik der dänischen Staaten** S. 3—4; **Büschings** Magazin XIV. S. 51 fg.; **Nathansons** Danmarks Handel, Skibsfart m. m. 2den D. S. 14. 54. 97.

h) Maaskee den første Gang, at denne Benævnelse forekommer som officiel.

teresse for videnskabelige Indretninger, som den fra A. 1772 af begyndte Finantsreform i). Profts Boghandling havde nu faaet Leverancen til Bibliotheket, og for Aarene 1775—77 beløb dens Regninger sig til 2310 Rigsdaler.

4.

Denne Fremstilling af Bibliothekets finantsielle Tilstand i de tredive Aar Møllmann bestyrede det viser os, hvorledes Bibliothekarens Virksomhed i det Hele maa have været indskrænket, ei blot ved Mangel af tilstrækkelige Ressourcer, men ogsaa ved den ham stundom paalagte Forpligtelse at modtage hvad en enkelt Boghandler kunde og vilde levere. Den Møllmann tillagte Efterladenhed i Anskaffelse af ny Literatur k) bliver altsaa tildeels undskyldelig, og hans Bestræbelser for at udvirke en fast aarlig Fond, som tilsidst ogsaa, i en vis Grad, lykkedes ham, bør altid henregnes ham til en Fortieneste. At Anskaffelse af den nyere Literaturs Frembringelser, under slige hemmende Forhold, ei altid kunde gaae frem efter en fast Plan, stundom endog næsten aldeles maatte standse, er begribeligt. Saaledes savnede Eftermanden, ved sin Tiltrædelse, især nyere Værker i Naturhistorien og de skiønne Kunster, Landkarter m. m., men fandt sig igien bedre tilfredsstillet i den nyere historiske Literatur f. Ex. Italiens og Engellands, hvilken sidste Møllmann selv havde forskrevet fra London.

I de første Aar kiøbtes der Bøger paa betydelige udenlandske Auctioner f. Ex. 1749 paa Jac. Chions i Haag, 1750 paa Grev Wassenaer-Obdams sammesteds, 1751 paa den Rambouilletske (?) Auction, 1762—63 paa Auctionen

i) Herom s. d'Yves Geh. Hof- und Staats-Gesch. S. 20 fg. og de anførte Authentische Aktenstücke (uden al Tvivl af den samme Marqv. d'Yves) S. 7. fg.

k) Suhm Essai sur l'etat present des sciences dans le Dannemarc p. 11.; saml. Skr. XVI. S. 95; Nyerups Brev til J. F. W. Schlegel S. 12; Molbechs Efterr. S. 11.

efter Prof. M. Richey i Hamborg, hvis Catalog udgiorde 4 stærke Bind i Octav. Til samme Tid kiøbtes ogsaa paa indenlandske Bogauctioner, ikke blot efter Gram og Foss, men ogsaa 1750 efter Grev **Christ. Lerche**, paa hvilken enkelte vigtige Haandskrifter bleve Bibliotheket til Deel l); ligesom og 1759 efter Geheimeraad **Berkentin** m). Derimod vides ikke, at der kiøbtes noget af Dr. Med. og Prof. **Jens Foss's** medicinske og naturhistoriske Bibliothek, der eengang ansaaes for her at være uden Lige n), og hvoraf 6500 Bind bortsolgtes ved Auction 1756 o); eller, da den reformeerte Præst, **J. L. Stubenrauchs**, især paa theologiske Sieldenheder rige Bogsamling adspredtes ved Auction, deels i hans levende Live (1769) deels efter hans Død (1777). Heller ikke synes Bibliothekets Manuskript-Samling at have erholdt nogen Forøgelse efter Biskop **P. Hersleb**, hvis 1758 bortauctionerede Bogsamling indeholdt foruden 80 danske og norske Original-Dokumenter tillige 428 Haandskrifter, hvoriblandt mange af Vigtighed for den danske Kirkehistorie; eller 1758 efter „det siellandske Clerisies“ Forfatter, Præsten

---

l) F. Ex. en Perg. Codex af Bibelen paa Latin (Gle kgl. Saml. Nr. 2 Fol.) og den af A. W. Cramer beskrevne og benyttede Codex af Corpus Juris; **Erichsens Udsigt** S. 13. 59. Denne Bogsamling havde Gr. Chr. Lerche († 1757) arvet efter sin Fader, Geh. Conf. Raad og Overceremoniemester Vincenz Lerche († 1742), der igien havde faaet endeel deraf efter sin Farbroder, den ovenfor (S. 96) omtalte Etatsraad Corn. Lerche. 1744 solgte Christ. Lerche sin Gaard med Bibliothek (hvori, ifølge et Brev fra Hielmstierne til Langebek, vare „mange skiønne chymiske Bøger“), til Geh. Rd. Wilh. Aug. v. d. Osten, som 1750 igien lod endeel deraf bortsælge ved Auction; det Luxdorphske Ex. af Catalogen har derfor til Rygtitel: Bibl. Lerchiana; jfr. **Histor. Forenings Tidsskrift** IV. S. 287.

m) Det Berkentinske Bibliothek stod aabent for Lærde, endog udenbyes; s. **Fortges. Nachr. von dem Zustande d. Wissensch. in Dännemark** II. S. 183; Dedic. foran **H. Mossins** moralske Cosmologie 1ste St.; **Genealogisk og biographisk Archiv** 1. S. 259 (om J. E. Schlegel).

n) **Thura's** Idea. p. 174. 232.

o) Auctionen holdtes i hans levende Live, da den begyndte 22. Marts 1756 og han selv først døde i Mai 1757.

D. G. Zwergius, som efterlod sig 149 haandskrevne Bind af **Acta publica**, Breve, Domme, Vers og deslige til den danske, især nyere Historie; eller af Procantsler **E. Pontoppidans** Samling af omtrent 250 Nummere meest til den dansk-norske Topographie og Historie; eller af den betydelige Samling til den danske og norske Adels-Historie og Statistik, som 1764 bortsolgtes efter ovennævnte Geheimeraad W. A. v. d. Osten (1764). Vist er det ogsaa, at baade Langebeks og Klevenfeldts Auctioner, der begge indfaldt i Møllmanns sidste Leveaar, 1777, med de vigtige Samlinger af gammel dansk Literatur og af nordiske Haandskrifter, aldeles forsømtes p). Men, da Thott, Suhm og Hielmstierne ikke lode nogen af disse Leiligheder gaae ubenyttede forbi, har en gunstig Skiebne i den følgende Tid tilvendt Bibliotheket det Vigtigste af hine Skatte. Middelbart giennem de samme Veie er uden Tvivl et og andet af tre i dette Tidsrum bortsolgte Bog- og Haandskrift-Samlinger, der havde tilhørt de lærde Kiendere af den slesvig-holsteenske Historie, Etatsraad Reinboth i Slesvig 1751 q), Professor A. H. Lackmann i Kiel 1755 r) og Consistorialraad J. F. Noodt i Slesvig 1757, ligeledes kommet hertil s).

I Henseende til Bibliothekets Forøgelse med den indenlandske Literaturs nye Frembringelser var Forordningen af 25. April 1732 gieldende som almindelig Lov. Ved Reskr.

---

p) Langebeks Bibliothek indeholdt tillige 986 haandskrevne Nummere, Klevenfeldts over 550.

q) Catalogen indeholder 250 Haandskrifter, meest til Hertugdømmernes Historie og Topographie, hvoriblandt noget af det Vigtigste uden Tvivl er Nr. 4—8 i Folio: Reinboths vidtløftige Apparat til *Cypræi* annales Episcoporum Slesvicensium.

r) Han efterlod sig 250 haandskrevne Nummere, meest slesvigholstenske Sager; hans Samlinger til den holstenske Adelshistorie kom til Glückstad; Efterr. om nye Bøger og lærde Sager 1756. I. S. 57.

s) Om nogle Manuskripter, som den lybekske Syndikus Dreier skal have solgt til det kgl. Bibliothek, vides intet nærmere.

af 10de Sept. 1756 t) blev befalet, at af de tre Exemplarer, som af alle i Kiøbenhavn trykte Bøger skulde leveres til Bibliotheket, eet skulde afgives til det kongelige Kabinets-Bibliothek (Haandbibliotheket). At det altid var vanskeligt at hævde de Rettigheder, disse Lovbestemmelser hiemlede Bibliotheket, har baade foregaaende og efterfølgende Tiders Erfaring tilstrækkeligt lagt for Dagen; men til ingen Tid synes hine Rettigheder dog mere at være blevne krænkede end i det sidste Decennium af dette Tidsrum, da de fleste kiøbenhavnske Bogtrykkere aldeles intet leverede u).

Ingen Auction over Doubletter er holdt i dette Tidsrum. Endeel Saadanne vare i Begyndelsen af Fred. d. 5tes Regiering afgivne til Sorøe Akademie; 1754 blev Resten indlemmet i det kongelige Haandbibliothek.

5.

Antages end for rigtigt, hvad Møllmann engang skal have yttret for sin Eftermand Schlegel, at Bibliotheket under hans Bestyrelse var voxet til det dobbelte v), og tages end billigt Hensyn til de anførte Omstændigheder, der giorde en og anden Anomalie ved dets Forøgelse uundgaaelig, saa synes det dog tillige unægteligt, at der, hvad Vedligeholdelse af dets Orden samt regelmæssig Indbinding og Opstilling

---

t) Som ei paaberaaber sig hiin Fd. af 1732, men Reskr. 14. Dec. 1753, der dog egentlig kun udstrækker hiin Forordnings Bydende ogsaa til Univ. Bibliotheket.

u) **Nyerups** Brev til Schlegel S. 13; **Bidrag til Riegels's Spørgsmaal og Tvivl** i Anl. af Jansons Beskr. S. 11; **Offentlig og sagtmodig Conference** etc. S. 8; **Seidelihs** Læsendes Aarbog. 1800. S. 117.

v) Dette stemmer ogsaa nogenlunde overeens med løse Angivelser i enkelte trykte Værker. Ved Møllmanns Tiltrædelse skal der have været 60—70,000 Bind; **Thurahs** Hafn. hod. p. 109. I *Struvii* bibl. hist. litt. ed. Iugler, I. (1754) og i *Journal étranger*, 1755. Mai, p. 12—19, angives det til over 70,000. I *Lettres sur le Dannemarc* (1764) T. II. p. 58. nævnes over 80,000 Bind. Den svenske Reisende, **Lidén**, antog det 1768 for henved 100,000 Bind (Meddel. af Mag. **P. W. Becker**); hvilket Antal ogsaa forekommer i **Haubers** Beschr. von Kopenhagen (1770) S. 40, og i **Suhms** Essai (1771) p. 11.

af dets Tilvært angik, vel kunde føres grundet Anke mod Bestyrelsen i dette Tidsrum x). Gjaldt nu end denne Anke meest Møllmanns senere Leveaar, da Alder og Svaghed paa en Maade kunde undskylde ham y), saa bliver dog Savnet af en Catalog eller blot af en Fortsættelse af den af ham selv i Grams Tid begyndte knap begribelig, mindre undskyldelig z). Forsaavidt een duelig Amanuensis havde kunnet raade Bod paa denne Mangel, da var den dygtige Literator, **Christ. Brandt**, fra December 1760 Famulus ved Universitetsbibliotheket, bleven ansat ved det kongelige Bibliothek i denne Egenskab i April 1762 og oppebar derfor de tre Communitet-Koster eller 104 Rigsdaler, som fra gammel Tid vare henlagte til en Bibliotheks-Famulus æ). Men rigtignok synes hans Virksomhed ved Bibliotheket kun at have været indskrænket, da han ikke skal have staaet i god Forstaaelse med Møllmann ø); desuden kunde der vel have været Arbeide nok for to Amanuenses a).

At den designerede Prof. J. H. Schlegel i Aaret 1770 fik Succession som Bibliothekar og Historiograph, naar Møllmann engang ved Døden afgik b), virkede intet videre til

x) Fra 1756—75 udgiorde Bogbinderregningerne 1219 Rdlr. eller omtrent 60 Rdlr. for hvert Aar. Schlegel klagede over, at Indbindingen i de sidste 10 Aar var bleven forsømt; jfr. **Nyerups** Brev, S. 15.

y) **Suhms** saml. Skr. X. S. 43. Schlegel tilskriver Mangelen af et Arbeidsværelse med Kakkelovn for en stor Deel Bibliothekets Forfald.

z) **Nyerups** Brev, S. 16. I *Struvii* bibl. I. p. 367 ansees det som muligt, at Møllmann vilde udgive en Catalog, i det ringeste over Bibliothekets Haandskrifter.

æ) Reskr. 18. Marts 1748, bekræftet ved Comm. Fundatsen 25. Jun. 1777 § 21; jfr. **Abhyns lærde Efterr.** 1785. S. 677.

ø) **Nyerups** Brev til Schlegel, S. 14. Brandts udbredte literariske Kundskaber og Duelighed omtales i Fortalen til hans Catalog 1784.

a) **Suhms** Essai p. 14.; saml. Skr. XVI. S. 95.

b) **Schlegels** Betragtninger over Journaler S. 178. Hans Bestalling er dateret d. 28. Sept. 1770. I Anledning af den under Struensees Ministerium paatænkte Universitetsforandring foreslog baade Gunnerus og Hielmstierne, at i Stedet for Schlegel, som

Savn for Bibliothekets Bestyrelse, da han først efter en speciel Ansøgning af 2den Februar 1775 fik nærmere Adgang dertil, uden dog at have noget nærmere Opsyn dermed. Blandt de Savn derved, som han nu af egen Erfaring lærte at kiende, var tilstrækkelig Plads en af de væsentligste c), og det var hans første Fortieneste af Bibliotheket, at han, for at afhielpe dette Savn, foranledigede følgende (af Arveprindsen udfærdigede) kongelige Commissorium til Etatsraaderne **Møllmann** og **Langebek**, Professor **Harsdorf** og ham selv:

„Da H. M. Kongen veed, at der paa det kongelige Bibliothek er saa lidet Rum, at Bøgerne hverken alle kan opsættes eller den fornødne Orden og Anstændighed vedligeholdes; saa er det Allerhøistsammes Villie, at De nu i denne milde Aarsens Tid træde tilsammen, for at overlægge, hvorledes bedre Plads kunde vindes, og da indkomme derom til H. M. med Deres allerunderdanigste Betænkning og Forslag, da det er Kongens naadigste Hensigt at giøre dette gode Bibliothek herefter mere nyttigt for det Almindelige.“

Christiansborg, d. 27de Mai 1775.

Friderich.

For nu at efterkomme denne kongelige Befaling udkastede Schlegel strax et Forslag (dat. 21de Juni), som igien deelte sig i forskiellige Punkter. Blandt disse fortiene Følgende at bemærkes, som kunne give en Idee om Bibliothekets Lokal-Indretning paa den Tid.

---

man ønskede et Professorat i den almindelige Historie, **Langebek** maatte erholde Succession ved **Bibliotheket**; **Suhms** Levnet ved Nyerup S. 105; **Nyerups** Univers. Annaler S. 386.

c) Allerede 1768 beklagede en svensk Reisende, at den store Bibliotheksſal ei kunde rumme alle Bøgerne; **Kgl. Bibl. Tidningar om lærda Saker.** 1768. S. 182.

„Ved Indgangen kunde, uden for Stakitværket, anbringes fire eller i det mindste to Skabe, for at giemme enten en Part af Kobberstykker eller af Manuskripter, hvorved Indgangen vilde baade føres til Nytte og prydes."

„Inden for Stakitværket, uden for Salen, er der et anseeligt Rum, hvor i det mindste paa de to høie Mure to Reoler kan anbringes. Der kunde de Bøger rummes, som mindst efterspørges, f. Ex. endeel tydske juristiske Skrifter af det forrige Aarhundrede, som ere til lidet Brug i Tydskland og til endnu mindre i Danmark." (Begge disse Indretninger maa S. have tænkt sig i Bibliothekets nuværende Contoir eller almindelige Arbeidslokale).

„Ved Bibliothekets anden Side viser sig imellem Colonnerne en tillukt Dør til et Værelse, som efter Bibliothekets første Anlæg skal have tilhørt Samme. H. K. Maj. maatte ansøges, allern. at tillade dette Værelses Aabning, hvor endeel Papirer fra K. Frederik IV. Tid skal være giemte, som med bedre Føie kunde giemmes paa et eller andet af de kongelige Archiver. Dette Værelses Forening med Bibliotheket vilde være til stor Nytte for Samme, deels for at forskaffe Bibliothecario et beqvemt Opholdssted til sit Arbeide, med Varme om Vinteren, om Leiligheden dertil kan udfindes, deels ogsaa for at forflytte derhen de nu paa Galleriet staaende Manuskriptskabe, som ere Bibliothekets største Prydelse, og just ere anbragte paa de mørkeste Steder."

„Fire ganske nye Reoler kan opføres imellem de fri-staaende Colonner ved Siden af begge Døre. Dette kan ikke allene skee uden Uleilighed, men vil selv være Bibliotheket til Prydelse, ved det Bøgerne give fra begge Sider det bedste Øiesyn."

„Der ere fire Trapper til Galleriet, hver i sit Hiørne. Saamange Opgange ere ikke allene unødne; de kan ogsaa blive betænkelige, om Bibliotheket med Tiden til visse Timer skulde aabnes for Publicum; da Uvedkommende, uden

Tilladelse og uden saa let at bemærkes, kunde gaae op og ned til de fristaaende mindre Bøger. For Symmetriens Skyld maatte der vel blive to Trapper, helst de ved Indgangen, da derimod, istedenfor de to ved den anden Ende, kunde indrettes Reoler, som der vilde falde beqvemme og lyse."

De fleste af disse Schlegelske Forslag bleve ikke iværksatte og vilde vel neppe heller have været til det Heles Fordeel. Noget synes derimod at være blevet benyttet af Harsdorfs Plan af 21de Sept. s. A., hvori han blandt andet havde foreslaaet:

„De Reoler af Brystnings Høide, som tillige tiene som Borde til at staae og læse ved og som ere placerede imellem de fristaaende Colonner, blive, i Stedet for, at de nu ere enkelte, giorte dobbelte, og følgelig kunde indeholde dobbelt saamange Folianter, som forhen;... dette vil blive til mere Ziir, ved det man, naar man gaaer midt i Salen, faaer en Længde Bøger at see, hvor forhen man ikkun fik udi Øinene Rygbræderne af benævnte Reoler." For at vinde Plads til Qvarter og Octaver, kunde fire Hylder anbringes over hvert Vindue (som dengang alle vare lavere?). Ligeledes kunde i hver Reol ved Muren paa Galleriet vindes en Hylde til Qvarter, „naar man borttager alle Knapper eller Fødder, hvorpaa de staae og lader dem synke ned til Gulvet." Endelig hørte ogsaa med til de af ham foreslaaede Forandringer ved Bibliothekets Lokale: „et Gulvteppe paa Marmorfliserne langs med Folianterne" d).

Fra hint Commissorium kan man regne en uafbrudt Række af Foranstaltninger til Bibliotheklokalets Udvidelse og overhovedet til Bibliothekets hensigtsmæssigere Indretning. For øvrigt udrettede Commissionen selv, især ved Møll-

d) Under 6te April 1776 modtog Møllmann fra Hofinspecteur Hiorthøi den Meddelelse, at Kongen havde approberet den af Harsdorf foreslaaede Indretning i det store Bibliothek, og at Harsdorf „var bleven anviist at foretage og fuldføre den"; men, om og hvorvidt dette er skeet, vides ikke.

manns Svagelighed og Indolents, intet e), og dens vigtigste Resultat blev et senere approberet Forslag til Anbringelse af nye Reoler og Forhøielse af de gamle. De Ideer til Bibliothekets Regeneration, som Schlegel meddeelte i et eget Udkast, f. Ex. at det skulde aabnes til offentligt Brug, at der skulde forfattes forskiellige Cataloger o. s. v., mødte ogsaa Vanskeligheder, saalænge Møllmann levede; først efter hans Død kom de igien under Overveielse.

6.

Naar A. Høier i Aaret 1721 frimodigen havde yttret Ønsket om en friere Adgang til Bibliotheket for Videnskabsmænd, var det dengang, som længe efter, kun en Røst i Ørken. Men den høiere Anskuelse af Videnskabernes Forhold til Staten, den Overbeviisning om deres Værd for det Almindelige, som, 30 Aar senere, ved Bernstorfs og Moltkes Indflydelse vaktes hos Regieringen, fremkaldte igien Forslag til Indretninger, som tilsigtede intet mindre end en saadan velgiørende Bestemmelse af Bibliotheket. Hvad der i den Anledning maa være foregaaet, kan sluttes af tvende, uden Navn og Aarstal forfattede Betænkninger, en paa Fransk og en paa Tydsk. Hiin skyldes uden Tvivl den ved sin Danmarks Historie og Mercure danois bekiendte Schweitzer, Mallet, fra 1752 til 62 Professor i den franske Litteratur og i nogen Tid Kronprindsens Lærer i det franske Sprog. Bibliotheket karakteriseres her i Almindelighed saaledes: "La Bibliotheque royale de Copenhague doit être comptée sans contredit au nombre des plus belles de l'Europe. Si les livres de ce siècle ne s'y trouvent pas dans la même abondance que ceux du siècle passé, elle a diverses richesses qui compensent ce defaut facile à re-

e) Der holdtes i Alt kun to Møder, ved hvilke ingen Protocol førtes.

parer" f). Efter at have oplyst den videnskabelige Nytte af store Bibliothekers Offentlighed, især ved Fremstilling af det kongelige Bibliothek i Paris, som blandt andet ogsaa bidrager til at trække mange fremmede Lærde derhen, nævner han nogle af de, med Hensyn til hint Bibliotheks Brug fulgte Forholdsregler, som hos os kunde blive anvendelige. Blandt Saadanne vare da: at Pariser-Bibliotheket til visse Tider om Ugen stod aabent, at flere Betiente derved vare ansatte, og at man, for at faae Bøger hiem, behøvede en udtrykkelig Tilladelse af Intendant de la Bibliotheque. Den Indvending, at der i Kiøbenhavn kun behøvede at være eet offentligt Bibliothek, nemlig Universitetets, besvares saaledes: "Une bibliotheque seule ouverte n'est rien pour la capitale d'un Royaume; les Etudians seuls de l'Université sont censés employer et les bibliothecaires et les livres; cette bibliotheque n'est jusqu'ici que mediocre g); enfin puisque la Bibliotheque est déja formée, puisque ses augustes fondateurs ont assigné à son accroissement des fonds considerables (?), pourquoi la laisseroit-on dans l'état d obscurité ou d'inutilité où elle languit? Pourquoi ne s'en serviroit-on pas comme d'un moyen pour faire revivre le gout des lettres et des sciences. Y-a-t-il un moyen plus simple de produire cette heureuse revolution si propre à illustrer le regne d'un grand Roi et à couronner dignement les efforts de Mécènes, qui protégent les Muses à son exemple."

Den tydske Erklæring, uden Tvivl af den ædle og fortiente Hofpræst, siden Professor Theologiæ, J. A. Cramer,

---

f) Mallet skyldes formodentligen ogsaa den Beskrivelse over Bibliotheket, som er indført i *Journal étranger*, 1755, Mai, p. 13 fg. Folianterne vare dengang opstillede nedenunder i Bibliothekets store Sal; de mindre Formater paa Galleriet; Manuskripterne bevaredes i 4 store Skabe i Enden af Salen.

g) Denne Dom om Univers. Bibliotheket var man endnu 1773 nær ved at underskrive; Nyerups Univers. Annaler S. 109.

er meget kort og foreslaaer blot, at Bibliotheket skulde være aabent to Gange ugenligt tre à fire Timer, at Ingen maatte laane Bøger hiem i længere Tid end 14 Dage, at der i selve Bibliotheket skulde indrettes et særskilt Lokale for dem, der paa Stedet vilde benytte Bøger, og endelig, at der skulde forfattes Cataloger.

Resultatet af disse Forslag blev følgende kongelige Bekiendtgiørelse, der i Concept, uden Aar og Dag, ligesom de nævnte Forslag selv, bevares i det danske Cancellies Archiv, hvorfra den her ordlydende meddeles:

„Nachdem J. M. der König zur Beförderung und ferneren Ausbreitung der Wissenschaften, nach Dero zu denselben tragenden landesväterlichen Neigung, allergnädigst entschlossen sey Dero königl. Bibliotheque zum nutzbaren und öffentlichen Gebrauch aller derer, die sich der Gelehrsamkeit und Wissenschaften widmen, eröfnen und so einrichten zu lassen, daß dadurch derjenige Endzweck erreichet werde, welcher von einer so wichtigen, zahlreichen und sich jährlich vermehrenden Sammlung nützlicher Bücher in dero königl. Residentz billig zu erwarten steht; so haben Allerhöchstdieselben zu verordnen allergnädigst geruhet:

1) Daß obgedachte Dero königl. Bibliothek von dem 1sten Martii jede Woche 2 mahl — Montags und Donnerstags — bis letztem October des Morgens um 9 Uhr, die übrige Zeit des Jahres aber um 10 Uhr eröfnet, und jedesmal bis 1 Uhr Nachmittag zum Gebrauch der Gelehrten und der Wissenschaftliebenden offen gehalten werden soll.
2) Allen und jeden, die in Ihro Maj. Diensten stehen und öffentliche Aembter verwalten, oder deren Nahmen dem Bibliothecario bekannt sey, wie auch allen Fremden und Ausländern, bleibet, in solchen gesetzten Stunden, der freye und ungehinderte Zutritt zu selbiger unversaget.

3) Sollen in dem Saale der Bibliothek so viele Tische eingerichtet und so viele Stühle gesetzt werden, als zum bequemlichen Gebrauch derer, die sich der Bücher bedienen wollen, nöthig zu seyn erachtet werden wird; und hat der Hr. Justitzrath **Møllmann** als p. t. Bibliothecarius, falls dazu eine neue Einrichtung oder etwanige Veränderung erfordert wurde, deshalben seinen Entwurf bey Ihro Hochgr. Exc. dem Hrn. Oberhofm. **Grafen von Moltke** zur Genehmigung und ferner weitigen Veranstaltung auf das fordersamste einzugeben.

4) Alle Tische sollen mit hinreichenden Tintenfässern, Federn und Papier jederzeit zum freyen Gebrauch derer jenigen, die sich davon bedienen wollen, versehen seyn; doch haben die Bibliothecarii dazu zu sehen, daß bey dem Gebrauch der Bücher dieselben nicht beflecket oder verdorben, sondern auf alle mögliche Weisse geschonet werden.

5) Keinem, er sey wer er wolle, selbst auch nicht den Bibliothecariis soll vergönnet seyn, ein Buch noch weniger aber ein Manuskript aus der Bibliothek mit sich nach Hause zu nehmen, er habe dann zum voraus einen von (Hochgedachten Sr. Hochgr. Excellens) h) unterschriebenen Zettel, worauf der Nahme des Buchs und desjenigen, der es sich ausbittet, angeführet werden, erhalten.

6) Keinem soll erlaubt seyn ein Buch länger als 4 Wochen bey sich zu behalten; demjenigen, der solches in dieser gesetzten Zeit wiederum zurück zu liefern versäumet, oder der solches verdorben wieder giebt, soll ins künftige kein

h) Det indklamrede var skrevet over Linien. Herved staaer med en anden Haand in margine: **"Peut être S. E. le grand Marechal pour se débarrasser de ce détail, en lui même tres necessaire mais peu amusant, pourroit il trouver bon de donner à la Bibliotheque du Roi un Intendant, homme de naissance, d'esprit et de gout, et qui par son amour pour les lettres se chargeroit de cette besogne et de l'inspection ou Direction générale de la Bibliotheque;"** men der er slaaet en Streg derover.

Buch wieder ausgeliehen, sondern auf dem dazu erhaltenen Zettel die Ursache, warum das Buch verweigert wird, aufgezeichnet, dem i) — — — — — zu dessen Benachrichtignng zugesandt, und desselben weitere Verfügung abgewartet werden.

7) Ein jeder, der die Erlaubniß hat, ein Buch mit nach Hause zu nehmen, soll nicht allein gehalten seyn obgedachte schriftliche Begünstigung dem Bibliothecario einzuliefern, sondern auch noch überdem in ein eigenes dazu eingerichtetes Buch (so beständig öffentlich auf den Tisch zu eines jeden Nachsicht, ob und wie lange ein Buch schon ausgeliehen worden) seinen Nahmen, den Nahmen des Buchs, und den Tag, wann er es empfangen, eigenhändig schreiben, oder falls er es unter seiner Hand abholen läßt, durch den Bevollmächtigten schreiben lassen, und bey Zurücklieferung wiederum den Tag der Ablieferung unter des Ueberlieferers eigenhändiger Unterschrift in Gegenwart des Bibliothecarii oder eines der Unterbibliothecarien abschreiben, da sonst in Ermangelung dieser Vorsicht und Ordnung er ohne alle Einwendung für das ihm geliehene Buch beständig haftet.

8) Der Catalogus der Bibliothek soll in den gesetzte Stunden zu eines Jeden Einsicht auf einem der Tische liegen; und haben die Bibliothecarii dahin zu sehen, daß die im Catalog aufgezeichneten und von den Anwesenden verlangten Bücher sofort und auf das allerwillfährigste gereichet werden. Auch müßten selbige, da sie Gelegenheit haben sich täglich die Bibliothek zu Nutze zu machen, in diesen den Gelehrten überhaupt gewidmeten Stunden, denen, die sich daselbst einfinden, selbst

i) Nemlig den, hvis Navn ligeledes ovenfor stod in Blanco og blev udfyldt med Moltkes.

diejenige Bücher nicht vorenthalten, welche sie, falls sie nicht gefordert wären, vor sich selbst zu brauchen Willens gewesen.

9) Soll es des Bibliothecarii eigenem Gutbefinden überlassen seyn, wem er Manuskripta, verbothene Bücher, und kostbare Werke reichen lassen und ob oder wie lange? er solche um darin zu lesen, sie abzuschreiben, zu excerpiren, oder darin zu blättern, geben will.

10) Und da es dem Hrn. Justitzrath **Møllmann**, als pro tempore einigem Bibliothecario, einestheils zu mühsam werden möchte, während der Zeit, da die Bibliothek eröfnet und besuchet wird, auf alle Vorfälle ein wachsames Auge zu haben, die verlangte Bücher den Anwesenden zu reichen und selbige wieder an Ort und Stelle zu setzen; andern Theils auch bey ihm vorfallenden Verhinderung die Bibliothek verschlossen bleiben, und der Nutzen, den Jhro Maj. der König bey dieser Einrichtung sich vorgesetzet, nicht erhalten würde: So haben Allerhöchstdieselben annoch außer ihm 2 Unterbibliothecarios zu ernennen allergnädigst beschlossen, welche dann nebst Jhm, dem Bibliothecario Just. R. **Møllmann**, an ernannten Tagen und zu den gesetzten Stunden, sich auf der Bibliothek einzufinden, schuldig und gehalten seyn sollen. Falls aber einer der ermeldeten Unterbibliothecarien, zugestossener Krankheit oder aufgetragener Geschäfte halber, zu erscheinen nicht im Stande wäre, soll er es vorhero und bey Zeiten dem Bibliothecario wissen lassen. Endlich soll auch ihm, dem Bibliothecario, erlaubt seyn, einen der alhier Studirenden, in welchem er ein sicheres Vertrauen setzt, zu wählen, und selbigen nach vorhergegangener Einwilligung ***** zur Hülfe anzunehmen und in der Bibliothek mit zu gebrauchen."

Mod Aanden i dette Udkast og de her fastsatte Bestemmelser for Bibliothekets Brug kan i det Hele intet be-

tydeligt erindres; en og anden indskrænkende, tildeels pedantisk Betingelse, f. Ex. at Bibliothekaren selv ingen Bog turde tage hiem til sig uden Bibliothek-Chefens Tilladelse, og at Meddelelsen af Haandskrifter og forbudne Bøger beroede paa Bibliothekarens eget Godtbefindende, maae holdes Tiden tilgode. Tidsrummet for disse Forhandlinger kan med temmelig Sikkerhed sættes imellem 1755, da Møllmann blev Justitsraad, og 1762, da Mallet forlod Danmark. Hvad der egentlig har hindret en Indretning, hvis gavnlige Følger Videnskaberne vilde have kommet til at høste 40 Aar tidligere, en Indretning, for hvilken Videnskabers og Kunsters høimodige Ven, Frederik den femtes Fortrolige, A. G. Moltke, selv synes at have interesseret sig, fra at komme istand, vides ikke. Ingensteds, saavidt mig er bekiendt, omtales dette Forehavende; men vist er det, at den offentlige Stemme giennem agtværdige Organer, baade her og i Udlandet, ønskede en saadan Bestemmelse for Bibliotheket k), skiøndt det varede længe, før den landsfaderlige Hensigt „at giøre det mere nyttigt for Publikum“ officielt blev kundgiort (ved Commissorium af 27de Mai 1775) og endnu længer, før den blev opnaaet. At Møllmann selv, ifølge sine Grundsætninger og sin Anskuelse af Sagen, ikke kan have været synderlig virksom for Udførelse af denne Plan, lader sig let begribe. Vel maa man ikke glemme, at han formodentligen har været bunden ved en Instrux, at Bibliotheket var

---

k) *Gesneri* narr. de statu præsenti rei literariæ in Dania (1761) p. 42; *Lettres sur le Dannemarc.* II. p. 59: "La Bibliotheque n'est pas ouverte, comme il seroit à souhaiter dans des jours marqués, mais elle l'est toujours pour les étrangers curieux;" Suhms Essai p. 13: "La bibliotheque du Roi devroit — être publique;" jfr. saml. Skr. XVI. S. 90. I et Brev fra en svensk Reisende, 1773, i Samlaren, S. 202, siges: „Det kongl. danska Bibliotheket, ehuru talrikt ok godt, är dock et dödt Verk.“ Samme Aar yttrede H. Treschow i en Erklæring til Cancelliet (Nyerups Univers. Annaler S. 410): „Nær havde jeg til Videnskabernes Tarv fordristet mig til at giøre det Ønske, at H. Maj. vilde giøre sit eget store og prægtige Bibliothek offentligt for alle.“

en kongelig Eiendom, hvis Døre intet almindeligt Kongebud endnu havde aabnet l); men Grams Exempel havde desuagtet viist, at en Bibliothekar kunde forene Opfyldelsen af sin Embedspligt med hielpsom Belvillie mod Videnskabernes Dyrkere; medens derimod Møllmann med altfor megen Strænghed vaagede over den ham betroede Skat m). Naar Schlegel, fem Aar efterat han var bleven udnævnt til hans Efterfølger, maatte ansøge om Adgang til Bibliotheket og om Nøglen dertil n), deels for at giøre sig bekiendt dermed, deels til Benyttelse ved Udarbeidelsen af hans oldenborgske Kongers Historie; naar han desuagtet aldrig, saalænge Møllmann levede, saae Manuskript-Skabene aabnede o), kan

---

l) **Suhms** s. Skr. X. S. 43.

m) I Begyndelsen synes han at have været mere villig (jfr. **Seelen's Memorabilia Flensburg. p. 254.**); men med Alderen blev han vanskeligere. Derfor omtaler Hielmstierne det som en Skam, „at en **Draco incubus** skulde giemme Nøglen til dette saa herlige Bibliothek, der nu **som forhen** burde være til almindelig Brug og Nytte;" **Suhms** Levnet S. 106; jfr. **Molbechs** Nordisk Tidsskrift IV. S. 348.

n) Han ansøgte derom 2. Febr. 1775 og 4. Apr. s. A. gav han sin Revers for Nøglen. For at være uden Ansvar forpligtede han sig til, saalænge M. forestod Embedet, ei at medtage eller udlaane nogen Bog, uden at vedlægge sin Haand derfor, med Møllmanns eller hans Amanuensis's Forevidende.

o) Manuskripterne synes M. især med Flid at have holdt indhyllede i Mørke; s. **Suhms** Levnet S. 290; **Erichsens** Udsigt over den gle kgl. Manuskriptsamling S. 2, hvor han beretter, at han selv, engang i sin Ungdom, havde maattet aldeles henlægge et begyndt Arbeide „blot formedelst Umueligheden at kunne i sine Studenteraar faae Adgang til at søge i det store kongel. Bibliotheks Manuskripter nogle hertil uundværlige Underretninger, som der og ingen andensteds vare at faae." Det synes endog, som M. selv ikke har kiendt ret til dem; thi ellers kunde han vel ikke have nægtet Tilværelsen af Membranen af Snorres Edda i Bibliotheket, ei blot for Fremmede (**Suhms** Levnet S. 237), men selv for Suhm og Luxdorph (**Suhms** Krit. Hist. II. S. 275; jfr. **Skand. Litt. S. Skr.** 1807. II. S. 152—54). Intet Under derfor, at Schøning, under Udgivelsen af Snorres Historie, ikke havde rigtig Kundskab om de Membraner til den norske Historie, som bevares i Bibliotheket; I. Fort. S. XIX. II. Fort. S. IV. Dog er der ingen Tvivl om, at M. havde Ret, da han 1762, i Anledning af den irlandske Dr. Warners her giorte Forespørgsel om irlandske Manuskripter i Bibliotheket, aldeles benægtede saadanne at existere her, ligesom Gram

man slutte sig til den Frihed der har været Uvedkommende forundt, og naar danske Lærde havde saadanne Vanskeligheder at bekiæmpe, maatte Adgangen naturligviis være aldeles spærret for fremmede Videnskabsmænd, saafremt disse ønskede meer end et flygtigt Overblik p). Derfor maatte Lærde, som til deres Arbeiders Fremme nødvendigen behøvede Understøttelse fra Bibliotheket, erhverve sig speciel kongelig Tilladelse dertil; paa den Maade fik Thurah (1752) Haandskrifter tillaans til sit store geographiske Værk; J. A. Cramer Bøger til sin Fortsættelse af Bossuets Weltgeschichte q); Pontoppidan (1760) Bøger og Haandskrifter til Forfattelsen af Origines hafnienses og senere hen de meyerske Charter til sit danske Atlas r); endelig Kofod Ancher Codices til Benyttelse ved sin Lovhistorie. Men, uden at antage denne Møllmann tillagte Utienstagtighed i det Hele for overdreven s), synes dette dog at være Tilfældet i det ringeste med Hensyn til en Mand, der paa flere Steder fremstilles som et Exempel paa den inhumane Strænghed, hvormed danske

alt 1736 havde benægtet det. Hvad der egentlig kan have ligget til Grund for denne Formodning, er umueligt at bestemme; jfr. Minerva 1807, IV. S. 90.

p) 1773 skrev en svensk Reisende: „Det kongl. Bibliothek har jag ei fått se, emedan det ei skal wara i Ordning eller kanske rättere, efter den egentel. kongel. Bibliothecarien Hr. Møllmann ei är särdeles officieux. Manuskripterne, som der finnas, skal man aldrig kunne få se;" Samlaren S. 202.

q) Den 28. Mai 1766 blev Nøglen til Bibliotheket fremdeles bevilget Cramer. Da Hertugen af Brunsvig søgte at faae Cr. i sin Tieneste, tilbød han, for at denne ei skulde savne den frie Adgang til det kongelige Bibliothek, for hans Skyld at forlægge det Wolfenbüttelske Bibliothek til Brunsvig; Christiani's Gedächtnißrede auf J. A. Cr. S. 17.

r) Danske Atlas I. Fort. S. XXV.

s) "Nu Schlegel er Bibliothekarius, haaber jeg, at vi kan faae ud, hvad vi ville", skrev Suhm til Luxdorph Dagen efter Møllmanns Død; Luxdorphiana ved Nyerup S. 496. Siden skrev dog Suhm (saml. Skr. X. S. 44), at han selv ingen Aarsag havde havt til at klage over M. i den Henseende. Det fulgte af sig selv, at det genealogisk-heraldiske Selskab ved sit Patent af 14. Jan. 1778 ogsaa fik Adgang til det kongel. Bibliothek; Adelslexicon I. Fort. S. X.

Lærde fiernedes fra Bibliotheket, nemlig Langebek. Man har nemlig forsikkret, at han efter Grams Død ei havde havt sin Fod paa Bibliotheket før den 24de Junii 1775, faa Uger før sin Død, da han fulgtes derop med Schlegel, som nylig havde faaet Nøglen dertil, og viste sig meget rørt ved, efter saa lang Tids Forløb, atter at betræde det ham saa kiære Sted t). Dette maa dog uden Tvivl grunde sig paa en Misforstaaelse; thi, da den i Langebeks Boe nedsatte literaire Commission, (Carstens, Suhm, Temler, Erichsen og Schøning), under 15de Mai 1776 tilskrev Møllmann angaaende en Kiste, hvori nogle af Gram til Slanges Christian den fierdes Historie laante Dokumenter skulde være bevarede, og som fra hans Stervboe skulde være afleveret til Bibliotheket, gav han følgende Erklæring:

„Jeg haver den Ære at forsikkre, at afgangne Etatsraad Langebek aldrig haver havt Rettighed til nogen Kiste, hverken udi eller udenfor det kongelige Bibliothek, i al den Tid samme har været under min Opsigt, ikke heller haver han nogensinde talt med mig om noget deslige, ikke engang, naar han Tid efter anden med mig sammesteds indfandt sig, for at eftersee, hvad der kunde være tienligt til at oplyse de ideligen under Hænder havende Arbeider til Fædrenelandets Histories Forfremmelse“ u).

---

t) **Nyerups** Brev til Schlegel S. 9; **Molbechs** Efterretninger S. 12. Schlegel selv siger det udtrykkelig i et af sine Forslag angaaende Bibliotheket.

u) Det lader ellers, som Commissionen ei har modtaget denne Erklæring fra M. I det mindste tilskrev den under 24de August Schlegel herom, da den „fra Møllmann, som vi derom have for rum Tid siden tilskrevet, ikke have endnu kunnet faae nogen Underretning.“ I sit Svar (hvortil Conceptet endnu haves) melder Schlegel, at han i „et Kammer med aabent Forslag, som ligger ved Bibliothekets Indgang og som ikke pleier at aabnes for Nogen, siden det er meget urydeligt og ureent“, havde forefundet endeel af de Gramske Kongen offererede Manuskripter og tillige nogle Kister, „deels med Hængelaas for, deels aabne, men hvortil alligevel Tilgangen er besværlig, da alle Slags Ting ligge ovenpaa eller ved Siden af dem.“ I disse formodede han, at de af Gram

At Møllmann her, mod bedre Vidende, skulde have debiteret en Usandhed, giver hans, blandt hans Samtidige forøvrigt hæderligt bekiendte, Charakter ingen Grund til at antage, saameget mindre, som andre Data lade os formode, at det virkelig forholdt sig saa v). Nogle Aar efter Grams Død omtaler nemlig Langebek selv sin Adgang til det kongelige Bibliothek x), ligesom han og til Udgivelsen af Scriptores derfra erholdt Manuskripter til Afskrift y).

7.

At Møllmann aldeles forsømte at meddele den lærde Verden noget om eller af de Skatte, der i 30 Aar vare betroede hans Varetægt, maa tilskrives hans Ulyst til egentligt Forfatterskab. En fuldstændig Efterretning om Bibliotheket, en kritisk Fortegnelse over dets Haandskrifter bebudedes vel fra hans Haand, men mere dog som noget der var at ønske end at vente z). End ikke i de blandt hans faa Arbeider, hvor Leilighed dertil gaves æ), nævnes, mindre beskrives

---

fra Archiverne, navnlig fra Tydske Cancellies Archiv laante Dokumenter vare indpakkede, og tilføier endelig: „jeg ønskede at kunne giøre mere; men som succederende Bibliothecarius er mig vel den particulaire Brug af Bibliotheket forundet, men Opsynet over samme endnu ikke anbetroet. Skulde noget af de paa bemeldte Kammer forefundne Msc. begieres udlaant, for at udgives i Trykken, eller de ommeldte Kister til Eftersyn begieres aabnede, saa seer jeg mig ikke beføiet at kunne tiene deri, medmindre jeg fra vedkommende høie Steder dertil bliver authoriseret."

v) I en Indstilling af Bibliothek-Chefen af 19de Marts 1781 bemærkes, at „adskillige Bøger kunne være bortkomne fra Biblio-„theket ved at være udlaante uden Beviis og ikke igien leverede „tilbage, da der siden Møllmanns Død haves adskillige Exempler „at endeel saadanne i hans Tid uden Beviis udlaante Bøger og „deriblandt endog Pergaments-Manuskripter ere komne tilbage."

x) *Langebekiana* ved Nyerup S. 48. I Sommeren 1768 førte Langebek selv den svenske Reisende Lidén op paa Bibliotheket.

y) *Scr. rer. Dan.* IV. p. 27.

z) *Struvii* bibl. hist. litt. ed. Jugler I. p. 367.

æ) I hans ei uvigtige *Spicilegium Antiquitatum patriæ*, hvoraf 5 Partikler udkom som Disputatser 1753—65, har han benyttet adskillige Haandskrifter, men Intet af det kgl. Bibliotheks, undtagen

noget af Bibliothekets Haandskrifter, og man skulde næsten troe, at hans egen Ligegyldighed i denne Henseende maae have været en medvirkende Aarsag til den Utienstagtighed, han i Almindelighed skal have viist mod Videnskabsmænd, som kunde og vilde bruge disse Bibliothekets Skatte. Hvad der altsaa, under hans Bestyrelse af Bibliotheket er offentliggiort eller i udgivne Skrifter benyttet, kan vel kun for en meget ringe Deel regnes ham til Fortieneste.

I Aaret 1764 underrettede Bernstorf Engellænderen Kennicott, der i adskillige Aar havde arbeidet paa en kritisk Udgave af Bibelen, om, at der, blandt de af det danske Reiseselskab fra Orienten hiemsendte Haandskrifter, befandtes syv hebraiske Codices, af hvilke Varianter stode ham til Tieneste å). Efter hans Ønske bleve disse Codices collationerede under Opsyn af Orientalisten J. C. Kall samt Theologerne Holm, Rosenstand Goiske og Cramer, af hvilke Kall selv har meddeelt en kritisk Beskrivelse over dem a). Foruden Varianterne bleve de syv Codices selv, tilligemed en ottende, der fra ældre Tider opbevaredes i Bibliotheket, oversendte til Engelland, for at Kennicott, efter egen Undersøgelse, kunde dømme om deres Alder og Beskaffenhed; en Liberalitet, som han selv omtaler med skyldig Erkiendtlighed b). En Frugt af den orientalske Reise var ogsaa den persiske Regent Nadir Schahs Historie, hvoraf Niebuhr havde faaet en Af-

---

maaskee (p. 117) Krabbes tydske Oversættelse af Jydske Lov (hvoraf meddeles Dedicationen til Chr. III.) og Sanctuarium Birgerianum.

å) Breve fra Bernstorf angaaende disse kiøbenhavnske Codices forekomme i **Kennicott**, Annual accounts of the collation of hebrew Mss. of the old Testament, Oxford 1770. 8. p. 71. 83. 114. 153.

a) Univ. Program 1. Aug. 1766, aftrykt i **Dänisches Journal** I. 3. (1768) S. 576 og i **Lærde Efterretninger** 1769 Nr. 25; jfr. **Schlegel**, oratio in mem. *P. Holmii* p. 26.

b) **Kritisk Journal** 1768 S. 398, hvor Bernstorfs Brev til K. findes; jfr. **Michaelis** Briefwechsel II. S. 197; **Kennicott**, Diss. gener. i 2den D. af hans Bibelværk p. 63. 65, hvor tillige p. 85—86 en kritisk Fortegnelse over de 8 Codices haves; **Rossi**, Variæ Lectiones V. Test. Vol. I. p. LXVIII.

skrift c), hvis Udgivelse, under Christian den Syvendes Ophold i Engelland 1768, blev overdraget den siden saa berømte Orientalist, W. Jones; skiøndt denne, ved den Hurtighed, hvormed Arbeidet paaskyndedes, ikke har kunnet give det den Fuldendelse, han selv ønskede d). Det er allerede bemærket, at Kofod Ancher til sin danske Lovhistorie benyttede de i det kongelige Bibliothek befindtlige Codices af gamle danske Love, som dengang dog hverken i Mængde eller Vigtighed kunde maale sig med Universitets-Bibliothekets Samling; ligesom ogsaa Langebek i sine Scriptores rerum danicarum, hvoraf 4 Dele udkom i dette Tidsrum (1772—76), meddeelte tre af Bibliothekets vigtige Haandskrifter, nemlig i tredie Deel de islandske Annales regii og i fierde Deel den yngre liber daticus Lundensis samt liber donationum monasterii Sorensis e).

Endelig fortiener det at erindres, at i Møllmanns sidste Levedage en nye Udgave af T. Brahes samlede Værker eller i det ringeste af hans utrykte Observationer f) bebudedes, men dog ligesaalidet kom i Stand, som hundrede Aar tilforn den af R. Bartholin i Danmark eller af Picard i Frankerig paatænkte Udgave. Det var Justitsraad Christen Hee Hvass, fra 1772 Inspecteur og Hoved-Casserer ved

c) Niebuhrs Reisebeschreibung, II. S. 94.

d) Den udkom under følgende Titel: Histoire de Nader Chah, connu sous le nom de Thamas Kuli Khan, traduite d'un *Manuscrit persan* par ordre de Sa Maj. *le Roi de Dannemarc*, par Mr. Iones. Partie I—II. Londres 1770 4to; siden i en nye Udgave, London 1790, og desuden i 5te D. af den Londonske Udgave af the Works of *W. Iones*. Til Værkets Historie har Niebuhr (hvem W. Jones slet ikke omtalte i sin Udg.) meddeelt Bidrag i Kritisk Journal 1771, Nr. 29; jfr. Memoirs of the life of *W. Iones* by Lord Teignmouth. p. 39—42. 81. Til den tydske Oversættelse (Greifswalde 1773) har Niebuhr føiet nogle historiske Efterretninger om Landets Skiebne efter Nadir Schahs Død, som han havde samlet i Persien; Kielerblätter III. 1. H. S. 33. Den persiske Original opbevares endnu paa Bibliotheket.

e) Denne var fra Sorøe-Akademie bleven udlaant til Gram, med hvis Manuskripter den siden kom til det kgl. Bibliothek.

f) Wandals's Jægerspriske Mindesmærker I. S. 418.

det danske Theater g), som i Anledning heraf, under 21de December 1777, indgav følgende Ansøgning, som har opbevaret den eneste authentiske Oplysning om et ellers lidet bekiendt literarisk Forehavende h):

„I mange Aar har jeg arbeidet paa en Udgave af den berømmelige T. Brahes samtlige Værker og haaber endelig at see samme begyndt i Engelland, saasnart de endnu manglende Materialier ere bragte i Orden, uden hvilke den betydeligste Deel af hans Skrifter, nemlig **Observationes Astronomicæ**, vilde blive ligesaa uefterrettelige, som de i Aaret 1672 (?) efter K. Ferdinandi 3tii Befaling under Navn af **historia cælestis** udgivne, hvori feile ikke allene de Tychoniske Observationer indtil 1581 **inclusive**, saavelsom hele Aaret 1593, men de øvrige ere endog fulde af utallige Vildfarelser. Da der nu findes i D. K. M. Bibliothek **Tychonis originale Autographa** fra 1563 til 1601, bestaaende af 7 Folianter, 2 Qvarter og 1 Octavbind, af hvilke Prof. Bartholin for mere end 100 Aar siden havde begyndt at rette og forbedre ovenmeldte **historia cælestis**, fordrister jeg mig allerunderdanigst at ansøge om disse Brahiske Haandskrifters Laan tilligemed Bartholins Udtog, om noget af sidste maatte være tilstede. Jeg forsikkrer paa det høitideligste, at denne Skat ikke skal komme i Andres Hænder, men blive bevaret med al optænkelig Forsigtighed, og til den Ende

g) Forekommer paa Stamtavlen i **Giessings Jubellærere** III. 1. S. 241; han synes at have deponeret 1747 fra Randers-Skole og var uden Tvivl den samme, der reiste udenlands med Bernt Anker og dennes Brødre; **Iris** 1793. IV. S. 12. Efter **Universitetsjournalen** 1. S. 155 skal han i Anledning af sit Forehavende med T. Brahes Observationer have giort en Reise til Paris (maaskee i A. 1781, s. **Berlings Avis** d. A. Nr. 97) og have beholdt en Deel af sin Løn i Pension.

h) I Schlegels Excerpter af Augustinus's omtalte Afhdl. forekommer den Efterretning, at Hvass omtrent 1764 havde staaet i Underhandling med en Forening af engelske Boghandlere om at levere T. Brahes Værker til en paatænkt Udgave af Ptolemæi, Copernici og T. Brahes samlede Værker.

udbedes allerunderdanigst ikkun eet Bind af Gangen, imod mit Beviis til Bibliothecarium. Denne kongelige Naade vil allene sætte mig i Stand til at bringe vor store danske Mands Fortienester i sit fulde Lys; min Umage og Bekostning derpaa anseer jeg som en Vinding i Henseende til Fædrenelandets Ære."

De Brahiske Haandskrifter bleve ham efter Ønske meddeelte, men allerede næste Aar efter Mollmanns Død tilbageleverede. Imidlertid skal dog virkelig være begyndt paa Trykningen og denne først være standset ved den franske Revolution i).

i) Bugges Reise til Paris (22de Brev). Følgende hidhørende Notice forekommer i Neues Allg. Intelligenzblatt für Litt. u. Kunst zu Leipz. Litt. Zeitung 1804, 10 St.: „In Passy (bey Paris) privatisirt ein Däne, Namens Hvass, der ein Autographum (!) von Tycho Brahe besitzt. Er versichert, dieses Werk sey für die Wissenschaften sehr wichtig. Hr. Lalande hatte seinen Vater oft gebeten, es ihm auf einige Zeit zu leihen; allein da dieser immer die Absicht hatte, es einst herauszugeben, so lehnte er das Lalandische Ansuchen immer ab. Seitdem kam die Revolution, an Herausgabe von Werken dieser Art war nicht mehr zu denken, und Hr. Hvass der Vater, starb; der Sohn wurde, falls ein deutscher Buchhändler einige billige Anträge machte, sich gern mit ihm in Unterhandlungen einlassen."

V.

Det kongelige Bibliothek under J. H. Schlegels og J. Erichsens Bestyrelse (1778—87).

1.

Begge disse Mænds bibliothekariske, knap tiaarige Virksomhed stod i en saa nær indbyrdes Sammenhæng, at den vanskelig kan adskilles; de af Schlegel for Bibliothekets Tarv og Fremvært lagte Planer overlodes Erichsen til Udførelse, og den under Førstnævnte nedsatte Bibliothek-Commissions Forretninger bleve først sluttede under Eftermanden. I det Hele kan dette Decennium af Bibliothekets Historie betragtes som Morgenrøden, der bebudede den sig nærmende klare Dag.

Ved Møllmanns Død d. 25de Juli 1778 blev Schlegel, som siden 1770 havde havt Succession, virkelig Bibliothekar, med en Gage, for dette Embede og Historiograph-Posten tilsammen, af 500 Rigsdaler. Ifølge hans Kiendskab til Bibliothekets Tilstand havde han alt 1775 troet det nødvendigt at foreslaae en Commission til dets Revision og Overlevering, bestaaende af Suhm, Kofod Ancher, Langebek og Erichsen; hvilket Forslag dog ikke stod til at iværksætte, saalænge Møllmann levede. Men neppe var denne død, før Schlegel, der ikke uden formelig Overlevering vilde mod-

tage Bibliotheket, anholdt om Nedsættelse af en saadan kongelig Commission, og under 12de August 1778 udgik da følgende kongelige Commissorium:

„Chr. VII. etc. Vor synderlige Gunst tilforn. Eftersom Os elsk. Justitsraad og Professor J. H. Schlegel, som nu ved Etatsraad B. Møllmanns Død d. 25de Juli næst afvigte er bleven Vores Bibliothecarius og Historiographus, udi indkommen Memorial allerunderdanigst har anholdt om Vores allernaadigste Befaling og Forskrift, hvad for nærværende Tid i Hensyn til bemeldte afgangne Etatsraad Møllmanns Stervboe maatte være at iagttage, da, foruden at Nøglerne til Vores Bibliothek, Manuskript- Kobberstik- og andre Skabe have været i hans Giemme, skal der ogsaa være stor Grund til at formode, at mange Bøger og Manuskripter, Vores Bibliothek tilhørende, fra mange Aar siden, maae ligge blandt hans egne Bøger og Sager; hvortil kommer, at Bibliotheket ikke findes i den bedste Orden eller med fuldstændige og efterrettelige Catalogis forsynet a), saa at Supplikanten let kunde blive ansvarlig til de forekommende Mangler, hvorudi han dog ingen Skyld havde, da han nu først skal tiltræde Opsynet med Vores Bibliothek; desaarsag han dertil allerunderdanigst haver begiert, at Vi ville udnævne en Commission, i hvis Overværelse han kunde

a) I Bibliothek-Chefens Indstilling til Kongen af 19de Marts 1784 beskrives Bibliothekets Tilstand ved Møllmanns Død saaledes: „Paa Bibliotheket forefandtes ingen ordentlige Inventaria enten over de trykte Bøger eller over Manuskripterne. Meget mere fandtes det hele Bibliothek i en almindelig Uorden; de trykte Bøger, paa Foliánterne nær, vare ikke engang scientifice ordnede og Manuskripterne slet ikke, men stode endog i Henseende til Formaterne aldeles om hinanden." Denne Skildring bestyrkes efter egen Erfaring af Nyerup i hans Brev til Schlegel som Tilgift til Afhdl. om de danske Historiographer (1787) S. 8. I en af Erichsens Indberetninger hedder det, at der ved Schlegels Død henlaae uindbundne Bøger for meer end 30 Aar. Imidlertid skriver dog Suhm (saml. Skrifter X. S. 43), at Uordenen ei var nær saa stor, som den udgaves for, og egentlig var opkommen i Møllmanns sidste Leveaar.

imodtage Bibliotheket. Thi er, i Anledning af saadan Justitsraad Schlegels Ansøgning, hermed Vores allernaadigste Villie og Befaling, at I rette Eders Leilighed efter udi en Commission at sammentræde, for med bemeldte Justitsraad Schlegel ikke allene at efterſee Bibliothekets Bøger og Manuſkripter, men og for paa Vore Vegne at efterſee, hvad Os tilhørende kunde findes i afgangne Etatsraad Møllmanns Giemme, saavel imellem hans Bøger ſom Papirer; derefter I Eder allerunderdanigſt have at rette; og vente Vi Os af Eder, Vore gode Mænd, al den Nidkiærhed, ſom denne Sag udfordrer; befalendes Eder Gud. Skrevet paa Vort Slot Fredensborg d. 12te Auguſt 1778. Under Vores kongelige Haand og Signet.

Christian Rex.

.O. Thott.

Luxdorph. P. Aagaard.

Luxdorph, Suhm, Schøning og General-Adminiſtratoren ved Lottoet, Capitain Joh. Reinhold Grube, bleve Medlemmerne af denne Commiſſion, hvilken ſiden, under 12te April 1780, Conferentsraad Nielſen, Etatsraad Mahling, Prof. Theol. C. F. Horneman og Sognepræſten ved Trinitatis Kirke (ſiden Biſkop i Throndhiem), Doctor Schønheyder, fik Befaling at tiltræde. Den holdt ſin førſte Samling d. 27de Auguſt 1778 og fortſatte ſin Reviſion af de trykte Bøger og Haandſkrifterne een eller flere Gange ugentlig, ſaalænge Aarstiden tillod det, indtil Udgangen af 1780. Dens Arbeider gik ud paa at forfatte en ordentlig Deſignation over Haandſkrifterne, dengang henved 3000 Nummere, hvorved, blandt Commiſſarierne, iſær Grube viſte ſig virkſom; conferere med ældre Cataloger og Regninger Bøgerne ſelv, hvoraf de dog kun fik giennemgaaet Folianterne, ſom udgiorde 15000 Bind, og endelig opſkrive de nye tilkomne, ſamt beſørge de endnu henliggende raae Materier indbundne. Men alle diſſe Ar-

beider gik kun langsomt fra Haanden, især da den dermed nødvendigen forbundne Undersøgelse af Møllmanns Boe mødte store Vanskeligheder. At Denne efter Grams Død havde modtaget Bibliotheket uden ordentlig Overlevering, fik nu igien til Følge, at Bibliotheks-Commissionens Arbeider forhaledes i fem Aar under idelige Kævlerier med hans Broder, Klædekræmmer Møllmann, og, efter dennes Død, med Hof- og Stads-Rettens Skiftecommission. „Det er os bekiendt", skrev Luxdorph i December 1782 i et Svar til Denne, „at Møllmann ingen Rigtighed har fordret efter hans Formand, og det er troeligt, at han vel ikke heller er forsynet med nogen kongel. Bevilling, der fritager ham for Ansvar for hvis der førend hans Tid var foregaaet, hvilken dog, naar den var til, nødvendig indeholdt den Clausul, at han ikke mindre derfor skulde søge at bringe det forbigangne i Rede og Orden. Havde den sal. Mand fra Begyndelsen af nøie iagttaget disse tvende ham altid paaliggende Pligter, havde han i de mange paafølgende Aar fortfaret i det Embede, han blev lønnet for, paa samme Maade, saa var det ikke engang giørligt, at saadanne Fordringer, som nu med Rette er skeet, vilde blive anmeldte."

Den haarde Tone, hvori Luxdorph hér yttrede sig, havde Vedkommende selv forskyldt. Uagtet en nye kongelig Befaling d. 27de Januar 1781 paalagde Commissionen snarest mueligt at bringe Bibliothekets Fordringer paa Boet i Rigtighed, varede det dog til 6te Juni 1782, før de møllmannske Bøger og Haandskrifter saavidt vare ordnede og registrerede, at Commissionen kunde begynde at undersøge, hvad deriblandt mueligt kunde tilhøre Bibliotheket, hvormed den var beskiæftiget indtil 9de August s. A. Mod den Paastand, der formeredes paa flere Nummere, saavel Bøger som Haandskrifter, nedlagde Boets Curator adskillige mere eller mindre ugrundede Exceptioner og foreslog, at Kongen skulde kiøbe det hele møllmannske Bibliothek eller en Deel deraf; hine

besvaredes af Luxdorph i ovennævnte Skrivelse til Skifte-Commissionen; Forslaget henvistes til Bibliothek-Chefen, Grev J. G. Moltke. Endelig, da Commissionen forgiæves havde anvendt alle muelige Erindringer, Tilbud og Forslag for at faae Sagen bragt i Rigtighed, hævedes alle Vanskeligheder ved et kongeligt Reskr. af 19de Marts 1783, der befalede, at „i Betragtning af den befundne totale Mangel af Rigtighed paa den Afdødes Side for det, ham havde været betroet under Opsyn og Ansvar,“ og „da her handledes om offentlige, til Videnskabernes Udbredelse oprettede, Stiftelsers Eiendomme, der altid bør være hellige, skulde de møllmannske Arvingers Mandatarier uvægerlig møde for Commissionen for at tage de af den udmærkede Bøger og Manuskripter i Diesyn, anhøre de Grunde, hvorfor enhver Bog stykviis var udtagen, og dertil give deres Tilsvar, og inden dette skeete, skulde den forehavende Auction paa Møllmanns Bøger og Manuskripter aldeles være forbuden at gaae for sig,“ ligesom ogsaa Commissionen „bemyndigedes til at udtage til Aflevering til Bibliotheket saavel alt det, som kiendelig saaes eller kunde vides at tilhøre samme, som og det, der med Grund kunde formodes at høre derhen og finaliter at decidere, hvad der i denne Henseende kunde komme under Quæstion.“ Nu udleveredes da fra Boet alle de betegnede Nummere, af hvilke omtrent 40 Haandskrifter og nogle trykte Bøger bleve vindicerede som Bibliothekets Eiendom, og da Commissionen nu saaledes kunde ansee sine Forretninger, hvad Hovedsagen angik, for at være tilendebragte, holdt den sin sidste Samling d. 24de April 1783, næsten 5 Aar efterat den var begyndt, og indgav under 27de November s. A. sin endelige Indberetning.

2.

Midt under disse, lige trættende og nødvendige, Arbeider vedblev Schlegel at lægge Planer for Bibliothekets

Tarv. Han foretog sig i de 3 Sommermaaneder 1779, paa kongelig Bekostning, en Reise til Tydskland, deels for at besee de vigtigste Bibliotheker, deels for at indsamle saadanne praktiske Kundskaber om Haandskrifters Bedømmelse, Kobberstykker m. m., som han kunde behøve i sin nye Stilling b). Sine, især fra Bibliothekerne i Dresden, Berlin og Wien hentede Erfaringer, Ideer og Forslag til en hensigtsmæssigere Indretning af Bibliotheket, meddeelte han i en udførlig Forestilling af 4de Februar 1780. Efter her at have skildret Bibliothekets Tilstand, saaledes som han havde modtaget det, og givet en Udsigt over, hvad der hidtil, saavel af Commissionen som af ham selv, var udrettet, indstillede han til høie Vedkommendes Betænkning, „hvad fremdeles maatte skee, for at Bibliotheket virkelig kunde geraade til Videnskabernes Forfremmelse og til Landets Ære.“ Først og fornemmelig ønskede han da „til Bibliothekets stedsevarende Gavn, til Sikkerhed og Lettelse i sit Embede, at Kongen vilde behage at udnævne til Chef for Bibliotheket en lærd, høi Embedsmand, som tog sig Videnskabernes Opkomst til Hierte, hvilken umiddelbar for Hans Majestæt kunde og vilde frembringe Bibliothekets Tarv, forklare H. Ms. Villie efter hans allerunderdanigste Forespørgsel i nogenledes magtpaaliggende og tvivlagtige Sager.“ Med Hensyn til Bibliothekets Forsynelse med fremmed Literatur fandt han det fornødent ogsaa at bruge udenlandske Boghandlinger, da Prisen hos de indenlandske undertiden faldt høiere end naar Bøgerne toges fra første Haand, og da de vanskeligt kunde skaffe Alt hvad der udkom udenfor Tydskland. Om et særskilt nordisk Bibliothek forekommer, ved denne Leilighed, den første Idee. Han ønskede nemlig, at Forordningen af 25de April 1732 maatte blive udstrakt til alle danske og norske Stater og Bilande, da hans Hensigt

b) Luxdorphiana S. 497—502.

var, „paa et eget Repositorium at giøre en fuldstændig Samling, i det mindste fra nuværende Tid, af Alt hvad der Aar efter andet tryktes i de danske Stater, som vilde blive nyttigt for at overſee den danske Literatur og den eneste i sit Slags". Saavel til at holde Bibliotheket i Orden som til at tilveiebringe de saa fornødne Cataloger udfordredes et større Personale og et mere udvidet Lokale. Med Hensyn til det almindelige Ønske, at Bibliotheket til bestemte Tider maatte staae aabent for det lærde Publikum, yttrede han, at dette ei vilde kunne finde Sted, før det var bragt i fuldkommen Orden, men han haabede dog „i tilkommende Sommer at bringe det saavidt, at det med Anstændighed kunde forevises Fremmede, saa og med nogen Nytte bestemmes til en ugentlig Sammenkomst for endeel Lærde". Endelig yttrede han ogsaa det Forsæt, „naar Tingene vare lidt mere i Orden, at udgive en Efterretning om nogle Manuskripter, under Titel **Commentarii de bibliotheca Regia**, hvorved nogle Bemærkelser, han havde giort paa Reisen, kunde anbringes".

I Anledning af dette Forslag indgav **Erichsen** en detailleret Betænkning, hvori han giennemgik det, Post for Post, med tilføiede Bemærkninger, der vidne om saa megen Sagkundskab og praktisk Erfaring, at maaskee netop dette Arbeide kan have banet ham Vei til den Post, han kort efter kom til at beklæde. Som en Prøve ville vi her anføre, hvad han skriver om Bibliothekets foreslaaede Offentlighed: „At Bibliotheket skulde blive publique, forstaae i den Grad, at ei allene Lærde, som skrive, men og andre Lærdoms og Videnskabers Elskere og Studerende tillodes at benytte sig deraf i behøvende Tilfælde, synes baade dets egen Vigtighed og dets Høilovlige Stifters Øiemærke (hvorpaa forrige Tiders Exempler endog vise Prøver) ufeilbarlig at fordre. Men, at alle og enhver skulde tillades frie Adgang til det Sted, hvor Bøgerne staae, er slet ikke raadeligt, om disse, som jeg

synes at erindre fra den Tid, jeg var der, omtrent for 20 Aar siden, ikke ere i lukte Skabe, men staae løse. Indretningen maatte altsaa være saa, at der var et eller flere Kammere ved Bibliotheket med Borde, Stole og Skrivertøi, hvor Folk kunde faae til Brug hvad Bøger de behøvede, imod at disse med den Brugendes Navn bleve antegnede i en dertil indrettende Journal og leverede hver Gang, naar han gik. Men egentlig Værelse til ugentlig Sammenkomst for visse Lærde synes her i Staden ikke saa fornødent som i Paris, hvor Mængden er saa stor. Bekiendte Folk, dog ikkun her i Staden, troer jeg maatte og tillades at faae Bøger tillaans hiem i Huset imod deres Haand."

Men af alle sine Planer til Bibliothekets Regeneration oplevede Schlegel kun Udførelsen af een, den nemlig, at det erholdt en Chef c). O. H. Guldberg, som han havde ønsket dertil, afslog det; efter Bernstorfs Forslag udnævntes endelig Grev Joachim Godske Moltke, under hvem næsten alle de schlegelske Ideer Tid efter anden modnedes og iværksattes.

3.

Altfor tidlig for Bibliotheket og for Fædrenelandets Historie døde den som Lærd og Embedsmand virksomme Schlegel d. 18de October 1780 i en Alder af 54 Aar. Hans Eftermand blev daværende fierde Deputeret i Rentekammeret, forhen Prof. Juris i Sorøe, Islænderen **J. Erichsen**, dygtig Forretningsmand og Forfatter af adskillige lærde og fortienstfulde Arbeider i de nordiske Oldsager og sit Fødelands Statistik d); men, da den efter Møllmanns

c) Under Gram og Møllmann udfærdigedes kongelige Ordrer, Bibliotheket vedkommende, enten giennem Overkammerjunkeren (fra 1743 B. A. v. d. Lühe), Oversecretairen i danske Cancellie eller Overhofmarschallen, især den Sidste; fra 1746 af var A. G. Moltke at ansee som de facto Bibliothekets Chef.

d) Hans Bestalling er dateret 9. Apr. 1781. Han fik 600 Rdlr. i Gage. Af denne i flere Embedsstillinger, ogsaa som Bibliothekar udmærkede og fortiente, ei nøksom paaskiønnede Lærde,

Død nedsatte Commission endnu ikke havde faaet Bibliothekets Fordringer i Møllmanns Boe berigtigede, blev han senere (ligesom Amanuensis, Kammerraad Broager), under 26de Marts 1784, fritaget for alt Ansvar for den Tid, da han var bleven ansat e).

Blandt de schlegelske Forslag vare der især tre, hvis Udførelse kunde ansees for nødvendige Betingelser, uden hvilke en hensigtsmæssig Supplering og Vedligeholdelse af Bibliotheket og den tilsigtede Forandring af dets Bestemmelse til Fordeel for det Offentlige ikke vare muelige; nemlig Forøgelse af dets Personale, Udvidelse af dets Lokale, og Fastsættelse af en, i Forhold til Tiderne, passende aarlig Fond. At alle disse Betingelser i Løbet af faa Aar bleve opfyldte, maa for en stor Deel tilskrives Bibliothekets nysnævnte Chef, Statens og Videnskabernes trofaste Ven, som, veiledet af de virksomme Bibliothekarers Forestillinger, tolkede dets Interesse for Thronen.

Ved det meget Arbeide, der efter Møllmanns Død forefaldt, var een Amanuensis ikke længer tilstrækkelig. Da

---

der blev et Offer for Embedsnidkiærhed og Fædrelandskiærlighed, udkom, for endeel Aar siden, en paa Islandsk forfattet, interessant og indholdsrig, men formedelst dens Sprog kun lidet kiendt og benyttet Biographie, under følgende Titel: **Æfisaga *Jóns Eyrikssonar* .... samantekin af Handlæknir *Sveini Pálssyni*, eptir tilhlutan Amtmanns *Bjarna Thorsteinssonar*, og af þeim sidarst nefnda yfirsèð og lögud, með andlitismynd og rithandar sýnishorni utgefin à Kostnád ens íslenzka Bókmentafélags. Kaupmannahöfn 1828. 8. 187** SS., hvoraf omtrent 60 indeholde Breve til og fra Erichsen m. m. Bogen er prydet med et af den unge Eckersberg efter et Brystbillede af Thorvaldsen stukket Kobber, der giver en troe Fremstilling af Erichsens ædle og aandfulde Physiognomie. En kort Udsigt over hans Liv haves i P. Petursson, **Hist. eccles. Islandiæ ab A. 1740 ad A. 1840 p. 405—10.**

e) Da J. G. Moltke 14de April 1784 med sine øvrige Functioner ogsaa havde nedlagt Chefsposten for Bibliotheket, lod Kronprindsen Erichsen vide, at han „for det første" skulde henvende sig umiddelbart til H. K. H. selv i de Ting som angik Bibliotheket. Som Følge heraf indgav Erichsen, under 17de Mai s. A., en Beretning om hvad der var foretaget ved Bibliotheket fra hans Embedstiltrædelse indtil Dato.

derfor Chr. Brandt døde 1780, blev ei allene Fuldmægtigen i Rente-Kammerets Archiv-Contoir, Jonas Broager, under 28de Sept. f) tillige beskikket til Secretair og Amanuensis med en aarlig Løn af 200 Rdlr. g); men daværende Studiosus **Rasmus Nyerup**, hvem Schlegel allerede 1778 havde taget i sit Huus som en Huus-Amanuensis til Bibliothekets Tieneste h) og ved flere Leiligheder omtaler med gode Forhaabninger, vedblev der sit Arbeide mod den gamle reglementerede Godtgiørelse af tre Klosterportioner, aarlig omtrent 104 Rdlr. i). Broager blev 1784 Underbibliothekar, og Studiosus **Frid. Ekkard**, som i flere Aar havde været ansat ved det Gøttingske Bibliothek, Amanuensis k); 1785

---

f) J. R. Wilse ansøgte 1780 forgiæves om at blive Underbibliothekar; **Luxdorphiana** S. 507.

g) I Bibliothek-Chefens Indstilling af 20de Septbr. 1780 charakteriseres **Broager** som den, „der ei allene i de ham ved Archivet anviste Forretninger haver givet Prøver af en stadig Flid samt megen Agtsomhed og gode Indsigter, men som og ved Kammerherre **Suhms** bekiendte Bibliothek, hvem han desuden ved hans lærde Arbeider med Held og til Fornøielse haver gaaet tilhaande, og ved andre private Bibliotheker her i Staden i lang Tid har giort god Tieneste og samlet megen Øvelse og Duelighed i dette Slags Forretninger, samt beviist at besidde de dertil nødvendige Indsigter og en moden Dømmekraft."

h) **R. Nyerups** Levnetsløb af ham selv, udg. af **Strøm**, S. 14.

i) Da Nyerup d. 15de Sept. 1828 feirede sit Bibliothekar-Jubilæum, lod han i den trykte Indbydelse til Festen (hvorom s. hans Levnetsløb S. 89) tillige, som Hiemmel for hans 50aarige Tieneste paa den bibliothekariske Bane, aftrykke en „Promemoria" fra J. G. Moltke, hvori meddeltes ham den kongelige Resolution af 15de Sept. 1781, som senere er optrykt i hans Levnetsløb S. 16. Ved Resolution af samme Dato erholdt ogsaa Stud. **H. C. Bunkeflod** (s. **Nyerups** Forfatterlexicon) en Gratification for præsteret Arbeide ved Bibliotheket.

k) I Bibliothek-Chefens Indstilling af 29de Marts 1784 anføres om Ekkard, at han „efter tilendebragte Studeringer i 6 Aar (1775—81) har tient som (Amanuensis og) Skriver ved det offentlige Bibliothek i Gøttingen, hvor han har nyttet Leiligheden til at erhverve sig de fornødne literariske Kundskaber; han har ogsaa ved smaa udgivne literariske Arbeider givet Prøver paa sine Indsigter og især, at han ikke er ubeløben i Fædrenelandets Literatur. Han har ofte søgt i dette Fag at blive anbragt i Fædrenelandet." I et

med Nyerup anden Amanuensis. Allerede 1781 var, ved kgl. Resolution af 26de Februar, et fast Bud blevet antaget ved Bibliotheket 1).

Angaaende den uomgængelig fornødne Udvidelse af Bibliothekets Lokale yttrede Bibliothek-Chefen sig allerede i en Indstilling af 7de April 1781 saaledes: „Ved D. Maj. store Bibliothek har man længe savnet Plads til at hensætte i tilbørlig Orden de dertil i de senere Aaringer anskaffede Bøger. En stor Deel af disse have desaarsag maattet hensættes, indtil videre, deels paa Galleriet, som omgiver Bibliothekets nærværende Sal, deels i Vinduerne og paa Gulvet, deels uden Orden og deels til Vanziir og Formørkelse for det hele Bibliothek. En Mængde Bøger henligger i raa Materie og mangfoldige store og vidtløftige Værker fattes endnu, som til Samlingens Fuldstændighed nødvendig ville blive at anskaffe Tid efter anden, men til hvis Opsættelse og Forvaring man nu aldeles mangler Rum.“ For at raade Bod paa denne Mangel foresloges at opføre en nye grundmuret Tilbygning fra Enden af Bibliothekets gamle Bygning hen til Tøihuset, 33½ Alen lang og 21 Alen dyb. „Paa dette Sted“ — bemærkes — „staaer for nærværende Tid en gammel uanseelig Bindingsværks Bygning og Tøihusets Indkiørselsport, hvorover en Communicationsgang fra Bibliotheket til Tøihuset findes anlagt, der nu ikke allene er aldeles forfalden og til sit bestemte Brug utienlig og upasselig, men endog ved ulykkelige Tilfælde farlig, saa at den dog, uagtet ingen nye Bygning paa dette Sted blev opført, nødvendig maatte nedtages og med en betydelig Bekostning

Brev af 15de Dec. 1781 til Abr. Kall yttrede Ekkard Haab og Ønske om at blive ansat ved Universitetsbibliotheket for der at forfatte Cataloger.

1) Jens Jørgensen, forhen Tiener i det Bernstorffske Huus, som efter 12 Aars Tieneste ved Bibliotheket entlediges 1823; hans Troskab, Paalidelighed og lige til hans høie Alder usvækkede Interesse for Bibliothekets Tieneste er endnu i erkiendtligt Minde hos de Ældre af Bibliothekets Personale.

af Grundmuur opføres.“ I den nye Tilbygning skulde anden Etage indrettes paa samme Maade, med Colonnade, Gallerie etc., som Bibliothekets gamle Sal, med hvilken den „ved en liden Forstue“ blev at forbinde; hvorimod i tredie Etage hverken vilde behøves Colonnade eller Gallerie, „men allene en beqvem og anstændig Indretning til saa mange Reoler, som Rummet tillader, samt til Styrke for Tagværket.“ — Som en uomgængelig fornøden Indretning foresloges, at „i det, imellem den gamle og nye Bygning ved Siden af Indgangen og den forommeldte liden Forstue allerede forlængst anlagte, lidet Cabinet anbringes en Kakkelovn ved en dertil anlæggende Skorsteen, paa det de ved Bibliotheket arbeidende Personer kunde om Vinteren have den fornødne Varme, i Mangel af hvilken det nu falder saa meget mere uudstaaeligt endog ikkun i nogle faa Timer efter hinanden at forrette nogen Skrivning i Bibliothekets Hovedbygning, som samme er overmaade kold.“ Generalitets- og Commissariats-Collegiet havde intet at erindre mod den nye Bygning m. m., naar den nederste Etage forbeholdtes Artilleriet, „samt naar intet Ildsted i denne Bygning anlægges det store Tøihuus nærmere end de, der ere i nuværende Bygning.“ Som nødvendige Forbedringer i den store Bibliothek-Sal foresloges, 1) at der i Stedet for de gamle brøstfældige Vinduer skulde anbringes nye og større, med 28 Ruder i hvert Fag, da Salen „ikke uden det kan holdes fri for Slagregn af Norden eller Sønden;“ 2) „nye Reolers Anbringelse saavel under Vinduerne som oven paa Galleriet omkring samme, for overalt at vinde Plads og Beqvemmelighed.“ Det modererede Overslag til den nye Bygning med øvrige foreslaaede Indretninger var 15,046 Rdlr. 15 Sk. Ved kongelig Resolution af 18de April s. A. approberedes Forslaget; Bestyrelsen af Arbeidet overdroges Rentekammeret; Pengene skulde udredes af Fondet ad usus publicos. I Aarene 1781—85 fuldførtes alle disse nye Indretninger,

efter Hofbygmester, Professor C. F. Harsdorfs, Plan og Tegning, og under Opsigt af Bygnings-Inspecteur Zuber, som derfor tillagdes en Gratification af 400 Rdlr. Hver af de to nye Sale, der begge i det Hele indretteded i samme Stiil, blev 29 Alen lang, 18 Alen bred og henved 10 Alen høi; altsaa noget mindre end efter Planen var bestemt. Den øverste af disse Sale forbeholdtes udelukkende den nordiske Litteratur. Paa samme Tid blev et Cabinet imellem Bibliotheket og Geheimearchivet, som Kongerne i ældre Tid synes at have havt til Afstrædelse, naar de besøgte Bibliotheket m), men senere var skilt fra dette, igien restitueret og indrettet til Opbevaring for Manuskriptsamlingen, der hidtil havde havt en temmelig indskrænket og upassende Plads i otte Glasskabe i den store Sal. Et Værelse ved Indgangen til Bibliotheket (det nuværende Contoir) blev forsynet med Kakkelovn, til Brug om Vinteren.

Men den vigtigste af de Foranstaltninger, der giøre J. G. Moltkes Navn uforglemmeligt i Bibliothekets Aarbøger, var dog den, at Bibliothekets Finantser kom paa en fast og ordentlig Fod. Fra 1774 bestod dets aarlige Fond, som ovenfor er anført, af 700 Rigsdaler, der paa Bibliothekarens Anfordring udbetaltes af Partikulairkammeret. Da nu en Kabinets-Ordre af 24de Februar 1781 bestemte, at Partikulair-Kammeret fra 1ste Januar s. A. skulde befries fra alle Udgifter til Bibliotheket, faldt en kongelig Resolution af 26de Marts næstfølgende, at den Beholdning af 591 Rdlr., som Bibliotheket havde tilgode indtil Udgangen af Aaret 1780, maatte udbetales og de fornødne Summer til Indbinding af de mange Bøger i raa Materie, som henlaae fra Møllmanns Tid og til Indkiøb af manglende

m) Ved Overleveringen af Bibliotheket med Tilbehør fra Høier til Gram 1731 omtales „den i Enden af Bibliotheket værende Dør, som gaaer ind til det imellem Bibliotheket og Archivet værende Kammer"; formodentlig det Samme.

Continuationer maatte anvises af Finantserne, indtil Omstændighederne engang tillode, at der kunde giøres nærmere Forslag til en bestemt aarlig Fond. Dette var et Slags **carte blanche**, som Bibliothekets daværende Tilstand giorde nødvendigt, dersom det igien skulde komme paa Fode; og ifølge heraf udbetaltes fra Aaret 1781 til Bogkiøb, Indbinding m. v. 3354 Rigsdaler; for 1782 ligeledes 3549 Rigsdaler og for 1783 3627 Rigsdaler. Da Bibliotheket nu var kommet i en saadan Orden, at Opmærksomheden ene kunde henvendes paa Litteraturens aarlige Tilvæxt og man tillige kunde giøre et Slags Overslag over dets øvrige Fornødenheder, udvirkede Moltke Cabinetsordren af 2den April 1784, den sidste blandt hans store Fortienester af Bibliotheket, hvorved Kongen reglementerede for de næste 10 Aar et Annuum af 3000 Rigsdaler til Bibliothekets Forøgelse og Vedligeholdelse; en Sum, som stod i et passende Forhold til dets Fornødenhed og til Litteraturens daværende Tilstand n); især naar erindres, at Bibliotheket i Aarene 1783 og 1786 holdt Doublet-Auctioner, hvis samlede Beløb, stort 2085 Rigsdaler, udelukkende anvendtes til dets Fornødenhed o).

4.

Disse forøgede Resourcer tillode nu Bibliotheket at holde temmelig Skridt med den udenlandske Litteratur. De Grund-

n) Ifølge Erichsens sidste Forestilling (31te Januar 1787) havde Bibliothekets Udgifter for A. 1786 i Alt beløbet sig til 3191 Rdlr. 91 Sk. Da der havde været Beholdning fra A. 1785, var der endnu ved Begyndelsen af A. 1787 en Beholdning af 523 Rdlr. 47 Sk. I en Forestilling af Finantscollegium om Finantsernes Tilstand ved Udgangen af 1786 sættes Udgifterne for det kongelige Bibliothek til 4450 Rdlr.

o) Ved kgl. Resol. 26. Marts 1784 blev det bestemt, som en Regel for Fremtiden, at Bibliothekets Doubletter maatte bortsælges ved offentlig Auction. Dette var et Tilfælde, hvori man afveg fra Schlegels Plan; han havde foreslaaet, at de skulde deles mellem Kieler-Universitetet og Kunstacademiet. Den sidste Doubletauction i November 1786 afholdtes, som Erichsen bemærker, efter Bibliothek-Chefens „mundtlige Tilladelse".

sætninger, Erichsen i denne Henseende fulgte, udviklede han selv, paa følgende Maade, i en Beretning om dets Tilstand i A. 1785 til Grev Cay Reventlov, der allerede 1784 havde tiltraadt Overbestyrelsen, som Bibliothekets Chef, efter J. G. Moltkes Afgang:

„I Hensigt til nye Bøgers Acqvisition for Fremtiden indseer jeg intet sikkrere og rettere at følge end de Grunde, hvorpaa Planen, saavel til Bibliothekets Anlæg under K. Frederik III. som dets Fortsættelse under de følgende høilovlige Konger, er bleven bygget. Den erfares strax, endog ved ikkun løselig at oversee hvilken Klasse, man vil, at være denne: at det skulde indeholde sammenhængende Suiter af alt hvad der kan kaldes rart, stort, kostbart eller vigtigst i alle Videnskaber, ei allene overhoved og i Almindelighed, men og i hver Videnskab, ja i hver Deel af den især; saaledes, at intet skulde savnes, fornemmelig af det Slags Bøger, der giøre nogen Epoke, hver i sit Fag. Mange saadanne Suiter haves der og allerede temmelig fuldstændige, og det lige fra Bogtrykkerkunstens Begyndelse og indtil noget hen i nærværende Seculum. Andre derimod haves vel endnu ikke saa fuldstændige, dog er endog deri det samme Anlæg kiendeligt. Dette haverført mig paa den Tanke, som jeg og underdanigst haver yttret i min forrige Relation, at det, man fornemmelig maatte have for Øine ved nye Acqvisitioner, maatte være saadanne Bøger, som enten kunne agtes for Hovedbøger, hver i sit Fag, eller som vare altfor store og kostbare for Private at eie, samt endeligen saadanne, som nødvendigen hørte til at complettere de Suiter, der havdes. Denne Regel synes uomgængelig nødvendig til at kunne conservere rigtig Proportion i Bibliotheket, og denne har jeg derfor altid anseet mig forbunden at følge.“

Men heller ikke forsømtes de Leiligheder, som Hovedstadens jævnlige Bogauctioner frembød til Udfyldelse af ældre Lakuner eller til Forøgelse af Manuskriptsamlingen. Saa-

ledes kiøbtes paa Auctionen 1781 over Conferentsraad F. C. Sevels betydelige Haandskriftsamling, meest til den danske Historie og Lovkyndighed henhørende, blandt andet en Pergaments-Codex af Adamus Bremensis (der betaltes med 45 Rdlr. 16 Sk.); en Ditto af Sachsenspiegel (36 Rdlr. 33 Sk.); en Ditto af lybske Ret; nogle gamle danske Love (bl. a. Nr. 3130 af gle kgl. Saml. 4to; 45 Rdlr. 49 Sk.) m. m. foruden endeel trykte Bøger; Alt til Beløb af 162 Rdlr. Samme Aar kiøbtes endeel, saavel Bøger som Haandskrifter, af den paa literariske Sieldenheder saa rige Samling, som Etatsraad Temler efterlod sig, hvoriblandt en latinsk Bibel paa Pergament fra det 13de Aarhundrede (4 Rdlr. 33 Sk.) og Eierens linguistiske Samlinger, især til det slaviske Sprog (20 Rdlr. 16 Sk.) p); i Alt til Beløb af 429 Rdlr. 14 Sk. q). 1783 kiøbtes paa Auctionen efter Møllmann saavel Bøger som Haandskrifter; ligeledes 1784 efter den forrige Bibliotheks-Amanuensis, C. Brandt; endelig samme Aar paa det hamborgske Domkapitels Auction r) omtrent 20 Pergaments-Haandskrifter, hvoriblandt Hieronymi Bibel-Version, skreven 1255 i tre Bind, Codices af Virgil s), Ovid, Lucan, Juvenal, Priscian, Glosser til Terents m. m. Efter Consistorialraad Volquarts i Ditmarsken kiøbtes 1785 nogle Haandskrifter til Hertugdømmernes Historie, og samme Aar nogle Codices, hvoriblandt et græsk Martyrologium paa Pergament, to græske Lexica paa Papir m. m., paa Auctionen

---

p) Omtalte (med flere af Bibliothekets Hdskrter til den slaviske Literatur) i Dobrowsky's Reise nach Schweden und Rusland, S. 16 fg.

q) I Anledning af den Temlerske Auction yttrede den forrige Universitetsbibliothekar, Prof. Abr. Kall, i Consistorium, at han var „bleven ombedet at see til, at ei just altfor ofte de to offentlige Bibliotheker skulde komme i Collision."

r) **Bibliotheca capitularis s. Apparatus librorum ex omni parte eruditionis in Rev.** ***Capit. Hamburgensi*** **hucusque asservatorum, jam vero publica auctione distrahendorum. Hamb. 1784. 8.**

s) Ere uden Tvivl de to Codd. af denne Forfatter, der roses i Heynes **Virgil, ed. 2da. Tom. I. Præf. p. LII.**

efter Dr. Med. Ant. Askew i London t). Bibliotheket giorde betydelige Acqvisitioner, saavel af Bøger, som Haandskrifter, paa Auctionerne efter Biskop Harboe 1784 u), Pastor Jos. Lorck 1785—87, Secretair og Høiesteretsadvocat P. Hersleb 1786, Etatsraad J. S. Augustinus og Kofod Ancher i samme Aar. Derimod findes intet Spor til, at Bibliotheket 1781 erholdt nogen Tilvæxt efter den forrige Bibliothekar, Schlegel, i hvis Catalog forekomme 256 Haandskrifter, hvoriblandt mange af den Afdødes Autographa; heller ikke 1783 af Præsten i Munkebiergbye, N. Albeks (der meddeelte Worm Bidrag til hans lærde Lexicon), efterladte Samlinger til den danske Kirkehistorie og Litterairhistorie; hverken efter Stifteren af og første Forstander ved det genealogisk-heraldiske Selskab, Klokker ved Holmens Kirke O. Bang, eller 1787 paa Auctionen over Justitsraad og Committeret i Oeconomie- og Commerce-Collegium N. S. Munchs temmelig betydelige Samling af dansk Litteratur, hvoriblandt 348 Haandskrifter. Men Savnet blev mindre føleligt, da Suhm, Uldall og A. Kall paa alle disse Auctioner forøgede deres egne Samlinger, som alle efterhaanden indlemmedes i det kongelige Bibliothek.

Foruden disse og lignende Forøgelser erholdt Bibliotheket i dette Tidsrum, deels ved Kiøb af Regieringen selv, deels paa andre Maader, flere hele Samlinger af betydeligt Omfang og Værd. Ved Kiøb erhvervedes saaledes:

a) Conferentsraad og Landsdommer **C. L. Scherewiens** († 1779) **Samling af Disputatser**, holdte ved Kiøbenhavns Universitet eller af Danske ved udenlandske Universiteter, der 1781 kiøbtes for 300 Rigsdaler og 1783 suppleredes med henved 1300 Nummere, som

t) Om dette, ogsaa paa græske og romerske Bøger og Manuskripter rige Bibliothek, s. **Reiskes Lebensbeschreibung** S. 208.

u) Her kiøbtes blandt andet Originalen til Necrologium ripense, som alt var trykt i 5te D. af *Scr. rer. Dan.*; 3die D. af den Harboeske Catalog indeholder bl. a. en betydelig Samling af Lutherske Autographa, der ifølge Fortalen var grundlagt af Gram og Hersleb (Harboes Svigerfader).

Professor A. Kall overlod Bibliotheket v). Over denne Samling haves en haandskreven Catalog i to Bind.

b) Justitsraad og Geheime-Archivar **G. Schønings Samlinger til Norges Geographie og Historie**, som, efter en nedsat Commissions Vurdering, kiøbtes ifølge kgl. Resolution af 26de Marts 1781 for 1262 Rdlr. 2 Mk.; hvoraf det egentlig Diplomatiske afgaves til Geheimearchivet, men det Øvrige, hvoriblandt det Vigtigste vel er 100 tegnede norske Karter og hans haandskrevne Reise giennem Norge i 9 Hefter, indlemmedes i Bibliotheket x).

c) Conferentsraad **Wasserschlebens Samling** af flere end 29,000 **Kobberstykker** af fremmede Mestere kiøbtes i Begyndelsen af 1783 for 2000 Rigsdaler, som udbetaltes af Fondet ad usus publicos af de 6000 Rigsdaler, der efter kongelig Resolution af 30te April 1781 vare stillede til Bibliothek-Chefens Disposition. Ifølge kongelig Befaling sammentraadte en Commission af Etatsraad (siden Conferentsraad) og Stempelpapirs-Forvalter Müller, Justitsraad Wiedewelt, Kobberstikker (siden Professor) Clemens og Bibliothekaren; Samlingen ordnedes efter de forskiellige Skoler og Mestere i 312 større og mindre Bind, og over den, saavelsom over de øvrige i Bibliotheket opbevarede Kobbere, forfattedes en Designation i 9 Bind. Den ældre Kobber-Samling, bestaaende af 47,228 Blade i 56 Bind, forblev derimod i sin mindre hensigtsmæssige Orden y).

---

v) *Jugleri* suppl. et emendationes ad *Struvii* bibl. p. 60. Kalls Samling af udenlandske Disputatser nævnes endnu langt senere som den fuldstændigste i Kbhvn i **Topogr. og oekon. Lommebog over Kbhvns Mærkværdigheder**, 1794. S. 65.

x) Jfr. **Erichsens** Udsigt over den gamle kgl. Manuskriptsamling S. 110.

y) **Topographisk og oekonomisk Lommebog** etc. S. 88; her nævnes en vis Seissel, som tilligemed Wiedewelt ordnede Samlingen og forfattede Register derover.

5.

Da adskillige offentlige Institutter vare i Besiddelse af Bøger og Haandskrifter, som ifølge deres Natur bedre egnede sig for et stort og offentligt Bibliothek end for de Steder, paa hvilke de tildeels tilfældigen havde faaet Plads, udvirkede Moltke, efter Erichsens Forslag, kongelig Resolution, at hine Sager skulde afgives til Bibliotheket. Det var især tre Acqvisitioner, der paa denne Maade kom dette tilgode; fra **Rosenborg Slot**, fra det **kongelige Haandbibliothek** og fra **Geheime-Archivet**.

Den første hidrørte fra en Samling af Haandskrifter, der i Aaret 1781 vare opdagede i et gammelt Skab paa Rosenborg-Slot, af hvilke 11 Nummere, bestaaende af Missaler, Bønnebøger, som havde tilhørt kongelige Personer, og deslige, for det meste Pragtstykker, ifølge Resolution af 27de Novbr. s. A. bleve afleverede til Bibliotheket z).

Det kongelige Haandbibliothek afgav, ifølge Resol. af 5te November 1782, 65 haandskrevne Nummere, meest danske Sager fra den nyere Tid, hvoriblandt Lovcommissionens Forhandlinger under Frederik den tredie og Christian den femte, uden Tvivl, ere de vigtigste æ); tillige adskillige trykte Bøger, — ifølge Erichsens officielle Beretning af 17de Mai 1784 — „for at spare Bekostning paa saadanne Skrifters Kiøb og Indbinding.“ Ønskeligt havde det været, om flere af de Skatte, hiin kostbare Samling indsluttede, ved denne Leilighed vare blevne overladte til vort Institut og saaledes reddede fra den paafølgende Undergang. Imidlertid turde her være Stedet at reise denne, det store kongelige Bibliotheks yngre, kun lidet kiendte og desværre tabte Søster, et Minde.

z) Fortegnelse herover haves i **Kielische Literaturzeitung** 1781. S. 766; jfr. **Erichsens** Udsigt S. 10.
æ) **Erichsens** Udsigt S. 131.

Den egentlige Stifter af det kongelige Haandbibliothek eller, som det oprindeligen kaldtes, Kabinets-Bibliothek, var Frederik den Femte δ). Alt som Kronprinds kundgiorde denne ædle Fyrste sin udmærkede Kiærlighed for Videnskaberne, ogsaa ved at lægge Grund til et privat Bibliothek. „Bøger at handle og omgaaes", skriver Langebek a), „har stedse været Hans Majestæt en behagelig Tidsfordriv. Til den Ende har Han, endnu meget ung, begyndt at samle sig et smukt og udvalgt Bibliothek, hvilket ikke har tient Ham saameget til at forlyste Dinene, som til at vederqvæge Sindet og til at forøge den Viisdom, som Han nu lader see i alle sine Ord og Gierninger. Samme sin Bogsamling har Han ei alene ideligen formeret med nye og gode trykte Bøger, men endog prydet med adskillige tildeels rare og gamle Haandskrifter og føiet dertil .... en skiøn Samling af lærde og berømte Mænds Billeder i Kobber, Skilderier af berømte Mesteres Arbeide og Tegninger af de fornemste Steder i disse Riger og Lande." Om Oprindelsen til og Vedligeholdelsen af denne Bogsamling, hvormed ogsaa Kronprindsens Lærer, (siden Conferentsraad og Professor) J. C. Kall, havde at bestille, har dennes Søn, Abr. Kall, efterladt sig følgende Notice: „Frederik den Femte kiøbte, som Prinds, overmaade stærkt Bøger paa Auctioner. Kall var anbefalet, at ingen Bog, uden af ham først giennemseet, maatte komme i Prindsens Hænder, og den strænge Tænkemaade, som da herskede ved Hoffet, samt Prindsens Curiosité, endog iblandt

δ) De Bøger, Christian VI. som Kronprinds havde samlet, skiænkede han til Universitets-Bibliotheket; Dänisches Journal I. S. 571.

a) Videnskabernes Haab under Fred. V. S. 67. Pontoppidan, som i Dedic. foran Gesta et vestigia Danorum (1740) roser Kronprindsens Hengivenhed for Fædrelandets Historie, nævner ogsaa hans Bibliothek: "In *libraria* tua, cui libenter inhæres, *supellectili*, numero et nitore conspicua, eminent opera historica, de quibus augendis et prout tempus fert, legendis, maxime sollicitus videris."

til kostbare farlige Skrifter, giorde, at mange Bøger maatte af ham tilbageholdes og bleve ei betalte af Prindsens Kasse. Disse bar han Udgiften for og var vel lovet Erstatning for de Bekostninger, som derved foraarsagedes, men fik aldrig nogen, da de Samtlige (jeg husker ei, efter hvor lang Tid) bortsolgtes og, om jeg mindes ret, 5 eller 600 Daler mindre end de havde kostet. J Sal. Kongens (Frederik den Femtes) Tid fik min Fader Tilladelse til at maatte foreslaae H. M., hvorledes ham kunde gives Erstatning for det Tab, han ved sin Hoftieneste havde lidt, og som ansloges for henved 1800 Rdlr. Min Sal. Fader maa have troet, at en Refusion ei saa let obtinertes, som nogen anden Naadesbeviisning, og udbad sig derfor et vist Embede, som rimeligviis havde maattet foraarsage hans Afgang fra Academiet; men saadant erholdtes ikke og ei heller nogen anden Erstatning" b). Ikke mindre Omhu drog Frederik den Femte som Konge for denne Bogsamling, der forøgedes ved Doubletter fra det store Bibliothek, ved Foræringer og ved Kiøb, endog paa udenlandske Auctioner. Faderens Bogsamling gik i Arv til Christian den Syvende, hvis Udenlandsreise især bidrog til dens Tilvæxt, og i Aaret 1777 indtog den fire store Værelser i Slottets nederste Messanin-Etage, af hvilke eet indeholdt blot historisk Literatur, hvoraf den saavelsom af Mathematik og Naturhistorie fremviste mange Kostbarheder; ogsaa fandtes her en betydelig Kobberstiksamling c).

---

b) Paategning paa et Consistorial-Circulaire 1777. J. C. Kall efterlod sig nemlig ved sin Død (1775) en Gield af 3000 Rdlr. til Legater ved Universitetet og til Frue Kirke, hvis Curator han havde været i 25 Aar. Men da Kirkens Capital under hans Administration var stegen fra 16000 til 56000 Rdlr., og da han fra Begyndelsen „formedelst hans Tieneste ved Hoffet var kommen i Gield", dækkedes (ifølge kgl. Rescr. 16de Juli 1777) denne Gield ved 2500 Rdlr., som godtgiordes af Kirkens Midler, og ved hans orientalske Haandskrifter, som, efter en lav Burdering af 500 Rdlr., overlodes til Universitetsbibliotheket.

c) Haubers Beschr. d. St. Kopenhagen S. 90. Ved Aaret 1781 skal det have indeholdt omtrent 20,000 Bind; s. en Reise g.

Ved Kiøb og Foræringer vedblev den at voxe, vistnok til Afbræk for det store Bibliothek, skiøndt der ved flere Leiligheder afgaves til dette, deels Doubletter, deels saadanne Værker, som her kunde synes mere passende, og, da Samlingen d. 26de Februar 1794 maatte dele Kongeborgens Skiæbne, skal den have fyldt otte Værelser. Om dette Bibliotheks Beskaffenhed kan man nu ei giøre sig nogen rigtig Forestilling; dog vides, at det, foruden en Rigdom af Pragtværker og Pragtexemplarer, ogsaa besad mange vigtige Haandskrifter til Fædrenelandets Historie; blandt hvilke kan nævnes den Lerchiske Afskrift af Resens Atlas d); et gammelt Haandskrift af Christian den Tredies Historie, som benyttedes i Oversættelsen af Krags Værk e); G. E. Frankenaus Samlinger til den danske Adels Historie og Michelsens Værk om danske Adels-Slægter f). Det havde sine særskilte Bestyrere, om hvilke det dog er vanskeligt at bestemme, hvorledes de ere fulgte efter hinanden. Medens Frederik den Femte var Kronprinds, bestyredes det af H. Henrichsen, siden Hielmstierne g); ogsaa J. E. Kall synes, efter det Nysanførte, at have havt et Slags Opsigt dermed; senere skal Klopstock, som kom hertil i Aaret 1750, i nogen Tid have været ansat derved h). Den første Bibliothekar, der udtrykkelig nævnes, var Justitsraad (siden Etatsraad) Fred. Christ. Frankenau († 1784), en Søn af Prof. Med. G. F. F. de Frankenau († 1732); men han kan dog kun have

---

Danmark i 1ste D. af *Collection de Voyages faites autour du monde*, Paris. Efter Branden angaves det at have udgiordt 30,000 Bind; Abhyns Lærde Efterretninger 1794 S. 220.

d) A. Anchers jurid. Skr. II. S. 721. Dette Exemplar, som Geh. Raad og Overceremoniemester Vinc. Lerche før 1728 havde ladet afskrive efter Originalen paa Univ. Bibliotheket, blev af hans Søn, General Gr. Lerche, siden foræret til Fred. den 5te, der tillod Thurah at benytte det ved sit paatænkte store topographiske Værk.

e) Jfr. 1. D. S. 5.

f) Fort. til Adelslexicon I. S. XXVII—XXVIII.

g) Wadskiær Hilaria sorana, fol. d.

h) *Jugleri* Supplementa p. 62.

været det indtil Frederik den Femtes Død (d. 14de Jan. 1766); thi ved Christian den Syvendes Thronbestigelse fik Kongens forrige Lærer, G. Nielsen, denne Post med en Gage af 1600 Rdlr. I Sommeren 1771 maatte han afgive Haandbibliotheket til Kongens forrige Lærer i Fransk, Reverdil, som tillige blev Kongens Lecteur i); men denne Forandring varede ikke længer end til Hof-Revolutionen den 17de Januar 1772, da (ifølge de offentlige Blade) „Conferentsraad Nielsen igien bekom Opsigt over det kongelige Haandbibliothek istedetfor Hr. Etatsraad Reverdil.“ P. T. Wandall blev 1771 Underbibliothekar ved Haandbibliotheket og saavel han († 1794) som Nielsen († 1797) overlevede dets Undergang.

Af alle disse Acqvisitioner havde dog den fra Geheime-Archivet det betydeligste indre Værd k). Efter Bibliothek-Chefens Forestilling blev det ved en kongelig Resolution af 26de Marts 1784 bestemt, at Membranen af de islandske saakaldte Annales regii, som engang, uvist ved hvilken Leilighed, var kommen fra Bibliotheket til Geh. Archivet, igien skulde restitueres, og tillige Alt af Klevenfeldts og Langebeks Samlinger, som ei directe vedkom det store diplomatiske Verk, dertil skulde afgives. Daværende Geheime-Archivar, Justitsraad Voss's, Erklæring af 23de April næstfølgende bevirkede vel en Indskrænkning heri, idet han nemlig godtgiorde, at Klevenfeldts genealogiske Værk og de Langebekske Tegninger af Sigiller m. m. hørte til Diplomatariet l); hvorimod han fandt det passende, at Langebeks Souverainitets-Historie, Apparatet til danske Ordbog og endelig den store Mængde af Langebekske Excerpter, som

---

i) J. K. Høst, Struensee und sein Ministerium II. S. 82.

k) I Erichsens Udsigt over gle kgl. Manuskriptsaml. S. 11 tilføies „samt Kunstkammeret“. (!)

l) Hvilket dog selv, forsaavidt det, for største Deel, vedkom Middelalderen og bestod af nyere Afskrifter, bedre havde passet sig for Bibliotheket end for Geheime-Archivet.

dengang alle vare betroede Suhm til Brug ved Fortsættelsen af Scriptores rerum danicarum og hans Danmarks Historie, bleve afgivne. Paa disse Excerpter nær, som Archivet, efter Suhms Død, erholdt tilbage, blev alt det øvrige tilligemed Moths m) og Rostgaards Samlinger til den danske Ordbog, den Abildgaardske Samling af tegnede danske Monumenter n), Langfeldts Anecdoter til Frederik den Femtes Historie m. m., efterhaanden indlemmet i Bibliotheket, hvor det for største Deel endnu befinder sig.

Ligesom hine Acqvisitioner meest tiente til at berige Bibliothekets nordiske Manuskriptsamling, saaledes erholdt ogsaa dets orientalske en betydelig Tilvært ved en Samling af 258 persiske og arabiske Haandskrifter, tildeels af historisk og medicinsk Indhold, som Prof. Kratzenstein havde arvet efter Doctor Flor i Ostindien og overdrog d. 30te Septbr. 1785 til det kongelige Bibliothek under visse Betingelser, der stode i Forbindelse med hans for Universitetet bestemte Legater til det physikalske Studiums Fremme o). Følgende Aar bleve omtrent ligesaamange persiske og arabiske, af v. Haven paa den orientalske Reise samlede Haandskrifter, der hidtil havde henligget ved Universitetets Museum, afleverede til Bibliotheket, som deres rette Bestemmelse.

Prindsesse Charlotta Amalias Bogsamling, som 1783 afgaves til Bibliotheket, synes fornemmeligen at have bestaaet af gudelige Skrifter af dansk Literatur.

---

m) Moths danske Lexicon, som 1753 af Arvingerne blev solgt til Kongen, var nemlig, efter dets Benyttelse af Langebek, mod Dennes Forslag blevet afleveret til Geheime-Archivet i Stedet for til det kongelige Bibliothek.

n) Senere ere disse, ifølge kgl. Resol. afleverede til den kgl. Commission for Oldsagers Opbevaring.

o) Af Erichsens Indberetning under 20. Jan. 1786 sees, at denne Acqvisition, hvortil ogsaa hørte trykte orientalske Bøger, erholdtes, efter et kongeligt Løfte til Kratzenstein om en Pension (af 300 Rdlr.) for hans Enke; jfr. Erichsens Udsigt over gle kgl. Manuskriptsaml. S. 4.

6.

Men endnu en Samling indlemmedes i dette i nærværende Tidsrum, som, hvad enten man henseer til dens absolute Værd eller til dens relative Betydning for vort Bibliothek, tog Rangen fra alle Samlinger, som hidtil have beriget dette. Dvælede vi derfor ved flere end een lignende Forøgelse i ældre Tider, er dette en dobbelt Pligt ved den uskatteerlige Gave af **Palæotyper og Haandskrifter**, som fra det **thottske Bibliothek**, ifølge den patriotiske Eiers testamentariske Disposition, gik over i det Kongelige.

Af Naturen ligesaameget som ved Opdragelsen begavet med en Tilboielighed for Videnskaber, der tidlig næredes ved Omgang med Fædrenelandets ypperste Lærde, fattede **Otto Thott** alt i sin første Ungdom den Idee at samle et, alle Fag omfattende Bibliothek. Noget over 17 Aar gammel (han var født 1703), kom han til at giøre en Udenlandsreise og efter at have studeret to Aar i Halle og Jena, foruden de historiske og politiske Videnskaber, ogsaa Literairhistorien, besøgte han Holland, Engelland og Frankerige, giorde overalt Bekiendtskab med Lærde og med Bibliotheker og forsømte ingen Leilighed til at anskaffe sig sieldne Bøger og Haandskrifter. I Frankrige især var han i denne Henseende saa heldig, at der endog androges paa, at enkelte Sieldenheder, som man nødig vilde skulde gaae ud af Landet, skulde affiøbes ham, om endog mod hans Villie p). Vel gik nu den hele hiembragte Skat tilgrunde i Ildebranden 1728 q); men han tabte dog ikke Modet til at lægge en nye Grundvold. Et rigt Giftermaal, som han indgik 1732, og stræng Sparsomhed satte ham i Stand til efterhaanden at tilveiebringe hiin overordentlige Bogsamling, mellem hvis Skatte han søgte en gavnlig og hæderlig Adspredelse under et for-

p) A. Kall Symmikta historica de O. Thott. p. 8—9.
q) Badens Universitetsjournal 1800. S. 153.

retningsfuldt, Statens Tieneste i næsten 60 Aar helliget, Liv r). For største Deel opstod dette Bibliothek ved Kiøb paa Auctioner og neppe forefaldt nogen saadan af Be-

r) Da Thott var bleven anden Deputeret for Finantserne, sendte F. Rostgaard ham d. 4de Mai 1742 et latinsk Gratulations-vers, hvori om hans Bogsamling forekommer Følgende:

Exposuit musis sua gaudia nuper Apollo,
et pleno, quis sit *Thottius*, ore canit.
Observate, inquit, quos nunc mea possidet Arctos
thesauros, et quid *Thottius* unus habet;
nempe per Europæ quæsitos dissita regna
libros, quos gemmis æquiparare licet;
innumeros prælo pressos, dextraque vetusta
exscriptos *Thotti bibliotheca* tenet;
Ipseque possessor noctuque dieque revolvit,
jugiter ut dium nutriat ingenium.

I Thotts Svar (26de Mai s. A.) forekomme interessante Yttringer om de Motiver, der havde foranlediget ham til at anlægge en Bogsamling, og om den Synspunkt, hvorfra han betragtede denne: "Cæterum ad librariam meam quod attinet suppellectilem, cujus honorificam admodum mentionem facis, provideo quidem fore, ut parcius, quam vellem, ea in posterum fruar. Recte tamen conjicis, illi, qui tempora somni novit arctiora, quam noctis, facere, aliisque facile voluptatibus, ut musarum interdum consortio fruatur, possit carere, haudquaquam defuturas, quas optimorum librorum lectioni impendat, horas. Ego sane, quæ initio naturæ quodam impulsu consectatus sum, bonarum artium studia, jam usu edoctus, quam sint in omni vita fructuosa, per nullas rerum vices reor dimittenda. Haud quidem ignoro, quoddam dari hominum genus, qui præ summa, qua tument, ignorantia superciliosi audacter pertendunt, ejusmodi hæc esse delicias, quæ sicuti in otiosis hominibus vel in pulvere scholastico constitutis possunt tolerari, ita illis, qui ad aliquem in republica gradum pervenerint, tempus suffurantur potius, quam aliquem præbent usum. Sed hi, mea quidem sententia, toto aberrant cælo, et intelligendo faciunt, ut nihil omnino videantur intelligere. Non enim adeo sunt colendæ bonæ literæ, ut officiorum negligentes fugiamus hominum celebritatem, et quid summo imperanti debeamus, quid patriæ, quid concivibus atque amicis, obliviscamur, sed ideo imprimis pervestigandæ sedulo, ut ad agendum instructiores evadamus atque paratiores. Quantum vero in tempore cultæ ad rem bene gerendam habeant momenti, sui jamdudum exemplo, ne rationibus cum iis pugnemus, qui sunt rationis fere expertes, summi tam nostræ, quam prioris ætatis monstrarunt viri, non minus doctrinæ laude quam rerum gestarum gloria admirabiles, et hoc quidem excellentiores in rebus gerendis, quo doctrinarum subsidiis fuerunt cumulatiores; quorum utcunque legere vestigia eo minus vel temerarium videbitur vel inconsultum quo rarius quis, nisi enitatur ad summa, ad media pervenerit."

tydenhed, enten her eller i Udlandet, hans sidste Leveaar maaskee undtagne, der jo skaffede det Berigelse. Allerede paa Danneskiolds Auction 1732 var Thott en ivrig Kiøber s), ligesom senere paa Grams. Ved udenlandske Auctioner havde han sine Commissionairer, og da disse undertiden vare Lærde af megen Anseelse, f. Ex. Sig. Havercamp i Leiden, og J. E. Kapp i Leipzig, han selv desuden sielden agtede synderlig paa Prisen for hvad han fortrinligen ønskede, var han ofte den Seirende t). En af hans vigtigste Acqvisitioner var udentvivl den Samling af meer end 500 Palæotyper, han omtrent 1745 erholdt af det Harleyske Bibliothek, som han alt i London havde lært at kiende u). Haandskrifter kiøbte han desuden paa Auctionen efter Ludewig i Halle v) og her hiemme efter v. d. Osten, Pontoppidan, Langebek og Klevenfeldt. Man har Grund til at antage, at han først har havt isinde at kiøbe den berømte Philolog, J. A. Fabricius's, Samling af Haandskrifter og collationerede Udgaver af Klassikerne for sig selv x). Desuden indsees letteligen,

s) **J. Baden**, Opuscula p. 283. Han erholdt ogsaa den Samling af 600 danske Liigprædikener, som forekom paa Rostgaards Auction 1726; **Dänische Bibliothek** VIII. S. 694.

t) **A. W. Cramers** Hauschronik S. 228.

u) **A. Kall** Symmikta p. 9. Dette kostbare Bibliothek havde en londonsk Boghandler, Osborne, tilkiøbt sig for 13,000 Rdlr. og solgte det igien ud; jfr. **Hamburgische Berichte von gelehrten Sachen.** 1743, S. 109—10.

v) Paa denne skal han have erholdt adskillige gamle franske Haandskrifter, som igien hidrørte fra den franske Statsraad Foucaults Bibliothek (**Ebert**, Zur Handschriftenkunde I. S. 134). I Catalogus bibl. Ludewigianæ manuscriptæ Nr. 527 forekommer Vie de Charlemagne paa Perg. i Fol., som **Ebert** (Geschichte d. Dresden. Bibl. S. 317) omtaler efter **Baumgartens** Nachrichten von einigen Handschriften der Ludewigschen Bibliothek (Halle 1749. 8.) og nævner som existerende i vort Bibliothek; men et saadant Haandskrift findes hverken i den kongelige eller Thottske Samling.

x) Dette grundes paa et Brev fra Fabricius's Dattersøn, Dr. Med. J. A. H. Reimarus, til Thott, dat. 6. Juli 1770, efterat Kiøbet var sluttet. „Ich überliefere sie mit Vergnügen", skriver han, weil ich weiß, daß Ew. Hochgräfl. Excell. selbst ein großer Kenner von Gelehrsamkeit sind und auch ein besonderer Gönner meines seel. Großvaters gewesen, daß **Dero ansehnliche Büchervorrath**

at han ved sin Stilling maa have havt Leilighed til at erholde flere, af danske Lærde fra Udlandet hiembragte Skatte y).

Hvorledes denne Bogsamling efterhaanden vorte, kan man slutte deraf, at den 1742 var over 20,000 Bind stærk z). I Midten af det 18de Aarhundrede nævntes den som det første Privat-Bibliothek i Danmark og et af de ypperste i Europa æ). Han forøgede det lige til sin Død, da det havde naaet et Antal af meer end 120,000 Bind og saaledes overgik det kongelige Bibliothek ö). Vel kunde det med saadant Omfang ei være lige stærkt besat i alle Fag; vel maatte meget af den nyeste Literatur savnes; men i intet Fag

---

gewiß zum Nutzen der gelehrten Welt bestimmt ist etc." At man endnu længe efter i Tydskland stod i denne Formening, sees af et Brev, dat. 3. Febr. 1775, fra Prof. G. J. L. Vogel i Halle, som vilde udgive *H. Grotii* Annotationes in V. Test., hvori han anmoder Thott om at overlade sig det Exemplar heraf med Fabricius's haandskrevne Anmærkninger, som befandt sig i hans Bibliothek. Imidlertid er det vist, at det alt d. 21. Marts 1770 blev besluttet i Consistorium, at Fabricius's Manuskripter efter Patronens (Thotts) Ønske skulde kiøbes for Universitetsbibliotheket; jfr. **Nyerups** Universitetsannaler S. 368; Fortalen til Geoponica ed. *I. N. Niclas* (1781) p. VIII.

y) Jfr. *Langebekiana* S. 6. 9; **Suhms** *Levnet* S. 397; **Kbhvnske** *Lærde Efterretninger*, 1813. S. 45. Wadskiær bemærkede 1777, i Anledning af en Prænumerationsplan paa hans Fætters, G. Høsts, (1779 udkomne) Beskrivelse over Marocco, at denne, under sit Ophold der, havde samlet mange arabiske Haandskrifter, hvoraf W. selv havde afleveret en stor Deel til det Thottske Bibliothek. Blandt de Thottske Haandskrifter existere imidlertid nu for Tiden ingen Saadanne; men vel findes i den kongel. Samling af orientalske Haandskrifter, enkelte, der ere hidbragte af Høst; s. Fort. til **Rasmussen**, Hist. Arabum ante Islamismum.

z) Jfr. et Brev fra J. El. Schlegel (1743) i **Hagedorns** poetische Werke V. S. 289. Ved denne Tid omtalte Gram „Thotts ugemene Samling af saavel fremmede Nationers som vore egne Folks Skrifter"; Sevel **Blochs** Throndh. Blandinger 2. H. S. 179.

æ) **Pontoppidan**, Ann. eccl. IV. S. 47; **Götting. Anzeigen** 1750. S. 380; *Struvii* bibl. hist. litt. ed. Iugler. I. (1754) p. 374. 1759 skal det have været 80,000 Bind stort; **Jugler**, Suppl. p. 65. 1764 udgiorde Folianterne allene over 18,000; **Danske Atlas** II. S. 179. Alt dengang vare enkelte af dets Kostbarheder bekiendte i Udlandet; jfr. *Celsii* hist. bibl. Stokholm. (1751) p. 9.

ö) **Suhm**, Essai p. 12.

manglede Sieldenheder, og de theologiske, philologiske, historiske og juridiske Discipliner kunde siges at være rigt forsynede.

Omtrent ved Midten af dette Bibliotheks Tilværelse finde vi det med almindelige Træk charakteriseret af to Samtidige. Den Første Høiesterets-Assessor **H. M. Sommer** († 1791), i sin Tid bekiendt som lærd Philolog og bibelsk Exeget, yttrede sig 1758 saaledes derom a): "Jam diu est, Ill. *Thott*, ex quo mihi contigit hic honor, ut a Te nosci potuerim .... nam commemini probe, licuisse olim mihi visere πολυθρύλλητον illam librorum copiam, quam domi tenes, quo tempore sane obstupui, quum vidi omnis ævi celeberrimos librorum collectores hic victos esse ..... tanta est sane bibliothecæ illius magnitudo; sed fidem superant longe, quæ rara tenet: præter libellos pulchellos et bellatulos, qui alibi frustra quærantur, ostentat magno numero codices msstos græcos et latinos, ostentat antiquissimis rarissimisque editionibus auctores, ostentat eos, in quorum margine Scaligeri, Gronovii, Heinsii doctissimas observationes manu sua adscripserunt, ut taceam numismata et multa egregia architecturæ monumenta et imagines doctorum virorum rarissimas carissimasque, quales a veteribus in bibliothecis collocari solitæ sunt ..... Interea miror admodum ego, qui fieri possit, ut inter tot rerum publicarum curas etiam studiis literarum sufficias." Ti Aar senere gav **C. F. Wadskiær** følgende, maaskee altfor panegyriske Beskrivelse over Thotts Bogsamling b): "cujus in *bibliothecam (patentem doctis* et per quam ..... plurimi se profecisse grate agnoscunt) plus quam Ciceronianum Ἀμαλθεῖον tanquam in alium orbem fato delatus quid prius obstupescas, dubites, *bibliothecamne spatiosissimam* et tamen multitudine literariarum opum *ad*

---

a) I Dedicationen foran Miscellanea, edita a *Joh. Mart. Sommer*, Hafn. et Lips. 1758. 8.

b) Propylæum aulæ eruditi Septentrionis (1768) p. 74—75.

angustias pene redactam, tot *manu exaratis* notatisve.... tot *a primis typographiæ incunabulis*, calcographa arte *excusis*, universi orbis monumentis literariis, Colbertinæ illi, Thuaneæ, Uffenbachianæ, Kraftianæ, Bünovianæ, et si quid in Nobilium bibliothecis nobilius, modo non inducturam omnibus caliginem, certe provocaturam, (quæ Pinacotheca quantivis pretii continuatur) de qua alio tempore et loco plura et specialius speramus nos dicturos: an spatiantem illam alteram, immo in cujusque scripti, cujusque scriptoris, historiam, fata, virtutes, nævos, ingenti non judicio ingenioque minus, quam memoria exspatiantem.... certe sunt qui deplumandam.... olim hanc aquilam indignantes, aliquid sibi vel imaginantur, vel audacius optant, quale Oxonii Thomas Bodleius, Venetiis Bessarion, qui... *bibliothecam suam* ædi beati Marci *dicavit*."

Sandsynligen for at faae et rummeligere Lokale c) tilkiøbte Thott sig i Aaret 1763 det Palais paa Kongens Nytorv, som tilforn havde tilhørt Greverne af Danneskiold-Samsøe, og hvor han nu lod opføre en egen Bygning ud imod Haugen, saavel for Bibliotheket som for hans øvrige Samlinger d). Her besaae Reisende disse Skatte som en af Hovedstadens første Mærkværdigheder e); her satte Eierens udstrakte Bogkundskab, understøttet af en ualmindelig Hukommelse, selv de Lærdeste i Forundring f), som maatte er-

c) I meer end 25 Aar, i det ringeste i Tidsrummet fra 1738 til 1762, boede Thott i en ham tilhørende Gaard i Studiistræde.

d) **Danske Atlas** II. S. 179; **Molbechs** Nordisk Tidsskrift IV. S. 338. Det stod i megen Fare 1768, da et Sukkerraffinaderie i Bredgaden brændte; **Berlings Tidende** d. A. Nr. 5.

e) **Willebrandts** Anmerkungen auf Reisen (Leipzig 1769.) S. 290. Saadanne Besøg omtaltes endog i de offentlige Tidender, f. Ex. **Kbhvns Adresseavis** 1768. Nr. 86. 1770 Nr. 182.

f) **Suhms** s. Skr. X. S. 39. **Schlegel**, Obs. in Corn. Nepotem, Præf. p. 3; jfr. **Wadskiær** l. c.; **Histor. Tidsskrift** IV. S. 298. Polyhistor insignis, stupenda librorum notitia instructus, kaldes han derfor med Føie i **Elerts** Fort. til den Thottske Catalog.

kiende, at ikke udvortes Bram eller tomt Liebhaberie havde opdynget disse Skatte. Uagtet nu Adgangen hertil aldrig nægtedes danske Videnskabsmænd, blandt hvilke vi kunne nævne Langebek g), L. Harboe h), Kofod Ancher, som benyttede de Thottske Codices af gamle Love ved sin Lovhistorie, H. de Hoffman, som herfra erholdt Haandskrifter til Fortsættelsen af Danske Atlas i), J. H. Schlegel og A. Kall k), kunde den dog, formedelst Mangel af en Bibliothekar og af en fuldstændig Catalog samt ved Eierens mange øvrige Forretninger, ikke være saa frie, som han selv maaskee ønskede l); derfor ere heller ikke mange Haandskrifter herfra, i Eierens levende Live, enten udgivne eller benyttede. Beskrevne ere ikkun den gamle danske Bibel-Oversættelse af Prof. Theol. M. Wøldike m) og en Pergaments-Codex af Cornelius Nepos af J. H. Schlegel n).

Havde nu end Thott sine Grunde, hvorfor han ikke, i Overeensstemmelse med Publikums stiltiende Ønske, efter sin

g) Dog synes L. ikke at have kiendt Originalen af Obituarium ecclesiæ b. Virginis Hafniensis i Thotts Bibliothek, da han kun har efterladt sig de Excerpter deraf, som ere trykte i *Scr. rer. Dan.* T. IV.; jfr. Kbhvns lærde Efterr. 1787. S. 5.

h) Fort. til Zwergius's Siellandske Clerisie S. 14. 91.

i) S. Fortalerne til Danske Atlas III. IV.

k) Om Schlegel s. nedenfor. Kall confererede 3 thottske Codices af Virgil; Nye krit. Journal 1778. Nr. 24—25.

l) Joh. El. Schlegel undrede sig 1713 over, at Thott vilde samle saa mange Bøger, da han ei lod nogen benytte dem; jfr. Suhm, Essai p. 12; saml. Skrifter XVI. S. 95. Nyerup, librorum qui ante reformationem in scholis Daniæ prælegebantur notitia, Præf. p. VIII.; Wilses Reiseiagttagelser, III. S. 184. Islænderen H. Finsen forfattede, medens han opholdt sig her (indtil 1777), en Catalog over Thotts latinske Haandskrifter; Æfi-Saga (1797) p. 22.

m) Kbhvns Vid. Selsk. Skr. II. S. 1. fg. Wøldike skal have havt isinde at udgive den heel; Kbhvns lærde Tidender 1750. S. 388.

n) Obs. in Cornelium Nepotem p. 23; nu Nr. 1200 i 4to af den Thottske Saml. Sammest. S. 28 beskrives nogle gamle Udgaver af Vita Attici i Thotts Bibliothek; jfr. Recens. i Nye krit. Journal 1778. Nr. 24—25; N. krit. Tilskuer 1778. Nr. 35—36.

Død kunde eller vilde hellige sin Bogskat til offentligt Brug o), maae man dog ære det patriotiske Sindelag, der indgav ham den Beslutning ved Testament at bestemme den vigtigste Deel deraf, nemlig Haandskrifterne og Palæotyperne, til Indlemmelse i det store kongelige Bibliothek. Hoveddrivefiedren hertil var vistnok Hengivenhed for et Kongehuus, af hvilket fire Konger havde agtet og paaskiønnet hans utrættelige Virksomhed i Fædrenelandets Tieneste; men med stedsevarende Taknemmelighed bør ogsaa erindres den Andeel heri, som skyldes Bibliothek-Chefens, J. G. Moltkes, Indflydelse hos Eieren p). Bibliotheket erholdt ved denne Donation en Tilvært af 4154 Manuskripter, hvoriblandt 400 paa Pergament, og en maaskee ikke mindre vigtig Samling af 6,159 før Aaret 1530 trykte Bøger q). Ifølge Erichsens officielle Indberetning af 20de Januar 1786 om Bibliothekets Tilstand, bestemte Testamentet: „at de Thottske Bøger stedse skulle blive samlede paa et Sted for sig.“ Erichsen foreslog dertil den øverste Ende af Bibliothekets store Sal op imod Manuskript-Cabinettet, hvor da Manuskripterne kunde faae Plads paa den ene og Palæotyperne paa den anden Side r). Ved den nye Indretning, som herved blev nødvendig, foreslog han, at foruden Hofbygmester Zuber ogsaa Prof. Wiedewelt maatte tages paa Raad med; den

o) Enkelte Yttringer fra den Tid synes at pege hen baade paa Forhaabninger og Forventninger om en saadan Bestemmelse; **Lorcks** Bibelgeschichte in Beyträgen II. S. 10—11; **Elerts** Fort. til Catalogen; **Lærde Efterretninger** 1789. S. 787; det ovenfor S. 226—27 anførte Citat af **Wadskiær**; jfr. **Kiøbenhavns Skilderie** XVII. B. Nr. 23.

p) *B. Thorlacii* prol. festi ac. in mem. *J. G. Moltke* p. 9.

q) Om Værdien og Vigtigheden af den sidste Deel af denne Gave s. **Molbechs** Mindeskrift over Moldenhawer som Bibliothekar S. 22. I **Nyerups** Diss. de Lactantio (1781) p. 23 sq. opregnes 17 Udgaver af denne Forfatter fra det 15de Aarh., af hvilke Thotts Bibl. havde de 8 og det Kongelige kun een.

r) Imidlertid bleve de Thottske Haandskrifter ikke opstillede før 1791, da de fik Plads i den efter Slottets Brand Bibliotheket indrømmede Tværbygning.

sidste formodentligen med Hensyn til det paatænkte „Art af Monument over Greve Thott paa det Sted i Bibliotheket, som udsees til hans Samling.“ Bibliothekets forrige Chef, Grev Moltke, havde nemlig havt den heldige Idee, at der skulde anbringes en Marmortavle med en latinsk Indskrift, hvortil Luxdorph havde giort Udkast s). Erichsen meente, at en Marmorbuste passende kunde føies hertil og henstillede endvidere: „om ikke de til det Thottiske Legatum hørende Bøger skulde forsynes med egne Stempler, rimeligst med Gr. Thotts Vaaben, enten stukket i Kobber og klinet fast foran i hver Bog eller aftrykt i Bogguld uden paa Bindet.“ Intet af disse Forslag, af hvilke de to førstnævnte gientoges i Erichsens sidste Aarsberetning af 31te Januar 1787, kom imidlertid

s) Efter Luxdorphs egenhændige Haandskrift af følgende Indhold:

CHRISTIANUS SEPTIMUS,
Rex Daniæ etc.,
Æquissimus virtutis æstimator,
Effigiem
OTTONIS Comitis de THOTT
(Tot. Tit.),
Viri boni,
Integritate, Fide, Strenuitate
Nulli indigenarum secundi,
Quod
In Republica administranda
Semper Patriæ desiderio,
Nunquam suo,
Satisfecerit,
Quod
Neque senectuti in negotiis gerendis,
Nec otio in colendis Musis
Pepercerit,
Quod
E splendidissima, selectissimaque,
Ultra spem privati feliciter extensa,
In ornamentum eruditi Septentrionis adquisita,
Librorum supellectile
Spectatiorem, rarioremque
Portionem
Bibliothecæ Regiæ inferri
Voluerit,
Civibus et exteris suspiciendam et colendam,
Hoc loco poni jussit.

til Udførelse. Manuskripterne modtoges paa Bibliotheket i A. 1786, Palæotyperne kort efter Erichsens Død; men, da man hverken fandt det muligt eller hensigtsmæssigt at indrette noget særeget Lokale i Bibliotheket for den Thottske Samling, blev der heller intet af Monumentet. Meer end 30 Aar senere, i Aaret 1819, da den nuværende Finantsminister, Hs. Exc. Grev A. W. Moltke, havde overleveret K. Frederik den Siette et Portrait af Thott, som nu er ophængt i Bibliothekets nordiske Sal, blev det tillige paatænkt derved at anbringe en Indskrift; hvilket dog, formedelst Vanskeligheden ved derkil at finde en passende Plads, ogsaa faldt hen t). Over begge Samlinger bekostede Executorerne af det thottske Testament en af Nyerup forfattet Catalog trykt, som med en Fortale blev udgivet af Erichsens Efterfølger, Moldenhawer u).

Af lærde Skatte er i dette Tidsrum kun een gaaet ud af Landet, men som rigtignok vanskeligen vil kunne erstattes, nemlig Pastor J. Lorcks Bibelsamling af over 5100 Nummere, hvilken Hertug **Karl Eugen af Würtemberg** ved sin Nærværelse i Kiøbenhavn 1784 kiøbte af Eieren for

---

t) Den daværende kongelige Historiograph, O. Malling, fik ved Rescript af 2den November 1819 Befaling at forfatte en saadan Indskrift. Med afd. Etatsraad B. Thorlacius's Haand haves ellers et Udkast til en saadan, som dog kun bestaaer af nysanførte Luxdorphske Lapidarstiil med følgende Slutningsforandring: **ejus effigiem civibus et exteris suspiciendam ac colendam hoc loco poni jussit Regum Daniæ clementia.**

u) ***Catalogi Bibliothecæ Thottianæ Tomus septimus,*** **cum ab inventa typographia ad A. 1530. excusos tum manuscriptos continens; Havniæ 1795. 8.** Under 20de Januar 1786 indstillede Erichsen, at Omkostningerne ved denne Catalogs Udgivelse maatte afholdes af Fondet **ad usus publicos**, udenfor Bibliothekets **Annuum**, og, da denne Catalog ifølge Testamentet skulde føies til Hovedcatalogen over det Thottske Bibliothek, havde han tillige **privatim** foreslaaet Etatsraad (siden Conferentsraad og Cancellie-Deputeret) Schow, som en af Executorerne, „at Hoved-Catalogus maatte trykkes saa anseelig, at det kongelige Bibliothek kunde være bekiendt at lade hine Catalogi over Manuskripterne og Palæotyperne trykke paa samme Maade."

8000 Rdlr. og eventualiter en Pension til hans Enke af 1000 Rdlr. v).

7.

Blandt Schlegels bibliothekariske Ideer hørte ogsaa, som alt er bemærket, Indretningen af en egen, fra det øvrige Bibliothek affondret, Samling af Alt, hvad der vedkom **de danske, norske og holstenske Landes Historie og Literatur**, som igien forudsatte en Udvidelse og Forandring af de ældre Anordninger angaaende Bogtrykkernes Forpligtelse til at afgive Fri-Exemplarer til Bibliotheket. Efter den gieldende Forordning af 25de April 1732 var det kun Bogtrykkerne i Kiøbenhavn, som denne Forpligtelse paahvilede; men efterhaanden vare Bogtrykkerier opstaaede paa flere Steder i Rigerne, fra hvilke deels Værker af Betydenhed udgik, f. Ex. i Sorøe, deels Aviser og lignende Tids- og Leilighedsskrifter, som ikke burde savnes i en Samling af Alt, hvad der henhørte til Nationalliteraturen. Hertil kom, at der i lang Tid ei med tilbørlig Strænghed var vaaget over hiin Anordnings Efterlevelse, og ved den af Schlegel anstillede Undersøgelse befandtes, at flere, endog kiøbenhavnske Bogtrykkere i ti Aar intet havde leveret, ja Nogle endog vare aldeles uvidende om Anordningen x). Et nyt, til Bibliothekets nuværende Tarv svarende, Lovbud var altsaa

---

v) **Kbhvns lærde Efterr.** 1784. Nr. 36. En Catalog derover udkom under Titel: **Bibliotheca biblica Seren. Würtenbergensium Ducis, olim *Lorkiana,* edita et Seren. Duci inscripta a *J. G. C. Adler;* Pars. I—V. Altonæ 1787. 4.** Om denne Samlings betydelige Værdie s. **Antiqvariske Annaler.** IV. 1. Hefte, S. 39; ***Dibdin's* bibliographical Tour, III. p. 137—38.**

x) **R. H. Seidelins** Læsendes Aarbog, 1800, S. 117. Hvorledes det gik Universitets Bibliotheket, der omtrent havde samme Rettigheder som det Kongelige, s. **Elerts** Svar paa det anonymiske Bidrag til Riegels's Spørgsmaal og Tvivl S. 3. 1777 bemærkede Abr. Kall paa et Consistorial-Circulaire, at af de 3 Exemplarer, som de kiøbenhavnske Bogtrykkere ifølge kgl. Rescr. (10. Sept. 1756 jfr. ovenfor S. 178) skulde levere til det kongel. Bibliothek, eet igien herfra skulde afgives til Universitetsbibliotheket; hvilken Indretning imidlertid for Sidstnævnte medførte Tab og Vanskeligheder.

fornødent og et saadant gaves ved Anordningen for Kongerigerne af 10de Januar 1781 og for Hertugdømmerne af 19de Januar s. A. Denne bestemte, „at Alle og enhver Bogtrykker i disse Riger og Lande, saavel i Europa som i de andre Verdens Parter, samt de, der for sig selv udgave Portraiter eller Tegninger, stukne i Kobber, skulde, fra indeværende Aars Begyndelse at regne, til det store kongelige Bibliothek, uden Betaling, levere tre uindbundne Exemplarer af alt det, som i deres Bogtrykkerier var blevet trykket, saavelsom af hvad Portraiter eller andre Tegninger, der udgaves for sig selv i Kobber, hvad heller saadant af dem selv eller af andre var bleven oplagt eller bekostet, hvorunder endog vare at forstaae ugentlige Aviser og Intelligenz-Blade, samt Auctions- og andre Cataloger over Bøger og Kobberstykker, samt Naturalie- Mynt- og deslige Cabinetter, men derimod ikke andre Catalogi, Auctions-Plakater eller Bryllups- og Begravelses-Vers.“ Antallet af tre Exemplarer blev senere ved Plakat af 5te Jan. 1783 for Kongeriget og 15de Januar s. A. for Hertugdømmerne nedsat til to, men af hvilke det ene skulde være paa Skrivpapir y). Saa hensigtsmæssige disse Bestemmelser end vare, naar de tilbørligen vare blevne overholdte, savnedes dog een, der fandtes i den ældre Anordning, den nemlig, at Bogtrykkerne under Mulkt maanedlig skulde til Politiemesteren indgive to Fortegnelser over Alt, hvad der i deres Officiner var trykt, af hvilke den ene skulde sendes til Bibliothekaren, der uden en saadan vanskelig kan komme til Kundskab om, hvad der egentlig kan fordres, da naturligviis altid meget trykkes, som aldrig anmeldes til offentligt Salg z). Imidlertid var det dog først den følgende Tids Erfaring, der giorde denne

---

y) C. F. Cramer, Ueber die Kieler-Universitetsbibliothek (1791) S. 49—50, klager over det byrdefulde i denne Anordning for de slesvig-holstenske Forfattere.

z) Jfr. Molbechs Efterr. om det kgl. Bibl. S. 17. 18.

Mangel følelig æ); for Øieblikket var altid et stort Skridt giort til Øiemedets Opnaaelse: et fuldstændigt National-Bibliothek. Et Saadant, skiøndt alt af Schlegel paatænkt, kan dog nærmest siges at være foranlediget ved en Forestilling af Bibliothek-Chefen, J. G. Moltke, (9de Dec. 1780) angaaende den nysnævnte Anordning om Afgivelse af Fri-Exemplarer. Heri havde han nemlig foreslaaet, „at alle de Skrifter, som findes at henhøre til de danske Staters Literatur, maatte, naar Bibliotheket sættes i Orden, adskilles fra dets øvrige Classer og deraf formeres en Classe for sig selv, som efterhaanden completeres ved Indkiøb, saavidt som Leiligheden saadant vil tillade, samt at saameget af den svenske Literatur, som dermed staaer i Forening, saasom hvad der angaaer Sverrigs Geographie, Historie og Sprog, maatte ligeledes samles dermed." Dette Forslag erholdt ved Rescr. 18de Dec. s. A. kongelig Approbation; faa Aar efter fik denne nye Bestanddeel af Bibliotheket et eget Lokale i den øverste af de to nyeopførte Sale. Men endnu var denne Samling langt fra at kunne kaldes fuldstændig. Ei at tale om, hvad Bogtrykkernes Forsømmelse og Vrangvillie havde unddraget Bibliotheket af de sidste 50 Aars Literatur, savnedes — hvorom det Moltkiske Forslag ogsaa gav Vink — endnu mange af de ældste og sieldneste danske Skrifter ö). Dette foranledigede Plak. af 15. Mai 1782, der befalede „saavel verdslig som geistlig Øvrighed i Danmark og Norge at undersøge, hvad haandskrevne Codices paa Pergament eller paa Papir eller og gamle danske Bøger af første Tryk til Midten af det 16de Aarh. eller omtrent 1550 der maatte forefindes ved Kirker eller

æ) Baade 1782 og 1786 skeete i de offentlige Blade Opfordringer til dem, som udgave særskilte Portraiter og Tegninger, om at opfylde den dem paaliggende Forpligtelse, som kun Faa havde efterkommet; jfr. N. Elerts Svar til det anonymiske Bidrag til Riegels's Spørgsmaal og Tvivl (1787) S. 3.

ö) Jfr. hvad herom forekommer i Sv. Paulsens Æfisaga Jons Eyrikssonar (Kbhvn 1828) S. 51.

andre Stiftelser og efter deres Indretning derfra kunde afhændes, og i saa Fald — at foranstalte samme opgivne samt afhandlet med Vedkommende, hvad billig Erstatning derfor kunde være at tilstaae" a). Ligeledes bleve ogsaa De, "som maatte besidde og være sindede at ville afhænde deslige gamle Codices eller Bøger, indbudne til at overlade til Bibliotheket samme for en af dem selv bestemt billig Betaling" b). Dog var den Tilvært, Samlingen fik efter denne Indbydelse, ei af synderlig Betydenhed c); mere berigedes den ved Indkiøb paa Sevels, Kofod Anchers og flere Auctioner samt ved den thottske Donation. Til Erichsens Fortienester af dette nordiske Bibliothek, for hvilket hans egne Studier og Arbeider naturligviis maatte give ham en fortrinlig Interesse, kan det ogsaa henregnes, at han omhyggelig sørgede for at lade mange, især ældre, danske Smaaskrifter, naar disse vare af nogensomhelst Betydenhed, forsyne med Bind og derved sikkrede dem en større Varighed d).

8.

Paa begge Bibliothekarers, efter een Plan fortsatte, Bestræbelser for Bibliothekets Opkomst vilde dets Aabnelse til

---

a) Allerede 1732 havde Bibliotheket ved Grams Forsorg fra en gammel og forsømt Bogsamling i Budolphi Kirke i Aalborg erholdt endeel gamle trykte Bøger s. Catalog over Aalborg Stifts og Amts offentlige Bogsamling (Aalb. 1819) Fort. S. XIII.

b) En lignende Plak. for Hertugdømmerne er dat. Glykstad 2. Mai 1782.

c) Med Hensyn hertil fortiener at erindres, at der til 29de Oct. 1787 anmeldtes en Auction paa Odense-Gymnasium over en Bogsamling, tilhørende Joh. Mule, forhen Sognepræst til Nørrebrobye i Fyen († 1787), „bestaaende af mange gode og velconditionerede theologiske, juridiske, philologiske, literariske, historiske, geographiske Skrifter, som deels af hans Forfædre og Formænd i Nørrebrobye-Kald fra Reformationstiden af deels af ham selv i mange Aar ere samlede;" Berlings Avis 1787. Extr. Avert. Nr. 80.

d) Ogsaa Manuskripter sørgede E. for at faae indbundne saavelsom de enkelte Bøger, som, skiøndt af forskielligt Indhold, vare samlede i eet Bind. 1782 27de Marts erhvervede han sig endog kongelig Tilladelse til at „lade eftertrykke de enkelte Blade, som kunde mangle i en og anden betydelig Bog i Bibliotheket."

offentligt Brug have sat Kronen, dersom en saadan, efter deres eget og Publikums Ønske og Regieringens Forsæt, havde kunnet iværksættes e). Men, først i A. 1783 endtes Bibliothek-Commissionens Forretninger og i Efteraaret s. A. begyndtes paa Catalogen over Bibliothekets Haandskrifter; siden var endnu meget at giøre med de Omflytninger, som Indretningen af det nye Lokale giorde nødvendige; først Aaret før Erichsens Død blev den thottske Donation overleveret og endnu havde overhoved det indskrænkede Personale for meget at bestille med den hele indre Organisation, til at det paa samme Tid skulde have kunnet paatage sig det forøgede Arbeide, som en saadan Forandring vilde have medført f). At Bibliotheket imidlertid blev mere og mere tilgængeligt for den Klasse af Medborgere, der nærmest burde have Adgang dertil, derfor have vi alt et udtrykkeligt Vidnesbyrd i den Fuldmagt, som Schlegel gav Capt. Grube ved sin Udenlandsreise 1779, hvori han authoriserede ham til „imod Beviser efter eget Godtbefindende at udlaane Bøger;

e) „Diese Bibliothek soll nun in völlige Ordnung gebracht und alsdann zum gemeinen Gebrauch geöffnet werden;“ Haubers Beschr. v. Kopenhagen (1782) S. 97.

f) Endnu i Erichsens næstsidste Embedsaar, 1786, arbeidedes der ved Bibliotheket dagligen fra Kl. 8 til 10 om Formiddagen. „Jeg selv“, yttrer han i sin sidste Indstilling af 31te Jan. 1787, „har desforuden ikke sielden arbeidet der lige fra Kl. 4, 5 eller 6 om Morgen.“ Af Eftermiddagene anvendte han og Nyerup jævnligen tre eller fire ugentligen paa Bibliotheket. „Mit eget Arbeide paa Bibliotheket selv“, tilføier han videre, „er bleven standset, siden jeg blev syg, omtrent midt i September sidst (1786); men, omendskiøndt jeg ikke haver kunnet, siden den Tid, komme derop uden en eeneste Gang, haaber jeg dog ikke, at noget betydeligt skulde derved være forsømt; thi jeg haver derimod hiemme anvendt desto mere Tid paa Bibliothekets Arbeide, saalænge jeg var nødt til at holde mig fra mine andre Forretninger.“ Af Erichsens nysanforte *Æfisaga* S. 58 erfares, at han havde paadraget sig hint farlige Sygdomstilfælde ved personlig Anstrængelse, da de Thottske (ikke Palæotyper men) Manuskripter bleve modtagne paa Bibliotheket. Han kom sig vel noget efter flere Ugers Forløb; men fuldkomment vendte Kræfterne ikke mere tilbage; Søvnløsheden tiltog og der indfandt sig hos ham den urolige og ubestemte Virksomhed, der stundom er Forbud paa en nær forestaaende Opløsning.

dog for det første med Sparsomhed, saalænge Bibliotheket ikke endnu var fuldkommen registreret, **undtagen der var kiendelig Nytte for den danske Literatur ved Udlaan.** For at alt det udlaante desbedre kunde oversees, skulde Mſr. Nyerup indføre det Udlaante, foruden de besynderlige Beviser, i den dertil indrettede Protokol.“ De samme liberale Grundsætninger aander et Udkast til en Instrux for Bibliothekaren, skrevet med Erichsens Haand, uden Dato, men før 1783 g): „Da det er H. Maj. allernaadigste Villie, at Lærde og Studerende skulle høste Frugt af denne Lærdoms Kilde, saa skal **Bibliotheket alle Søgnedage (Onsdag og Løverdag undtagne) staae aabent fra Kl. 9—11 Formiddag,** da de Studerende, som indfinde sig der og for hvilke den fornødne Plads og Beqvemmeligheder kunne ventes bestemte og anviste, maae **udlaanes til Brug paa Stedet** hvad Bøger de forlange til Læsning eller Eftersyn“. — — — „Uden for Bibliotheket bliver det og tilladt at **udlaane til Lærde og Studerende her i Staden** ei allene trykte Bøger, men ogsaa Manuskripter, dog at saadant Udlaan ikke maae skee uden til bekiendte og sikkre Folk og Udlaan af Manuskripter ikke uden Bibliothecarii Forevidende og Samtykke. Uden Byen derimod maae ingen Bøger og allermindst Manuskripter udlaanes, uden Chefens Tilladelse“ h). Af denne friere Adgang til Bibliotheket spores alt i dette Tidsrum de heldigste Frugter, ei blot i en større Fuldendelse af vigtige literariske Arbeider, men ogsaa i Offentliggiørelse af og Beskrivelse over flere af Bibliothekets Skatte, i hvilken

g) Ved denne Instrux paalægges, blandt andet, Bibliothekaren „flittig at lade giøre reent, give saavel Værelserne som Bøgerne frisk Luft ved at aabne Vinduer og Skabe paa beqvemme Aarets Tider, iagttage varsom Omgang med Ild og Lys, saavidt samme bruges“ m. m.

h) Nyerup, librorum qui ante reformationem in scholis Daniæ prælegebantur notitia. Diak p. IX.; (Ekkards) Strøetanker om Lærdom, Universiteter, Biblotheker og lærde Tidender, 1787, S. 4, hvor der siges, at Bibliotheket „hver Formiddag“ staaer aabent.

sidste Henseende to af dets egne Embedsmænd foregik med et følgeværdigt Exempel.

Udgivne af dets Haandskrifter bleve saaledes i dette Tidsrum følgende:

1) Vafþrudnismál s. Odarum Eddæ Sæmundianæ una, quam ex Cod. Membr. *Bibl. Regiæ* c. vers. latina.... sistit *G. J. Thorkelin*. Havn. 1779. 4to.

Den kongelige Coder, som her ordret er fulgt, angives at være skrevet i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede i).

2) Anecdotes of Olave the black, king of Man, and the hebridian princes of the Somerled Family ... now first published in the original islandic from the *Flateyan* and other Manuscripts ... by *J. Johnstone*, (Copenhague) 1780. 8vo.

Egentlig et Fragment af Hakon Hakonsons Saga i Flatøebogen. Varianter dertil, af en Arna-magnæansk Coder, meddeeltes siden i Fortalen (S. XI—XIII.) til

3) The norwegian Account of Haco's expedition against Scotland A. D. 1263, now first published in the original islandic from the *Flateyan* and Frisian Mss. ..... by *J. Johnstone*, (Copenh.) 1782. 8vo; ligeledes udaf Hak. Hakonsons Saga. I Fortalen S. XIII—XV. bestrives Flatøebogen, især de der forekommende Tegninger.

4) I 5te D. af Scriptores rerum Danicarum (1783) meddeeltes Annales Danici Sorani, 1202—1347, efter den Langebekske Afskrift af den Codex af Justinus i Bibliotheket (Gl. Saml. Nr. 450 Fol.), som før havde tilhørt Soroe-Kloster k), og Processus litis inter Christophorum I. et Jacobum Erlandi efter en Afskrift, som blandt Grammiana var kommen til Bibliotheket.

5) *Geisli* ɔ: Straalen, en Vise af Einar Skuleson om Olaf den hellige, udgiven efter Originalen i Flatøebogen

i) Jfr. Dansk Literaturjournal 1779 S. 341 fg.
k) Et Blad af denne Coder skal forefindes i det Lundske Universitetsbibliothek; Wieselgrens delagardiska Archivet III. S. 77.

med latinsk og dansk Oversættelse af S. T. Thorlacius i 3die D. af Heimskringla (1783).

6) Levninger af Middelalderens Digtekunst. Andet Hefte, udgivet af det kongel. Bibliotheks Haandskrifter af R. Nyerup. Kbhvn. 1784. 8.

7) Et Fragment af en gammel tydsk Roman, meddeelt af Nyerup (efter et Pergamentsblad blandt Grammiana) i Deutsches Museum 1784. II. S. 91. l).

8) J. G. C. Adlers neue Beyträge zu Gesch. der Drusen aus den arabischen Handschriften der königl. Bibliothek zu Kopenhagen; meddeeltes i Eichhorns Repertorium für biblische und morgenländische Literatur, XV. Th. 1784.

9) Jon Loptsøns Encomiast eller en ubenævnt Forfatters Lykønskningsvers til ham, indeholdende en Fortegnelse og Tidsregning over de norske Konger fra Harald Haarfager indtil K. Sverrer, med dansk Oversættelse og nogle Anmærkninger .... ved J. Erichsen. Kbhvn. 1787. 4.

Dette interessante chronologiske Digt er her, for første Gang, aftrykt efter Originalen i Flatøebogen m).

10) Udtog af Chr. Lunds Indberetning til K. Frederik den Tredie af 28. Marts 1664 ang. de i A. 1652—53 — foranstaltede Søetoge til Grønland for tillige at beseile den gamle Østerbøigd sammesteds ... af Originalen i det store kgl. Bibl. Manuskriptsamling ved J. Erichsen. Kbhvn. 1787. 8.

11) Symbolæ ad literaturam teutonicam antiquiorem ex codicibus manu exaratis, qui Havniæ asservantur, editæ (a *B. C. Sandvig* et *E. Nyerup*) sumtibus P. F. Suhmii. Havn. 1787. 4. n).

---

l) Jfr. Bragur, II. S. 441.
m) Recensionen i Lærde Efterretninger 1788, Nr. 12 indeholder tillige nogle af Forf. selv meddeelte Rettelser.
n) Lærde Efterretninger 1788, Nr. 14; Göttingische Anzeigen 1787, S. 843.

S. 416—59 meddeles Prøver af Speculum humanæ salvationis paa nedersachsisk af en Rostgaardsk Afskrift i Bibliotheket, hvorover Nyerup havde begyndt at give en Beskrivelse i Fragm. libri Biblia pauperum dicti (1783), p. 13—16. S. 462 findes Begyndelsen af et utrykt Digt om Daniel Blumenthal, af en thottsk Papirscodex Nr. 423. fol.

Over hele Klasser eller enkelte Stykker af Bibliothekets Haandskrifter og Bøger haves følgende Beskrivelser:

1) *I. G. C. Adler* descriptio codicum quorundam cuficorum partes Corani exhibentium in *Bibl. Regia Hafniensi* et ex iisdem de scriptura cufica Arabum Observationes novæ... Altonæ 1780. 4. o).

2) Efterretning om et rart (medicinsk) Haandskrift af H. M. Kongens Bibliothek; i Samlinger til den danske Historie 1. Bd. 3. H. (1780) S. 206—9 p).

Nogle Berigtigelser hertil haves i Nyerups librorum qui ante ref. in scholis Daniæ prælegebantur notitiæ mantissa p. 71—74.

3) J Nyerups Diss. de Lactantio, 1781, haves S. 30—35 en kritisk Beskrivelse af en Perg. Codex i 8vo af denne Auctor og S. 35—36 over en anden Perg. Codex i 8vo, indeholdende Valerii Maximi Abreviatio per Alphabetum og Lactantii Firmiani Abreviatio per Alph.

4) Varias lectiones in libro Imo Codicis Mscti Fl. Josephi de bello judaico qui *Havniæ* in *Bibl. regia*

o) Jfr. Recens. i Dansk Literaturjournal 3. D. S. 120; Lærde Efterretninger, 1782. Nr. 7. Naar disse kufiske Manuskripter ere komne til Bibliotheket, vides ikke. J et af dem er skrevet foran: Friderici a Bokwalde, Cairi 18. Martii 1626; maaskee den samme Frid. Buchwald, der døde 1676 som Generalmajor og R. af Elephanten. Tidligere, i Grams Tid, havde Mich. Fourmont, Professor i det syriske Sprog i Paris († 1746), efter Anmodning giennem den franske Minister Gr. Plelo, givet en kort Beskrivelse over dem.

p) Jfr. Erichsens Udsigt S. 35.

majori asservatur, repertas collegit atque edidit *El. Christ. von Haven;* Havn. 1783. 8.

Af denne Codex (Nr. 1569 i 4to af den gamle kgl. Samling), som har tilhørt Rostgaard, meddeelte Gram i sin Tid Havercamp Varianter til hans Udgave (jfr. ovenfor S. 148); men denne Collation vises her ei at være skeet med tilbørlig Fuldstændighed og Nøiagtighed. Forfatteren († 1813 som Præst i Odden) nævner daværende Prof. (siden Overbibliothekar) Moldenhawer i Kiel som den, der havde opmuntret ham til dette Arbeide.

5) „Eine kurze Nachricht von der Bibelsammlung in der Königl. Bibliothek zu Kopenhagen", indført i Die Bibelgeschichte in einigen Beyträgen erläutert von Jos. Lorck, 2ter Th. S. 1—16, er blot en Fortegnelse paa de mærkeligste af Bibliothekets Bibeludgaver i Folio, som dengang (i Begyndelsen af 1780) i alt udgiorde 308 Bind; til Slutning opregnes nogle af dets bibelske Haandskrifter.

6) En Disputats af Nyerup, hvoraf kun første Ark udkom 1783, indeholder en Beskrivelse over et tydsk Fragmentum libri *Biblia pauperum* dicti paa Pergament, som med de Gramske Manuskripter var kommet til Bibliotheket q), tilligemed Begyndelsen til en Beskrivelse over det ovenfor omtalte Speculum humanæ salvationis.

7) *E. Nyerup* Spicilegium bibliographicum ex *Bibl. regia Havniensi* continens Semicenturiam Monumentorum typographicorum rarissimorum Mich. Maittairio ignotorum; Havn. 1784. 8.

Indeholder en bibliographisk Beskrivelse over 50 Palæotyper, deels fra 1473 til 1500, deels uden Aarstal r).

---

q) Jfr. Nyerups Not. libr. qui ante Ref. in sch. prælegebantur, I. Dial. p. XX; Worms Lexicon, III. S. 571.

r) Recens. i Lærde Efterretninger 1784. Nr. 9; Danmarks literære Progresser III. Nr. 13; Göttingische Anzeigen

8) *C. G. Hensler* **Codicum N. Test. græcorum qui Havniæ in *Bibl. Regia* adservantur notitia; Spec. 1. Havn. 1784. 8.**

De nævnte Codices ere Nr. 1322—24 i Qvarto i den gamle kongelige Samling; men kun den første er her beskrevet af Forf., dengang Hofmester hos Bibliothek-Chefen, Grev Reventlov, siden Prof. Theol. i Kiel. Tillæg og Berigtigelser ere meddeelte af Recensenten i **Michaelis** orient. u. exeget. Bibl. XXIII. Th. s).

9) **R. Nyerup** meddeelte i Maanedsskriftet **Minerva**, Aug. 1785: „Povel Pedersen, et Bidrag til Danmarks poetiske Literatur", (af Jac. Bircherods Haandskrifter i den gle kgl. Saml.); i Juli 1786: „Efterretning om en fyensk dramatisk Forfatter (Christen Hansen) fra Begyndelsen af det 16de Aarh." (af de Thottske Manuskripter Nr. 780 fol.)

Endelig bør her ikke forbigaaes den fuldstændige Catalog over Bibliothekets oprindelige eller **gamle Manuskriptsamling**, bestaaende af 3677 Bind i alle Formater og saaledes benævnt til Adskillelse fra den senere tilkomne Thottske Samling, der af Erichsen selv, understøttet af hans Medhielpere, især Nyerup, udarbeidedes næsten fra første Haand. Reenskreven i 5 Foliobind, existerer og benyttes denne Catalog endnu som et af de vigtigste Mindesmærker om hiin

---

1784. Nr. 2; **Kielisches Literatur-Journal** 1783, 5. St.; **Leipziger gel. Zeitung** 1784, 85. St. og endelig i **Meusels** historische Literatur 1784. 1. Bd. S. 332 fg., hvor adskillige vigtige Bemærkninger tilføies. Hvorledes denne Samling af Disputatser, holdte paa Borchs Collegium, tillige benyttedes til en offentlig Disputationsakt for Magistergraden, ved Hertugen af Würtembergs Nærværelse, f. **Worms** lærde Lexicon III. S. 571 og **Nyerups** Levnetsløb af ham selv S. 22 fg. I Forfatterens **Librorum, qui ante reformationem in scholis Daniæ prælegebantur, notitia, Hafn. 1784.** og tilhørende **Mantissa**, 1785, beskrives flere af Bibliothekets saavel Palæotyper som Haandskrifter; de sidste S. 30. 40. 62.

s) Skriftet blev siden benyttet i den Birchske Udg. af det N. Test. jfr. **Lærde Efterretninger** 1781. Nr. 15.

høifortiente Bibliothekars utrættelige Virksomhed t). Paa denne grunder sig igien hans fortienstfulde Arbeide:

Udsigt over den gamle Manuskriptsamling i det store kongelige Bibliothek. Kiøbenhavn 1786. 8. 140 SS. u).

Blandt Forfattere, som vides at have benyttet Bibliotheket, især dets Manuskriptsamling, til deres lærde Arbeiders Fremme, fortiene at nævnes: **Bolten**, til sin **Ditmarsische Geschichte** (1781—88) v); **C. J. Pontoppidan**, som til sine norske Karter havde Hielp, saavel af de Schøningske tegnede Karter, som af hans haandskrevne norske Reise x); Forfatteren til Krigens Skueplads, **H. O. Scheel**, og Communitetets Historieskriver, **Beckman**. **J. Worm** omtaler i Fortalen til 3die D. af sit lærde Lexicon (1784) de vigtige Oplysninger, som **R. Nyerups** Interesse for dette Værk havde forskaffet ham fra det kongelige Bibliothek. Ved den Magnæanske Commissions Udgave af **Sæmunds Edda** (1787) blev naturligviis Bibliothekets Pergament-Codex, som den egentlige Hovedrecension, lagt til Grund, beskreven i Fortalen og Skriftprøve deraf meddeelt.

Det var altsaa blot at tilskrive deels en tilgivelig Ubekiendtskab med Bibliothekets Skatte, deels maaskee

---

t) Fortalen, hvis Indhold er optaget i Fortalen til Erichsens trykte „Udsigt", er dat. 30te October 1784.

u) Rec. (af **Frid. Ekkard**) i **Kbhvns Lærde Efterretninger** 1786, Nr. 44—45, og i **Wahls** Magazin für die ältere Literatur, 3te Lieferung. En temmelig udførlig Recension deraf i **Analytical Review, Jan.** 1789, er igien extraheret i **Esprit de Journaux, Jan. 1790, p. 193**, hvor Skriftet siges at være réimprimé chez **Nicol, Londres 1789** (!), Recensenten (uden Tvivl **Thorkelin**, der dengang opholdt sig i Engelland) giver for øvrigt **en altfor** fordeelagtig Skildring af Bibliothekets Offentlighed allerede paa den Tid, naar han tilføier: **in consequence of which** ***apartments*** **are fitted up in the most convenient taste** ***for the use of readers;*** hvilken Skildring end mere overdrives i ***Gentlemans Magazine*** 1789. 1. S. 158, hvor der siges, at Alle have Tilladelse til at laane Bøger og Haandskrifter hiem efter Behag (**as they please**).

v) De benyttede Haandskrifter omtales og beskrives 1. Th. S. 69. 79. 96. 144.

x) **Pontoppidans** Geogr. Oplysning til K. over det sydlige Norge. Indl. S. 19. 23.

ogsaa nogen Forsømmelse fra Udgivernes egen Side, at Hovedrecensionen af Orkneyingasaga i Flatøebogen ei benyttedes i J. Jonsens af Suhm bekostede Udgave (1780) y), eller de interessante islandske Fragmenter af computistisk Indhold paa Pergament blandt Bibliothekets Haandskrifter, ved Udgivelsen af Rymbegla (1780) z); endelig ogsaa, at en Pergamentscodex af Heidreks Saga først kom Udgiveren af Hervararsaga (1785) for Øine, efterat Bogen var trykt æ).

Slutteligen kan endnu anføres, at Heyne i Gøttingen i Aaret 1786, til Brug ved sin Udgave af Virgil, erholdt nogle Udgaver af den Thottske Palæotypsamling tillaans.

y) Torfesens Levnet, S. 193. Dog havde han havt Torfesens Collation ved Haanden; Præf. p. X.

z) Erichsens Udsigt S. 45; jfr. Werlauff, Arius multiscius p. 32—34.

æ) Præf. p. VIII.

VI.
Overbibliothekaren D. G. Moldenhawers Bestyrelse (1788—1823).

1.

Da en pludselig og uventet Død henrev Erichsen i hans kraftfulde Alder d. 29de Marts 1787, havde der ingen Anledning været til, ved nogen tidligere Adjunction at sætte hans eventuelle Efterfølger i Stand til at giøre sig bekiendt med Bibliotheket, saaledes som Tilfældet havde været under W. Worm, Wolfen og Møllmann; skiøndt dette i og for sig selv ingensinde havde været ønskeligere end paa en Tid, da Bibliothekets betydelige Udvidelse giorde Overdragelse ved en Commission hverken tænkelig eller muelig. Regieringen fandt det derfor raadeligt at udsætte Embedets Bortgivelse i nogen Tid, deels for at skaffe sig Valg blandt flere Concurrenter, deels fordi Bibliothekets paatænkte Offentlighed giorde det fornødent, ved særegne Instruktioner nøiere end hidtil at bestemme Bibliothekarens og det øvrige Bibliothekpersonales Virkekreds og Pligter. Endelig, efterat Embedet ifølge kongelig Resolution af 2den Juni 1787 havde staaet ledigt næsten et heelt Aar, foreslog Bibliothek-Chefen blandt flere Ansøgende a) tre som de bedst qvalificerede, nemlig:

a) De øvrige vare Prof. A. C. Hwiid, Landvæsensconducteur N. Morville, forrige Pagehofmester N. D. Riegels og forrige Generalfiskal F. W. Wivet. Ogsaa Digteren Baggesens Velyndere og Velynderinder vilde, halvt for Spøg, halvt for Alvor, opmuntre ham til at anholde om denne Post, hvortil han selv dog var for beskeden til at ansee sig skikket; Biographie af A. Baggesen I. S. 131.

Prof. Eloq. J. **Baden**, Prof. Theol. **Moldenhawer** og daværende Justitsdirecteur ved det kongelige Lotto i Altona, Digteren **H. W. Gerstenberg** b). Af disse valgtes **Moldenhawer**, som derpaa under 9de Mai 1788 erholdt Bestalling som **Overbibliothekar**, et Prædikat, der ei havde været tillagt nogen af hans Formænd, med en Gage af 400 Rdlr.; de 200 af den reglementerede Bibliothekargage, 600 Rdlr., bleve nemlig foreløbigen anvendte til Forhøielse af Amanuensernes Lønning, saaledes at Overbibliothekaren først efter to Aars Forløb kom til at nyde fuld Gage.

Daniel Gotthilf Moldenhawer var født d. 11te Decbr. 1753 c) i Königsberg. Han blev 1776 Repetent i Göttingen; d. 6te Aug. 1777 Prof. extr. Philos. (Græcæ et LL. orient.) og Adjunct ved det theologiske Facultet i Kiel; d. 25de Febr. 1778 Prof. extr. Theol.; d. 22de Oct. 1779 Prof. ord. Theol. og 1782 Dr. Theol. sammesteds. Paa sin første Udenlandsreise blev han 1783 kaldet til fierde Prof. Theol. ved Kiøbenhavns Universitet. I dansk Tieneste havde han i alt giort to lærde Reiser, den første i Aarene 1782—84 under det Guldbergske Ministerium d) til Holland, Engelland, Frankerig, Italien og Spanien, den anden som kiøbenhavnsk Professor 1786—87 til Spanien. At en Mand med det ypperlige Hoved, den lykkelige Hukommelse og mangesidige Aandsretning, fra disse Reiser, foruden andet lærd Udbytte, ogsaa maatte have hiembragt en udstrakt Bogkundskab, et uddannet Begreb om et Bibliotheks Indretning og Bestemmelse

b) Begge Sidstnævnte døde i een og samme Maaned; G. d. 1ste og M. d. 21de November 1823.

c) Ifølge Indskriften paa hans Ligkiste og Gravmonument. Dog angives i **Literaturtidenden** f. 1823, S. 762, A. 1754 som hans Fødselsaar, efter hans egne, til Ordenskapitlet indsendte Personalia. I **Thieß's** Gelehrtengesch. Kiels, **Pütters** Gelehrtengesch. Göttingens, **Meusels** Gel. Teutschland og **Worms** Lexikon nævnes 1752 og i **Nyerups** Forfatter-Lexikon 1751.

d) Faderens, **J. D. Moldenhawer's**, ausführliche Prüfung der zweyten Fragments von der Unmöglichkeit einer Offenbarung, Hamb. 1782, er dediceret til O. H. Guldberg.

samt Kiendskab til Boghandelen, lod sig ikke omtvivle. I hans Ansøgning, dateret 21. Apr. 1788 forekommer blandt andet følgende: „Die Kunde alter und neueren Sprachen und die Literaturkenntnisse, die zu einer solchen Stelle wesentlich sind, habe ich von früher Jugend auf geliebt; es hat mir eben so wenig an Zeit als an den erwünschtesten Gelegenheiten gefehlt, sie auf meinen ausländischen Reisen und durch eine vertraute Bekanntschaft mit den berühmtesten Bibliotheken in Europa in dem erforderlichen Umfange erweitern zu können; die besten Jahre meines bisherigen Lebens waren eine fortgehende Vorbereitung zu ihr." At denne Yttring ei indeholdt tom Selvroes, derfor afgav hans lange Embedsbane tilstrækkelige Beviser, og, med al Agtelse for de to øvrige med ham Indstilledes, især en Badens, Lærdom og Fortienester, maae enhver Upartisk dog vel tilstaae, at Ingen af dem, i høiere Grad end han, svarede til den af Chefen i hans Forestilling til Kongen efter Erichsens Død udkastede Karakteristik af den tilkommende Bibliothekar: „Et Embede, som efter sin Natur ikkun kan forestaaes af en Lærd og altid, saavidt mueligt, burde tildeles Den, som var det fuldkommen efter Ordets sande og egentlige Bemærkelse og som, foruden de dermed nødvendig forbundne almindelige udbredte Kundskaber i de fleste og fornemste lærde Videnskaber tillige havde erhvervet sig en vis Anseelse endog udenlands, for sin bekiendte Duelighed" e).

Den af Chefen udkastede og parapherede Instruktion for Overbibliothekaren blev underskreven af Kongen og Kronprindsen d. 21de Apr. 1788. Af denne Instruktion, som, foruden at den bestemte Forholdet imellem Chefen og Overbibliothekaren, tillige i en temmelig fuldstændig Detail giennem-

e) Selv en saa competent Dommer som Bibliothekaren Adelung i Dresden yttrede, at det kongelige Bibliothek ei kunde have faaet nogen dueligere Bestyrer end Moldenhawer; Bozenhards Tagebuch einer Reise von Kopenhagen nach Wien, 1791. S. 32; jfr. Meermanns Reise nach Norden, S. 61.

gik dennes Pligter, turde det være interessant her at uddrage følgende i en eller anden Henseende karakteristiske Træk.

Angaaende Bibliothekets almindelige Bestemmelse og deraf følgende Plan i dets Supplering, hedder det § 2: „Da Wir unsere große **Bibliothek zum allgemeinen und öffentlichen Gebrauche bestimmen** und vornehmlich die Beförderung der moralischen Glückseligkeit unserer sämmtlichen Staaten und die größere und ausgebreitetere Cultur aller Wissenschaften und Künste, so wie die Gelehrsamkeit überhaupt, ihr eigentlicher Zweck beständig seyn und bleiben soll, so wird Unser Bibliothekarius hiedurch angewiesen und verpflichtet, diese Absichten in Ansehung der noch nicht vorhandenen und noch anzuschaffenden gelehrten Wercke und Schriften unverrückt vor Augen zu haben, ... auch alle Vorschläge, die er deshalb dem Chef Unserer Bibliothek zu thun nach seiner besten Einsicht für dienlich findet, nach diesen Absichten einzurichten und abzumessen.“ — § 3. „Besonders soll er also Sorge tragen, unsere Bibliothek mit allen den einländischen und ausländischen wichtigen Werken und Schriften zu bereichern, welche sich auf die natürliche, bürgerliche und politische Beschaffenheit und Verfassung unserer **sämmtlichen Dänischen Staaten und Besitzungen in verschiedenen Welttheilen**, auf ihre Rechte, Ansprüche und Aussichten auf andere Länder und auf ihre verschiedene Verbindungen mit ihnen beziehen, oder die Einsichten in alles dasjenige befördern und erweitern können, was die darinnen möglichen Künste, Gewerbe und Handelszweige zur bessere Aufnahme bringen kann, damit sie in dieser Absicht im eigentlichen Verstande eine **Bibliothek des Staats** heissen könne. Deswegen soll auch dem Ankaufe der zur Erreichung dieser Absicht noch fehlenden Werke, die Anschaffung anderer zu diesem Zwecke minder wichtigen Bücher, sowohl als derjenigen nachstehen, welche sich einzig und allein, ohne einigen anderweitigen Nutzen, durch bloße Pracht und Seltenheit

empfehlen könnten.« Ved Anskaffelse af nye Litteratur skulde fornemmeligen tages Hensyn til Hovedværker og de vigtigste Hiælpemidler i enhver Videnskab: § 4. »Ist indessen ein oder anderes Fach der Wissenschaften und Künste schon zu einer besondern Vollständigkeit gediehen, so muß auf die Erhaltung und Vermehrung desselben freilich vorzüglich Rücksicht genommen werden.« § 5. »Unter den ausländischen Büchern, soll den in Portugal, Spanien und Italien gedruckten, alten oder neuen Wercken, wenn sie von einem erheblichen historischen, statistischen oder zur Naturkunde dienlichen Inhalte sind, oder denen in Engelland und Frankreich herauskommenden zu allerley Wissenschaften und Künsten gehörenden Büchern diejenigen, so in Deutschland herauskommen, nachstehen, es wäre denn, daß diese von ganz besonderer Erheblichkeit und Wichtigkeit wären, und darum jenen im Ankaufe vorgezogen zu werden verdienten, weil diese für die Gelehrten unserer Staaten leichter und wohlfeiler zu haben sind.« § 6. »Was die verschiedene Ausgaben eines oder desselben ältern oder neuern Buches betrifft, so sollen keine andere Editionen in unserer Bibliothek aufgenommen werden, als solche welche *principes* genannt zu werden verdienen, oder besonderer merkwürdiger Umstände wegen castrirt oder verfälscht worden sind, oder was insonderheit die sogenannte griechischen und lateinischen Autores angehet, von einem erheblichen Nutzen für die Kritik sind oder wegen ihrer Pracht geschätzt und für besondere Zierden öffentlicher Bibliotheken angesehen zu werden pflegen. Alle andere Ausgaben, die nichts zur bessere Kenntniß der Originaleditionen und ihres Inhalts, oder deren welche *principes* heissen, beitragen, blosse und oft fehlerhafte Nachdrucke derselben, oder nur Handausgaben für Schulen sind, sollen als Doubletten angesehen und mit des Chefs Bewilligung verkauft und dafür andre nöthigere Bücher angeschaft werden (!) I § 9 paalægges det Overbibliothekaren: »die endliche Ver-

fertigung eines Real-Catalogi, sowohl nach den Ordnungen und Abtheilungen der Wissenschaften über die ganze Bibliothek als auch eines alphabetischen (indem es ihm überlassen bleibt, die anonymischen Schriften und die Sammlungen mehrerer in einem Werke entweder noch in einen besondern alphabetischen Catalogus zu bringen oder sonst auf die der Absicht am gemässensten scheinende Art einzutragen), so viel möglich zu beschleunigen" f).

I 15de § tilkiendegives den kongelige Hensigt, at Bibliotheket, saasnart visse indvortes Foranstaltninger vare trufne, paa bestemte Tider skulde staae aabent til offentligt Brug. Indtil den Tid kunde Værker, som ei vare altfor kostbare, udlaanes til Embedsmænd og Lærde i Hovedstaden, især til Professorer, hvorved dog adskillige, her nærmere fastsatte, Regler bleve at iagttage. Haandskrifter maatte ikke udlaanes uden Chefens Samtykke og til Udlandet ikke uden Kongens.

Naturligviis maatte denne Instruktion, i flere Henseender, lede den bibliothekariske Bestyrelse i dette Tidsrum; ligesom man og, i det Hele, gienfinder dens Grundsætninger i Reglementet angaaende Bibliothekets Brug af 16de Decbr. 1793. Men ligesaa vist er det tillige, at forandrede Forhold og Bibliothekets, ved Omstændighederne betingede Tarv i den følgende Tid krævede en og anden Afvigelse herfra, hvortil Regieringen, som kiendte Overbibliothekarens udstrakte Erfaring og sieldne praktiske Blik, heller aldrig nægtede sit Samtykke. Saa meget lettere var dette at erholde, som de ved Fødsel og Stilling ophøiede Personer, hvem Overtilsynet med Bibliothekets Anliggender var betroet, med den meest levende Sands for Videnskaberne og følgelig Interesse

---

f) Ogsaa i den ovenfor S. 237 omtalte Instrux fra Erichsens Tid paalægges det Bibliothekaren foruden den systematiske Catalog bestandig „at holde en alphabetisk Catalogus, indrettet efter Forfatternes Navne."

for Bibliotheket tillige forbandt personlig Agtelse for og Tillid til dets Bestyrer. Denne erkiendte derfor altid med dyb Taknemmelighed, hvad Bibliotheket skyldte Grev Cay Reventlow, hvis Function, da han i Aarene 1789—94 var fraværende som overordentlig Gesandt i Sverrig, overtoges af den ophøiede Statsmand, Greve A. P. Bernstorf, der stedse talte Overbibliothekaren blandt sine ivrigste og meest hengivne Klienter. Efter Grev Reventlows Fratrædelse i Aaret 1802 overdroges Chefsposten til Høisalig Hertug Frederik Christian af Augustenborg, indtil sin Død Moldenhawers uforandrede Belynder og Bibliothekets kraftige Talsmand for Thronen.

2.

Den betydelige Tilvæxt, Bibliotheket i dette Tidsrum har erholdt, saavel ved aarlig Supplering med Litteraturens vigtigste Frembringelser i Udlandet, som ved Indkiøb paa Bogauctioner, lader sig ikke forstaae uden en forudskikket Udsigt over dets finantsielle Tilstand.

Ved Cabinets-Resolutionen af 29de Marts 1784 var Bibliothekets aarlige Fond bestemt til 3000 Rdlr. i 10 Aar, af hvilke altsaa 6 Aar endnu vare tilbage ved Moldenhawers Tiltrædelse. Saa betydelig denne Fond paa en anden Tid og under andre Omstændigheder kunde have været, saa utilstrækkelig maatte den derimod befindes, naar Bibliotheket fra sin daværende Standpunkt skulde hæves til den, Regieringen selv attraaede. Ikke at tale om de mange Lakuner i det sidste halve Aarhundredes Litteratur, som, alle Schlegels og Erichsens Bestræbelser uagtet, endnu stode tilbage at udfylde, indtraf ogsaa det heldige Tilfælde at i de første Aar af dette Tidsrum flere Auctioner i Hovedstaden over Luxdorphs, Kofod Anchers, Gerners, Martfeldts, Stampes og, fremfor alle, Thotts vigtige Bogsamlinger aabnede en Leilighed til at giøre Acqvisitioner i alle Fag af den ældre

Litteratur, som en Bibliothekar med Moldenhawers Iver og Virksomhed ei kunde lade gaae ubenyttet forbi. I Begyndelsen af 1791 fandt han sig altsaa foranlediget til at ansøge om et Forskud af 4600 Rdlr., som han haabede igien at kunne afdrage ved Salg af Bibliothekets Doubletter, og i April samme Aar bemyndigedes han til, under kongelig Garantie, at optage i Banken et Laan af 5000 Rdlr., der anvendtes til Indkiøb paa den Thottske Auction g) og med Renterne igien skulde afdrages af den omtalte aarlige Fond. Men herved blev igien et betydeligt aarligt Deficit uundgaaeligt, hvis Dækning maatte blive et næsten ligesaa vigtigt Anliggende for Bibliotheket som Fastsættelsen af en nye Fond, da det Decennium, for hvilket den nærværende var tilstaaet, nærmede sig sin Ende. Ved skriftlige Andragender for Finantscollegiet og ved mundtlige Forestillinger hos flere af dets Medlemmer, især hos den ædle Statsmand, i hvis høie Agtelse for Videnskaberne Bibliotheket altid fandt en kraftig Støtte, Grev **Schimmelmann**, anvendte Moldenhawer al sin Veltalenhed og Indflydelse og alle de Grunde, som Gienstandens Vigtighed og hans Interesse for den ham anbetroede Stiftelse saa rigeligen frembød, for at bevirke et gunstigt Udfald af Collegiets Forhandling desangaaende. I en Skrivelse til Finantscollegiet af 9de Dec. 1792 udtalte han med ligesaa megen Fiinhed som Kunst de grundede Forhaabninger, han i denne Henseende troede at kunne tillade sig: „Wäre die Bibliothek, deren Sache mir bloß in Hinsicht auf ihre entschiedene Wohlthätigkeit so sehr am Herzen liegt, die Bibliothek eines Staats, wo eine eingeschränkte und für gelehrte Bedürfnisse unempfindliche Denkungsart den Schatz desselben bewachte, ich würde mich hüten von Erhöhung eines zu dieser Bestimmung ausgeworfenen Fonds ein Wort zu verlieren, ich würde froh seyn,

g) De øvrige 4762 Rdlr., som dette Indkiøb medtog, afholdtes af Bibliothekets Fond.

das ihr noch gegönnte Gnaden-Geschenk bergen zu können. Aber in Dänemark, hier wo die weiseste Oeconomie nie die aufmerksamste Sorgfalt auf Menschenwohl und den großen Zweck ihrer Bildung und Vervollkommung vermindert, sondern augenscheinlich vergrößert, wo ein heller und scharfer Blick alle dazu beförderliche Gegenstände umfaßt und würdigt — da verlohnt sich ein Versuch, der selbst in dem herschenden Geiste der Regierung Aufmunterung und Nahrung findet; hier darf eine warme Theilnehmung an dem allgemeinen Ruhme derselben sogar die Hoffnung wagen, durch ein neues und der gelehrten Welt vorzüglich auffallendes Beyspiel die ehrenvolle Wahrheit bekräftigt zu sehen, daß Dänemark in der Vergrößerung gemeinnütziger Ausgaben eben so ehrwürdig, als im Vermindern der entbehrlichen, ist." I Bilagene til denne Skrivelse angav han den resterende Kassebeholdning for bemeldte Aar, efter Afdrag af de overordentlige i Aarene 1791—92 bevilgede Forskud, til 649 Rdlr. 1 Mk., men dets Deficit til 3300 Rdlr. 2 Mk. 2 Sk., som endog vilde have været større, dersom han ikke hævde giort sig Haab om at faae enkelte Poster eftergivne, og til hvis Dækning i det Hele han ikke saae anden Udvei end et Laan af den kongelige Kasse imod Renter og et aarligt Afdrag af 100 Rdlr. Tillige angav han den Summa, som han troede at ville behøve til Bibliothekets planmæssige Fortsættelse og Vedligeholdelse, i alt til 4000 Rdlr., hvoraf han bestemte 1150 for den tydske Literatur, 600 for den fransk-hollandske, 700 for den engelsk-nordamerikanske, 450 for den portugisiske, spanske, italienske og svenske h) og 550 Rdlr. til Indbinding.

Men, uagtet Finantscollegiet i det Hele viiste sig gunstig stemt mod Bibliotheket, vovede det dog ei at foreslaae en høiere Fond end den tidligere af 3000 Rdlr., som endog efter

h) At dette Forhold i en følgende Tid ei vilde have været passende, indsees letteligen. Elleve Aar senere anslog M. den aarlige Forøgelse med nye Litteratur til 5033 Rdlr.

den ved Reskriptet af 14de Januar 1791 bestemte Afkortning af 6 Procent og efter Afdrag og Renter af Laanet, formindskedes til 800 Rdlr. aarlig. For at bringe det op til Netto-Beløbet af 3000 Rdlr. foreslog Overbibliothekaren under 4de Januar 1793, at den for den tydske Hofpræst reglementerede Gage maatte paa to Aar forundes Bibliothekets Fond til Forøgelse, i hvilken Tid det ved Salg af Doubletterne eller paa anden Maade muेligen kunde komme ud af sin Giæld, og i dette Tilfælde tilbød han sig, uden ringeste Godtgiørelse eller videre Fordring, at paatage sig den Deel af Embedets Forretninger, som bestod i geistlige Foredrag. Dette uegennyttige Forslag, som iøvrigt ikke blev antaget, synes dog at have medvirket til en gunstig Vending for Bibliothekets Anliggender, idet nemlig ved kongelig Resolution af 23de Januar 1793 dets Fond af 3000 Rdlr. forlængedes paa en ubestemt Tid; en Giæld af 3223 Rdlr. 51 Sk. blev eftergivet; et Forskud af den kongelige Kasse til Beløb 3300 Rdlr. med 4 Procent Rente og 300 Rdlr. aarlig Afdrag blev det tilstaaet og endelig Oplaget af Scriptores rerum danicarum blev det overladt, saaledes at det til eget Tarv kunde anvende, hvad der ved Afsætningen maatte indkomme. Desuagtet giorde Bibliothekets stedse voxende Fornødenheder og den Formindskelse til noget over 1600 Rdlr. i), som den aarlige Fond leed ved Afdrag, Renter, Afkortninger m. m. samt i Aarene 1796—99 ved en aarlig Udredelse af 800 Rdlr. som Bidrag til den Suhm og hans Enke af Fonden ad usus publicos forundte Livrente, stedse nye Forskud nødvendige k) og i De-

i) Naar omtrent 600 Rdlr. af disse anvendtes til Indbinding, blev ei stort over 1000 Rdlr. tilbage til Anskaffelse af nye Litteratur.

k) Hvorledes M. var opmærksom paa enhver Leilighed, hvorved en extraordinair Indtægt kunde tilvendes Bibliotheket, sees f. Ex. af en Skrivelse til Rentekammeret af 11te Nov. 1793, hvori han anholder om et Tilskud, paa Grund af det for den kongelige Kasse gunstige Udfald af en Lottotrækning. Ligeledes ansøgte han 9de Oct. 1794 om, at den, ved P. T. Wandals Død ledigblevne, Under-

cenniet fra 1793 til 1802 havde det efterhaanden modtaget af Statskassen Forskud til Beløb af 12,987 Rdlr. 5 Mk. 2 Sk. l). Endelig udvirkedes ved Overbibliothekarens Forslag og daværende Bibliothek-Chefs, Hertugen af Augustenborgs, Indstilling de kongelige Resolutioner af 18de Juli 1803 og 20de Januar 1804, ifølge hvilke saavel denne Giæld til Statskassen som den gamle Giæld til Banken, i Alt et Beløb af 20,123 Rdlr. 89 Sk., blev liqvideret derved, at Bibliothekets efter den Suhmske Acqvisition betydelige Doubletsamling m), overlodes til Directionen for Fonden ad usus publicos; ved samme Resolution forøgedes tillige den aarlige Fond til 4500 Rdlr. med Bestemmelse, at denne endnu skulde forøges til 5000 Rdlr., dersom Doubletterne, som man haabede, kunde ved Salg udbringes høiere end Giældens Beløb n). Det sidste blev dog ikke Tilfældet. Der underhandledes vel i Aaret 1805 om Salget af disse Doubletter, for hvilke forlangtes 30,000 Rdlr. Banko, til Rusland; men en ganske anden Bestemmelse var dem forbeholdt, idet de ved kongelig Resolution af 2den September 1811

---

bibliothekar-Gage ved Haandbibliotheket maatte lægges til Bibliothekfonden; hvilket dog blev afslaaet. Tidligere (12te Oct. 1792) havde M. foreslaaet Bidenskabernes Selskab at bestemme en aarlig Sum til Anskaffelse af saadanne videnskabelige Tidsskrifter, som ellers ikke kom hertil (f. Ex. italienske), til Afbenyttelse for Selskabets Medlemmer og derefter til Indlemmelse i det kongelige Bibliothek, imod at herfra meddeeltes lignende Tidsskrifter til Brug for Medlemmerne. Dog kom dette Forslag ikke til Udførelse, som vel heller ikke kunde have blevet i lige Grad til begge Parters Fordeel.

l) Ved Slutningen af A. 1802 vare dog de forstrakte 3300 Rdlr. afdragne paa 300 nær. Bibliothekets Fond havde derimod paa omtalte Maader, ved Coursen m. m. i dette Decennium tabt omtrent 800 Rdlr.

m) I Meermanns Reisen durch den Norden (1798) S. 65 angives denne til 50,000 Bind.

n) Abhvns lærde Efterretninger 1804, S. 189. Efter Moldenhawers Overslag vilde nemlig Bibliothekets regelmæssige Forøgelse, nødvendige Indbinding og andre tilfældige Udgifter aarligen medtage noget over 5000 Rdlr.

bleve skiænkede til det dengang stiftede norske Universitet o). Imidlertid var Bibliotheket nu kommet ud af sin Giæld og det var saa langt fra, at de politiske Storme, der fire Aar senere begyndte at ryste Staten i dens Grundvold, havde nogen standsende Indflydelse paa dets Hiælpekilder, at tvertimod en kongelig Resolution af 29de Juni 1809 bestemte, at den for Bibliotheket reglementerede Fond, 4550 Rdlr., fra Aarets Begyndelse og saalænge Krigen vedvarede, skulde anvises med 2500 Rdlr. S. H. Cour. og 2050 Rd. D. Cour. aarlig, og i det sidste Krigsaar, 1813, var Fonden forøget til 4000 Rdlr. S. H. Courant eller 6400 Rdlr. r. S. foruden 1000 Rdlr. S. V.

Hvad Moldenhawer nu ved Anvendelsen af denne betydelige Fond uafbrudt havde for Øie, hvad han altid ansaae for Bibliothekets Hovedbestemmelse var et, saavidt muligt, stadigt Fremskridt med de europæiske Hovedlitteraturer. Heri fulgte han de med et offentligt Bibliotheks Fordringer meest overeensstemmende, ved ingen individuelle Hensyn indskrænkede, Grundsætninger: „En bestemt Forkiærlighed for noget vist Fag til Skade for de øvrige" — ere hans sagkyndige Mindeskrivers Ord herom p) — „kan ikke med Grund tillægges M. som Bibliothekar. At den theologiske Litteratur med særdeles Omhue og Udvalg forøgedes, hindrede saaledes ikke, at alt, hvad der hører til de historiske Videnskaber og til

---

o) **Engelstofts** Univers. og Skoleannaler 1811, II. S. 82. Antallet af de til Norge afgivne Doubletter lader sig neppe bestemt angive. En Optegnelse af Prof. Sverdrup, der paa det norske Universitets Vegne modtog dem, angiver det hele Antal til noget over 20,000 (jfr. **Kbhvns Skilderie** XVIIde Bd. Nr. 50). I **Krafts** Beskrivelse over Norge 1. D. S. 179 angives Antallet til 4000 Foll., 5000 Qvarter og 20,000 Octaver, hvilket meest turde nærme sig Virkeligheden (jfr. **Kbhvns Skilderie** I. S. 637). I A. 1811 bleve ogsaa endeel danske og andre Doubletter skiænkede til Gymnasium i Altona og til Jonstrups Seminarium.

p) **D. G. Moldenhawer som Bibliothekar og hans Fortienester af det store kongelige Bibliothek**; et Mindeskrift af **C. Molbech**; (Skand. Litt. S. Skr. 1824) Separataftryk S. 12—13.

klassisk Litteratur berigedes i et stærkt voxende Forhold. De physiske, mathematiske og medicinske Videnskabsfag, som før Moldenhawers Tid, hvad den nyere Litteratur vedkommer, næsten vare tomme i Bibliotheket, har han efterladt i en saadan Tilstand, at de nu høre til dets fortrinlige Prydelser" q). At et enkelt Fag stundom kunde synes noget tilsidesat r), hidrørte deels fra udvortes Omstændigheder, deels derfra at Manglerne ei vare saa følelige, at man jo kunde

q) Moldenhawers Forestilling til Chefen angaaende Bibliothekets oeconomiske Tilstand, dat. 10. April 1803, tilføiedes følgende „Anschlag der Kosten um die königliche Bibliothek mit dem jährlichen wichtigsten Zuwachse in jedem Fache der Litteratur zu versehen. 1) Encyclopædien, gesammelte Werke der Schriftsteller, vermischte Schriften, 186 Rthlr. 2) Allgemeine und besondere Sprachkunde, griechische, römische, orientalische Litteratur; Lebende Sprachen, 245 Rthlr. 3) Archæologie, Numismatik, Inschriften, 125 Rthlr. 4) Theologie in allen ihren einzelnen Theilen, 130 Rthlr. 5) Theoretische und praktische Jurisprudenz mit Inbegriff der Gesetze und Verordnungen ausländischer Staaten, die unsern Landes-Collegien oft unentbehrlich würden, 250 Rthlr. 6) Medicin in besonderer Hinsicht auf die Kostbarkeit der anatomischen und physiologischen Werke, 335 Rthlr. 7) Theoretische und praktische Philosophie, 120 Rthlr. 8) Pædagogik, 35 Rthlr. 9) Allgemeine Politik, Staatspolizeywissenschaft, angewandte Politik der einzelnen Staaten, 260 Rthlr. 10) Mathematik mit Inbegriff der Nautik und der Militärwissenschaften, 350 Rthlr. 11) Physik und Chymie, 280 Rthlr. 12) Naturgeschichte und Metallurgie, 440 Rthlr. 13) Oeconomische Wissenschaften, Forstwissenschaft, Technologie, 156 Rthlr. 14) Geographie, Landkarten, Reisebeschreibungen, Statistik, 270 Rthlr. 15) Historische Hülfswissenschaften, Völker- und Staaten-Geschichte, 366 Rthlr. 16) Kirchen- und Litterär-Geschichte, 155 Rthlr. 17) Schriften der gelehrten Societeten und Academien, 110 Rthlr. 18) Journäle der Wissenschaften und die wichtigsten periodischen Schriften, 185 Rthlr. 19) Schöne Wissenschaften und Künste, 270 Rthlr. Ausgabe für Buchbinderlohn in- und ausländischer Bücher, 270 Rthlr. Transport und Assecuranzkosten, 65 Rthlr." Skiøndt dette Overslag nødvendigen maatte være underkastet mange Modifikationer, kan det dog tiene til at give en Idee om den Plan, M. i Almindelighed fulgte med Hensyn til Bibliothekets regelmæssige Forøgelse.

r) Saaledes anmærkedes 1793 i Schneiders Overs. af Thorkelins Udkast til en Karakteristik af Kronprindsen, S. 44, at det var ufuldstændigt i den nyeste Philosophie og Pædagogik og i den nyeste svenske Litteratur, hvilken sidste, ved den svenske Boghandels maadelige Tilstand, endnu længe efter den Tid vanskeligen lod sig vedligeholde i en nogenlunde passende Fuldstændighed.

opsætte deres Udfyldelse til forefaldende Leilighed. I sin første Embedstid benyttede han, hvad den tydske Litteratur angik, den Proftske Boghandling, hvilken allerede under hans Formænd Bibliothekets Bestillinger vare overdragne. Senere traadte han i Forbindelse med den Bohnske Boghandling i Hamborg, som til fuldkommen Tilfredshed fortsatte denne Leverance endnu en Tid efter Husets Fald. Paa lignende Maade erholdtes fransk og engelsk Litteratur gjennem den Perthes-Besserske Boghandling, ogsaa i Hamborg, hvis Forbindelse med Bibliotheket vedvarede indtil Moldenhawers Død. Endelig overdroges fra Aaret 1816 Bibliothekets tydske, franske og engelske Bestillinger til den ved sin Ælde, Soliditet og udmærkede Fortienester af Fædrelandets Litteratur saa meget agtede gyldendalske Boghandling, der dengang, som endnu, eiedes af Secretair, siden Cancellieraad **J. Deichmann.** Desuagtet undlod han aldrig, naar gunstig Leilighed tilbød sig, ogsaa paa andre Maader at udfylde enkelte Lakuner s). Saaledes tiltuskedes i 1799 fra en Boghandling i Edinburg en betydelig Deel af den nyere engelske Litteratur for Doubletter. Daværende Bibliotheksecretair, nu Conferentsraad Engelstofts Interesse og Virksomhed for Bibliotheket, paa hans Reise i Italien 1804, havde det at takke for en betydelig Tilvært af italiensk Litteratur, da han nemlig for omtrent 500 Rdlr. Courant i Venedig, Florents og Rom tilveiebragte, under fordeelagtige Betingelser, mange saavel Continuationer, som manglende Værker, hvoriblandt flere, der ikke vare i Boghandelen. Ogsaa Bibliotheksecretair, nu Justitsraad Molbechs Reise i Sverrig i Aaret 1812 og i Italien og Engelland 1820 skyldes adskillige Acqvisitioner fra disse Lande. Derimod beklagede Moldenhawer ofte, at Omstændighederne sieldnere satte ham i Stand

---

s) Af en Forestilling fra Moldenhawer sees bl. a., at han under Skrækkeperioden i Frankerig giorde betydelige Acqvisitioner for Bibliotheket.

til at see Bibliotheket forøget med spansk og portugisisk Litteratur, og at det var endnu vanskeligere at erholde noget af Ruslands, Ungarns og de andre Verdensdeles lærde Frembringelser. Dog anskaffedes i Aaret 1802, ved Medvirkning af den forhenværende (1798 entledigede) Pastor Fuglsang i Trankebar, endeel vigtige, til den indiske Litteratur henhørende Værker t).

At Hovedlitteraturernes Supplering i Krigsaarene 1807—1814 ikke kunde gaae saa stadigt frem, som tilforn, deels formedelst de Indskrænkninger, det franske Continentalsystem underkastede den tydske Boghandel u), deels fordi Søekrigen giorde Erholdelsen af engelske og italienske Bøger vanskelig, om ei umulig, havde Bibliotheket at takke for en efterhaanden opsparet, i Statskassen henstaaende betydelig Capital v). Uagtet nu denne efter Freden for en stor Deel maatte anvendes til successiv Udfyldelse af de opstaaede Lakuner, var dog Overskuddet deraf endnu i mange paafølgende Aar tilstrækkeligt, ei allene til at skaffe Bibliotheket enkelte Acqvisitioner, som enten ikke vilde have fundet Sted eller vilde have faldet selve Statskassen til Byrde f. Ex. den Kallske Manuskriptsamling, men endog til at bestride de betydelige Omkostninger, som Realcatalogen udkrævede.

3.

Skiøndt Overbibliothekarens Opmærksomhed fornemmeligen var henvendt paa den nye Litteraturs Frembringelser, tabte han dog aldrig Bibliothekets størst mulige Fuldstændighed, ogsaa i den ældre Litteratur, af Sigte. Anledning dertil frembød sig ofte i hans lange Embedstid. Tidsaanden og Forholdene havde i Løbet af det attende Aarhundrede

---

t) Lærde Efterretninger 1802, S. 45. 78.
u) En Prøve herpaa haves i Collegialtidenden 1812, Nr. 2.
v) Før Krigen forbrugtes derimod næsten altid den aarlige Fond. Allene den franske og italienske Litteraturs Anskaffelse i A. 1804 medtog 2000 Rdlr.; Kiøbenhavns Skilderie, 2det Bd. S. 1225.

giort det baade muelig, nødvendigt og hæderligt for Danmarks Magnater og Lærde at anlægge betydelige Bogsamlinger. De fleste saadanne adspredtes efterhaanden ved Auctioner, og da de forandrede Tidsforhold ei længer fremkaldte nye Privat-Bibliotheker af de ældres Ruiner, kom det bedste og kostbareste af hine Samlingers Indhold, Tid efter anden, til at gaae over i de offentlige, især det kongelige Bibliothek x).

Allerede i det andet Aar af dette Tidsrum begyndte den største Bogauction, som til den Tid vel i Europa var holdt, nemlig over Grev **Thotts** efterladte Bogsamling, der med behørige Mellemrum varede i halvfierde Aar y).

x) Jfr. **C. Molbech**, Moldenhawer som Bibliothekar S. 27.

y) Den Orden, i hvilken de forskiellige Fag bortsolgtes, rettede sig ikke efter Ordenen af Catalogens forskiellige Dele, men efter andre ydre Hensyn. Saaledes begyndte Auctionen med den philologiske Litteratur i October 1788 og endte med Kirke- og Literair-Historien i April 1792. De 11 Bind af Catalogen (Catalogus bibliothecæ Thottianæ) udkom i følgende Orden: 1788 4de D. (640 SS.), indeholdende klassisk og nye Philologie; 1789 1ste D. 1ste Bd. (579 SS.) og 2det Bd. (922 SS.), Theologie; 2den D. 1ste Bd. (552 SS.), Jurisprudents; 1790 3die D. 1ste B. (796 SS.) og 2det Bd. (879 SS.), Mathematik, Physik, Medicin, Philosophie; 1791 5te D. 1ste B. (799 SS.), og 2det Bd. (755 SS.), Historie; 1792 5te D. 3die Bd. (722 SS.), Historie; 6te D. (660 SS), Kirke- og Litterair-Historie; 2den D. 2det Bd. (964 SS.), 15000 juridiske Disputatser. Denne colossalske Catalog indbefattede i alt 116,395 Bind foruden de 15000 Disputatser. Det vidtløftige og besværlige Catalog-Arbeide bestyredes af Professor og Universitetsbibliothekar **Nic. Elert** († 1803), som dertil antog flere Medhiælpere, blandt hvilke især kunne nævnes: Mag. El. Chr. v. Haven (død 1813 som Præst til Odden i Siellland); hans Broder, (senere Translateur) Carl v. Haven († 1834); Mag., siden Bibliothek-Secretair, Fred. Ekkard; Orientalisten Andr. Heins († 1791) og Ferd. Thura (siden Præst i Jylland). En Yttring af Elert om E. C. v. Havens Andeel i dette Arbeide besvarede denne i Fortalen til Catalogen over Thotts Myntsamling (1789), hvilket fremkaldte en Piece af Elert under Titel: Til Publikum i Anledning af et vist Stykke i Mag. E. C. v. Havens Fortale til det Thottske Mynt-Catalog, Kbhvn. 1789. Mod denne udkom igien v. Havens **Svar** og siden endnu i samme Aar et Stridsskrift fra Enhver af dem foruden „Upartiske Oplysninger" af En af Medarbeiderne, **B. Schønberg**. Alle disse Stridsskrifter ere anmeldte i **Kritik og Antikritik** 1789. Nr. 14. Af det ved Exemplarernes Salg Indkomne stiftedes det Thottske Catalog-Legat for trængende Studenter ved Kiøbenh. Universitet, som have opgivet de academiske Studier.

At den største og vigtigste Deel af disse Skatte reddedes for Fædrenelandet, skyldtes foruden den afdøde Eiers patriotiske Sind, der havde forbeholdt det kongelige Bibliothek den kostbareste Deel af Samlingen, især tre indenlandske Kiøbere. Vel indfandt sig nemlig enkelte Commissionairer fra Udlandet z); vel gik endog en stor Deel til Makulatur æ); men den største og bedste Deel deraf deelte dog det kongelige, Universitetets og Suhms Bibliotheker imellem sig. Det første fik Broderparten; henved 60,000 Bind kiøbtes her for omtrent 10,000 Rdlr. ö). Hvilken vilde vel have været Halvpartens Skiæbne af denne Bogsamling, dersom de samme Grundsætninger i Henseende til Bibliothekets Forøgelse havde hersket nu, som i Møllmanns Dage, eller dersom Overbibliothekaren havde besiddet sin høifortiente, nærmeste Forgiængers Ængstelighed for at overskride Fondets Grændser? Han derimod tilbød selv at beholde det Kiøbte

z) F. Ex. for det Dresdenske Bibliothek; **Eberts** Gesch. d. Dresd. Bibl. S. 105.

æ) **Kiøbenhavns Skilderie IV.** Bd. S. 1121. Samlingen af de juridiske Disputatser kiøbtes af afd. Etatsr. Bærens, hos hvem den brændte i Bombardementet; **Tillæg til Lærde Efterr. 1807**, S. 9. Auctionen over det Hele skal, Omkostningerne fradragne, have udbragt ikkun 15000 Rdlr.

ö) I sine Indstillinger af 1786 og 1787 havde allerede Erichsen foreslaaet, at, udenfor Bibliothekets Annuum, en Sum af 10,000 Rdlr. maatte stilles til Disposition, naar den Thottske Auction engang forefaldt. En ringere Sum troede han ikke at burde foreslaae, paa Grund af „Kostbarheden af hans Legatum, naar man regner efter de Priser, som det Slags Bøger ere løbne til paa Duc de Valieres Auction," og paa Grund af, at Greven havde skienket Universitetsbibliotheket 5000 Rdlr. til at kiøbe Bøger for paa hans Auction. Indkiøbet kom ogsaa i sin Tid det Erichsenske Forslag meget nær; i en Forestilling til Hertugen angiver i det ringeste M., at 61,547 Bind her kiøbtes for 9762 Rdlr.; jfr. **Moldenhawer som Bibliothekar** S. 25. **Ekkard (Kbhvns pol. oecon. Lommebog** 1791. S. 79.) beregner den Thottske Acqvisition til 54,000 Bind, **Nyerup** i Kbhvns Beskrivelse S. 324 til henved 50000. I Moldenhawers Forestilling til Finantscollegiet ang. Bibliothekets Tilstand (9de Dec. 1792) anføres, at der d. 5te Juli 1792 var anviist til Udbetaling en Regning fra den Thottske Auction til Beløb 1594 Rdlr. 70 Sk., og at der paa den sidste Deel af Auctionen, vare kiøbte 8600 Bind for 807 Rdlr. 59 Sk.

for egen Regning, dersom man fandt Prisen for hoi; men, saa overeensstemmende med Bibliothekets Trang og Tarv fandt Vedkommende denne Erhvervelse, at man endog under Løbet af Auctionen, der varede i 4 Aar, tillod ham at optage i Banken det omtalte Laan af 5000 Rdlr. Større Forøgelse paa een Gang havde det kongelige Bibliothek endnu aldrig modtaget, især i de theologiske, philosophiske og historiske Fag, og jævnligen omtalte Overbibliothekaren med grundet Selvtilfredshed denne Auctions vigtige Resultater. Følgende Træk til denne Bogsamlings Karakteristik i Almindelighed af en lærd og nøiagtig Litterator, **Fred. Ekkard**, kan lede til en Vurdering af Bibliothekets Berigelse ved denne Leilighed: „**Thotts Bibliothek** var unægtelig det allerfuldstændigste af alle Privat-Bibliotheker i Verden og havde mange Fortrin for de fleste Kongers og Fyrsters Bibliotheker; thi foruden en stor Mængde af ældre Sieldenheder, som han med yderste Omhyggelighed og Bekostning havde sammenkiøbt fra England, Frankerig, Nederlandene, Tydskland og Sverrig, indeholdt dette Bibliothek den anseeligste Rigdom paa Smaaskrifter over alle de Æmner, som af Skribenter ere blevne omhandlede. Fremdeles, foruden de sydlige europæiske Nationers Bøger, de portugisiske ikke undtagne, findes her saa mange tusinde tydske, danske og svenske Bøger, hvoraf næsten ingen findes i alle andre Nationers Bibliotheker og Cataloger. De eneste bogskrivende Nationers Skrifter, som her savnes, ere Polakkernes, Russernes og Ungarernes, siden disse flittigere have skrevet i deres eget Modersmaal; dog findes nogle af disse nyere Sieldenheder blandt de bibelske, kateketiske og liturgiske, ogsaa blandt de juridiske og især de historiske Bøger“ a).

Denne Auction, som maaskee udelukkende vilde have fængslet enhver anden Bibliothekars Opmærksomhed, hindrede

a) **Lærde Efterretninger** 1789, Nr. 27.

ikke M. fra at varetage Bibliothekets Tarv med Hensyn til andre vigtige Bogsamlinger, der omtrent paa samme Tid, som den Thottske, adsplittedes her i Hovedstaden. Disse vare: i Aaret 1789 Luxdorphs historisk-philologiske samt nordiske, Kofod Anchers juridisk-historiske og Gerners mathematiske, paa hvilken sidste Bibliotheket kiøbte for 2346 Rdlr.; 1790 Martfelts politisk-oekonomiske b); 1791 Stampes juridiske og 1793 Holmskiolds naturhistoriske. Blandt de Bogauctioner længere hen i Tiden, paa hvilke Bibliotheket erholdt ikke ubetydelige Berigelser, fortiene især tre at nævnes, nemlig: 1798 den Rottbøllske over græsk-romersk og medicinsk Litteratur og i Aarene 1803—1804 samt 1812 de Holsteinske c). De sidste turde, i flere Henseender, fortiene at omtales noget nærmere.

Stifteren af det Holstein-Lethraborgske Bibliothek var den, ved videnskabelig Dannelse udmærkede, som Mæcen, Universitetets Patron og Videnskabernes Selskabs første Præses fortiente, Grev J. L. Holstein, der allerede efter sin Fader, J. G. Holstein († 1730), havde arvet en betydelig Bogsamling d). Oprindeligen bestod det blot af theologisk og historisk Litteratur, Samlerens Yndlingsfag. Siden, da han fattede det Forsæt at giøre det frugtbringende, ogsaa for Videnskabsmænd i Nærheden af hans Grevesæde, udvidedes det til flere Fag og forsynedes med en, tildeels af Stifteren selv forfattet, Catalog. Herom forekommer følgende i Hielmstiernes Lovtale over J. L. Holstein (1766) S. 17. „Iblandt flere Prøver paa hans mageløse Flittighed, som kunne anføres, bør ei forbigaaes, at han i sine sidste Leveaar foretog sig i sine Aftentimer, med egen Haand at forfatte en udførlig Catalogum paa hans Bibliothek, som for-

---

b) Lærde Efterretninger 1790, Nr. 35 (af Fr. Ekkard).
c) Om denne sidste s. Kiøbenh. Skilderie XVII. Bd. Nr. 23.
d) Denne nævnes blandt udmærkede danske Privatbibliotheker af Thura, Idea hist. lit. Danorum p. 231.

uden de skrevne Bøger og Sager, den herlige Bibel- og kostbare Landkart-Samling er temmelig anseeligt saavel i Henseende til Bøgernes Tal som Kostbarhed; over de trende Parter af dette Værk havde han bragt til Ende og arbeidede han herpaa Aftenen før sin sidste Sygdom.“ Faa Aar efter hans Død 1763 var det steget til 20,000 Bind, foruden 10,000 Disputatser og endnu skal Sønnen, Grev Chr. Holstein († 1799), i det ringeste i nogen Tid og til en vis Grad, have draget Omsorg for dets Forøgelse og Vedligeholdelse e). Om Beskaffenheden og Værdien af dette Bibliothek kan man nogenlunde giøre sig et Begreb, naar man veed, at Tid efter anden indlemmedes deri den af Consistorialraad Kraft i Husum efterladte Bibelsamling af 670 Nummere; Biskop Herslebs Samling af Luthers og Samtidiges Autographa f); endelig en Samling af flere end 8000 svenske Disputatser, den største paa den Tid i Sverrig selv g); desuden fandtes her en for den Tid betydelig Landkort-

e) Dänisches Journal II. S. 128 fg. Dog skrev Suhm allerede 1771 i sin Essai sur l'état des sciences p. 16 (saml. Skr. XVI. S. 96.), at det nærmede sig sin Undergang faute de soin.

f) Formodentlig for derved at erholde Forøgelse for sin Samling lod Eieren, tre Aar før sin Død, en Fortegnelse derover trykke under følgende Titel: Catalogus Autographorum M. Lutheri ut et Coætaneorum, una cum supplementis post priorem apparatum sensim collectis, prout in bibliotheca *P. Herslebii* hodie repe-riuntur; Hafn. 1754. 8. 64 SS. Et følgende Supplement dertil udgiør 36 SS. Biskop Herslebs Søn, Peder Jespersen H., Præst i Nykiøbing i Sielland († 1765), eiede en betydelig Samling af Disputatser. Over den Deel deraf, som henhørte til Bibelens Exegetik udgav han selv følgende Fortegnelse: Bibliotheca elegantiorum Disputationum in illustriora et selectiora V. et N. Test. loca secundum seriem utriusque Test. congestarum collecta a M. P. J. H. Hafn. 1759. 4to 130 Pagg. Efter hans Død blev hans hele Disputatssamling solgt ved offentlig Auction. Den Holsteinske Samling af Luthers Autographa kiøbtes 1812 til det kongelige Bibliothek; Kbhvns Skilderie XVII. Bd. Nr. 23, hvor ogsaa nogle paa denne Auction forekommende Sieldenheder af dansk Litteratur omtales.

g) Svensk Mercur 1757, Sept. S. 306.

samling h). Dog har dette Bibliotheks vigtigste Deel uden tvivl været dets Manuskriptsamling, bestaaende af 600 Nummere, meest til den nordiske Historie henhørende, hvoriblandt adskillige Pergaments-Codices. Om denne mangler os nu vel en nøiere Kundskab, da det Hele alt for længesiden i den Grad er forsvundet, at neppe noget Spor deraf er tilovers i); men saa meget turde dog være vist, at det har været den kostbareste Manuskriptsamling, der, i det ringeste i det attende Aarhundrede, hos os er gaaet tabt, skiøndt vi blandt dens forsvundne Skatte kun kunne opgive saa af fortrinlig Vigtighed, saasom Originalen til Ulr. Petersens Beskrivelse over Slesvig k); en Codex af den gamle lybekske Ret; en Pergaments-Registrant, henhørende til det lybekske Stift l); men fornemmeligen en Pergaments-Registrant over Hanseforbundets Recesser fra 1365 til Begyndelsen af det 15de Aarhundrede, af hvilken sidste Afskrifter dog heldigviis existere m).

h) *Cursus vitæ Holsteinianæ* 1763, p. 41; Jessens Kongerige Norge, S. 31. 33.

i) Wedel Simonsens Udsigt over Nationalhist. Skiæbne, S. 69.

k) Om dette Værk og dets Forf. ere endeel Noticer og Henviisninger samlede i en Anmærkning til et Stykke deraf om Dannevirke, som er indført i Noodts Beyträge zur Erläuterung der Civil- Kirchen- und Gelehrten-Gesch. der Herzogthümer. II. Bd. 4. St. S. 558 fg.; jfr. Jürgensens Fortale til N. Heldvaders Chronik der St. Schleswig, 1822. S. IX. fg.; Falcks Staatsbürgerliches Magazin, X. S. 620; VI. Bericht d. schl. holst. lauenb. Ber. f. vaterländ. Alterthümer, S. 5; VII. ditto, S. 1. J Suhms Bibliothek var det ikke, uagtet han i sin Danm. Hist. VII. S. 672 fg. har meddeelt et Udtog af Beskrivelsen over Dannevirke, (maaskee af det Martfeltske Hdskr. jfr. Scheels Krigens Skueplads, S. 319). Af Forfatterens Levnetsomstændigheder i Hamburg. Berichte, 1735, S. 324. 692, erfares, at hans efterladte Bibliothek, som tillige indeholdt Manuskripter til den danske og slesvig-holstenske Historie, er bleven bortsolgt ved Auction.

l) Urkundensammlung der Schl. Holst. Lauenb. Ges. für vaterländische Geschichte, I. Vorb. S. XI; jfr. Suhms Danm. Hist. XI. S. 349.

m) De Langebekske Afskrifter findes i hans Diplomatarium i det kgl. Geheime-Archiv; en af Luxdorph foranstaltet Afskrift er, giennem det Suhmske Bibliothek, kommen til Bibliothekets Manuskript-

Uagtet nu Bibliotheket ved disse Auctioner især berigedes med fremmed Litteratur, glemtes dog ved forefaldende Leilighed heller ikke dets nordiske Samling; f. Ex. 1803 paa Auctionen efter Uldall og 1816 efter Fuldmægtig Christensen, hvilke begge siden nærmere skulle blive omtalte. Dog maae man her beklage, at Auctionen i Altona over Conferentsraad J. W. von Asperns rige Samling af dansk og slesvig-holstensk Litteratur 1793 n) udentvivl ganske forsømtes; ligesom Bibliotheket heller ikke fik alt, hvad især af Haandskrifter kunde have været ønsket, efter den lærde D. H. Møller i Flensborg 1797. Saa sielden nemlig Overbibliothekaren lod nogen Auction i Hovedstaden, selv mindre betydelig, gaae ubesøgt forbi o), saa nødigt vilde han derimod af flere Grunde give Commission paa udenbyes Auctioner. Det var kun ved enkelte, som kunde frembyde Pragtværker eller andre særdeles vigtige Acqvisitioner, f. Ex. Auctionen efter Grev J. Scheel (1814) og efter Kammerherre Heinen paa Fraugdegaard (1820), at han giorde Undtagelser. Endnu sieldnere besluttede

---

samling; jfr. **Suhms** Danm. Hist. **XIV.** Fort. S. **XI.** Egenhændige Breve fra Christian d. siette til J. L. Holstein og dennes Correspondence med inden- og udenlandske Lærde bevaredes ogsaa her; ***Cursus vitæ Holsteinianæ*** p. 31. 41.

n) **Bibliotheca selectissima — Dni Jac. Gvil.** ***ab Aspern.*** **Altonæ 1793. 3. Voll.** Her forekom ogsaa 854 Manuskripter. Von Aspern var en af Stifterne af det kgl. danske Selskab til den nordiske Histories og Sprogs Forbedring.

o) Bibliothekets Samling af danske Universitetsprogrammer blev betydeligen suppleret paa en Auction hos Hegelund; **Lærde Efterretninger** 1792, S. 269. Den rige Samling af lignende Programmer fra Slutningen af det 16de Aarh., som Etatsraad P. Fogh til Nyomgaard († 1753) havde skienket til det kongelige danske Selskab, og hvorover en trykt Fortegnelse haves (**Designatio programmatum ex Academia Hafniensi funebrium et actuum academicorum, quæ multo tempore collegit** ***P. Fogh*** **.... tribus in forma patente, qua edita sunt, et quarto in ordinaria compacta, et Reg. Soc. Hafn. in illustranda patriæ et septentrionis historia desudanti legavit ob latentem in eis variorum notitiam ad quamvis historiæ patriæ partem facientem; Hafn. 1751.**), blev med en Deel af Selskabets Bogsamling 1822 bortsolgt paa en Bogauction og kiøbtes deels af Universitetsbibliotheket, deels af nærværende Bogs Forfatter.

han sig til Kiøb paa udenlandske Auctioner, da gientagen Erfaring havde lært ham at kiende de dermed forbundne Vanskeligheder p).

4.

Den Udvidelse, som et betydeligt aarligt Fond, foruden andre Hiælpekilder, deels giennem Boghandelen, deels ved Auctioner kunde forskaffe, vilde dog ei have formaaet at give Bibliotheket den Fuldstændighed i enkelte Fag, den Rigdom af Haandskrifter og øvrige literariske Sieldenheder, der altid giver et Bibliothek dets største Glands, om ei den største Brugbarhed, dersom ikke heldige Omstændigheder havde tilvendt det flere hele Samlinger af betydeligt Omfang. Blandt disse staaer med Hensyn til Bøgers Mængde og Vigtighed den Suhmske Bogsamling øverst; den er den eneste af alle de Acqvisitioner, Bibliotheket nogensinde har giort, der i flere Henseender kan kappes om Rangen med Thotts Gave.

Medfødt Hengivenhed for Videnskaberne, lykkelige ydre Forhold og lysende Exempler bragte Suhm tidlig paa den Idee at tilveiebringe en stor Bogsamling. Grunden til den lagdes allerede i hans Ungdom; den forøgedes under hans Ophold i Throndhiem, men først efter hans Nedkomst til Kiøbenhavn 1765 hævede den sig til en Rigdom og Fuldstændighed, hvorved den tildrog sig almindelig Beundring q). Da Eierens humane og vennehulde Sind ei tillod ham at samle for sig allene, indskrænkede han den heller ikke udelukkende til sit eget Fag. Ved Siden af den historiske og philologiske Litteraturs Skatte prangede de vigtigste Værker i Medicin og

p) Molbechs Mindeskrift, S. 29. Det største Kiøb paa nogen udenlandsk Auction skete nok 1791 efter P. van Bleiswyck, Curator ved det Leidenske Academie, til Beløb af 628 Rdlr.

q) 1768 skal den alt have udgiort 15000 Bind (Kgl. Bibliotheks Tidningar om lærda Sacker, 1768, S. 182) og 1785 være steget til over 50,000 (*Collection des Voyages faites autour du monde.* I. p. 34).

Jurisprudents, Mathematik og Naturhistorie; der vare Aar, da 4 à 5000 Rdlr. anvendtes paa dets Forøgelse, deels med Litteraturens nye Frembringelser, deels paa de hyppige Bogauctioner, saasom efter Luxdorph, Gerner, Kofod Ancher, men især efter Thott; saaledes nærmede den sig tilsidst, med Bekostning af næsten en Tønde Guld, et Antal af 100,000 Bind. Et passende Lokale indrettedes dertil i hans Gaard i det forrige Pustervig r) og, da Suhms lærde Arbeider hindrede ham fra selv at have det umiddelbare Tilsyn med et, man kunde kalde det offentligt, Bibliothek, holdt han egne Opsynsmænd derved, blandt hvilke Philologen L. Schow og Litterairhistorikeren Nyerup, Underbibliothekaren ved det kongelige Bibliothek J. Broager s) og J. J. Weber, Registrator i Geheime-Archivet (tilsidst Revisor i danske Cancellie) og Secretair ved det kongelige danske Selskab t).

Suhm havde nemlig, henved tyve Aar før et Kongebud giorde det store kongelige Bibliothek offentligt, aabnet sin private Bogsamling for Publikum. Vel havde i Løbet af det attende Aarhundrede enkelte af Hovedstadens Lærde og Mæcener, f. Ex. H. Gram, Berkentin og den russiske Minister Baron Korf, med en roesværdig Liberalitet forundt Videnskabsmænd og Studerende Brugen af deres Bogskatte, men til intet Privatbibliothek havde dog endnu Adgangen været saa fri, som til det Suhmske; af intet havde Eieren i den Grad bestemt dets Forøgelse efter de Fordringer, man med Billighed kan giøre til et offentligt Bibliothek. Intet Under derfor, at saavel Kiøbenhavns Borgere som Udlandets Lærde, der kun af Rygtet kiendte det u), at baade den danske Regiering og fremmede Fyrster erkiendte og paaskiønnede en saa sielden

r) Dertil opførtes en egen Fløi, hvori 2 lange Sale og 8 mindre Værelser; Suhms Levnet ved Nyerup S. 100.
s) Jfr. ovenfor S. 207.
t) Suhms Levnet ved Nyerup S. 96 fg.
u) Bozenhards Tagebuch einer Reise von Kopenhagen, 1791. S. 17. 32.

og uegennyttig Opoffrelse v). Hertugen af Würtemberg, som 1784 havde været i Kiøbenhavn, sendte ham en Samling af alle ved det carolinske Academie udkomne Skrifter med en egenhændig Skrivelse, hvori han bevidnede ham sit Velbehag med hans Bogsamling, som Hertugen havde taget i Øiesyn, og med dens Anvendelse til offentligt Brug x). Sidstnævnte Fortieneste afgav ogsaa et Hovedmotiv for det ham 1783 forundte sieldne Beviis paa Landsfaderens Naade, Ringen: "Merito" y). Endnu i sit Livs Aften (30. Oct. 1797) modtog han en Hædersmedaille som Vidnesbyrd om Medborgeres Erkiendtlighed for den største blandt hans Fortienester af Fædrelandet, den nemlig, at „Tvillingriget eiede faa af de yngre Videnskabsmænd, som ikke for en Deel havde dannet sig til hvad de vare og erhvervet sig de Kundskaber, de besad, ved Hiælp af det **Bibliothek**, som han med saa stor Skiønsomhed og Bekostning havde samlet, og hvortil han med saa uegennyttig en Godgiørenhed tilstædede alle Studerende og Kundskabselskere fri Adgang." Hertil hentyder ogsaa selve Medaillen, hvis Revers forestiller den Abildgaardsksindrige Allegorie af den palatinske Apollos Tempel, ved hvilket en Bogsamling var anlagt, med aabnet Indgang og Underskrift: "aperuit" z).

---

v) *Lærde Efterretninger* 1777. Nr. 42; *Nyerup*, Not. librorum qui ante reformationem etc. Dial. p. IX.; *Kiøbenhavns Adresseavis* 1782, Nr. 41—42; *Wilses* Reiseiagttagelser III. S. 185; *Thorkelins* Karakteristik af Kronprindsen, overs. S. 48; *Suhms Levnet* S. 98. 127. 356. 503.

x) *Berlings Avis* 1784. Nr. 50; jfr. *Suhms Levnet*. S. 147.

y) *Berlings Avis* 1783. Nr. 100.

z) *Suhms Levnet* S. 497. I Anledning af Suhms Død udkom et maadeligt baade tegnet og stukket Kobber af G. Fahrenholz, forestillende en Urne i en nordisk Gravhøi, men hvis Indskrift (af Bibliothek-Secretair *Ekkard*) skiøndt ei aldeles correct, formedelst det sande og frimodige Indhold fortiener at opbevares: Quis et quantus fuerit *Petrus Fridericus Suhm* narrare Danis superfluum, exteris exponet tabula. Scriptis historiam linguamque patrum per dimidium seculum illustravit, antiquiora monimenta pluribus seculis neglecta ære suo dublicavit. Literatos Islandos liberaliter aluit. *Bibliothecam* suam, quum *regiæ ambæ essent neglectæ et se-*

Det var egentlig efter Suhms eneste Søns Død (3. Jan. 1778), at hans Bogsamling udvidedes i en saadan Grad, at den mere nærmede sig en Fyrstes end en Privatmands. Hans ædle og ligesindede Hustrue, hvis Minde i vor videnskabelige Culturs Aarbøger derfor bør være os helligt, som i Udlandet Hugo Grotius's og Reiskes Ægtemagers, deelte sin Mands patriotiske Ønske, at denne Bogsamling ei blot i deres levende Live skulde udbrede Kundskab og Oplysning, men ogsaa engang efter deres Død blive Grundlag for et eget Museum, helliget Videnskaberne, især Fædrelandets Historie æ). Derom vidner den Disposition, Suhm nedskrev paa hendes Dødsdag den 11te Juli 1788, hvorved han skiænkede sit Bibliothek til det Offentlige og henlagde et Fond af 100,000 Rdlr., af hvis Renter de 3000 aarligen skulde anvendes til Bibliothekets Forøgelse, de 1000 til Lønning for en Bibliothekar; desuden skulde en vis Sum aarligen henlægges til vigtige Værkers Udgivelse ö). Men Tiden og forandrede Forhold bragte disse mediceiske Planer til at strande. Suhm giftede sig samme Aar anden Gang; det store kongelige Bibliothek, som i Slutningen af 1793 var blevet aabnet til offentligt Brug, og det Classenske, som kort efter erholdt en lignende Bestemmelse, giorde det Suhmske mere undværligt. To Aar før sin Død fattede han derfor den Beslutning at afhænde det hele; Underhandlinger derom vare alt aabnede med den russiske Regiering, da, som J. Baden udtrykte sig a), „Litteraturens gode Genius indgav Regieringen, at den tænkte paa at bevare saadan Skat for Landet ved at faae den forenet med det kongelige Bibliothek." Det var Molden-

---

pultæ, civibus liberaliter aperuit. Civium ære nunquam eguit, nunquam salaria concupivit. Meritis eximius, nunquam *aurea torque redimitus*, civibus omnibus gratus, nunc desideratus. Gratus et lugens posuit F. E.

æ) Suhms Levnet S. 100.

ö) Suhmiana ved Nyerup S. 483.

a) Universitetsjournalen 1796. S. 47.

hawers Raad og Indflydelse, hvoraf Litteraturens gode Genius her betiente sig. Hovedbetingelserne i Kiøbekontrakten, som ved kongelig Resolution af 11. Marts 1796 bleve antagne, vare: at ved Modtagelsen af det Suhmske Bibliothek 2000 Rdlr. skulde udbetales Eieren; siden, saalænge han levede, en aarlig Livrente af 3000 Rdlr. og efter hans Død 2000 Rdlr. til hans Enke b). Halvtredie Aar efter denne Transaction døde Suhm (d. 7de Sept. 1798), faa Maaneder senere hans Enke; 100,000 Bind bleve altsaa det kongelige Bibliothek til Deel for omtrent 10,000 Rdlr. Hvor stor en Berigelse Bibliotheket egentlig har erholdt ved denne Indlemmelse, lader sig neppe med Vished afgiøre c); vigtigst var den vel især i den nyere Litteratur. Af megen Betydenhed var ogsaa den Suhmske Haandskriftsamling af henved 3000 Nummere, der for største og bedste

---

b) Suhms Levnet S. 129—30; Molbechs Mindeskrift S. 30. At Publicum maa have havt Nys om en anden tidligere Bestemmelse af det Suhmske Bibliothek, fremgaaer af følgende Inserat, som Suhm under 16de April s. A. lod trykke i Norske (Christiania) Intelligentssedler 1796. Nr. 17. „Hr. Kammerherre B. Anker skylder jeg denne Erklæring, baade som min gode Ven, som og for hans roesværdige Flid og Lyst til at opmuntre Videnskaber og Vindskibelighed i Norge, at han, ved hans Nærværelse i Kiøbenhavn først i A. 1794, giorde mig Forslag at sælge ham mit Bibliothek, hvilket jeg og af Kiærlighed til Norge, som jeg skylder saa meget, indgik paa Vilkaar, om et Universitet blev Norge bevilget, og imod taalelige Livrenter til mig og Kone; thi han havde det Forsæt at skienke Bibliotheket til bemeldte Universitet, hvortil jeg og vilde bidrage ved at give billige Vilkaar. Men nu, Sagen har faaet en anden Vending, saa er derved denne Forening bleven frugtesløs."

c) I Molbechs Efterretninger S. 27 antages, at Bibliotheket derved forøgedes med mere end 50,000 Bind, som uden Tvivl dog er for høit anslaaet. Ifølge en speciel Optegnelse af F. Ekkard skal Tilværten af Qvarter i de mathematisk-physiske, naturhistoriske, oeconomiske, medicinske, philosophiske Videnskaber samt Handelsfaget have beløbet sig til 1717 Bind foruden 759 Doubletter og af Octaver i samme Videnskaber til 3895, foruden 1975 Doubletter. I Minerva 1796. III. S. 62—65 meddeeltes et Stykke om det Suhmske Bibliotheks Indlemmelse i det Kongelige, som tillige indeholder nogle Vink i den Anledning, bl. a. om Cataloger, om Indretning af en Læsesal, at Doubletterne burde afgives til Bibliothekerne udenfor Kiøbenhavn f. Ex. i Sorøe, Odense og Christiania.

Deel henhørte til den nordiske Historie og var opstaaet, deels ved Indkiøb paa Auctioner, især Langebeks, Klevenfeldts og Sevels, hvor det kongelige Bibliothek havde kiøbt lidet eller intet deels ved Afskrivning af næsten alle de nordiske Haandskrifter i den Arne-magnæanske og Rostgaardske Samling paa Universitets-Bibliotheket. Det var for det meste fra denne Kilde, at **Sandvig** og **Nyerup** havde udgivet deres Samlinger til den danske Historie og Symbolæ ad litteraturam Teutonicam, **Thorkelin** sit Konga-Erfda ok Rikisstjorn (1777) d); at den danske Oversættelse af **Christian den tredies Historie**, det dansk-norske **Adels-Lexikon**, **Scheels** Krigens Skueplads, **Riegels's** Christian den femtes og Frederik den fierdes Historie og flere historiske Værker havde modtaget betydelige Bidrag.

En vigtig Bestanddeel af det Suhmske Bibliothek udgiorde den af **Reiske** efterladte **Samling af orientalske og græske Haandskrifter** og Collectanea samt trykte Bøger i disse Fag, forsynede med Eierens Collationer og Anmærkninger, hvilken Suhm i Aaret 1779 e), ved Prof. H. Treschows Mellemhandling f), havde tilkiøbt sig af Reiskes Enke for

d) Af den saakaldte Tønsbergske Codex (Nye kgl. Saml. Nr. 1642 4.), hvorfra Thorkelin fik Bidrag til sine **Analecta, quibus historia, antiquitates etc. regni norvegici illustrantur; Hafn. 1778. 8.**

e) Det fortiener at bemærkes, at G. E. Lessing allerede 27de Marts 1777 i et (utrykt) Brev til Reiskes Enke, hvori han omtaler at hun muéligen agtede at udgive nogle af den Afdødes efterladte Haandskrifter, blandt hvilke **Dio Chrysostomus**, og at han selv ønskede at erholde nogle af dem, dernæst tilføier: „Das Uebrige durfte freylich in **Dänemark** wohl noch am besten bezahlt werden. Doch übereilen Sie sich damit doch auch nicht. Wegen des Preises, den Sie fodern müßten, wäre mein Rath, daß Sie nur tausend oder funfzehnhundert Thaler baar dafür verlangten, dabey aber sich auf Lebenslang eine Pension von 3 oder 400 Thaler bedingten. Dadurch würde die Sache von Seiten des Käufers sehr erleichtert werden.“ Uden Tvivl har L. dog her nærmest tænkt paa Regieringen selv under det Guldbergske Ministerium, neppe paa nogen Privatmand.

f) S. Dedicationen til Denne foran **Reiskes** Lebensbeschreibung, Dessau, 1783; jfr. Dedicationen til Suhm foran **J. J. Reiske, Conjecturæ in Iobum et proverbia Salomonis; Lips. 1779.** For-

en aarlig Livrente af 200 Rdlr., som vedvarede indtil et Par Maaneder før Suhms Død. Denne Skat blev ligesaalidet som nogen af de Øvrige frugtesløs i Suhms Værge. Ikke blot meddeelte han heraf Bidrag til adskillige tydske Lærde, f. Ex. til Schweighäuser ved Udgaven af Appian (1785), til Jacobs ved Animadversiones ad Anthologiam græcam (1798) og til Eichhorn de Reiskiske Breve over det arabiske Myntvæsen g); men selv bekostede han ved Orientalisten, daværende Professor og Præst i Kiøbenhavn, J. G. C. Adler († 1834), Udgivelsen af Abulfedas Annaler (1789—1794) h) og havde havt isinde, paa samme Maade, ved den græske Philolog, Professor og Stiftsprovst i Odense L. Ancher († 1798), at skiænke den lærde Verden Photii

tegnelse over den hele Samling haves i Reiskes Lebensbeschr. S. 152—77, og fuldstændigere i Murrs Journal zur Kunstgeschichte und Literatur. X. S. 279 fg. Blandt disse Reiskiana vare ogsaa to Bind af *Casp. Barthii* Adversaria, der alt længe vare anseete for tabte og i flere Aar efterspurgte; hvorom f. Allg. liter. Anzeiger, 1797, Nr. 151; 1798, Nr. 74; 1799, Nr. 10. 182. 200; 1800, Nr. 78. 203; 1801, Nr. 55. 152. 180; Allg. (hallische) Literaturzeitung 1817. Nov. Nr. 276.

g) Trykte i Repertorium für biblische und morgenländische Litt. IX—XI.; jfr. Suhms Levnet, S. 125.

h) I Fort. til 1ste Deel siger Adler, at han først Aaret tilforn (1788) havde lagt Haand paa dette Arbeide, hvis Vanskelighed han ei havde forudseet. Adskillige Aar, før dette Værk udkom, synes Udgivelsen af andre arabiske Haandskrifter af den Reiskiske Samling at have været paatænkt. I et Brev til Suhm uden Aar og Dag (men ældre end April 1784) foreslog Adler enten Abulfedas Geographia arabica (Reiskes Lebensbeschr. S. 152) (hvoraf dog Köhler havde udgivet Beskrivelsen over Syrien og Michaelis Beskrivelsen over Ægypten) eller Anthologia arabica *Zamachscharii* (sammest. S. 159). I et andet Brev (ligeledes uden Tidsbestemmelse, men maaskee ældre) beder han Suhm vælge mellem *Nurwairi* historia Arabum og *Ibn Kotaibah* notitiæ virorum illustrium (Reiskes Lebensbeschr. S. 165), af hvilke den første vilde være den interessanteste og af mindst Omfang. Saasnart Typer kunde erholdes, lover han at begynde med Trykningen og være færdig i 1 eller $1\frac{1}{2}$ Aars Tid: „Min Princip er, hvad der ikke skeer strax og med Iver, det skeer aldrig." Af et Brev fra J. G. Eichhorn (Jena, 2den Juli 1783) erfares, at Suhm havde anmodet denne Lærde om Plan til en Udgave af Motanabbis Digte, ligesom ogsaa han selv foreslog Suhm at bekoste Udgivelsen af *Hadschi Chalfa* liber memorialis.

Lexicon i). Endnu efter 50 Aars Forløb frembyder dette Reiskes Efterladenskab, især i den arabiske Litteratur, en Rigdom af vigtige og interessante Oplysninger k).

Blandt de hele Samlinger af ringere Omfang, som indlemmedes i Bibliotheket, udmærkede Nogle sig ved en vis Fuldstændighed i enkelte Fag. Saadanne vare: Den kongelige Livmedicus, **J. J. Bergers**, medicinske Bogsamling, som 1791 kiøbtes for 1000 Rdlr.; Levningerne af Conferentsraad og Haandbibliothekar **G. Nielsens**, i Slotsbranden 1794 for største Deel fortærede, Bogsamling, især i det philosophiske og historiske Fag, der 1797 kiøbtes for 1600 Rdlr. l); Statsministeren, Geheime-Conferentsraad **G. C. v. Haxthausens** († 1802) Samling, meest af historisk Litteratur, hvoriblandt endeel til den russiske og polske Historie, som han under sine Gesandtskaber ved Hofferne i Petersborg og Warschau havde havt Leilighed at erholde, der 1803 kiøbtes for 3000 Rdlr., og endelig Livmedicus, Etatsraad **Aaskows** betydelige medicinsk-oeconomiske Bibliothek af omtrent 4000 Bind, som Regieringen 1804 betalte med 2000 Rdlr. og, efter hans Død, en aarlig Livrente af 100 Rdlr. for hans Datter m).

To vigtige Haandskrift-Samlinger, fortrinligen til de danske Staters Historie og Lovkyndighed henhørende, erhver-

i) Ancher skriver i „Sendschreiben an M. H. E. G. Paulus das ungedruckte griechische Glossarium des Photius betreffend" (Kopenh., 19. März 1789), at han allerede i flere Aar havde arbeidet paa Udgaven af Photius; i Fortalen til Abulfeda I. skriver Adler, at man med det Allerførste kunne see dens Fremkomst imøde. Dog kom den, som bekiendt, aldrig; om en Prøve deraf, som N. Schow udgav 1817, s. nedenfor.

k) I **Fræhns** Comm. de arabicorum etiam auctorum libris vulgatis crisi poscentibus emaculari, Casani 1815, p. 11, læses følgende: "*Hafniæ* si essem, litterulis meis posthabitis, in sola cura edendi quidquid a b. *Reiskio* et annotatum in arabicorum oris et e Msc. Leidensibus etc. studiose collectum, descriptum, illustratum, versum est, totam meam vitam impenderem."

l) **Iris og Hebe**, 1797. II. S. 374—75.

m) Doubletterne af denne Samling afgaves til Universitetsbibliotheket; **Lærde Efterretninger** 1801. S. 383.

vedes ogsaa i dette Tidsrum. Den første, efterladt af den berømte Sagfører ved Høieste-Ret, Justitsraad Uldall († 1798), bestod af 536 Nummere, som den Afdødes yngste Søn, nuværende Justitsraad og Toldkasserer i Nestved W. A. Uldall 1803 skiænkede til Bibliotheket n). Den anden, som havde tilhørt Etatsraad og Prof. Abraham Kall († 1821) og udgiorde i Alt 688 Nummere, kiøbtes for 1000 Rdlr. r. S. af en hamburgsk Boghandler, til hvem Arvingerne havde solgt det hele Bibliothek o).

Som den eneste i sit Slags kan man ansee den Samling af Kobberstykker, deels af danske Mestere, deels over danske, norske og holstenske Personer og Gienstande, som Conferentsraad og Stemplet-Papirs-Forvalter F. A. Müller i 50 Aar med utrættelig Omhue havde tilveiebragt og som indeholdt 4500 Blade, systematisk ordnede i 25 Bind, foruden et Bind med danske satiriske Kobbere. Denne Samling kan med Føie ansees for at være „til Fædrelandets Historie i egentlig Forstand en ei ubetydelig Kilde, da heri findes paalidelige Underretninger om adskillige ikke uvigtige, skiøndt lidet bekiendte, danske og norske Mænd, om fremmede Kunstneres Forbindelse med Danmark, om Stæders og Bygningers fordums Udseende og gradvise Forandring, om Armeers og Flaaders Stillinger, om mærkværdige Optog ved store Høitideligheder, om Oldtidens nu ubekiendte Mindesmærkers Tilværelse o. s. v.“ p). Det Heles Værd forøgedes des-

---

n) Ved denne Leilighed fik Bibliotheket det første fuldstændige Exemplar af Resens Atlas, nemlig den skiønne og i sit Slags eneste Afskrift i 7 Bind, som Uldall 1797 havde kiøbt efter Prof. H. Treschow, der igien havde faaet den med A. G. Moltkes kostbare, især historiske og naturhistoriske Bogsamling, som han under eet havde kiøbt af Arvingerne for 8000 Rdlr.; Lærde Efterretninger, 1793, S. 808. Dette Exemplar beskrives i Kofod Anchers juridiske Skrifter. 2. D. S. 721 fg.

o) Fortegnelsen over disse Haandskrifter i *Bibliotheca Kalliana*, I. 1822, er leveret af nærværende Bogs Forfatter.

p) (A. G. Müllers) Udsigt over den af afg. Conferentsraad F. A. Müller efterladte Kobberstik-Samling. Kbhvn. 1796. 4to. S. IV.

uden ved en meget nøiagtig og udførlig haandskreven Catalog. Efter Eierens Død 1796 blev denne interessante Samling kiøbt for en aarlig Livrente af 200 Rdlr. til Samlerens Datter q) og afgivet til det store kongelige Bibliothek, hvor den udgiør en af den nordiske Afdelings ypperste Prydelser.

Det af Schlegel grundlagte, af Erichsen i et eget Lokale opstillede og med saa megen Omhue og Kierlighed pleiede, **nordiske Bibliothek** var efterhaanden blevet betydeligen forøget og prangede nu med mange typographiske Sieldenheder; men selv af disse manglede dog endnu ikke faa og det var langt fra, at de første tre Aarhundreders danske Litteratur her kunde siges at have naaet den størst muelige Fuldstændighed. Dette blev derimod Tilfældet, efterat den **Hielmstierneske Bogsamling** var overdraget til det kongelige Bibliothek; en Samling, hvis Værd først tilfulde kan erkiendes og skattes ved Sammenligning med ældre og nyere Samlinger af lignende Beskaffenhed.

Blandt de mange danske Privatbibliotheker, der opstode fra Slutningen af det syttende Aarhundrede til Slutningen af det attende, vare der nogle, hvis Bestemmelse udelukkende eller for største Deel var at samle og opbevare de danske Staters Litteratur i sin største Fuldstændighed. Vi kiende i Alt ti saadanne Bogsamlinger, af hvilke de tre aldeles ere tilintetgiorte, en er gaaet ud af Landet, fire i sin Tid ere overladte til Auctionernes uvisse Skiæbne og kun to kunne siges at være reddede for Efterslægten.

Det første af dem, der nu kun existere i Erindringen, var det **Resenske**. Etatsraad og Professor Juris **P. H. Resen** anvendte 26 Aar paa at anlægge en Bogsamling, der skulde omfatte de Fag, hvori det daværende Universitets-Bibliothek stod tilbage, nemlig de nordiske Landes Litteratur, fornemmelig Historie og Lovkyndighed. Deels ved Kiøb paa de, i

q) Universitetsjournalen, 1797, S. 144.

den Tid her nylig opkomne Bogauctioner, deels ved Eierens Commissionairer i Provindserne, ja endog i Skaane, opnaaede denne Samling en udmærket Grad af Fuldstændighed r). Dette dansk-norsk-islandsk-svenske Bibliothek, som han selv kaldte det, af Bøger og Haandskrifter testamenterede han 1675 til Kiøbenhavns Universitet s) og lod en Catalog trykke derover t); efter hans Død 1688 afleveredes det til Universitets-Bibliotheket. Her udgiorde det en særskilt Samling, men synes allerede inden dets Undergang i Ildebranden 1728, ligesom Universitetets øvrige Bogsamlinger, af Mangel paa behørigt Tilsyn at have tabt i Værd og Nytte u). Af den trykte Catalog kan man omtrent danne sig en Forestilling om de Levninger af den ældste danske Litteratur, som med dette Bibliothek for stedse ere forsvundne.

Med Hensyn til National-Litteraturen, især fra en senere Periode, var det Tab maaskee kun lidet ringere, som Luerne i det sidste halve Aarhundrede to Gange have foranlediget. Slotsbranden 1794 fortærede det af Underbibliothekaren ved det kongelige Haandbibliothek, Prof. P. T. Wandall, samlede og af daværende Justitsraad, siden Etatsraad, J. B. Scavenius til Giorsløv kiøbte v) Bibliothek af meer end 13,000 Bind, henhørende til den danske, norske

r) Nyerups Universitetsannaler, S. 201.

s) Ifølge Acta Cons. lod Resen allerede under 15de Nov. 1679 „andrage, at han havde sluttet at forære sit Bibliothek til Universitetet, som han og med allerførste agter paa Universitetets Kirke at lade opføre, paa det han udi levende Live dermed efter Ønske kunde disponere.“

t) Petri Joh. *Resenii* bibliotheca Regiæ Academiæ Hafniensi donata, Hafn. 1685. 4. Exemplarer heraf omsendtes strax til alle Bisper i Danmark, Norge og Island med Anmodning, at de hos vedkommende Præster og Andre vilde for Betaling skaffe ham de Bøger, der endnu manglede i Samlingen.

u) Nyerups Universitetsannaler, S. 219.

v) Lærde Efterretninger 1793, S. 809. Det var den patriotiske Kiøbers Forsæt at bestemme dette Bibliothek til offentligt Brug, og tillige henlægge en betydelig Fond til dets Fortsættelse; Dansk Litteraturtidende, 1820. S. 49.

og holstenske Litteratur, som, ifølge Nyerups Vidnesbyrd i Fortalen til den over en Deel deraf udgivne Catalog x), havde det Fortrin for den Hielmstierneske Samling, der ellers havde langt flere egentlige Palæotyper, at det var forsynet med den nyeste Litteratur, lige til Udgangen af Aaret 1793. Tretten Aar senere indtraf Kiøbenhavns Bombardement og blandt de litterariske Skatte, som her gik op i Lue, er vel ingen, som den danske Litteratur har mere Aarsag til at beklage, end den, med den Wandallske aldeles homogene Samling, som havde tilhørt Justitsraad og Notarius Publicus **Chr. Schmidt** († 1810), men var kiøbt af den samme fædrelandskſindede Videnskabsynder, der havde stræbt at redde det Wandallske Bibliothek fra Adsplittelse, — **Scavenius** († 1820). Her fandtes, foruden Sieldenheder af gammel dansk Litteratur (blandt hvilke det eneste Exemplar af Knud Gyldenstiernes Katechismus, 1532), ogsaa en fuldstændig Samling til Fædrelandets Historie og Lovkyndighed og en Rigdom af det attende Aarhundredes Litteratur, hvis Værd forøgedes ved de mange litterariske Oplysninger, Henviisninger og Anecdoter, som den belæste og curieuse Eier, paa Luxdorphs Viis, havde tilføiet sine Exemplarer y).

I sin første Oprindelse samtidig med den Resenske Bogsamling og omtrent af lignende Beskaffenhed var en Bogsamling i en Provindsbye, men som dog i ingen Periode

---

x) Mindesmærke af **Scavenius's** Bogsamling, eller Fortegnelse over Folianter og Qvarter af **det danske Bibliothek**, som **P. T. Wandall** havde samlet, **J. B. Scavenius** kiøbt, og som brændte op d. 26. Febr. 1794. Kbhvn. 1794. 8. 324 SS.; jfr. **Universitets-journalen**, 1794, S. 167. Her fandtes bl. a. det eneste Exemplar af **J. S. Sehesteds** Fyens Berømmelse, Kbhvn. 1671, som **Nyerup** udgav paa nye 1784, samt Ole Lades Phraser, som beskrives i Sammes Fort. til **P. Syvs** kiernefulde Ordsprog, S. LXXXVI. sq.

y) **Lærde Efterretninger**, 1807. Tillæg, S. 13; **Kbhvns. Skilderie**, 1810. Nr. 58. En Fortegnelse paa endeel Haandskrifter i dette Bibliothek er meddeelt i **Tiden** af **J. K. Høst**, 1822. 4de H. S. 252.

var aldeles enten ubekiendt eller ubenyttet af danske Bogelskere. Dette var **Jomfruklosterets** eller **Karen Brahes Bibliothek** i Odense, hvis Oprindelse skyldtes Jomfru Anna Gjøe († 1681), som testamenterede det til sin Broderdatters Datter z), Karen Brahe til Østrupgaard (f. 1657), Datter af Preben Brahe til Hvedholm († 1708) og Susanne Gjøe († 1683). Karen Brahe var, ligesom Moderen, en belæst Dame, havde selv fra sin Ungdom af samlet Bøger, vedblev siden at forøge den arvede Skat indtil sin Død 1736 og skiænkede den tilsidst til det af hende 1716 stiftede Jomfrukloster i Odense, hvorfor den almindelig fører hendes Navn æ).

Dette Bibliothek skulde, ifølge Bestemmelsen i Fund. for Klosteret § 33, kun forøges med danske Bøger; ogsaa fandtes her endeel danske theologiske Haandskrifter, deels originale, deels oversatte af danske Adelspersoner ø); det kunde saaledes kaldes et dansk Bibliothek i stræng Forstand. Den af Jac. Bircherod, Professor ved Odense-Gymnasium, forfattede Catalog a) giver ingen fuldstændig Idee om Bogsamlingens

---

z) J **Linds** Catalog over K. Brahes Bibliothek kaldes A. Gjøe urigtigen Sidstnævntes Moster.

æ) Som Bidrag til denne Bogsamlings Historie kunne anføres: Et Brev fra Th. Bang til Birgitte Gjøe (født Thott) (7de Dec. 1660); et Brev fra Anna Gjøe (som 1660—73 levede i Nestved, hvorfra hun siden drog til Odense), Søster til Otto Gjøe, gift med Birgitte Thott, til Jac. Bircherod (17de Dec. 1680); et Brev fra P. Resen til Jac. Bircherod (3. Mai 1686) og et Brev fra K. Brahe til Jac. Bircherod (8. Juni s. A.), alle (efter J. Bircherods Dagbog) trykte i **Chronos** af **J. K. Høst**, 2. Hefte (1822) S. 72—87.

ø) Fortegnelse paa disse haves i *Resenii* Bibliotheca, p. 350—54.

a) „Det **danske Bibliothek** eller Fortegnelse paa alle de danske Skrifter, som ere trykte baade inden og uden Lands, fra det første Bogtrykkerier kom i Stand i Dannemark, indtil sidst i forrige Seculo, hvilke alle findes samlede i det danske Bibliothek, som Frøken **Karen Brahe** til Østrupgaard, Patronesse for det adelige Jomfrucloster i Othense, haver foræret til forbemeldte Kloster. Herhos findes ogsaa de lærde Folkes, som enten selv have sammenskrevet Bøgerne eller og oversat dem af andre Sprog i Dansk, deres Levnetsbeskrivelser korteligen anført.“ Kbhvn. 1725. Trykt i P. J. Phønixbergs Bogtrykkerie i Brolæggerstrædet paa Skræddernes Laugshuus. 4. (udg. af **Laur. Lind**).

oprindelige Beskaffenhed, da den senere, paa Rostgaards Auction, efter Justitsraad og Landsdommer Jac. Bircherod († 1737) og ved flere Leiligheder har erholdt ei ubetydelige Forøgelser b). Saavel i ældre som i nyere Tid er den bleven paa forskiellige Maader benyttet af danske Lærde. Schacht c) og Thura d) hentede her i attende Aarhundredes Begyndelse Oplysninger til deres Arbeider om danske lærde Fruentimre; længere hen laante Hielmstierne herfra de Exemplarer af sieldne danske Bøger, som han paa nye lod optrykke e). Fra Slutningen af det attende Aarhundrede tyede Nyerup flere Gange did, for at faae en og anden Tvivl i vor Litterairhistorie opløst og for af eget Diesyn at lære at kiende Sieldenheder, som Hovedstadens Bibliotheker manglede f); men saavel han som flere g) klagede tillige over den Mangel af Orden, der giorde det vanskeligt at finde hvad man søgte eller faae Vished om, hvad der mueligen for længesiden var forsvundet. Men, var der saaledes en Periode, da dette i sit Slags eneste Bibliothek ei blev bevaret og vedligeholdt med den Omhue, som det fortiente, da maa det være en trøstende og tilfredsstillende Tanke for hver Elsker af National-Litteraturen, at det i vor Tid har mødt større Opmærksomhed; det har nemlig undergaaet en nye Revision, er blevet scientifisk ordnet og dets Brug lettet ved en længe savnet, fuldstændig og nøiagtig Catalog. Dette fortienstfulde Arbeide er med Sagkundskab og Interesse udført af Over-

---

b) **Dauw**, Hør du danske Mand, S. 14—15; **Hoffmans** Fundatser, I. S. 326—28, V. S. 223 (Prof. S. Anchersen havde dengang ladet en ordentlig Catalog forfatte over dette Bibliothek); **Minerva**, 1785. Sept. S. 16.

c) ***Nova litteraria maris balthici***, 1700. p. 209. sq.

d) ***Gynæceum Daniæ*** paa fl. Steder; jfr. p. 31.

e) **Hielmstiernes** Bogsamling, I. S. 126; **Nye danske Magazin**, I. S. 258; jfr. Suppl. til **Krags** Chr. III. S. 190.

f) **Minerva**, 1795, Sept. S. 16. sq.; **Nyerups** Antiqvariske Reise til Fyen 1814, S. 17. sq.; **Rahbeks** og **Nyerups** Digtekunstens Historie, III. S. 84.

g) Jfr. **Molbechs** Ungdomsvandringer, II. S. 118—20.

læreren ved Odense Cathedralskole (nu Sognepræst til Gladsaxe og Herløv), Dr. Theol. og Philos. Kalkar, efter Opmuntring og med Understøttelse af Jomfruklosterets Patron, Hs. Exc. Geheime-Conferentsraad, Grev Bille-Brahe h).

En anden rig Samling af dansk og norsk Litteratur, især fra det attende Aarhundrede, tilhørte Cancellieraad og Revisor i det danske Cancellie, H. Andersen. Denne nærmede sig i Størrelse og Beskaffenhed den Wandallske og havde ved de mange, af Eieren Exemplarerne tilskrevne, Anmærkninger Lighed med den Schmidtske; den fremviste ogsaa endeel Haandskrifter og den godmodige Eier undlod aldrig, med Beredvillighed, at laane og meddele deraf til Hovedstadens Litteratorer i). Efter hans Død 1810 blev den, ifølge Skifterettens Eragtning, tilkiendt det norske Universitet, i hvis Bibliothek den nu er indlemmet k).

Samlinger af nordisk Litteratur, som i dette Tidsrum adsplittedes ved Auctioner, vare: 1780 den af Conferentsraad og Admiralitets-Deputeret F. C. Sevel († 1778) efterladte Bogsamling, hvis nordiske Afdeling l), hvorover haves særskilt Catalog, indeholdt over 5300 Bind, hvoriblandt mange Palæotyper og en Rigdom af danske Løvstykker og Skrifter til Tidshistorien fra 17de og 18de Aarhundrede; 1787 Justitsraad N. S. Munchs, bestaaende af 9000 Bind, hvoriblandt meget til den danske Statistik og det attende

h) Kalkars Efterretninger om Odense Byes Bibliotheker, Odense 1836. S. 1—16. Saavel af de sieldneste og mærkeligste Bøger, der savnes, som af dem, der endnu haves i Bibliotheket, nævnes endeel; ligeledes gives en læselig Idee om Haandskrifterne.

i) N. C. Østs Miscellar, 1810, Nr. 19; Abrahams. Skilderie, 1810, Nr. 48.

k) Engelstofts Univers. og Skoleannaler, 1813, S. 111 sq.

l) Bibliothecæ *Sevelianæ* Pars II. septentrionalia h. *Danica* atque *Svecica* exhibens (1780). Pars. III. libros cum in membrana tum in papyro manu exaratos, laudationes funebres, Programmata Acad. Havn. exhibens (1781). Den med megen Nøiagtighed forfattede Catalog (hvis første Deel er af Thorkelin, anden og uden Tvivl ogsaa tredie af Chr. Brandt) indeholder tillige en og anden litterairhistorisk Notice.

Aarhundredes Litteratur; 1803 Justitsraad og General-Fiskal **P. Uldalls** († 1798) Samling af 5209 Nummere, af hvilke mange indeholdt hele Collectioner, til en eller anden Periode eller Gienstand henhørende, f. Ex. Acta publica, Liigprædikener m) o. s. v. Eierens Stilling og Formue havde sat ham i Stand til at give denne Samling en høi Grad af Fuldstændighed og den sporedes kiendeligen at være anlagt og vedligeholdt med megen Interesse og Bogkundskab. Det sidste kunde vel ikke siges i lige Grad om det Bibliothek af omtrent 8000 Bind, for største Deel Danica, som kongelig Fuldmægtig ved den islandske Handel, siden Pensionist, **M. N. Christensen**, havde samlet, ligesom Rev. Andersen, meest ved Indkiøb paa Auctioner. Dog manglede her hverken enkelte Sieldenheder af første Rang n), eller en betydeligere Rigdom af det attende Aarhundredes Litteratur og af Leilighedsskrifter end man af Catalogen selv kunde kiende o), ligesom det ogsaa udmærkede sig ved enkelte fortrinlige Exemplarer p).

---

m) Bibliotheca Juridica s. Catalogus, exhibens a) scripta exotica, maxima ex parte ad Jurisprudentiam pertinentia b) insignem collectionem *librorum septentrionalium*, cum Jurisprudentiam domesticam, tum alias disciplinas, inprimis historicas, concernentium. Havn. 1803. Catalogen var forfattet af **Nyerup**.

n) Tre sieldne danske Kobberværker, nemlig et Exemplar af Resens Atlas, Rocques Christ. d. 6tes norske Reise og Kobberne til den aldrig udkomne 3die D. af Wandalls Jægerspriisiske Mindesmærker, alle af dette Bibliothek, ere beskrevne af **Nyerup** i **Dansk Minerva**, 1816. Juli. Nogle faa Manuskripter vare her ogsaa, af hvilke nogle Actstykker til C. Ulfeldts Historie ere meddeelte i **O. Wolffs** Journal, i Aarg. 1815—16.

o) **Dansk Minerva** anf. St. S. 16. Catalogen var paa 428 SS.; jfr. **Kiøbenhavns Skilderie**, XXV. Nr. 28.

p) Her forbigaaes saadanne store, tildeels i det foregaaende omtalte Bogsamlinger, som, uagtet de indeholdt mange sieldne Danica og en Rigdom af Skrifter til den nordiske Historie, dog ikke kunne siges at have giort Fædrenelandets Litteratur i videste Omfang til sit Formaal, f. Ex. N. Foss's, Grams, Langebeks, Klevenfeldts, Kofod Anchers, Luxdorphs, ligeledes en og anden interessant, skiøndt mindre, udenbyes Samling af dansk Litteratur, f. Ex. Præsten **Albeks** i Munkebiergbye, der bortsolgtes ved Auction 1783, Præsident **Nordahls** i Throndhiem, ligeledes 1790, o. fl.

Alle nysnævnte, i det attende Aarhundrede samlede, danske Bibliotheker vare yngre end det Hielmstierneske, med hvilket heller intet af dem kunde maale sig. Som flere af sine Samtidige havde H. Hielmstierne, siden Geheimeraad og Justitiarius i Høieste=Ret, tildeels opmuntret af sine Velyndere, Gram og Hoier, ogsaa lagt Grund til et Bibliothek. Indskrænkende sig meest til dansk Litteratur og hvad dermed stod i Forbindelse q), formaaede han at give sin Samling en Fuldstændighed, som ikke Klevenfeldts eller Langebeks Formuesomstændigheder, ikke Thotts eller Suhms vidtomfattende Bibliothekplaner tillode dem at tænke paa. Allerede som en 27aarig Cancelliesecretair behøvede han en heel Sal til sine Bøger r) og tre Aar efter skaffede hans Samling af „rare Bøger og Manuskripter“, maaskee mere end hans Indsigter i Fædrelandets Historie, ham en Plads i det da nylig oprettede danske Selskab s). Til denne, ogsaa ved skiønne, vel vedligeholdte Exemplarer, udmærkede Samling, til hvis større Fuldstændighed han endog lod trykke enkelte Exemplarer af literariske Sieldenheder, hvoraf han ei paa anden Maade kunde komme i Besiddelse, forundte Eieren velvilligen danske Videnskabsmænd Adgang t), skiøndt den dog først blev ret benyttet efter hans Død 1780. Han havde nemlig fattet den patriotiske Idee, af hans fædrelandske Samling, det være sig af Bøger, Haandskrifter, Kobbere, Mynter etc., at oprette et Fideicommis for Familien; „og paa det, at det kunde blive bekiendt, hvad der i disse Samlinger var at finde, skulde efter hans Død en tilforladelig Catalogus derover, Manuskripterne allene und=

q) Jacobis Sørgetale, S. 20; Hielmstiernes Bogsamling, Fortalen.
r) Langebekiana, S. 20.
s) Danske Selskabs Begyndelse og Tilvæxt, S. 16.
t) Fort. til Schlegels Gesch. d. Oldenburg. Könige. Catalogen (omtrent 1755 begyndt af J. Erichsen; s. Suhms Levnet af Nyerup S. 221) meddeeltes J. Worm til Brug ved hans Forfatterlexicon; s. Fortalen til 1. D.

tagne, trykkes og bemeldte Samlinger forøges og hvert tiende Aar Supplementum i Trykken udgives." Denne Samlerens Idee blev af Arvingerne i det væsentlige realiseret. En af den Hielmstiernske Bibliothekar, Registrator J. J. Weber, forfattet Catalog udkom med en Fortale af Hielmstiernes troefaste Ven, Suhm, hvem Eieren havde paalagt et specielt Tilsyn med Udførelsen af denne hans Disposition u). Bibliotheket selv forøgedes, saavidt muligt, efter den lagte Plan v) og dets Tilgiængelighed omtaltes snart med fortient Berømmelse x). Ingen har vel mere brugt det, eller beskrevet flere af dets Skatte end afdøde Prof. **Nyerup** lige fra 1785, da han udgav som Disputats paa Borchs Collegium y) sin "Librorum qui ante Reformationem in scholis Daniæ prælegebantur Notitiæ Mantissa, ex *Museo Hielmstierniano*", og til hans seneste Levedage. Blandt Andre, som have benyttet det, kan nævnes **P. T. Wandall**, i hans Efterretninger om gamle danske Skuespil z), og **det genealogisk-heraldiske Selskab**, i "Magazin for den danske Adelshistorie" æ). Men uagtet nu denne i sit Slags eneste

---

u) "**Hielmstiernes** Bogsamling, tienende til Oplysning af de under den **danske** Regiering liggende **Staters Litteratur**", 1—2; Kbhvn. 1782—85. 4. Exemplarer heraf bleve skiænkede til alle offentlige Bogsamlinger i Rigerne; **Kiøbenhavns Adresseavis**, 1783, Nr. 12.

v) **Minerva**, 1800, I. S. 249, i Anledning af en Klage over formeentlig Afvigelse fra Testators Bestemmelse i **Nyerups** Kbhvns. Beskr., S. 326; ligesom ogsaa i **Topogr. og oekon. Lommebog over Kiøbenhavns Mærkværdigheder**, 1794, S. 64 (af F. Ekkard), bemærkedes, at „det Hielmstiernske National-Bibliothek ved Kallebod-Canalen ikke fortsættes." Blandt Sieldenheder, som kiøbtes til Bibliotheket efter Eierens Død, kan nævnes den plattydske Oversættelse af Jydske Lov (1486) paa Kofod Anchers Auction, 1789, for 50 Rdlr.

x) **Lærde Efterretninger**, 1785, Nr. 24.

y) Jfr. Dedicationen til Enke-Frue Hielmstierne foran hans **historisk-statistiske Skildring**, 2. D.

z) Foran 1ste og 2den D. af den Gyldendalske Udg. af **Nye originale Skuespil**.

æ) 1ste B. S. 77 sq., hvor Udtog af **P. Hegelunds** Almanakker ere meddeelte.

Samling ved den patriotiske Samlers Forsorg saaledes var sikkret for Adspredelse; uagtet den, omgivet af Hovedstadens Lærde, ikke let stod Fare for at synke hen til en død Skat eller ved Mangel paa Tilsyn at forringes i sit Værd, vilde den dog unægteligen være mindre udsat for saadanne Ulykker som de, der havde tilintetgiort Resens og de Wandall-Schmidt-Scaveniusske Bogsamlinger, mere egnet for varigt, videnskabeligt Brug ved Forening med et stort Bibliothek, hvis Rigdom i dette Fag næsten kunde stilles ved Siden af den Hielmstierneske. Saadanne Betragtninger bestemte Stifterens Svigersøn, Grev Rosenkrone, til at overdrage den hele Bogsamling til Kongen, der ved Resolution af 6te Marts 1807 befalede, at den samlet skulde opstilles i det kongelige Bibliothek og der, under Navn af den **Hielmstierne-Rosenkronske Bogsamling**, udgiøre en særskilt Afdeling 5). Navnene, Hielmstierne og Rosenkrone, bør derfor stedse i Bibliothekets Aarbøger indtage Hæderspladsen ved Siden af J. Gersdorfs og Thotts; men Sandhed og Erkiendtlighed byder ogsaa at mindes og berømme den virksomme Iver, hvormed Conferentsraad **Engelstoft** anvendte sit mangeaarige nærmere Forhold til det Rosenkroneske Huus og Grevens Fortrolighed til at fremme denne for det kongelige Bibliothek, der engang har talt ham selv blandt sine Embedsmænd, saa velgiørende Beslutning.

Blandt Acquisitioner af mindre Omfang, men udmærkede ved deres indre Værd, fortiener at nævnes: Det **Bernstorffske** udvalgte og kostbare Bibliothek (samlet af J. H. E. Bernstorff, fornemmeligen under hans Gesandtskab i Paris, 1744—1750) eller en Deel af dette, som i Aaret 1803 erhvervedes og hvoraf flere Værker endnu ere kiendelige ved de nitide

5) **Collegialtidenden**, 1807, S. 162; **Lærde Efterretninger**, 1807, S. 175; **Rosenkrones** Minde (1812) S. 12. Foruden Bogsamlingen, som afleveredes efter den trykte Catalog, indlemmedes tillige i det kongelige Bibliothek endeel Manuskripter til den nordiske Historie, meest nyere Afskrifter, og nogle vigtige tydske Palæotyper.

Fransk-Bind, alle af eet Slags prydede med det Bernstorffske Vaaben a); den Deel af den **Uldallske** Samling, der omfattede den klassiske Litteratur, hvilken kiøbtes 1804 b); endelig en Samling, især af nye tydsk og fransk Litteratur, for største Delen i skiønne Exemplarer, som udsøgtes af den v. **Rumohrske** Bogsamling, der 1811 skulde ved Auction have været bortsolgt i Kiel, men af Universitets-Directionen kiøbtes under eet for 2920 Rdlr. Sl. holst. Cour., hvoraf det kongelige Bibliothek betalte sin Andeel med 900 Rdlr. c).

Ogsaa er Bibliothekets Manuskriptsamling i dette Tidsrum forøget med forskiellige Efterladenskaber af enkelte Lærdes Granskning og Samlerflid. Saadanne vare: 1) nogle og halvtredsindstyve Nummere, meest Afskrifter af engelske og irske Annaler med mere til Historien om de nordiske Folks Bedrifter i disse Lande, som 1791 vare hiembragte af Professor, senere Conferentsraad og Geheimearchivar **Thorkelin** († 1829) d); 2) **L. Anchers** Collectanea til Udgaven af Photii Lexicon og Arati Phænomena, der 1799 kiøbtes paa hans Auction i Odense; 3) **T. Rothes** Excerpter, for største Deel til Fortsættelsen af hans klassiske, desværre ufuldførte, Værker, „Christendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa“, „Nordens Statsforfatning før Lehnstiden“ og „Naturens Betragtning efter Bonnets Maade“, der 1801 kiøbtes for 300 Rdlr.; 4) en Samling af **G. Zoegas** mythologiske og archæologiske Udarbeidelser, hans næsten fuldførte Topographie af Rom, Excerpter, lærde Brevvexling med

a) Af en Forestilling fra Moldenhawer af 10. Apr. 1803 sees, at det Bernstorffske Bibliothek var kiøbt til det Kongelige for 2855 Rdlr.; jfr. **Molbech**, Om offentlige Bibliotheker, Bibliothekarer m. m. S. 142.

b) **Lærde Efterretninger**, 1804, S. 383.

c) Resten tilfaldt det norske Universitets-Bibliothek; **Engelstofts** Universitets-Annaler, 1813, S. 110—11.

d) **Lærde Efterretninger**, 1792, S. 269. Udforlige Noticer om nogle af dem meddeeltes af **Nyerup** i **Gräters** Bragur, III. S. 495, hvor det første Nummer er en Afskrift af det berømte Beowulfsdigt.

mere, der 1809 overdroges Bibliotheket e), og endelig 5) T. Bugges astronomiske Observationer fra 1781 til 1787, samt hans Correspondence, især med udenlandske Astronomer og Mathematikere, der, ifølge hans egen Bestemmelse, efter hans Død 1815, skiænkedes til Bibliotheket.

Heller ikke ere de Forøgelser ubetydelige, som Bibliotheket i dette Tidsrum har faaet ved Gave; af saadanne fortiener først at nævnes de, som skyldes umiddelbar kongelig Naade, hvilken begge de sidst afdøde Konger gientagne Gange have viist Bibliotheket ved af deres Haandbibliotheker at skiænke det flere, tildeels kostbare og prægtige Værker f). Blandt Gaver af Private turde den af den 1804 afdøde Overberghauptmand og Rentekammerdeputeret, J. Hiort, til Bibliotheket testamenterede mineralogiske Bogsamling; en Samling af henved 200 Værker, meest nyere, til de østerrigske Staters Historie og Statistik, der 1819—1821 skiænkedes af den K. K. østerrigske Hofagent og R. af D. Sonnleithner, i Wien g); samt den Mailandske Udgave af italienske Klassikere i 250 Bind, hvilken Bibliotheket i A. 1821 modtog som et Beviis paa den neapolitanske Chargé d'Affaires, Chev. d'Ambrosio's, Agtelse og Velvillie h), især fortiene taknemmelig Erindring og Omtale.

Enhver, som kiendte Overbibliothekarens Nidkiærhed i sit Kald, vil uden videre Forsikkring føle sig overbeviist om, at i dette Tidsrum, saavidt det stod til ham, ingen Bog- eller Haandskriftsamling, som kunde have tient Bibliotheket til væsentlig Berigelse, enten er gaaet ud af Landet eller paa anden Maade afhændet. Som Undtagelse herfra kan nævnes, at den lærde og elegante Lovkyndige, J. E. Col-

---

e) Lærde Efterretninger, 1809, S. 543; C. Molbechs Videnskab. Selsk. Hist. i dets første Aarhundrede, S. 326.

f) Nogle Saadanne, skiænkede af Frederik den Siette, nævnes i Molbechs nord. Tidsskr. f. Hist., Litt. og Kunst, III. (1829), S. 644.

g) Molbechs nord. Tidsskrift, III. S. 645.

h) Molbechs nord. Tidsskrift a. St. S. 646.

biørnsens, Bibliothek af 3000 til 6000 Bind, som Eierens Søn, nuværende Hofjægermester H. C. Colbiørnsen til Kirstineberg paa Falster, skiænkede til Kongen, ifølge allerhøieste Resolution af 7de Januar 1811, grundet paa Overbibliothekarens Indstilling, kom til at udgiøre en Deel af den, i flere end een Henseende kongelige Grundvold til det norske Universitetsbibliothek i).

5.

Næsten saalænge som Anordninger have existeret, der paabød Fri-Exemplarers Aflevering til det kongelige Bibliothek af alt, hvad der udgik fra Presserne i de danske Stater, ere ogsaa fra Bibliothekets Side grundede Anker førte over Bogtrykkernes Forsømmelighed og Uvillie til at efterkomme en i Grunden dog for dem saa lidet byrdefuld Forpligtelse. Var dette Tilfældet i Kiøbenhavn, hvor Litteraturens nye Frembringelser ikke saa let kunde undgaae Bestyrelsens Opmærksomhed, maatte det endnu mere gielde om Provindserne, om Norge k) og om Hertugdømmerne. Hertil kom endnu andre Ulemper, saasom, at af en Bog, der tryktes i forskiellige Officiner, stundom kun en Deel blev leveret, at tilhørende Kobbere manglede m. m. Et Ønske om nye Lovbestemmelser, ved hvilke Bibliothekets Fuldstændighed i en Litteratur, som her altid burde udgiøre en Hovedbestanddeel, kunde betrygges, blev derfor tilsidst mere og mere levende hos dets Bestyrelse. Samme Ønske nærede Universitetsbibliothekets Foresatte, da dette, hvad de kiøbenhavnske Officiner angik, havde omtrent samme Rettigheder og samme Anledning til Klage, som det Kongelige. Man troede, at dette Øiemeed sikkrest vilde opnaaes ved at overføre hiin Forpligtelse fra Bog-

i) M. Vahls Samling af 3000 Bind, der med hans øvrige Samlinger kiøbtes af Regieringen, blev ifølge kongelig Resolution afgivet til den botaniske Hauges Bibliothek.

k) Om den af de norske Bogtrykkere især udviste Vrangvillighed s. Lærde Efterretninger, 1795, S. 206.

trykkerne til Forlæggerne l). Forordningen af 19de Januar 1821 for Danmark samt Island og Colonierne fastsatte derfor, at „den Bogtrykkerne hidtil paalagte Forpligtelse til at aflevere Frie-Exemplarer af hvad hos dem tryktes til det store kongelige Bibliothek skal for Fremtiden ikke hvile paa Bogtrykkerne, som saadanne, hvorimod det skal være Pligt for den, paa hvis Forlag eller Bekostning et Skrift udkommer, at afgive de befalede Frie-Exemplarer og det endog, naar Skriftet er trykt uden for Riget“, samt ligeledes, at „der af de for sig udkommende Kobbere, Steentryk og andre Kunstværker af lige Natur bliver at aflevere Exemplarer til det kongelige Bibliothek, hvilken Forpligtelse og for Fremtiden skal gaae over paa den, der forlægger sligt Kunstværk“ m).

Det varede imidlertid ikke længe, før man maatte komme til den Overbeviisning, at hiin Forpligtelse naturligere og med større Betryggelse for Bibliotheket paahvilede Bogtrykkerne, der udgiorde en egen privilegeret Corporation, end Saadanne, som paa eget Forlag eller Bekostning udgav et Skrift, hvortil Enhver uden at være Boghandler var berettiget og hvorved følgelig Bibliothekets Ret blev vanskeligere at paatale. Elleve Aar senere vendte man derfor atter tilbage til den tidligere Regel, hvorom mere i det følgende Tidsrum. For Hertugdømmerne vare derimod Anordningerne af 19de Januar 1781 og 15de Januar 1783 endnu giældende, hvorfor de befalede Frie-Exemplarer vedbleve der at tilsvares af Bogtrykkerne.

---

l) Om Anledningen og Motiverne til den nye Lovgivning s. Collegialtidenden, 1821. Nr. 4.

m) Kiøbenh. Univers. Bibliothek, som ifølge Rskr. af 14. Dec. 1753 kun havde været berettiget til Exemplarer af hvad der udkom fra de kiøbenhavnske Bogtrykkerier, erholdt ved denne Forordning samme Ret i Henseende til det, der forlagdes i hele Danmark saavelsom i Island og Colonierne.

6.

En Lokal-Udvidelse, saa hensigtsmæssig og architectonisk skiøn som den, Bibliotheket i foregaaende Tidsrum havde erholdt, fandt ikke Sted i dette n), uagtet en saadan ved den stærke Forøgelse vel kunde have været ønskelig. Hvad der under Moldenhawers Bestyrelse føiedes til Bibliothekets ældre Lokale, bestod i:

a) Mellem- eller Tværbygningen, der forener den gamle Bibliotheksbygning med Christiansborg-Slot, hvilken efter Branden 1794 blev overdraget Bibliotheket, men som tillige ved sin Fugtighed og Mangel af Lys kunde ansees for den maadeligste Deel af det hele Bibliotheks-Lokale o) indtil Aaret 1822, da en nye Forandring ved Taget skaffede Lysning ovenfra og tillige noget større Sikkerhed mod Regn og Snee. Den kom efterhaanden til at indslutte det medicinske, en Deel af det juridiske Fag, (for en Tid tillige) de forskiellige Manuskriptsamlinger p), samt den Hielmstierne-Rosenkronske Bogsamling.

b) En Deel af den nærmest herved beliggende Kunstkammer-Sal, der senere indrettedes til et færeget Lokale for den gamle kongelige og den Thottske Manuskriptsamling,

n) Fagenes Orden i den nederste af de smaae Bibliothek-Sale beskrives af Ekkard i Topogr. og oecon. Lommebog for Kbhvn, 1794. S. 74.

o) Hertil sigtede nærmest de Klager over Mangel af Orden og Beqvemhed, over Manuskripternes maadelige Bevaring m. m., hvortil enkelte Reisende efter et flygtigt Besøg troede sig beføiede. Man see saaledes Meermann, Reisen durch den Norden, S. 65; Seume, Mein Sommer (1805), S. 224; Hallberg Broich, Reise durch Skandinavien (1818), S. 64. Angaaende den sidste jfr. Anmeld. af Malthe Møller i Dagsposten, 1818, Nr. 182. fg.

p) Af disse henstod den gamle Samling endnu i A. 1793 i den østlige Ende af den store Bibliothek-Sal, hvorimod den Thottske Manuskriptsamling dengang slet ikke var opstilt: „da den største Deel Kundskabselskere mere spørge efter trykte Bøger og disse altsaa først maatte bringes i Orden“, skriver F. Ekkard i Topogr. og oecon. Lommebog for Kiøbenhavns Mærkværdigheder, 1791, S. 73.

der da udflyttedes af Tværbygningen, og for den Hielmstierneske Samling; hvilket Lokale dog ved dets indskrænkede Rum (12 Alens Længde og 11 Alens Brede) og ved dets uforholdsmæssige Høide var meget ubeqvemt; endelig

c) Et ligeledes fra Kunstkammeret afstaaet Værelse, som 1796 indrettedes til en 11 Alen lang og 7 Alen bred Læsesal q).

Men ved Bibliothekets successive Forøgelse til mere end det Tredobbelte r) var denne Udvidelse langt fra at være tilstrækkelig; en omhyggelig Benyttelse af Rummet ved Anbringelse af flere Reoler blev derfor stedse nødvendigere, hvorved Symmetrien tilsidst næsten ganske maatte forsvinde, og især det imposante Indtryk af den store Bibliothek-Sal med sine 66 korinthiske Piller og sit Marmorgulv maatte vige for den alt opfyldende, Øiet paa hver Kant mødende Bogmasse.

Allerede i Moldenhawers sidste Levetid besluttedes en Udvidelse af Bibliothekets Lokale til henved det dobbelte ved det hele Kunstkammer-Lokales Overdragelse til Bibliotheket; men det var ikke Forsynets Villie, at han selv skulde opleve Udførelsen af denne vigtige og velgiørende Forandring, som saalænge havde været hans ivrigste Ønske.

---

q) Hvorimod det ovenfor omtalte Værelse ved Enden af den store Sal igien overlodes til Kunstkammerets Disposition. Det bør heller ikke forbigaaes, at den ældre Indgang til Bibliotheket (tidligere ogsaa til Kunstkammeret) efter Natten mellem d. 4de og 5te Mai 1802, da de berømte Guldhorn af en Tyv, som om Natten havde skaffet sig Vei giennem Bibliotheket ind i Kunstkammerets Lokale, vare bortstiaalne, blev tilspærret og den nuværende Indgang anbragt i Nærheden af den ved Arsenalporten posterede Skildvagt.

r) Eller omtrent 300,000 Bind, som det angives i **Molbechs** Efterretninger, S. 22, og i hans **Mindeskrift** over Moldenhawer, S. 40. **Ekkard**, som i **Abhvns polit. oecon. Lommebog**, 1786, S. 250, ansløg det til 100,000, angav det i Aarg. for 1794, S. 79, (efter den Thottske og saa mange andre Auctioner) til 200,000 Skrifter og Tilværten siden 1780 til 80,000.

7.

Endnu mindre end Bibliothekets Lokale stod dets Personale i et rigtigt Forhold til de Fordringer, som det ved den betydelige Udvidelse formerede Arbeide og den stedse tiltagende offentlige Benyttelse med Føie kunde giøre. Efter Underbibliothekaren Broagers Død 1790 blev hans Post ubesat; af hans 400 Rdlr. Gage tillagdes Moldenhawer 200 og Nyerup fik et Tillæg af 50 Rdlr., altsaa ligesaa meget som Ekkard eller i alt 400 Rdlr.; de resterende 150 Rdlr. skulde anvendes til Gratialer. Samme Aar udnævntes de hidtilværende Bibliothek-Amanuenser, **Ekkard** og **Nyerup**, til **Bibliothek-Secretairer**. Da den sidste d. 1ste Juli 1796 var bleven Professor i Litterairhistorien og succederende Universitets-Bibliothekar, bestikkedes **B. G. Niebuhr** under 4de Nov. 1796 til Bibliothek-Secretair, formodentlig for engang i Tiden at kunne indtræde i den ledige Plads; men alt i A. 1800 forlod han Bibliotheket for at indtræde i Oeconomie- og Commerce-Collegium. Da derefter Nyerup 1803 tiltraadte Universitets-Bibliothekariatet og forlod det kongelige Bibliothek, ved hvilket han havde været tre Bibliothekarers trofaste Medhiælper s), udnævntes Prof. i Historien **L. Engelstoft** den 29de April 1803 til anden Bibliothek-Secretair; en Virkekreds, som han dog to Aar senere forlod, da han 1805 indtraadte som Secretair og Bureau-Chef i den dengang oprettede Direction for Universitetet og de lærde Skoler.

Ved Prof. Engelstofts Afgang 1805 bestikkedes Cand. Juris **E. C. Werlauff**, som i nogle Aar havde været Custos paa Læsesalen, til anden Bibliothek-Secretair og Stud. **Chr. Molbech** til Amanuensis; Sidstnævnte udnævntes 1812 til tredie Bibliothek-Secretair. Den første Bibliothek-Secretair, **Ekkard**, som i en lang Række af Aar,

s) Dog fungerede han endnu engang som Bibliotheksecretair i A. 1801, under Engelstofts Fraværelse paa en Udenlandsreise.

ved sin sieldne og udstrakte Bogkundskab ufortrøden havde gavnet Bibliotheket, skiøndt tiltagende Affældighed alt længe havde hindret ham fra virksom Andeel i det egentlige Bibliothek-Arbeide, erholdt ved sin paafølgende Blindhed i Aaret 1814 Afskeed i Naade, hvorved de to Nysnævnte oprykkede respective i første og anden Secretairs Post, uden at nogen nye Ansættelse i den Anledning fandt Sted t). Først 1819, da Secr. Molbech, der i dette Aar erholdt Titel af Professor, med kongelig Tilladelse tiltraadte en Udenlandsreise, constitueredes den daværende Copiist ved Udlaanet, Cand. Theol. J. A. Bølling, en Pleiesøn af Overbibliothekaren, til at varetage Hins Forretninger og 1823 beskikkedes han til tredie Bibliothek-Secretair. Det var altsaa først i de sidste Aar af Tidsrummet, at Antallet af de Embedsmænd, hvem Bibliothekets egentlige Detail-Forretninger, saasom Bøgers Udlevering og Indsættelse, Inkrement- og Bogbinder-Listers Forsattelse m. m. paaligger, forøgedes fra to til tre; et Antal, som dog i Sammenligning med fremmede Bibliotheker af lignende Størrelse og mere indskrænket Brug endnu stedse maatte ansees for utilstrækkeligt u).

8.

Med disse faa Medhiælpere var det, at Overbibliothekaren begyndte og fuldendte det vidtløftige og møisommelige Arbeide, at give Bibliotheket en nye Organisation og at

---

t) Han døde i A. 1819; en Charakteristik af ham findes i J. K. Høsts Morgenblad, 1819. Nr. 51. I det foregaaende er flere Gange anført et af Ekkard i Topogr. og oecon. Lommebog over Kiøbenhavns Mærkværdigheder, 1794 (S. 71—98), meddeelt Stykke: „Om det store kongelige Bibliothek", hvori der, hans sædvanlige slette og udanske Stiil fraregnet, forekomme mange gode Bemærkninger om Planen og Indretningen af et Bibliothek i Almindelighed, om Regler for dets Benyttelse m. m. Ogsaa findes her interessante Noticer om enkelte Mærkeligheder i Bibliotheket, saavel Bøger som Haandskrifter; ei at tale om adskillige ei uvigtige Bidrag til Bogbinderkunstens Historie.

u) Jfr. herom Molbechs Mindeskrift, S. 46—48.

ordne det Hele efter et videnskabeligt System v). Dette fulgtes med en Consequens, som vidnede om Ophavsmandens overskuende Blik, skiondt den maaskee stundom medferte practiske Vanskeligheder, der kunde have været undgaaede, deels ved en hyppigere Anvendelse af den alphabetiske Orden, deels ved en sieldnere Udstykning af enkelte Videnskabsgrene x). Da denne nye Skabelse, der havde en gientagen Omflytning af hele Bogsamlingen til Følge og som først 1793 blev tilendebragt, ei lod sig iværksætte paa nogen naturligere Maade end ved først at opskrive hvert Værk paa enkelte Sedler og derefter at ordne disse, opstod paa samme Tid som Bibliotheket erholdt sin systematiske Orden, en Realcatalog, ordnet i Fasciklet endog efter de specielleste Underafdelinger, for største Deel af Moldenhawer selv, der tillige selv opskrev flere tusinde Bogtitler y). Imidlertid var en saadan Seddelcatalog, som desuden efter det Suhmske Bibliotheks Indlemmelse ikke var bleven fortsat, dog at ansee som et Arbeide, der mere var egnet for Bibliothekarernes end for Publikums Brug, mere som en brugbar Grundvold for en tilkommende Realcatalog end egentlig som en Saadan. En stor Deel af Bogtitlerne vare opskrevne af forskiellige dertil antagne Medhiælpere, ei alle med lige Nøiagtighed, endnu mindre med fuldkommen Eensformighed; mange Sedler inde-

---

v) At det System, hvorefter det kongelige Bibliothek blev ordnet, har megen Lighed med det Göttingske Bibliotheks (der skyldtes den berømte Overbibliothekar **Reuss**), er bemærket af **C. Molbech** i hans Skrift: „Om offentlige Bibliotheker" m. m. S. 69. Denne Overeensstemmelse var maaskee tildeels en Reminiscenz fra Moldenhawers tidligere Stilling som Repetent ved det Göttingske Universitet.

x) **Molbechs** Mindeskrift, S. 41—43. Nogle detaillerede Bemærkninger over dette System (af **Ekkard**) haves i foranførte **Polit. og oecon. Lommebog**, 1794, S. 74 fg.

y) **Meermanns** Reisen, S. 65. Et Udfald i det af **J. L. Beeken** redigerede Ugeblad, **Statsvennen**, 1821, Nr. 2, og en derved foranlediget Meddelelse af Moldenhawer i **Kbhvns Adresseavis**, 1821, Nr. 65, fremkaldte en vidtløftig polemisk Litteratur om denne Realcatalogs Tilværelse og Beskaffenhed i **Kiobenhavns Skilderie**, **XXXV**. Nr. 25—32.

holdt Doubletter og Henviisninger til Bind, i hvilke flere forskiellige Skrifter vare indbundne. Meget stod altsaa endnu tilbage; en omhyggelig Revision for at tilveiebringe Nøiagtighed og Overeensstemmelse, en kalligraphisk Afskrift og et Udvortes, der kunde svare til Bibliothekets Værd og Anseelse. Hvo kunde miskiende Vigtigheden og den stedse tiltagende Nødvendighed af en saadan Realcatalog, der allerede ved Instruxen for Overbibliothekaren var bleven denne paalagt z)? og dog var, med Hensyn til Bibliothekets nuværende Organisation, den Erichsenske Catalog over den gamle Manuskriptsamling næsten den eneste over nogen Deel af Bibliotheket, som kunde siges at være brugbar, ei blot for Bibliothekarerne, men ogsaa for Publikum. Men til et saadant Foretagende vare Bibliothekets egne Kræfter ei tilstrækkelige; dertil udfordredes særegne Hiælpekilder, ligesom til Begyndelsen og Udførelsen deraf en høiere Impuls. En saadan blev givet ved Kongens umiddelbare Villieserklæring. En Realcatalog, som fremmede Lærde saa ofte forgiæves havde efterspurgt, som danske Videnskabsmænd med Længsel saae imøde og som ved mangen Leilighed kunde lette selve Bibliothekarerne deres Arbeide, blev fremkaldt, efterat Frederik den Siette og hans Dronning den 29de August

z) Herom hedder det i § 9: „Da die Bemühungen der beyden letzten Bibliothekaren unserer Bibliothek, bey ihrem großen Umfange und der bey derselben durch die völlige Vernachläßigung eines Hauptcatalogi eingetretenem Unordnung, noch nicht hinreichend gewesen sind diese völlig zu heben und die Bibliothek dadurch ihrer zum öffentlichen Gebrauch abzweckenden Bestimmung fähig zu machen, so hat unser Oberbibliothecarius die von seinen beiden Vorgängern und während ihrer Bibliothekariats angefangenen Arbeiten zur Stellung der Bibliothek nach ihren Fächern mit allem Fleiße fortzusetzen; die endliche Verfertigung eines Realcatalogi sowohl nach den Ordnungen und Abtheilungen der Wißenschaften, über die ganze Bibliothek, als auch eines alphabetischen (indem es ihm überlaßen bleibt, die anonymischen Schriften und die Sammlungen mehrerer in einem Wercke, entweder noch in einen besondern alphabetischen Catalogus zu bringen oder sonst auf die der Absicht am gemäßensten scheinende Art einzutragen) soviel möglich zu beschleunigen".

1816, første Gang efter deres Thronbestigelse, havde beæret Bibliotheket med deres personlige Nærværelse. Under næste 3die Septbr. emanerede følgende kongelige Rescript til Overbibliothekaren:

„Da den Opmærksomhed, Vi stedse have havt henvendt paa Vort store Bibliothek, er forøget ved, at Vi nyeligen med allerhøieste Tilfredshed have beseet samme, saa ville Vi allernaadigst have dig paalagt allerunderdanigst at indsende en Liste over hvad der, siden Bibliothekets Chef, Vor høisalige Svoger, Hans Durchlauchtighed Hertugen af Augustenborgs, dødelige Afgang er anskaffet saavel af nye Værker, som af Supplementer og Fortsættelser af de gamle.“

„Derhos ville Vi allernaadigst modtage dit allerunderdanigste Forslag, hvorledes en samlet Catalog over hele Bogsamlingen kunde paa den mindst bekostelige Maade tilveiebringes.“

Det af Overbibliothekaren i denne Anledning giorte Forslag blev allernaadigst approberet og, efterat en Prøve var giort med den hele klassiske Litteratur, fortsattes Arbeidet, saavel af Bibliothekets Personale, som af temporaire dertil antagne Medhiælpere, med en saadan Flid og Anstrængelse, at ved Overbibliothekarens Død, syv Aar efter dets Begyndelse, næsten Halvdelen deraf kunde siges at være fuldført. Enhver, som er i Stand til at giøre sig noget Begreb om Omfanget og Besværligheden af et saadant Arbeide, som veed, at her, foruden Revision af alle og Rettelse af de fleste Sedler, skulde opskrives og tilføies Litteraturens Tilvæxt for de sidste 18 Aar samt hvad Bibliotheket havde erholdt ved Indlemmelse af en stor og flere mindre Bogsamlinger og ved saa mange betydelige Auctions-Indkiøb, som endelig tager Hensyn til Lokalets Beskaffenhed, der om Vinteren kun tillod at sætte faa Arbeidere i Virksomhed, vil udentvivl erkiende, at en Realcatalog af en saadan Natur, som i det ringeste for et Par Generationer skulde være

brugbar og hensigtsmæssig, hverken kunde eller burde skride hurtigere frem; ligesom ogsaa den afdøde Overbibliothekar, der uden at tage nogen umiddelbar Deel i Arbeidets Detail styrede det Hele, med Bibliothekets øvrige Personale flere Gange i denne Anledning modtog Yttringer af Kongens Tilfredshed med Arbeidets Fremme æ).

9.

Skiøndt det kongelige Bibliothek alt i det forrige Tidsrum havde begyndt at blive mere tilgængeligt end tilforn, skiøndt dets Bestemmelse til offentligt Brug udtrykkeligen omtaltes i Overbibliothekarens Instrux ø), henrandt dog endnu omtrent 6 Aar, før dets indre Organisation var saavidt fuldendt, at man kunde tænke paa den fulde Iværksættelse af en saa velgiørende Plan. Foreløbigen udstædtes i de offentlige Tidender under 2den Mai 1793 følgende Bekiendtgiørelse, som fortiener her at meddeles:

„Efter H. K. M. Befaling bliver herved bekiendtgiort, at, da der paa det store kongelige Bibliothek i denne og den følgende Maaned forestaaer Tilendebringelsen af det til en fuldkommen Ordens Opnaaelse sigtende Arbeide, udlaanes

æ) Om de forskiellige Synspunkter, hvorfra man kan gaae ud ved Ordningen af et stort Bibliothek, og ved Udarbeidelsen af dets systematiske Catalog, henvises til de grundige og giennemtænkte Bemærkninger, Justitsraad C. Molbech har meddeelt i sit Skrift: Om offentlige Bibliotheker, Bibliothekarer, og det, man har kaldet Bibliotheksvidenskab (Kbhvn. 1829. 8.), S. 43 fg. Denne Udgave er andet, med et Tillæg og Register forøgede Aftryk af hvad der tidligere havde været indført i Forfatterens Nordiske Tidsskrift for Historie, Litteratur og Konst, 2det og 3die Bind (1828—29). Paa Tydsk er Bogen oversat af Prof. og Univers. Bibliothekar H. Ratjen i Kiel (Ueber Bibliothekswißenschaft oder Einrichtung und Verwaltung öffentlicher Bibliotheken; von dem Verfaßer mit Zusätzen, mit einem Verzeichniße der Pergamentdrucke der großen K. Kopenh. Bibliothek und einem Beytrage zur Geschichte dieser Bibliothek vermehrt; von dem Ueberseßer mit Anmerkungen versehen; Leipzig 1833. 8.).

ø) I samme Aar, 1788, blev ogsaa det Dresdenske Bibliothek offentligt; Eberts Geschichte d. dresd. Bibl. S. 111.

der i den Tid ingen Bøger derfra. For tillige at kunne med den vedbørlige Nøiagtighed anstille Revisionen over det Hele har H. K. Maj. befalet, at alle hidtil udlaante Bøger skulle ved en trende Gange gientagen Bekiendtgiørelse indkræves og indleveres i en vis bestemt Tid, hvortil de næste 14 Dage ansættes. De, som efter bemeldte Tids Forløb ikke ere indleverede, skal efter H. Maj. allerhøieste Villie ansees som forkomne. Bibliotheket bliver, strax naar dette Arbeide, der for en kort Tid uomgængelig maatte afbryde den begyndte Benyttelse deraf, er tilendebragt, aabnet til offentligt Brug paa en, med H. Maj. velgiørende Hensigt overeenstemmende Maade. Skulde i denne Mellemtid et eller andet Værk nødvendig behøves til noget lærd eller vigtigt Foretagende, vil man, ved blot at melde det hos Bibliothekarius, forefinde den efter Omstændighederne muligste Tienstagtighed."

Endelig udgik et Rescript til Bibliothek-Chefen af 15de Novbr. 1793 og under næstfølgende 16de Decbr. en derpaa grundet offentlig Bekiendtgiørelse af den kongelige Villie, som tillige fastsatte visse Regler, der med Hensyn hertil bleve at iagttage. Denne særskilt trykte Bekiendtgiørelse, som forgiæves søges i Samlingen af de kongelige Anordninger a) og derfor maaskee er mindre bekiendt end den burde være, meddeles her som et Hoved-Actstykke i Bibliothekets Historie og som det egentlige og hidtil eneste offentlige Reglement for dets Benyttelse:

"Hans Kongelige Majestæt har allernaadigst behaget i et under 15de November til Chefen for Hans store Bibliothek udstædt Rescript at erklære samme for et offentligt Bibliothek og tillige for at fremme dets almeennyttige Brug at fastsætte følgende Forskrifter til nøiagtig Efterlevelse."

a) Derimod blev den meddeelt i Lærde Efterretninger, 1793, S. 811—12.

I.

„Adgangen til Bibliotheket skal alle Søgnedage staae aaben fra Klokken 10 til 12 om Formiddagen for enhver, der ønsker at benytte sig deraf."

II.

„I disse offentlige Timer skal der leveres til alle og enhver de Bøger og Værker, som forlanges for der paa Stedet at efterslaae og læse eller excerpere. Derimod forbydes aldeles at tage dem paa egen Haand udaf Reolerne. De skal fordres af Bibliothek-Secretairerne, som bringe dem og sætte dem igien paa deres behørige Plads."

III.

„I Henseende til Bøgernes Udlaan af Bibliotheket skal følgende Bestemmelser tiene til Regel for Overbibliothekarens Forhold."

1) „Ingen Bog maae udlaanes af Bibliotheket, uden at Laaneren i Forveien har indsendt en Seddel med den forlangte Bogs Titel og sit Navns Underskrift. Indleveringen af Udlaaningssedlerne skeer i en af de offentlige Timer den ene Dag, og den følgende Dag faaes de tilstedeværende Bøger. Hvo, der ønsker sig mere end een Bog ad Gangen, maae opgive enhver paa en enkelt med Navns Underskrift forsynet Seddel. 2) Overbibliothekaren er berettiget og forpligtet til, naar fremmede eller ham gandske ubekiendte Personer forlange Bøger tillaans, foruden Laanerens egen Underskrift at æske, før Laanet skeer, en her i Byen boesiddende eller bekiendt Mands Haand. 3) Ordentligviis bliver der af Værker, som bestaae af adskillige Dele, kun udleveret en Deel ad Gangen. Meget sieldne eller med mange Kobbere forsynede og overhovedet kostbare Værker, hvis Forliis er vanskeligt at erstatte, saavelsom Ordbøger og videnskabelige Repertorier, maae ikke udlaanes uden Bibliotheks-Chefens

Samtykke. Paa Bibliotheket selv derimod har alle og enhver uden Undtagelse Lov til at betiene sig af dem. 4) Bøger udlaanes sædvanlig paa 14 Dage. For Smaaeskrifter og saadanne, som kun ere til underholdende Læsning, maae der med Hensyn til den hyppigere Efterspørgsel sættes en endnu kortere Termin. Hvo, der efter 14 Dages Forløb behøver at bruge en Bog længere, melder det ved at indsende et nyt Beviis, der giælder for de næstpaafølgende 14 Dage. Forlanges Udsættelse af Terminen, maa ogsaa Beviset atter fornyes. Tilladelse til at have Bøger fra Bibliotheket i længere Tid end 6 Uger og til at benytte sig af Manuskripterne maae ansøges hos Bibliothekets Chef. 5) Naar en Bog har været udlaant og leveres beskadiget tilbage, beholder Bibliotheket samme i sin Forvaring saalænge, indtil et nyt Exemplar kan blive anskaffet, og da faaer Laaneren Bibliothekets beskadigede Exemplar, mærket med Doubletstemplet, tilbage som sin Eiendom; hvorimod han strax haver at erstatte Beløbet af de i den Anledning forvoldte Omkostninger. 6) Endelig, for at kunne vedligeholde den nødvendige Orden, paalægges Overbibliothekaren den Forpligtelse, ved Slutningen af hvert Halvaar at indsende en nøiagtig Fortegnelse over de i det løbende Tidsrum uindløste Beviser til det Kgl. Danske Cancellie, som haver at foranstalte det Fornødne til at betrygge Bibliothekets Eiendom."

"Disse allerhøieste Anordninger blive, ifølge Hans Kongelige Majestæts Befaling, herved offentligt bekiendtgiorte."

Kiøbenhavn, den 16de December 1793.

Ingen vil kunne miskiende, at disse Bestemmelser i det Hele var byggede paa liberale Grundsætninger, der sigtede til at forene den muligst frie Adgang, som var Landsfaderens Øiemed, med Betryggelse af en saa vigtig Nationalskat b).

b) En hensigtsmæssig Udvikling af de almindelige Regler for et Bibliotheks Brug med speciel Hensyn paa det kongelige meddeelte Ekkard i Polit. oecon. Lommebog, 1791, S. 80—81.

Overholdt i sine Enkeltheder vilde dette Reglement ingen Hindring have lagt iveien for Bibliothekets videnskabelige Brug, men derimod sikkret det for flere Tab end dem, der vare uundgaaelige Følger af dets Offentlighed. Saameget snarere kunde man have ventet, at disse Bestemmelser vare blevne fulgte som en ufravigelig Norm, da Bestyreren allerede inden dette Reglements Bekiendtgiørelse havde havt Leilighed til at blive bekiendt med Publikums Upaalidelighed og Uskiønsomhed, endog det lærde Publikums, til hvilket Udlaanet paa den Tid for det meste var indskrænket. I en Forestilling af 30te April 1793, hvorved han udbad sig Tilladelse til i de offentlige Blade at lade indrykke den ovenanførte Bekiendtgiørelse, yttrer han blandt andet:

„Die öftere Erfahrungen von einer **mehrere Jahre hindurch fortgesetzten und durch alle Bitten und Erinnerungen unüberwindlichen Nachlässigkeit** veranlassen mich, zugleich die allerunterthänigste Bitte um die Berechtigung hinzusetzen: Falls der zum dritten mahl gesetzte Termin der Ablieferung nunmehr vergeblich seyn sollte, die nicht zurückgelieferten Bücher als verwahrlost zu betrachten und sie neu auf Kosten derer anzuschaffen, von denen die Bibliothek Empfangsscheine aufbewahrt.“

Men, uagtet han i de følgende 30 Aar havde rigelig Anledning til at fornye disse lidet trøstelige Erfaringer, som ogsaa hans Efterfølger har maattet dele, bliver heraf dog ei at slutte til noget uafbrudt fulgt Strænghedssystem med Hensyn til Udlaan. Vel var der en Tid, da, i det ringeste, enkelte Stemmer, som ei forstode at skielne mellem et kongeligt og et privat Bibliotheks Bestemmelse, troede sig beføiede til at klage over en for vidt dreven Indskrænkning af Bibliothekets frie Benyttelse c); men imod Slutningen af Tidsrummet

c) Efter det Suhmske Bibliotheks Indlemmelse i det kongelige læstes nogle saadanne Anker i *Minerva*, Juli 1796, som kort og

forekom igien Udlaaningssystemet mange at helde til den modsatte Yderlighed, til en altfor stor Føielighed d), hvortil dog Tidsomstændighederne, der meer og meer hindrede private Videnskabsmænd fra at anskaffe sig Bøger, de Studerendes tiltagende Antal og den nødvendige Oeconomie i Henseende til Universitets-Bibliothekets Forøgelse unægteligen meget bidrog.

Som en Mangel ved Reglementet af 1793 havde man i den følgende Tid Leilighed at bemærke, at der ved den, Publikum det hele Aar igiennem forundte Adgang til Bibliotheket, mindre end ønskeligt var sørget, ei blot for det indskrænkede Personales fornødne Hvile fra anstrængende Arbeider, men ogsaa for den nødvendige Vedligeholdelse af Orden og Reenlighed i en Bogsamling, hvis Omfang aarligen tiltog. Herpaa raadedes dog Bod, da Overbibliothekaren fra Aaret 1813 af udvirkede Kongelig Tilladelse til, i en vis Tid af Sommeren at standse saavel Udlaanet af Bøger, som Brugen af Læsesalen.

10.

„Bey der Geschichte einer Bibliothek kömmt es darauf an, wozu es denn nun auch der Gelehrsamkeit und den Gelehrten genutzt habe, daß so viele Bücher mit so vielen Kosten zu Hause gebracht worden. Das allein sind die **Thaten** der Bibliothek: und ohne Thaten giebt es keine Geschichte“ e).

Disse det kongelige Bibliotheks „Thaten“ eller med andre Ord den Indflydelse, dets Offentlighed har havt saavel paa Videnskabernes Fremskridt i vort Fædreneland, som paa vort hele lærde Væsen, giennem et halvt Aarhundrede, lade sig lettere tænke end udvikle. Giennemgaaes vor Litteraturs

---

godt bleve giendrevne af Nyerup i Lærde Efterretninger, f. A. S. 671—72.

d) Kiøbenh. Skilderie, 1805, Nr. 25; jfr. Molbechs Mindeskrift, S. 53—54.

e) Lessings Beyträge, I. Vorr. S. 4.

Aarbøger i dette lange Tidsrum, hvormange betydende videnskabelige Arbeider kunne da vel nævnes, som ikke herfra ere blevne understøttede; hvormange lærde Undersøgelser, som ikke ved den friere Benyttelse af en saa rig og omfattende Bogskat ere blevne fremmede? Hvor mangen Yngling har vel ikke paa sin academiske Bane her lagt Grund til den Dannelse, hvormed han i Tiden har gavnet Videnskaberne og Fædrenelandet? Hvor mangen nyttig Kundskab er herfra ikke udbredt, selv blandt de Klasser af Medborgere, hvis Bestemmelse forøvrigt fierner dem fra egentlig lærde Studier? Hvo kan vurdere de Sædekorn, som herfra udstrøede maaskee have spiret og baaret Frugt i nyttige Opfindelser, i Foretagender vigtige for Borgersamfundet. I et Værk, hvis Formaal er Fremstilling af historiske Facta, vilde det være upassende at indlade sig i Betragtninger, som enhver med vor videnskabelige Culturs Historie fortrolig Læser selv er i Stand til videre at forfølge. Kun de enkelte udvortes Yttringer af denne Bibliothekets Virksomhed hører det til vor Plan her at fremstille.

Hvad, der af Bibliothekets Haandskriftsamling i dette Tidsrum er udgivet, beskrevet eller udførlig benyttet, kan henføres under fire forskiellige Klasser, nemlig: den orientalsk-bibelske Litteratur; den græsk-romerske Litteratur; fremmede Staters Historie og Jurisprudents; de nordiske Staters Litteratur og Historie.

Neppe har nogen af disse Klasser i Tidsrummet vundet større Navnkundighed end den orientalske. Den af Prof. J. G. C. Adler over Bibliothekets orientalske Haandskrifter forfattede Catalog blev i Aaret 1814 af daværende Lector (siden Professor) J. L. Rasmussen († 1826) revideret og suppleret med den senere Tilvæxt, især den Reiskiske f); over de vigtigste

f) Abhrns Skilderie, XXII. Nr. 100, udaf Intelligenzblatt zur Wiener-Litteraturzeitung, 1814.

af disse offentliggiordes i Udlandet en Fortegnelse g). Selv vedblev sidstnævnte Lærde at giore sig fortient af et hos os indtil den Tid ei synderlig dyrket Fag, ikke blot ved selv af Bibliothekets Samling at udgive og afbenytte orientalske Haandskrifter, men ogsaa ved dertil at opmuntre yngre Studerende h). Hans første Arbeide af denne Art var en historisk-geographisk Undersøgelse „om Arabernes og Persernes Handel og Bekiendtskab med Rusland og Skandinavien i Middelalderen“ i), hvorved han af Bibliothekets Haandskrifter benyttede de arabiske Geographers, Abdallah Jakutis og Ibn Al Vardis, Værker k). Denne Undersøgelse, som udfylder en Lakun i den nordiske Folke- og Handelshistorie, mødte ogsaa i Udlandet fortient Opmærksomhed, blev oversat paa Svensk og Engelsk l) og er benyttet af fremmede Orientalister m). Senere meddeelte Forfatteren adskillige orientalske Digtninger

---

g) Designatio præstantissimorum optimisque notæ quorundam, historici maxime argumenti, *bibliothecæ Regiæ Hauniensis* codicum, persice et arabice manuscriptorum (e Catalogo horum Msc. ab Auctore *D. Rasmussen* excerpta) er indført i **Hammers** Fundgruben des Orients, IV. S. 325—29. I sin Fortegnelse over den Wallichske Donation af orientalske Bøger og Manuskripter til Universitetsbibliotheket henviser Rasmussen til nogle af det kgl. Bibliotheks Haandskrifter; **Dansk Litteraturtidende**, 1819, S. 107—111.

h) Alt i hans Inaugural-Dissertats: *De Monte Caf*, 1811, p. 70 sq. havde han giort Brug af et af Bibliothekets orientalske Haandskrifter, nemlig Ibn Al Vardis Geographie; jfr. **Dansk Litteraturtidende**, 1811, S. 421.

i) Maanedskriftet **Athene**, 1814, Marts-Mai; ogsaa særskilt aftrykt; rec. i **Litteraturtidenden**, 1814, Nr. 45.

k) At, i Indledningen, Ibn Alvardi er forvexlet med Cazuini, s. Operis Ibn Al Vardi Cap. I. ed. *Hylander*. Præf. p. X.

l) Paa Svensk af J. Adlerbeth, Stokh. 1817, s. **Wallmarks** Journal, 1817, Nr. 204; paa Engelsk af den Oxfordske Bibliothekar, **Nicoll**, i *Blackwood's Edinburg Magazine*, IV. (1818—1819). Det udkom senere i en nye Bearbeidelse (oprindelig som Program ved Reformationsfesten) under Titel: De Orientis commercio cum Russia et Scandinavia medio ævo, Hafn. 1825. 4to.

m) Bl. a. i **Ibn Foßlans** und anderer Araber Berichte über die Russen älterer Zeit, Text und Uebersetzung mit kritisch-philologischen Anmerkungen; von **C. M. Frähn**. Petersb. 1823, 4. Vorr. S. XXXV. LXIII.

af Bibliothekets Haandskrifter n); men af større videnskabeligt Værd var dog: Historia præcipuorum Arabum regnorum rerumque ab iis gestarum ante Islamismum; e codicibus manuscriptis arabicis *Bibliothecæ Regiæ Hauniensis* collegit, edidit et animadversiones addidit *J. L. Rasmussen,* Havn. 1817, 4. o); med de senere dertil udgivne Tillæg: Additamenta ad historiam Arabum ante Islamismum excerpta ex Ibn Nabatah, Nuveirio atque Ibn Koteibah, arab. et latine. Havn. 1821, 4. p).

Efter hans Raad var det ogsaa, at Dr. Philos. **P. Lemming** valgte Bearbeidelse af et blandt Bibliothekets arabiske Haandskrifter som Æmne for sin Inaugural-Dissertats: (Commentatio philologica exhibens specimen libri — — auctore Kemaloddíno Muhammede Ben Abu Scherif ex Cod. Mspto Niebuhriano *Bibl. Regiæ Hauniensis* excerptum; Havn. 1817, 4. q). Efterhaanden bleve disse Skatte, selv af Orientalister i Udlandet, mere kiendte og søgte end hidtil. I Aaret 1823 benyttedes to Haandskrifter af Ibn Al Vardi i en svensk Udgave af denne Forfatter r); samme Aar udgav Prof. **Erdmann** ved Universitetet i Kasan en Deel af Ibn Schonahs Supplement til Abulfedas An-

n) Digt og Eventyr fra Østerland; Kbhvn. 1816, S. 2. 51. 63. 123. Tre orientalske Fortællinger i **O. Wolffs** Journal for Politik, Natur- og Menneskekundskab, 1815, Mai.

o) Rec. i **Götting.** Anz. 1817, S. 2011 sq.; **Hall. Litt. Zeit.** 1818, Nr. 63—64; *Journal des Savans*, Jan. 1818, af **S. de Sacy.**

p) Uagtet det ikke udtrykkelig siges, ere dog de paa Titelen anførte Manuskripter fra det kongelige Bibliothek. Rec. af **S. de Sacy** i *Journal des Savans*, 1821, p. 686; jfr. Præf. p. III. foran: *Annales Islamismi; edid. D. J. L. Rasmussen.* Haun. 1825, 4.

q) Rec. i **Dansk Litteraturtidende**, 1817, Nr. 35; **Hallische Litt. Zeit.** 1818, Nr. 33.

r) Operis Cosmographici *Ibn Al Vardi* caput primum de regionibus et oris; ex cod. Upsal. edidit et lat. vertit *A. Hylander;* lectiones nonnullas variantes collegit et indicem geographicum adjecit *S. Hylander;* Lundæ 1823. S. 283—97 findes Varr., især Stednavne, af de to kongelige Codices.

naler fra 731 til 807 efter to Reiskiske Haandskrifter i Bibliotheket under følgende Titel: Arabsiaden ex noto ignoto *Ibn Schonah* supplevit et emendavit *Franc. Erdmann.* Casani 1823, 4to.

Den bibelske Kritik erholdt Bidrag fra Bibliotheket, saavel i Andr. Birchs Udgave af de fire Evangelister s), som i hans kritiske Apparat til det øvrige af det nye Testament t); ligeledes i den store engelske Udgave af Septuaginta u).

Skiøndt de klassiske Fag af Bibliothekets Haandskriftsamling i Betydenhed neppe kunne sammenlignes med det orientalske, undgik dog enkelte Dele af hine heller ikke lærde Kritikeres Opmærksomhed. A. Boeckh benyttede i sin Udgave af Pindar Varianter af en, ei meget vigtig, Rostgaardsk Papirscodex (Gle kgl. Saml. Nr. 1979, 4.) efter B. G. Niebuhrs Prof. Heyne meddeelte Collation v). Giennem Niebuhr erholdt ogsaa A. Matthiæ brugbare Varianter af en Codex af Euripides x) (Gle kgl. Saml. Nr. 417, fol.). Prof., siden Etatsraad, N. Schow († 1830) lagde Haand paa den Udgave af Photii Lexicon efter Reiskes Afskrift,

s) Quatuor Evangelia græce, cum variantibus atextu lectionibus Codd. Mst. *Bibliothecæ — — Hauniensis Regiæ — —* jussu et sumtibus regiis edid. *A. Birch.* Haun. 1788. I Proleg. p. LXXXIX—XCII. beskrives de 3 kongelige Codices, af hvilke Varianterne vare ham meddeelte af Prof. Hensler i Kiel, hvis Afhandling herom ovenfor S. 242 er anført. Den nye Udgave: Variæ lectiones ad textum IV. Evangeliorum — — ex edit. regia Hauniensi IV. Evangel. iterum recognitæ et quamplurimis accessionibus locupletatæ; Haun. 1801. 8. indeholder intet Nyt angaaende Codices i Bibliotheket.

t) Variæ lectiones ad textum Act. App., Epp. Catholicarum et Pauli e codd. græcis Mstis *Bibliothecæ — — — Hauniensis regiæ* collectæ et editæ. Haun. 1798. Proleg. p. XXIII.

u) I Fort. til Tom. III. p. 2. af V. Test. græcum ed. *R. Holmes et Parsons* (1820) siges, at 4 Haandskrifter fra vort Bibliothek ere benyttede herved.

v) Pindarus; ed. *Boeckh.* (1811.) Præf. p. XIX. Pindarus; ed. *Heyne.* I. (1798) p. 62.

x) Euripides; ed. *Matthiæ.* Tom. II. (1814) Præf.

som Omstændighederne havde hindret L. Ancher fra at fuldføre, og meddeelte følgende Prøve deraf: Specimen novæ editionis Lexici Photii ex Apographo Reiskiano, quod in *Regia bibliotheca Hauniensi* adservatur, cum *Laur. Ancheri* suisque adnotationibus ed. *Nic. Schow*. Havn. 1817, 8. y).

Men ved at giøre Bibliothekets græske Haandskrifter, for øvrigt Samlingens svageste Side, bekiendte i den philologiske Verden, har dog Ingen, hverken i dette eller i det følgende Tidsrum, giort sig mere fortient end den lærde græske Philolog, Dr. Philos. og Underbibliothekar ved Universitetsbibliotheket, Prof. O. D. Bloch. Hans hidhørende Bidrag vare i dette Tidsrum følgende:

a) Af en Pergaments-Codex, indeholdende forskiellige græske Sager (Gle kgl. Saml. Nr. 1985 4to), nogle hidtil utrykte Glosser til Libanii Breve, meddeelte i *F. Münteri* Miscellanea Hafniensia, T. I. fasc. 2. p. 139 sq.

b) Endeel Stykker af et Etymologicum græcum paa Pergament (Gle kgl. Saml. 1971, 4to), meddeelte Prof. Sturtz i Grimma ved Leipzig og indrykkede i Noterne til Dennes Udgave af Etymologicum græcæ lingvæ Gudianum, Lipsiæ 1818, 4to z).

c) Af en Papirs-Codex (Gle kgl. Saml. 3549, 8vo), indeholdende de tre første Tragødier af Euripides, to Vitæ Euripidis paa græsk og en fuldstændig Collation af de tre Stykker, meddeelte i Miscellanea critica ed. *Friedemann* et *Seebode*, Hildesiæ 1822 (Vol. I. p. 394. 476. 630.

d) Varianter til *Aristophanis* Aves og Beskrivelse over en Papirs-Codex (Gle kgl. Saml. 1980, 4to), indeholdende 9 Stykker af samme Forfatter, indrykkede i

---

y) Rec. i Götting. Anz. 1819, Nr. 178.
z) Jfr. Præfat. p. V—VI.

Fortalen til W. Dindorfs Udgave af bemeldte Stykke, Leipzig 1822.

e) Et, paa Fortalen nær, hidtil ubekiendt Skrift af Herodian *de irregulari dictione* i to Bøger, af en Papirs-Codex (Gle kgl. Saml. 1965, 4to) indeholdende mange Afhandlinger af adskillige græske Grammatikere, indført i *Dindorfii* Grammatici græci, Lips. 1823, Vol. I. med Begges Conjecturer i Fortalen æ). Udaf samme Codex er en Samling af bedre Læsemaader til *Arcadius* περι τονων; *ed. Barker*, Lips. 1820, fra samme Haand meddeelt paa anførte Sted.

f) Af et *Glossarium græcum* (Gle kgl. Saml. Nr. 1970, 4to) meddeeltes mange Excerpter til Prof. Osann i Jena, der lovede at optage dem i sit Corpus Lexicorum græcorum ineditorum og allerede foreløbigen giorde Brug af dem i sin Sylloge Inscriptionum antiquarum, Jenæ 1823, Fasc. III. p. 100. 109.

Med Hensyn til Haandskrifter af den romerske Litteratur kan følgende bemærkes:

a) En Pergaments-Codex af Virgil (Gle kgl. Saml. 429, fol.) og tre Thottske Codices, indeholdende enkelte Dele af samme Forfatter (Nr. 311—13, 8vo), udlaantes til den tydske Humanist, Voss, som deraf meddeelte Varianter til Georgica ö).

b) Prof. Torkel Baden confererede til Brug ved sin Faders Udgave af Horats a) en Thottsk Codex (Nr. 1051, 4to) fra det 12te Aarh., der i sin Tid af Corn.

æ) Recens. i Becks Repertorium, Leipzig, 1823, 9tes St. og i Hall. Litt. Zeit. 1824, Nr. 6.

ö) Virgils Landbau. Eutin u. Hamb. 1789, S. 316—320.

a) *Horatii* Opera omnia, ex optimis recensionibus in us. scholarum curavit *Jac. Baden.* Accedunt variæ lectiones e duobus *Codd. Mss. Regiis* quorum recensum dedit filius *M. Tork. Baden.* Haun. 1793, 8.

Lerche var ført fra Spanien b), og meddeelte i Fortalen en udførlig kritisk Beskrivelse saavel over den, som over en anden Codex (Gle kgl. Saml. Nr. 2016, 4to) fra det 13de Aarhundrede.

c) Af Bibliothekets 5 Pergaments-Codices af Juvenal meddeelte Etatsraad og Prof. A. W. Cramer i Kiel Varianter til Prof. Heinrichs c). Selv beskrev Cramer en Codex, indeholdende Scholier til denne Forfatter, fra Slutningen af det 13de Aarh. d).

d) Af en Papirs-Codex af Pomp. Mela, skrevet A. 1446 (Gle kgl. Saml. Nr. 2074, 4to), sendte Nyerup Tzschucke en Collation, som ogsaa benyttedes ved Dennes Udgave (1807), skiøndt den i sig selv kun er af ringe Betydenhed.

e) Af en Papirs-Codex (Gle kgl. Saml. 1987, 4to) ere Varianter til *Varro* de lingua latina, som Niebuhr i sin Tid havde meddeelt Rector Köhler i Detmold til en forehavende Udgave, indførte i Seebodes Archiv für Philologie und Pädagogik, 1824, 1stes Heft, S. 120 sq.; men mod hvis Bekiendtgiørelse, som et Ungdomsarbeide fra 1790, Niebuhr protesterede i 4tes Heft, S. 814; skiøndt han iøvrigt ansaae Haandskriftet for et af de bedre og henførte det til Midten af det 15de Aarhundrede.

---

b) Ovenfor S. 176 er anført, paa hvilken Maade de Lerchiske Bøger og Haandskrifter tilsidst vare komne til Geheimeraad Wilh. Aug. v. d. Osten, paa hvis Auction denne Codex med flere kiøbtes af Thott.

c) S. Dennes Comment. I. in Juvenalis Satiras (1806), p. 12.

d) In *Juvenalis* Satiras Commentarii vetusti; post Pithoei curas auxit, virorum doctorum suisque notis instruxit *A. G. Cramer*; Hamb. 1823. p. 568 og fl. St. En Codex i den gle kgl. Saml. (Nr. 420 Fol.) af A. Gellius anføres p. 324, 610 og en ditto af Papiæ Lexicon (Gle Saml. 424 Fol.) p. 178 og fl. St. s. Registeret. Haandskriftet af Gellius beskrives i Cramers kl. Schriften, herausg. von Ratjen; Einl. S. XLVII. jfr. S. 90.

To af de vigtigste Codices, til den romerske Lovkyndighed henhørende, har nysnævnte, som elegant Jurist og Philolog lige berømte, i A. 1833 afdøde **A. W. Cramer** den Fortieneste, først at have beskrevet og benyttet. Den ene var det Lerchiske Pergaments-Haandskrift (Gle kgl. Saml. Nr. 393, fol.), indeholdende alle Dele af Corpus juris, hvorover man først fik en kritisk Beskrivelse af **T. Baden** med vigtige Anmærkninger af **Cramer** e) og som denne senere udførligen har beskrevet i sit Skrift: **De verborum significatione tituli Pandectarum et Codicis cum variæ lectionis apparatu, Kilon. 1811, 4to. Præf. Pagg. XXIV—XXXI.**, hvor han henfører det til anden Halvpart af 12te eller første Halvpart af 13de Aarhundrede f). Den anden er et Pergaments-Haandskrift fra det 13de Aarh. (Gle kgl. Saml. Nr. 397, fol.), indeholdende de første 9 Bøger af Codex med Glossa, som Cramer kritisk har beskrevet i Skriftet: **De verborum significatione etc. p. XLV—XLVI.** g).

G. Sartorius i Gøttingen erholdt tillaans under Udarbeidelsen af „Geschichte des hanseatischen Bundes“ saavel den Thottske Pergaments-Codex af den **Novgorodske Skraae** (Nr. 1016, 4to), som den Luxdorphske Afskrift af ***Recessus Hansæ.*** Begge disse vigtige Hiælpemidler beskrev han udførlig h); den sidste, som han især fandt vigtig, benyttedes udtogsviis i Anmærkningerne og de vigtigste Actstykker deraf saavelsom Skraaen var han findet at meddele i et Tillæg til Værket. Dog blev dette Løfte ikke op-

---

e) **Badens** Universitetsjournal, 1795, S. 75.

f) Det omtales ogsaa i samme Forfatters: **Ad historiam Novellarum Justiniani Analecta literaria (1794), p. 6.** og i hans: **De pubertatis termino ex disciplina Romanorum (1804), p. 20—25.**

g) Jfr. Forf. **Anal. literaria ad hist. Novellarum p. 15.** Begge disse Codices ere ogsaa, skiøndt uden udtrykkelig at nævnes, benyttede i **Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft** von **Savigny** etc. 1. Bd. S. 299, 302, 309; 2. Bd. S. 293, 312, 316.

h) Geschichte des **hanseatischen Bundes**, II. S. 492. 735—743; jfr. **Suhms** Danm. Hist. XIV. Fort. S. XI.

fyldt, før i den nye Bearbeidelse af dette Værk, der skyldes Dr. Lappenberg i Hamburg.

Af den berømte Archæolog, G. Zoegas († 1809), Udarbeidelser udgav Prof. Welcker adskillige, tildeels efter Originalerne, som under hans Ophold i Kiøbenhavn 1814—15 vare ham meddeelte i).

Ved den forhøiede Interesse for den nordiske Histories og de nordiske Oldsagers Studium, der var bleven vakt i de tre sidste Decennier; ved den tilfældige Omstændighed, at Flere af de Embedsmænd, hvis Stilling satte dem i nærmere Forbindelse med Bibliotheket, fortrinligen dyrkede dette Fag, og ved den friere Adgang for Andre, ogsaa til Bibliothekets Haandskrifter, er det naturligt, at denne Klasse især har været Gienstand for lærde Undersøgelser, ligesom den tillige er den rigeste. Det vilde være uhensigtsmæssigt her at nævne ethvert dansk historisk Arbeide, som paa denne Maade kan siges at have opnaaet større Fuldendelse. Kun Saadanne, ved hvilke Bibliothekets Haandskrifter i en væsentlig Grad ere benyttede, kunne, foruden egentlige Udgaver af saadanne, her fordre vor Opmærksomhed.

Blandt de Samlinger, hvis Bestemmelse var at berige Fædrenelandets Historie med nye Kildeskrifter, er det især **Nye danske Magazin** og de ved **Nyerup** paa **Suhms** Bekostning udgivne **Nye Samlinger til den danske Historie**, til hvilke ogsaa Bibliotheket ydede Bidrag, skiøndt ei saamange, som man kunde have ønsket, fordi det Suhmske Bibliothek ene var tilstrækkeligt til at vedligeholde det sidste Værk, saalænge det fortsattes, og det kongelige danske Selskab havde, foruden sin egen rige Samling, tillige Archivernes

i) G. Zoegas Abhandlungen; herausgegeben und mit Zusätzen begleitet von F. G. Welcker; Göttingen 1817, 8. Hans „Bemerkungen über einen großen Theil der in Viscontis Museo Pio-Clementino herausgegebenen Marmorwercke" ere trykte i Welckers Zeitschrift für Gesch. und Auslegung der alten Kunst, 1ster Bd. Göttingen 1818.

Skatte at tye til. I de **Nyerupske Samlinger** meddeeltes Excerpter af Langfeldts Anecdoter til den danske Historie (under Christian d. siette og Frederik d. femte), af N. Svansoes Beskrivelse over Danmark og af O. Sperlings interessante Autobiographie k). I andet Bind af **Nye danske Magazin** benyttede Prof. **A. Kall** Æg. Lauritzens Efterretninger om Kalmarkrigen; Prof. **Nyerup** lod her trykke Anecdoter om Jorgen Bielke; Extract af en Cancellieregistrant fra 1548; Actstykker til den danske Historie i det 17de og 18de Aarhundrede af en Samling blandt Thottiana og Efterretninger om den norske Lehnsmand, Erik Munk. Prof. **N. H. Sjøborg** meddeelte i sine „Samlingar til Skånes Historia och Beskrifning“ (1. H. Lund, 1801, S. 45—61; jfr. 2. H. 1802, S. 128) Extract af et Register over Oldsager og Documenter i Lunds Domkirke (Gle kgl. Saml. Nr. 2471, 4to). Af samme Codex udgav den for sit Fødelands Historie altfor tidlig bortrevne Dr. **S. Hylander**: Catalogus reliquiarum Sanctorum in ecclesia Lundensi, quem e Codice Ms. *Regiæ Bibliothecæ Hafniensis* edid. Dr. *Sven Hylander* Hist. Lit. Docens. Lundæ, 1820, 8. Til „Kleine Chronicke der Könige von Dännemarck, eine Handschrift des sechszehnten Jahrhunderts mit historisch-etymologischen Anmerkungen und einer Vorrede begleitet, Altona, 1790, 8.“ findes Originalen, uagtet Udgiveren (**Joh. Frid. Schultze**) i Fortalen ei omtaler det, i det kongelige Bibliothek (Gle kgl. Saml. Nr. 2427, 4to), hvortil den er kommet fra Haandbibliotheket l). Som et Bidrag til den nyere danske Historie kan nævnes **Nyerups** meddeelte Udtog af Sigvard Grubbes Dagbog m). Ligeledes benyttedes Bibliothekets Haandskrifter ved samme Forfatters Christian d. fierdes (1816) og

k) Et her forbigaaet Brudstykke om O. Sperlings Frierie og Giftermaal lod **Nyerup** siden trykke i **G. Wolffs** Journal for Politik m. m. 1794, I. S. 133 sq.

l) Jfr. **Erichsens** Udsigt, S. 97.

m) **Iris og Hebe** 1800, S. 97 sq. 241 sq.

Frederik d. 3dies Historie (1817); i **Engelstofts** Efterretninger om Brochmanns Rectorat 1658—59 (1803), om Kiøbenhavns Stilling og Farer 1700 (1804) samt i Universitets- og Skole-Annalerne; i **Molbechs** Ditmarskerkrigens Historie (1813) og i flere af **Vedel Simonsens** Arbeider.

Til Oplysning af det danske Sprogs ældre Beskaffenhed har Bibliotheket i dette Tidsrum egentlig kun ydet eet Bidrag, nemlig de af **Molbech** i 4de Bind af **Nye danske Magazin** (1823) meddeelte Sprogprøver af den ældste danske Bibeloversættelse. Men ved Udgaven af **Videnskabernes Selskabs Ordbog** lagdes tre lexikalske Arbeider til Grund, alle af Bibliothekets Haandskrifter, nemlig **Moths**, **Rostgaards** og **Langebeks** n). Ansees **Kiæmpeviserne** især for vigtige som danske Sprogmonumenter, da fortiener ogsaa her at bemærkes, at blandt de 21 Codices, som ved den nye Udgave af dem benyttedes, flere end de halve tilhøre Bibliotheket o). **Nyerup** havde tre Haandskrifter til Brug ved Bearbeidelsen af **P. Syvs Ordsprog** (1807) p). **J. C. Svaboes Samling af færøiske Sange**, disse vigtige og næsten eneste Levninger af denne norske Sprogart, bleve tilligemed det hele øvrige lexikalske Apparat hertil meddeelte **R. Rask** til Brug ved hans „Veiledning til det islandske Sprog, Kbhvn. 1811“ q).

Den eneste vigtige Berigelse, som den danske Lovhistorie erholdt fra Bibliotheket, skyldtes Professor, nu Etatsraad Dr. **Kolderup-Rosenvinge**, som benyttede 10 Codices ved Udgaven af **Kong Eriks siellandske Lov** (1821). Mindre

---

n) Disse Værker beskrives i Fortalen til **Ordbogens** tredie Deel.

o) Udvalgte danske Viser fra Middelalderen; efter Vedels og P. Syvs trykte Udgaver og efter haandskrevne Samlinger udgivne paa nye af **Abrahamson**, **Nyerup** og **Rahbek**, I—V. Kbhvn. 1812—14; s. Fortalen til 5te D., S. 17 sq.

p) De beskrives i Fortalen, S. LXVIII—LXXIII.

q) S. Fortalen, S. XLVI—XLVII. Indholdet af de tre Bind af de Færøiske Sange angives i Indledningen til **Lyngbyes** færøiske Qvæder, S. 10—11.

betydeligt var det Udbytte, vor lærde Retshistoriker fik herfra til sin Udgave af de **Oldenborgske Kongers Recesser og Ordinantser** (1824).

Hvad Norges Historie og Statistik angaaer, da benyttede **Bing** til sin „Norges Beskrivelse (1796)" saavel **Schønings haandskrevne Reise** som nogle flere norske Chorographier. Af hiint for Norges Geographie, Statistik og Oldsager vigtige Værk ere følgende Brudstykker Tid efter anden ved Trykken bekiendtgiorte: Reisen til Stiklestad i **Topographisk Journal for Norge**, XII. S. 63—122; Reisen til Størdalen i **Sevel Blochs Throndhiemske Blandinger**, S. 60—70, 97—121; Underretning om Steenvigholms Fæstning i **Kiøbenhavns Skilderie**, VII. S. 752, 766, 781, 796 r). Af de øvrige **Schøningiana** i Bibliotheket er: Beregning over Kornavlingen i Throndhiems Stift ved de Aaringer, 1589, 1625, 1628 og 1644, af nuværende Justitiarius i Christiania Stiftsoverret, **J. C. Berg**, meddeelt med Anmærkninger i det norske Tidsskrift, **Hermoder**, Nr. XIV; Anmærkninger angaaende de saakaldte Leemænd trykte i **Thaarups Archiv for Statistik** etc. II. S. 507—21 og et Udtog af Samlingerne om Throndhiems Historie og Forfatning indført i **Kiøbenhavns Skilderie**, VIII. Nr. 78—82; IX. Nr. 9, 12, 19, 24, 27, 31. Af den Opsloske Biskop, Jens Nielsens, **Tegnebog** blandt de Thottske Haandskrifter (Nr. 502, 8vo) meddeelte **Nyerup** Excerpter i **Norske Vidensk. Selsk. Skrifter, Nyeste Saml.**, 1. D. (Kbhvn, 1798) S. 44—68. Ved den Arna-Magnæanske Udgave af **Gulathingsloven** (1817) sammenlignedes fire Bibliotheket tilhørende Pergaments-Codices, som i Fortalen beskrives og hvoraf Skriftprøver ere meddeelte.

---

r) Enkelte Oldsager ere efter Schønings Reise afbildede og beskrevne i „Nordiska Fornlämningar af **Liljegren** och **Brunius**", I. Bd. Nr. XXV—XXVI. XXXIII. XXXVI. LIII. LIX. LXXIV. LXXX.

Vel kan det kongelige Bibliothek ei fremvise en saadan Rigdom af islandske Pergaments-Haandskrifter og gamle Papirs-Afskrifter, som Universitets-Bibliotheket, men dog enkelte af en udmærket Værd, som Tid efter anden ere blevne benyttede. Da Fortsættelsen af den Arna-Magnæanske Commissions Udgave af **Sæmunds Edda**, for hvilken Bibliothekets uniqve Codex var lagt til Grund, saalænge udeblev, blev den Deel deraf, som indeholder de historiske Digtninger, udgivet af von der Hagen i Berlin s); men denne Udgave kunde dog ikke siges at giøre Commissionens, med latinsk Oversættelse og et fuldstændigt kritisk Apparat, hvortil flere af Bibliothekets Haandskrifter benyttedes, saa rigt udstyrede Udgave overflødig t). Ved Johnsens latinske Oversættelse af **Niáls Saga**, tillige forsynet med Varianter, der udkom **1809**, vare ogsaa to kongelige Pergaments-Haandskrifter collationerede u). Den vigtige Membran af **Volsunga-** og **Regnar Lodbroks Saga**, Bibliotheket tilhørende, som i dette Tidsrum opdagedes paa Kunstkammeret og afleveredes til Bibliotheket (ovenfor S. 30), blev benyttet og de vigtigste Varianter deraf meddeelte i Etatsraad **Rafns** Oversættelse v). Flatøebogen er tildeels lagt til Grund ved Udgaven af **Sverris-Saga** og **Hakon Hakonsens Saga** i 4de og 5te Deel af de Norske Kongers Historie (Kbhvn. 1813—18). De Suhmske Afskrifter af de i det kongelige og Universitets-Bibliotheket opbevarede islandske Monumenter benyttedes af Prof., siden Biskop, **P. E. Müller** under Ud-

s) Lieder der älteren oder Sæmundischen Edda, zum erstenmal herausgegeben von **F. H. v. d. Hagen**. Berlin 1812, 8.

t) Eddæ *Sæmundinæ* s. antiquioris Carmina mythico-historica — — — ex Codice *Bibliothecæ Regiæ Hauniensis* pergameno, nec non diversis Legati Arna-Magnæani et *Aliorum* membraneis *chartaceisque melioris notæ manuscriptis*, Haun. 1818, 4. Blandt de nyere benyttede Afskrifter er ogsaa et Par fra det kongelige Bibliothek; Præf. p. XXVIII.

u) S. Præf. p. XXIII.

v) **Nordiske Kiæmpehistorier**, 1. D. (Kbhvn. 1821); **Volf. S.** S. 165; **Regn. Lodbr. S.** S. 155, 252.

arbeidelsen af hans Sagabibliothek x); hvorhos dog maae erindres, at hine Afskrifters ei altid fuldkomne Paalidelighed stundom vel kan giøre Originalernes Eftersyn tilraadeligt y).

Ogsaa vore Naboer hiinsides Sundet erholdt Tid efter anden Kundskab om de Bidrag, vort Bibliothek frembyder til Oplysning af deres Lands Historie og gamle Litteratur. Ligesom Prof. **Siøborg** meddeelte i 2det Hefte af sine foranførte „Samlingar" en Fortegnelse over Bibliothekets Haandskrifter, Skaane vedkommende, saaledes leverede Prof. **Liljegren** en af ham selv under hans Ophold her forfattet Fortegnelse over en Deel af de **svenske Haandskrifter** i Bibliotheket z). J **Skandinavisk Museum**, 1800, 3die H., meddeelte **Nyerup** en Extract af et Haandskrift blandt Thottiana (Nr. 380, 4to), der indeholder en **svensk** Oversættelse af de **fem Mosebøger** fra det 15de Aarhundrede.

Af Beskrivelser over Palæotyper og øvrige trykte Sieldenheder i Bibliotheket kan fra dette Tidsrum kun nævnes bibliographiske Efterretninger om de første nedersachsiske eller saakaldte **Kølnske Bibler** uden Trykkeaar og Officin, i **Meusels hist. litt. bibliogr. Magazin**, 2tes St. S., 75—81, og: „Ein Buchhändler-Catalog oder Buchführer-Avertissement von (vor?) Dr. Luthers Reformation", sammest. S. 61—63; begge meddeelte af **Nyerup**.

11.

Enhver Sammenligning af nærværende Tidsrum med de foregaaende vil kunne overbevise os om, at der i dette

x) Hvor ogsaa enkelte af Bibliothekets vigtigste islandske Haandskrifter ere beskrevne, f. Ex. Flatøebogen i 3die D., S. 437—49.

y) Efter en Afskrift (af den Magnæanske Samling) blandt de Suhmske Haandskrifter udkom paa Thieles Forlag i Kiøbenhavn 1822: "**Fostbrædrasaga eðr Sagan af Þorgeiri Havarssyni ok Þormodi Bersasyni Kolbrunarskaldi; nu utgengin á prent eptir handritum.**" Bibliothekets Haandskrifter benyttedes ogsaa ved nærværende Forf. Udgave af ***Vatnsdæla Saga ok S.*** af ***Finnboga hinum rama*** (1812) og ved Udgaven af ***Sturlunga Saga*** (1817—20).

z) **Handlingar rørande Skandinaviens Historia**, VIII. Manuskriptsaml., S. 10—13.

virkedes mere for, ved og af Bibliotheket end i alle hine tilsammentagne. Dets Forøgelse til mere end det tredobbelte; et fast og bestemt Fond, som de ældre Bibliothekarer saameget havde savnet; en Offentlighed, langt mere uindskrænket end den kunde have blevet efter A. Høiers Ønsker eller Cramers Forslag, ere Resultaterne af dets Historie i denne Periode. Dog, ikke blot ved lykkelige Tilfælde tildrager dette, ogsaa i Fædrelandets Aarbøger vigtige Tidsrum sig vor Opmærksomhed; truende Farer, Storme, der rystede saa mangen offentlig Indretning, betegne det ikke mindre. Men, Forsynets Haand vaagede over disse Skatte den rædsomme 26de Februar 1794, da Luerne fortærede Kongeborgen, og de endnu frygteligere September-Nætter 1807 *).

Regieringens høie Agtelse for Videnskaberne, hvorom den, saa mange videnskabelige Foretagender forundte Understøttelse afgav de usvækkeligste Vidnesbyrd, og dens Omhu for et Institut, der er at betragte som Middelpunktet for al Videnskabelighed i vort Fædreneland, kunde det tilskrives, at Krigen og dens Følger, under hvilke næsten det halve af Perioden henrandt, ikke medførte nogen væsentlig Standsning i Bibliothekets regelmæssige Forøgelse, ikke lod det savne nogen Acqvisition, som under lykkeligere Omstændigheder vilde være bleven det til Deel. Men, uden at glemme dette, uden at oversee, at Grunden til denne Tingenes nye og

*) Under Christiansborgs Brand var Moldenhawer den hele Tid tilstede paa Bibliotheket, hvorfra Manuskripterne bleve flyttede. Ogsaa i Bombardementsdagene indfandt han sig der af og til; men den største Deel af det øvrige Personale, hvoraf To endnu, da dette nedskrives, ere i Bibliothekets Tieneste, opholdt sig næsten uafbrudt i Bibliothekets Lokale, hvor de, efter Omstændighederne, hensigtsmæssigste Foranstaltninger til at redde nogle af de kostbareste Haandskrifter bleve trufne. For øvrigt synes Bibliotheket i ingen af de almindelige Ildebrande, 1728 og 1795, at have svævet i større Fare, end d. 15de November 1719, da Proviantgaarden brændte, eller d. 7de Mai 1767 da Luerne fortærede Kongens Brygghuus og truede de omliggende Bygninger; Kbhvns Adresseavis, 1767, Nr. 66.

bedre Orden for en stor Deel var lagt under de to foregaaende Bestyrere, byder os Retfærdighed tillige i den virksomme, kraftige Aand, som aldrig forsømte det gunstige Dieblik, at erkiende Institutets styrende Princip; og her møder os da i Overbibliothekarens Personlighed, i hans udvortes Stilling og Forhold meget, hvorved han udmærker sig fra alle sine Formænd. Ingen af disse forundtes en saa lang Embedsalder som han, fulde 35 Aar. De første 29 Aar henrandt for ham under mangehaande Pligt-Arbeider, af hvilke vel ingen mere stemmede med hans Tilbøielighed end de bibliothekariske, men som dog hindrede ogsaa ham fra udeelt at kunne opoffre Bibliotheket sin Tid og sine Kræfter. Mindre følte han det besværlige i sin dobbelte Embedsstilling, saalænge han som Universitetslærer og fra 1800 tillige som Directeur ved Seminariet for de lærde Skoler kun behøvede at beskiæftige sig med Arbeider af meer eller mindre videnskabelig Tendens. Men, da han 1805 forlod det Katheder, paa hvilket han i henved 22 Aar havde hersket, for at indtræde i den da oprettede Direction for Universitetet og de lærde Skoler, giorde nye Pligter og nye Embedsforhold det nødvendigt for ham at sætte sig ind i en uvant Forretningskreds og i mange tildeels besværlige Sysler, som den kraftfulde, mangesidige Aand vel formaaede at omfatte, men som dog vilde have hindret mangen Anden fra tillige uafbrudt at varetage sine bibliothekariske Kaldspligter, saaledes at her ingen Standsning fandt Sted. Imidlertid antog han sidstnævnte Virkekreds for den, Naturen nærmest havde betegnet ham, ligesom han ogsaa selv tilstod, at Bibliotheket ved dets stedse voxende Omfang og tiltagende offentlige Benyttelse meer og meer giorde Fordring paa en Bestyrer, hvis Tid og Omhu det ei behøvede at dele. Det var ham derfor en kiær Tanke, da han i Aaret 1817 entledigedes fra sine øvrige Embedsforretninger, at kunne hellige det kongelige Bibliothek sine øvrige Aar og

Kræfter. Men det varede desværre ikke længe, før disse begyndte at vige for Alderens Medfør, og ikke fuldt syv Aar forundtes det ham efter den Tid at virke for Bibliotheket. Dog adskiller han sig ogsaa herved fra alle dets ældre Bestyrere; thi de faa Maaneder, A. Høier uden andet Embede beklædte denne Post, kunne neppe komme i Betragtning.

I dyb og omfattende Erudition naaede han vel ikke Gram eller Møllmann; men i et aandsfuldt Blik paa en viid Lærdomskreds og i en dyrket Smag kunde han dristig maale sig med den første, hvem han altid nævnte med dyb Agtelse δ), og efterlod denne i en lang Afstand. Et fortroeligt Bekiendtskab med de theologiske, philologiske og tildeels historiske Videnskaber og deres Litteratur havde bragt hans Studier i Berørelse med mange forskiellige Lærdomsfag og, som hans Mindeskriver rigtigen bemærker a), „en let, vidtomfattende og selv ved Alderen uforstyrrelig Hukommelse blev for ham Midlet til en ikke blot overordentlig rig, men meget udvalgt Bogkundskab."

Med denne fleersidige Dannelse, der maaskee ogsaa havde afholdt ham fra udelukkende at opoffre sig til nogen enkelt Videnskab og som, i og for sig selv, vilde have dannet en sielden Bibliothekar, forenede han tillige den Klogskab og Kunst i at behandle vanskelige Tider og Forhold, som ei Bøger, men kun Verden og Omgang med dens høiere Kredse kan bibringe; derfor havde han ogsaa, især i sine første Embedsaar, ved hine Evner, forenede med en sielden Gave til i den lyseste Orden og Foredrag at opstille alle Grunde for og imod en Sag, meer end eengang virket til Held for den ham anbetroede Stiftelse. I dennes stigende Fuldkommenhed satte han med Rette sin Glæde og Stolthed; det smigrede

---

δ) „Grams varme Beundrer og heldige Medbeiler" kaldes han i Tilegnelsen foran Separataftrykket af „H. Grams Levnet og Fortienester", ved J. Møller, 1810.

a) Molbechs Mindeskrift, S. 8.

ham, naar han havde Leilighed til at lægge dens Rigdom og Fuldstændighed for Dagen; i at giøre Besøgende, det være sig Mænd af et bestemt Lærdomsfag eller videnskabeligt dannede Reisende, opmærksomme paa dens Skatte b), i at vise dens glimrende og dække dens svagere Sider vil han vel seent finde sin Lige.

Moldenhawers Fortienester som Bibliothekar erkiendtes og paaskiønnedes af Regieringen, ved flere end een Leilighed. Han fik den 25de Febr. 1804 Etatsraads Rang med Anciennitet fra 11te Marts 1796 (den Dag, da Underhandlingen om det Suhmske Bibliotheks Overdragelse til det kongelige var sluttet) og det, ifølge den kongelige Resolutions udtrykkelige Ord, „især i Betragtning af den udmærkede Duelighed og Nidkiærhed, hvormed han havde forrettet sit Embede som Overbibliothekar“ c); den 28de Januar 1809 blev han Ridder af Dannebrog; 1811 blev han Conferentsraad. Da han ved kongelig Resolution af 26de Februar 1817 i Naade og med Vedbehold af alle sine Indkomster og Emolumenter fritoges fra sit Embede som Medlem af Universitetsdirectionen, skete dette, „for at han ene kunde anvende sin Tid til Bedste for den Bogsamling, ved hvis fuldkomnere Indretning og deraf flydende større Gavnlighed han havde erhvervet sig en sand Fortieneste af det Offentlige

b) Saadanne Besøg bleve stedse hyppigere. Af fyrstelige Personer vides Følgende i dette Tidsrum at have taget Bibliotheket i Øiesyn: Storhertug Carl Ludvig Frederik af Baden († 1818), Prinds Frederik af Hessen, Broder til den A. 1836 afdøde Landgreve Carl, Hertugen af Gloucester og Kronprinds Oscar af Sverrig. I en ældre Periode vare saadanne Besøg sieldnere eller ere ikke bemærkede. Man veed saaledes ikke, om og naar Peter den Store under sit Ophold her 1716 har besøgt Bibliotheket. De offentlige Tidender nævne i Aaret 1771 enhver af Kiøbenhavns Mærkværdigheder, som de svenske Prindser paa deres Giennemreise til Paris toge i Øiesyn, kun ikke det kongelige Bibliothek. Dog besaae Gustav III. dette senere under sit Besøg 29de October til 7de Nov. 1787.

c) Collegialtidenden, 1804, S. 143.

og Hans Majestæts allerhøieste Tilfredshed" d). Men et end mere smigrende Beviis paa denne Tilfredshed modtog han dog, da det efter Hertugen af Augustenborgs Død 1814 overdroges ham selv umiddelbart for Kongen at foredrage Bibliothekets Anliggender e).

At Moldenhawer til sine øvrige Fortienester ei føiede den, at bringe noget af Bibliothekets lærde Forraad for Lyset; at han overhovedet i sin lange Embedstid saa sparsomt berigede Videnskaberne med nye Resultater, er saameget mere at beklage, som de faa litterariske Arbeider fra hans Haand have lært os at beundre et ualmindeligt Forfattertalent og viist os, hvad han ogsaa paa denne Bane vilde have kunnet udrette. Paa begge hans Reiser i Udlandet havde Bibliothekernes Haandskrift-Samlinger været et Hovedformaal for hans Efterforskninger. Frugter heraf vare hans Collationer, saavel til det nye Testaments Kritik, hvilke overlodes A. Birch til Brug ved hans Udgave f), som til Septuaginta, der deels benyttedes af den engelske Udgiver, Holmes, deels endnu henligge ubenyttede g). Af sit eskurialske Udbytte meddeelte han i A. 1790, som Prøve, et Fragment af den arabiske Geograph, Cazuini (Ibn Al-Vardi?) h). De i et Pariserbibliothek opdagede Procesakter mod Tempel-

d) Collegialtidenden, 1817, S. 213.

e) Molbechs korte Efterretning, S. 22.

f) Hans Notice om de Eskurialske Codices med Regnskab for hans Arbeide ved disse findes i Fortalen til den Birchske Udg. p. LXI, og siden i Variæ lectiones ad textum IV. Evangel. p. LXX—XC; jfr. Danmarks literariske Progresser, IV., S. 35; Kritik og Antikritik, 3die H., S. 272—73.

g) *Woidii* notitia Cod. Alexandrini cur. *G. L. Spohn* (Lips. 1788.), p. 181. M. havde tilbudt Holmes sine Collationer fra Frankrig og Spanien; men denne kunde ei oppebie dem. Endnu 1793 arbeidede M. paa sine Bidrag for Holmes; Universitets-journalen, 1793, S. 31.

h) I Programmet til Reformationsfesten: Specimen ex *Alcazuini* regionum mirabilibus. Fra Eskurial var ogsaa et J. Bloch meddeelt Fragment, som denne benyttede i sine Specimina *Theod. Metochitæ*, p. 161.

herreordenen udgav han 1792 i en tydsk Oversættelse, hvortil han lovede i et eget Værk at levere Anmærkninger og Bilag, der dog, ligesaalidet som den af ham selv bebudede og med saa megen Længsel ventede Beskrivelse over hans lærde Reise i Spanien i), nogensinde have seet Lyset. Overhovedet stod hans Hu aldrig til Forfatterroes; da det Præg af Fuldendelse, der udmærker ethvert af hans Arbeider, var Virkning af en skarp Fiil og gientagen Omarbeidelse, maatte han naturligviis være en langsom Forfatter; derfor kunde han, hvis Tid fra 1788 var deelt mellem forskiellige Embedsforretninger, dem han ansaae det for sin Pligt fortrinligen at varetage, aldrig opnaae det fornødne Otium til at lægge Haand paa noget lærd Arbeide af betydeligt Omfang; men efter hans Entledigelse fra Universitets-Directionen tillod hans svækkede Syn ham ikke længer nogen vedholdende litterær Virksomhed. Alt hvad han har efterladt os som Frugt af egentlige videnskabelige Undersøgelser bestaaer da kun i nogle faa historiske Udarbeidelser, ved Foredrag og Behandling maaskee uden Lige i vor Litteratur. Af disse ere hans to Afhandlinger om Hann. Sehesteds franske Ambassade tildeels grundede paa haandskrevne Documenter i Bibliotheket k); fra samme Kilde ere ogsaa de Oplysninger til Don Carlos's Historie hentede, som han 1809 forelagde Videnskabernes Selskab og som endnu ikke ere offentliggiorte l).

12.

Tillod nu end ikke Omstændighederne og de ydre Forhold ham ved egne Arbeider at giore den lærde Verden

---

i) **Universitetsjournalen**, 1793, S. 91; **Nye Saml. af Vid. S. Skr** IV, S. 360.

k) **Skandin. Litt. S. Skr.**, 1806, 2. B., S. 170—220, og 1808, 1., S. 157—93. Han havde hertil benyttet, deels nogle Brevskaber af den Thottske Samling, deels en Recueil des Memoires, henhørende til denne Ambassade, som senere var kommen til Bibliotheket; jfr. første St., S. 187.

l) **Lærde Efterretninger**, 1809, S. 207.

deelagtig i den Rigdom, Bibliotheket i saa mange Retninger frembød, var det end hans Overbeviisning, at en Bibliothekars Forfatter-Frugtbarhed ei altid er til Gavn for hans Embedsstilling m), saa vil det end mere kunne anføres til hans fortiente Berømmelse, at under hans Bestyrelse ingen snæver Egoismus udelukkede Lærde fra Afbenyttelse af Bibliothekets Skatte; tvertimod, liberale som hans Grundsætninger i det Hele vare, viste han altid en, maaskee ved de fleste store Bibliotheker ukiendt Føielighed i at bevirke kongelig Tilladelse til Meddelelse af Haandskrifter og sieldne Bøger til videnskabelige Arbeiders Fremme. Det Foregaaende frembyder flere Exempler herpaa, endogsaa paa Udlaan af Haandskrifter til Lærde i Udlandet n).

Denne Anskuelse af Bibliothekets høiere Bestemmelse, dette ivrige Ønske at see det saa almeennyttigt, dets Skatte saa bekiendte, som muligt, var det ogsaa, der fremkaldte Planen til et eget, med det kongelige Bibliothek forbundet, Museum. Den første Idee herom opstod hos Moldenhawer selv, maaskee fremkaldt ved en lignende, over 20 Aar i Paris bestaaende Indretning o); men vist er det, at den mødte en gunstig Modtagelse hos Bibliothekets daværende Chef, den for al sand og

m) Jfr. hvad herom findes i Molbech, Om offentlige Bibliotheker m. m., S. 94. 102.

n) Jfr. Molbechs Mindeskrift, S. 53; Cramer, De verborum significatione, Præf. p. XXIV.

o) Denne var begyndt 1785. Det blev overdraget otte Medlemmer af det franske Academie at beskiæftige sig med at extrahere, beskrive og oversætte Manuskripterne i det kongelige Bibliothek; tre de orientalske, to de græsk-romerske, tre hvad der henhørte til den franske og Middelalderens Historie. Arbeiderne skulde undersøges af en Comitee af fire Academikere, der aarligen udnævntes. Af disse Arbeider ere hidtil 12 Bind udkomne (Paris 1787—1831); det første under Titel: Notices et Extraits des manuscrits de la Bibliotheque du Roi, lûs au Comité établi par S. M. dans l'Academie Royale des Inscriptions & Belles lettres; fra 1818 under Titel: Notices — — publiés par l'Institut Royal de France. Det fortiener at erindres, at en lignende Idee synes at have ligget til Grund for de af Schlegel paatænkte Commentarii de Bibliotheca regia (jfr. ovenfor, S. 204).

ægte Lærdom saa varmt følende, forevigede Hertug af Augustenborg. Hovedmomenterne til denne Plan udviklede Moldenhawer i følgende, under 15de Jan. 1809 Hertugen forelagte

„Unterthänigste Erklärung.

Ehe ich es versuche Eurer Hochfürstlichen Durchlauchten gnädigstem Auftrage das mir möglichste Gnüge zu leisten, bitte ich unterthänigst um Erlaubniß, die Hauptgattungen der in der Königlichen Bibliothek noch unbenutzten Hülfsmittel, durch deren Gebrauch das Gebiet wichtiger Kenntniße erweitert und wahre Gelehrsamkeit befördert und bereichert werden könnte, so viel eine allgemeine Angabe dazu hinreichend seyn kann, bezeichnen zu dürfen.

Vor allen verdient ihr Reichthum an Documenten und Urkunden zur Aufklärung **der vaterländischen Geschichte** in ihren dunkelsten und interessantesten Epochen die erste Erwähnung. Mit dem beträchtlichen Vorrathe an ihnen, den die Bibliothek **Friederich des III.** ausgezeichnetem Wohlwollen gegen sie verdankte und der in der Folge gelegentlich vergrößert ward, sind in einer Reihe der letztern Jahre, durch einen Zusammenfluß günstiger Zeit-Umstände, die dahin gehörigen schätzbarsten Privatsammlungen in und außer der Hauptstadt vereinigt worden.

Nächst dem befaßt sie 2) einen außerordentlichen Apparat zu den wichtigsten Aufklärungen in der **Geschichte des Mittelalters** und der **vornehmsten Europäischen Staaten.**

Sie besitzt 3) nicht nur in ihren alten Manuscripten eine ergiebige Quelle zu neuen litterarischen Beyträgen und Erläuterungen über gelehrte und wissenswürdige Gegenstände, sondern auch den **handschriftlichen Nachlaß** vieler großer **Gelehrten in und außer dem Vaterlande**, und in ihm ein reichhaltiges Depot ihrer unvollendeten Arbeiten, mühsamsten Sammlungen und noch unbekannter Entdeckungen in ihrer Wißenschaft.

In ihr ist 4) die gesammte Ausbeute an orientalischen Manuscripten niedergelegt worden, die ein noch zur Zeit gänzlich verborgener Gewinn der auf Friederich des V. Befehl unternommenen Reise nach Arabien ist.

Außerdem hat die Königliche Bibliothek in mehreren wissenschaftlichen Fächern einen solchen Grad der Vollständigkeit erreicht, daß ein freyerer Zutritt zu ihren systematisch geordneten Sammlungen in diesen Wißenschaften und Disciplinen das lehrreichste Hülfsmittel werden mußte, um zu einer anschaulichen Kenntniß ihrer allmähligen Fortschritte zu gelangen und das nur zu sehr versäumte Studium ihrer Litteratur zu befördern.

Auch darf ich mit der bestimmtesten Gewißheit versichern, daß die Königliche Bibliothek in jedem Fache ohne Ausnahme unter ihren gedruckten größern Werken und kleinern Schriften eigenthümliche Seltenheiten p) besitzt, deren nähere Bekanntmachung jedem Litterator höchst erwünscht seyn müßte.

Aus dieser allgemeinen Charakteristik der meiner Aufsicht allergnädigst anvertrauten Schätze ergiebt sich der Umfang eines Instituts, das, mit ihr vereinigt, auf Beförderung ihrer Gemeinnützigkeit für ein größeres Publicum zum Besten der Wißenschaften und dadurch zur Ehre des Landes abzwecken soll.

Soll es ganz der Absicht, in der die Grundidee von ihm gefaßt war, entsprechen, so dünkt mich, müßte es sich in eben so viele Claßen arbeitender junger Gelehrten theilen, als es in der Königlichen Bibliothek Hauptgattungen noch unbenutzter, aber doch sehr benutzungswerther, Materialien giebt.

---

p) Blandt disse tænktes uden Tvivl ogsaa paa den betydelige, især ved den Thottske Donation grundede Samling af Palæotyper (jfr. Molbechs Mindeskrift, S. 22), som vel ikke har naaet det Antal, hvortil den i Meermanns Reisen, S. 65, ansloges — 30,000 Bind —, men som dog i høi Grad har tildraget sig lærde Bogkjenderes, blandt disse en af de Ypperstes, den for faa Aar siden afdøde Lord Spencers, Opmærksomhed.

Die erste Classe wäre dann diejenige, der es als eigenthümliches Geschäft angewiesen würde, die Kunde der **vaterländischen Geschichte** durch solche Auszüge, Sammlungen und Beyträge zu erweitern, wodurch gangbar gewordene historische Irrthümer berichtigt, Lücken ausgefüllt, einzelne Facta und ihr genauerer Zusammenhang mit andern bekannten Begebenheiten in ein helleres Licht gestellt, kurz dem künftigen critischen und pragmatischen Geschichtschreiber Dänemarks und Norwegens vorgearbeitet würde.

Eine ihrer ersten und verdienstlichsten Bemühungen in letztgenannter Hinsicht würde die seyn, dem so sehr fühlbaren Mangel am einem zuverläßigen und vollständigen Repertorium der gedruckten oder ungedruckten Quellen, speciellen Urkunden und Documente für die Geschichte der dänischen Staaten abzuhelfen, da die Entbehrung deßelben ein Haupthinderniß für ein gründliches Studium der Landes-Geschichte und für eine das Ganze umfaßende Uebersicht ist.

Die zweite Classe würde mit Benutzung der Materialien zur Aufklärung der **allgemeinen Welt- und Europäischen Staatsgeschichte** beschäftigt seyn.

Die dritte wäre die der eigentlichen Litteratoren, die das Studium der allgemeinen und besondern **Litterairhistorie** zu ihrer Hauptsache gewählt hätten; und

die vierte wäre die der Orientalisten, die ihren Fleiß, theils den Uebersetzungen der **morgenländischen Handschriften**, theils den Auszügen aus ihnen widmeten.

Wenn ich mir vier Hauptclassen dieses gelehrten Instituts und in jeder mehrere für bestimmte Zwecke geschäftige junge Gelehrte denke, so betrachte ich es in der ganzen **Ausdehnung seiner Wirksamkeit**, der es sich doch nur in stufenweisem Fortschritte zur Vervollkommnung nähern kann. Gleich bey seiner ersten Anlage und Gründung muß jene in voller Klarheit gefaßt und die Wahl der Maaßregeln so getroffen werden, daß allmählig aus ihm selbst ein höherer

Grad der Gemeinnützigkeit nach dem andern hervorgehen könne. Aber anfangs wird doch die Sorge für die stufenweise Entwickelung und Wachsthum eines solchen Instituts sich auf solche vorbereitende Anstalten einschränken müßen, wodurch der nachmalige Erfolg desto mehr und in zunehmenden Umfange gesichert werde.

Für die erste Classe wird es am wenigsten schwer fallen, sogleich einen, auch wohl zwei talentvolle junge Männer zu finden, die der Aufnahme in sie würdig wären und sogleich unter gehöriger Anleitung und Aufsicht mit angemessener Thätigkeit für den eigenthümlichen Wirkungskreis dieser Classe beginnen könnten.

Um die zweite besetzen zu können würde es schon eine unerläßliche Bedingung seyn, die jungen Männer, die durch ihre Anlagen und Trieb für diese Classe fähig befunden worden, erst zur besondern Richtung ihrer Studien auf die Zweige der Geschichtskunde, die sie bearbeiten sollen, und zum Erwerb der Fertigkeit im Verstehen ausländischer Sprachen zu veranlaßen und zu ermuntern.

Für die dritte Classe der Litteratoren müßen die Subjecte, die in ihr beschäftigt werden sollen, erst nach und nach erzogen werden, da es bisher so ganz beydes an Antrieb und Gelegenheit fehlte, Kenntniße dieser Art, die bloß nach dem unmittelbaren Bedürfniße geschätzt, entbehrlich dünken, der Aufmerksamkeit zu würdigen.

Um endlich die vierte Classe in ihre erste Thätigkeit zu setzen, muß das zu dieser Bestimmung aufgelegte Subject erst in die Fremde gesandt werden, um sich in Wien oder Paris diejenigen Sprachkenntniße zu erwerben, zu denen hier eine zureichende Anweisung vermißt wird.

Die bisherigen Angaben, deren freymüthige Aeußerung ich der Wahrheit schuldig bin, werden den Gang bezeichnen, den die Direction jenes Instituts in ihrer Fürsorge für deßen einst vollständigere Organisation, meiner Einsicht nach, nehmen

und verfolgen mußte. Die gedachten Vorbereitungen werden ihr ein Paar Jahre den Genuß vorenthalten, den vollen Ertrag ihrer Bemühungen einzusammeln; aber sie wird sich das Verdienst bereiten, die Früchte, die sie dem Publicum einst mitzutheilen wünscht, größtentheils selbst erzogen zu haben. Je leichter man sich im Betref der Art und Weise, wie die Direction zusammengesetzt und ihre innere Verhältniße bestimmt werden müßten, vereinbaren wird, desto schwiiriger dürfte dagegen die Uebereinkunft in Hinsicht auf einem **planmäßigen Fortschritt** in der Beschäftigung der einzelnen Classen werden. Es sey mir gnädigst erlaubt, voritzt nur einige Ideen, die sich auf die zuerst genannte Classe beziehen, hier beyfügen zu dürfen, da diese zu dem Anfange ihrer Thätigkeit keiner, sich in der Länge ziehenden, Vorbereitung bedarf.

1) Bey der Wahl des oder der Subjecte, die in ihr als arbeitende Mitglieder angestellt werden sollen, müßte nicht nur auf ihre Vorkenntniße in den Hülfswißenschaften der Geschichte überhaupt und in der vaterländischen Historie insonderheit, sondern auch ins besondere auf ihre Beurtheilungskraft, historischen Geschmack und ihr Talent zur Anwendung historischer Critik, sorgfältige Rücksicht genommen werden.

2) Ihre Arbeiten sowohl im Sammeln als im Excerpiren der Materialien müßten ihnen von der Direction nach einem fest angelegten Plane, wodurch jeder Collision mit der Gesellschaft **til den Nordiske Histories og Sprogs Forbedring** q) vorgebeugt würde, angewiesen, und jede voll-

q) Af dette Udkast, sammenholdt med den nedenfor meddeelte Udsigt over det Indhold, der var bestemt for første Bind af Museets Arbeider, er det klart, at Oplysning af Fædrenelandets ældre og nyere Historie ved Meddelelse af Aktstykker skulde være en Hovedgienstand for dette Instituts Bestræbelser. Ved Bibliothekets Rigdom, ogsaa i dette Fag, kunde dette vel ikke egentlig ansees for upassende; men dog kunde det være Tvivl underkastet, om i et Land med et saa indskrænket litterarisk Publicum, som vort Fædreneland, hvor et eget Selskab — det i Indstillingen nævnte — alt i

endete Arbeit zu ihrer Revision und Beurtheilung vorgelegt werden.

3) Die feste jährliche Unterstützung würde zu den Bedürfnißen eines unverheirateten jungen Mannes abgemeßen, aber in eben dem Verhältniße durch einen außerordentlichen Zuschuß erhöht, in dem die aufgetragene Arbeit innerhalb der gesetzten Zeit fortgerückt wäre und die Forderungen an sie befriedigte.

4) Die fertig gewordene Aufsätze würden, sobald sie der Ausgabe würdig erklärt worden, in der Landessprache und zwar in fortgehenden Nummern zum Druck befördert, und sobald diese einen ordentlichen Band ausmachten, würde die Sammlung unter dem allgemeinen Titel: **Magazin zur dänischen und norwegischen Geschichte aus den Schätzen der königlichen Bibliothek**, ans öffentliche Licht gebracht.

Bey künftiger Ausgabe der Arbeiten in der zweiten, dritten und vierten Claße dürfte es zweckmäßig seyn, sobald diese in ihren bestimmten Gang gesetzt worden, eine ähnliche Verfahrungsweise zu befolgen; doch würde der Zweck ausgebreiteter und ehrenvoller Gemeinnützigkeit nur in einem geringern Grade erreicht werden, wenn die öffentliche Mittheilung ihrer Forschungen und Sammlungen sich durchgehends auf den Gebrauch der Landessprache beschränken sollte r).

Dies sind die allgemeinsten Umriße des Plans zu einen neuen gelehrten Institut, deßen heilsame Folgen zur Erweckung und Nährung des gelehrten Fleißes und zum Erwerb rühmlicher Verdienste um die Cultur der Gelehrsamkeit nicht

---

saa lang Tid havde existeret, hvis Formaal var at giøre ubekiendte Kilder til vor Historie tilgiængelige og som selv eier en betydelig Samling af denne Art, Diemedets Opnaaelse ei snarere vilde fremmes, naar kun eet offentligt Institut ved særegne Arbeider virkede i den Retning.

r) Ifølge den af Kongen approberede Plan skulde de Arbeider, som ei angik den nordiske Historie, kunne meddeles enten paa Latin eller paa et andet levende Sprog end det danske; **Collegialtidenden**, 1809, S. 294.

problematisch seyn können. Es bedarf meiner Versicherung nicht, daß mir nichts erwünschter als die Aufforderung seyn würde, den weitern Entwurf in aller der Ausführlichkeit und Bestimmtheit, die ich ihm zu geben vermöchte, der gnädigsten Prüfung zu unterwerfen.

Unterthänigst
Moldenhawer."

Denne, med saamegen Sagkundskab, Overblik og Klarhed affattede Indstilling fremkaldte et af Hertugen under 26de Jan. 1809 indgivet nærmere Forslag, som ved kongelig Resolution af 28de Jan. blev approberet med Bemyndigelse til at fremlægge en udførlig Plan til Organisationen af et saadant Museum tilligemed Beregning over Udgifterne derved og Henviisning til de Indtægter, hvoraf disse kunde bestrides. En saadan af Overbibliothekaren forfattet og under 13de April næstfølgende forelagt Plan blev i Eet og Alt antaget og under Form af et Rescript til Hertugen af Augustenborg, dat. 21de April, bekiendtgiort s). Det væsentligste af denne Plan forekommer allerede i den ovenfor meddeelte Indstilling. Her bør kun bemærkes, at Museets fulde Virksomhed skulde omfatte Kilderne til Fædrelandets, til Middelalderens og de øvrige europæiske Staters Historie, den orientalske og klassiske Litteratur; at Arbeidet skulde fordeles blandt unge Videnskabsmænd, som besad Lyst og Duelighed til noget af de nævnte Fag; at Præmier skulde udsættes for enkelte vanskelige Opgaver og endelig, at den specielle Bestyrelse af dette Museum skulde overdrages en egen Direction, i hvilken Bibliothek-Chefen skulde præsidere og Overbibliothekaren paa Embedsvegne tage Sæde; foruden Disse udnævntes under 2den Juni samme Aar til Medlemmer af denne Direction Prof. i Historien J. Kierulf, Prof. i det latinske Sprog B. Thorlacius og Prof. i Historien L. Engelstoft, hvilken sidste tillige fungerede som Secretair.

s) Collegialtidenden, 1809, Nr. 32.

Den patriotiske Grev Rosenkrone gav ved denne Leilighed et nyt Beviis paa sin Interesse for Videnskaberne og for det kongelige Bibliothek, idet han, under 12te Mai, tilbød 1000 Rdlr. aarlig i de tre første Aar af Museets Tilværelse, for derved at medvirke til dets første Uddannelse, ligesom han ogsaa tilkiendegav sin Beslutning at tillægge sin testamentariske Disposition nogle nye Bestemmelser til Fordeel for det vordende Institut t). Den 27de Jan. næste Aar indgav Directionen en allerunderdanigst Forestilling, hvori den fremlagde en Fortegnelse over de historiske Materialier og litterariske Bidrag, som kunde fortiene en Plads i enhver af de fire Hovedafdelinger af Museets første offentlige Arbeid, og tillige foreslog Bibliotheksecretair Werlauff til Ansættelse som ordentligt Medlem af den historiske Classe, samt daværende ældste Alumnus i det pædagogiske Seminariums første Classe, Cand. Theol. J. L. Rasmussen, til at erholde en aarlig Understøttelse, der kunde sætte ham i Stand til at fortsætte sit begyndte Studium af de orientalske Sprog. Paa Directionens Forestilling fulgte den 6te Febr. samme Aar en kongelig Resolution, der bifaldt Indholdet af det første Bind af Museets Arbeider, dog med tilføiet Paamindelse, der kan forklares af de da bestaaende politiske Forhold, „at intet Upassende i Almindelighed og i Særdeleshed intet (Saadant) under de to første Afdelinger maatte blive bragt til offentlig Kundskab.“ Tillige bifaldtes Indstillingsposterne angaaende den Førstnævntes Ansættelse og den Andens aarlige Understøttelse.

Indholdet af første Bind bestemtes saaledes:

Første Afdeling.

1) „Et Udvalg af Christian den Fierdes Originalbreve og Resolutioner, som til Oplysning om det danske

t) Collegialtidenden, 1809, S. 315.

Riges Forfatning og Hovedbegivenheder, især i de sidste 15 Aar af hans Regiering, ere meget vigtige Bidrag. 2) Originalbreve og Efterretninger om **Krigen paa de Norsk-svenske Grændser i Aarene 1658 o. s. v.** under Hannibal Sehesteds Anførsel u). 3) **Hann. Sehesteds Memorial** til Kong Frederik den tredie, dat. Helsingør den 6te Febr. 1660 v). 4) **Hann. Sehesteds Relationer** til Kong Frederik den tredie under hans Ambassade i Frankrig x). 5) Udtog og endnu ubenyttede Documenter til Oplysning om Hovedstadens Tilstand under den svenske **Beleiring** og om de til dens Forsvar foiede Anstalter. 6) **Grev Ahlefeldts Beretning** til Frederik den tredie angaaende hans Gesandtskab til Churfyrst Frederik Wilhelm af Brandenborg. 7) Kammer-Directeur (og Deputeret for Finantserne, Etatsraad **Johan) Neves** Erklæring om de ham af Kong Frederik den fierde forelagte Spørgsmaal angaaende de hensigtsmæssigste Midler og Hiælpekilder til at forbedre Statens Finantser. 8) Prøver af A. **Høiers** endnu utrykte **Historie af Frederik den fierdes** Regiering, i enkelte Hoved-Affnit, med oplysende og berigtigende Anmærkninger, saaledes som disse maatte ledsage en tilkommende Udgave af det hele Værk.

Anden Afdeling.

"Det første Bind af denne Afdeling, hvilken er bestemt for Oplysninger i de **udenlandske Staters Historie**, vil levere følgende Uddrag af de **venetianske Ambassadeurers**,

u) Da H. Sehested under denne Krig var i Danmark og Krigen fra de Norskes Side førtes under Anførsel af Jørgen Bielke og Ivar Krabbe (deraf Krabbekrigen), saa maa her være en Feiltagelse. Mueligen kunde her være meent Krigen 1644—45 (Hannibalskrigen), til hvis Historie Hann. Sehesteds Copiebog for Aaret 1645, meddeelt i **Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie**, II—V, indeholder vigtige Oplysninger.

v) Udtog af denne (ved O. Malling) er meddeelt i **Danske Magazin**, 3die Række, I., S. 296 fg.

x) Benyttede ved Moldenhawers forhen nævnte Afhandlinger i **Skand. Litt. Selsk. Skrifter**.

i det italienske Sprog affattede, Relationer, af hvilke det kongelige Bibliothek besidder en overordentlig vigtig Samling: 1) Om det Spanske Monarkies Stilling under Carl den femte, Philip den anden, Philip den tredie og Philip den fierde. 2) Om Hugenot-Krigene i Frankrig under Frands den anden og Carl den niende. 3) Om den brittiske Statsbestyrelse under Dronningerne Maria og Elisabeth.. Den 4de Plads fortiener en ved historisk Kritik og Benyttelse af ubekiendte Kilder meget lærerig Afhandling, Memoires sur *l'histoire de l'Espagne et de l'Afrique* depuis l'an 1113 jusqu'à l'an 1198, af den lærde Abbed de Longuerue's egenhændige Udarbeidelse y). 5) Efterretning om og Prøver af en Krønike af Peru, som indbefatter Ynkaernes og dette Riges Erobrings Historie, med en ved Tegninger oplyst Beskrivelse om dets indre Mærkværdigheder.

Tillader Rummet det, saa kunde dette Binds Interesse endnu betydeligen forhøies ved 6) officielle Relationer angaaende Hoffet i St. Petersborg under Czar Peter den første, Catharina den første, Peter den anden og Keiserinde Anna."

Tredie Afdeling.

"Det første Bind af denne Afdeling, der skal indeholde Bidrag til den kritisk-philologiske Lærdom, vil: 1) giøre Begyndelsen med nærmere at bekiendtgiøre de fornemste Codices af græske og romerske Classikere i det kongelige Bibliothek og ved meddeelte Collations-Prøver at bestemme Dommen om deres kritiske Værd. 2) Levere nogle Hovedafsnit af en Codex fra det 9de Aarhundrede, der indeholder den alexandrinske græske Oversættelse af de 4 store Propheter nøiagtigere end noget andet hidtil bekiendt Haandskrift, efter

y) Blandt Moldenhawers egne Samlinger, som mange af de øvrige i denne Plan nævnte Bidrag.

Originis Udgave og med sammes kritiske Tegn z). 3) Med en Beskrivelse af de lærde Samlinger, som Bibliotheket besidder af **Griffenfelds** æ), **Grams** og **Anchers** Efterladenskab, vil blive forbunden Meddelelse af nogle fortrinlig mærkværdige Undersøgelser i hine haandskriftlige Samlinger. 4) Til Slutningen tilføies en kritisk Notits om de vigtigste **græske Haandskrifter i det Eskurialske Bibliothek.**"

Fierde Afdeling.

"Det første Bind vil indeholde følgende nye og udsøgte Bidrag *til* Kundskab om den **orientalske Litteratur**: 1) den berømte Iman, **Elkazuinis** ö), historisk-geographiske **Beskrivelse af de muhammedanske Lande i Asien og Afrika**, hvilken han, efter selv at have giennemreist en stor Deel deraf, i Aaret 1262 af den christelige Tidsregning fuldførte i det arabiske Sprog. Den indeholder især om det i sit Indre endnu saa lidet bekiendte Afrika høist interessante Efterretninger, hvis Bekiendtgiørelse fuldkommen vil tilfredsstille de i **Zachs** geographische Ephemeriden og monatliche Correspondenz a) yttrede Ønsker og Forventninger. 2) Samaritaneren, **Abuseids**, arabiske Commentar over den mosaiske Pentateuch, som, foruden en Mængde vigtige philologiske Bemærkninger, er rig paa Oplysninger til den Samaritanske

---

z) Uden Tvivl den ved Moldenhawers Donation i Bibliotheket indlemmede Membran af en Deel af Septuaginta, som han havde faaet i Spanien og som nævnes i **Henkes** Archiv für die neueste Kirchengeschichte, IV, S. 120.

æ) Formodentlig Griffenfelds, dengang Schumachers, philologiske Collectanea blandt Thottiana, Nr. 1930, 4., som nu dog neppe have andet Værd end det, som et i andre Henseender udødeligt Navn kan give dem. Grams Collectanea vilde derimod vel tildeels endnu, efter næsten et Aarhundredes Forløb, være af Interesse, hvilket da ogsaa kan giælde om L. Anchers kritiske Apparat til Photius og Aratus. I sit **Progr. de Manuele Phile Jambographo græco (1813), p. 5,** nævner **B. Thorlacius** ogsaa det **Reiskiske** Apparat til Oratoren **Aristides**, som noget, der engang kunde ventes udgivet fra det paatænkte Museum.

ö) Skal være **Ibn Alvardi**, s. ovenfor.

a) Formodentlig **XIVter** Th., S. 54.

Sekts Religions-Historie b). 3) De tvende første Capitler af Osaibas Lægekunstens Historie, som især udbreder sig over Arabernes Kundskab til de græske Lægers Skrifter c). 4) Reiskes Oversættelse af Ibn Kotaibas Bibliothek af de fornemste arabiske Skribenter fra Muhammeds Flugt og i de tre første Aarhundreder efter samme" e).

Forskiellige tilstødende Omstændigheder, der havde en uheldig Indflydelse paa Museets Virksomhed, saasom Hertugens bestandige Fraværelse fra Sommeren 1810, Kierulfs Død den 29de Sept. samme Aar, Penge-Coursens Forværrelse, de Vanskeligheder, den udenlandske Boghandel i Krigsaarene var underkastet; endelig, Fædrelandets mørke Udsigter i en stormfuld Tid hindrede de paatænkte Frugter af disse Arbeider fra at komme for Lyset og standsede efterhaanden Museets hele Virksomhed.

13.

Blandt de til Udgivelse i første Bind af Museets Arbeider bestemte Materialier fandtes, som allerede bemærket, mange og betydelige Bidrag, som tilhørte Moldenhawer selv. Han havde nemlig besluttet, at alt hvad hans rige og udsøgte Bogsamling indeholdt, som det kongelige Bibliothek kunde mangle, skulde efterhaanden, om ikke før, saa efter hans Død, indlemmes i dette. Hans Bogsamling var, efterat Auctioner og Ildebrande havde adsplittet og tilintetgiort saa mange af de kostbare private Samlinger, hvormed Kiøbenhavn i det attende Aarhundrede havde brammet, uden al

b) Blandt Moldenhawers egne Samlinger.

c) Udtogsviis afskrevet af Reiske; benyttet af Rasmussen, Hist. Arabum ante Islamismum, p. 26.

d) Herved skulde, efter Prof. Rasmussens Forklaring, egentlig forstaaes Ibn Kotaibas Historie af de tre første Aarhundreder efter Hegira (hvoraf to Afskrifter efter den Leidenske Codex tilligemed en latinsk Oversættelse findes blandt Reiskiana); men dette Skrift kunde ikke udgives, forinden vore Afskrifter vare collationerede med en Codex i det Bodlejanske Bibliothek i Oxford (næst den Leidenske den eneste i Europa), da hine, som Reiske selv tilstod, ere meget corrumperede.

Sammenligning her den første. I de theologiske, historiske og philologiske Fag fremviste den klassiske og sieldne Værker, deels samlede paa hans Udenlandsreiser, deels erhvervede ved Kiøbet af det Bernstorffske Bibliothek e) og paa Bogauctioner i Hovedstaden. Allerede tidligere havde han, Tid efter anden, af sin egen Forraad suppleret det kongelige Bibliothek og navnligen i Aaret 1820 skienket dertil over 100 Haandskrifter; ogsaa yttrede han det Forsæt, at anstille en saadan Revision af sin Samling, at der efter hans Død her ikke skulde findes en eneste Bog, som manglede i det kongelige Bibliothek. Døden hindrede ham nu vel fra selv at iværksætte dette patriotiske Forsæt; men det fuldførtes desuagtet aldeles i hans Aand, idet hans Arvinger, ledede af en ædel Interesse for den Stiftelse, af hvilken den Forevigede havde havt saa store Fortienester, ei alene afgave til Bibliotheket alt hvad her savnedes, hvorved dette erholdt en Berigelse af over 1000 Bind, foruden omtrent 3000 Disputatser og andre Smaaskrifter, men ogsaa ombyttede de bedre Exemplarer med Bibliothekets mindre gode. Af denne betydelige Gave at udhæve enkelte litterariske Sieldenheder vilde her være upassende; dog kan bemærkes, at ogsaa Bibliothekets, fra ældre Tid rige Samling af spansk Litteratur ved denne Leilighed modtog en anseelig Forøgelse.

Denne Gave indbefattede tillige den kostbareste Deel af Moldenhawers litterariske Efterladenskab, nemlig Resten af hans Samling af Haandskrifter, henved 200 Nummere, foruden hans egne lærde Collectanea. Blandt Haandskrifterne udmærkede sig i Særdeleshed 22 hebraiske og arabiske, og desuden et syrisk; 10 Pergaments-Codices, blandt hvilke det ovenfor omtalte Brudstykke af Septuaginta; et lignende af Hieronymi Paraphras over det gamle Testament, hvis Alder synes at stige op til det 10de Aarhundrede; en Juvenal og en Per-

e) Kbhvns Skilderie, XVII, Nr. 23. Jfr. ovenfor S. 286.

sius g); en Virgils Georgica h) og en Macrobius. Vigtige Bidrag fandtes her, saavel til den europæiske, som til Fædrenelandets Historie i det attende Aarhundrede. Men, ligesom den største og bedste Deel af Moldenhawers hele Samling var en Frugt af hans egne lærde Reiser, saa fandtes her ogsaa i Særdeleshed meget til Spaniens Historie i de sidste tre Aarhundreder, til Inqvisitionens og Jødernes, til Tempelherre- og Jesuiter-Ordenens Historie; et rigt Apparat til den bibelske Kritik; Udtog af Haandskrifter i Eskurials, Paris's og Oxfords Bibliotheker; Breve og Optegnelser af fremmede Lærde m. m.; i alt over 50 Fascicler.

„Mögen sie einst in die Hände eines Mannes fallen, dem zu ihrer Benutzung eine glücklichere Muße wird, als mir in diesem Erdenleben zu Theil werden sollte.“

Med disse Ord sluttede Moldenhawer en egenhændig Bestemmelse angaaende disse Sagers Afgivelse til det kongelige Bibliothek. Hvilke Erindringer og Betragtninger maa ikke dette tungsindige, fordringsløse Ønske fremkalde hos den Afdødes Venner og fordums Disciple? Hvo kan her tilbageholde en veemodig Følelse af de menneskelige Planers Usikkerhed og selv en høit begavet Aands Afhængighed af trykkende Verdensforhold?

---

g) (Nye kgl. Saml. Nr. 87. 8vo) Benyttet efter **A. W. Cramers** Meddelelse (tillige af 5 Codd. i Bibliotheket), i **Heinrichs Comm. I. in Juvenalis Satiras**, (Kiel 1806) p. 12.

h) Benyttet af **Voss** i hans Udgave af Virgils Landbau; **jfr.** Vorr., S. XXIII.

Det store kongelige Bibliotheks Tilstand og Virksomhed i Tidsrummet 1823—42.

1.

Den Udvidelse af det kongelige Bibliotheks Lokale, som allerede i Moldenhawers første Levetid bebudedes (ovenfor S. 291), blev i dette Tidsrum begyndt og fuldført. Om Fremgangen og Fuldendelsen af dette, ligesaa omfattende som vigtige Bygnings-Foretagende har En af Bibliothekets Embedsmænd i sin Tid meddeelt en omstændelig Underretning a), som her gientages:

„En, længe som aldeles uundgaaelig erkiendt, Hoved-Reparation af Tagværket over den i Aarene 1667—73 opførte Bygning, som allerede Kong Frederik den tredie havde bestemt for sit Bibliothek og Kunst-Museum, giorde det nødvendigt at udflytte det kongelige Kunstkammer af de fem Værelser, som det endnu indtog i Bygningens øverste Etage, og Malerisamlingen af det lange Galleri, der strakte sig langs med alle Værelserne paa Bygningens nordre Side b). Tømmerværkets Brøstfældighed var nemlig saa stor, at næsten alle Bielkehoveder paa Loftet over hele Bygningen vare opraadnede og Bielkerne enten maatte fornyes eller frisk

a) Molbechs Nordisk Tidsskrift for Hist., Litt. og Kunst, III, S. 632—37.

b) Jfr. Genealogisk og biographisk Archiv, udg. af det geneal. biogr. Selskab, I, S. 307.

Tømmer indfældes. Desuden fandtes det nødvendigt at flytte Hængeværket eller det svære, lodrette Tømmer, som bærer Loftsbielkerne over Mellem-Etagen, til Midten eller i lige Flugt med Loftets Hængesøiler, da det derimod tilforn, for at kunne danne det smale Galleri (til Malerisamlingen) i hele Etagens Længde, var befæstet i den ene Side af Tagbielkerne, hvorved Lofter og Gulve i Bygningen efterhaanden vare sunkne eller havde antaget en heldende Skiævhed til den modsatte Side. Tillige var Bygningens Kobbertag i den Grad beskadiget, at det fandtes raadeligere reent at borttage det og ombytte det med et nyt Tegltag end at nøies med en meget bekostelig og dog usikker Istandsættelse. Da saaledes hele Indholdet af det kongelige Billedgalleri og Kunstkammer maatte bortflyttes, (det sidste havde ogsaa Loftet over hele Bygningen, hvor Kamre og Aflukker til at bevare forældede og forgiemte Sager vare indrettede, i Besiddelse) og H. M. Kongen imidlertid til det første havde anviist det ypperlige Lokale paa Christiansborg-Slot — — og til Kunstkammeret en egen Bygning, — — — saa behagede det H. M. at bestemme den hele øvre Etage til Udvidelse for det store kongelige Bibliothek, hvis saa betydelig forøgede Størrelse allerede fra Aarhundredets Begyndelse havde giort Mangelen paa den allernødvendigste Plads med hvert Aar mere følelig — — — —. Da Konstkammerets Udflytning i Efteraaret 1824 var tilendebragt, begyndte Architekten, hvem dette Bygningsværk var overdraget (Hofbygmesteren, nu Etatsraad J. H. Koch), ikke længe derefter Tagarbeiderne paa Bygningen og disse fuldførtes i dette og det paafølgende Aar saaledes, at ikke blot den omtalte Forandring med Hængesøilerne var iværksat; nogle og tredsindstyve af de svære Loftsbielker forsynede med nye indfældede eller laskede og ved Jernbaand befæstede Ender; Sparreværket forstærket ved nye og flere Skraastivere og nye Opskalkning; men ogsaa det nye Tegltag, hvis Stene for større Varigheds Skyld ere indvendigen befæstede med

tynde Jernbielker til Taglægterne, ophængt. Bygmesteren fandt det tillige passende, da et Overskud af den til disse Arbeider, efter Overslag, anviste Sum, hvoraf den betydelige Indtægt af det gamle Kobbertags Salg udgiorde en Deel, tillod denne i den oprindelige Plan ikke indbefattede Udgift, at pryde Bibliothekets ydre Bygning ved at give den en nye, pynteligere Façade ud imod Slotsgaarden, tilmure de gamle, vanzirende Vinduer imellem Kielderportene og forsyne disse med Jerngittere, for at afholde Misbrug og Ureenlighed; hvilket Arbeide fuldførtes inden Slutningen af Aaret 1825."

"Saasnart det nødvendige Forarbeide ved Taget var rykket langt nok frem, begyndtes 1825 de videre Bygningsarbeider i Kunstkammerets Etage, hvis Skillerum og Mellemvægge vare nedbrudte, med at afpudse Murene og opføre de nye Skillerum, der skulde afdele Pladsen til dens tilkommende nye Bestemmelse. Det forrige Kunstkammer-Lokale, saaledes som det til Bibliotheket blev afgivet, bestod af det 121 Alen lange, 6½ Alen brede Maleri-Galleri paa den nordre og 5 Sale paa den søndre Side eller ud mod Tøihusgaarden; desuden et Forværelse i den østre Ende og under dette i Mellem-Etagen et Værelse, som oprindeligen havde tilhørt Bibliothekets Lokale, men i A. 1796 var overladt Kunstkammeret, da dette afgav et af sine Forværelser, eller det yderste i den vestre Ende, til Læsesal for Bibliotheket. Denne Læsesal, som kun var 11 Alen lang og 7 Alen bred, havde altid frembudt et til Bestemmelsen meget indskrænket Lokale, og det blev saaledes i den nye Bygningsplan bestemt, at den skulde udvides og ganske ombygges, hvorved Bibliotheket erholdt en betydeligt større og anseeligere Læsesal, hvis Indretning var det første Arbeide, som Architekten foretog og lod udføre. Den nye, med simpel Elegants og i en reen Smag byggede Læsesal (17 Alen lang til en Brede af 11 Alen) blev færdig fra Arbeidernes Haand i

August 1826; men for tilfulde at giennemtørres og for de indvendige Indretningers Skyld blev den først aabnet til Brug den 8de Januar 1827. Den anbragtes paa samme Sted og med samme Omfang, som den forrige Læsesal, og saaledes, at den forbinder den øvre Etage i Bibliothekets nyere, til Tøihuset stødende Bygning, der giemmer den danske Samling, saavel med den forrige Kunstkammer=Etages Sale, som med den lavere Tværbygning imellem den store Bibliotheks-bygning og Christiansborg=Slot."

„Det hele Rum, som Bibliothekbygningens øverste Etage, iberegnet de to, allerede forhen afgivne Værelser, frembød, udgiorde en Længde af 140 Alen. Efterat den fornødne Plads til den nye Læsesal var frataget (hvorhos tillige et overblevet Rum benyttedes til en liden, fra Taget oplyst Forstue og til et Cabinet til Brug for Bibliothekaren), var en Længde af omtrent 121 Alen tilovers, hvoraf 7 Alen maatte fragaae til Trappen i Bygningens østlige Ende og til et Forværelse af samme Brede. Det overblevne Rum (114 Alen) indrettedes til tre Bibliotheksale, af hvilke den største, nærmest Læsesalen, erholdt en Længde af 64 Alen, den derpaa følgende, bestemt til Bibliothekets Manuscriptsal, blev 35 Alen lang; begge med Bygningens hele Brede af 18½ Alen og oplyste ved Vinduer fra de tvende Sider. Den sidste og yderste Sal, som bestemtes til Giemmested for Bibliothekets Kobbersamlinger, erholdt de overblevne 15 Alen af Bygningens Længde, som i denne Sal blev Breden til en Længde, taget i Bygningens Dybde, paa 18½ Alen. Dette Maal er saaledes ogsaa Breden af de to større Bibliotheksale, hvilke dog ere afdeelte paa langs i Midten ved Galleri og Boghylder, som dække de fra Loftet nedgaaende svære Hængesøiler (omtrent af 18 Tommers Tykkelse), der bære Loftsbielkerne over den store Bibliotheksal i underste Etage. Ved denne nødvendige Indretning, hvorved tillige vindes betydelig Plads til Bøgers Opstilling, er hver Sal paa en

Maade deelt i tvende, som ved aabne Giennemgange under Galleriet forenes. Dette løber tillige langs med Væggen i begge Sale og har et Fremspring paa hver Side af 2 Alen med fornødent Gitter. Salenes hele Høide er omtrent 7½ Alen, hvoraf omtrent 4¼ Alen er tilfaldet den underste Afdeling og 3¼ Alen Galleriet, der i den største Sal har en Opgang i hver Ende af Salen. I den hele Architektur og Galleriernes Form og Indretning fulgte Bygmesteren i disse nye Sale ganske det Mønster, han fandt i Bibliothekets saakaldte danske Sal, et smagfuldt Værk af Harsdorff. Til de nye Sale valgtes overalt perlefarvet Oliemaling. Forgyldning og anden undværlig Decoration sparedes."

Ved kongl. Rescript af 22de Sept. 1824 bevilgedes 22,000 Rbd. til det udvendige Arbeide ved Bibliotheks-Bygningen; Salget af Kobbertaget udbragte et Provenue af 14,561 Rbd. 16 Sk. Af disse 36,561 Rbd. 16 Sk. anvendtes til det udvendige Arbeide 26,220 Rbd. 22 Sk. (over 6000 Rbd. under Hofbygmesterens Overslag). Til Udførelsen af de indvendige Indretninger bestemtes de resterende 10,340 Rbd. 90 Sk. med et Tilskud af 5000 Rbd. Sedler, som dog ikke fuldt blev nødvendigt.

Læsesalen var, som oven anført, den første Deel af det nye Bibliotheks-Lokale, der blev færdig og i Begyndelsen af 1827 aabnet til offentligt Brug. Den prydedes med Afbildninger af to af Bibliothekets ypperste Velgiorere, nemlig med Thotts og Hielmstiernes Buster, den sidste udført i Marmor af Thorvaldsen og skiænket til Bibliotheket af den Forevigedes Datter, Enke-Grevinde Rosenkrone. I den største af de nye Sale skeete Bøgernes Indflytning 1828; i Manuscriptsalen 1830.

Da den store Bibliotheksal, som den ældste Deel af det hele Lokale, Tid efter anden havde været underkastet de fleste Forandringer ved Anbringelse af nye Reoler, Omflytning af Fagene m. m., som Omstændighederne havde giort

nødvendige, var dens indre Symmetrie efterhaanden for en stor Deel tabt. Denne Ufuldkommenhed blev hævet ved en Hovedforandring, som, ifølge Forslag fra Bibliothekets Side og det kongelige Rentekammers Indstilling, foretoges i Aaret 1842. Indretningen af denne Sal er altsaa, for Tiden, følgende: Væggene, med Undtagelse af den Plads, de til Galleriet førende Trapper optage, ere overalt beklædte med Reoler, forneden til Folianter, paa Galleriet til Qvarter. Foruden disse ere nede i Salen paa det forhøiede Træguly bag Pillerne paa hver Side anbragte ni og for hver Ende to større, fritstaaende Reoler, hine for Octaver, disse for Folianter, samt paa Marmorgulvet to Rækker, hver bestaaende af 24 mindre, fritstaaende Reoler for Folianter og Qvarter. Paa Galleriet findes, foruden de anførte Reoler paa Væggene, paa hver Side ni store fritstaaende og for hver Ende, op til Balustraden, et Partie af lave Reoler, alle til Octaver. Da ogsaa Marmorgulvet i Aaret 1833 har undergaaet en nødvendig Hovedreparation, frembyde nu Salens regelmæssige architektoniske Former og imponerende Dimensioner det fordeelagtigste Skue. For at lette Communicationen mellem de forskiellige Afdelinger af det vidtløftige, to Etager omfattende Bibliothek-Lokale, er i Aaret 1843 fra den ved Contoiret nærmeste Ende af den store Sal en Trappe opført giennem Loftet op til den største af de to Sale i den øverste Etage.

I Aaret 1840 bleve nye Reoler anbragte i den mindre Bibliotheksal i nederste Etage. I den nordiske Sal har den stærkt voxende Udvidelse af den fædrelandske Litteratur gientagne Gange giort Forøgelse af Reolernes Antal nødvendig, sidste Gang i Aaret 1841. Enhver saadan Forandring har naturligviis igien medført en i Bibliothekets indre Indretning meer eller mindre indgribende Omflytning af forskiellige Fag.

Ligesom Læsesalen fremviser ogsaa den nordiske Sal Kunstafbildninger af nogle udmærkede og fortiente Medborgere, hvis Navne Fædrenelandets og Bibliothekets Aarbøger op-

bevare. To Portraiter af **Suhm** og **Klopstock** c), begge udførte af Juels Mesterpensel, modtoges i Aaret 1812 ifølge vor i sin Tid berømte og fortiente Læge og Operateur, Etatsraad **F. C. Winsløws** († 1811), testamentariske Disposition. Ogsaa et Malerie af **Thott** findes her, som i Aaret 1818 skiænkedes af Hs. Exc. Geheime-Stats- og Finantsminister, Grev **A. W. Moltke**. Et af Wiedewelt i Marmor udført Basrelief af det danske Pinacotheks Samler, **F. A. Müller**, en Gave af den Afdødes Arvinger, har ogsaa faaet sin passende Plads i den nordiske Sal.

En Indskrænkning leed Bibliothekets Lokale i Begyndelsen af Aaret 1842 derved, at en Deel af Tværbygningen maatte afgives til en Communicationsgang mellem Christiansborg og Hoftheatret. Det er at ønske, som at haabe, at Bibliotheket for dette Tab vil erholde den nødvendige Erstatning paa en anden Kant d).

2.

Den for Bibliothekets Fornødenheder, med Undtagelse af de reglementerede Lønninger, aarligen bestemte Sum var ifølge Civil-Reglementet og Tid efter anden afgivne kongelige Resolutioner af 8de Juli 1803, 29de Juli 1809, 3die Januar 1811, 19de Juni 1819, 11te Januar 1820 og 23de November 1822 steget til 6,400 Rbd. r. S. og 1000 Rbd. i Sedler. Men, allerede inden Moldenhawers Død blev ved Normal-Reglementet af 23de Sept. 1823 denne Sum

---

c) Denne store tydske Digter havde, under sit Ophold her 1750—70, i nogen Tid været ansat ved **Frederik den femtes Haandbibliothek**; ovenfor S. 219. „Om Klopstocks Forhold til den danske Litteratur og hans Indflydelse derpaa" af **Rahbek** i **Hesperus**, 1820, I., 1. Hefte.

d) **Molbech** har i sin Bog om offentlige Bibliotheker bemærket enkelte, tildeels uafhiælpelige Ufuldkommenheder ved Bibliothekets Lokale; f. E. S. 17, at Bygningen ikke er isoleret (dog forsynet med to Brandmure med Jerndøre); S. 34, at den ene Side af den store Bibliotheksal er formeget udsat for Sollyset; S. 127 den for Helbreden skadelige Kulde, til visse Aarstider, i Bibliotheksalene.

fra næste Aars Begyndelse nedsat til 6,500 Rbd. r. S. Ifølge Rescript af 28de Februar 1824 bestemtes endvidere, at af bemeldte Sum 500 Rbd. skulde bringes i Beregning med Hensyn til den Bibliothek-Secretair **Bølling** tillagte Gage (ovenfor S. 293), indtil der, ved indtræffende Vacance, paa anden Maade kunde gjøres Udvei til Sammes Afholdelse; ligesom det tillige paalagdes den nyeligen udnævnte Bibliothek-Chef, Geheime-Statsminister **O. Malling**, at drage „Omsorg for, at Bibliothekets aarlige Udgifter ei kom til at overstige hiin Sum“. Vedkommende synes saa meget mindre at have fundet nogen Betænkelighed ved en saadan Indskrænkning af Bibliothekets Annuum, som der ved Udgangen af Aaret 1823 af den (ovenfor S. 259 omtalte) opsparede, hos Finantserne beroende Capital endnu resterede et Beløb af 15,058 Rbd., der kunde afgive et anseeligt Bidrag, saavel til Bibliothekets aarlige Forøgelse, som til Udfyldelse af ældre Lacuner. Men, da Udgifterne ved Real-Catalogens Redaction, dennes Reenskrivning og Indbinding, samt efterhaanden tillige Lønninger og personlige Tillæg for enkelte af Bibliothekets yngre Personale (hvilken Rubrik 1830 var stegen til 1354 Rbd. og 1838 til 1470 Rbd.) afholdtes af hiint Depositum, kunde forudsees, at det snart maatte blive opbrugt. Denne Tidspunkt fjernedes vel i nogen Grad ved extraordinaire Tilskud af Finantserne, som Bibliothek-Chefen, Overkammerherre **Hauch**, Tid efter anden, erholdt bevilgede; saasom i Aaret 1830 et Beløb af 1200 Rbd. til Indkiøb paa Bog-Auctionerne efter Etatsraad B. Thorlacius og Biskop Münter og 1833 et dito af 300 til Indkiøb paa Auctionen efter Prof. Rask, men især, da det omtalte Depositum ved Udgangen af A. 1830 var sunket til 2,152 Rbd., ved et, ifølge kongelig Resolution af 22de Januar 1831, indtil videre bevilget aarligt Tilskud af 850 Rbd. Endelig var hiin Capital ved Udgangen af 1839 aldeles opbrugt og efter Regnskabets Aflæggelse for A. 1840

befandtes en ei ubetydelig Underballance. Det blev saaledes nødvendigt, at Bibliothekets oeconomiske Stilling maatte ordnes paa en fast Fod, saafremt ei dets, i saa lang en Række af Aar uafbrudt fortsatte regelmæssige Forøgelse skulde indskrænkes og de velgiørende Virkninger af dets Offentlighed derved forringes. Dette opnaaedes, da, ved kgl. Resolution af 15de Februar 1841, til Bibliothekets samtlige Fornødenheder blev normeret en aarlig Sum af 11,000 Rbd., hvoraf tillige de respective Lønninger skulde udredes; hvilken Sum fra 1842, ifølge Bibliothek-Chefens, Geheimestatsminister Møstings, Indstilling, blev forøget med 500 Rbd. til overordentlige Udgifter. 11,500 Rbd. udgiør altsaa den til Bibliothekets Vedligeholdelse og Personalets Lønning for nærværende Tid normerede Sum, hvoraf, naar Udgifterne til Indbindning, Contoirhold og Porto fradrages, et Beløb af noget over 5000 Rbd. kan anvendes til Kiøb af Bøger.

3.

Bibliothekets Forøgelse var i dette Tidsrum, ligesom i det forrige, deels regelmæssig, ved aarlig Anskaffelse af de nyeste Frembringelser af Udlandets Literatur og ved Afgivelse af Frie-Exemplarer af alle i den danske Stat trykte Skrifter, deels tilfældig, ved Indkiøb paa Auctioner, ved Overdragelse af Bøger og Haandskrifter fra andre offentlige Samlinger og ved Gaver.

Aarligen anskaffes, giennem den Gyldendalske Boghandling, nye Skrifter til den tydske, franske, engelske, hollandske og svenske Literatur henhørende. Frembringelser af den italienske Literatur leveredes ordentligviis hvert andet Aar, efter Bestilling, af den Moliniske Boghandling i Florents. Ogsaa har Bibliotheket Tid efter anden benyttet forefaldende Leiligheder til at erholde Frembringelser af de mere isolerede Literaturer, især fra de andre Verdensdele. Saaledes erholdtes i Aarene 1837 og 1843 en betydelig Samling af

nye-græske Værker; 1839 endeel nordamerikanske og 1842 endeel russiske Værker, meest af historisk og statistisk Indhold. Fregatten Bellonas Togt i Aarene 1840—41 foranledigede Erhvervelse af adskillige interessante Frembringelser af de sydamerikanske Staters nyere Literatur.

Sielden undgaaer nogen Bogauction i Hovedstaden, enten større eller mindre, Bibliothekets Opmærksomhed.

Af Saadanne, paa hvilke Bibliotheket har giort Indkiøb af nogen Betydenhed, fortiene især at nævnes følgende: i Aaret 1824, efter Etatsraad N. C. Kall; 1825, efter Prof. Degen; 1829, efter Conferentsraad, Geheime-Archivar Thorkelin e); 1830, efter Etatsraad B. Thorlacius (for 280 Rbd.) og Etatsr. Rahbek; 1831, efter Statsminister, Greve Schimmelmann, Biskop Münter (for 764 Rbd. f) og Underbibliothekar ved Universitetsbibliotheket, Prof. O. D. Bloch; 1832, efter Prof. Colsmann (for 151 Rbd.) og Etatsr. Wad; 1833, efter Prof. og Universitetsbibliothekar Rask; 1834, efter Prof. J. Møller; 1835, efter Conferentsraad Kirstein (for 135 Rbd.) og Biskop P. E. Müller; 1837—38, efter Hof- og Universitets-Boghandler Brummer (for 306 Rbd.); 1838, efter Stabschirurg Wendt (for 228 Rbd.); 1840, efter Greve F. C. Raben; 1842, efter Etatsr. Schønberg og Over-Krigscommissair Øst (for 141 Rbd.); 1843, efter Geheimelegationsraad, Prof. Brøndsted og Overlæge, Prof. Jacobson.

Derimod har Bibliotheket af flere Grunde sieldnere kunnet indlade sig i Kiøb paa Auctioner i Udlandet. Imidlertid tabtes Saadanne dog ikke ganske af Sigte; det lykkedes saaledes at giøre enkelte, ei ubetydelige Acqvisitioner paa Auctionen efter den lærde nederlandske Historiker J. Meermann van

e) Egentlig kun hvad Eieren havde samlet, efterat hans, især i den nordiske og engelske Literatur betydelige og kostbare Bogsamling var brændt i Bombardementet 1807.

f) Paa Münters Auction kiøbtes de fleste Manuscripter, blandt hvilke endeel paa Pergament, for Bibliotheket.

Dalem i Haag 1824 (hvoriblandt nogle Haandskrifter til den danske Historie); efter Prof. Gurlitt i Hamburg 1828; efter Dr. Moldenhawer sammesteds 1831 (for 220 Mk. Cour.) og fornemmeligen adskillige værdiefulde Palæotyper og Haandskrifter (til et Beløb af 104 P. St.) paa Auctionen 1835 i London over Dr. Kloss's Bogsamling g).

Ifølge specielle kongelige Resolutioner ere, i dette Tidsrum, flere betydelige Forøgelser blevne Bibliotheket til Deel. Af Saadanne fortiene især Følgende Opmærksomhed.

a) Da vor udødelige Sprogforsker, Prof. Rask, i Aaret 1822 vilde have afseilet fra Colombo paa Ceylon til Europa, leed han Skibbrud, maatte opholde sig i nogen Tid paa sidstnævnte Øe og kunde ikkun ved Understøttelse af de kongelige Kasser i Trankebar og Frederiksnagor komme tilbage til Fædrelandet i Aaret 1823. Som nogen Erstatning for denne Understøttelse (efter Angivelse til et Beløb af 4000 Rbd.) tilbød han Kongen den af ham selv, for egen Regning, af hans sammensparede Reisepenge (ex viaticis minutim comparsis) erhvervede rige Skat af Haandskrifter paa Pali-Sproget og Singalesisk, hvilken ogsaa modtoges og i A. 1824, efter kgl. Befaling, blev afleveret til Bibliotheket. Rask yttrer, at „disse Haandskrifters Værd beroer, foruden Indholdets Vigtighed, fornemmeligen paa to Omstændigheder: nemlig, at de alle ere gamle, for det meste skrevne for Tempelbibliotheker, med utrolig Flid, som et Værk af Fortieneste, og følgelig i Landet selv neppe for nogen Priis at erholde, og at denne Samling, saavidt vides, er den eneste i sit Slags i Europa, ja man kan sige uden for de buddhistiske Lande; thi endog i Kalkutta findes Intet i de nævnte Tunge-

g) Catalogue of the library of Dr. *Kloss* of Frankfort a M. Professor; including many original and impublished Manuscripts and printed books with Mss. Annotations by Phil. Melancthon, which will be sold by Auction, by Mr. Sotheby and Son, London 1835, 8. Det var første Gang, i meer end 50 Aar, at Bibliotheket havde erholdt Bøger fra en Auction i London.

maal, som kan lignes dermed" h). Af disse Haandskrifter, 50 i Tallet, ere kun nogle faa singalesiske paa Papir; de fleste ere paa Palmeblade, i aflangt Format; nogle af dem kunne kaldes Pragtstykker og alle ere de vel bevarede. Over hele Samlingen haver Samleren selv efterladt en kortfattet Fortegnelse i).

b) Ligesom Bibliothekets Manuscriptsamling i A. 1784 var blevet beriget med adskillige vigtige Artikler fra det kongelige **Geheime-Archiv** (ovenfor S. 220), saaledes bleve ogsaa 40 Aar senere, i A. 1825, endeel høist interessante, men for hint Institut mindre passende Sager afgivne til Bibliotheket. Disse vare:

1. **J. Langebeks** Collectanea til de danske Staters almindelige og specielle Historie, Oldsager, Topographie m. m., for en stor Deel af den høitfortiente Samler selv og af Suhm, til hans Danmarks Historie, benyttede, men hvoraf meget dog endnu fortiener Opmærksomhed; i alt 303 Fascicler i forskiellig Format k);

h) **R. K. Rasks** samlede Afhandlinger, I., Forf. Levnet, S. 76—77, jfr. III., Fort., S. 16; **Molbechs** Nordisk Tidsskrift for Hist., Litt. og Kunst, I., S. 73 fg. I det kongelige Bibliothek i Paris havdes 1826 kun 10 Palihaandskrifter.

i) Efter nogle forudskikkede Bemærkninger om Pali og det singalesiske Sprog i Almindelighed beskrives de mærkeligste af disse Haandskrifter i **Dansk Literaturtidende**, 1828, Nr. 24. Rasks egen Fortegnelse over dem meddeeltes i **Molbechs** „Om Palisproget og om Palihaandskrifter i det store kgl. Bibliothek" i **Nordisk Tidsskrift**, I., S. 67 fg. (paa Fransk af **E. Jaquet**, med Anm. af Burnouf i *Nouveau Journal Asiatique*, 1830, Dec., p. 452 fg.); siden mere correct i Rasks sidste Skrift, Reformationsprogrammet 1832: **"Nonnulla de pleno systemate sibilantium in linguis montanis, item de methodo ibericam et armenicam linguam literis europæis exprimendi"**, p. 31—34, og derfra i hans samlede Afhandlinger, III., S. 10—17.

k) Navnligen om disse Langebekiana skriver Suhm (Saml. Skrifter, VI., S. 22): „Han efterlod sig en utroelig Mængde Excerpter til Oplysning i de Landes, som staae under dansk Regiering, saavelsom Nabolandenes, Sverrigs, Estlands, Preussens, Pommerns og Meklenborgs, Historie, Geographie, Love og Oldsager." De characteriseres i **O. Mallings** store og gode Handlinger (6te Oplag, S. 293) saaledes: „Iblandt hans efterladte Haandskrifter, som

2. Breve til danske Konger (Christian III. — Frederik IV.) fra fremmede Fyrster og Adelsmænd, fra inden- og udenlandske Lærde m. m.; 20 Fascicler;

3. Originale Breve og andre Dokumenter til Oplysning af den danske Adelshistorie; 59 Fascicler;

4. Haandskrifter og Dokumenter angaaende Sverrigs Historie og Forfatning i det 16de og 17de Aarhundrede; 25 Fascicler.

c) I Aarene 1828 og 1832 bleve endeel Værker i forskiellige Fag, ifølge høiere Bemyndigelse, afgivne fra det kongelige Kunstakademies Bogsamling, som derfor igien modtog fra Bibliotheket endeel til Kunstfaget henhørende Doubletter.

d) De af Sognepræsten i Slagelse (1792—98 Præst i Trankebar), N. S. Fuglsang († 1832), efterladte literære og ethnographiske Samlinger kiøbtes 1834 af Kongen for en aarlig Livrente til den Afdødes Døttre. Af disse Samlinger afgaves alle Haandskrifterne, hvoriblandt 40 indiske (meest tamuliske) paa Palmeblade, foruden den Afdødes egne Udarbeidelser og Collectanea til den indiske Literatur og Historie henhørende, til Indlemmelse i Bibliotheket.

e) Ifølge kgl. Resolution af 30te Oct. 1840 bleve, saavel af Hoisalig K. Frederik den Siettes, som af vor nu regierende allernaadigste Konges Haandbibliotheker alle Doubletter og for disse Samlinger mindre passende Skrifter afleverede til det store kongelige Bibliothek, som derved har erholdt en betydelig Tilvært, især af den nyere Literaturs Frembringelser, hvoriblandt ikke faa Pragtexemplarer.

ere .... deels vidtløftige Udtog af mangfoldige Kilder, samlede i meer end 300, største Delen med hans egen Haand skrevne Bøger (!) af forskiellig Størrelse, giemmes en Skat til Oplysning i Fædrenelandets og dets Nabolandes Geographie, Historie, Sæder, Skikke, Love og Oldsager og andre Mærkværdigheder, hvoraf Fremtiden kan og bør kunne vente sig meget."

Jo mindre de for Bibliothekets Fornødenheder, skiøndt med stadigt og liberalt Hensyn til Institutets Vigtighed, bestemte Fonds kunne være i Stand til Anskaffelse af ethvert nyt, betydende og ønskeligt Værk; jo vanskeligere enkelte fiernere Landes literære Frembringelser paa den sædvanlige Vei kunne erholdes; jo mere et og andet specielt Fag i Bibliotheket kan trænge til Udvidelse, med desstørre Taknemmelighed bør det ihukommes, at Gaver til Bibliotheket have været endnu hyppigere og anseeligere i nærværende end i det næstforegaaende Tidsrum. Ikke blot have begge Konger jævnligen sendt enkelte kostbare Værker til Indlemmelse i Bibliotheket; men ogsaa fremmede Regenter og Forfattere, lærde Corporationer her og i Udlandet, først og fornemmeligen i Storbritannien, have gientagne Gange paa denne Maade viist Agtelse og Erkiendtlighed mod et videnskabeligt Institut, hvortil Adgangen med saa høi Grad af Liberalitet staaer aaben, saavel for Medborgere, som for videnskabelige Reisende. Siden Aaret 1817 bevarer en egen dertil indrettet Gavebog en Fortegnelse paa alle til Bibliotheket saaledes skiænkede Bøger, med Givernes Navne. Af denne turde det være hensigtsmæssigt her at udhæve nogle, i en eller anden Henseende betydende Berigelser, som i det Hele kunne henføres under følgende Klasser:

a) Større Samlinger af Bøger i flere Videnskabsfag.
b) Enkelte Landes Literaturfrembringelser.
c) Samling af Værker, til enkelte Videnskabsfag henhørende.
d) Haandskrifter.
e) Kobberstik.

a) Efter den afdøde Overbibliothekars Disposition skiænkede i Aaret 1824 de Moldenhawerske Arvinger, foruden alle hans efterladte Haandskrifter, en Samling af omtrent 1300

Bind trykte Bøger, som manglede i Bibliotheket (jfr. ovenfor S. 336) l).

Frue Grønland, Enke efter forhenværende Medlem af Statkammer-Administrationen, Justitsraad P. Grønland († 1825), en lærd og practisk Tonekunstner, skiænkede Bibliotheket i Aaret 1826 omtrent 200 Bind af den Afdødes efterladte Bogsamling udenfor det musikalske Fag m).

1832 skiænkede Commerceraad T. Lesser, Eier af den Hammerichske Boghandling i Altona, Bibliotheket en Samling af over 250 Bind, meest tydske Skrifter, deels af Boghandlingens egne Forlags-, deels af dens Commissions-Artikler.

Blandt videnskabelige Foreninger i Fædrelandet, har neppe nogen større Fortienester af Bibliotheket end det kongelige Nordiske Oldskriftselskab. Ved sine, ei blot over Europa, men ogsaa over de andre Verdensdele udstrakte Forbindelser erholder dette Selskab jævnligen Bøger tilsendte, endog fra Egne, som i literarisk Henseende kunne ansees som aldeles fremmede for Norden. Da Saadanne for en Deel henhøre til Videnskabsfag, som ligge fiernere fra Selskabets Formaal og Virksomhed, fattede det i A. 1834 den velgiørende Beslutning, at „adskillige fra Lærde og lærde Institutioner i Udlandene indsendte Skrifter, som ikke vedkomme Selskabets Formaal, maatte overdrages til det store kongelige Bibliothek". Som Følge heraf har Bibliotheket i Aarene 1835 og 1837 modtaget flere hundrede Bind af større og mindre Værker, tildeels i Sprog og Literaturer, hvoraf det sieldnere kan erholde nogen Tilvært, f. Ex. den portugisiske, hollandske, russiske, nord- og sydamerikanske m. fl.

b) Af hele Samlinger i enkelte Landes Literaturer kan nævnes: endeel særskilte i Neapel udkomne Skrifter i det oeconomiske Fag, samt den i Mailand 1803 fg. udgivne

l) Molbechs Nordisk Tidsskrift, III. S. 617.
m) Nordisk Tidsskrift, III. anf. St.

Samling af "Scrittori classici italiani economici" eller forskiellige ældre og nyere Forfatteres Værker i Stats- og Landoeconomien, i alt 57 Bind; hvilket alt i A. 1824 skiænkedes af Bibliothekets tidligere Velgiører (ovenfor S. 287), den neapolitanske Chargè d'Affaires **P. d'Ambrosio** n).

Af **Universitetet i Athen**, som tidligere herfra havde modtaget nogle Værker af den nordiske Literatur, fremsendtes i A. 1843 endeel nye-græske Skrifter.

Dog er det vel den orientalske, især indiske Literatur, der paa denne Maade, Tid efter anden, har modtaget den vigtigste Berigelse med mange, i Europa baade kostbare og sieldne Værker. Saaledes erholdtes (1820 og) 1823 af Universitetsbibliothekets Doubletter endeel vigtige, for det meste i Indien trykte Værker o); 1826 og 1835 skiænkede Hr. **B. Wolff** (nu Eier af Engelholm i Siælland) over 100 Bind, de fleste trykte i Calcutta p); 1830 ligeledes Etatsraad og Borgemester **Mundt** henved 50, deels persiske, deels indiske Bøger; 1838 Secretair **F. E. Elberling** i Frederiksnagor adskillige indiske Bøger. Directionen for det brittiske East-India-Company tilstillede i A. 1842 Bibliotheket 30 Bind, de fleste trykte i Ostindien. Endelig modtog Bibliotheket i A. 1843, som Gave af Hs. Maj. Kongen, 5 arabiske Værker i 8 Bind, alle trykte i det vice-kongelige Trykkerie i Bullak nær ved Cairo.

c) Ikke faa betydelige Boggaver, hvoraf de Fleste skyldes Udlandet, kunne henføres under enkelte Literaturfag.

Saaledes bleve 65 Bibler og Bibelstykker i forskiellige Sprog, i skiønt indbundne Exemplarer, i Aaret 1828 skiænkede af det **brittiske Bibelselskab**, til Supplering af den tidligere Samling af Selskabets Bibeludgaver q).

---

n) Molbechs nordisk Tidsskrift, III., S. 646.
o) Nordisk Tidsskrift, III., S. 645.
p) Nordisk Tidsskrift, III., S. 647.
q) Nordisk Tidsskrift, III., S. 647.

Den meest betydende Samling af historiske Kildeskrifter, som maaskee noget Lands Literatur kan fremvise, er unægtеligen den Udgave af Registraturer over alle de brittiske **Landes** offentlige Archiver, af Samlinger af Rigets **Statuter** og originale **Parlamentsakter**, samt andre ældre og nyere historiske Monumenter, som fra A. 1800, efter Parlamentets Forslag og under dets Tilsyn, besørges af en særegen dertil anordnet Commission (the public Record-Commission) r). Ifølge en Beslutning af denne Commission ere alle de ved dens Bestræbelser fremkomne Værker, Tid efter anden, skiænkede til Bibliotheket; nemlig 69 Bind i A. 1829; 5 Bind i A. 1833; 17 Bind i A. 1835; 15 Bind i A. 1838 og eet Bind i A. 1841 s). Det var Advocaten i Lincolns-Inn i London, en af Englands lærdeste Lovkyndige, den i A. 1841 afdøde **John Miller**, som i Aaret 1827 havde besøgt Kiøbenhavn, hvis formaaende Anbefaling ei blot hiin værdiefulde Acquisition, men ogsaa den nysomtalte Gave fra det brittiske Bibelselskab, nærmest skyldes; hans Navn har derfor et retmæssigt Krav paa Bibliothekets taknemmelige Erindring t).

Det **engelske Qvækersamfund** (the Society of friends) tilsendte Bibliotheket i Aarene 1825 og 1839 en interessant Samling af ældre og nyere, ved Medlemmer af Samfundet udgivne religiøse og moralske Skrifter, i ziirligt indbundne Exemplarer. Den nærmeste Anledning hertil skyldtes en Udsending fra Samfundet, Hr. **Th. Shillitoe**, som under en Giennemreise i A. 1824 havde besøgt Bibliotheket u). Fra en offentlig Auctoritet i samme Land, nemlig fra the hydrographical office i London, modtog Bibliotheket i A. 1833 en Samling af

---

r) Jfr. Spittlers Gesch. d. europäischen Staaten, 3te Aufl., I., S. 377.

s) Foran hvert Bind findes følgende trykte Tilegnelse: This book is to be perpetually preserved in and for the use of *the royal library*, *Copenhagen*, 1829.

t) Nordisk Tidsskrift, III., S. 617.

u) Nordisk Tidsskrift, III., S. 616.

574 Søkarter med 15 Bind tilhørende Text. The Bannatyne-Club skiænkede i A. 1840 (ved Medvirkning af Boghandler Laing i Edinburg) 7 Bind af de Optryk af ældre engelske Literatur-Sieldenheder, som den besørger.

Den neapolitanske Regiering skiænkede i A. 1834 en Samling af kostbare naturhistoriske Værker (de fleste af Poli, Tenore og Chiaje), 13 Bind, i Pragtexemplarer.

Fra den franske Regiering modtog Bibliotheket i A. 1841 en betydelig Samling af historiske Kildeskrifter og Værker, til Frankrigs Statistik henhørende v).

I A. 1842 tilstillede Baron Reiffenberg, Bibliothekar i Brüssel, Bibliotheket endeel vigtige Skrifter til den belgiske Historie og Statistik.

De fleste større Bog-Gaver i enkelte Literaturfag hidrøre saaledes fra Udlandet; og her byder Erkiendtlighed ei med Taushed at forbigaae den opmærksomme Velvillie, hvoraf Bibliotheket ved disse, som ved flere Leiligheder, fra det kongelige Departement for de udenlandske Sager har modtaget saa mange velgiørende Yttringer.

Af indenlandske Velgiørere, hvem enkelte Literaturfag i Bibliotheket skylde Berigelse, bør nævnes:

Kammerherre F. Oldenburg, som i Aarene 1836—39 skiænkede over 400 juridiske Disputatser af Danske og Holstenere, hvorved den for et ældre Tidsrum næsten fuldstændige

v) Blandt disse fortiene at nævnes: Collection de Documents inedits sur l'histoire de France, publiés par ordre du Roi et par les soins du Ministre de l'instruction publique, Serie I. Histoire et Politique, 29 Voll., 1835—40; Memorial du Depot general de la guerre, I—VII, Paris 1828—40, 4.; *Jubinal*, Anciennes tapisseries historiques, Paris 1838; La nouvelle carte de France, 95 Tables, fol. Ethvert af disse Værker fremviser følgende foran trykte Tilegnelse: Jussu & benevolentia *Ludovici Philippi*, Regis Francogallorum, *Bibliothecæ regiæ Havniensi* obtulit Comes *Alexius de St. Priest*, in aula Danica legatus. Denne, som flere af hans Nations tidligere Repræsentanter hos den danske Regiering, ved Lærdom og videnskabelig Interesse udmærkede Ædling skylder Bibliotheket i denne Henseende megen Forbindtlighed.

Samling af danske Disputatser (ovenfor S. 214) suppleredes, 40 Handelsoctroyer, endeel Jordebøger og Auctionsconditioner ved de i Aarene 1760—80 afholdte Domaine-Auctioner, Collegialinstructioner med andre, saavel trykte som utrykte cameralistiske Leilighedsskrifter fra det 18de Aarh., der alt bidrog til at udfylde enkelte Lacuner i Samlingen af Fædrelandets statistiske Literatur;

Vor store musikalske Theoretiker og geniale Componist, Professor C. E. F. Weyse (✝ 1842), ved hvis testamentariske Disposition Bibliotheket erholdt ei blot en betydelig Samling af Værker, til Tonekunstens Theori henhørende, og af trykte Musik-Compositioner, men ogsaa en rig Skat, saavel af den Afdødes egne som af danske og fremmede Componisters Arbeider; den eneste af denne Art, Bibliotheket og maaskee nogetsomhelst offentligt Depot i vort Fædreland kan fremvise v).

d) Den Klasse af Bibliothekets Haandskriftsamling, som ved Gaver især har modtaget Forøgelse, er den Orientalske:

I A. 1830 skjænkede saaledes ovennævnte (S. 353) Hr. B. Wolff Bibliotheket 9 persiske og Sanskrit-Haandskrifter; samme Aar skjænkede atter Etatsraad og Borgemester Mundt 25 persiske, arabiske og indiske Haandskrifter, samlede i Indien af Giverens afdøde Broder, Regimentschirurg Mundt x). Men af størst Betydenhed var dog den 1832 afdøde Prof. Rasks efterladte Haandskriftsamling i Sanskrit, Pali og Singalesisk, hvoraf omtrent 60 paa Palme-

v) Den hele Samling bestod af 106 Bind musikalske Skrifter, 120 trykte Compositioner, deels af Weyse selv og andre indenlandske, deels af fremmede Componister; endvidere i Haandskrift 71 større og mindre Compositioner af den Afdøde, 16 af indenlandske og 62 af fremmede Componister; for en stor Deel Autographa. Efter den Afdødes Bestemmelse maae de haandskrevne Partiturer af hans egne Arbeider ei udlaanes fra Bibliotheket. Allerede i A. 1834 havde Enkefrue Grønland skjænket Bibliotheket endeel af hendes afdøde Ægtefælles efterladte Bøger i dette Fag samt nogle musikalske Haandskrifter.

x) Jfr. Nordisk Tidsskrift, III., S. 618.

blade og 40 paa Papir, hvilke tilligemed den store Sprogforskers omfattende linguistiske Apparat til næsten alle europæiske og asiatiske, gamle og nye Tungemaal, hvori adskillige meer eller mindre udførte Udkast og Undersøgelser, i Aaret 1833, efter Bestemmelse af den Afdødes Broder, Hr. H. K. Rask (nu Sognepræst til Niddløse i Sielland), indlemmedes i Bibliotheket y).

Af Haandskriftsamlinger, udenfor det orientalske Fag, udmærke sig:

16 Bind, deels historiske Skrifter, deels Samlinger af Dokumenter og Aktstykker (meest i Copier), til Hertugdømmernes Historie, Statistik og Lovkyndighed henhørende, i A. 1842 skiænkede af Geheime-Conferentsraad, Baron C. B. Selby (forhen Gesandt ved det nederlandske Hof).

Blandt enkelte, ved Gave tilkomne Haandskrifter, fortiene følgende at omtales:

En Pergaments-Codex (fra Slutn. af 12te eller Beg. af 13de Aarh.), indeholdende: Ciceronis rhetorica s. de inventione og Sammes Rhetorica nova ad Herennium, af Conrector i Hamm (i Westphalen), Dr. L. Troß, 1838 solgt til Frederik VI. og afgivet til det store kongelige Bibliothek z);

To nitide Haandskrifter af liturgisk Indhold, begge i gammel-slavisk Tungemaal, det ene paa Pergament, det andet paa Papir, hvilke i A. 1839 af den keiserlig-østerrigske Hof-Bibliothek-Præfect, Grev M. Dietrichstein, tilstilledes Bibliotheket, mere dog som Giengield end som reen Gave. Der var nemlig fra det keiserlige Bibliothek i Wien skeet

---

y) Fortegnelser over begge Samlinger i Rasks saml. Afhdl., III. S. 17—34. I Dagen 1833, Nr. 277, ere to Nummere (Stykker af Mahabhorata) udførligen beskrevne af Prof. Johansen.

z) Nærmere Underretning om det kritiske Udbytte af denne Codex (Nye kgl. Saml., Nr. 214 b.) meddeeltes af vor lærde Prof. C. Baden i et lidet Skrift: Notitia cimelii *bibliothecæ regiæ publicæ*, non in ultimis ponendi, Hafniæ 1838. 8. 24 SS. (dediceret til Bibliothekets daværende Chef, Geheime-Statsminister Mösting).

Andragende om herfra at erholde et eller andet islandsk Haandskrift paa Pergament, da et Saadant der aldeles savnedes. Ifølge kgl. Resolution af 23de Mai 1837 afgaves fra Bibliotheket en Membran af den islandske Jonsbok, som lettest kunde undværes, da ikke faa Membraner af denne Lov opbevares i Bibliotheket og endnu flere i den Arna-Magnæanske Samling paa Universitetsbibliotheket. Som Vederlag herfor fulgte nu de to omtalte slaviske Haandskrifter, da man herfra havde yttret, at Saadanne for vort Bibliothek vilde have Interesse æ);

Samtlige Materialier og Bilag til de, af Capitain (nu Secretair ved Commissionen for Vandvæsenet) **J. C. L. Lengnick** siden 1839 udgivne fortienstfulde Stamtavler over danske Familier, blive af Udgiveren, efterhaanden som de ere afbenyttede, deponerede i Bibliotheket ö).

e) En aldeles eiendommelig Gave var den, der foranledigedes ved en privat kunstkyndig Samlers, Justitsraad og Auctionsdirecteur **Ficks** patriotiske Beslutning, af sin rige Kobberstiksamling at udsøge alle Kobbere og Lithographier af danske Kunstnere eller danske Personer og Gienstande vedkommende, som et udbredt Bekiendtskab med danske Kunstnere havde sat ham i Stand til at tilveiebringe, og afgive denne hele af henved 1500 Blade bestaaende Afdeling til Indlemmelse i Bibliotheket.

æ) Begge i Folio. Pergamentshaandskriftet (fra 14de Aarh.) er fra det keiserlige Bibliothek angivet som Missale romanum *lingva slavica* veteri, charactere *glagolitico* (Nye Kgl. Saml. Nr. 41 b.); Papirshaandskriftet (fra 15de Aarh.) som Qvatuor Evangelia *lingva slavica* veteri, charactere *cyrilliano*, familiæ *serbicæ*, ritus græci (Samme Saml. Nr. 2 b.). Hvert af dem fremviser en egen Skriftart og tilhøre forskiellige Ritus, skiøndt Begge ere affattede i Slavernes hellige Kirkesprog. Det sidstnævnte omtales med Udmærkelse i **Dobrowskys** Institutiones linguæ slavicæ veteris, Vindob. 1822; jfr. Fort. p. 31—32.

ö) Om Vigtigheden af dette Foretagende og de mangehaande, let begribelige Vanskeligheder, der ere forbundne med dets Udførelse, findes interessante Oplysninger i et lidet Skrift af Udgiveren: Om genealogiske Undersøgelser som og Kirkeboger, Legater o. s. v., Kbhvn. 1842.

Slutteligen maa bemærkes, at Incrementlister over Bibliothekets aarlige Forøgelse, saavel ved Anskaffelse af den nye Literaturs Frembringelser, som ved Indkiøb paa Auctioner og ved Gaver, efter hvert Aars Udgang blive H. M. Kongen forelagte.

4.

Da det efterhaanden havde viist sig, at Forordningen af 19de Jan. 1821 ei opfyldte den tilsigtede Bestemmelse, at sikkre det kongelige og Universitetsbibliotheket den størst muelige Fuldstændighed af den danske Literaturs Frembringelser (ovenfor S. 289), indkom Bibliothek-Chefen (Hauch) — efter Indstilling af Overbibliothekaren — 10 Aar senere med et Andragende til det kongelige danske Cancellie om en Forandring af hiin Lov. Uden at oversee de Betænkeligheder, der i visse Henseender kunde være ved, efter ikke længere Tids Forløb, at vende tilbage til de tidligere Bestemmelser, viste Cancelliet sig dog beredvilligt til at gaae ind paa Bibliotheks-Bestyrelsens Ønske og nedlagde en allerunderdanigst Forestilling om, at Forpligtelsen til Frie-Exemplarers Afgivelse igien maatte paalægges Bogtrykkerne. De af Collegiet fremsatte Motiver til den foreslaaede Forandring vare følgende a):

„Cancelliet modtog et Andragende fra Chefen for det store kongelige Bibliothek, hvori han for dette Bibliotheks Vedkommende tilraadede en Restitution af den førend Frdng. af 19de Jan. 1821 giældende Regel, at den omhandlede Forpligtelse hvilede paa Bogtrykkerne. Han bemærkede i den Anledning, at den i 1821 heri foregaaede Forandring i det mindste ikke har viist sig stemmende med det kgl. Bibliotheks Tarv. Dettes Bestemmelse kræver at samle og for Eftertiden opbevare en fuldstændig Samling af Alt, hvad der i meest udstrakt Betydning kan siges at udgiøre de danske Staters Literatur i ældre og nyere Tider. Uagtet Adskilligt heraf for

a) Collegialtidende, 1832, Nr. 5.

Dieblikket synes ubetydeligt, kan det dog for den kommende Tid have historisk, statistisk eller anden Interesse. Men med Hensyn til slige Artikler vise der sig især Vanskeligheder ved at overholde Bibliothekets Ret, naar Forpligtelsen hviler paa den, der bekoster Trykningen. Han meente vel, at der i det Hele vilde være liden Anledning til at gaae tilbage til den forrige Grundregel, saafremt det allene var privilegerede Boghandlere tilladt at forlægge Skrifter, da man i saa Fald kun havde et bestemt Antal bekiendte og bosatte Mænd at holde sig til, som ikke kunde være uvidende om en dem saa nær vedkommende Lovgivning. Men, ligesom det staaer Enhver frit for at bekoste Skrifter udgivne ved Trykken, saa blive især mange Smaaskrifter trykte her i Byen paa Forfatternes egen Bekostning, og disse blive tildeels heller aldrig offentligen anmeldte. Ogsaa bekostes meget af udenbyes Forfattere, som sende Exemplarer deraf i Commission til Hovedstadens Boghandlere, hvilke dog, da Frdng. af 19 Jan. 1821 ikke paalægger Commissionærer nogen Forpligtelse i den omhandlede Henseende, som oftest have vægret sig ved at afgive Frie-Exemplarer af deslige Skrifter. Om adskillige private Forlæggere er det antageligt, at de undlade Opfyldelsen af deres Pligt, af Uvidenhed om at et Lovbud desangaaende existerer, og Controllen, som hviler paa Bogføring over de offentlig anmeldte Skrifter, er umuelig, hvor ingen Anmeldelse har fundet Sted, og selv i modsat Fald vanskelig, naar Forfatterens Stilling og Opholdssted ei er bekiendt. Hertil føiedes endnu, at det for Bibliothekets Personale er blevet et forøget Arbeide, at maatte holde Bog over alt, hvad der i de offentlige Tidender anmeldes til Salg, at modtage og give Qvittering for enkelte Skrifter, som, i Medfør af Forordningen, af private Forlæggere indleveredes (istedetfor at Bogtrykkerne kun afleverede to Gange om Aaret), foruden den Uleilighed, der, naar Afleveringen for-

somtes, var forbunden med at lade Exemplarerne indkræve og i fornødent Fald at reqvirere Politiets Bistand."

"I Henhold til Foranførte henstillede Bibliothek-Chefen, om der ikke maatte være at andrage paa nogle Forandringer og nærmere Bestemmelser i tidtnævnte Forordning og navnligen paa, at den Forpligtelse, til Bibliotheket at afgive to Exemplarer af alle udkommende Skrifter, maatte fra Forlæggerne igien overføres paa Bogtrykkerne. Cancelliet maatte saa meget mere være tilbøieligt til at ansee den proponerede Forandring i bemeldte Forordnings Hovedbestemmelse for tilraadelig, som Collegiet allerede i sin Tid, da den ved Forordningen sanctionerede Forandring i de ældre Lovbestemmelser kom under Ventilation, havde næret Tvivl om, hvorvidt vedkommende Bibliothekers sande Tarv vilde fremmes ved en saadan Forandring, og kun formedelst det af vedkommende Auctoriteter, som nærmest havde at varetage Bibliothekernes Interesse, dengang fremsatte og udhævede Andragende nedlagde allerunderdanigst Forestilling om Forandringen. Det synes vel i sig naturligere, at Forpligtelsen til at aflevere Frie-Exemplarer hviler paa Oplagets Eier end paa Bogtrykkeren, der blot er et Redskab for den Første, men man antog og, at det er Oplagets Eier, som maa bekoste Frie-Exemplarerne, eller med andre Ord, at disse maae tages af det Oplag, han bekoster, hvilket til ydermere Tydelighed kunde udtrykkelig tilkiendegives; kun at Bogtrykkeren bliver den, til hvem Bibliothekerne holde sig, og deri kan ingen Ubillighed være, da han har det i sin Magt af Oplaget at tilbageholde de Exemplarer, som tilfalde det Offentlige, og som Forlæggeren altsaa maa afholde, inden han kan blive raadig over det øvrige Oplag."

"I øvrigt maa det indrømmes, at ogsaa den ældre Regel, som ønskedes restitueret for det kongelige Bibliotheks Vedkommende, i Anvendelsen er forbunden med nogle Uleiligheder; men Cancelliet skiønnede ikke rettere end, at disse maatte an-

sees som mindre betydelige end de næsten uafværgelige Vanskeligheder, som den anden Afleveringsmaade medfører, deels ogsaa for største Delen ved nogle nærmere Bestemmelser maae kunne afhiælpes. Saaledes formeentes det, at den Vanskelighed, som møder, naar et Værk trykkes i forskiellige Officiner, kan bortryddes derved, at det giøres den Bogtrykker, i hvis Officin et Bind af Skriftet sluttes, til Pligt at aflevere Exemplarer af det hele Bind; hvilket blot vil medføre, at den, der trykker Titelbladet eller det sidste Ark, maa sørge for, at der leveres ham de fornødne Exemplarer af det Pensum, der forhen er trykt hos Andre. Og hvad Kobberstik og Steentryk m. v. angaaer formeentes det, at, ligesom disse, naar de udkomme særskilt, bør tilsvares af Kobberstikkeren eller Lithographen, saaledes maatte ogsaa Forpligtelsen med Hensyn til Kobbere, Steentryk m. v., som høre til et udkommet Skrift, helst paaligge Kobberstikkeren eller Lithographen selv, medmindre han forsikkrer sig om, at de befalede Exemplarer i Forbindelse med Skriftet indsendes af den Bogtrykker, i hvis Officin Skriftet er trykt; thi ligefrem at holde sig til Bogtrykkeren for slige Kobberes m. v. Aflevering kunde have sine Vanskeligheder med særdeles Hensyn til, at Bogtrykkeren maaskee, inden han afleverer Oplaget, ikke er kommen til Kundskab om, at Saadanne høre til Bogen."

"Universitetsdirectionen, hvis Betænkning blev indhentet, forsaavidt den paatænkte Forandring i Forordningen af 19de Jan. 1821 tillige skulde udstrækkes til Universitetsbibliotheket, holdt vel ikke en Forandring i Hovedpunktet, nemlig Forpligtelsens Tilbageførelse til Bogtrykkeren, for absolut nødvendig, men formeente, at Manglerne ved den bestaaende Indretning kunde afhiælpes ved nogle Tillægsbestemmelser. Imidlertid erklærede Directionen, at, naar det fandtes hensigtsmæssigt at indføre den foreslaaede Forandring med Hensyn til det store kgl. Bibliothek, maatte det og ansees rigtigst, at Forandringen blev giældende for Universitetsbibliotheket.

Consistorium og Bibliotheks-Commissionen, hvis Erklæring Directionen havde indhentet, havde derimod ligefrem tilraadet hiin af Chefen for det store kongelige Bibliothek foreslaaede Forandring."

"Ifølge det Foranførte formeente Cancelliet, at af Forordningens enkelte Bestemmelser Hovedforskriften i § 1 burde forandres, hvorimod Bestemmelserne i de næstfølgende 3 §§ om, af hvilke Forlagsartikler Bibliothekerne have Krav paa Frie-Exemplarer b), burde blive uforandrede, og af de efterfølgende §§ i Forordningen kunde de Dispositioner, som angaae saadanne Forlæggere, der ikke ere privilegerede Bog- eller Kunsthandlere, aldeles bortfalde, hvorimod de øvrige Forskrifter, saavel angaaende Afleveringstiden, som angaaende Tvangsmidlerne for at haandhæve Bibliothekernes Ret, for Fremtiden vilde være at anvende paa Bogtrykkere, Kobberstikkere og Lithographer."

Resultatet af Cancelliets Forestilling blev Forordningen af 20de Januar 1832. Da denne Lov i det væsentlige neppe lader noget tilbage at ønske og derfor i en lang Tid maa blive den gjældende Rettesnor, meddeles den herved ordlydende:

Vi Frederik den Siette etc., giøre vitterligt: at, eftersom det er befundet, at de i Vor Forordning af 19de Januar 1821 indeholdte Forskrifter angaaende Frie-Exemplarers Aflevering til det store Kongelige Bibliothek og til Kiøbenhavns Universitets Bibliothek af trykte Skrifter og Kunstværker, forsaavidt den i de ældre Anordninger Trykkerne paalagte Forpligtelse til slig Aflevering derved gik over paa Forlæggerne, ikke have svaret til den Hensigt, hvori Bibliothekernes Foresatte havde derpaa andraget, saa have vi allernaadigst fundet for godt om denne Gienstand at udgive en nye Anordning,

b) Nemlig „Aviser og Ugeblade, saavelsom Cataloger over Bøger, Kobberstykker, Steentryk og deslige, samt over Mynt-, Kunst- og Naturalie-Cabinetter," hvoraf begge Bibliotheker skulde have Frie-Exemplarer; hvorimod andre Cataloger, Auctions-Placater, samt Bryllups- og Begravelses-Vers vare undtagne fra Aflevering.

hvorved hiin Forpligtelse atter paalægges Bogtrykkerne, men i øvrigt den største Deel af de Bestemmelser, som ovennævnte Vor Anordning indeholdt, optages med den Modification, som hiin Forandring fører med sig. I Overeensstemmelse hermed bydes og befales, som følger:

§ 1. Den Forpligtelse, som Vor Forordning af 19de Januar 1821 har paalagt Enhver, paa hvis Forlag eller Bekostning et Skrift udkommer, til at aflevere Frie-Exemplarer af samme til det store Kongelige Bibliothek samt til Kiøbenhavns Universitets Bibliothek, skal for Fremtiden paahvile den Bogtrykker, i hvis Officin Skriftet trykkes. I det Tilfælde, at et Skrift trykkes i forskiellige Officiner, skal det være Pligt for den Bogtrykker, i hvis Officin et Bind sluttes, at aflevere Exemplarer af det hele Bind; i hvilken Henseende det bliver hans Sag, ved at paatage sig Trykningen af det, som staaer tilbage, at sørge for at komme i Besiddelse af de fornødne Exemplarer af det, der tidligere er trykt. I øvrigt vil det, skiøndt Bibliothekerne have at holde sig til Bogtrykkerne for de dem tilkommende Frie-Exemplarer, dog altid være paa vedkommende Forlæggeres Regning, Afleveringen skeer, saa at Bogtrykkeren tilbageholder disse Exemplarer i det Oplag, som Forlæggeren har bestilt og bekostet.

§ 2. Fornævnte Forpligtelse beholder i øvrigt i eet og alt det Omfang, som ovennævnte Forordning havde givet samme, saa at begge ovennævnte Bibliotheker erholde Frie-Exemplarer saavel af de Skrifter, der trykkes i selve Danmark, som af dem, der udkomme i Island og Colonierne; ligesom og ei alene Aviser og Ugeblade, men og Cataloger over Bøger, Kobberstykker, Steentryk og deslige, samt over Mynt-, Kunst- og Naturalie-Kabinetter, fremdeles ligesaavel leveres til Universitets-Bibliotheket, som til det store Kongelige Bibliothek; hvorimod andre Cataloger, Auctions-Placater og Bryllups- eller Begravelses-Vers vedblive at være undtagne fra Aflevering til Bibliothekerne. Saa bliver der og

fremdeles, som hidtil, af alle de trykte Sager, der saaledes skulle afleveres til Bibliothekerne, at afgive to uindbundne Exemplarer til det store Kongelige Bibliothek, det ene paa Skrivpapir, og til Universitets=Bibliotheket eet, ligeledes uindbundet, Exemplar, der skal være paa Skrivpapir.

§ 3. Med Hensyn til Korter, Kobbere, Steentryk og andre Kunstværker af lige Natur bør, hvad enten saadanne udkomme særskilt, i hvilket Tilfælde alene to Exemplarer blive at aflevere til det store Kongelige Bibliothek, eller de henhøre til et udgivet Skrift, i hvilket Tilfælde Universitets=Bibliotheket ogsaa fremdeles er berettiget til at fordre Frie=Exemplarer, Forpligtelsen til disses Aflevering herefter paahvile vedkommende Kobberstikker eller Lithograph; med mindre, i det sidst anførte Tilfælde, Kobberstikkeren eller Lithographen forvisser sig om, at de befalede Exemplarer af bemeldte Kunstværker i Forbindelse med det Skrift, hvortil de høre, indsendes af den Bogtrykker, i hvis Officin Skriftet er trykt; ligesom og i øvrigt, med Hensyn til de her omhandlede Gienstande, Forholdet imellem Kunstneren og den, der har bestilt og bekoster Arbeidet, bliver det samme, som i Slutningen af § 1 er bestemt i Henseende til Bogtrykkeren og den, der lader et Skrift trykke.

§ 4. I Kiøbenhavn skulle vedkommende Bogtrykkere, Kobberstikkere og Lithographer, i Begyndelsen af hvert Aars Januar og Juli Maaneder, til bemeldte Bibliotheker indsende de befalede Frie=Exemplarer af de Artikler, som i Løbet af det næst foregaaende Halvaar af dem ere trykte, tilligemed to eenslydende Designationer over samme, af hvilke de erholde den ene tilbage med Qvittering fra vedkommende Bibliothek.

§ 5. Udenfor Kiøbenhavn skal Afleveringen ikke skee ved directe Indsendelse til Bibliothekerne, men derimod, som hidtil, her i Riget til vedkommende Amtmænd, paa Island til Stiftamtmanden og i Colonierne til vedkommende Re=

giering, hvorefter Exemplarerne besørges indsendte paa den i Forordningen af 10de Januar 1781 bestemte Maade. I øvrigt giælde de samme Regler, som for Kiøbenhavn ere fastsatte; og have Øvrighederne at paasee, at Bogtrykkerne og andre Vedkommende opfylde den dem efter denne Anordning paahvilende Pligt.

§ 6. Naar en Bogtrykkers, Kobberstikkers eller Lithographs Boe kommer under Opbud eller Fallit, skulle Bibliothekerne være berettigede til af Boet at reclamere de dem tilkommende Exemplarer, som deres Eiendom.

§ 7. Den Bogtrykker, Kobberstikker eller Lithograph, som ikke inden den i § 4 foreskrevne Tid afgiver den befalede Designation, skal bøde 4 Rbd. Sølv for hver Maaned, han forsømmer denne Pligts Opfyldelse. Den Bogtrykker, som befindes at have forsveget eller udeladt noget Skrift, som i hans Officin er trykt, skal bøde 2 Mark Sølv for hvert Ark, et saadant Skrift indeholder, naar det er under eet Alphabet, 10 Rbd. Sølv for hvert Skrift, som er eet Alphabet og derover indtil to Alphabeter, og saa fremdeles 10 Rbd. Sølv for hvert Alphabet. For Overtrædelser af denne Anordning, som ikke kunne indbefattes under foranførte Bestemmelser, kan Retten paalægge forholdsmæssige Bøder efter Sagens Beskaffenhed.

§ 8. Alle Sager, som maatte opstaae i Anledning af Overtrædelse af denne Anordning, skulle behandles som Politiesager, og de Mulcter, som maatte idømmes Nogen, tilfalde vedkommende Politiekasse.

Hvorefter alle Vedkommende sig allerunderdanigst have at rette.

For Hertugdømmernes Vedkommende bleve endnu de tidligere Anordninger giældende (ovenfor S. 289), hvorved imidlertid maa bemærkes, at Patentet af 18de Mai 1822 bestemte, at Alle, som i Fremtiden fik Privilegium som Bog-

trykkere eller Boghandlere, skulde levere et Exemplar af alle hos dem trykte eller forlagte Skrifter til Universitetsbibliotheket i Kiel.

5.

Med Hensyn til ethvert stort Bibliotheks Orden, Vedligeholdelse og Brug blive dets **Cataloger** altid af fortrinlig Vigtighed. Ved det kongelige Bibliothek ere disse, ei blot for saavidt de i foregaaende Tidsrum vare begyndte, for længe siden fuldførte; men Catalogarbeidet er ogsaa, i nærværende Tidsrum, i forskiellige nye Retninger fortsat.

Af den **systematiske Catalog** eller Hoved=Catalogen, hvis sidste Bind overleveredes den afdøde Konge i Begyndelsen af A. 1830, meddeles her følgende Oversigt efter de forskiellige Formater og i hvert af disse igien efter de forskiellige Hovedfag.

I Folio.

Theologie, 4 Bind; Kirkeret, 1 Bind; Jurisprudents, 2 B.; Medicin, 1 B.; Philosophie (herunder tillige indbefattede de politiske, statsoeconomiske og cameralistiske Fag) og samtlige Discipliner af den rene og anvendte Mathematik, 1 B.; Physik, Naturhistorie, Oeconomie, Technologie og Handelsvidenskab, 1 B.; Geographie, Chronologie, Genealogie, Heraldik, Diplomatik, 1 B.; Antiqviteter og Numismatik, 1 B.; Historie, 3 B.; Græske og Romerske Classikere, 1 B.; Philologie (ældre og nyere Sprog), Kritik, Æsthetik, Digter=Arbeider, Forfatteres samlede Skrifter, 1 B.; Literærhistorie (herunder indbefattet Societets= og Tidsskrifter), 1 B.; Skiønne Kunster, 1 B.; Sverrigs Historie, Sprog, Poesie og Lovkyndighed, 1 B. Catalogen over Folianterne udgiør saaledes i alt 20 Bind.

I Qvart.

Theologie, 12 Bind; Kirkeret, 1 B.; Jurisprudents, 6 B.; Medicin, 4 B.; Theoretisk og practisk Philosophie,

3 B.; Pædagogik, 1 B.; Statsret og Politie, 1 B.; Cameralvidenskab, Technologie, Handelsvidenskab, 1 B.; Oeconomie, 1 B.; Reen og anvendt Mathematik, 2 B.; Astronomie, 1 B.; Mathematisk Geographie, Architectur, Nautik, 1 B.; Krigsvidenskab, 1 B.; Physik og Chymie, 1 B.; Naturhistorie og Zoologie, 1 B.; Botanik og Mineralogie, 1 B.; Geographie og Reisebeskrivelser, 1 B.; Chronologie, Genealogie, Heraldik, Diplomatik, Numismatik, 1 B.; Historie, 11 B.; Lingvistik, 1 B.; Græske Klassikere, 1 B.; Romerske Klassikere, 1 B.; Occidentalske og Orientalske Digtere, 1 B.; Kritik, Æsthetik, Rhetorik, Taler, Breve, 1 B.; Inscriptioner, Ordsprog, Dialoger, Fabler, Romaner, 1 B.; Literærhistorie, 2 B.; Societets-Skrifter, blandede Tidsskrifter, Forfatteres samlede Værker, 1 B.; Skiønne Kunster (tillige i Octav-Format), 1 B.; Sverrigs Historie, Sprog m. m., 3 Bind. Catalogen over Bogerne i Qvart udgior i Alt 65 Bind.

I Octav og mindre Format.

Theologie, 17 Bind; Kirkeret, 1 B.; Jurisprudents, 6 B.; Medicin, 9 B.; Theoretisk og practisk Philosophie, 4 B.; Pædagogik, 1 B.; Natur- og Folkeret, alm. Stats- og Kirkeret, 1 B.; Politie- og Cameralvidenskab, 1 B.; Politisk Videnskab, 1 B.; Technologie og Handelsvidenskab, 1 B.; Oeconomie, 2 B.; Reen Mathematik, 2 B.; Anvendt Mathematik, Musik, 1 B.; Astronomie, mathematisk Chronologie og Geographie, 1 B.; Nautik og Architectur, 1 B.; Krigsvidenskab, 1 B.; Physik i Almindelighed, 1 B.; Meteorologie, Hydrologie, Orographie og Geologie, 1 B.; Chymie og Alchymie, 1 B.; Alm. Naturhistorie og Zoologie, 1 B.; Botanik, 1 B.; Gartner- og Forstvidenskab, 1 B.; Mineralogie og Bergværksvidenskab, 1 B.; Geographie og Reisebeskrivelser, 3 B.; Chronologie, Genealogie, Heraldik, Diplomatik, Numismatik, 1 B.; Orientalske, Græske og Romerske Antiqviteter, 1 B.; Historie, 22 B.; Lingvistik, 2 B.;

Græske Klassikere, 3 B.; Romerske Klassikere, 2 B.; Forfatteres samlede Værker, 1 B.; Digtere (af Middelalderen og den nyere Tid), 4 B.; Romaner, Fabler, Satirer, Dialoger, Ordsprog, 2 B.; Skiønne Videnskaber, Dramaturgie, blandede Tidsskrifter, 1 B.; Breve, 1 B.; Kritik, Taler, Inscriptioner, 1 B.; Literærhistorie, 3 B.; Societets-Skrifter og kritiske Tidsskrifter, 1 B.; Sverrigs Historie, Sprog m. m., 2 Bind. Catalogen over Bogerne i Octav og mindre Format udgiør 107 Bind.

Denne, efter de tre Formaters naturligen ei ganske samstemmende Systemer ordnede videnskabelige Lokal-Catalog, hvorefter ethvert enkelt Skrift i Bibliotheket kan findes, udgiør saaledes, for Tiden, i Alt 192 Bind. Den er calligraphisk reenskreven i Folio-Format; over Folianterne i Imperial-Folio-Format. Ved Reenskrivningen blev, saavidt mueligt, iagttaget, at et passende Rum levnedes imellem Titlerne, for at kunne indføre nye tilkomne Skrifter paa behørig Plads. Imidlertid have dog enkelte Fag i de nogle og tyve Aar, siden Arbeidet begyndte, erholdt en saa rig og uventet Tilvæxt, deels ved Forandringer i Literaturen eller i de politiske Forhold, deels ved tilfældige Anskaffelser c), at en partiel Omskrivning, ei blot af enkelte Ark i flere Bind, men endog af hele Bind d) er bleven nødvendig.

Efter Fuldførelsen af den systematiske Hovedcatalog lagdes Haand paa en alphabetisk Catalog, hvis Nytte og Nødvendighed ved et stort Bibliothek erkiendes af alle Sag-

c) Saaledes existerede knap nogen Cholera-Literatur, da Catalogarbeidet begyndte; de fleste Skrifter om Dampvæsenets Anvendelse, om Jernbaner m. m. ere fra en senere Periode; Udgaver af Digte og andre Sprogmonumenter fra den europæiske, især tydske og franske Middelalder, fremkomme alt i længere Tid i stedse forøget Antal; Oprettelsen af det belgiske og det græske Kongerige, af de sydamerikanske Republiker er yngre end Realcatalogens Fuldførelse; Alt Saadant vil efterhaanden giøre Forandringer i Catalogen over de anførte Fag nødvendige.

d) Saaledes er allerede Catalogen over de græske og romerske Klassikere, tilsammen i 4 Bind, bleven omskreven.

kyndige e). Denne bestaaer, for det første, af de til Hoved-Catalogen benyttede Titel-Sedler, som, alphabetisk ordnede, med Henviisning til Bøgernes Plads i Real-Catalogen, opbevares i Capsler. Titel-Sedlerne til Folianter og Qvarter ere alt ordnede; Ordningen af Octavsedlerne er næsten fuldført.

Bibliothekets systematiske Catalog omfatter kun den udenlandske Bogsamling. En Catalog over den danske og Hertugdømmernes samt Norges særskilt ordnede og opstilte Literatur blev udsat, indtil saavel hiin, som andre Arbeider af mere paatrængende Nodvendighed, vare fuldførte. Endelig har man i afvigte Aar kunnet lægge Haand paa dette vidtløftige Foretagende, som stadigen vil blive fortsat, men kun langsomt kan rykke frem, deels fordi ethvert enkelt Skrift fra først af skal opskrives, deels formedelst den store aarligen voxende Masse af Smaaskrifter, af hvilke i et National-Bibliothek intet Enkelt letteligen bør forbigaaes f).

I mange store Bibliotheker har det alt længe været vedtaget at giøre en Undtagelse fra den almindelige Regel, ifølge hvilken Bøgernes Opstilling, saavidt mueligt, maa stemme overeens med den systematiske Catalog, og at affondre visse Bogklasser, som udmærke sig ved deres Ælde eller materielle Beskaffenhed, nemlig Palæotyper eller Incunabler og Bøger, trykte paa Pergament. Hvad de Førstnævnte —

e) Bemærkninger herover, samt om den hensigtsmæssigste Indretning af en saadan Catalog haves i **Molbechs** Skrift **om offentlige Bibliotheker m. m.**, S. 87—90.

f) **Molbech**, Om offentlige Bibliotheker (S. 173). Den tydske Overs. udvikler S. 205—7 i en Anm. det formeentligen uhensigtsmæssige i særskilte Samlinger af et enkelt Lands Literatur og — neppe ganske passende — sammenligner saadanne med hele Bogsamlinger, der overdrages et Bibliothek med Betingelse, at de altid skulle forblive adskilte. De af Overs. paapegede Vanskeligheder mærkes her ikke synderligen; snarere ville derimod Hindringer og Betænkeligheder kunne opstaae med Hensyn til den nyere norske Literaturs Frembringelser, især i de Fag, som ligge udenfor Norges Historie, Statistik og Lovkyndighed.

hvis Grændse dog antages forskiellig — angaaer, da maa en saadan særskilt Opstilling, efter særegne Hensyn, vistnok ansees for hensigtsmæssig og tilraadelig, ei blot fordi deraf fremgaaer Bogtrykkerkunstens Historie i dens ældste og mørkeste Periode, men ogsaa fordi flere Palæotyper, efter deres særegne Indhold, vanskeligen kunne indlemmes paa en utvivlsom Plads i noget enkelt Fag. Hvad Pergamentstryk angaaer, da er disses Siældenhed saa stor og deres Antal i de fleste, endog betydelige Bibliotheker saa ringe, at deres særskilte Opstilling endnu lettere kan retfærdiggiøre en Afvigelse fra hiin Regel, som ellers i hvert stort Bibliothek ei letteligen bør tabes af Sigte g).

Begge disse Forandringer i Bibliothekets indre Organisation har man i nærværende Tidsrum begyndt at iværksætte.

Af Incunablerne i Bibliotheket har man i A. 1840 begyndt at danne to særskilte Afdelinger; den ene af de med Trykkeaar betegnede indtil 1480, som for Tiden udgiør henved 500 Bind h); den anden af Incunabler uden Trykkested og Aar, men de fleste efter indre Criterier at henføre til samme Tidsrum, for Tiden henved 300 Bind. En kritisk og raisonnerende Fortegnelse over denne hele Samling er tillige paabegyndt.

Bibliothekets i Manuscriptsalen særskilt opstilte Samling af Pergamentsexemplarer indeholder 71 Værker i 101 Bind,

g) Grunde for en saadan Affondring og Regler for Ordningen af Palæotyper fremsættes af Molbech, om offentlige Bibliotheker, S. 82—85. Om Siældenheden og Kostbarheden af Bøger, trykte paa Pergament, s. samme Forf. i Nordisk Tidsskrift, III, S. 543 fg. Han beklager med Føie, at de ældre Bibliothekarer, navnligen Gram og Møllmann, have forsømt forefaldende Leiligheder til at berige Bibliotheket med Siældenheder af denne Art; jfr. Mindeskriftet over Moldenhawer, S. 16 fg.

h) Meer end Halvdelen af disse eller over 250 Værker hidrøre fra den Thottske Gave; Molbechs Mindeskrift over Moldenhawer, S. 23. De Thottske Palæotyper (som rigtig nok regnedes lige til 1530) udgiorde i Alt 6059 Bind.

af hvilke 4 til den danske og 2 til den islandske Literatur henhørende i).

Ogsaa de **danske** eller til den fædrelandske Literatur henhørende **Incunabler** og **Palæotyper**, saavel i Hovedbibliotheket, som i den Hielmstierneske Samling, udgiøre siden A. 1839 en egen affondret Klasse, der med Føie kan ansees for en af Bibliothekets kostbareste Skatte k). Grændsen er her sat ved Aaret 1550.

Bibliothekets **Manuscriptsamling** bestaaer endnu af forskiellige, Tid efter anden opstaaede, særskilt ordnede og registrerede Afdelinger. Disse ere, efter deres historiske Oprindelse, følgende:

a) Den **gamle kongelige Manuscriptsamling**, i Alt 3677 Nummere, af hvilke i Folio Nr. 1—1215; i Qvart Nr. 1216—3374; i Octav Nr. 3375—3677. Af den systematiske, under J. Erichsens Bestyrelse redigerede Catalog i 5 Bind er især den Deel, som indbefatter de nordiske Haandskrifter, brugbar (jfr. ovenfor S. 242).

b) Den **nye kongelige Manuscriptsamling** bestod oprindeligen af 1443 Nummere i Folio, 2243 i Qvart og 260 i Octav; men ved paafølgende Forøgelser er den nu for Tiden stegen til meer end 4000 Nummere. Hovedstammen af disse udgiorde den **Suhmske** Samling af henved 3000 Nummere; senere optog den de øvrige mindre (ovenfor S. 286 omtalte) Acqvisitioner og Alt, hvad der efterhaanden tilkommer af Haandskrifter, indlemmes deri. Den systematiske

---

i) **C. Molbechs** „Fortegnelse over de paa Pergament trykkede Bøger i det store kongelige Bibliothek" (med tilføiede bibliographiske Noticer) i **Nordisk Tidsskrift**, III, S. 543—67; ogsaa særskilt aftrykt, Kbh. 1830; meddeelt paa Tydsk (med nogle Tillæg af Forfatteren) i Forf. über Bibliothek-Wissenschaft, übers. von H. Ratjen, Leipzig 1833. Efter den Tid ere endnu 7 Pergamentstryk opdagede i Bibliotheket. At allerede Christian III. synes at have sat Priis paa Pergamentsaftryk, er bemærket ovenfor S. 4.

k) **Molbech** om offentlige Bibliotheker, S. 83.

Catalog over denne Samling, med mange specielle Rubriker, især i den nordiske Deel, er i 2 Bind.

c) Den Thottske Samling, bestaaende af 1343 Nummere i Folio, 2210 Nr. i Qvart og 601 Nr. i Octav. Om den trykte Catalog over denne Samling s. ovenfor S. 231.

d) Den Uldallske Samling, ifølge den med Afleveringen følgende Catalog 536 Nummere, men hvoraf nogle i Forveien vare udtagne til en anden Bestemmelse.

e) Den Kallske Samling af 688 Nummere, hvorover Designation haves i 1ste Deel af den til Auctionen over det hele Kallske Bibliothek 1822 udgivne Catalog (ovenfor S. 275).

f) De fra det kongelige Geheime-Archiv i A. 1826 afgivne Samlinger af Brevskaber og Collectanea til de danske Staters og til Sverrigs Historie (ovenfor S. 349), som modtoges efter en fuldstændig Designation.

Der fandtes og findes endnu mange Bøger, for største Deel hidrørende fra de hele Samlinger, der i en tidligere Periode indlemmedes i Bibliotheket, som, skiøndt af aldeles uligeartet Indhold, ere samlede i eet Bind. Hvad der i en Bogsamling af ringere Omfang med Hensyn til Besparelse i sin Tid har kunnet tillades, vilde ikke svare til den ydre Anseelse, ethvert stort Bibliothek bør stræbe at vedligeholde. Man har derfor, hvor ikke stærke og ziirlige gamle Bind maatte fraraade det, adskilt mange saadanne sammenbundne Bøger, hvilke efterhaanden blive indbundne eller indheftede l). Da Indbindingen af nye Skrifter stedse medtager en større Deel af den for Bibliotheket normerede Sum, kan hiin Forbedring naturligviis ikke gaae hurtigt fra Haanden; imidlertid nærmer Bibliotheket sig, skiøndt langsomt, dog stadigen det Tidspunkt, da intet Skrift der vil henstaae aldeles uden Beklædning m). Ogsaa af Haandskrifterne blive de Fortrinligste

l) Jf. hvad Gram allerede i sin Tid bemærkede herom; ov. S. 137.

m) Jf. hvad herom, som overhoved om Vigtigheden af god Indbinding for Bøgers Bevarelse, findes hos Molbech, om off. Bibliotheker, S. 41. 137.

Tid efter anden forsynede med passende Bind; en saadan Forbedring er, hvad den orientalske Deel angaaer, næsten aldeles iværksat.

Da det Müllerske Pinacothek, ifølge sin Indretning, ei kunde modtage de danske Kunstfrembringelser for de sidste 50 Aar, maatte det blive at betragte som et omtrent ved Aaret 1794 afsluttet Heelt a). Til Fortsættelse af den anlagdes imidlertid en Samling af danske Kobberstik og Steentryk fra Begyndelsen af nysnævnte Periode. Denne Samling bestaaer af løse Blade, opbevarede i Capsler og ordnede i følgende Afdelinger: a) Portraiter; b) Prospecter og Grundtegninger; c) Blade af historisk Indhold; d) Andre Kunstforestillinger, alphabetisk ordnede efter Mesternes Navne. Af den danske Lithographies Frembringelser er anlagt en egen Samling, ordnet efter de forskiellige lithographiske Instituter. Denne nye Samling vedligeholdes ved de af danske Kobberstikkere og Lithographer, i Overeensstemmelse med Frdng. af 20de Januar 1832, afgivende Exemplarer af deres Kunstværker; men en vigtig Berigelse skyldes Justitsraad Ficks ovenfor (S. 358) omtalte Gave; ogsaa ere flere hidtil manglende Blade afgivne fra den kongelige Kobberstiksamling.

Med Undtagelse af 4 Uger om Aaret, fra Midten af Juli til Midten af August, er Bibliotheket alle Søgnedage aabent til offentligt Brug. Da de Timer, i hvilke Bibliotheket tilforn var tilgiængeligt (Kl. 10—12 om Formiddagen), med Hensyn til det forandrede Forretningsliv og den hele Levemaade i Hovedstaden maatte ansees for upassende, blev ved kgl. Resolution af 6te Januar 1827 Udlaanstiden fastsat til fem Søgnedage (ikke Onsdagen) fra Kl. 11—1 og

---

a) Om denne Samling, der af Eierens Søn i Fortalen til den 1796 udgivne Udsigt m. m. med Føie kaldes „det eneste i sit Slags", s. ovenfor S. 275. Her kan tilføies, at Samlingen først ordnedes i Bind i A. 1786, ifølge den af Samleren selv forudskikkede Titel: **Pinacotheca Dano-Norvegica ære incisa collecta & in ordinem redacta a *Friderico Adamo Müller;* Havniæ 1786.**

Adgangen til Læsesalen til alle Søgnedage fra Kl. 11—2. Ved Nytaarstid ophører Udlaanet, for den nødvendige Revisions Skyld, i tre Uger; men Læsesalen kan imidlertid, som sædvanligt, benyttes. Antallet af de aarligen udlaante Bøger har i hvert af de sidste Aar været over 3,500.

Ved kgl. Resolution af 26de Marts 1784 var det bestemt som en Regel for Fremtiden, at Bibliothekets Doubletter skulde sælges ved offentlig Auction, hvilket ogsaa to Gange fandt Sted i Erichsens Tid (ovenfor S. 211). Under hans Eftermand blev dette derimod ikke Tilfældet, da Bibliothekets efter det Suhmske Bibliotheks Indlemmelse betydelige Doubletsamling først overlodes til Directionen for Fondet ad usus publicos, som Liqvidation for Bibliothekets Giæld til Statskassen og til Banken, og siden kom til at udgiøre Grundstammen for det norske Universitetsbibliothek (ovenfor S. 255). I nærværende Tidsrum, da under Real-Catalogens Udarbeidelse og ved Indkiøb paa Auctioner et betydeligt Doubletforraad atter havde samlet sig, blev i A. 1836 ved kongelig Resolution tilladt, at en Doublet-Auction maatte holdes og at det indkomne Beløb, efter Fradrag af Omkostningerne, maatte anvendes til Fordeel for Bibliotheket og hvad dermed stod i nær Forbindelse. Som Følge heraf afholdtes i September 1836, 50 Aar efter den sidste Doublet-Auction, en Auction over henved 10,000 Doubletter, meest til den ældre Literatur henhørende.

Flere Gange ere ogsaa enkelte Partier af Doubletsamlingen ifølge kongelige Resolutioner afgivne til andre offentlige Bogsamlinger; saaledes 1821 til Stiftsbibliotheket i Aalborg; 1825 til den i Reikevig indrettede Bogsamling (565 Bind); 1830 botaniske Doubletter til den botaniske Hauges Bibliothek; 1841 Doubletter af nyere dansk Literatur til Foreningen for det danske Sprogs Udbredelse i Hertugdømmet Slesvig. Af de fra de kongelige Haandbibliotheker i den nyeste Tid afgivne Værker (ovenfor S. 350) er alt hvad allerede havdes

i det store kongelige Bibliothek anvendt til Forøgelse af det kongelige Bibliothek i Odense og af forskiellige Stiftsbibliotheker.

6.

Uagtet der haves fuldstændige Inventarier over Bibliothekets forskiellige Haandskriftsamlinger, saaledes at den nødvendige Veiledning ved disses Benyttelse ikke savnes, gives der dog et dobbelt Formaal, hvortil der bør stræbes, for denne vigtige Bestanddeel af Bibliotheket kan siges at fremstaae i sin fulde Værd og Betydning og opnaae en fuldkommen Brugbarhed. Dette er deels en Sammensmeltning af de forskiellige Samlinger, hvorved de enkelte Haandskrifter først ville kunne kiendes i deres rette Lys og Sammenhæng; deels en kritisk og raisonnerende Catalog over den hele Samling efter en anden Plan end den, der følges ved Catalogen over de trykte Bøger.

Om Vigtigheden af en saadan fuldstændig og kritisk Manuscriptcatalog for vort Bibliothek yttrede sig allerede for 15 Aar siden en competent Dommer saaledes: „Jo betydeligere Antallet er af egentlige Codices eller af vigtige Haandskrifter i nyere Sprog fra Middelalderen, desto mere fornødent vil det være at tilveiebringe en med kritisk Lærdom affattet Catalog over samme; et Arbeide, som vel ei lader sig enten vente eller fordre af enhver Bestyrer af et Bibliothek, skiøndt det ganske egentlig hører til Bibliothekarens Videnskab, men som i ethvert Tilfælde maa være en Gienstand, Bestyreren ikke slipper af Sigte, saasnart Leilighed og duelige Hænder gives til at berige Bibliotheket med en sand Prydelse og med et saa vigtigt Hiælpemiddel til dets Brug af nærværende og fraværende Lærde“ o). Et saadant Hiælpemiddel synes Vedkommende dog ei at have tænkt sig som Gienstand for

o) **Molbech** om offentlige Bibliotheker, S. 118. Forf. bemærker ogsaa S. 121, hvor ønskeligt det vilde være, at man ved Trykken bekiendtgiorde „Registre eller Fortegnelser over de Haandskrifter, der især kunne have Interesse og Værd for Udlandet.“

det 1809 paatænkte Museums nærmeste Virksomhed; først 25 Aar senere opstod Ideen om et saadant Foretagende.

Den Deel af Bibliothekets Manuscriptsamling, som i denne Henseende allerførst tildrog sig Opmærksomhed, var den orientalske. I sig selv at betragte som et afsluttet Heelt havde den, Tid efter anden, ved de Niebuhrske, Reiskiske og Raskiske Acqvisitioner opnaaet en ikke ringe Navnkundighed; ligesom den og, ved det stedse udvidede Studium af Orientens Sprog og Literatur efterhaanden blev meer og meer eftersporgt og benyttet p). Imidlertid kunde de Cataloger, der i en ældre Tid, selv af saa dygtige Orientalister, som Adler og Rasmussen, vare udarbeidede over enkelte Partier af Samlingen, med Hensyn til Videnskabens Fremskridt, behøve en omhyggelig Revision; ogsaa manglede flere i den nyere Tid tilkomne Acqvisitioner aldeles veiledende Beskrivelser. Begge disse Mangler lod Bestyrelsen det sig nu være magtpaaliggende at afhiælpe; og her bør ikke glemmes den Iver og Interesse, hvormed Bibliothekets Chef, Overkammerherre Hauch, personligen virkede for dette Anliggende, hvis Fremme ogsaa paa det kraftigste anbefaledes af den berømte Baron Hammer-Purgstall i Wien.

I Foraaret 1835 ankom til Kiøbenhavn en tydsk Literator, Dr. A. E. Wollheim, som var anbefalet af Bopp i Berlin for sine Kundskaber i Sanskrit, hvorpaa han allerede havde aflagt offentlig Prøve q). Ham overdroges det at udarbeide Cataloger, saavel over endeel trykte Bøger af den indiske Literatur, som især over de af Rask hiembragte og de efter Fuglsang tilkomne indiske Haandskrifter, med Undtagelse af dem

p) Quæ splendore *codicum*, præsertim qui ad literas græcas *orientalesque* pertinent, cæteris per septentrionis regiones positis præfulget fere omnibus, skriver B. G. Niebuhr i Dedicationen foran *Constant. Porphyrog.* de ceremoniis aulæ Byzantinæ, e rec. *Reiskii* c. ejusd. comm. vol. 1.

q) Ved følgende Skrift: De nonnullis Padma-Purani capitibus textum e Codd. Mss. bibl. reg. Berolin. edidit, versione latina & annotationibus illustravit *A. E. Wollheim*; Berol. 1831. 4.

paa Pali og Singalesisk. Men allerede samme Aar forlod han igien Kiøbenhavn, uden egentligen at have udført noget af det ham overdragne Arbeide. Bedre lykkedes derimod det andet, omtrent ved samme Tid begyndte Forsøg, med Hensyn til Haandskrifterne i de semitiske Sprog. Udarbeidelsen af en ny Catalog over disse, med Benyttelse af den Rasmussenske, overtog i A. 1837 Prof. i de orientalske Sprog **C. T. Johannsen**, hvad de arabiske og persiske Haandskrifter, ligesom Prof. og Dr. Theol. **M. H. Hohlenberg**, hvad de hebraiske og syriske angik. Under 25de November s. A. resolverede K. Frederik VI., at der af Finantskassen maatte stilles til Bibliothek-Chefens Raadighed et Beløb af 1600 Rbd. engang for alle, „for af ham at anvendes til at udrede Omkostningerne ved Udarbeidelsen af en Catalog over vort store Bibliotheks orientalske Manuscriptsamling.“ Prof. **Johannsen** lagde nu Haand paa sin Deel af Arbeidet og fortsatte det, saavidt hans svækkede Helbred tillod det, med saa megen Iver og Udholdenhed, at det forinden hans Død (1ste Juli 1840) næsten aldeles var fuldført. Til samme Tid havde Prof. **Hohlenberg** udarbeidet den kritiske Beskrivelse over de hebraiske, rabbinske og syriske Haandskrifter.

Uagtet nu disse partielle Manuscript-Cataloger kunde ansees som et Initiativ til en omfattende kritisk-raisonnerende Catalog over hele Manuscriptsamlingen, var dog det vidtsigtende Forehavende, der for faa Aar siden bragtes paa Bane, aldeles uforanlediget og uafhængigt af hiin Begyndelse. Omfanget af dette Forehavende, med Hensyn til de Fordringer, der efter Videnskabernes nærværende Standpunkt kunne giøres til et Arbeide af denne Art, erfares af følgende Aktstykker.

Ved kongelig Resolution af 20de November 1841 fik Kammerherre **C. F. L. F. v. Rumohr** til Trenthorst, Overbibliothekar Conferentsraad **Werlauff**, Professor i de orientalske Sprog ved Universitetet i Kiel **J. Olshausen** og Pro-

fessor og Universitetsbibliothekar J. N. Madvig Befaling at sammentræde i en Committee, „hvis Hverv skal være at foretage en historisk-kritisk Revision af Haandskrifterne i vort store Bibliothek, for at fuldstændiggiøre Real-Catalogen over samme og foranstalte Udgivelse i Trykken af de for Videnskaberne vigtige og interessante Manuscripter, og ville vi have bemeldte Committee bemyndiget til at tilkalde og ved Sammes videnskabelige Arbeider at benytte andre herværende Videnskabsmænd.“ Committeens Andragender skulde forelægges H. M. Kongen giennem Bibliothekets Chef, Overkammerherre Moltke; det kongelige Commissorium udfærdigedes under 26de næstfølgende. Bibliothek-Secretair, nuværende Justitsraad J. A. Bølling, beskikkedes til Committeens Protocolfører og Secretair r).

Denne Committee, i hvis Forhandlinger Prof. Olshausen under sit Ophold i Kiøbenhavn deeltog, udkastede og indsendte i Januar 1842 til Bibliothekets Chef en foreløbig Plan for sin Virksomhed. Af denne Plans Indhold var følgende det væsentlige:

„Ved Udarbeidelsen af Catalogen maae alle Haandskrifterne giennemgaaes og undersøges, saaledes at intet særskilt Stykke med særeget Indhold unddrager sig Opmærksomheden; dernæst maae alle de vigtigere Haandskrifter beskrives og characteriseres nøiere end det behøves i de til daglig Brug bestemte Repertoirer. Men ikke blot med Hensyn til Beskrivelsens og Characteristikens Omfang maa der foretages et Udvalg; men et saadant maa finde Sted med Hensyn til hvad der overhovedet skal optages i denne raisonnerende trykte Catalog. Thi i det kongl. Bibliothek har, som i enhver lignende Samling, især naar den optager hele Privatsamlinger i sig, ved Siden af Haandskrifter af større eller mindre videnskabelig Betydning ogsaa, som i et stort Giemmested, opdynget sig

r) Berlingske politiske og Avertissements-Tidende, 1841, Nr. 278.

en Mængde haandskrevne Sager, der nu aldeles mangle Interesse, især enkelte Lærdes Udarbeidelser, Excerpter, Samlinger, anlagte efter et nu forsvundet og forældet Standpunkt af Videnskab og Forskning, og Dictata fra Forelæsninger ved fremmede Universiteter. At offentliggiore ved Trykken fuldstændige Fortegnelser over Sager af denne Art, f. Ex. over den store Masse af alchymistiske Haandskrifter, som Bibliotheket besidder, vilde være aldeles uhensigtsmæssigt. Endelig maa der tages Hensyn til den Kundskab, der allerede i trykte Bøger, især udbredte og let tilgiængelige, er givet om Bibliothekets Haandskrifter, og til den Benyttelse af dem, der allerede har fundet Sted, saaledes at der i Catalogen henvises dertil og Udførligheden af Beretningen beregnes derefter.“

„Catalogen kan kun komme istand saaledes, at der opstilles nogle Hovedafdelinger, hvorefter Arbeidet fordeles og af hvilke nogle, ifølge deres Omfang og de existerende Forarbeider, tidligere kunne blive færdige til Udgivelse end andre. For Bearbeidelsen af ethvert Fag vil da især det Medlem af Commissionen have at sørge, hvis Studier det ligger nærmest; men alle Medlemmer ville i Fælledsskab sørge for Lighed i Anlæg og ydre Udstyr og staae hinanden bi i de Partier, der berøre og ligge paa Grændserne af forskiellige Fag. De Afdelinger, der strax frembyde sig, ere: 1) **Den orientalske**, der adskiller sig i to Underafdelinger, den semitiske og den indiske; 2) **den græsk-latinske philologiske**, hvortil som Anhang maa henføres den theologiske græsklatinske Philologie (Bibeloversættelser og Kirkefædre); 3) **den historiske**, der atter deler sig efter den skandinaviske og den ikke-skandinaviske Historie; til den første og uden Sammenligning meest omfattende af disse Underafdelinger hører ogsaa den gammel-nordiske (islandske) Philologie.“

„Udenfor disse tre Hovedafdelinger falder en Mængde af Haandskrifter, der angaae de specielle Videnskaber i deres nyere Udvikling, men af hvilke den allerstørste Deel kun har

en litterærhistorisk Betydning, f. Ex. de forhen nævnte Haandskrifter af chymisk Indhold, og selv denne kun i meget ringe Grad, saa at just her det ovenfor omtalte Udvalg maa indtræde s). Imidlertid turde det maaskee være rigtigst at udsætte en nærmere Undersøgelse af disse specielle Fag, indtil Hovedfagenes Redaction af Vedkommende er bleven tilendebragt. Endelig ville endeel Haandskrifter have en kunsthistorisk Interesse ved deres Forziringer og Miniaturmalerier og saaledes blive Gienstand for en særlig Betragtning. Det vil da ogsaa være hensigtsmæssigt at udgive Catalogen i Afdelinger, der hver for sig udgiøre et afrundet og afsluttet Arbeide, saameget mere som det maa ansees for rigtigt, ifølge Gienstandenes Forskiellighed, at vælge et forskielligt Sprog. Fortegnelsen over de orientalske og græsk-latinske Haandskrifter maa nemlig udentvivl, med Hensyn til Udlandets Lærde, affattes paa Latin, medens derimod den historiske, især skandinaviske, Afdeling bør affattes paa Dansk."

"Commissionen skal tillade sig at tilføie nogle nærmere Bemærkninger om de enkelte nævnte Hovedafdelinger."

"Den orientalske Afdeling indbefatter, som bemærket, to Partier, de semitiske og de indiske Haandskrifter. Ved det første Partie haves saa betydelige Forarbeider, over de arabiske og persiske Haandskrifter af afdøde Prof. Johannsen og over de hebraiske og syriske af Prof. Dr. Theol. Hohlenberg, at der ved denne Afdeling snarest vil kunne skrides til Trykning, idet, hvad de semitiske Haandskrifter angaaer, kun en Revision og Supplering i enkelte Punkter af de to nævnte Lærdes Beskrivelser og en Tilføielse af nogle faa nylig tilkomne Haandskrifter synes nødvendig. Hvad derimod de indiske Haandskrifter, især de vigtige Palihaandskrifter og de singalesiske, angaaer, da anseer Commissionen, navnlig Prof. Olshausen,

s) Dog kunde det være Spørgsmaal, om ikke disse endnu kunde fortiene af en lærd Chymiker at undersøges og beskrives; jfr. Erichsens Udsigt over den gl. kgl. Manuscriptsamling, S. 41.

det for raadeligt at opsætte Bearbeidelsen af Fortegnelsen over dem, der nu maatte blive en mager Liste, indtil den danske Orientalist, Westergaard, er vendt tilbage fra Indien og kan deeltage i dette Arbeide. Heraf vil følge, at Catalogen over de orientalske Haandskrifter udgives i to Hefter."

"For den anden Hovedafdeling, den græsk-latinske, existere ingen særlige samlede Forarbeider udenfor Bibliothekets Fortegnelser; men, da Omfanget af denne Afdeling ikke er stort og endeel af Haandskrifterne benyttede, vil Fortegnelsen over disse Haandskrifter i ikke meget lang Tid kunne tilendebringes, naar en ung Theolog med god philologisk Dannelse kan deeltage i Arbeidet for de theologiske latinsk-græske Haandskrifters Vedkommende, og dette Affnit af den hele Haandskriftcatalog saaledes følge nærmest efter den orientalske Afdeling. Saavel ved den orientalske, som den græsk-latinske Afdeling, vil til Originalhaandskrifterne i de orientalske og classiske Sprog slutte sig hvad Bibliothekets Haandskrifter indeholde af nyere Lærdes Apparater og Samlinger til orientalske og classiske Skribenter eller philologiske Gienstande, dog kun forsaavidt det ved dets egen Beskaffenhed og vedkommende Lærdes Anseelse har Krav paa Omtale."

"Til den historiske Afdelings **skandinaviske Partie** henhører mere end Halvdelen af alle Bibliothekets Haandskrifter. Ligesom denne Afdeling herved har en stor Udstrækning, saaledes ere der Hensyn, der her paabyde Udvalg i Stoffet og Indskrænkning i Behandlingen. Ikke blot ere disse Haandskrifter af meget ulige Værd — fra dem, der have Indholdets, Sprogets og Ældens største Interesse, ned til meget ubetydelige Optegnelser og Papirer — men der findes tillige en heel Deel blotte nyere Afskrifter af andenstedds, tildeels her i Kiøbenhavn, existerende Originalhaandskrifter, saaledes som dette navnlig er Tilfældet med ikke faa Stykker i den Suhmske Samling, der ere Afskrifter efter **arnamagnæanske** eller **rostgaardske** Haandskrifter paa Universitets-Bibliothekets.

Disse Afskrifter synes aldeles at burde udelades i den kritiske Catalog over det kongel. Bibliotheks Haandskrifter, men derimod at burde nævnes i den Catalog, som den arnamagnæanske Commission for nærværende Tid lader forfatte over den til dens Varetægt betroede Samling, ved Originalerne. Af de øvrige historiske Haandskrifter til den skandinaviske Historie og Oldsprog ere mange aftrykte og confererede samt tillige beskrevne, deels i Scriptores rerum dan., deels i Kofod Anchers og Kolderup-Rosenvinges Samlinger af gamle danske Love eller Prof. Schlyters Samling af gamle svenske Love, deels i Danske Magazin, de Suhmske Samlinger og lignende Skrifter, deels, hvad de islandske Haandskrifter angaaer, i de af den arnamagnæanske Commission og det nordiske Oldskrift-Selskab foranstaltede Udgaver; de norske Lovhaandskrifter ere nylig confererede og beskrevne for den Udgave af disse Love, som forberedes i Christiania. Hertil maa naturligviis tages et Hensyn, der væsentlig vil indskrænke den kritiske Catalogs Udførlighed, ligesom et lignende Hensyn for en Deel vil indtræde ved Haandskrifter, der, uden at være heelt aftrykte, dog ere benyttede paa den Maade, som mange i Suhms Danmarks Historie, der gaaer indtil A. 1400. Der vil imidlertid blive tilbage en temmelig stor Mængde ikke uvigtige Haandskrifter, som ikke forhen eller dog kun ufuldstændigen have været omtalte i trykte Skrifter, og som, foruden Monumenter af det gamle danske Sprog og dets Digtekunst, fornemmelig ville angaae den danske, slesvig-holsteenske og norske Topographie og Statistik, den danske Specialhistorie under de oldenborgske Konger, Kirkehistorien efter Reformationen, den danske Adels- og Personal-Historie; saavel heri, som i Literaturhistorien, indgribe Samlingerne af danske Lærdes Breve og Collectanea, f. Ex. O. Sperling den ældres og H. Grams."

"Af de ikke-skandinaviske Landes Historie indeholder Bibliotheket især Adskilligt, der angaaer Italien og Spanien,

hvoraf det sidste Partie, erhvervet af afd. Conferentsraad Moldenhawer, turde være af meest Interesse."

"Først, efterat disse tre Hovedafdelinger ere giorte færdige, anseer Commissionen det for rigtigt at gaae til Udvalget af hvad der af de øvrige Haandskrifter, som henhøre til specielle Videnskaber, kan synes at fortiene Omtale, blandt hvilke maaskee de forskiellige Folkeslags Retskilder og Middelalders-Poesie i de moderne Sprog især turde fortiene Opmærksomhed."

"De Haandskrifter, der have en kunsthistorisk Interesse, ville, forsaavidt de ved Indholdet høre til en af de anførte 3 Hovedafdelinger, blive der at anføre og beskrive i Almindelighed med en kort Antydning af deres særegne Mærkelighed, som forzirede Codices, hvorimod de fra denne sidste Side ville blive udførligere at omtale i det særlige Afsnit om Codices af denne Art. Den største Deel af disse Haandskrifter, catholske Andagtsbøger, tildeels af selvsamme ofte gienkommende Indhold, have alene Krav paa Opmærksomhed ved deres Kunstudstyrelse."

Efterat denne Plan var allernaadigst approberet og et Beløb af 1000 Rbd. fra A. 1842 stillet til Comiteens Disposition, har Prof. Olshausen gientagne Gange opholdt sig i Kiøbenhavn, for at giennemgaae Bibliothekets arabiske, persiske og tyrkiske Haandskrifter. Den kritiske Catalog over disse er nu aldeles fuldført, og da tillige Catalogen over de hebraiske, rabbinske og syriske Manuscripter er færdig fra Prof. Hohlenbergs Haand, ligesom ogsaa af constitueret Docent, Cand. Theol. Chr. Hermansen, de saa armeniske, coptiske og æthiopiske Haandskrifter i Bibliotheket ere kritisk beskrevne, vil Trykningen af Arbeidet snart kunne begynde. Ved Forhandlinger imellem det kongelige og Universitets-Bibliothekets Bestyrelse er det blevet afgiordt, at de saa i sidstnævnte Bibliothek opbevarede Haandskrifter i de semitiske Sprog, skulle overdrages til det store kongelige Bibliothek, og, da de allerede foreløbigen ere kritisk beskrevne af de nysnævnte Lærde, ogsaa erholde Plads i den trykte Catalog.

Med Hensyn til den kritiske Catalog over Bibliothekets indiske Haandskrifter tør man giøre sig Haab om at kunne benytte et Forarbeide af en fremmed Videnskabsmand, en udmærket Kiender og Dyrker af Indiens Sprog og Literatur. Dr. Frid. Spiegel, som i December 1842s) ankom til Kiøbenhavn, for, med Understøttelse af den kongelige bayerske Regiering, at benytte de indiske Haandskrifter, som opbevares i de offentlige Bibliotheker, er nemlig beskiæftiget med at giennemgaae og beskrive Haandskrifterne i Pali-Sproget og det singalesiske Sprog, hvorover hidtil kun havdes Rask's kortfattede Fortegnelse, og har frivilligen tilbudt sig at stille Resultatet af sit Arbeide til Comiteens Disposition. Dette vil altsaa kunne udgiøre Hovedbdelen af Catalogen over de indiske Haandskrifter. De øvrige af denne Art, i Dialecter eller med Characterer, hvormed Dr. Spiegel ei er aldeles fortrolig, maae da oppebie de Oplysninger, som tør haabes, naar Cand. Westergaard engang er vendt tilbage fra sin Reise i Orienten, hvis vigtige Resultater den lærde Verden med saa grundet Forventning seer imøde.

7.

Er det en Kiendsgierning, at offentlige Bibliothekers lærde Skatte i vor Tid stedse meer og meer fremdrages, benyttes og udgives, saa gielder dette ikke i ringe Grad om de kiøbenhavnske Bibliotheker. Navnligen har det kongelige Bibliotheks Manuskriptsamling, fra alle dens Hovedklasser, i dette Tidsrum afgivet ei faa eller ubetydelige Bidrag til den lærde Videnskabeligheds Berigelse. Følgende fortiene i denne Henseende Opmærksomhed.

a. Af orientalske Haandskrifter:

1. Annales Islamismi s. tabulæ synchronistico-chronologicæ Chalifarum et Regum Orientis et Occidentis,

s) Fra f. A. haves af ham: *Kammavákya*, liber de officiis buddhicorum, palice & latine primus edidit atque adnotationes adjecit *Fr. Spiegel*. Bonnæ 1842. 8.

accedente historia Turcarum, Karamanorum etc. e codd. mstis arabicis *Bibl. reg. Hauniensis* composuit, latine vertit, edidit *J. L. Rasmussen;* Haun. 1825. 4. t).

I Fortalen beskrives ti her benyttede Haandskrifter i Bibliotheket.

2. Carmen *Maksura* dictum ... cum scholiis integris, nunc primum editis Abi Abdallah ... collatis codicibus Parisiensibus, *Hauniensibus* ... editum, interpretatione latina, prolegomenis et notis instructum; P. 1. (Diss. inaug. auctore *L. N. Boisen*). Haun. 1828. 4.

Foruden et kongeligt Haandskrift med korte Scholier er tillige en Afskrift af Reiske benyttet.

3. Lettre à le Chev. *P. O. Bröndsted* sur quelques medailles cufiques dans le cabinet du Roi de Dannemarc... et sur quelques *manuscrits cufiques* par *J. C. Lindberg;* Copenh. 1830. 4. u)

S. 33—66 forekomme: Quelques remarques sur l'ancienne écriture arabe, et sur les *manuscrits cufiques*, qui se trouvent à *Copenhague.* Disse ere, foruden de cufiske Haandskrifter, der fra ældre Tid haves i det kongelige Bibliothek (ovenf. S. 240), tillige eet Münter tilhørende, der paa Auctionen efter ham kiøbtes for Bibliotheket.

b. Af græske Haandskrifter:

1. *Æschinis* orationes, cura *Gu. Dindorf*, acc. lectiones *codicis Hauniensis*, ad orat. adv. Timarchum; Lips. 1824. 8.

Læsemaader af dette, efter Dindorfs Dom ypperlige Papirs-Haandskrift (gle kgl. Saml. 415 a. Fol.) ere meddelte af Prof. O. D. Bloch, som af samme Codex tillige meddelte D. Varianter til Demosthenes's første og anden Olyn-

t) Rec. af Hamaker i *Biblioth. critica nova*, Lugd. Bat. 1826. Vol. II. p. 155 sqq.
u) Rec. i Leipz. Litt. Zeitung 1831, Nr. 63.

thiske Tale, indført i Dindorfs Udgave af *Demosthenis* Orationes, I. Lips. 1825 v).

2. *Johannis Alexandrini* τονικα παραγγελματα; *Herodiani* περι σχηματων. ed. Dindorf; Lips. 1825. 8.

Meddelt af Samme efter et Papirs-Haandskrift (gle kgl. Saml. Nr. 1965, 4to).

3. *Gennadii* Constantinop. anecdoton de providentia dei opusculum græcum, (Univers. Program) af B. Thorlacius, 1825. 4to.

Af de Moldenhawerske til Bibliotheket skiænkede Haandskrifter.

4. *Aristides* ex rec. *G. Dindorfii.* Vol. I—III. Lips. 1829. 8.

Til denne Udgave meddeltes af D. D. Bloch græske Scholier, af forskiellige Haandskrifter udstrøvne af Reiske; s. Fort. p. VII.

5. Et græsk Fragment: *Periplus ponti euxini* (gle kgl. Saml. Nr. 1985. 4to), trykt i Fr. Osanns Progr. til Cromes Jubilæum (Giessen 1829. 4to); meddelt af D. D. Bloch.

6. Constantini Porphyrog. de ceremoniis aulæ Byzantinæ libri II. gr. et lat. e rec. *Reiskii* cum ejusd. commentariis integris. Vol. I—II, Bonnæ 1829—30. 8.

Udgiveren, B. G. Niebuhr, omtaler i den forudskikkede Tilegnelse til det danske Videnskabers Selskab med Erkiendtlighed, saavel den afd. Bibliothek-Amanuensis, S. Salomonsens Nøiagtighed i at conferere den trykte Udgave af Reiskes Commentar med hans Autograph, hvorved mange Feil i hiin bleve rettede, som D. D. Blochs lærde Meddelelser.

7. *Æliani* de natura animalium libri XVII, verba ad fidem librorum mst. constituit et annotationibus illustravit *Frid. Jacobs;* Vol. I—II, Jenæ 1832. 8.

Udgiveren erholdt i A. 1831 Meddelelser hertil af Reiskes Animadversiones (Reiskes Leben, S. 175, Nr. 28).

---

v) Af samme Codex havde Bloch ogsaa meddelt D. Varianter til Platos Symposion og Xenophons Hiero, (Første Udg. af nærv. Værk S. 322, a.); men som neppe endnu ere offentlig benyttede.

c. Af Haandskrifter til den romerske Literatur:

1. *Ter. Varro* de lingua latina; rec. *Leonh. Spengel;* Berol. 1826. 8.

I denne Udgave har B. G. Niebuhr meddelt samtlige Varianter efter et Pap. Hdskr. (gle kgl. Saml. 1987, 4to), hvoraf tidligere en Prove havde været bekiendtgiort (ovenfor S. 309).

2. ***Persii*** **Satiræ, rec. et comm. addidit** ***F. Plum;*** **Haun. 1827. 8.**

Til denne Udgave benyttedes af den gle kgl. Saml. et Perg. Hdskr. Nr. 2028, 4to, og to Pap. Hdskr. Nr. 430, Fol., og 2029, 4to; formodentligen ogsaa Nr. 87, 8vo (nye kgl. Saml.); flere Haandskrifter af P. haves ikke i Bibliotheket, skiondt Udg. S. 36 nævner 5 kbhvnske Codices. De collationeredes for ham af daværende Amanuensis Salomonsen.

3. ***C. W. Elberling,*** **Observationes criticæ ad** ***Jul. Cæsaris*** **commentarios de bello civili; Havn. 1828. 8.**

Hertil benyttedes en Pergam. Codex (Thottske Saml. 319, Fol.), som henføres til 14de eller 15de Aarh. (S. 9.)

4. ***Virgilii*** **opera ....** ***septem codicum mss.*** **lectionibus instruxit** ***N. V. Dorph;*** **Hafn. 1829. 8.**

Foran Texten ere (p. X—XX) Varianter meddelte af 8 Haandskrifter i Bibliotheket, nemlig af Nr. 429, Fol., og 2004—7, 4to, af den gle kgl. Saml. og Nr. 311—13, 8vo, af den Thottske Samling.

5. ***Ciceronis*** **de oratore libri III. ed. et illustr.** ***R. J. F. Henrichsen;*** **Havn. 1830. 8.**

Benyttede ere her en Pergam. Codex (Thottske Saml. 397, Fol.) og et Papirs-Hdskr. af den gamle kgl. Saml. 428, Fol.

6. ***Ciceronis*** **orationes selectæ XII. rec. et emend.** ***J. N. Madvig;*** **Havn. 1830. 8.**

Et Pap. Hdskr. (gle kgl. Saml. 2002, 4.) er her benyttet.

7. ***Sallustii*** **Catilina et Jugurtha; ed. et præfatus est** ***E. F. Bojesen;*** **Haun. 1837. 8.**

Udg. har her benyttet en Membran (gle kgl. Saml. 3560, 8vo) fra det 12te Aarh. og desuden 6 andre Membraner af den gamle og nye kgl. Saml. (Fort. S. V.).

d. Af Haandskrifter, til den fremmede og Middelalderens Literatur samt Kritiken henhørende:

1. **De Skra van Nougarden**, d. i. Die Handels-, Gerichts- und Polizey-Ordnung des deutschen Handelshofes zu Nowgorod in uralten Zeiten, ins jetzige Deutsche übertragen, nebst einer einleitenden Vorerinnerung, einer Vergleichung derselben mit dem lübschen Rechte und erläuternden Anmerkungen von **H. Behrmann**; Copenh. 1825. 8.

Bogen er tilegnet den russiske Rigskantsler, Grev Romanzow, som havde bekostet Udgivelsen. Udgiverens Fortale gaaer fra S. 1—86; Skraaen selv fra S. 87—143; Anmærkningerne fra S. 144—57. Beskaffenheden af det Haandskrift, som ligger til Grund, omtaler Udg. aldeles ikke; det er en Thottsk Perg. Codex Nr. 1016, 4to. Recensioner, tildeels meget strænge, af denne Udgave findes (af Dr. Hach) i **Falcks** Staatsbürgerl. Magazin, IX., S. 485—97; (af J. M. Lappenberg) i Berlin. Jahrbücher, 1830, I. S. 36—40, og i Blätter f. literar. Unterhaltung, 1830, Nr. 37. Begyndelsen af Skraaen, saavel efter den Thottske, som efter to andre gamle Afskrifter, er optrykt i **Sartorius's** urkundliche Gesch. des Ursprungs der deutschen Hanse; herausg. von **J. M. Lappenberg**, Hamb. 1830, S. 16—27. Sartorius havde allerede i sin første Gesch. d. hanseatischen Bundes meddelt Underretning om dette Haandskrift (ovenfor S. 310).

2. Mærkværdige haandskrevne Missaler, Breviarier og Bønnebøger i det store kongelige Bibliothek; af **C. Molbech**; (**Nyt Aftenblad**, 1825, Nr. 4 og 6).

Det er egentlig de med Miniaturtegninger forsynede Haandskrifter af den nævnte Art, hvortil Forfatteren har indskrænket sig. Men her beskrives kun to saadanne Haand-

skrifter af den Thottske og to af den nye kgl. Samling. Fortsættelsen paafulgte ikke x).

3. Af den lærde Læges, O. Sperling den Ældres efterladte Collectanea ere, ved O. D. Blochs Meddelelse, følgende Prøver offentliggiorte:

Af hans Commentar over *Plinius Valerianus* (gle kgl. Saml. Nr. 1650, 4to); i et Progr. af Prof. Kühn (Nova medicorum veterum latinorum collectio optatur. III) Leipzig 1825.

In *Scribonium Largum* animadversionum *Ott. Sperlingii* specimen (gle kgl. Saml. 1649, 4to); af Samme udg. i et Progr. s. A.

4. *Grævii* dictata ad *Taciti Germaniam*, i Seebodes Neues Archiv für Philologie u. Pædagogik, 1ster Jahrg. (1826), 7—8. H., S. 88—104; 3ter Jahrg. (1828), 1. H., S. 89—109; efter Meddelelse af Samme.

5. Untersuchung der handschriftlichen Sammlungen zu Kopenhagen im Herbste 1836, von Dr. Waitz; i Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde; VII, S. 146.

Efter en Udsigt over det Udbytte, som de offentlige Samlinger i Kiøbenhavn frembød for den (1826) begyndte Udgave af Kildeskrifter til den tydske Historie: Monumenta Germaniæ historica, følger en Fortegnelse over Haandskrifterne til den tydske Historie og Lovkyndighed i den gamle og nye kongelige og i den Thottske Samling; alt uddraget af Catalogerne.

e. Af Haandskrifter, til den nordiske Literatur henhørende, ere følgende deels meer eller mindre fuldstændigen udgivne, deels i større Omfang benyttede:

1. Danske Sprogmonumenter.

α) Henrik Harpestrengs danske Lægebog fra det trettende Aarhundrede, første Gang udgivet efter et Pergaments-

x) En lærd fransk Kunstkiender, Grev A. de Batard, lod for et Par Aar siden endeel mærkelige Miniaturtegninger i Bibliothekets Haandskrifter copiere for et Pragtværk (Histoire de la peinture dans les manuscrits), som er begyndt at udkomme paa den franske Regierings Bekostning.

Haandskrift i det store kongelige **Bibliothek**, med Indledning, Anmærkninger og Glossarium af **Chr. Molbech**, Kbhvn. 1826. 8.

Dette Skrift, hvis Forfatter eller Samler var Kannik i Roeskilde († 1244), er her udgivet efter en Membran i lille Format fra Begyndelsen af det 14de Aarhundrede y), som har været i det Suhmske Bibliothek (nye kgl. Saml. Nr. 36, 8vo), og sammenholdt med to Thottske Haandskrifter, det ene Nr. 710, 4to, paa Papir, det andet Nr. 249, 8vo, paa Pergament. Indledningen indeholder, foruden lærde Oplysninger om den dansk-medicinske Literatur i Middelalderen, tillige en Characteristik af Skriftet i sproglig Henseende, hvortil naturligviis ogsaa det tilføiede Glossarium afgiver vigtige Bidrag z).

Et Fragment af gamle danske Julemærker, som fandtes bag i det Haandskrift af Lægebogen, der lagdes til Grund for nysnævnte Udgave, er meddelt af Udgiveren i **Nye danske Magazin**, V, S. 236.

β) **Den ældste danske Bibeloversættelse** eller det gamle Testamentes otte første Bøger, fordanskede efter Vulgata. Første Gang udgivne efter et Haandskrift fra det femtende

y) Udg. antager med Føie (Indl. S. 9), at den frater *Kanutus Yuul*, hvis Navn forekommer paa et Sted i Haandskriftet, er Afskriveren og denne igien identisk med en Sorøe-Munk, der omtales ved A. 1310. (En Adelsmand — Miles — *Kanutus Jwl*, Broder til Eskild Snubbe, nævnes ogsaa i forøeske Anliggender ved 1304 og 1306; *Scr. rer. Dan.* IV., p. 492. 511; maaskee den Samme, der siden er gaaet i Kloster).

z) Anmærkninger (meest philologiske) til nogle Steder i H. H. Lægebog (af J. H. Bredsdorff) i **Molbechs** Nordisk Tidsskrift, III., S. 278—83 (jf. **Rasks** samlede Afhdl. II., S. 462—64); om Harpestrengs Lægebog i medicinsk Henseende sammest. S. 283—86. Nogle Forskrifter for Aareladning, der synes at tilskrives H. Harpestreng (K. Erik (Plovpennings?) Læge), ere meddelte (efter en Perg. Codex af skaanske Lov, gl. kgl. Saml. 3656, 8vo) i Nord. Tidsskrift, III., S. 276—77. Harpestrengs Lægebog characteriseres, i medicinsk Henseende, i Dr. **Mansas** Skrift de epidemiis maxime memorabilibus, quæ in Dania grassatæ sunt, et de medicinæ statu, Part. I. (1831), p. 39—46; det Thottske Hdskr. Nr. 249, 8. beskrives sammest. S. 81 fg. og Nr. 710, 4to, S. 92 fg.

Aarhundrede i **det store kongelige Bibliothek** med Anmærkninger og et dansk-latinsk Glossarium af **Chr. Molbech**; Kbhvn, 1828. 8.

Dette Haandskrift paa Papir (Thottske Saml. Nr. 8 i Fol.), indeholdende en Fordanskning af det gamle Test. otte første Bøger, de to Samuels Bøger, 1ste og en Deel af 2den Kongernes Bog, efter Vulgatas Text, henføres her til Slutningen af det femtende Aarhundrede æ). Udgiveren, som allerede tidligere havde leveret en Prøve af denne Oversættelse (s. ovenfor S. 313), indbød til Subscription paa en Udgave deraf, under 1ste Mai 1826, i hvilket Aar den danske Kirkes tusindaarige Jubelfest helligholdtes, og bestemte tillige, at den hele Oversættelse skulde udkomme i tre Afdelinger. Desværre foranledigede Omstændighederne, navnligen Mangel af tilstrækkelig Subscription ø), at kun en Trediedeel kom for Lyset af dette gamle danske Sprogmonument, vor ældste existerende Bibeloversættelse a). Dog er den utrykte Deel benyttet til Sproganmærkningerne og til Glossariet; ligesom det ogsaa hører til Udgiverens Fortieneste at have besørget en omhyggelig Afskrift af denne Deel, der opbevares i Bibliotheket b).

æ) Altsaa senere end **M. Wøldike** havde antaget i hans ovenfor S. 228 anførte Afhandling.

ø) **Molbechs** Nordisk Tidsskrift, III., S. 338; Oplaget var i Alt 225 Exemplarer.

a) Udg. Formodning (Fort. S. VI), at dette Haandskrift er en Afskrift af en tidligere Oversættelse, bestyrkes ved **Hvitfelds** Beretning (Krønike, II., S. 1546), at der 1550, da Christ. III. Bibeloversættelse udkom, „fands mangesteds udi Klosterne det gamle Testament og Propheterne, udsæt paa Danske, men vare ikke almindelige under Almuen eller saa ret og fuldkommelige udsæt efter den Hebraiske Text."

b) Udgaven blev recenseret af Prof. Rask i hans „Literaturblad", Nr. 27; Bemærkninger herved gaves af Molbech i **Nord. Tidsskrift**, anf. St., og fremkaldte yderligere Sprog-Bemærkninger af Rask i Literaturbladet, Nr. 36—37 (ogsaa i **Rasks** saml. Afhdl. II., S. 464—73); R. antager her, at Oversættelsen er forfattet i den skaanske, ikke, som Udg. mener, i den jydske Dialect. Anmeldelser af Bogen findes desuden i **Maanedsskrift for Literatur** II., S. 458, af R. Nyerup, og i **Götting. Anzeigen**, 1831, Nr. 96, af Jac. Grimm.

2. Danske historiske Kildeskrifter.

α) Kong Christian den Fierdes Dagbøger for Aarene 1618, 1619, 1620, 1625, 1635; udgivne efter Originalerne af R. Nyerup, Kbhvn. 1825. 8.

Kalenderne, hvori disse Kongens egenhændige Dagbøger ere nedskrevne, findes i det kongelige Bibliothek tilligemed dem for Aarene 1608, 1614 og 1639, samt Langebeks Afskrifter saavel af disse, som af flere Aargange (Thottske Saml. 1615. 4to).

β) Scriptores rerum Danicarum medii ævi ed. *L. Engelstoft* & *E. C. Werlauff;* Tom. VIII. Havniæ 1834.

I dette Bind ere følgende Kildeskrifter optagne efter Haandskrifter i Bibliotheket:

CCXI. Diplomata ad monasterium *Locum Dei* pertinentia, ab A. 1173 ad A. 1578; p. 1—346.

Haandskriftet var i sin Tid af den lærde O. H. Møller i Flensborg foræret Suhm.

CCXXVI. Statuta Facultatis utriusque Juris, cum variis annotatis, ipsa Universitatis Hafniensis primordia concernentibus; p. 347—56.

Af et Papirs-Haandskrift i gle kgl. Saml. Nr. 3199, 4to.

CCXXX. Ordo in ostensione sanctarum reliquiarum in ecclesia Lundensi. p. 446—57.

Af en Membran i gle kgl. Saml. Nr. 2470, 4to, udgivet af S. Hylander (Lund, 1820; ovenf. S. 312), her atter sammenholdt med Originalen og optrykt.

CCXXXI. Excerpta ex regesto tabularii ecclesiæ Lundensis, A. 1425; p. 457—64.

Af samme Membran.

CCXXXII. Varia de monasterio Dalbyensi. p. 464-65.

Efter nogle Optegnelser i en Pergaments-Codex af de 4 Evangelister paa Latin, der tilforn har tilhørt Dalbye-Kloster (gle kgl. Saml. 1325, 4to).

CCXLIV. Statuta Convivii S. Johannis Baptistæ de Uggelöse; p. 529—32.

Den mærkelige Original af denne Gildeskraa, skrevet paa en Pergamentsrulle, en Alen lang og et Qvarteer bred, med tilhørende Træfutteral, er i sin Tid med O. Worms Museum (jf. *Museum Wormianum*, Amstelod. 1655, p. 384) kommet til det forrige Kunstkammer og derfra igien afgivet til Bibliotheket c).

CCXLV. Statuta Calendarum sacerdotum in territorio Ramsöensi et Bieverskoviensi, una cum nominibus congildarum defunctorum, 1485; p. 532—38.

Efter Originalen i nye kgl. Saml. Nr. 1346, 4to.

CCXLVI. Obituarium ecclesiæ b. Virginis Hafniæ; p. 538—49.

Efter Originalen i den Thottske Saml. Nr. 805, Fol.

γ. **Danske Magazin**, Tredie Række, Første Bind; udg. af det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. Kbhvn. 1843:

I. Greven af Leicester, Robert Sidneys, Beretning om sit Gesandtskab til Kongen af Danmark og Hertugen af Holsteen, i A. 1632; S. 1—39.

Meddelt med Indledning og Anmærkninger af Mag. **P. W. Becker** (Sognepræst i Kiøng) efter en Afskrift blandt de af forrige Geh.-Archivar Thorkelin, fra Engelland hiembragte og til Bibliotheket afgivne Sager.

δ) **Orion**, historisk Qvartalskrift, redigeret af **C. A. Becker**; I. 1843:

To danske Adelsmænds (Hr. Holger Gregersen Ulfstands og Hr. Johan Oxes) Reise til det hellige Land i A. 1518; suppleret ved en anden, noget tidligere Reise; S. 1—17.

c) Denne Skraa var allerede tidligere trykt i **Münters** Magazin für Kirchengeschichte und Kirchenrecht des Nordens, II, S. 108—115; men Udg. har her læst **Egheløse** for **Ygheløse** og yttrer ingen nærmere Formodning om Stedet.

Af et gammelt Haandskrift, indeholdende Afskrifter af Domme, Breve m. m., især til den danske Adelshistorie (gle kgl. Saml. 844, Fol.)

Sørgelige Hændelser, som i Fortiden have ramt slesvigholsteenske Adelsmænd, ved M. Coronæus; S. 175—232.

Er en Oversættelse af Casus tragici nobilitatis slesvicoholsaticæ, forfattet af en holstensk Præst, *Mart. Coronæus* (i det 17de Aarh.); efter Haandskrifter i den Kalliske Saml., 589, 4to, og den Thottske, 1886, 4to.

ε) N. Falck's Staatsbürgerliches Magazin, 6ter Bd.;

Ein Stück von der alten plattdeutschen Uebersetzung der dänischen Reimchronick, von A. L. J. Michelsen; S. 597—610.

Denne Oversættelse findes i Haandskriftet af den gle kgl. Saml., 820, Fol., som har tilhørt den ditmarsiske Krønikeskriver, W. J. Russe († 1559); om hvilket Haandskrift s. Molbechs Fort. til den danske Riimkrønike, S. XXVII, og Dahlmanns Fort. til Neocorus's Chronik Dithmarschens, S. X.

Samme, 9ter Bd.:

Joh. Russe's Sammlungen und Vorarbeiten zur Chronik des Landes Dithmarschen; aus der Urschrift mitgetheilt von Dr. A. L. J. Michelsen. S. 340—80 (Nordelbische Chronik); S. 695—723 (Eyderstedsche Chronik).

Efter samme Haandskrift. Den belovede Fortsættelse er ikke paafulgt.

3. Danske Retskilder.

Etatsraad Kolderup-Rosenvinge er den eneste Lærde, som i dette Tidsrum har benyttet Bibliothekets hidhørende Haandskrifter, deels i

Legum R. Canuti M. quas Anglis olim dedit versio latina cum textu anglosaxonico, Haun. 1826, 4.; hvor Varianter ere tilføiede efter en Afskrift af Thorkelin (p. VIII); deels i hans Samling af gamle danske Love. Her ere i 5te Deel (Danske Gaardsretter og Stadsretter; Kbhvn. 1827, 4.) til Udgaven af Vitherlagsretten benyttede en

Membran, 3656, 8vo, og et Papirs-Haandskrift 3124, 4to, begge af den gamle kgl. Saml. I 3die D. (Jydske Lov og Thord Degns Artikler) Kbh. 1837, ere til Udgaven af Jydske Lov benyttede Membranerne i den gle kgl. Saml., 3657, 8vo, Thottske, 584, 8vo, og Uldallske, 227, 4to; af hvilke de to første ei have været kiendte af Kofod Ancher. Til Udgaven saavel af den danske som latinske Text af Thord Degns Artikler ere jævnførte flere Haandskrifter i Bibliotheket, der nævnes i Indl. S. XX—XXIV, blandt hvilke en Membran (gle kgl. Saml. 3135, 4to), der har tilhørt Frederik II. som Prinds.

Ogsaa i 1ste Samling af **Udvalg af gamle danske Domme** (Kbhvn. 1842, 4to) ere adskillige haandskrevne Dombøger i Bibliotheket benyttede; s. Fortalen S. XVIII.

4. Islandske og oldnordiske Kildeskrifter.

I denne Klasse besidder Bibliotheket, allerede fra dets ældste Tid, vel ikke mange, men høist betydende Pergaments-Haandskrifter, af hvilke, i dette Tidsrum, saavel den kongelige Arna-Magnæanske Commission, som fornemmeligen det kongelige nordiske Oldskriftselskab har benyttet eller udgivet Følgende:

Af **Flatøebogen** (gle kgl. Saml. 1005, Fol.):

Saga Ólafs konúngs Tryggvasonar; med Grundcoderen jævnført i *Fornmanna-Sögur*, eptir gömlum handritum útgefnar að tilhlutun hins norræna fornfræða félags, I—III., Kpmhöfn 1825—27; tredie Bind indeholder otte til Sagaen henhørende episodiske Fortællinger (þættir), ved hvilke samme Haandskrift er lagt til Grund.

Saga Ólafs konúngs hins helga; med Grundcoderen jævnført i *Fornmanna-Sögur*, IV—V. (1829—30). 5te Deel indeholder tillige det i Folio-Udgaven af Norske Kongers Krønike, 3die Deel, udgivne Æredigt over Olaf den hellige, *Geisli* kaldet, efter samme Coder.

Sögur Magnúsar konúngs góða Haralds kon. hardráða ok sona hans; med andre islandske Kildeskrifter jævnført i *Fornmanna-Sögur*, VI. (1831);

Saga Sverris konúngs; med andre Haandskrifter jævnført i *Fornm.Sögur*, VIII. (1834);

Saga Hákonar Hákonarsonar; med andre Haandskrifter jævnført i *Fornm. Sögur*, IX—X. (1835);

Þáttr Halfdánar Svarta; Upphaf ríkis Haraldar Hárfagra; þáttr Hauks Hábrókar; þáttr Olafs Geirstaða Álfs; Noregs Konúngatal, er Sæmundr hinn fródi orti; udgivne (med Undtagelse af det sidstnævnte Digt; s. ovenfor S. 239) første Gang i *Fornm. Sögur*, X;

Sögu-þáttr af Norna-Gesti; jævnført med andre Haandskrifter; Sörla-þáttr, lagt til Grund ved Udgaven i *Fornaldar Sögur Nordrlanda*, utgefnar af *C. C. Rafn*, I. (Kpmh. 1829);

Frá Fornjóti og hans ættmönnum; lagt til Grund ved Udgaven i samme Saml. II., p. 1—21;

Saga af Eireki Vidförla; jævnført med andre Haandskrifter, ved den første Udgave i samme Saml. III. (1830);

Færeyinga Saga, efter Flatøebogens Recension, er lagt til Grund for den første Udgave i: *Færeyinga S.* eller Færøeboernes Historie i den islandske Grundtext med færøisk og dansk Oversættelse, udgivet af C. C. Rafn (Kbhvn. 1832, 8vo);

Þáttr Eireks rauða, og Grænlendínga þátt, ere efter dette Haandskrifts Text, første Gang udgivne i *Antiqvitates Americanæ s. Scriptores septentrionales rerum ante-columbianarum in America* (Hafn. 1837, 4to), p. 7—76 d);

Thomasskinna (gle kgl. Saml. 1008, Fol.), saaledes benævnt, fordi Thomas postula Saga er den første i denne

d) Kritiske og palæographiske Bemærkninger over Flatøebogen ere meddeelte i *Fornm. S.* I., Fort. S. 6; *Færeyinga S.*, Fort. S. XIII, og *Antiqv. Americanæ*, p. 3; paa de to sidstnævnte Steder findes tillige Skriftprøver deraf. Om dens Beskaffenhed og Indhold see for øvrigt Sagabibliotheket, III., S. 437—49.

Pergaments-Codex, er jævnført ved ovennævnte Udgave af Olaf den helliges Saga; (I. S. 20 fg.).

Hrokkinskinna (gle kgl. Saml. Nr. 1010, Fol.) og **Morkinskinna** (samme Saml. 1009, Fol.)

ere jævnførte ved Udgaven af Sögur Magnúsar konúngs góða, Haralds konúngs harðráða ok sona hans i *Fornm. Sögur* VI (1831; Form. S. 2—3) og Sögur Noregs konúnga frá Magnúsi berfætta til Magnúss Erlíngssonar, i *Fornm. Sögur* VII. (1832; Form. S. 7) e).

Membranen Nr. 1824. b. af den nye kgl. Saml., 4to, indeholdende **Volsunga** og **Regnar Lodbroks Saga**, er lagt til Grund ved Udgaven af begge disse Sagar i Rafns *Fornaldar Sögur Nordrlanda* II. 1829; ligesom den tidligere, saavidt den rækker, var fulgt i den nye Udgave af „**Krakas Maal** eller Kvad om Kong Ragnar Lodbroks Krigsbedrifter og Heltedød efter en gammel **Skindbog** og flere hidtil ubenyttede Haandskrifter med dansk, latinsk og fransk Oversættelse, forskiellige Læsemaader, samt kritiske og philologiske Anmærkninger“, udgivet af **C. C. Rafn**, Kbhvn., 1826 f).

Membranen Nr. 2845, 4to af gle kgl. Saml., som indeholder flere islandske Sagar, er lagt til Grund ved Udgaven af Norna-Gests Saga i *Fornald. SS. Nordrl.* I., p. 311—42 (jfr. Form., p. XIX), og af Saga af Hálfi ok Hálfsrekkium (Samme, II., p. 23—60); jævnført er den ved Udgaverne af Hervararsaga (Samme p. 409—512), af Gaungu-Hrólfs Saga (Samme, III. (1830), S. 235—364) og af Saga af Eireki Vidförla (S. 661—74).

Membranen Nr. 1147 af gle kgl. Saml. Fol., som indeholder flere deels historiske deels romantiske Sagar og synes at

e) I *Fornm. SS.* VII. S. 7, bemærkes, at en Deel af Morkinskinna er urigtigen indbundet. Skriftprøver af en træffende Lighed med Originalerne findes tilføiede samme Bind. Om begge disse Haandskrifter s. ogsaa **Sagabibliotheket**, III., S. 449—57.

f) Denne Codex, som omtales ovenfor S. 29. 315, beskrives nærmere i *Forn. SS.* anf. St., Form. S. XIII, og i Krakas Maal S. 83. Skriftprøver af den forekomme paa begge Steder.

være fra det 16de eller 17de Aarh., er benyttet ved Udgaven af Landnámabók i: *Islendinga Sögur*, udgivne efter gamle Haandskrifter af det kgl. nordiske Oldskrift-Selskab, 1ste Bd. (Kbhvn. 1843); jfr. Fort. S. XXIX.

Membranen 1002—3 i Folio af den gle kgl. Saml., indeholdende i to Bind 18 Sagar, af hvilke de Fleste romantiske, og mærkelig, deels som det vidtløftigste islandske Pergaments-Haandskrift næst Flatøebogen, deels som den, uden Tvivl, nyeste Samling paa dette Material (maaskee fra Midten af det 17de Aarh.), er benyttet ved Udgaven af Hrolf Krakes Saga i *Fornald. SS. Nordrlanda*, I., p. 1—109; jfr. Form. S. XI g).

Af et gammelt Pergaments-Haandskrift af computistisk Indhold (gle kgl. Saml. 1812, 4to) er en Fortegnelse over nogle islandske Præster og et chronologisk Brudstykke, begge omtrent fra Midten af 12te Aarhundrede, meddelte med to tilføiede Skriftprøver i nysomtalte *Islendinga-Sögur*, I., S. 384—85; (jfr. Fort. S. XXXV—XXXVI.)

Den Arna-Magnæanske Udgave af Sæmunds Edda hvorved det kongelige Bibliotheks Codex er lagt til Grund, sluttedes med 3die Deel: continens carmina *Völuspá*, *Hávamál* & Rigsmál, ex codice *bibliothecæ regiæ Hafniensis* pergameno, nec non diversis .... melioris notæ manuscriptis; Havn. 1828 (s. ovenfor S. 315).

---

g) Haandskriftet er af en Præst i Odde, Provst Biørn Thorleifssen (siden Biskop i Holum, † 1710; jfr. *F. Johannæi* Hist. eccl. Isl. III., p. 739 fg.), foræret til Christian V. I den skrevne Tilegnelse foran 1ste Bd. hedder det: „Som jeg haver fundet dem udi E. Mai. eget Land, mit fattige Fædernéland, Island, ligesom liggende udi Mørkhed, haver jeg taget mig den underdanigste Dristighed, dennem og mit Fædernelands Arbeide at fremføre til et ønskeligt og klart Lys, E. Mai. naadige Øine og Aasyn, med allerunderdanigste Bøn og Begiering, disse tvende Bøger (som ere adskillige Antiqviteter) maa udi E. Mai. høianseelige Bibliothek finde det nederste Sted." Foran hvert Bind findes en Fortegnelse over dets Indhold med Arne Magnussens Haand; Indbindingen er rødt Fløiel med forgyldt Snit.

Efter den kongelige Codex af Snorres Edda er Jómsvíkínga-Drápa Bjarna biskups udgivet i *Fornmanna-Sögur* XI. (1828).

5. Islandske, svenske og norske Retskilder.

Det kongelige Bibliotheks Membran af den islandske **Graagaas** (gle kgl. Saml. 1157, Fol.) er sammensmeltet med den Arna-Magnæanske Codex i Commissionens Udgave: Hin forna Logbók Islendínga sem nefnist *Grágás*; Codex juris Islandorum antiquissimus, qui nominatur *Grágás*, ex duobus manuscriptis pergamenis (quæ sola supersunt) *bibliothecæ regiæ* & legati Arnæ-Magnæani, nunc primum editus. Pars I—II. Havn. 1829. 4. h).

Ved den af de svenske DD. Juris (nu afdøde) **H. S. Collin** og Prof. **C. J. Schlyter** udgivne Samling af gamle svenske Love (Corpus juris Sveo-Gothorum antiqui) ere alle Bibliothekets didhørende Haandskrifter, under de lærde Udgiveres Ophold i Kiøbenhavn, benyttede i). Af de hidtil udkomne fem Love af denne Samling ere Haandskrifter i det kongelige Bibliothek benyttede til to; nemlig til Udgaven af Uplandslagen (Stokh. 1834) et Haandskrift af den gamle kgl. Samling (3361, 4to), fire af den nye kgl. Saml. (2233—36, 4to) og fire af den Thottske (2197—99, 2202, 4to); til Udgaven af Sødermannalagen (Lund 1838) to af den gamle kgl. Saml. (3124 og 3137, 4to), et af den nye kgl. Saml.

h) I Schlegels Fortale, S. XLVII—LXV, bemærkes, at den kongelige Codex, som indeholder den ældste Recension, bestaaer af 93 Blade eller 185 SS., men at to Blade fra gammel Tid af have manglet i den. I Etatsraad Rafns Bemærkninger over begge Haandskrifters Palæographie, S. CLXIV—V, godtgiøres, at denne Codex, skrevet med to forskiellige Hænder, er den ældste, uden Tvivl fra Midten af det 13de Aarh. To Skriftprøver af den kongelige Codex og een af den Magnæanske ere tilføiede Udgaven.

i) En Fortegnelse over 40 Haandskrifter af svenske Love i Bibliotheket var allerede tidligere meddeelt i *Svea*, **Tidsskrift för Vetenskap och Konst**, 6. Hefte (1823), S. 161—64. I Fortalerne til de særskilte Love ere de enkelte Haandskrifter characteriserede med al den Grundighed og Kritik, der kan ønskes. I Udg. af Sødermannalagen findes en Skriftprøve af Nr. 2237, 4to, i nye kgl. Saml.

(2237, 4to) og 5 af den Thottske (2125, 2196, 2200, 2201, 2204, 4to).

I Aaret 1834 blev af den norske Regiering en Commission nedsat til Udgivelse af alle norske Love og Retskilder indtil A. 1387. I denne Anledning erholdt de nuværende Professorer ved Universitetet i Christiania, **R. Keyser** og **P. A. Munch**, kongelig Tilladelse til at benytte det kongelige og Universitetsbibliotheket i Kiøbenhavn, hvis norske Lovcodices de i Aarene 1835—37 undersøgte, afskreve og collationerede. Ogsaa et norsk Corpus Juris tør altsaa engang ventes, med Bidrag fra vort Bibliothek k).

6. Enkelte Haandskrifter beskrevne og benyttede.

„Den danske Elefantorden, givet af Christian II. (1518) til François de Bordeaux. Oplyst ved et Haandskrift i det kongelige Bibliothek" (af **C. Molbech**); **Nye danske Magazin** V., S. 55—61. Haandskriftet er et latinsk Breviarium, skrevet i Frankrig i det 15de Aarhundrede, men med Optegnelser fra en nyere Tid), i den Thottske Saml. Nr. 548, 4to l).

„En utrykt plattydsk Krønike fra første Halvdeel af det femtende Aarhundrede i det store kongelige Bibliothek" (af **C. Molbech**); **Nordisk Tidsskrift**, I., S. 303—6. Dette Haandskrift (nye kgl. Saml. 310, Fol.) er den samme Krønike, som **Suhm** paa flere Steder i sin Danmarks Historie har benyttet, tildeels under Benævnelse af Dethmars lybekske

k) Endeel om dette Foretagende findes i **Norske Departementstidende**, 1836, Nr. 5. 40; 1837, Nr. 43. De Herrer Keyser og Munch bevidnede i Indberetningen deres Tak for den Forekommenhed, hvormed man ved de Kiøbenhavnske Bibliotheker havde stræbt at fremme deres Arbeider.

l) Mærkeligt nok, at dette interessante Bidrag til Elephantordenens Historie har undgaaet de ældre Granskeres f. Ex. Klevenfeldts og Langebeks Opmærksomhed; ligesom det ældste hidtil kiendte Beviis for Elephantens Brug som Ordenstegn først blev bemærket af **Münter**, Unders. om de danske Ridderordeners Oprindelse, S. 119; jfr. Monument over K. Hans og Dronn. Christina i Odense, S. 12.

Kronike m), men som nu er godtgiort at være forfattet af Johan Rufus n).

„Christine Munks egenhændige Bønnebog, bevaret paa det store kongelige Bibliothek“ (af **C. Molbech**); **Nordisk Tidsskrift**, II., S. 587—92. Er Nr. 3434, 8vo (gle kgl. Saml.), og mærkelig, ei blot som Pragtstykke, men især ved et paa Siden af Bindet anbragt Monogram eller hieroglyphisk Figur, hvis Betydning ikke kiendes.

Den under Christian den 5tes Regiering bekiendte Geheimeraad **Math. Moths** fortienstfulde danske Ordbog og øvrige didhørende Arbeider ere udførligen beskrevne og characteriserede i „Historisk Udsigt over de danske Ordbogs-Arbeider i det 17de og 18de Aarhundrede, af **M. Moth**, F. Rostgaard og J. Langebek“, af **C. Molbech** i **Nye danske Magazin**, V. S. 241 fg. o).

Afskrifter af **Dithmarsische Landrecht** i den Thottske Saml. 2065—67, 4to ere beskrevne af Prof. **A. L. J. Michelsen** i **Staatsbürgerliches Magazin**, VI. S. 483—89.

Afdøde eller endnu levende Forfattere, foruden de allerede Nævnte, som have benyttet Bibliothekets Haandskrifter, ere især Følgende: Conferentsraad L. Engelstoft; Etatsraad N. Falck i Kiel; Pastor J. F. Fenger; Capitain F. H. Jahn; Lieutenant J. H. F. Jahn; Prof. J. E. Larsen; Dr. og Overlærer C. P. Paludan-Müller og Etatsraad Vedel Simonsen. Fra Prof. **Abrahams's** Haand kan ventes en kritisk og raisonnerende Fortegnelse over Bibliothekets Pergaments-Haandskrifter i det franske Sprog; blandt hvilke flere meget mærkelige.

Ogsaa paa Bibliothekets Rigdom af trykte Bøger i et

---

m) Danm. Hist. XIV, Fort. S. XIII.

n) **Grautoff**, Lübeckische Chroniken I., Vorber. S. XXV; II., Vorber. S. XV; S. 457 fg.

o) Jfr. **Vidensk. Selsk. Ordbog**, III., Fort. S. XIII. Nogle af de til Brug ved Moths Ordbog samlede Materialier ere benyttede i **Molbechs** danske Dialectlexicon (1841); Fort. S. XXVI.

eller andet Fag eller over en speciel Gienstand have enkelte Forfattere henvendt Opmærksomheden. Saaledes opregnes nogle i Bibliotheket existerende Incunabler af Persius i Plums Udgave (1827); af Jul. Cæsar 34 Udgaver benyttede i Elberlings Udg. af Bellum gallicum (1827); af *Alanus de rupe* de Psalterio Mariæ i Fort. til Hr. Michaels tre danske Riimværker fra A. 1496, udg. af C. Molbech (1836). I Prof. C. T. Engelstofts theologiske Doctor-Disputats: Reformantes & Catholici tempore quo sacra emendata sunt in Dania concertantes (1836) angives og beskrives (især p. 4—37) de fleste i den danske Reformationsperiode udkomne Skrifter, som findes i Bibliotheket; i Dr. Balth. Münters Disputats: Symbolæ ad illustrandam Bugenhagii in Dania commorationem (1836) ligeledes Bugenhagens under hans Ophold i Danmark forfattede Skrifter (p. 80—87). Prof. F. C. Petersen har i sin Haandbog i den græske Literaturhistorie omhyggeligen bemærket de fortrinligste Udgaver af græske Klassikere, som haves i Bibliotheket.

8.

Bibliothek-Chefens Post, som i de sidste 9 Aar af Moldenhawers Embedstid havde været ubesat, beklædtes i nærværende Tidsrum af tre høie Statsembedsmænd. Efter Moldenhawers Død udnævntes Geheime-Conferentsraad og kongelig Historiograph, siden Statsminister **O. Malling**, under 29de Novbr. 1823, til Bibliothekets Chef († 17de Nov. 1829); hans Efterfølger blev Over-Kammerherre og Over-Hofmarschal **Hauch** († 26de Febr. 1838); den Sidste var Geheime-Statsminister og Over-Kammerherre **Møsting**, hvem denne Stilling forbeholdtes, da han i Begyndelsen af A. 1842 udtraadte af Statsraadet og nedlagde sine fleste øvrige Embeder († 16de Sept. 1843). Enhver af disse Mænd var allerede i en fremrykket Alder, langt over de 70 Aar, da han tiltraadte Bibliothekets Overbestyrelse; Enhver af dem havde

flere, tildeels vigtigere Kaldspligter at varetage; men ikke destomindre omfattede de Alle med stadig Interesse den deres Omhu anbetroede Nationalskat. Bibliothekets Aarbøger opbevare derfor flere heldige Resultater af den Iver og Nidkiærhed, hvormed de i vigtige Anliggender have talt dets Sag for Thronen, og Forf. mindes med inderlig og uforgængelig Taknemmelighed den hiertelige Velvillie, den uforandrede Humanitet, den varme Deeltagelse, hvormed Enhver af hine Forevigede modtog og selv imødekom hans Andragender paa Bibliothekets Vegne. Under Mallings Overbestyrelse erholdt Bibliotheket den betydelige Lokal-Udvidelse, hvortil det i saa mange Aar havde været høit trængende; ligesom ogsaa dets Embedspersonale i hans Tid forøgedes. Hauch, hvis Virksomhed ved Bibliotheket var den længste, skyldtes flere extraordinaire Tilskud fra Finantserne; han foreslog Kobberstiksamlingens Adskillelse fra Bibliotheket; han foranledigede ogsaa den første Revision af den orientalske Manuskriptsamling. Under Mostings Overbestyrelse ordnedes Bibliothekets oeconomiske Forfatning paa en sikkrere og fordeelagtigere Fod end nogensinde tilforn; ogsaa begyndte den omfattende og forbedrede Organisation af hele Manuskriptsamlingen.

Af Bibliothekets nuværende Personale høre Overbibliothekaren, de to første Bibliothek-Secretairer og Inspecteuren paa Læsesalen endnu til det foregaaende Tidsrum. Efter Moldenhawers Død udnævntes daværende første Bibliothek-Secretair, **E. C. Werlauff**, til Bibliothekar og erholdt 1829 Prædicat af Over-Bibliothekar med virkelig Etatsraads Rang. Som første og anden Bibliothek-Secretair oprykkede nuværende Justitsraader, Professor **C. Molbech** og **J. A. Bølling**. **C. E. Moldenhawer** (nu Justitsraad), en Søn af den afdøde Overbibliothekar, var i Aaret 1814 beskikket til Inspecteur paa Læsesalen og har hidtil forblevet i denne Stilling. Justitsraad **J. M. Thiele**, som, efter i nogle Aar at have ar-

beidet ved Bibliotheket, i A. 1820, da Bolling blev Bibliothek-Secretair, beskikkedes til Copiist ved Udlaaningsprotocollen, erholdt i A. 1824 Titel af Bibliothek-Secretair og udnævntes i A. 1829 til tredie Bibliothek-Secretair. Hans Efterfølger ved Udlaaningsprotocollen blev, ligeledes efter flere Aars Tieneste ved Bibliotheket, F. Fabricius (nu Cancelliraad), der senere, da Thiele i A. 1835 forlod sin Post ved Bibliotheket, blev tredie Bibliothek-Secretair. Forretningerne ved Udlaaningsprotocollen overdroges derpaa nuværende Kammerraad G. F. Lassen.

I den første Deel af dette Tidsrum hørte til Bibliothekets Embedspersonale ogsaa en Amanuensis; saaledes nuværende Kammer-Secretair J. Riise indtil 1831; S. Salomonsen indtil sin Død 1838; og Cand. C. J. A. Philipsen, som siden A. 1838 havde arbeidet ved Bibliotheket, fra 1843. I samme Aar har ogsaa Cand. Philos. C. K. F. Molbech begyndt, som Voluntair, at arbeide ved Bibliotheket.

9.

Det store kongelige Bibliotheks Aarbøger, som hidtil have beskrevet dets uafbrudte Forøgelse i henved to Aarhundreder, sluttes med Efterretning om en Formindskelse af dets Substants; en Formindskelse, som dog i høi Grad maa ansees for hensigtsmæssig og velgiørende, da derved er fremkaldt en ny, selvstændig og allerede i sin første Tilværelse blomstrende Institution — den kongelige Kobberstiksamling.

Bibliothekets Kobberstiksamling, saavel den ældre, som den nye, i Alt over 70,000 Blade (ovenfor S. 215), vare begge indrettede paa en uscientifisk og tildeels for Kunstværkerne selv fordærvelig Maade, idet de nemlig vare ordnede i Bind af større eller mindre Format, i hvilke de vare klinede paa Blade, i den ældre Samling endog paa begge Sider af et og samme Blad; ligesom ogsaa i denne enkelte

Kobberstik vare stærkt beskaarne, ja stundom endog sønderlemmede eller silhouetterede efter de forskiellige Figurer, de indeholdt. Da nu hverken Bibliothekets Hovedbestemmelse eller dets oeconomiske og lokale Forhold tillode hiin Samlings Vedligeholdelse og Forøgelse, maatte den, manglende alle Kunstfrembringelser fra de sidste 60 Aar, og med en aldeles forældet Indretning, ansees for en fremmed Bestanddeel, hvis Forbindelse med Bibliotheket for dette var uden væsentlig Interesse, ligesom for den selv hemmende og skadelig. Men, til at give en saadan Samling en ny og hensigtsvarende Organisation udfordredes særegne Kundskaber, som ei kunde forudsættes hos Bibliothekets Embedspersonale; ei at tale om, at et saadant Arbeide vilde have medtaget meget af den Tid, hvorpaa de egentlige bibliothekariske Sysler havde et mere paatrængende Krav.

Det, efter Kunstkammerets Forflyttelse, Bibliotheket indrømmede nye Lokale skulde ifølge Planen ogsaa indslutte en egen, for Kobberstiksamlingen indrettet og bestemt Sal med Forværelse og særskilt Indgang (ovenfor S. 341). Herved fremkaldtes naturligen den første Idee om hiin Samlings ei blot lokale Adskillelse fra det egentlige Bibliothek. Allerede forinden den nye Bygnings Fuldførelse yttrede en Stemme sig om Ønskeligheden af en Revision af den hele Kobberstiksamling og om dens Forbindelse med det nye kongelige Maleri-Galleri paa Christiansborg q). De Underhandlinger, som i A. 1828 aabnedes mellem Bibliothekets Overbestyrelse og det kongelige Kunst-Academi om et Salg af den hele Samling, førte vel ikke til noget Resultat; men 1829, da Hauch blev Bibliothekets Chef, ansaaes det dog endnu for uafgiort, om den skulde forblive i sin gamle Forbindelse med Bibliotheket eller ikke. Imidlertid var i Aaret

q) Rec. over Spenglers Catalog over det kgl. Billedgalleri, i Dansk Literaturtidende, 1827, S. 456.

1826 den lærde og berømte Kunstkiender, C. F. L. F. v. Rumohr, ankommen til Kiøbenhavn. Han giennemgik efterhaanden den hele Samling og erkiendte i denne vel ingen egentlig Kobberstiksamling efter den nærværende Tids Fordringer, men derimod høist betydende og værdifulde Elementer til en Saadan. Han opdagede i den ældre Kobberstiksamling uskatterlige Sager, især af tydske og nederlandske Original-Raderinger; henved 1100 Blade betegnedes som af udmærket Sieldenhed; dens Værdi anslog han — maaskee dog efter den høieste Maalestok — til 50,000 Rdlr. Cour. Denne Kiendelse af en saa competent Dommer afgiorde Samlingens Skiæbne. Tanken om dens Afhændelse opgaves nu aldeles; derimod blev Rumohrs Forslag at give den en ny Organisation taget under nøieste Overveielse. Bibliothek-Chefen indkom, under 18de Marts 1831, med en Forestilling til Kongen, hvori han androg paa, at Kobberstiksamlingen, som characteriseredes, deels efter dens daværende Beskaffenhed, deels efter den af Rumohr udkastede Plan for dens Reform, „maatte adskilles fra det store kongelige Bibliothek, hvortil den paa ingen Maade henhører og hvor den henligger uden at komme til egentlig Nytte, for at udgiøre en egen Samling for sig, som beqvemt kunde opbevares i den nyeligen indrettede store Sal, som støder op til Bibliotheket“. Ved dernæst at foreslaae Nedsættelse af en Commission i denne Anledning, indstilledes tillige, „at Rumohr, som med sine Kundskaber i Kunstfaget og med sine udbredte Bekiendtskaber i Udlandet sikkert vil kunne være Samlingen til Nytte ved at angive, hvor Doubletter kunne udvexles m. m., maatte tiltræde Commissionen som dens correspionderende Medlem.“ Ved kongelig Resolution af 9de April s. A. blev Forestillingen i et og alt bifaldet. Under 24de s. M. udfærdigedes et kgl. Commissorium for Bibliothek-Chefen som Præses, Overbibliothekaren, Inspecteuren ved det kgl. Kunst-Museum og den kgl. Maleri-Samling (siden

Etatsraad), Spengler, nuværende Justitsraad C. J. Thomsen og Bibliothek-Secretair Prof. Thiele, samt v. Rumohr som correspondérende Medlem, til at modtage, classificere og ordne Kobberstiksamlingen, der skulde afgives fra Bibliotheket, for i Tiden at udgiøre en egen Samling. Commissionen holdt sit første Møde d. 16de Mai s. A. Kobberstiksamlingen, med Undtagelse af endeel Kobberværker af den nye eller Wasserschlebenske Samling, der meest egnede sig til at forblive ved Bibliotheket, henflyttedes til det nye Lokale; med den fulgte tillige en betydende Samling af Haandtegninger, især af italienske, nederlandske og tydske Mestere r). Prof. Thiele overtog og udførte nu, med ligesaa megen Færdighed som Held, det vanskelige, langsomme og af Andre, efter anstillede Forsøg, opgivne Arbeide at løse de ofte gamle og skrøbelige Kobbere fra Bladene, hvorpaa de vare klinede; hvorefter han og Rumohr, naar Denne var tilstede, stadigen fortsatte Samlingens Revision og de øvrige, dens nye Organisation forberedende Arbeider. Da disse vare tilendebragte og de fornødne Penge-Ressourcer vare bevilgede, blev Kobberstiksamlingen i Aaret 1835 officielt erklæret for en selvstændig, fra Bibliotheket adskilt Institution, idet nemlig, ifølge kgl. Resolution af 21de Febr., Prof. Thiele, som fratraadte sin Post ved Bibliotheket, blev ansat som Inspecteur ved **den kongelige Kobberstiksamling**; ligesom det tillige bifaldtes, „at Kobberstiksamlingen, endskiøndt den saaledes herefter vil udgiøre en Institution for sig, dog fremdeles vedbliver at staae under Overtilsyn af Chefen for vort store Bibliothek."

r) Disse Haandtegninger omtales løseligen i **Erichsens** Udsigt over den gle Manuscriptsamling, S. 53—54. Samlingen er siden forøget med afd. Etatsraad J. C. Spenglers Samling af danske Mesteres Haandtegninger, som afkiøbtes Arvingerne, og med endeel af de fortrinligste blandt hans Haandtegninger af fremmede Kunstnere, som efter hans Død bortsolgtes ved Auction; **Genealogisk og biographisk Archiv**, I., S. 313—14.

Faa Uger efterat Kobberstiksamlingen havde erholdt sin definitive Bestemmelse, modtog Udlandets Kunstvenner Efterretning om den nye Institution ved følgende Skrift af to blandt Commissionens meest active Medlemmer:

Geschichte der königlichen Kupferstichsammlung zu Copenhagen. Ein Beitrag zur Geschichte der Kunst und Ergänzung der Werke von Bartsch und Brulliot. Herausgegeben von C. F. v. Rumohr und J. M. Thiele. Leipzig 1835. 8. 100 SS.

I Tilegnelsen (af 20de Marts 1835) til den forevigede Hauch omtales, med retfærdig Berømmelse, Dennes udmærkede Fortienester af forskiellige Kunst- og Antiqvitet-Samlinger i Hovedstaden. Efter en kort Udsigt over Kobberstiksamlingens tidligere Skiæbne og da begyndte Ordning følge, for at give en Idee om Samlingens Værd og Betydning, nogle Meddelelser „von einigen Merkwürdigkeiten der königlichen Kupferstichsammlung zu Copenhagen“. Disse Meddelelser bestaae af Tillæg og Berigtigelser til Bartsch's Peintre Graveur; Tillæg til Dictionnaire des Monogrammes de *Brulliot;* Angivelse af nogle Mestre og Beskrivelse af nogle Blade, som kunne giøre Fordring paa at optages i en tilkommende Fortsættelse af Peintre Graveur (hvorved mange Bidrag forekomme til den danske og til Hertugdømmernes Kunsthistorie); endelig Formodninger over nogle sieldne anonyme Blade.

Fra den Tid, da den kongelige Kobberstiksamling havde erholdt sin egen Bestyrelse, ophørte tillige enhver anden Forbindelse med det kongelige Bibliothek end den, der udgik fra en fælleds Overbestyrelse. Ogsaa dette Forhold er i den følgende Tid blevet opløst. Imidlertid, om end ikke forskiellige Berørelsespunkter altid kunde tænkes mellem en Bog- og en Kobberstik-Samling eller om end ikke, som i nærværende Tilfælde, den lokale Nærhed fandt Sted, vil Bibliotheket dog altid med

varm Interesse følge en Institution, hvis første og vigtigste Grundlag engang har tilhørt det selv, paa dens Fremtids Bane og glæde sig ved dens Fremvæxt og Virksomhed.

Da den kongelige Kobberstiksamling d. 4de April 1843 aabnedes til offentlig Afbenyttelse, bestod den, ifølge Justitsraad Thieles venskabelige Meddelelse, af 7522 Original-Raderinger, ordnede efter Bartsch's Peintre Graveur; 26,927 dito, som ikke findes hos Bartsch; 1961 Blade af Kobberstikkeres Arbeider; 552 Blade i Maniere noire og 672 Træsnit; i Alt 37,634 Blade, ordnede i 401 Portefeuiller.

Rettelser og Tillæg.

S. 6, Lin. 17 fra oven: f. Ex. gaaer ud.
— 8, — 5 f. o.: tildeels, l. til des.
— 18, — 1 — : kongelig, l. kongelige.
— 28, Anm. z): I Consistorii Retsprotocol, 1660 4de Febr., forekommer: „Ulichius, Pagernes Præceptor."
— 31: C. Rohluffs blev 10de Dec. 1669 Borgemester i Fredericia.
— 32, Lin. 3 fra neden: Auctionsforvalteren, l. Auctionsforvalterne.
— 33, Lin. 7 f. n.: foran 1675 l. desuden.
— 43, Anm. Lin. 11 f. o.: Volumina, l. polemica.
— 45, Anm. l): Povel Nielsen fik 17de Sept. 1669 Bestalling paa Chifres og forborgne Skrifter at dechifrere.
— 50, Anm. Lin. 11 f. o.: 1668, l. 1658.
— 51, Anm. a), Lin. 10 f. o.: dernselben, l. deroselben.
— 53, Lin. 15 f. o.: discessu, l. discessus.
— 56: At det først havde været R. Bartholins Hensigt at lade T. Brahes Værker trykke i Amsterdam, erfares af følgende Brev til ham fra Laur. Foss (siden Forstander i Sorøe, f. 1637, † 1703, f. Estrup, Mindesmærker i Sorøe Kirke, S. 91—92), dat. Leiden 12. Jan. 1669 (n. stil.), udaf den gle kgl. Mskrptsaml. Nr. 3023, 4to:

„Saasnart jeg kom til Amsterdam, erindrede jeg mig min Skyldighed angaaendes Hans anbetroede Befalninger, hvorpaa Dette tiener til tienstflittigst Svar. Monsieur Blaew giør ingen Difficultet udi at trykke Brahæi opera et observationes, alene ste, førend han kan give nogen endelig Resolution, begiærer han, at index operum imprimendorum maa

hannem overskikkes; item Aarene, som Brahæi observationes begyndes og endes paa; item, hvilke de Aar ere, som hos os findes og fattes udi den første Edition; item, udi hvad Form og paa hvad Conditioner man vilde have dem trykt; item, at hannem maatte overskikkes et Ark derudaf udskrevet for at see, hvorledes Materien er udi Henseende til Trykken, enten den er med mange Tal, Figurer eller detslige; hvor mange Bøger Papir det er ungefær tilsammen og endeligen, hvor snart man vilde, det skulde føres udi Værk; hvorpaa han vil vide sig fuldkommeligere at resolvere. Og, uanseet jeg gav hannem Svar paa nogle af benævnte Poster, saavidt jeg derom var informeret, saa syntes han dog at finde bedre Fornøielse derom, naar han kunde vide Dette tilsammen udi een Form for desto bedre at fatte sin Resolution. Imidlertid haver jeg ingen anden Bogtrykker tiltalt derom, indtil jeg saae nogen fuldkommen Endeligheb paa Dette".

S. 70, Anm. Lin. 9 f. o.: f., l. S.

— 90: Mere om M. Gudes Bibliothek f. Archiv f. Staats- und Kirchengeschichte der Herzogthümer Schleswig, Holstein etc. V., S. 565.

— 99: Rostgaards Projet d'une nouvelle methode etc. er ogsaa aftrykt i *Koeleri* Sylloge scriptorum de bene ordinanda bibliotheca, Frcf. 1728. 4.

— 103, Anm. h): Efter en egenhændig Optegnelse af Rostgaard selv udbragtes hans Bogauction til 6673 Rdlr.

— 105, Anm. Lin. 12 f. o.: 620, l. 628.

— 106, Lin. 18 f. o.: før, l. efter.

— 107, — 14 —: 1706, l. 1786.

— 121, Lin. 16 f. o.: den, l. Din.

— 127, Anm. q), sidste L.: befandt, l. befandt sig.

— 132, Anm. k): Fortalen til Catalogen over Danneskiolds Bibliothek er optrykt i (J. P. Kohls) Niedersächsische Nachrichten, 1731, S. 811; jf. Hamburgische Berichte, 1732, S. 114.

— 134, Anm. s): F. Nannestad var tilsidst Biskop over Aggershuus-Stift.

— 152, Anm. l), Lin. 12: det ene „at" gaaer ud; l. saltarens of

S. 165: Allerede strax efter Tønningens Indtagelse 1713 synes Adskilligt af det Gottorpske Bibliothek at være kommet hertil; f. Ex. de tegnede Charter af Joh. Meyer; **Pontoppidans** danske Atlas, I., Fort. S. XXV; jfr. **Sibbern**, **Bibl. hist. dano-norvegica**, p. 118.

— 166, Anm. s): Denne Samling af Blomstertegninger, der nu er afgivet til den kongelige Kobberstiksamling, er, ligesom nogle flere Haandskrifter fra det Gottorpske Bibliothek, f. Ex. Membranen af Pandecterne, 3 Bind i Folio (gle kgl. Saml. 395—97), forsynet udenpaa Bindet med et, fra de øvrige afvigende Vaabenmærke, nemlig det Gottorpske Vaaben, med en Bispehue i Midten og oventil Bogstaverne C. A., hvilket formeentligen maa henføres til Hertug Christian August, der 1706 blev Biskop i Lybek († 1726) og i Aarene 1702—16 var Administrator i Hertugdømmerne i hans Brodersøns Mindreaarighed.

— —, Anm. s), Lin. 3: Foliobind; har l. Foliobind har

— —, Anm. u), Lin. 12: nævnt, l. nævne.

— 193, Anm. x): 1752 besøgte Langebek det kongelige Bibliothek; **Nyerups** Udsigt over Suhms Levnet, S. 30.

— 213: 1783 giorde Nyerup det Forslag, at blive sendt til Paris, for at giøre Indkiøb paa Vallieres Auction, hvortil en Sum af 3000 til 4000 Rdlr. skulde bestemmes; men Erichsen erklærede sig derimod; **Molbech** om offentlige Bibliotheker, Bibliothekarer m. m., S. 153.

— 224, Anm. v): Ved en Feiltagelse er Vie de Charlemagne af det Ludewigske Bibliothek anført som manglende i den Thottske Samling, hvor det dog findes som Nr. 571 blandt Folianterne.

— 225, Anm. y): Klevenfeldt havde i Brüssel opdaget „en Hoben Breviaria, trykte paa Pergament med couleurede Bogstaver", som han havde tænkt at kiøbe til Thott, dersom de ei havde været saa „ugudelig dyre". Langebek, som han tilmeldte dette, svarede ham, at, da Thott allerede havde en betydelig Samling af Missaler og Breviarier paa Pergament, saavel haandskrevne som trykte, saa nitide og udsøgte, at han neppe kunde vente dem skiønnere, vilde han spare denne Udgift; **Langebekiana** ved Nyerup, S. 8—9. 15.

— 231, Anm. u), Lin. 2 f. n.: hine, l. sine.

S. 269: Antallet af de Bøger, der paa eengang vare udlaante af Suhms Bibliothek til Læsere af alle Borgerklasser, Kiøn og Aldre, pleiede at være 1500; **Rahbeks** Mindetale i Suhms saml. Skrifter, XVI, S. 447.

— 273: 1797 havde Suhm udbetalt Reiskes Enke 3600 Rdlr. **Levnet** ved Nyerup, S. 124. Hun døde et Par Maaneder før Suhm. Ifølge **Meusels** Lexikon der 1750—1800 verstorbenen Schriftsteller, XI., S. 191, skal S. have overladt Enken al Fordelen ved Udgivelsen af hendes afd. Mands Haandskrifter (!). Dette er, uden Tvivl, en Misforstaaelse; det eneste af disse, Suhm lod udgive, var Abulfedas Annaler, hvoraf Bekostningerne neppe kunne have været dækkede.

— —: I **B. G. Niebuhrs** Dedication foran *Constant. Porphyrog.* de ceremoniis aulæ Byzant. e rec. *Reiskii* c. ejusd. commentariis, Vol. 1, forekommer følgende Yttring om Suhms Erhvervelse af de Reiskiske Haandskrifter: Qui (Suhm) quum sapienter intelligeret, quam pretiosæ essent schedæ viri summi, quem plerique ejus ævi homines eruditi superbe atque imperite despiciebant, eas, munifice a vidua redemtas, bibliothecæ suæ paravit, literarumque commodo servavit: servavit dico: etenim in tanta quæ subsecuta est tempestate atque rerum conversione, nisi vir ille cæteris dissimilis fuisset, labores *Reiskii* aut interiissent plane, aut fortasse, vili, si fieri posset, pretio coemti, Dibdino aliquo agente, in Lucullorum bibliothecas detrusi essent, unde negant redire qnicquam, quod semel sepulcris istis illatum sit.

— 276, Lin. 2 f. o.: 1796, l. 1795.

— 281, Anm. 1), Lin. 1 f. o: h, l. s.

— 293: Den første Inspecteur eller, som det dengang kaldtes, Custos ved Læsesalen var **B. Thorlacius**, siden Prof. i Latinen; efter ham den fortiente og berømte norske Historieforsker, **J. C. Berg**, nu Justitiarius i Stiftsoverretten i Christiania (J. Chr. Berg; en biographisk Skizze. Christiania 1843. S. 3.). Senere begyndte nærværende Bogs Forfatter sin Embedsbane ved Bibliotheket med denne Post.

— 328, Lin. 8 f. o.: schwiiriger, l. schwieriger.

— 319, — 10 —: 1825, l. 1826.

Register.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

J.

K.

L.

M.

S.

T.

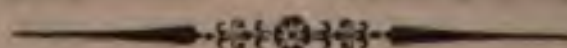
U.

V. W.

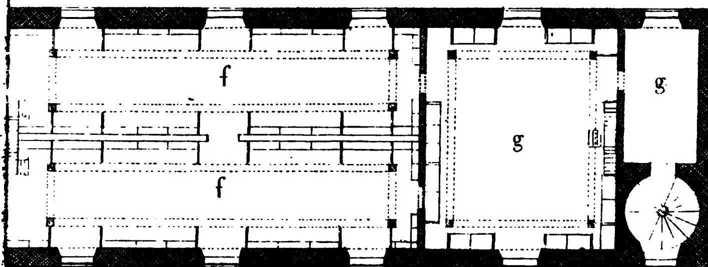
Z.

Æ.

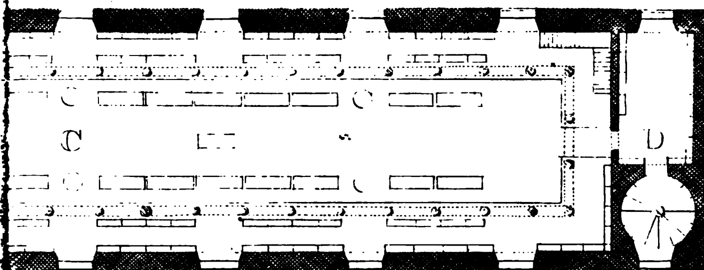
Ø.

iothek.

II

Schöler & Piils stylographiske Etablissement.

raphische Etablissement

